ISSN 1899-5829

FORUM BIBLIOTEK MEDYCZNYCH

Medical Library Forum

R. 6 2013 Nr 2(12)

Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego
przyznało środki finansowe na *Forum Bibliotek Medycznych*
(Decyzja Nr 535/ P – DUN/2013),

czasopismo jest również współfinansowane przez uczelnie medyczne:
Bydgoszcz – CM UMK, Gdańsk – GUMed, Katowice – SUM, Lublin – UM,
Łodź – UM, Poznań – UM, Szczecin – PUM, Warszawa – CMKP,
Warszawa – WUM, Wrocław – UM
>> nie płacą: Białystok – UM, Kraków – CM UJ <<

FORUM BIBLIOTEK MEDYCZNYCH – Medical Library Forum: półrocznik / red. nacz. Ryszard Żmuda. Łódź: Uniw. Med., 2013 (Łódź: Druk. i Introlig. „Oprawa"). – 2013 R. 6 nr 2 (12) s. 624, il., portr., tab., wykr., bibliogr., Sum., 24 cm, 300 egz., 50 zł, ISSN 1899-5829, on-line: http://www.bg.umed.lodz.pl; http://cybra.lodz.pl/dlibra

Rada Programowa: prof. dr hab. Marek Mirowski - przewodniczący (Łódź), prof. dr hab. Maria Chosia (Szczecin), prof. dr hab. Gerard Drewa (Bydgoszcz)

Członkowie Redakcji: mgr Renata Birska (Lublin), mgr Dagmara Budek (Szczecin), mgr Danuta Dąbrowska-Charytoniuk (Białystok), mgr inż. Anna Grygorowicz (Gdańsk), dr Danuta Konieczna (Olsztyn), dr Barbara Niedźwiedzka (Kraków), dr Krzysztof Nierzwicki (Bydgoszcz), dr Krzysztof Noga (Katowice), mgr Ewa Nowak (Katowice) , mgr Aniela Piotrowicz (Poznań), dr inż. Jolanta Przyłuska (Łódź), mgr Renata Seweryniak (Warszawa) - sekretarz redakcji, mgr Renata Sławińska (Wrocław), mgr Anna Uryga (Kraków), mgr Irmina Utrata (Warszawa), dr Ryszard Żmuda (Łódź) - redaktor naczelny

Recenzent: prof. dr hab. Radosław Gaziński

Projekt okładki: lic. Agnieszka Gwoździńska

Skład komputerowy: mgr Joanna Krzewińska

Prace techniczne: Jolanta Piechota, Bożena Wcisło

Wersja on-line: mgr Piotr Kołodziejski

Korekta: dr Barbara Grala-Kociak, mgr Izabela Nowakowska,
mgr Anna Strumiłło, Jadwiga Ścierwicka

ISSN 1899-5829

Wydawca: Uniwersytet Medyczny w Łodzi
90–419 Łódź, Al. Kościuszki 4

Sekcja ds. Wydawnictw Biblioteki Uniwersytetu Medycznego w Łodzi
90–151 Łódź, ul. Muszyńskiego 2

Druk: Drukarnia i Introligatornia OPRAWA Sp. z o.o

90–019 Łódź, ul. Dowborczyków 17,
tel. 607 270 411, e-mail: oprawa@oprawa.biz

Adres Redakcji: Biblioteka Uniwersytetu Medycznego w Łodzi
90-151 Łódź, ul. Muszyńskiego 2, tel. 42 677 92 62, fax 42 679 06 56
e-mail: bg.sekretariat@umed.lodz.pl

SPIS TREŚCI

Forum Bibliotek Medycznych

Wiesław M a k a r e w i c z : Przedmowa Rektora Akademii Medycznej w Gdańsku, Redaktora naczelnego *Gazety AM* Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego 9

Ryszard Ż m u d a : Dwunasty numer *Forum Bibliotek Medycznych* 11

Organizacje

Mariola A n t c z a k : IFLA jako organizacja wspierająca i podejmująca działania na rzecz information literacy 13

Ośrodki dydaktyczne i naukowe

Zdzisław K r o p i d ł o w s k i : Katedra Informacji Naukowej i Bibliologii Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy 29

Elżbieta G o n d e k [i in.]: Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Droga od genezy po rok bieżący (1974-2013) 47

Izabela K r a s i ń s k a : Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach 66

Halina G r z y w a c z , Adam R u t a : Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie 120

Anita H a s - T o k a r z , Renata M a l e s a : Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Marii Curie – Skłodowskiej w Lublinie - z perspektywy dziesięciu lat istnienia 145

Jadwiga K o n i e c z n a : Katedra Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Łódzkiego – historia i współczesność 160

Monika J a r e m k ó w : Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego – umiejętne (po)łączenie tradycji i nowoczesności 178

Nauka

Jolanta S t ę p n i a k : Centralne i lokalne systemy informaji naukowej na potrzeby zarządzania nauką i upowszechniania jej wyników 188

Anna G r y g o r o w i c z : Polska Bibliografia Naukowa. POL-on. Możliwości współpracy 201

Źródła informacji naukowej

Barbara G r a l a - K o c i a k : Przegląd wydawnictw bibliograficznych z zakresu medycyny i nauk pokrewnych 205

Bibliometria

Justyna O r t m a n , Anna R a d o m s k a , Jolanta P r z y ł u s k a : Article level metrics - wskaźniki popularności publikacji naukowych 212

Jolanta P r z y ł u s k a , Justyna O r t m a n , Anna R a d o m s k a : Identyfikacja autorów w serwisach dla naukowców na przykładzie ORCID 223

Bartłomiej S i e k : Prawne uwarunkowania działalności bibliometrycznej bibliotek 231

Technologie informatyczne

Małgorzata F l o r i a n o w i c z , Piotr K r a j e w s k i , Mirosława M o d r z e w s k a , Małgorzata O m i l i a n - M u c h a r s k a , Beata T r a c z y k - K ę p a : Zaglądamy innym w okna. Miejsce multiwyszukiwarki w przestrzeni serwisu WWW biblioteki 236

Małgorzata O m i l i a n - M u c h a r s k a , Piotr K r a j e w s k i : Praca bibliotekarza w erze cyfrowej. 20 darmowych programów i aplikacji do wykorzystania w bibliotece 277

Bibliotekarze

Bolesław H o w o r k a : Czy nowe zadanie dla bibliotekarzy dyplomowanych?.....292

Ewa Z y g a d ł o - K o z a c z u k : Potrzeby lekarzy w zakresie informacji o lekach i terapiach a rola bibliotekarzy medycznych w kształtowaniu potrzeb i umiejętności informacyjnych 301

Biblioteki

Katarzyna M a c h c i ń s k a : Facebook, You Tube, Twitter – jak promują się biblioteki? Marketing społecznościowy w bibliotece 311

Dagmara S z m a j s e r - C h y l a r e c k a : Facebook, jako forma promocji, na przykładzie polskich bibliotek uniwersyteckich 319

****

Aldona C h l e w i c k a : Biblioteka Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy w nowym gmachu 328

Monika K u b i a k , Anna M a r k o w s k a : Kto czyta, nie błądzi, kto wybiera, nie zawsze 342

Krystyna K a l i s z , Joanna S o w a : Tworzenie zasobów bibliotecznych Biblioteki Śląskiego Uniwersytetu Medycznego w Katowicach 352
Justyna S e i f f e r t : Kształtowanie bieżącej prenumeraty czasopism zagranicznych z wykorzystaniem lokalnej analizy cytowań 358
Sandra A d a m c z y k : Problemy gromadzenia i zarządzania księgozbiorem dwóch ośrodków bibliotecznych Śląskiego Uniwersytetu Medycznego w Katowicach – Biblioteki Głównej oraz jej oddziału w Katowicach-Ligocie, w latach 2002-2012 366
Agata M u c : Gromadzenie zbiorów w Bibliotece Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach – Aspekt finansowy 377
Piotr L e c h o w s k i : Biblioteka Jagiellońska – historia i współczesność 392
Anna U r y g a , Lucjan S t a l m a c h , Jolanta C i e ś l a : Wyniki działań realizowanych w Bibliotece Medycznej UJ CM w latach 2011-2013 w ramach projektu SYNAT/PASSIM w zakresie stworzenia platformy hostingowej i komunikacyjnej dla sieciowych zasobów wiedzy dla nauki, edukacji i otwartego społeczeństwa wiedzy 410
Marta W ó j t o w i c z - K o w a l s k a , Danuta R e b e c h : Wykorzystanie technologii RFID do zabezpieczenia zbiorów w wolnym dostępie w Bibliotece Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie 419
Karolina I m i o ł e k - S t a c h u r a , Aleksandra F a j f e r : Biblioteka Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego stawia na rozwój 439
Anastazja Ś n i e c h o w s k a - K a r p i ń s k a , Renata B i r s k a : Jakim skalpelem przecinać prawno-autorski węzeł gordyjski? Rozwiązywanie problemów z pozyskiwaniem współczesnych utworów do bibliotek cyfrowych na przykładzie Biblioteki Cyfrowej Uniwersytetu Medycznego w Lublinie 450

Małgorzata Zając, Renata Birska: Wykorzystanie platformy konsorcjum lubelskich uczelni w realizacji szkoleń online prowadzonych przez Bibliotekę Uniwersytetu Medycznego w Lublinie 460

Ryszard Żmuda: Rada Biblioteczna Akademii Medycznej i Uniwersytetu Medycznego w Łodzi (1983-2016) 470

Witold Kozakiewicz: Tendencje w rozwoju systemów bibliotecznych na przykładzie wdrożenia systemu „Symphony" w Bibliotece Uniwersytetu Medycznego w Łodzi 483

Alicja Strzelecka-Żyromska, Ryszard Marciniak, Krystyna Nyga: Polityka w zakresie gromadzenia zbiorów w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu w Analizie SWOT 493

Joanna Kosicka, Honorata Padurek, Maria Sójka-Bursztyn: Systemy zabezpieczeń zbiorów i ich wpływ na organizację pracy w nowoczesnej bibliotece na przykładzie Biblioteki Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu 507

Mirosława Różycka: Biblioteka Główna Uniwersytetu Szczecińskiego 518

Krystyna Piwowarska: Centralna Biblioteka Wojskowa im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Warszawie 532

Sprawozdania

Ewa Nowak: XXXI Konferencja: *Wyzwania współczesnego bibliotekarza- gromadzenie zbiorów, nowe technologie, prawo*. Katowice – SUM, 16-18 IX 2013 r. 543

Małgorzata Kuziela, Łukasz Bejnar: *IV Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy.* Wrocław – PWr., 19-21 VI 2013 r. 550

Aleksandra Brzozowska, Lidia Mikołajuk: Seminarium naukowe *Open Access w Bibliotece Uniwersytetu Łódzkiego.* Łódź – UŁ, 22 X 2013 r. 561

Jolanta P r z y ł u s k a : Seminarium: „*Praca, zdrowie, środowisko – platforma informatyczna do efektywnego zarządzania wiedzą i badaniami naukowymi*”. Łódź – IMP, 16 XII 2013 r. 567

Serwis fotograficzny

XXXI Konferencja Problemowa Bibliotek Medycznych w Katowicach, 16-18 IX 2013 r. 577

Recenzja

Radosław G a z i ń s k i : Recenzja *Forum Bibliotek Medycznych* 2013 R. 6 nr 2 (12) 616

Summary

Anna W i ś n i e w s k a : Summary of the *Medical Library Forum* 623

Prof. dr hab. Wiesław Makarewicz
Gdańsk – GUMed

PRZEDMOWA REKTORA AKADEMII MEDYCZNEJ W GDAŃSKU, REDAKTORA NACZELNEGO *GAZETY AMG* GDAŃSKIEGO UNIWERSYTETU MEDYCZNEGO

Czuję się wielce zaszczycony zaproszeniem do napisania „Przedmowy" do kolejnego, 12 już tomu *Forum Bibliotek Medycznych*. Czynię to z tym większą przyjemnością, że koleje losu pozwoliły mi zdobyć osobiste doświadczenie zarówno w zarządzaniu przez 6 lat uczelnią medyczną jak i w redagowaniu od 8 lat uczelnianego miesięcznika *Gazeta AMG*. Dzięki temu w pełni doceniam znaczenie gromadzenia zbiorów bibliotecznych i zarządzania nimi jak też wysoki profesjonalizm bibliotekarzy. Szybki postęp nauk medycznych i rozwój technologii informatycznych oraz potrzeba stwarzanie szybkiego dostępu do informacji naukowej, stawia bibliotekom i bibliotekarzom coraz to nowe wysokie wymagania. Czasopismo *Forum Bibliotek Medycznych* ma do spełnia w tym względzie znaczącą rolę jako inicjatywa środowiskowa tworząca platformę wymiany informacji, podnoszenia kwalifikacji i upowszechniania nowych technologii oraz dokumentująca i archiwizująca dokonania poszczególnych bibliotek uczelni medycznych.

Z przyjemnością i satysfakcją zauważam, że w oddawanym do rąk Czytelników 12 numerze dobrze reprezentowana jest moja macierzysta uczelnia jaką jest Gdański Uniwersytet Medyczny.

Redagowanie każdego pisma wiąże się z dużą odpowiedzialnością, za jakość, rzetelność i wiarygodność informacji wprowadzanej do powszechnego obiegu czytelniczego. Musimy mieć świadomość, że słowo drukowane pozostaje w obiegu i w archiwach przez bardzo długi czas.

W przyszłości ktoś prawdopodobnie będzie chciał skorzystać z tego co drukujemy i będzie traktował to jako źródło informacji. Musimy więc bardzo starannie i z namysłem podejmować decyzje i rozważać co i w jakiej postaci oddajemy do druku.

Życzę z całego serca by ten tom oddawany do rąk Czytelników spotkał się z życzliwym przyjęciem i był traktowany jako pożyteczne źródło informacji przez tak ważne dla nauki środowisko jakim są pracownicy bibliotek akademickich. Jeżeli tak się stanie to z całą pewnością będzie to też źródłem osobistej satysfakcji Redaktora – czego Mu z całego serca życzę.

Dr Ryszard Żmuda
Łódź – UM

DWUNASTY NUMER
FORUM BIBLIOTEK MEDYCZNYCH

Rok 2013 był pomyślny dla czasopisma *Forum Bibliotek Medycznych – Medical Library Forum* (ISSN 1899-5829), które otrzymało dofinansowanie Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Za ten piękny gest, jesteśmy bardzo wdzięczni Pani Minister prof. dr hab. Barbarze K u d r y c k i e j i zespołowi ekspertów ds. DUN. Od 2010 roku półrocznik jest punktowany przez MNiSW. Komunikaty informują, że nasz periodyk otrzymał: 29 XII 2010 – 6 pkt, a 17 IX 2012 – 3 pkt i 17 XII 2013 – 3 pkt. Sporządzając różnorodne bibliografie znam z autopsji porównywalne czasopisma z zakresu nauk humanistycznych. Sądzę, że *FBM* powinno mieć 4 - 5 pkt. Szkoda, że brak uzasadnienia decydentów w w/w sprawie.

W prezentowanym drugim (12) numerze *FBM* za 2013 rok, zamieszczono liczne artykuły, sprawozdania, serwis fotograficzny, recenzje i streszczenie w języku angielskim. Treść przedstawia się następująco: organizacje – IFLA (prof. dr hab. Mariola A n t c z a k , Łódź – UŁ), ośrodki dydaktyczne i naukowe bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, których absolwenci stanowią znaczną ilość pracowników bibliotek naukowych (ks. prof. dr hab. Zdzisław K r o p i d ł o w s k i , Bydgoszcz – UKW, prof. dr hab. Elżbieta G o n d e k [i in.], Katowice – UŚ, dr Izabela K r a s i ń s k a , Kielce – UJK, mgr Halina G r z y w a c z , dr Adam R u t a , Kraków – UP, dr Anita H a s - T o k a r z , dr Renata M a l e s a , Lublin – UMCS, prof. dr hab. Jadwiga K o n i e c z n a , Łódź – UŁ, mgr Monika J a r e m k ó w , Wrocław – UWr), nauka: systemy informacji naukowej POL-on, PBN, SYNAT, Baza Wiedzy (mgr Jolanta S t ę p n i a k , Warszawa – PW), PBN POL-on (mgr inż. Anna G r y g o r o w i c z , Gdańsk – GUMed); źródła informacji naukowej: bibliografia z zakresu medycyny (dr Barbara G r a l a - K o c i a k , Łódź – UM); bibliometria (dr inż. Jolanta P r z y ł u s k a , mgr Justyna O r t m a n , mgr Anna R a d o m s k a , Łódź-IMP, dr Bartłomiej S i e k – Gdańsk – GUMed); technologie informatyczne (mgr Małgorzata F l o r i a n o w i c z , mgr Piotr K r a j e w s k i , mgr Mirosława M o d r z e w s k a , mgr Małgorzata O m i l i a n - M u c h a r s k a , mgr Beata T r a c z y k - K ę p a , Gdańsk – GUMed); bibliotekarze (mgr Bolesław H o w o r k a ,

Poznań – UM, mgr Ewa Zygadło-Kozaczuk, Wrocław – UM); różne aspekty bibliotekarstwa – marketing (mgr Katarzyna Machcińska, Wrocław – PWr, mgr Dagmara Szmajser-Chylarecka, Warszawa – WUM), dzieje książnic naukowych (dr Aldona Chlewicka, Bydgoszcz – UKW, dr Piotr Lechowski, Kraków – UJ, mgr Karolina Imiołek-Stachura, mgr Aleksandra Fajfer, Kraków – KA, mgr Mirosława Różycka, Szczecin – USz, mgr Krystyna Piwowarska, Warszawa – CBW); zasoby biblioteczne (mgr Krystyna Kalisz, Joanna Sowa, Katowice – SUM), prenumerata czasopism (mgr Justyna Seiffert, Katowice – SUM), gromadzenie zbiorów (mgr Sandra Adamczyk, Katowice-SUM, mgr Agata Muc, Katowice-UŚ, mgr Alicja Strzelecka-Żyromska, mgr Ryszard Marciniak, mgr Krystyna Nyga, Poznań – UM) projekty biblioteczne (mgr Anna Uryga, mgr inż. Lucjan Stalmach, mgr Joanna Cieśla, Kraków – CM UJ) zabezpieczenia zbiorów (mgr Joanna Kosicka, mgr Honorata Padurek, mgr Maria Sójka-Bursztyn, Poznań-UM, mgr Marta Wójtowicz-Kowalska, mgr Danuta Rebech, Kraków – UP JPII); biblioteki cyfrowe (dr Anastazja Śniechowska-Karpińska, mgr Renata Birska, Lublin – UM); szkolenia online (mgr Magdalena Zając, mgr Renata Birska, Lublin – UM), Rada Biblioteczna – organ opiniodawczo-doradczy Rektora (dr Ryszard Żmuda, Łódź– UM), komputerowe systemy biblioteczne (mgr inż. Witold Kozakiewicz, Łódź – UM), sprawozdania: z konferencji naukowych, spotkań, seminariów (mgr Ewa Nowak, Katowice – SUM; mgr Małgorzata Kuziela, mgr Łukasz Bejnar, Wrocław – PWr; mgr Aleksandra Brzozowska, mgr Lidia Mikołajuk, Łódź – UŁ; dr inż. Jolanta Przyłuska, Łódź – IMP).

Autorom dziękuję za otrzymane artykuły i inne opracowania. Należne podziękowania kieruję również pod adresem moich Współpracowników, których praca społeczna dla dobra nauki jest godna pełnego uznania.

Jestem bardzo wdzięczny prof. dr hab. Wiesławowi Makarewiczowi, Rektorowi Akademii Medycznej w Gdańsku, Redaktorowi naczelnemu czasopisma „*Gazeta AMG*: miesięcznika Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego", organizatorowi znakomitej Jubileuszowej XX Konferencji naukowej „*Gazety akademickie w dobie Internetu. Znaczenie i wykorzystanie Internetu w redagowaniu gazety uczelnianej...*" Gdańsk, 2-4 IX 2010 r., za uświetnienie naszego periodyku napisaniem „Przedmowy" do *Forum Bibliotek Medycznych*.

Uprzejmie dziękuję prof. dr hab. Radosławowi Gazińskiemu, Dyrektorowi Biblioteki Głównej Uniwersytetu Szczecińskiego za zrecenzowanie dwunastego numeru *Forum Bibliotek Medycznych*.

W 2014 roku będziemy kontynuować dotychczasową tematykę oraz zamieszczać inne artykuły, nadsyłane przez Państwa, o które bardzo serdecznie proszę. Planujemy poszerzać profil czasopisma bibliotek medycznych w Polsce, które funkcjonuje na rynku wydawniczym od 2008 roku.

Prof. dr hab. Mariola Antczak
Łódź – UŁ

IFLA JAKO ORGANIZACJA WSPIERAJĄCA I PODEJMUJĄCA DZIAŁANIA NA RZECZ INFORMATION LITERACY

Abstract

The International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA) is known to librarians International Federation of Library Associations and Institutions - focusing their efforts, among other things, about the work to raise awareness of the importance of librarians and libraries in the education of information literacy readers. The aim of the author of the article is to review and evaluate the organization's activities in the field of promoting the idea of information literacy.

The article presents a brief history of the federation, discusses her goals, objectives, plans, but primarily focused on activities related to information literacy (IL).

The research method used in analysis of the documentary, which served the implementation of source materials such as IFLA website, which is the current record of the effects of actions and plans of the organization; federation publications, declarations, proclamations agencies and organizations and the rich literature on the subject, regardless of the medium.

Streszczenie

The International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA) to znana bibliotekarzom Międzynarodowa Federacja Stowarzyszeń i Instytucji Bibliotekarskich – koncentrująca swoje wysiłki, między innymi, wokół prac na rzecz uświadamiania znaczenia bibliotekarzy i bibliotek w kształceniu kompetencji informacyjnych czytelników. Celem autorki artykułu był przegląd i ocena działań organizacji w zakresie krzewienia idei *information literacy*.

W artykule przedstawiono pokrótce historię federacji, omówiono jej cele, zadania, plany, ale przede wszystkim skoncentrowano się na działaniach związanych z *information literacy (IL)*.

Jako metodę badawczą wykorzystano analizę dokumentacyjną, do której realizacji posłużyły materiały źródłowe, takie jak: strona internetowa IFLA, będąca bieżącym zapisem efektów działań i planów organizacji; publikacje federacji; deklaracje, agendy i proklamacje organizacji oraz bogata literatura przedmiotu, bez względu na nośnik.

Kompetencje informacyjne stanowią podstawę uczenia się przez całe życie. Można stwierdzić, że są najważniejszym celem edukacji XXI wieku. W literaturze przedmiotu, na licznych konferencjach i sympozjach, wielokrotnie podkreślano, że *bibliotekarze, będący częścią uczącego się społeczeństwa oraz ekspertami w zakresie zarządzania informacją, powinni ułatwiać rozwój kompetencji informacyjnych*[1].

Celem autorki artykułu jest przegląd i ocena działań jednej z najważniejszych organizacji bibliotekarskich na świecie na rzecz *information literacy (IL)*. The International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA) – bo o niej tuta mowa – to znana bibliotekarzom Międzynarodowa Federacja Stowarzyszeń i Instytucji Bibliotekarskich – koncentrująca swoje wysiłki, między innymi, wokół prac na rzecz uświadamiania znaczenia bibliotekarzy i bibliotek w kształceniu kompetencji informacyjnych czytelników.

W artykule przedstawiono pokrótce historię federacji, omówiono jej cele, ale przede wszystkim skoncentrowano się na działaniach związanych z *information literacy (IL)*[2]. Jako metodę badawczą wykorzystano analizę dokumentacyjną, do której realizacji posłużyły materiały źródłowe, takie jak: strona internetowa IFLA, będąca bieżącym zapisem efektów działań i planów organizacji; publikacje federacji; deklaracje, agendy i proklamacje organizacji oraz bogata literatura przedmiotu, bez względu na nośnik.

W dużej mierze pominięto działalność Polaków będącą pokłosiem uczestnictwa w inicjatywach IFLA, nie dlatego, że nie jest ona mało ważna czy marginalna. Wręcz przeciwnie, uznano że jest to materiał na tyle obszerny, że zasługuje na oddzielne omówienie.

IFLA: krótki rys historyczny, władze i członkowie

IFLA została powołana w Edynburgu w 1927 roku. Należy do instytucji niezależnych, niepublicznych i niekomercyjnych. Jest to największa i najbardziej znana organizacja bibliotekarska, reagująca natychmiast na wydarzenia na świecie, zwiastująca kierunki nowych działań w bibliotekarstwie[3].

---

[1] Jesús Lau: Kompetencje informacyjne w procesie uczenia się przez całe życie [online], Boca del Río, Veracruz, Meksyk, 2011 [wersja polska], [dostęp: 30 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://www.sbp.pl/repository/SBP/sekcje_komisje/komisja_ds_edukacji_informacyjnej/Wytyczne.pdf>

[2] *Information literacy* to nie tylko kształcenie umiejętności informacyjnych, ale również one same, to „umiejętności charakteryzujące osobę, która samodzielnie określa własne potrzeby informacyjne, lokalizuje pożądaną informację, poddaje ją ocenie, a następnie wykorzystuje zgodnie z zasadami etyki" Tamże, s. 12

[3] Willem Roelf Henderikus Koops, Joachim Wiedera (ed.): Achievement and challenge in international librarianship [online], Berlin, De Gruyter Saur, 1977, obecnie eBook otwarty dostęp od 14 VIII 2011, [dostęp: 30 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://www.degruyter.com/view/serial/36312>

Sinikka Sipilä
Secretary General Finnish Library Association Runeberginkatu, Helsinki, Finland
Źródło: President. W: IFLA [online], [dostęp: 10 XII 2013], dostępny w Internecie: <http://www.ifla.org/publications/integrating-the-information-literacy-logo-a-marketing-manual

Źródło: National Library of the Netherlands W: Google grafika [online], [dostęp: 10 XII 2013], dostępny w Internecie: <https://www.google.pl/search?q=ifla+haga&rlz=1C1PRFE_en-PL526PL526&espv=210&es_sm=122&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ei=teCmUrrhKt-SX0AWE4ICYDA&ved=0CAkQ_AUoAQ&biw=1366&bih=562>

Federacja zrzesza obecnie około 1500 członków ze 150 krajów z całego świata[4], w tym z Polski, reprezentowanej przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Bibliotekę Narodową, Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego i Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego.

Organizacja została oficjalnie zarejestrowana po kilkudziesięciu latach od jej powstania, w Holandii w 1971 roku, gdzie do tej pory znajduje się jej główna siedziba – w Bibliotece Narodowej Holandii w Hadze.

Obecnie Prezydentem IFLA, na lata 2013-2015, jest Sinikka Sipilä - Sekretarz Generalny Finnish Library Association[5].

Strategia, zadania i cele IFLA

Nadrzędnym celem powstania federacji IFLA jest wspomaganie i reprezentowanie interesów środowiska bibliotekarskiego na świecie. Ponadto organizacja propaguje wysoki standard usług bibliotecznych i informacyjnych, wspiera środowisko w działaniach na rzecz bibliotek i informacji, zajmuje się opracowywaniem wytycznych i standardów dla bibliotek.

Coroczne, systematycznie organizowane kongresy, mają na celu integrację środowiska, stwarzają okazję do wymiany doświadczeń, wypracowania i koordynacji wspólnych działań.

Obecna Prezydent IFLA - Sinikka Sipilä - potwierdziła kierunki strategiczne federacji określone na lata 2010-2015: wzmocnienie pozycji bibliotek jako instytucji zapewniających dostęp do informacji bez względu na narodowość, wyznanie, rasę, przekonania, wiarę czy płeć; budowanie potencjału strategicznego IFLA i jej członków; wzmocnienie pozycji zawodu bibliotekarzy i pracowników informacji oraz reprezentowanie interesów członków IFLA na całym świecie[6].

Publikacje IFLA

IFLA opracowuje cztery rodzaje publikacji: 1) kwartlnik ***IFLA Journal***, w którym zawierane są bieżące informacje; 2) rocznik ***The Annual Report*** zawierający artykuły dotyczące realizacji inicjatyw, w tym również z zakresu *information literacy*, w różnych krajach świata; 3) ***The IFLA Professional Reports*** - seria, w której zawierane są raporty dotyczące realizacji, godnych rekomendacji, działań praktycznych z zakresu

[4] About IFLA W: IFLA [online], aktualizacja: 11 X 2013, [dostęp: 22 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://www.ifla.org/about>

[5] President 2013-15. W: IFLA [online], aktualizacja: 2 IX 2013, [dostęp: 22 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://www.ifla.org/president>

[6] Strategic Planning. W: IFLA [online], aktualizacja: 29 XI 2012, [dostęp: 22 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://www.ifla.org/strategic-plan>

IFLA Journal

Latest issue: Volume 39, No.3 (October 2013) Each issue covers news of current IFLA activities and articles, selected to reflect the variety of the international information profession, ranging from freedom of information, preservation, services to the visually impaired and intellectual property. Editor: J. Stephen Parker; Frequency: Quarterly; ISSN: 0340-0352
Źródło: IFLA Publications. W: IFLA [online], [dostęp: 10 XII 2013], dostępny w Internecie: <http://www.ifla.org/ifla-publications>

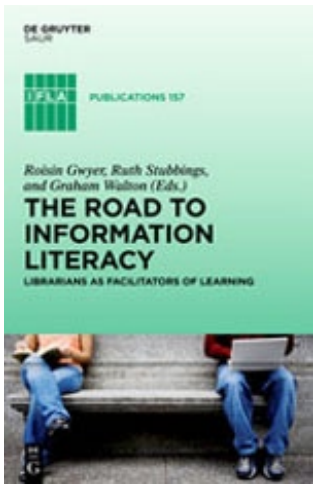

IFLA Publications Series: The Road to Information Literacy : Librarians as facilitators of learning

Edited by Roisin Gwyer, Ruth Stubbings & Graham Walton (Eds.)

Publisher: Berlin/Munich: De Gruyter Saur, 2012

Information literacy is increasingly being recognised as a necessary skill for life, work and citizenship - as well as for academic study - for all of us living in today's information society. In August 2012 a large number of librarians from across the world gathered to discuss this topic through workshops, presentations, networking and posters with an emphasis on how we develop our workforces to facilitate information literacy development. This volume includes 23 papers from a variety of countries and sectors.
Źródło: IFLA Publications. W: IFLA [online], [dostęp: 10 XII 2013], dostępny w Internecie: <http://www.ifla.org/ifla-publications>

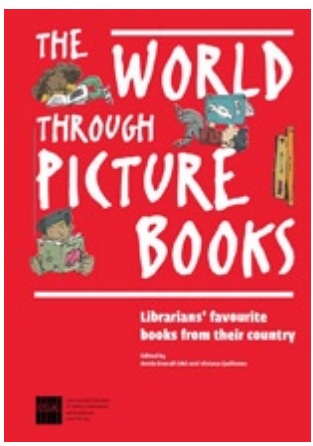

IFLA Professional Reports: The World Through Picture Books

Latest title: 135. The World Through Picture Books: Librarians' favourite books from their country.

The series is published under the auspices of the Professional Committee by IFLA Headquarters in The Hague.
Źródło: IFLA Publications. W: IFLA [online], [dostęp: 10 XII 2013], dostępny w Internecie: <http://www.ifla.org/ifla-publications>

realizacji projektów IFLA (z ostatnich raportów można wymienić: *Using research to promote literacy and reading in libraries: Guidelines for librarians, Mobile Library Guidelines, International Resource Book for Libraries Serving Disadvantaged Persons: 2001-2008)*; 4) serię wydawniczą wydawnictwa De Gruyter Saur w Berlinie (wśród ostatnio wydanych możemy odnaleźć m.in.: *Digital Library Futures: User perspectives and institutional strategies*,*Strategies for Regenerating the Library and Information Profession,* and the 3rd edition of *The World Guide to Library, Archive and Information Science Associations, The Road to Information Literacy*[7]*)*.

Wśród istotnych i bardziej znanych publikacji IFLA, zważywszy szczególnie na podjęty w artykule przedmiot badań, warto wymienić pracę z 2006 r., pod redakcją ówczesnego prezesa Sekcji Information Literacy – Jesúsa Lau *Guidelines for Information Literacy for Lifelong Learning*[8]. Znana jest ona w Polsce pod tytułem *Kompetencje informacyjne w procesie uczenia się przez całe życie*[9]*,* bowiem została przetłumaczona w 2011 r. w ramach współpracy Komisji SBP ds. Edukacji Informacyjnej z Sekcją Information Literacy IFLA. Koordynatorką przekładu była Zuza Wiorogórska z Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. Ten 85-stronicowy dokument zawiera m.in. słowniczek pojęć związanych z edukacją informacyjną, wyjaśnienie związku między edukacją informacyjną a uczeniem się przez całe życie, uzasadnienie udziału różnych instytucji w edukacji informacyjnej, wskazanie na konieczność integrowania *IL* z programami uczenia (podręczniki, itp.), wytyczne dotyczące planu działania na rzecz *IL* oraz zarządzania szkoleniami i metody oceny procesu nauczania. Celem opracowania było dostarczenie zainteresowanym praktycznych podstaw (koncepcji, zasad, procedur) w opracowywaniu programów edukacyjnych z zakresu IL.

Drugą, godną rekomendacji publikacją, chociaż nie wydaną w ramach serii wydawniczej IFLA, jest opracowanie Ralpha Catts'a i Jesúsa Lau *Towards information literacy indicators*[10]. Zawiera ono koncepcję identyfikacji wskaźników umiejętności korzystania z informacji. Ponadto zamieszczono w niej definicję *IL,* która stanowi punkt wyjściowy do omówienia jej standardów w edukacji. W koncepcji zdefiniowania wskaźników starano się uwzględnić różnice kulturowe tak, aby miały one charakter

[7] More about IFLA. W: IFLA [online], aktualizacja: 11 X 2013, [dostęp: 22 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://www.ifla.org/about/more>

[8] Jesús Lau: Guidelines for Information Literacy for Lifelong Learning [online], Boca del Río, Veracruz, México, 2006, [dostęp: 30 XI 2013], dostępny w Internecie <http://www.jesuslau.com/docs/publicaciones/doc2/Iflaguidelines.pdf>

[9] Jesús Lau: Kompetencje informacyjne w procesie uczenia się przez całe życie [online], Boca del Río, Veracruz, Meksyk, 2011 [wersja polska], [dostęp: 30 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://www.sbp.pl/repository/SBP/sekcje_komisje/komisja_ds_edukacji_informacyjnej/Wytyczne.pdf>

[10] Ralph Catts, Jesús Lau: Towards information literacy indicators [online], Paryż, Unesco, 2008, [dostęp: 30 XI 2013], dostępny w Internecie: < https://dspace.stir.ac.uk/bitstream/1893/2119/1/cattsandlau.pdf>

uniwersalny, bez względu na kraj, w którym takie badania by podjęto. Niestety książka nie została dotąd przetłumaczona na język polski, jest za to dostępna w całości w języku angielskim.

O Sekcji ***Information Literacy (ILS)***

Kierunki działań IFLA odzwierciedlają nazwy sekcji: zarządzania wiedzą, bibliograficzna, prawa bibliotecznego, zarządzania i marketingu, bibliotek obsługujących czytelników niepełnosprawnych, bibliotek narodowych, publicznych, szkolnych, dla dzieci i młodzieży i wiele innych, w sumie około 43[11]. Ze względu na przewodni temat wywodu skupiono się na *Information Literacy Section (ILS)* i to ona zostanie dalej szczegółowo omówiona.

W 1990 r. powołano do życia *Round Table of User Education*, a gdy edukacja informacyjna stała się priorytetem w kształceniu, prace tak wyłonionego zespołu odbywały się pod nazwą w *Roud Table on Information Literacy*. Zmiana ta wskazywała na kierunek zmian polityki IFLA, będącej reakcją na priorytety światowe. W 2002 r. powołano *Information Literacy Section*, jedną z najprężniej działających w obecnym czasie. Jej głównym celem jest popieranie współpracy międzynarodowej na rzecz rozwoju edukacji użytkowników informacji wszystkich typów bibliotek[12].

W centrum zainteresowania skupionych w tej sekcji członków IFLA są takie obszary tematyczne jak: metody nauczania *IL,* wykorzystanie komputera do edukacji, przygotowanie bibliotekarzy do nowych funkcji, ocena umiejętności informacyjnych użytkowników, tworzenie programów z zakresu *IL*, współpraca między nauczycielami a bibliotekarzami. pomoc w odnajdywaniu kontaktów z bibliotekarzami zajmującymi się podobną problematyką[13].

Sekcja realizuje postawione sobie cele m.in. poprzez przygotowywanie tłumaczeń przydatnych materiałów, publikowanie przeglądów działań i dobrych praktyk dotyczących *IL* w poszczególnych krajach, organizację corocznych, dodatkowych spotkań dla członków sekcji, na których omawiane są najważniejsze problemy i następuje wymiana pomysłów i doświadczeń z zakresu realizacji alfabetyzacji informacyjnej w poszczególnych krajach.

---

[11] Sections. W: IFLA [online], [dostęp: 27 XI 2013], dostępny w Internecie <http://www.ifla.org/activities-and-groups>

[12] Oili Kokkonen, Sinikka Koskiala, Teodora Oker-Blom, Eva Tolonen: The Long Road of the Information LIteracy Section. 1990 – 1996 - First part [online], Helsinki, University of Technology, [dostęp: 27 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://www.ifla.org/files/assets/information-literacy/publications/IL-history1990-96.pdf>

[13] Por. m.in. Information Literacy Section. W: IFLA [online], aktualizacja: 23 IX 2013, [dostęp: 27 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://www.ifla.org/ES/information-literacy>; Renata Piotrowska: Organizacje i periodyki popularyzujące ideę *information literacy*. *Prz. Bibl.* 2012 z. 2 s. 155

Sharon Mader - przewodnicząca Sekcji Information Literacy
Chair of IFLA INFOL Section (SC Member) , Standing Committee Member of IFLA INFOL Section, Dean of Library Services, University of New Orleans, Earl K. Long Library, UNITED STATES
Źródło: Sharon Mader. W: IFLA [online], [dostęp: 10 XII 2013], dostępny w Internecie: <https://www.google.pl/search?q=Sharon+Mader&rlz=1C1PRFE_enPL526PL526&espv=210&es_sm=122&tbm=isch&tbo=u&source=univ&sa=X&ei=6AOnUpKHMsSX1AXnkIC4Dg&ved=0CEMQsAQ&biw=1366&bih=562#facrc=_&imgdii=_&imgrc=jK6oD3a_JSB2PM%3A%3B6DJstkeTjzdNIM%3Bhttp%253A%252F%252Fifapcom.ru%252Ffiles%252FNews%252FImages%252F2012%252Fmil%252Fphotos%252Fmaimbo_mader.jpg%3Bhttp%253A%252F%252Fifapcom.ru%252Fen%252Fnews%252F1344%3B450%3B296

Aby utrzymywać stały kontakt ze swoimi członkami oraz ze wszystkimi zainteresowanymi działaniami sekcji, *ILS* prowadzi swój blog[14], ma także założony profil na Facebooku[15]. Czytając bloga dowiedzieć się można np. o projekcie *Żagle*, opracowanym i koordynowanym przez Carolyn Radcliff – Information Literacy Librarian. Celem przedsięwzięcia jest stworzenie arkusza oceny umiejętności informacyjnych użytkowników, który mógłby być wykorzystywany jako narzędzie pomiaru w wielu krajach.

[14] IFLA Information Literacy Section [blog online], [dostęp: 24 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://ifla-il-section.blogspot.com/>

[15] IFLA IL Section on Facebook [online], [dostęp: 24 XI 2013], dostępny w Internecie <https://www.facebook.com/ifla.il>

Logo Information Literacy w 21 językach
Źródło: Information literacy w 21 językach; logo. W: IFLA [online], [dostęp: 10 XII 2013], dostępny w Internecie: <http://www.ifla.org/publications/integrating-the-information-literacy-logo-a-marketing-manual>

Aby móc wdrożyć swój pomysł w życie, bibliotekarka zwróciła się do zainteresowanych osób z prośbą o uwagi, wskazówki oraz pomysły, które pomogą dostosować pytania i zadania do specyfiki każdego kraju. Ponadto Radcliff oferuje test każdemu, kto ma możliwość przeprowadzenia go w gronie co najmniej 50 uczniów.

Również na blogu zamieszczono informację o podręczniku dla bibliotekarzy szkolących studentów w zakresie *IL*, który jest dostępny przez Internet[16]. Cardiff Universi-

[16] Jessica Gaunt, Nigel Morgan, Rowland Somers, Rosemary Soper, Erice Swain: Handbook for Information Literacy Teaching (HILT).W: Information Services, University Library Service [online], 2009, aktualizacja: 2011, [dostęp: 24 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://www.cardiff.ac.uk/insrv/educationandtraining/infolit/hilt/>

ty, pod którego auspicjami podręcznik został opracowany i wydany, znajduje się w czołówce brytyjskich uniwersytetów promujących konieczność szkolenia umiejętności informacyjnych wśród społeczności akademickiej i to na różne sposoby. Podręcznik został wypróbowany nie tylko przez personel biblioteczny Cardiff University, ale również w Finlandii, (w tym celu był przetłumaczony na język fiński). Autorzy publikacji rekomendują swoje dzieło słowami: gdy go raz użyjesz, będziesz się zastanawiać, jak się bez niego obejść[17].

Wartą odnotowania, wspólną inicjatywą IFLA – *ILS* i UNESCO jest *InfoLit Global* – projekt, w ramach którego stworzono bazę *Information Literacy Resources Directory* (2006 r.). Jest to katalog uwzględniający materiały z całego świata dotyczące kształtowania kompetencji informacyjnych[18]. Inne cele projektu *InfoLit Global* to stworzenie i wypromowanie międzynarodowego symbolu wspomagającego komunikację między osobami (cel zrealizowany w 2008 r.; logo składa się z dwóch elementów: otwartej księgi – symbolu informacji i okręgu – symbolu wiedzy[19]), instytucjami i organizacjami zajmującymi się edukacją informacyjną, stworzenie i rozwój bazy z informacją o inicjatywach związanych z *IL*, raportowanie o stanie rozwoju *IL* na świecie[20].

Deklaracje, proklamacje, agendy

Wśród ważnych dla idei *IL* dokumentów o znaczeniu miedzynarodowym należałoby wymienić: *Deklarację Grunwaldzką* 1982[21], *Deklarację Praską* 2003[22], *Proklama-*

[17] Tamże.

[18] Por. m.in.: Ewa Rozkosz, InfoLit Global – międzynarodowy projekt na rzecz rozwoju edukacji informacyjnej, EBiB 2011 nr 2, s. 1-8, , [dostęp: 22 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://eprints.rclis.org/15717/1/Rozkosz_E-InfoLit_Global.pdf>; Renata Piotrowska, Organizacje i periodyki popularyzujące ideę *information literacy*. *Przegląd Biblioteczny* 2012 z. 2 s. 155

[19] Wzór logo Information Literacy [online], [dostęp: 27 XI 2013], dostępny w Internecie: <https://www.google.pl/search?q=logo+information+literacy&rlz=1C1PRFE_enPL526PL526&espv=210&es_sm=122&tbm=isch&tbo=u&source=univ&sa=X&ei=vRiWUtDwOM_XsgbxoIC4Dg&ved=0CDQQsAQ&biw=1014&bih=522>

[20] Ewa Rozkosz: InfoLit Global – międzynarodowy projekt na rzecz rozwoju edukacji informacyjnej [online], EBiB 2011 nr 2, s. 3, [dostęp: 22 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://eprints.rclis.org/15717/1/Rozkosz_E-InfoLit_Global.pdf>

[21] Grunwald declaration on media education [online], Grunwald, 22 stycznia 1982, [dostęp: 28 XI 2013], dostępny w Internecie: http://www.unesco.org/education/pdf/MEDIA_E.PDF

[22] The Prague Declaration „Towards an Information Literate Society" [online], Bruksela, 2009, [dostęp: 28 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/pdf/PragueDeclaration.pdf>; wzywano w niej rządy państw do tworzenia programów narodowych związanych z edukacją informacyjną; konsekwencją spotkania ekspertów *IL* było również utworzenie Międzynarodowego Sojuszu *Information Literacy* (*IAIL International Alliance for Information Literacy*), którego celem jest popularyzowanie idei *IL* we wszystkich regionach świata oraz umożliwienie efektywnego uczestniczenia obywatelom społeczeństw informacyjnych poprzez kształcenia ustawiczne

cję Aleksandryjską 2005[23], *Deklarację z Fezu* 2011[24], *Agendę Paryską* 2007[25], *Deklarację Moskiewską* 2012[26].

Ponieważ w literaturze przedmiotu niejednokrotnie już wskazane dokumenty zostały omówione, w sposób szczególny skupiono się na najbardziej aktualnej - *Deklaracji Moskiewskiej*. W dniach 24-28 VI 2012 roku w Federacji Rosyjskiej odbyła się międzynarodowa konferencja *Media and Information Literacy for Knowledge Societes* (edukacja informacyjna i medialna w społeczeństwach opartych na wiedzy), zorganizowana przez IFLA i UNESCO. W konferencji uczestniczyli delegaci z czterdziestu krajów, Polskę reprezentował Jarosław Lipszyc z Fundacji Nowoczesna Polska. Tekst jego autorstwa *Mapping Out Media and Information Literacy* znalazł się w publikacji *Media and Information Literacy for Knowledge Societies*[27]. W aneksie do cytowanego dokumentu natomiast zamieszczono przetłumaczony na język angielski katalog kompetencji medialnych i informacyjnych *Media and Information Competencies Catalogue* opracowany przez polski zespół Fundacji Nowoczesna Polska w składzie: Anna Justyna Dąbrowska, Piotr Drzewiecki, Dorota Górecka, Anna Gruhn, Lechosław Hojnacki, Justyna Jasiewicz, Jarosław Lipszyc, Władysław Majewski, Ewa Murawska-Najmiec, Grzegorz Stunża, Kamil Śliwowski, Piotr Tafiłowski, Marcin Wilkowski, Michał Woźniak[28].

Efektem obrad konferencji moskiewskiej jest wspomniana deklaracja. W dokumen-

[23] Beacons of the information socjety. The alexandria proclamation on information literacy and lifelong learning. W: Ewa Rozkosz, Edukacja informacyjna [online], 9 grudnia 2005, [dostęp: 28 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://www.edukacjainformacyjna.pl/tag/information-literacy/>

[24] Fez Declaration on Media And Information Literacy [online], Fez, 11 czerwca 2011, [dostęp: 28 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/pdf/news/Fez%20Declaration.pdf>

[25] Paris Agenda or 12 Recommendations for Media Education [online], Paryż, 21-22 czerwca 2007, [dostęp: 28 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/IMG/pdf/Parisagenda-fin_en.pdf>

[26] Final dokument The Moscow Declaration on Media and Information Literacy.W: Media and Information Literacy for Knowledge Societies, compilers: Evgeny Kuzmin and Anastasia Parshakova [online], Moskwa, Interregional Library Cooperation Centre, 2013, s. 347-350, [dostęp: 28 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://www.ifapcom.ru/files/News/Images/2013/mil_eng_web.pdf#page=24>

[27] Jarosław Lipszyc: Mapping Out Media and Information Literacy. W: Media and Information Literacy for Knowledge Societies [online], Moscow, Interregional Library Cooperation Centre, 2013, s. 149-156, [dostęp: 28 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://www.ifapcom.ru/files/News/Images/2013/mil_eng_web.pdf#page=24>

[28] Anna Justyna Dąbrowska [i in.], Media and Information Competencies Catalogue. W: Media and Information Literacy for Knowledge Societies [online], Moscow, Interregional Library Cooperation Centre, 2013, s. 352-427, [dostęp: 28 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://www.ifapcom.ru/files/News/Images/2013/mil_eng_web.pdf#page=24>; wersja polska książki: Anna Justyna Dąbrowska [i in.]: Cyfrowa przyszłość. Katalog kompetencji medialnych i informacyjnych [online], Warszawa, Fundacja Nowoczesna Polska, 2012, [dostęp: 28 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://nowoczesnapolska.org.pl/wp-content/uploads/2012/05/Cyfrowa-Przyszlosc-Katalog-Kompetencji-Medialnych-i-Informacyjnych1.pdf>

cie podkreślono rolę kompetencji informacyjnych i medialnych obywateli w rozwoju społeczeństw opartych na wiedzy. Zwrócono uwagę na dynamiczny rozwój zasobów informacyjnych we współczesnym świecie, zmieniające się sposoby i środki ich tworzenia i udostępniania, a także bariery ograniczające swobodę korzystania z informacji.

Deklaracja Moskiewska zawiera apel skierowany do rządów, organizacji międzynarodowych, przedstawicieli biznesu i przemysłu, instytucji i organizacji naukowych, kulturalnych i edukacyjnych, stowarzyszeń zawodowych, wzywający do uznania kompetencji informacyjnych i medialnych *(MIL)* jako kluczowych umiejętności dla rozwoju społeczeństw oraz do promowania edukacji informacyjnej i medialnej i włączenia jej do systemów kształcenia obywateli na wszystkich poziomach[29]. Ostateczny zapis, to dwanaście punktów, zawierających m.in. wezwanie rządów uczestniczących krajów do: promocji *MIL*, ułatwiania i popierania współpracy w zakresie *MIL* agencji rządowych, edukacyjnych, mediów, organizacji młodzieżowych, bibliotek, archiwów, muzeów itp.; inicjowania niezbędnych reform mających na celu wdrożenie i modernizację programów obejmujących *MIL*; zintegrowania systemów oceniania kompetencji informacyjnych i medialnych; szkolenia nauczycieli w zakresie nauczania tychże kompetencji; popierania i wspierania badań w zakresie *MIL*; opracowania i wdrożenia standardów *MIL*; nawiązywania współpracy międzynarodowej w zakresie *MIL*; promowania i ochrony praw do wolności słowa i wypowiedzi oraz ochrony praw autorskich[30]. Deklarację poparło czterdzieści krajów: Argentyna, Australia, Azerbejdżan, Bangladesz, Białoruś, Brazylia, Kanada, Republika Zielonego Przylądka, Chiny, Chorwacja, Egipt, Finlandia, Francja, Niemcy, Węgry, Indie, Irak, Izrael, Włochy, Kazachstan, Kirgistan, Łotwa, Liban, Litwa, Malezja, Meksyk, Mołdawia, Holandia, Norwegia, Filipiny, Polska, Katar, Federacja Rosyjska, Serbia, Sudan, Turcja, Ukraina, Wielka Brytania, Stany Zjednoczone, Ameryka i Zambia[31].

---

[29] Pełny dokument: Media and Information Literacy for Knowledge Societies, compilers: Evgeny Kuzmin and Anastasia Parshakova [online], Moskwa, 2013, [dostęp: 24 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://www.ifapcom.ru/files/News/Images/2013/mil_eng_web.pdf#page=24>

[30] Final dokument The Moscow Declaration on Media and Information Literacy.W: Media and Information Literacy for Knowledge Societies, compilers: Evgeny Kuzmin and Anastasia Parshakova [online], Moskwa, 2013, s. 347-350, [dostęp: 24 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://www.ifapcom.ru/files/News/Images/2013/mil_eng_web.pdf#page=24>

[31] The Moscow Declaration on Media and Information Literacy [online], 28 czerwca 2012, [dostęp: 24 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/pdf/In_Focus/Moscow_Declaration_on_MIL_eng.pdf>

Edukacja informacyjna w strategiach UE jako jeden z priorytetów polityki IFLA

U progu nowego tysiąclecia, szefowie rządów UE opracowali plan działań, którego celem było między innymi zdynamizowanie rozwoju gospodarczego w Unii Europejskiej i stworzenie gospodarki opartej na wiedzy. Dokument nazwano *Strategią Lizbońską*[32]. Opracowany do realizacji na pierwsze dziesięciolecie XXI w. pociągnął za sobą szereg konsekwencji. Jedną z nich było przygotowanie w 2001 r. planu działań na rzecz wdrożenia społeczeństwa informacyjnego w Europie *e Europe+ społeczeństwo informacyjne dla wszystkich*[33]. Pokłosiem *Strategii Lizbońskiej* jest również *Strategia Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego do 2013 r.*[34] opracowana i wydana w Polsce.

Kongresy i konferencje w ostatnich latach

Rokrocznie odbywają się ogólnoświatowe kongresy IFLA, za każdym razem w innym zakątku świata. Aby promować zagadnienia edukacji informacyjnej *ILS* organizuje specjalne sesje w ramach tych zjazdów. Przedstawiciele z różnych krajów mają wtedy okazję podzielić się doświadczeniem, omówić problemy i sposoby ich rozwiązywania, a także nawiązać bliższe kontakty.

W 2011 r. w Puerto Rico zajmowano się znaczeniem *IL* dla wielokulturowej populacji, w 2012 r. przedstawiciele sekcji skupili się na związkach edukacji informacyjnej z e-learningiem. Temat przewodni dodatkowego spotkania w Tampere brzmiał: *Droga do kompetencji informacyjnych: Bibliotekarze mediatorami uczenia*. W 2013 r. w Singapurze hasłem przewodnim, które determinowało tematy wystąpień było: *Biblioteki przyszłości – nieskończone możliwości*. Najbliższy kongres planowany jest na 16-22 sierpnia w Lyonie we Francji. Jak wszystkie poprzednie będzie doskonałą okazją do wymiany doświadczeń, ale również reklamy produktów związanych z bibliotekami i książką. Podczas takich spotkań organizowane są bowiem olbrzymie wystawy, gdzie prezentowane są produkty z kilkudziesięciu krajów świata.

Information Literacy Section była obecna podczas konferencji odbywającej się w 2005 r. w Bibliotece Aleksandryjskiej. Sześć lat później IFLA opracowała rekomenda-

[32] Strategia lizbońska. Droga do sukcesu zjednoczonej Europy [online], [dostęp: 24 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://www.slaskie.pl/STRATEGIA/strat_L.pdf>

[33] eEurope - An information society for All.W: Europa. Summaries of UE legislation [online], aktualizacja: 13 IX 2005, [dostęp: 24 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://europa.eu/legislation_summaries/information_society/strategies/l24221_en.htm>

[34] Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, Strategia Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego w Polsce do roku 2013 [online], grudzień 2008, [dostęp: 24 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://www.umwd.dolnyslask.pl/fileadmin/user_upload/spoleczenstwo_informacyjne/dokumenty/Strategia_Rozwoju_Spoleczenstwa_Informacyjnego_w_Polsce.pdf>

cje dotyczące kompetencji medialnych i informacyjnych[35], zatwierdzone przez Zarząd Główny w Hadze. Niedawno, w marcu 2013 r., miała miejsce *The Librarians Information Literacy Annual Conference (LILAC)* w Bibliotece Uniwersytetu w Menchesterze (*The University of Manchester Library*) oraz 22-25 XI 2013 roku - *The European Conference on Information Literacy (ECIL)***,** w Istambule w Turcji.

Podsumowanie

Kompetencje informacyjne to wiedza, umiejętności i postawy potrzebne do zarządzania informacją. Edukacja informacyjna i medialna to przygotowanie użytkownika do rozpoznawania własnych potrzeb informacyjnych, lokalizowania poszukiwanej informacji, oceniania oraz efektywnego i etycznego jej wykorzystywania. Wymienione kompetencje są konieczne do samodzielnego zdobywania wiedzy i umiejętności, podejmowania decyzji, czerpania radości z korzystania z mediów, ale również coraz częściej do codziennej pracy.

Celem podjętej przez autorkę analizy był przegląd i ocena działań IFLA w zakresie *IL*. Analiza zapisów i dokumentacji graficznej (zdjęć towarzyszących wydarzeniom) we wziętych pod uwagę dokumentów wykazała, iż Międzynarodowa Federacja Stowarzyszeń i Instytucji Bibliotekarskich spełnia swoje zadania, wśród których jest m.in. popularyzacja idei związanej z IL. Czyni to profesjonalnie, systematycznie i z zaangażowaniem. Sposoby i dowody jej działania to: ułatwianie wzajemnych kontaktów jej członków, służących wymianie doświadczeń i prezentacji osiągnięć przedstawicieli krajów członkowskich; powstanie *Information Literacy Section*; tematyka corocznych kongresów; liczne publikacje, których tematem przewodnim jest kształcenie kompetencji informacyjnych, a ponadto wyznaczone cele i strategia federacji. Organizacja spełnia również swoje zadania w polityce, obligując rządy państw, których przedstawiciele znaleźli się w IFLA, do wdrażania zapisów sformułowanych w kolejnych deklaracjach, proklamacjach i agendach. Działalność federacji inspiruje jej członków do podejmowania nowych wyzwań, do zwiększania intensywności działań w zakresie bibliotekarstwa i edukacji informacyjnej, do włączania ich w strategie rządowe i akcje promujące nowe idee. Oddźwięk polityki IFLA jest widoczny również w Polsce. Inicjatyw na terenie naszego kraju jest jednak na tyle dużo, że stanowią materiał do oddzielnych rozważań.

[35] IFLA Media and Information Literacy Recommendations (second version).W: IFLA [online], grudzień 2011, [dostęp: 24 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://www.ifla.org/publications/ifla-media-and-information-literacy-recommendations-second-version>

Bibliografia

About IFLA. W: IFLA [online], aktualizacja: 11 X 2013, [dostęp: 22 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://www.ifla.org/about>

Beacons of the information socjety. The alexandria proclamation on information literacy and lifelong learning. W: Ewa Rozkosz, Edukacja informacyjna [online], 9 grudnia 2005, [dostęp: 28 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://www.edukacjainformacyjna.pl/tag/information-literacy/>

Catts Ralph, Lau Jesús: Towards information literacy indicators [online], Paryż, Unesco, 2008, [dostęp: 30 XI 2013], dostępny w Internecie: <https://dspace.stir.ac.uk/bitstream/1893/2119/1/cattsandlau.pdf>

Dąbrowska Anna Justyna [i in.] Cyfrowa przyszłość. Katalog kompetencji medialnych i informacyjnych [online], Warszawa, Fundacja Nowoczesna Polska, 2012, [dostęp: 28 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://nowoczesnapolska.org.pl/wp-content/uploads/2012/05/Cyfrowa-Przyszlosc-Katalog-Kompetencji-Medialnych-i-Informacyjnych1.pdf>

Dąbrowska Anna Justyna [i in.], Media and Information Competencies Catalogue. W: Media and Information Literacy for Knowledge Societies [online], Moscow, Interregional Library Cooperation Centre, 2013, s. 352-427, [dostęp: 28 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://www.ifapcom.ru/files/News/Images/2013/mil_eng_web.pdf#page=24>

Derfert-Wolf Lidia, *Information literacy* - koncepcje i nauczanie umiejętności informacyjnych [online], s. 6, [dostęp: 24 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://eprints.rclis.org/6845/1/derfert_IL.pdf>

eEurope - An information society for All. W: Europa. Summaries of UE legislation [online], aktualizacja: 13 IX 2005, [dostęp: 24 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://europa.eu/legislation_summaries/information_society/strategies/l24221_en.htm>

Fez Declaration on Media And Information Literacy [online], Fez, 11 czerwca 2011, [dostęp: 28 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/pdf/news/Fez%20Declaration.pdf>

Final dokument The Moscow Declaration on Media and Information Literacy. W: Media and Information Literacy for Knowledge Societies, compilers: Evgeny Kuzmin and Anastasia Parshakova [online], Moskwa, 2013, s. 347-350, [dostęp: 24 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://www.ifapcom.ru/files/News/Images/2013/mil_eng_web.pdf#page=24>

Gaunt Jessica, Morgan Nigel, Somers Rowland, Soper Rosemary, Swain Erice: Handbook for Information Literacy Teaching (HILT). W: Information Services, University Library Service [online], 2009, aktualizacja: 2011, [dostęp: 24 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://www.cardiff.ac.uk/insrv/educationandtraining/infolit/hilt/>

Grunwald Declaration on Media Education [online], Grunwald, 22 stycznia 1982, [dostęp: 28 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://www.unesco.org/education/pdf/MEDIA_E.PDF>

IFLA IL Section on Facebook [online], [dostęp: 24 XI 2013], dostępny w Internecie <https://www.facebook.com/ifla.il>

IFLA Information Literacy Section [blog online], [dostęp: 24 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://ifla-il-section.blogspot.com/>

IFLA Media and Information Literacy Recommendations (second version). W: IFLA [online], grudzień 2011, [dostęp: 24 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://www.ifla.org/publications/ifla-media-and-information-literacy-recommendations-second-version>

Information Literacy Section. W: IFLA [online], aktualizacja: 23 IX 2013, [dostęp: 27 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://www.ifla.org/ES/information-literacy>

Kokkonen Oili, Koskiala Sinikka, Oker-Blom Teodora, Tolonen Eva: The Long Road of the Information LIteracy Section. 1990 – 1996 - First part [online], Helsinki, University of Technology, [dostęp: 27 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://www.ifla.org/files/assets/information-literacy/publications/IL-history1990-96.pdf>

Koops Willem Roelf Henderikus, Wiedera Joachim (ed.): Achievement and challenge in international librarianship [online], Berlin, De Gruyter Saur, 1977, obecnie eBook otwarty dostęp od 14.08.2011, [dostęp: 22 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://www.degruyter.com/view/serial/36312>

Lau Jesús: Guidelines for Information Literacy for Lifelong Learning [online], Boca del Río, Veracruz, México, 2006, [dostęp: 30 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://www.jesuslau.com/docs/publicaciones/doc2/Iflaguidelines.pdf>

Lau Jesús: Kompetencje informacyjne w procesie uczenia się przez całe życie [online], Boca del Río, Veracruz, Meksyk, 2011 [wersja polska], [dostęp: 30 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://www.sbp.pl/repository/SBP/sekcje_komisje/komisja_ds_edukacji_informacyjnej/Wytyczne.pdf>

Lipszyc Jarosław: Mapping Out Media and Information Literacy. W: Media and Information Literacy for Knowledge Societies [online], Moscow, Interregional Library Cooperation Centre, 2013, s. 149-156, [dostęp: 24 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://www.ifapcom.ru/files/News/Images/2013/mil_eng_web.pdf#page=24>

Media and Information Literacy for Knowledge Societies, compilers: Evgeny Kuzmin and Anastasia Parshakova [online], Moskwa, 2013, [dostęp: 24 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://www.ifapcom.ru/files/News/Images/2013/mil_eng_web.pdf#page=24>

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, Strategia Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego w Polsce do roku 2013 [online], grudzień 2008, [dostęp: 24 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://www.umwd.dolnyslask.pl/fileadmin/user_upload/spoleczenstwo_informacyjne/dokumenty/Strategia_Rozwoju_Spoleczenstwa_Informacyjnego_w_Polsce.pdf>

More about IFLA. W: IFLA [online], aktualizacja: 11 X 2013, [dostęp: 22 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://www.ifla.org/about/more>

Paris Agenda or 12 Recommendations for Media Education [online], Paryż, 21-22 czerwca 2007, [dostęp: 28 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/IMG/pdf/Parisagendafin_en.pdf>

Piotrowska Renata: Organizacje i periodyki popularyzujące ideę *information literacy*, *Prz. Bibl.* 2012 z. 2 s. 153-168

President 2013-15. W: IFLA [online], aktualizacja: 2 IX 2013, [dostęp: 22 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://www.ifla.org/president>

Rozkosz Ewa: InfoLit Global – międzynarodowy projekt na rzecz rozwoju edukacji informacyjnej [online], *EBiB* 2011 nr 2 s. 1-8, , [dostęp: 22 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://eprints.rclis.org/15717/1/Rozkosz_E-InfoLit_Global.pdf>

Rozkosz Ewa, Wiorogórska Zuza: Training the Trainers in Information Literacy [online], Warszawa, 28–29 września 2011 r., *EBIB* 2011, nr 9 (127), Wolontariat — drugi etat [dostęp: 30.12.2011] , dostępny w Internecie: <http://www.nowyebib.info/images/stories/numery/127/127_rozkosz.pdf>

Sections. W: IFLA [online], [dostęp: 27 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://www.ifla.org/activities-and-groups>

Strategia lizbońska. Droga do sukcesu zjednoczonej Europy [online], [dostęp: 24 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://www.slaskie.pl/STRATEGIA/strat_L.pdf>

Strategic Planning. W: IFLA [online], aktualizacja: 29 XI 2012, [dostęp: 22 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://www.ifla.org/strategic-plan>

The Moscow Declaration on Media and Information Literacy [online], 28 czerwca 2012, [dostęp: 24 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/pdf/In_Focus/Moscow_Declaration_on_MIL_eng.pdf>

The Prague Declaration „Towards an Information Literate Society" [online], Bruksela, 2009, [dostęp: 24 XI 2013], dostępny w Internecie: <http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/pdf/PragueDeclaration.pdf>

Wzór logo Information Literacy [online], [dostęp: 27 XI 2013], dostępny w Internecie: <https://www.google.pl/search?q=logo+information+literacy&rlz=1C1PRFE_enPL526PL526&espv=210&es_sm=122&tbm=isch&tbo=u&source=univ&sa=X&ei=vRiWUtDwOM_XsgbxoIC4Dg&ved=0CDQQsAQ&biw=1014&bih=522>

Ks. prof. dr hab. Zdzisław Kropidłowski
Bydgoszcz – UKW

KATEDRA INFORMACJI NAUKOWEJ I BIBLIOLOGII UNIWERSYTETU KAZIMIERZA WIELKIEGO W BYDGOSZCZY

Abstract

The tradition to educate librarians in Bydgoszcz started in 1950's; so far over 2,000 people have graduated from University and several secondary schools. First as Unit and then, since May 1990 as Department, it has educated numerous library workers in Kujawy and the Pomeranian District. Workers include not only specialists in bibliology but also historians, philologists, archivists and information technologists. Their significant contribution to the development of bibliology, and particularly in the history of books and libraries in the Pomeranian District, history and contemporary issues regarding libraries and the press as well as the development of scientific information cannot be overlooked. The Unit/Department has not only educated but also involved librarians-to-be in the activities of the Librarian Scientific Circle, which boasts outstanding achievements in students' scientific life.

At present, the Department employs three university professors (one as a second workplace), seven lecturers and two assistants as well as one clerk. There are 40 undergraduate and 32 postgraduate students. The Department has its seat in the Main Library building of Casimirus the Great University.

Streszczenie

Tradycja kształcenia bibliotekarzy w Bydgoszczy sięga lat 50 XX wieku. Od tego czasu w różnych jednostkach szkolnictwa średniego i wyższego kształciło się ponad 2 tys. osób. Najpierw Zakład, a od maja 1990 r. jako Katedra wykształciła znaczną kadrę pracowników bibliotek Kujaw i Pomorza. Wśród zatrudnionych pracowników, oprócz bibliologów byli historycy, filolodzy, archiwiści i informatycy. Mają oni znaczny wkład w rozwój bibliologii, a szczególnie historii książki i bibliotek na Pomorzu i Kujawach, dziejów i współczesnych problemów bibliotekarskich i prasoznawczych oraz rozwoju informacji naukowej. Zakład/Katedra nie tylko kształcił, ale również wychowywał przyszłych bibliotekarzy, szczególnie angażując ich w prace Koła Bibliotekoznawców, które ma nieprzeciętne osiągnięcia w studenckim ruchu naukowym.

Obecnie Katedra zatrudnia trzech profesorów uniwersyteckich (w tym jedna osoba na drugim etacie), siedmiu adiunktów i dwóch asystentów oraz jednego pracownika administracji. Na studiach dziennych licencjackich studiuje 40 osób, a na studiach podyplomowych 32 słuchaczy. Katedra ma swoją siedzibę w budynku Biblioteki Głównej Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego.

Zarys dziejów Zakładu/Katedry

Początki kształcenia bibliotekarzy w Bydgoszczy sięgają roku 1951, kiedy to powołano Państwowe Liceum Bibliotekarskie, najpierw jako dwuletnią szkołę dla pracujących, a od następnego roku szkolnego, jako czteroletnią szkołę średnią. Oprócz tego działało także liceum dla pracujących. Łącznie do 1957 r. mury tej szkoły opuściło 65 absolwentów, w tym 34 z liceum dla pracujących. Decyzją władz oświatowych od września 1957 r. zaprzestano rekrutacji, nie przyjmowano uczniów do klasy pierwszej i w 1960 r. ostatni absolwenci opuścili te szkołę. Niestety nie znamy liczby jej absolwentów.

O zapotrzebowaniu na wykształconych bibliotekarzy w tym czasie świadczy również powołanie w 1953 r. w Bydgoszczy Punktu Konsultacyjnego Państwowego Ośrodka Kształcenia Korespondencyjnego Bibliotekarzy, który została następnie, w 1969 r., zamieniony na Filię Centrum Ustawicznego Kształcenia Bibliotekarzy mieszczącego się w Warszawie[1]. Przygotowywano w nim do zawodu bibliotekarza w ramach dwuletniego zaocznego i Pomaturalnego Studium Bibliotekarskiego[2].

Kierownikiem Filii CUKB był dr Henryk Dubowik, dyrektor Biblioteki Głównej Wyższej Szkoły Nauczycielskiej, a następnie Wyższej Szkoły Pedagogicznej. To po-

[1] Donata Gurzyńska-Bociek: Katedra Informacji Naukowej i Bibliologii. W: 40 lat uczelni 1969-2009. Bydgoszcz 2010 s. 169-170

[2] Kazimierz Adamczyk: Kształcenie bibliotekarzy w Bydgoszczy od II wojny światowej do 2007 roku. W: Od książki dawnej do biblioteki wirtualnej: praca zbiorowa / pod red. Doroty Degan i Małgorzaty Fedorowicz. Toruń 2009 s. 29-30

zwoliło wykorzystać potencjał pracowników biblioteki. Wykładowcy studium rekrutowali się spośród pracowników biblioteki, a w dydaktyce wykorzystywano zbiory biblioteczne, szczególnie zbiory specjalne, dzieła typografii europejskiej i polskiej od końca XV w., słowniki, encyklopedie, informatory i opracowania bibliograficzne. Natomiast podręczniki i literaturę przedmiotu otrzymywano z Warszawy.

Celem studium było kształcenie przede wszystkim przyszłych pracowników bibliotek publicznych i szkolnych, choć zdarzało się, że wywodzili się z niego pracownicy bibliotek naukowych. Rekrutowano kandydatów głównie z województwa bydgoskiego i pilskiego, którzy mogli poszczycić się przynajmniej rocznym stażem pracy w bibliotece. Zakres programowy studium obejmował 520 godzin zajęć w ciągu 2 lat nauki. Zajęcia odbywały się tylko w soboty[3].

Kształcenie bibliotekarzy na poziomie szkoły wyższej w Bydgoszczy rozpoczynano i zawieszano kilkakrotnie. Po raz pierwszy ogłoszono decyzję o utworzeniu nowego kierunku studiów – filologia polska z bibliotekoznawstwem w Wyższej Szkole Nauczycielskiej na odbywającym się w Bydgoszczy VII Zjeździe Delegatów Okręgu Bydgoskiego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w dniu 21 IV 1971 roku.[4] Dla realizacji tego celu wyłoniono w strukturze Wydziału Humanistycznego w latach 1971-1975 Zakład Filologii Polskiej i Bibliotekoznawstwa prowadzony przez doc. dra Jerzego Koniecznego, który kształcił studentów na kierunku filologia polska z bibliotekoznawstwem. Asystentką kierownika była mgr Maria Mościcka, przedmioty zawodowe wykładali pracownicy kilku bibliotek, m. in. dr Cecylia Bieguszewska, dyrektor Biblioteki Głównej Filii Wyższej Szkoły Rolniczej w Poznaniu, mgr Jan Kubiński, dyrektor Biblioteki Głównej Wyższej Szkoły Inżynierskiej w Bydgoszczy, mgr Krystyna Stawska z Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej.

Szczytowym osiągnięciem w rozwoju kierunku było rozpoczęcie rekrutacji w 1973 r. na studia magisterskie czteroletnie na kierunku bibliotekoznawstwo i informacja naukowa, które prowadzano do 1983 roku i wznowiono w latach 1988-1992.

Zmiana nazwy kierunku na bibliotekoznawstwo z informacją naukowo-techniczną nastąpiła w 1994 r., kiedy to wznowiono nabór na studia licencjackie, które wstrzymano w 2004 r., by ponownie wznowić nabór w 2007 r.

Samodzielną Katedrę Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej utworzono w 1991 r. W maju tego roku nastąpiła zmiana nazwy jednostki na Katedra Informacji Naukowej i Bibliologii[5].

---

[3] Kazimierz Adamczyk: Serwis informacyjny WSP nr 9 z 24 stycznia 1994 r. W: Kronika trzydziestolecia WSP w Bydgoszczy. Bydgoszcz 1999 s. 134.

[4] X lat Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy: praca zbiorowa / pod red. E. Trempały. Bydgoszcz 1979 s. 51-522

[5] Donata Gurzyńska-Bociek, dz. cyt., s. 170-171

Kierownikiem Zakładu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej w latach 1974-1984 był dr Henryk Dubowik, który był zatrudniony na etacie docenta kontraktowego. W latach 1984-1991 zakładem kierował prof. dr hab. Marceli Kosman (W roku akademickim 1984/1985 został on włączony do Katedry Filologii Polskiej i Bibliotekoznawstwa, którą kierował prof. dr hab. Stanisław Kubiak). Samodzielną Katedrę Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej utworzono w 1991 r. Jej kierownikiem w latach 1991-1994 była dr hab. Eugenia Sławińska, prof. nadz. WSP, a w latach 1994-2002 dr hab. Franciszek Mincer, prof. nadz. WSP, a później Akademii Bydgoskiej. Od 2002 r. kierownikiem jest ks. dr hab. Zdzisław Kropidłowski, prof. nadzw. UKW.

Działalność naukową i dydaktyczną w tych jednostkach prowadziła, poza pracownikami zatrudnionymi na pełnym etacie, 1/2 etatu i drugim etacie, także dość liczna grupa osób na godziny zlecone. Byli to członkowie kadry kierowniczej bibliotek naukowych, publicznych i pedagogicznej oraz kustosze dyplomowani i kustosze zatrudnieni w Bibliotece Głównej WSP oraz bibliotekoznawcy z Warszawy, Poznania, Torunia. Korzystano także z pomocy (szczególnie w prowadzeniu seminariów magisterskich) pracowników Instytutu Filologii Polskiej i Instytutu Historii WSN i WSP.

Ta współpraca wpływała na tworzenie przyjaznej atmosfery między bibliotekarzami a studentami i absolwentami. Pozytywnie wpływała także na doskonalenie procesu dydaktycznego i systematyczne wzbogacanie zakresu prowadzonych prac badawczych, a także praktyk studenckich.

Wśród zatrudnionych pracowników oprócz bibliologów byli historycy, filolodzy, a także osoby reprezentujące inne nauki humanistyczne dotyczące szeroko rozumianych zagadnień bibliotekoznawczych oraz pracownicy bibliotek, archiwów, instytucji wydawniczych i oświatowych.

Pierwszymi pracownikami w/w jednostek byli: dr Henryk Dubowik, dr Franciszek Mincer i mgr Maria Mościcka. Najdłużej w Zakładzie/Katedrze pracowali dr Donata Gurzyńska-Bociek, dr Henryk Dubowik, dr hab. Franciszek Mincer prof. UKW, dr Kazimierz Adamczyk, dr Jakub Wajer, ks. prof. dr hab. Michał Grzybowski, dr Ryszard Marchwiński, dr Aldona Chlewicka.

Profesorami byli także: dr hab. Ewa Głowacka, prof. dr hab. Marceli Kosman, prof. dr hab. Bogumiła Kosmanowa, ks. dr hab. Zdzisław Kropidłowski, prof. dr hab. Stanisław Kubiak, dr hab. Irena Marczakowa-Szajkiewicz, dr hab. Framciszek Mincer, dr hab. Piotr Nowak, dr hab. Ryszard Nowicki, prof. dr hab. Kazimierz Pająk, dr hab. Eugenia Sławińska, prof. dr hab. Zygmunt Szultka.

W trakcie zatrudnienia w Katedrze tytuły naukowe profesorów nauk humanistycznych uzyskali: ks. prof. dr hab. Michał M. Grzybowski oraz prof. dr hab. Bogumiła Kosmanowa; habilitację zrobiła Bogumiła Kosmanowa oraz J. R. Błachnio i Ryszard Nowicki, a doktoraty: Donata Gurzyńska-Bociek, Jerzy Wajer, Iwona Filipowicz, Kazimierz Adamczyk, Aldona Chlewicka, Katarzyna Domańska, Dariusz Spychała, Bernardeta Iwańska-Cieślik.

W zajęciach dydaktycznych wspierali ich (szczególnie prowadząc seminaria lub wykłady) doc. dr hab. Wiktor Frąckowiak, dr hab. Jerzy Konieczny, prof. AB, dr Jan Malinowski, dr Zdzisław Mrozek, dr Urszula Paszkiewicz, prof. dr hab. Marian Pawlak, dr Bolesław Pękala, dr Zofia Waniek-Kucharska.

Pracownikami administracyjnymi była m.in. mgr Bożena Kozłowska[6] i obecnie Ewa Parszyk.

Siedziby Zakładu/Katedry

Zakład Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej w latach 1975-1984 mieścił się w budynku głównym uczelni, przy u1. Chodkiewicza 30. Następną siedzibą w latach 1985-1990 był budynek Wydziału Humanistycznego przy ul. Grabowej 2. W okresie od 1990-1996 Katedrę umieszczono w budynku przy ul. Jagiellońskiej 11. Stamtąd ponownie, tym razem na 4 lata (do 2000 r.) przeniesiono Katedrę na ul. Grabową 2. Kolejnym miejscem (do 2004 r.) były pomieszczenia przy ul. Powstańców Wielkopolskich 2. Od polowy 2004 r. pracownicy ponownie powrócili na ul. Grabową 2. W październiku 2007 r. do dyspozycji Katedry przekazano kilka pomieszczeń przy ul. Ogińskiego 16. Od 2013 r. Katedra znalazła swoją siedzibę w gmachu Biblioteki Głównej UKW, gdzie korzysta z kilku sal wykładowych, sali komputerowej, sekretariatu i gabinetu kierownika oraz trzech pracowni dla pracowników.

Z perspektywy czasu można stwierdzić, że najlepsze usytuowanie Zakładu było w pierwszych latach jego funkcjonowania w Bibliotece Głównej WSP oraz w obecnej siedzibie Katedry, w Bibliotece Głównej UKW, co pozytywnie sprzyja organizacji zajęć praktycznych, podnosiło sprawność organizacyjną procesu kształcenia oraz rangę przyszłego zawodu bibliotekarza.

Jednak kilkakrotne wstrzymywanie i wznawianie naboru oraz częste zmiany organizacyjne i przenoszenie siedziby Zakładu/Katedry wywoływały niepewność zatrudnienia wśród pracowników, którzy poszukiwali pewniejszych miejsc pracy, destabilizowało kadrę i nie pozwalało na systematyczne prowadzenie działalności naukowej.

Działalność naukowa pracowników Zakładu/Katedry

Mimo licznych zagrożeń te niewielkie jednostki (Zakład/Katedra) mogą poszczycić się znacznymi osiągnięciami we wspomnianym już rozwoju kadry, wynikami prowadzonych badań naukowych, publikacjami, wykładami i osiągnięciami organizacyjnymi, bo pracownicy podnosili swoje kwalifikacje zawodowe, aktualizowali własną wiedzę i kompetencje, szczycą się cennymi publikacjami i udziałem w licznych towarzystwach naukowych.

[6] Tamże, s. 171-173

Problematyka badawcza pracowników Zakładu początkowo koncentrowała się na zagadnieniach historii książki, prasy i bibliotek głównie z Pomorza oraz na problemach współpracy regionalnej w dziedzinie informacji naukowej, organizacji i działalności bibliotek, a także badań czytelnictwa. Zakład podjął badania w ramach IV tematu z problemu resortowego SINTO: „Społeczne problemy informacji w dobie automatyzacji systemów informacyjnych w nauce". Ponadto pracownicy brali udział w opracowaniu problemu węzłowego: „Polska kultura narodowa, jej tendencje rozwojowe i percepcja", we współpracy z Uniwersytetem Gdańskim[7].

Zmiana zainteresowań pracowników nastąpiła na początku lat 90. Wtedy ich tematyka dotyczyła głównie zagadnień informacji naukowej, komputeryzacji bibliotek i metodyki nauczania informacji naukowej. W dalszym ciągu istotnymi zagadnieniami była działalność bibliotek w Bydgoszczy i regionie, ich księgozbiory i historia, a także działalność instytucji wydawniczych i kulturalnych. Indywidualne badania prowadzono w zakresie życia literackiego XVIII i XIX wieku, bibliotek ludowych w XIX wieku, historii oświaty, życia kulturalnego Włocławka, kancelarii koronnej w XVI wieku i in.

Od drugiej połowy lat 90. zainteresowania badawcze obejmowały historię książki, bibliotek i drukarstwa regionu bydgoskiego począwszy od XVIII w aż do współczesności; dzieje bibliotek, czasopism i instytucji kościelnych Mazowsza; problematykę historyczno-kulturalna i biografistykę Pomorza Nadwiślańskiego (głównie związaną z historią książki, bibliotek i drukarstwa) Tematykę historyczną poszerzano sukcesywnie o zagadnienia współczesnego bibliotekarstwa nie tylko w odniesieniu do wszystkich typów bibliotek, zaczynając od naukowych, ale też szkolnych, publicznych, fachowych. Zwracano także uwagę na problemy czytelnictwa, biblioterapii i niezmiennie informacji naukowej. Zapoczątkowano rejestrację bydgostianów w polskich bibliotekach naukowych. Prowadzone też były badania nad kulturą muzyczną regionu i informacji na ten temat w literaturze regionalnej. Realizowany był program badawczy (1994-2000) dotyczący znaczenia książki, bibliotek i prasy w integracji ziem polskich pod zaborami. Kierownikiem prac była prof. B. Kosmanowa, a efektem badań publikacja pod jej redakcją.

Po 2000 roku badania dotyczyły m.in. zagadnień książki polskiej i niemieckiej Bydgoszczy i regionie w ujęciu historycznym (prof. F. Mincer); polskich bibliotek naukowych i wydawnictw naukowych, a także czasopism naukowych w integracji europejskiej (ks. prof. M. Grzybowski). Prace badawcze związane były również z dziejami archiwów, książki i bibliotek na Pomorzu, Kujawach i Mazowszu pod kier. ks. prof. Z. Kropidłowskiego. Badania dotyczyły również powojennej ochrony zbiorów bibliotecznych i problemów współczesnych, działalności bibliotek, prasoznawczych, w tym szczególnie czasopism akademickich i kobiecych, bibliometrycznych, introligatorstwa,

[7] Donata Gurzyńska-Bociek, dz. cyt., s. 173-174

a wyniki zaprezentowano w kilku publikacjach. Pierwsza ukazał się drukiem w 2005 r.[8], następne w 2009[9] i 2010 roku[10].

Ponadto badane były związki bibliologii z innymi dyscyplinami naukowymi, zwłaszcza z historią. Poruszane były związki kulturalne Bydgoszczy i Torunia z innymi regionami Polski (Lwowa i Krakowa).

Indywidualna problematyka badawcza pracowników Katedry zaprezentowana została m.in. w dwóch księgach pamiątkowych, przygotowanych na jubileusze70-lecia urodzin profesora F. Mincera[11] i ks. M. Grzybowskiego[12].

Należy również wspomnieć, że dwie prace zostały wyróżnione. Pierwsza to rozprawa habilitacyjna prof. R. Nowickiego o działalności Aleksandra *Birkenmajera*[13]. Książka została nagrodzona w 2007 r. Nagrodą Naukową Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich im. Adama Łysakowskiego w kategorii prac o charakterze dokumentacyjno-informacyjnym.

Druga to dwujęzyczne wydanie edytorskie i opracowanie naukowe jednej z najpiękniejszych ksiąg cechowych przechowywanych w Bibliotece Gdańskiej PAN. Dzieło wydane przez ks. prof. Z. Kropidłowskiego[14] nagrodzone zostało Medalem św. Wojciecha przez Radę Miasta Gdańska w 2011 r.

Duży wkład w rozwój historii książki na Kujawach ma praca dr B. Iwańskiej-Cieślik o dziejach Biblioteki Kapituły Katedralnej we Włocławku[15], a dzieło dr J. Gomoliszek w dokumentację prasy akademickiej[16]. Dr K. Domańska opublikował wyniki badań czytelnictwa i jakości edukacji czytelniczej i medialnej w szkołach bydgoskich[17].

---

[8] Z dziejów archiwów, książek i bibliotek na Pomorzu i Mazowszu Północnym: praca zbiorowa / pod red. Zdzisława Kropidłowskiego. Bydgoszcz 2005

[9] Bibliotekarz. Uniwersalność i innowacyjność profesji: praca zbiorowa / pod red. Zdzisława Kropidłowskiego. Bydgoszcz 2009 oraz Henryk Dubowik; przy współpr. Aldony Chlewickiej i Bernardety Iwańskiej-Cieślik: Inkunabuły i cimelia w zbiorach Biblioteki Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Bydgoszcz 2009

[10] Studia z dziejów książki i prasy. Przegląd badań za lata 2007-2010: praca zbiorowa / pod red. Zdzisława Kropidłowskiego, Dariusza Spychały i Katarzyny Wodniak. Bydgoszcz 2010

[11] W służbie książki. Praca zbiorowa pod redakcją Zdzisław Kropidłowskiego ofiarowana profesorowi doktorowi habilitowanemu Franciszkowi Mincerowi w siedemdziesiątą rocznice urodzin. Bydgoszcz 2005

[12] W kręgu historii i bibliologii. Prace ofiarowane ks. prof. Michałowi Marianowi Grzybowskiemu w siedemdziesiątą rocznicę urodzin: praca zbiorowa / pod red. Zdzisława Kropidłowskiego. Bydgoszcz 2007

[13] Działalność Aleksandra Birkenmajera na rzecz ochrony zbiorów bibliotecznych. Ziemie zachodniej i północnej Polski w latach 1945-1947. Prace Biblioteki Uniwersyteckiej – nr 27. Poznań 2006

[14] Das Buch der Danziger Los- und Kuchenbäckergesellen aus den Jahre 1724-1768.Księga gdańskiego bractwa bułkarzy i ciastkarzy z lat 1724-1768. Wydał i oprac. Zdzisław Kropidłowski. Gdańsk 2010, ss. 316, ilust. 212

[15] Bernardeta Iwańska-Cieślik: Biblioteka kapituły katedralnej we Włocławku. Bydgoszcz 2013

[16] Joanna Gomoliszek: Uniwersyteckie pisma studenckie w Polsce w latach 1945-1989. Toruń 2011

[17] Katarzyna Domańska: Edukacja czytelnicza i informacyjna w świetle badań. Bydgoszcz 2009

Aktywność naukowa pracowników przejawiała się również w udziale w konferencjach naukowych. W latach 1998-2013 pracownicy uczestniczyli w 7 konferencjach międzynarodowych i ok. 50 konferencjach krajowych. Byli też organizatorami wielu ciekawych i ważnych spotkań konferencyjnych.

Zakład przy współpracy z OIN PAN zorganizował w maju 1978 r. konferencję naukową *Współpraca regionalna w dziedzinie informacji naukowej*, w której uczestniczyli przedstawiciele wielu ośrodków naukowych kształcących bibliotekoznawców, a efektem było wydanie publikacji pod redakcją Krystyny Wyczańskiej[18]. Wspólnie z Zakładem Filologii Polskiej w marcu 1980 r. zakład zorganizował konferencję naukową *Czasopiśmiennictwo literacko-kulturalne w Polsce XX wieku*. Referaty wygłosili m.in. pracownicy Uniwersytetu Jagiellońskiego, Wrocławskiego i WSP z Krakowa. Wybrane materiały opublikowane zostały w zeszycie 2/3 „Studiów Bibliologicznych"[19]. W marcu 1989 r. Katedra Historii i Katedra Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej była organizatorem konferencji *Polska odrodzona w 1918 roku* z udziałem osób z zagranicy, a materiały ukazały sie drukiem opracowane przez prof. S. Kubiaka[20]. W listopadzie 1995 r. Katedra wspólnie z Wojewódzką i Miejską Biblioteką Publiczną w Bydgoszczy oraz Komitetem Obchodów 650-lecia Bydgoszczy zorganizowała sesję naukową *Bernardyni polscy i ich bydgoska biblioteka*. Oprócz referatów uczestnicy mogli zapoznać się zachowanymi zbiorami Biblioteki Bernardyńskiej[21]. Ważnym wydarzeniem była też sesja naukowa zorganizowana w maju 2004 r. przez pracowników Katedry i członków Koła Naukowego Bibliotekoznawców oraz Urząd Miasta Bydgoszczy na temat *Rola i przyszłość książki w zjednoczonej Europie*. Referaty wygłosili m.in. goście z Krakowa i Warszawy. W rok później, tj. w 2005, zorganizowano konferencję wyjazdową do Gdańska *Książka rękopiśmienna na Pomorzu*. Pracownicy wysłuchali interesujących wystąpień m.in. dr. hab. Andrzeja Wałkówskiego oraz ks. prof. Z. Kropidłowskiego. Uczestniczyli w prezentacji zbiorów rękopiśmiennych, także w dyskusji dotyczącej zabytków piśmiennictwa, ich konserwacji, przechowywania i znaczenia dla światowego dziedzictwa kulturowego. Ponadto zwiedzili Muzeum Archidiecezji Gdańskiej i skryptorium pocysterskie w Gdańsku-Oliwie oraz Muzeum Narodowe w Gdańsku i Muzeum Miasta Gdańska[22].

W maju 2010 r. odbyła się Ogólnopolska Konferencja Naukowa *Z dziejów książki i prasy. Przegląd badań za lata 2007–2010*. Celem spotkania była wymiana doświad-

[18] Porozumienie regionalne w zakresie informacji naukowej na tle potrzeb regionu: praca zbiorowa / pod red. Krystyny Wyczańskiej. Bydgoszcz 1980

[19] „*Studia Bibliologiczne*" ukazywały się w ramach „*Zeszytów Naukowych WSP w Bydgoszczy*" w latach 1979-1994 / pod red. Henryka Dubowika, w 1979 z. 1, w 1982 z. 2/3, w 1984 z. 4, w 1987 z. 5, w 1990 z. 6, w 1994 z. 7

[20] Polska odrodzona 1918: praca zbiorowa / pod red. Stanisława Kubiaka. Bydgoszcz 1990

[21] Donata Gurzyńska-Bociek, dz. cyt., s. 175

[22] Tamże, s. 176

czeń oraz prezentacja wyników najnowszych badań nad dawną książką i prasą. Jego ważną częścią była również możliwość omówienia problemów dotyczących nowych kierunków badań księgoznawczych i prasoznawczych. Konferencja zgromadziła 15 gości z różnych ośrodków Polski m.in.: Warszawy, Kielc i Torunia. Ponieważ zamiarem kierownictwa Katedry jest cykliczne odbywanie spotkań na ten temat, dlatego druga konferencja dotycząca już lat 2010-2013 odbyła się w pałacu w Lubostroniu i zgromadziła już dwa razy większe grono uczestników. Wygłoszono 26 referatów[23].

Katedra Informacji Naukowej i Bibliologii zorganizowała także Ogólnopolską Konferencję Naukową *Książka i prasa w kulturze* w dniach 13-14 X 2011 roku.

Warto też wspomnieć o udziale w latach 70. wszystkich pracowników Zakładu w Ogólnopolskich Konferencjach Metodycznych dla pracowników akademickich ośrodków kształcenia bibliotekoznawców, które odbywały sie kolejno w 1977 r. (Błażejewko k. Poznania), 1979 r. (Osieczany k. Myślenic), 1980 r. (Kozubnik k. Katowic). Prezentacja referatów, komunikatów, głosów, w dyskusji, projektów przewodników metodycznych stanowiła ważny wkład w prace nad kształtem programów studiów bibliotekoznawczych, rozwijających się intensywnie w latach 70. w wielu ośrodkach akademickich w Polsce. Spotkania te pozwalały też na szeroką wymianę doświadczeń w zakresie doskonalenia procesu kształcenia i kierunków prowadzonych prac badawczych[24].

Ważną rolę w popularyzacji badań Zakładu miały niewątpliwie „Studia Bibliologiczne" pod redakcją dr. H. Dubowika. W latach 1979-1994 ukazało się 7 zeszytów (w tym jeden łączony) w ramach „Zeszytów Naukowych Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy", które zawierały artykuły pracowników Zakładu/Katedry, ale również Biblioteki Głównej WSP i osób spoza uczelni. Każdy zeszyt posiadał też wykaz tytułów prac magisterskich absolwentów kierunku bibliotekoznawstwa i informacji naukowej. Seria poświęcona była szeroko pojętej problematyce księgoznawstwa, czasopiśmiennictwa, bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, odzwierciedlając najczęściej główne kierunki badań Zakładu/Katedry[25].

Od kilku lat pracownicy Katedry publikują w półroczniku naukowym „Universitas Gedanensis", który redagowany jest praz ks. prof. Z. Kropidłowskiego od 1989 r. Publikowali w nim m. in. ks. M. Grzybowski, I. Marszakowa-Szajkiewicz, D. Spychała, D. Gurzyńska-Bociek, Elżbieta Pokorzyńska, Joanna Gomoliszek, Katarzyna Wodniak.

[23] http://www.ukw.edu.pl/jednostka/katedra_informacji_naukowej/dzialalnosc_bibliotekoznawstwo; dostęp z 5 XII 2013

[24] Donata Gurzuńska-Bociek, dz. cyt., s. 176.

[25] Tamże.

Dla ułatwienia procesu dydaktycznego opublikowane zostały skrypty, podręczniki i poradniki dydaktyczne[26].

Współpraca naukowa z zagranicą związana była m.in. z Uniwersytetem w Wilnie (dr H. Dubowik), Archiwum w Merseburgu (prof. F. Mincer), Instytutem Informacji Naukowej w USA (prof. I. Marszakowa-Szajkiewicz), a ostatnio podpisano umowę o współpracy z Uniwersytetem w Debreczynie. Dotychczas dokonała się wymiana wykładowców i publikacji.

Pracownicy Zakładu/Katedry aktywnie uczestniczyli w pracach towarzystw naukowych i różnych stowarzyszeń, głównie regionalnych, ale też ogólnopolskich, takich jak: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Polskie Towarzystwo Informacji Naukowej, Polskie Towarzystwo Czytelnicze, Towarzystwo Naukowe w Toruniu, Bydgoskie Towarzystwo Naukowe, Towarzystwo Miłośników Miasta Bydgoszczy, Gdańskie Towarzystwo Naukowe, Płockie Towarzystwo Naukowe, Pomorskie Towarzystwo Filozoficzno-Teologiczne, Pałuckie Towarzystwo Kulturalne, Włocławskie Towarzystwo Naukowe itp. W ramach ich zajęć pracownicy Zakładu/Katedry prowadzili wykłady, prelekcje, odczyty, uczestniczyli w redakcji organów tych towarzystw, często też są członkami ich władz statutowych. Zajmują się także popularyzacją wiedzy, szczególnie bibliologicznej, zachęcając do rozwoju czytelnictwa i bibliofilstwa oraz wyjaśniają zasady rozwoju nowoczesnych technologii informacyjnych na wykładach otwartych w Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego, towarzystwach naukowych i Uniwersytecie Trzeciego Wieku.

Pracownicy angażują się również w prace uczelni, pełniąc wiele funkcji organizacyjnych na swoim wydziale np. dziekana, prodziekana, członków komisji wydziałowych itp. Kilka razy wykład inauguracyjny wygłaszał dr H. Dubowik, m.in. o „Roli książki w kulturze społecznej" czy Witold Bełza - bydgoski bibliotekarz i animator życia kulturalnego. Od kilku lat organizowane są wewnątrzkatedralne inauguracje roku akademickiego dla studentów kierunku z pełnym programem inauguracji uczelnianej, na których wykłady inauguracyjne wygłaszał ks. prof. Z. Kropidłowski, dr J. Gomoliszek i dr E. Pokorzyńska[27].

[26] Alina Wajda: Metodyka i organizacja czytelnictwa, Bydgoszcz 1978; Henryk Dubowik: Dzieje książki i bibliotek w zarysie. Warszawa 1982; Franciszek Mincer: Wybrane zagadnienia wydawnicze. Edytorstwo naukowe i ruch wydawniczy. Bydgoszcz 1985; Michał M. Grzybowski, Donata Gurzyńska-Bociek. Wskazówki dla piszących prace magisterskie. Płock 1995

[27] http://www.ukw.edu.pl/jednostka/katedra_informacji_naukowej/dzialalnosc_bibliotekoznawstwo, dostęp z 4 XII 2013

Pracownicy Katedry Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa przed Biblioteką Gdańską Polskiej Akademii Nauk (2005)
Od lewej: prof. dr hab. Ewa Głowacka, dr Katarzyna Domańska, dr Aldona Chlewicka, mgr Wioletta Dobosz, dr Bernardeta Iwańska-Cieślik, mgr Paweł Marzec, dr Katarzyna Wodniak, prof. dr hab. Ryszard Nowicki, dr Joanna Gomoliszek i dr Maria Babnis z Biblioteki Gdańskiej PAN

Działalność dydaktyczna

Stosunkowo duża liczba studentów do l. 80. związana była z faktem powstania Zakładu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej jako pierwszego w Polsce Północnej i tym samym stworzenia możliwości kształcenia na kierunku bibliotekoznawstwo i informacja naukowa przed powołaniem podobnych jednostek na uczelniach w Gdańsku, Olsztynie, Szczecinie, Toruniu. Ponadto zmiany cyklu kształcenia z 4-letniego na 5-letni najpierw na studiach dziennych, później zaocznych, oraz zawieszanie rekrutacji, spowodowały zmniejszenie liczby absolwentów w połowie lat 80 i w połowie lat 90.

Program studiów do połowy lat 90. XX w. zawierał znaczną liczbę przedmiotów z historii i literatury. Na studiach pięcioletnich obejmujących 2910 godzin zajęcia z historii książki i bibliotek, historii i klasyfikacji nauk, historii kultury i historii Polski z elementami historii powszechnej, obejmowały 390 godzin, a zajęcia związane z literaturą – historia literatury polskiej, literatura współczesna, literatura dziecięca

Konferencja w Lubostroniu (2013). Obrady sekcji prasoznawczej

i młodzieżowa, literatura powszechna aż 400 godzin. Dla porównania trzeba podać, że zajęcia z informatyki i informacji naukowej liczyły tylko 180 godzin, a specjalizacja z informacji naukowo-technicznej obejmowała 120 godzin[28]. Ta dysproporcja wraz z postępem informatyzacji wymuszała zmianę programów, dlatego systematycznie zwiększano liczbę zajęć z przedmiotów z informacji i komunikacji społecznej.

Do 1990 r. limit rekrutacyjny dla studiów dziennych i zaocznych wynosił 100 osób, a po reformie szkolnictwa wyższego na studia dzienne licencjackie przyjmowano od 45 do 60 studentów, na studia niestacjonarne 70 osób, a na podyplomowe 40 słuchaczy[29]. Obecnie nie prowadzi się studiów w systemie niestacjonarnym, a liczba studentów dziennych waha się od 15-25[30].

Studenci studiów trzyletnich zawodowych mają obowiązek odbycia praktyk zawodowych po drugim roku studiów w licznie 150 godzin. Studenci realizują je w różnych

[28] Siatka studiów od roku akad. 1992/1993

[29] Raport samooceny dla kierunku studiów bibliotekoznawstwo i informacja naukowo-techniczna za lata 1999-2002 s. 12-13

[30] Sprawozdanie z działalności Katedry Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa za rok akad. 2011/2012

bibliotekach publicznych, a najczęściej w szkolnych. Celem praktyk jest zapoznanie się ze strukturą bibliotek, praktyczna realizacją zasad gromadzenia i selekcji zbiorów, opracowania formalnego i rzeczowego, z działalnością informacyjną biblioteki, a szczególnie zabranie pierwszych kontaktów z użytkownikami bibliotek.

Od 2001 r. na studiach podyplomowych gromadzi się tylko jedna grupa z bibliotekoznawstwa (ok. 15 słuchaczy), a od 2011 r. na studium podyplomowym z zarządzania instytucjami kultury ok. 10 słuchaczy.

Studia podyplomowe z bibliotekoznawstwa dają kwalifikacje przede wszystkim do podjęcia pracy w bibliotekach szkolnych oraz przygotowują do pracy w bibliotekach resortu edukacji narodowej i bibliotekach placówek opiekuńczo-wychowawczych. Przeznaczone są dla absolwentów wyższych uczelni posiadających tytuł magistra i przygotowanie pedagogiczne. Absolwenci uzyskują wiedzę niezbędną do właściwej organizacji i funkcjonowania bibliotek szkolnych, posiądą ogólną wiedzę dotyczącą źródeł informacji, procesów informacyjnych oraz z zakresu informacji naukowej i bibliotekoznawstwa, sprawnego wyszukiwania, selekcji i oceny jakości informacji oraz tworzenia informacji. Poznają także metody pracy z czytelnikami i użytkownikami informacji.

Natomiast drugie studium jest przeznaczone dla absolwentów studiów magisterskich i licencjackich. Przygotowuje do pracy w charakterze menadżera kultury i organizatora imprez kulturalnych. Słuchacze nabierają umiejętności organizowania i zarządzania instytucjami kultury, pozyskiwania funduszy dodatkowych, konstruowania budżetów, zarządzania projektami, pozyskiwania sponsorów, współpracy z organizacjami rządowymi i pozarządowymi, działań marketingowych, budowania pozytywnego wizerunku instytucji, promocji i reklamy. Absolwenci mogą podjąć pracę w bibliotekach, teatrach, kinach, muzeach, galeriach sztuki, agencjach artystycznych, urzędach samorządowych[31].

Należy podkreślić, że studenci w toku studiów uczestniczyli w wie1u zajęciach praktycznych odbywanych w bibliotekach lub ośrodkach informacji. Organizowano tzw. wycieczki dydaktyczne do bibliotek Krakowa, Poznania, Torunia, Warszawy itp. Obowiązkowy udział w tych zajęciach przewidziany jest w programach zajęć studentów stacjonarnych; czasami korzystali z nich także studenci zaoczni[32].

W Katedrze studiowali wybitni studenci. W ostatnich latach wyróżnili się: Marcin Karwowski, (w 2012 r. otrzymał Nobla Studenckiego), Angelika Peplińska i Marek Deja, którzy otrzymali stypendia ministerialne, a nagrodę za najlepszą pracę licencjacką w 2013 r. obronioną na Wydziale Administracji i Nauk Społecznych UKW otrzymała Agata Rogala.

[31] http://www.ukw.edu.pl/jednostka/katedra_informacji_naukowej/studia_podyplomowe; dostęp z 6 XII 2013

[32] Donata Gurzyńska-Bociek, dz. cyt., s. 189

Liczba wszystkich absolwentów różnych typów studiów (poza podyplomowymi) w latach 1977-2013 dochodzi do 2 tys. Absolwenci bibliotekoznawstwa oprócz zatrudnienia we wszystkich typach bibliotek i ośrodkach informacji podejmowali prace w księgarniach, instytucjach wydawniczych, archiwach oraz mediach: w redakcjach gazet lokalnych, telewizji, radio i placówkach kultury oraz samorządach. Większy nacisk w procesie kształcenia na szeroko pojęte zagadnienia technologii informacyjnej i zarządzania informacją sprawia, ze coraz bardziej poszerza się zakres możliwych miejsc pracy dla absolwentów.

Koło Naukowe Bibliotekoznawców

Studenci kierunku Informacja Naukowa i Bibliotekoznawstwo działają w studenckim Kole Naukowym Bibliotekoznawców. Ma ono długą tradycję. Pierwszym długoletnim opiekunem naukowym Koła był dr F. Mincer, a opiekę nad sekcją bibliograficzno-informacyjną pełniła przez kilka lat mgr D. Gurzyńska. Już po roku podjęto badania nad związkami między książką polską i węgierską i w tym celu został zorganizowany obóz naukowy na Węgrzech. W maju 1977 r. członkowie Koła byli organizatorami i brali czynny udział w sesji studenckich kół naukowych bibliotekoznawców i kulturoznawców z WSP na temat „Człowiek - książka – kultura". Podjęli także prace nad przygotowaniem słownika biograficznego najwybitniejszych nauczycieli z regionu kujawsko-pomorskiego. W kwietniu 1978 r. studenci byli organizatorami I Ogólnopolskiej Sesji Studenckich Kół Naukowych Bibliotekoznawców. Po serii referatów uczestnicy sesji zwiedzili zabytki oraz biblioteki Bydgoszczy i Chełmna. W listopadzie 1978 r. z okazji obchodów 60. rocznicy odzyskania niepodległości przez Polskę przygotowano sesje popularno-naukową *Z dziejów bibliotek polskich w latach 1918-1939*. Referaty wygłosili m.in. doc. dr hab. Wojciech Jastrzębski, doc. dr H. Dubowik i dr F. Mincer. Dokonania Koła zostały przedstawione na łamach czasopisma „Problemy Studenckiego Ruchu Naukowego" w drugim numerze z 1978 r.

Ciekawą formą poszerzania wiedzy były organizowane w czasie wakacji obozy naukowe. Sekcja bibliograficzno-informacyjna zorganizowała obóz na terenie województwa krakowskiego, w trakcie którego studenci poznali m.in. organizację i prace działów informacji naukowej biblioteki Jagiellońskiej, Politechniki Krakowskiej, Akademii Górniczo-Hutniczej, Akademii Ekonomicznej, Politechniki Częstochowskiej, także zwiedzili bibliotekę Jasnogórską i Czartoryskich. W trakcie innego obozu zorganizowanego w Tleniu studenci, pod opieką dr F. Mincera, zbierali i opracowywali materiały do monografii gminy Osiek.

Na początku lat 90 opiekunem Koła był dr Wojciech Skowroński, który również organizował interesujące wyprawy do bibliotek.

Po uruchomieniu w 1994 roku studiów licencjackich, Koło Naukowe Bibliotekoznawców wznawiając działalność zostało podzielone na dwie sekcje: wiedzy o dawnej

książce pod opieką prof. F Mincera i historii pisma, pod opieką mgr A. Chlewickiej (wkrótce opiekunem naukowym nad całością została dr A. Chlewicka). Problematyka cyklicznych spotkań dotyczyła m.in. losów książki i bibliotek regionu kujawsko-pomorskiego w okresie międzywojennym i po drugiej wojnie światowej. Studenci, na spotkaniach Koła charakteryzowali ciekawe księgozbiory, prezentowali historie wybranych czasopism i sylwetki znanych regionalnych publicystów. Pewnym sprawdzianem aktywności Koła było zorganizowanie w maju 1996 r. sesji *Dawna książka w regionie bydgoskim* i rok później sympozjum *Historia i literatura - źródła dziejowe i powieść historyczna*. W grudniu 1998 r. zorganizowali Ogólnopolską Konferencję Studenckich Kół Naukowych Bibliotekoznawców na temat *Regionalna działalność bibliotek*. Poza referatami omówili historię i formy pracy poszczególnych kół, dyskutowali na temat organizacji studiów bibliotekoznawczych, programów nauczania, możliwości zatrudnienia itp.

W maju 2001 r. członkowie Koła uczestniczyli w przygotowaniu konferencji naukowej *Człowiek, książka, region* zorganizowanej w Pomorskim Centrum Kształcenia Kadr i Consultingu w Bydgoszczy. Wzięli też aktywny udział w konferencjach kół naukowych - międzynarodowej w Siedlcach (*Studencki ruch naukowy w aspekcie integracji z UE*) i ogólnopolskiej w Katowicach. W 2003 r. członkowie Koła zorganizowali wyjazd do Gniezna na wystawę „Gniezno *Mater Ecclesiarum Poloniae*", która miała miejsce w Muzeum Początków Państwa Polskiego. W maju tego roku Koło wspólnie z Katedrą Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej organizowało Dni Bibliologa pod hasłem *Od kodeksu do komputera* i wystawy *Tajemnice średniowiecznej ilustracji*.

W kolejne Dni Bibliologa w 2004 r., obok sesji naukowej, zorganizowano spotkanie i dyskusję z Wielkim Mistrzem Rycerskiego Zakonu Bibliofilskiego Orła Białego z Krakowa dr. inż. Jerzym Dudą. Były też m. in. warsztaty szybkiego czytania, informacyjne i interpersonalne, udział w akcji bookcrossing i inne[33].

W latach 2006-2011 w sposób czynny działało w Kole 18 studentów studiów stacjonarnych. Od 2008 roku Koło działa pod opieką dr B. Iwańskiej-Cieślik. Obecnie należy do niego 8 studentów I, II i III roku Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa. Koło zorganizowało od tego roku następujące konferencje: 14 grudnia 2009 r. – Ogólnopolską Konferencję Studenckich Bibliologicznych Kół Naukowych pt. *Librarius czy information manager*, a następnie 12 maja 2010 r. – pomogło w organizacji Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej *Z dziejów książki i prasy. Przegląd badań za lata 2007-2010* organizowanej przez Katedrę Informacji Naukowej i Bibliologii oraz Bibliotekę Główną UKW w Bydgoszczy. Następnie współorganizowało Sesję Naukową *Współpraca studentów z bibliotekami lokalnymi* zorganizowanej przez Bibliotekę Powiatową i Miejską w Chełmży (maj 2010). KNB było jeszcze organizatorem ogól-

[33] Donata Gurzyńska-Bociek, dz. cyt., s. 181

nopolskich konferencji zatytułowanych: *Potrzeby użytkowników bibliotek* (kwiecień 2011), *Kondycja książki w elektronicznym świecie* (kwiecień 2012), co przyczyniło się do polepszenia zdolności organizatorskich studentów, a przede wszystkim do zdobycia nowej wiedzy w zakresie informacji naukowej i bibliologii[34].

Członkowie Koła prowadzili również warsztaty „Magiczne zakładki" w ramach Bydgoskiego Festiwalu Nauki, Bydgoszcz 24 maja 2012 r. Przygotowały i prowadziły je: Olga Cuske, Natalia Chruścicka, Klaudia Posłuszna, Marcin Burzyński, Magda Juszkiewicz, Daria Wojdanowicz. Po raz drugi „Magiczne zakładki" zorganizowano dla studentów kierunku Informacja naukowa i bliotekoznawstwo12 czerwca 2013 r.

Członkowie Koła mogą poszczycić się wydaniem trzech tomów studenckiego pisma naukowego „In Crudo" (tom 4 ukaże się 2013 r.)[35].

Członkowie Koła na wycieczce do Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego. Od lewej: Marcin Burzyński, Iwona Grochowska, Magdalena Juszkiewicz, Natalia Chruścicka, dr Bernardeta Iwańska-Cieślik

[34] http://www.ukw.edu.pl/jednostka/katedra_informacji_naukowej/kola_naukowe; dostęp z dnia 6 XII 2013

[35] http://kinib.kolo.ukw.edu.pl/?p=134; dostęp 6 XII 2013

Członkowie Koła Marcin Karwowski i Klaudia Posłuszna na konferencji studenckiej Kondycja książki w elektronicznym świecie (kwiecień 2012)

Okładka czasopisma studenckiego „In Crudo”

Katedra dzisiaj

Obecnie Katedra dzieli się na trzy zakłady. Zakład Historii Książki i Bibliotek, który kierowany jest przez ks. dra hab. Z. Kropidłowskiego, prof. UKW, a jego członkami są: dr D. Spychała, dr B. Iwańska-Cieślik i dr E. Pokorzyńska. Zakład Bibliotekarstwa i Czytelnictwa kierowany jest przez dra hab. R. Nowickiego, prof. UKW. W skład kadr Zakładu wchodzą: dr A. Chlewicka, dr. J. Gomoliszek i dr K. Wodniak. Kierownikiem Zakładu Informacji Naukowej jest dr hab. E. Głowacka, prof. UKW, zatrudniona na I etacie w Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, a do jego kadry zalicza się: dr K. Domańska, mgr Wioletta Dobosz i mgr P. Marzec. Sekretariatem kieruje Ewa Parszyk.

Katedra prowadzi studia stacjonarne. Na I roku studiuje 20 osób, na II roku 14 osób, na III roku 13 osób. W kilku ostatnich latach w czasie toku studiów, na I roku, z Katedry odchodzi około 25 % studentów.

Na studiach podyplomowych od kilku lat utrzymuje się stała liczba słuchaczy i wynosi ok. 30-32 osób.

Pracownicy realizują obecnie sześć tematów badawczych: Dzieje bibliotek na Pomorzu i Kujawach, Dzieje książki rękopiśmiennej, Historia introligatorstwa i oprawy książki od XVI-XX wieku, Bibliotekarze i czytelnicy po II wojnie światowej w Polsce, Ochrona zbiorów bibliotecznych na Pomorzu Gdańskim w latach 1945-1949 i jakość w działalności bibliotek, Ocena jakości serwisów internetowych bibliotek akademickich. Prof. R. Nowicki decyzją Dyrektora Narodowego Centrum Nauki w Krakowie nr DEC. 2011/03/B/ HS2/05446 otrzymał grand na badania zatytułowane *Rola katowickiej Zbiornicy Księgozbiorów Zabezpieczonych w powojennej ochronie zbiorów bibliotecznych w Polsce.* Pierwszym jego wynikiem jest opublikowanie źródeł dotyczących tego tematu *Powojenna ochrona zbiorów bibliotecznych w Polsce w latach 1944-1955. Wybór źródeł*, Bydgoszcz 2013.

Porównując aktywność naukową członków Katedry do innych jednostek Wydziału Administracji i Nauk Społecznych UKW należy stwierdzić, że wykazują oni największą aktywność naukową pod wieloma względami. Wydają najwięcej monografii i publikują w czasopismach punktowanych, uzyskując rocznie ponad 70 punktów, Katedra corocznie organizuje ogólnopolską konferencję naukową, wdaje prace zbiorowe, a pracownicy występują na ogólnopolskich konferencjach naukowych.

Obecnie Katedra posiada nowoczesną bazę lokalową. Jej siedziba znajduje się w gmachu Biblioteki Głównej UKW. Pomieszczenia są nowocześnie wyposażone, klimatyzowane i w bezpośrednim sąsiedztwie wypożyczalni, czytelni i zbiorów. Jest to też ważne ze względu na nabór przyszłych studentów, głównie podejmujących drugi kierunek studiów z bibliologii, którzy rekrutuję się najczęściej z osób korzystających z bibliotek, czytających książki i zainteresowanych nowymi technologiami informatycznymi.

INSTYTUT BIBLIOTEKOZNAWSTWA I INFORMACJI NAUKOWEJ UNIWERSYTETU ŚLĄSKIEGO W KATOWICACH. DROGA OD GENEZY PO ROK BIEŻĄCY (1974-2013)

Opracował zespół pod kierunkiem prof. dr hab. Elżbiety Gondek

Abstract

In the years 1959-1968 librarian education was a specialization in the Polish Philology programme at the Higher School of Pedagogy in Katowice. In 1968 the University of Silesia was established. In 1974 from the Faculty of Humanities emerged the Faculty of Philology, which included the Library and Information Science Department. In 1990 the Institute of Library and Information Science was established. It consisted of four departments. The institute was developed by professors: Adam W. Jarosz, Maria Pawłowicz, Jerzy Ratajewski, Zbigniew Żmigrodzki, Krystyna Heska-Kwaśniewicz, Danuta Sieradzka, Leonard Ogierman, Edward Różycki, Teresa Wilkoń, Katarzyna Tałuć and others who left to work in other places: Marian Huczek, Irina Marszak-Szajkiewicz, Diana Pietruch-Reizes, Mariola Jarczyk, Maria Kalczyńska, Anna Sitkowa. The Heads of the Institute were: Prof. Bronisław Zyska (1990-1994), Prof. Irena Socha (1994-2005), Prof. Elżbieta Gondek (2005-2012). At present, Prof. Anna Tokarska is the Head of the Institute. Since 1997 the Institute has had the right to award PhD degrees. In 2010 the Faculty of Philology at the University of Silesia acquired the right to award post-PhD degrees in book and information science. The Institute carries out research in the history of the book in Poland and in the Polish emigration, the history, organization and management of libraries, information science processes, protection and conservation of library collections, children's and young adults' reading. The Institute has the Protection and Conservation of Library Collections Laboratory, two computer labs and the Digitization Laboratory cooperating with the Silesian Digital Library. The Institute publishes monographic collective works *Book Studies*, and has the patronage of the *Bibliotheca Nostra* journal. The Institute is also the seat for the Polish Society of Information Science and co-publishes the *Practice and Theory of Information Science* journal. The researchers of the Institute are members of International Society for Knowledge Organization (ISKO) and Polish Bibliological Association. The MA and PhD students of Student Research Group of Library Science create the CYTBIN citation index and publish the *New Library* journal.

Streszczenie

W Katowicach kształcenie bibliotekarzy było w latach 1959-1968 specjalnością dla studiujących filologię polską w Wyższej Szkole Pedagogicznej. W roku 1968 rozpoczął działalność Uniwersytet Śląski. W 1974 roku z Wydziału Humanistycznego wyłoniono m.in. Wydział Filologiczny. Do jego struktury od 1974 roku należał Zakład Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej. W roku 1990 utworzono Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, posiadający 4 zakłady. Do powstania oraz rozwoju Instytutu przyczynili się docent dr Adam W. Jarosz, dr hab. Maria Pawłowicz, prof. dr hab. Jerzy Ratajewski, prof. zw. dr hab. Zbigniew Żmigrodzki, prof. zw. dr hab. Krystyna Heska-Kwaśniewicz, prof. dr hab. Danuta Sieradzka, prof. UŚ dr hab. Leonard Ogierman, prof. UŚ dr hab. Edward Różycki, prof. UŚ dr hab. Teresa Wilkoń, dr hab. Katarzyna Tałuć oraz kilka osób, które zmieniły miejsce zatrudnienia: prof. zw. dr hab. Marian Huczek, prof. UŚ dr hab. Irina Marszak-Szajkiewicz, prof. UŚ dr hab. Diana Pietruch-Reizes, prof. UŚ dr hab. Mariola Jarczyk, dr hab. Maria Kalczyńska, dr hab. Anna Sitkowa. Obowiązki dyrektorów pełnili kolejno: prof. zw. dr hab. inż. Bronisław Zyska (1990-1994), prof. dr hab. Irena Socha (1994-2005),

prof. dr hab. Elżbieta Gondek (2005-2012), aktualnie dyrektorem jest dr hab. Anna Tokarska. Od roku 1997 w Instytucie ma prawa doktoryzacji. Od 2010 roku Wydział Filologiczny Uniwersytetu Śląskiego posiada uprawnienia do nadawania stopni naukowych doktora habilitowanego w zakresie bibliologii i informatologii. Praca naukowa Instytutu koncentruje się na następujących zagadnieniach: dzieje książki w Polsce oraz w środowiskach polskiej emigracji, dzieje oraz organizacja pracy i zarządzanie bibliotekami, procesy informacji naukowej, ochrona i konserwacja zbiorów bibliotecznych, czytelnictwo dzieci i młodzieży. Instytut posiada Laboratorium Ochrony i Konserwacji Zbiorów Bibliotecznych, dwie dydaktyczne pracownie komputerowe do obsługi bibliotecznego systemu Prolib oraz wykorzystania Internetu, a także Pracownię Digitalizacji współpracującą ze Śląską Biblioteką Cyfrową. Publikuje monograficzne tomy zbiorowe „Studia bibliologiczne". Patronuje redakcji czasopisma międzybibliotecznego „Bibliotheca Nostra". W Instytucie ma siedzibę Polskiego Towarzystwa Informacji Naukowej i współuczestniczy w wydawaniu czasopisma „Praktyka i Teoria Informacji Naukowej". Pracownicy są członkami ISKO, Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego. Koło Naukowe Bibliotekoznawców skupia studentów i doktorantów, tworzy bazę cytowań bibliograficznych CYTBIN oraz wydaje czasopismo „Nowa Biblioteka".

Starożytne korzenie nauk składających się na współczesną dyscyplinę *bibliologii i informatologii* nie wystarczały do organizacji odrębnego systemu kształcenia w europejskich uczelniach, aż do końca XVIII wieku. Na ziemiach polskich dopiero w XIX wieku wykład dziejów drukarń, umiejętność bibliografii oraz zasady tworzenia księgozbiorów wprowadzono do programów uniwersytetów w Warszawie i Krakowie, a po odzyskaniu przez Rzeczpospolitą niepodległości zainicjowano tylko specjalistyczne kursy bibliotekarstwa.

Po drugiej wojnie światowej kształcenie bibliotekoznawców miało kilka faz. W pierwszej powstały katedry dla pełnych studiów bibliotekoznawczych w Łodzi, Warszawie i Wrocławiu (1945–1956) oraz równoległe uruchamiano w szeregu uczelni specjalności bibliotekoznawcze przy studiach historii bądź filologii polskiej. Druga z wymienionych linii zapoczątkowała techniczne przygotowywanie kadr dla bibliotek w zakresie organizacji ich pracy, rejestracji i klasyfikacji piśmiennictwa oraz upowszechniania czytelnictwa.

Dwutorowy system kształcenia wyznaczał pozycję dyscypliny w strukturze wiedzy: gdy jedne środowiska uzasadniały teoretyczną samodzielność bibliotekoznawstwa (częściej księgoznawstwa), jego celów oraz metod badawczych, to inne przesuwały niejako problemy bibliotekarstwa do nauk pomocniczych, służebnych wobec dyscyplin o ugruntowanej już pozycji. Owe dwie perspektywy w późniejszych latach odcisnęły się w dyskusjach nad wspólną problematyką dziejów książki i czytelnictwa, zwłaszcza między bibliotekoznawcami i reprezentantami innych dyscyplin. Nachodzenie się pól zainteresowań w nauce występuje dość często i postrzegane jest jako interdyscyplinarność, niemal stale prowokując konfrontację naukowych tendencji i warsztatów badawczych. W powojennej drodze rozwoju bibliotekoznawstwa istotniejszym skutkiem niż ten uboczny było to, że w środowiskach dawnych Wyższych Szkół Pedagogicznych kadra awansując, zasilała inne naukowe gremia, głównie historyków czy literaturoznawców. Formalnie więc reprezentacja księgoznawcza skupiona była tylko w trzech

naukowych ośrodkach: Łodzi, Warszawy oraz Wrocławia. Gdy w latach siedemdziesiątych XX wieku zapadały decyzje o uruchamianiu w kolejnych uczelniach studiów bibliotekoznawstwa, to brakowało w nich pracowników naukowych, którzy mogliby czerpać z doświadczeń bibliotekarskich czy z działalności informacyjnej. Z tego powodu czas dochodzenia do samodzielności przez nowe ośrodki miał nierównoległy przebieg.

W latach 1959–1968 kształcenie bibliotekoznawców w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Katowicach miało formę specjalności dla polonistów. W 1968 roku w miejsce dawnej WSP uruchomiono najpierw filię Uniwersytetu Jagiellońskiego. Szybko jednak placówka usamodzielniła się i powstał Uniwersytet Śląski. Nie budzi wątpliwości, że ambicje posiadania Uniwersytetu stały się ważnym celem ówczesnej polityki wojewódzkiej, bez której żadne decyzje nie zostałyby podjęte.

W roku 1973, na wspólnym posiedzeniu Senackiej Komisji Bibliotecznej Uniwersytetu Śląskiego oraz Kolegium Dyrektorów Bibliotek Szkół Wyższych, zwołanym w sprawie studiów bibliotekoznawczych, wyrażono przekonanie o społecznym zapotrzebowaniu na bibliotekarzy w Górnośląskim Okręgu Przemysłowym, uznając, że najlepiej byłoby umieścić kierunek na „wydziale rozwijającym od pewnego czasu kierunek informacji naukowo-badawczej", czyli na Wydziale Techniki. W imieniu Komisji protokół podpisał dr Franciszek Szymiczek (1911–1987), ówczesny dyrektor Bi-

blioteki Głównej Uniwersytetu Śląskiego, który był też autorem dokumentu *W sprawie studiów bibliotekoznawczych przy Uniwersytecie Śląskim*, motywując potrzebę rozpoczęcia kształcenia od roku akademickiego 1974/1975. W trakcie realizacji planów dotyczących kształcenia na Uniwersytecie Śląskim uwzględniono dwa komplementarne kierunki dydaktyczne: informację naukowo-techniczną na Wydziale Techniki oraz bibliotekoznawstwo i informację naukową na Wydziale Filologicznym[1].

Wskazana data stała się rzeczywiście początkową dla uruchomionych studiów, najpierw zaocznych, a rok później stacjonarnych, do których przeprowadzono już nabór zgodny z ówczesnymi procedurami. Z dniem 1 października 1974 roku powstał Zakład Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej w strukturze pionowej Instytutu Filologii Polskiej, przekształconego następnie w Instytut Literatury i Kultury Polskiej na Wydziale Filologicznym. Wydział był wówczas równie młody, jak Zakład, gdyż został wyłoniony z wcześniejszego Wydziału Humanistycznego, zasilony uczonymi z różnych polskich uczelni. Wydział zlokalizowano w Sosnowcu. Dysponował rozproszonymi w mieście obiektami wcześniej należącymi do szkół i instytucji kultury. Zakład Bibliotekoznawstwa został umieszczony w willi przy ul. Pułaskiego, w której dzielił przestrzeń z młodą też wtedy śląską germanistyką.

Pierwszym kierownikiem Zakładu Bibliotekoznawstwa został doc. dr Adam Władysław Jarosz[2], filolog polonista, absolwent Uniwersytetu Jagiellońskiego, znawca kultury piśmienniczej polskiego baroku, poprzednio – aż do chwili uruchomienia studiów – kierownik działu wydawnictw w WSP i później w Uniwersytecie Śląskim oraz sekretarz Komitetu Redakcyjnego w uczelni, praktyk w zakresie edytorstwa i dokumentacji bibliograficznej. Był on też od roku 1973 zajęty tworzeniem Pracowni do Badań nad Życiem Literackim Śląska i Zagłębia Dąbrowskiego, w ramach badań dziejów kultury literackiej prowadzonych w Polsce pod patronatem Stefana Żółkiewskiego z Instytutu Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk.

Pierwsze lata organizacji kształcenia studentów kierunku bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej wymagały posiłkowania się kadrami

[1] Elżbieta Gondek: Zakład oraz Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego 1974- 1996. W: Studia bibliologiczne. T. 10: Prace ofiarowane Profesorowi Bronisławowi Zysce. Red. nauk. Irena Socha. Katowice 1997 s. 158-159

[2] Bronisław Zyska: Curriculum vitae [A. W. Jarosza]. W: Studia bibliologiczne. T. 9: Prace ofiarowane Adamowi W. Jaroszowi. Red. naukowi Bronisław Zyska, Irena Socha. Katowice 1995, s. 7-12 i fot. Zob. też Irena Socha: Adam Władysław Jarosz – organizator bibliotekoznawstwa uniwersyteckiego na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim (1974-1991). W: Studia bibliologiczne. Tamże, s. 15-24. Przedmiotem doktoratu była W. Roździeńskiego Officina ferraria abo huta i warstat [!] z kuźniami szlachetnego działa żelaznego (Kraków 1612). A. W. Jarosz współpracował z Polskim słownikiem biograficznym realizowanym przez Instytut Historii PAN w Krakowie, a także z redakcją Śląskiego słownika biograficznego przy Śląskim Instytucie Naukowym w Katowicach. W obu ogłosił liczne biogramy. Jako kierownik Pracowni zmobilizował kadrę oraz studentów do przygotowania wydanych drukiem Materiałów do księgi życiorysów i życia literackiego Zagłębia Dąbrowskiego w XIX i XX wieku (cz. 1-4. wydane w latach 1991-1995)

o różnym doświadczeniu naukowym i zawodowym. Stałą kadrę stanowiło sześciu etatowych asystentów, z których część rozpoczęła pracę po studiach bibliotekoznawstwa wrocławskiego, w tym z praktyką bibliotekarską w Bibliotece UŚ, a część po studiach katowickiej filologii polskiej i historii. Zmusiło to A. W. Jarosza do poszukiwania osób o wyższych kompetencjach naukowych wśród doktorów habilitowanych i profesorów uniwersyteckiego literaturoznawstwa (Józef Mayer, Renarda Ocieczek, Jerzy Paszek, Włodzimierz Wójcik), pedagogiki (Włodzimierz Goriszowski), prawa i nauki informacji (Andrzej Szewc), historii sztuki (Ewa Chojecka). Należało ponadto szukać wsparcia u praktyków bibliotekoznawstwa. W tym celu pozyskano na etat docenta Henryka Sawoniaka (1912–2003), doktora zasłużonego dla organizacji prac bibliograficznych w Instytucie Bibliograficznym Biblioteki Narodowej. H. Sawoniak dołączył do katowickiego bibliotekoznawstwa w roku 1975 i prowadził zajęcia do 1978 roku. Ze względu na praktyczne potrzeby bibliotekoznawstwa A. W. Jarosz nakłonił też najpierw do współpracy ówczesnych dyrektorów bibliotek naukowych: wspomnianego już Józefa Mayera – dyrektora Biblioteki Śląskiej, i Franciszka Szymiczka, doktorów Waldemara Tyrasa oraz Zbigniewa Żmigrodzkiego – wówczas kierujących Biblioteką Politechniki Częstochowskiej, a z czasem mgr Teresę Służałek doświadczoną w zakresie prac nad rocznikami *Bibliografii Śląska* i należącą wkrótce do dyrekcji Biblioteki Śląskiej, a także mgr Wandę Pindlową z Krakowa, mającą praktyczne doświadczenia w zakresie tworzenia i użytkowania źródeł informacji naukowej[3].

W pierwszym dziesięcioleciu prace naukowe osób skupionych w Zakładzie oraz współpracujących koncentrowały się na tematyce literaturoznawczej nurtu regionalnego, co wynikało z udziału w realizacji tzw. tematów głównych czy węzłowych, finansowanych przez Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego, pod merytorycznym patronatem dla zadań socjologicznoliterackich Stefana Żółkiewskiego, a następnie pod patronatem Centrum Badań Śląskoznawczych w Uniwersytecie Wrocławskim. Trwały wówczas kwerendy prasy oraz archiwów dotyczące ludzi kultury Zagłębia Dąbrowskiego, podsumowane w pracach natury biobibliograficznej. Najważniejszymi wydarzeniami naukowymi początkowych lat Zakładu była ogólnopolska konferencja w dniach 17-18 listopada 1975 roku, poświęcona teoretycznym ustaleniom metodologicznym badań kultury literackiej (z udziałem uczonych z IBL PAN oraz wielu polskich uczelni, m.in. S. Żółkiewskiego, Krzysztofa Dmitruka, Maryli Hopfinger, Ewy Korzeniewskiej, Andrzeja Bukowskiego, Mariana Stępnia, Janusza Stradeckiego, Tomasza Weissa i innych). W 1980 roku z kolei zorganizowano konferencję mającą na celu interdyscyplinarne spojrzenie na dzieło Walentego Roździeńskiego *Officina ferraria* z 1612 roku, analizowane przez literaturoznawców, historyków-archiwistów, geografa i mineraloga,

[3] Zespół prowadzący zajęcia dydaktyczne ze studiującymi stacjonarnie i zaocznie, gdy studia te osiągnęły w pięć lat pełny cykl, dydaktykę prowadziło w roku 1974/1975 już 22 osoby, a w roku 1978/1979 nawet 39

historyka techniki hutniczej. Jako plon tego okresu powstała monografia *Nowe Rożdzieńsciana. Studia o Walentym Rożdzieńskim* […] (Wrocław 1985).

Już w latach 1976, 1977 i 1980 zajęto się organizacją pierwszych konferencji poświęconych problematyce bibliotekoznawczej, których plonem były tomy na temat *Organizacji pracy bibliotecznej*, z referatami bibliologów z Warszawy (Barbara Bieńkowska, Jadwiga Kołodziejska, Tadeusz Bieńkowski), Krakowa (Wiesław Bieńkowski, Józef Czerni, Jerzy Jarowiecki). Inicjatorem wspomnianych sesji był Zbigniew Żmigrodzki, który wkrótce po uruchomieniu kierunku bibliotekoznawstwa w Uniwersytecie Śląskim zajął się wprowadzeniem do treści prac naukowych oraz dydaktyki nowej myśli z pogranicza informacji naukowej oraz bibliotekarstwa praktycznego[4]. Jako plon zainteresowań tym zakresem ukazały się wkrótce naukowe rozprawy Z. Żmigrodzkiego *Naukowa organizacja pracy bibliotecznej. Zarys rozwoju zainteresowań w Polsce* (Warszawa 1978) oraz *Nowoczesność w bibliotece* (Katowice 1979). Z inspiracji Z. Żmigrodzkiego zaczęły powstawać pierwsze opracowania o charakterze dydaktycznym. Taką rolę odegrały tomy z cyklu „Materiały do studiowania bibliotekoznawstwa i informacji naukowej", stanowiące antologie rozpraw oraz fragmentów, z których ukazały się zbiór artykułów wybranych przez Z. Żmigrodzkiego *Informacja naukowa* (Katowice 1979) oraz jednocześnie drugi tom *Bibliografia,* zestawiony przez T. Służałek.

Rok 1980/1981 nie tylko obfitował w wydarzenia polityczne, ale ponadto przeniesiono wtedy Zakład do budynku opuszczonego przez jedno z sosnowieckich liceów, a przejętego przez Uniwersytet dla Wydziału Filologicznego. W kolejnych latach dało się zauważyć, że nie jest możliwy rozwój naukowy Zakładu bez stałej kadry, awansującej w macierzystym środowisku[5]. W roku 1980 zatrudnienie znaleźli pierwsi absolwenci wypromowani przez Zakład. Stopniowo kształtował się nowy zespół osób świadomych potrzeby łączenia badań z kierunkiem kształcenia. W roku 1980 środowisko bibliotekoznawców wsparł pracownik Głównego Instytutu Górniczego, profesor Bronisław Zyska (1924–2006), dodając do tradycyjnych zagadnień księgoznawczych

[4] Już przed zatrudnieniem w Uniwersytecie Śląskim, jako dyrektor Biblioteki Politechniki Częstochowskiej Z. Żmigrodzki miał znaczny dorobek naukowy z zakresu bibliotekoznawstwa. Do ważniejszych publikacji wspomagających potrzeby praktyki i dydaktyki należały: *Biblioteka - bibliotekarz – użytkownik. Z problemów etyki bibliotekarskiej* (Warszawa 1972). *Biblioteka wyższej szkoły technicznej jako ośrodek informacji naukowej* [streszczenie pracy doktorskiej]. (Warszawa 1972). *Miejsce i rola biblioteki w ogólnym systemie informacji* (Łódź 1972). Z. Żmigrodzki przyczynił się do rozwoju bieżącej bibliografii Częstochowy, dla której współautorsko ogłosił szereg roczników

[5] Absolwenci wrocławskiego bibliotekoznawstwa, zwykle pochodzący z innych regionów niż województwo katowickie, a także ci, którzy pochodzili z regionu, rezygnowali z pracy naukowej. Poważnym problemem była zachwiana proporcja między stałą kadrą oraz zleceniodawcami. W latach 1978 do 1982 roku Zakład miał od 5 do 7 adiunktów ze stopniem doktora, od 7 do 10 asystentów. W roku 1977/78 na 47 osób zajmujących się dydaktyką, aż 16 pracowało w ramach godzin zleconych i półetatów. Grupa tzw. samodzielnych pracowników była zmienna (od 2 do 7 osób), należała do innych jednostek organizacyjnych w Instytucie Literatury i Kultury Polskiej bądź angażowana była z innych Wydziałów UŚ

i bibliotekoznawczych zagadnienia ochrony zbiorów, przekazując wiedzę o procesach starzenia się papieru, zagrożeniach materiałów bibliotecznych przez różnego rodzaju zewnętrzne czynniki (wilgoć, gryzonie, grzyby, pożary, powodzie). Dopiero po przejściu na emeryturę z GIG, B. Zyska zdecydował się na pełnoetatowe zatrudnienie w UŚ. Jego staraniem uruchomiony został istotny w poszerzeniu specjalistycznego kształcenia blok zagadnień ochrony zbiorów, dla których B. Zyska publikował stopniowo istotne kompendia wiedzy pod tytułem *Ochrona zbiorów bibliotecznych przed zniszczeniem* (T. 1-3, Katowice 1991–1994) i dopełnił jeszcze po przejściu na emeryturę czwartym tomem (1998) oraz kolejnymi publikacjami[6].

W latach osiemdziesiątych Zakład miał już kilku etatowych pracowników z habilitacjami: literaturoznawcę Marię Pawłowiczową (ur. 1923)[7], poprzednio współpracującą z Janem Zarembą, oraz dwoje bibliotekoznawców Jerzego Ratajewskiego (od 1980 roku)[8] i Zbigniewa Żmigrodzkiego[9]. Osiągnięty wyższy stan kadry umożliwiał już zapewnienie promotorskiej opieki nad absolwentami – asystentami, należącymi do pracowników. Dzięki temu rozszerzał się zakres zainteresowań naukowych, wykazując większe związki z dyscypliną. Nadal istotną rolę odgrywały badania historyczne nad kulturą Śląska. Organizowano krajowe sesje o tej tematyce, z udziałem badaczy z Opola i Wrocławia. Ich publikacja złożyła się na swoisty cykl. Najpierw pod redakcją Adama Jarosza ukazały się zbiory *Z dziejów polskiej książki na Śląsku w pierwszej połowie XIX wieku* (Katowice 1988), a dalszy ciąg pod redakcją Marii Pawłowiczowej: *Książka polska na Śląsku w drugiej połowie XIX wieku* (Katowice 1992), *Książka polska na Śląsku w latach 1900–1922* (Katowice 1994), *Książka polska na Śląsku w latach 1922–1945* (Katowice 1994), *Książka na Śląsku w latach 1956–1989* (Katowice 1999).

---

[6] Bronisław Zyska: Kwaśny papier. Zagrożenie dla druków XIX I XX wieku (Katowice 1995); Biologia książki (Cz. 1-2. Katowice 1996–1997); Trwałość papieru w drukach polskich z lat 1800-1994, Wyniki badań (Katowice 1999)

[7] Maria Pawłowiczowa uzyskała doktorat w 1974 roku. Po okresie pracy w Zakładzie Jana Zaremby, z chwilą przejścia profesora na emeryturę, została przeniesiona na etat do Zakładu Bibliotekoznawstwa. Habilitowała się w 1987 roku w Uniwersytecie Śląskim w zakresie literaturoznawstwa na podstawie monografii Książka polska i biblioteka na Śląsku Cieszyńskim w latach 1870-1930 (Katowice 1986)

[8] Jerzy Ratajewski (1928-1999) doktoryzował się w zakresie historii na Uniwersytecie Wrocławskim w 1968 roku, następnie opublikował jej tekst jako książkę Wydawnictwo i czasopismo *„Nowiny"* w Opolu w latach 1911-1921 (Warszawa 1972). W latach 1971-1976 był dyrektorem Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego i w tym czasie wydał dwutomowe opracowanie pt. *Biblioteka, C*z. 1. Katowice 1976; Cz. 2. Katowice 1978) i najpierw przeszedł na etat adiunkta do Zakładu Organizacji Informacji na Wydziale Techniki UŚ, a dopiero w drugiej kolejności do Zakładu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej na Wydziale Filologicznym. Habilitował się w 1985 roku w zakresie współczesnego bibliotekoznawstwa, a tytuł profesora otrzymał w 1996 roku. Zob. J. Kamińska: Ratajewski Jerzy. W: Słownik pracowników książki polskiej / pod red. Hanny Tadeusiewicz. Supl. 3. Warszawa 2010 s. 237-238

[9] Zbigniew Żmigrodzki stopień doktora zyskał w 1973 roku, jeszcze przed podjęciem pracy na Uniwersytecie Śląskim, habilitował się w roku 1987, tytuł profesora otrzymał w 1996 roku, a stanowisko profesora zwyczajnego w roku 2001

Dzieła te, choć omawiają kolejne fazy w dziejach kultury piśmienniczej i czytelniczej książki oraz prasy, nie utworzyły jeszcze syntezy, lecz pokazały różnorodność problemów kulturalnych regionu, wynikającą ze skomplikowanej politycznej przeszłości.

Jednocześnie już w latach siedemdziesiątych inicjowane były prace tworzące warsztat dydaktyczny oraz praktyczny dla umiejętności z poszczególnych działów wiedzy bibliologicznej, czego dowodziło opublikowanie skryptu *Rodzaje bibliografii. Metodyka i technika ich opracowania* (Warszawa 1984) przygotowanego zespołowo pod kierunkiem Z. Żmigrodzkiego w ramach „Wydawnictw Informacyjnych" CINTE, a ponadto autorskie tomy J. Ratajewskiego *Biblioteki naukowe i fachowe oraz ośrodki informacji naukowo-technicznej w komunikacji społecznej* (Katowice 1982), kilka Z. Żmigrodzkiego: *Wyposażenie bibliotek i innych placówek informacji naukowej* (Katowice 1982), *Wybrane zagadnienia bibliotekarstwa – działalność informacyjna bibliotek* (Warszawa 1983) oraz *Racjonalizacja pracy bibliotecznej. Problemy, kierunki, metody* (Katowice 1986) oraz Ireny Sochy podoktorska książka *Czasopisma młodzieży szkolnej w Polsce 1918–1939* (Katowice 1986) i inne.

Od roku 1983 zaczęły ukazywać się drukiem tomy cyklu *Studia bibliologiczne,* jako zespołowo redagowane dzieła monotematyczne, których do 2013 roku ukazało się już 19, pod zmienną redakcją naukową, popularyzując wielorakie wątki i wspomagając awansową drogę naukową asystentów, adiunktów oraz popularyzując zainteresowania doświadczonych badaczy ze stopniami i tytułami naukowymi.

Po zmianie ustroju w Polsce, w roku 1990 przeniesiono do Katowic kilka kierunków studiów Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Śląskiego, przeznaczając na potrzeby nauki i dydaktyki gmach po byłym KW PZPR. Obok filologii polskiej, kulturoznawstwa oraz filologii klasycznej, do nowej siedziby wprowadzono też kierunek bibliotekoznawstwa i informacji naukowej. Był on wówczas na tyle rozwinięty kadrowo (1 profesor, 4 pracowników ze stopniem doktora habilitowanego, w tym 3 powołanych na stanowisko profesorów, 6 adiunktów, 7 asystentów), a przede wszystkim doświadczony w realizacji prac naukowych, że w roku 1991 wydzielono cztery Zakłady, tworząc Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej. Ukształtowała się dość stabilna struktura organizacyjna, złożona z Zakładu Metodologii Bibliotekoznawstwa i Bibliotekarstwa pod kierunkiem J. Ratajewskiego, Zakładu Bibliografii i Informacji Naukowej powierzonego Zbigniewowi Żmigrodzkiemu, Zakładu Historii Książki i Bibliotek pod kierunkiem M. Pawłowiczowej oraz Zakładu Nauk Pomocniczych krótko kierowanego przez Stanisława Grzeszczuka, a po nim przez Adama W. Jarosza, pełniącego też funkcję kierowniczą. Nazwy Zakładów z czasem zmieniały się, gdy dochodziło do nowych zatrudnień.

Już pod koniec lat osiemdziesiątych w środowisku Zakładu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej ugruntowały się specjalności naukowe pracowników, powiązane zakresem z działami nauk o książce, bibliotece i informacji naukowej, czytel-

nictwie oraz z zagadnieniami ochrony zbiorów bibliotecznych, a po usamodzielnieniu się Instytutu specjalizacje te stały się bardziej wyraziste. Można było wskazać Jerzego Ratajewskiego jako specjalizującego się w problemach metodologii bibliotekoznawstwa oraz informacji naukowej, a także naukoznawstwa, czego dowiódł, publikując autorskie dzieła *Elementy naukoznawstwa i główne kierunki rozwoju nauki europejskiej* (Katowice 1993), *Wybrane problemy metodologiczne informologii nauki (informacji naukowej)* (Katowice 1994) oraz postfuneralnie wydane przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich *Wprowadzenie do bibliotekoznawstwa, czyli wiedza o bibliotece w różnych dawkach* (Warszawa 2002)[10].

W roku 1994 troje uczonych (B. A. W. Jarosz, M. Pawłowiczowa oraz B. Zyska) decyzją administracyjną uczelni przeszło na emeryturę. W tym momencie ważyły się losy Instytutu, który, aby przetrwać, musiał uzupełnić stan kadrowy. Obowiązki organizacyjne wzięła na siebie Irena Socha, jako już samodzielna, gdyż w roku 1992 habilitowała się na podstawie dorobku oraz książki *Czasopisma dla młodzieży – literatura piękna – wychowanie literackie 1918–1939* (Katowice 1990). I. Socha pełniła funkcję dyrektora Instytutu do roku 2005. Pozyskała do Instytutu dr hab. Danutę Sieradzką, z dorobkiem w zakresie historii. Powierzyła jej Zakład Historii Książki. Dla kontynuacji problematyki konserwacji zbiorów do Instytutu przeszedł chemik dr hab. Leonard Ogierman, interesujący się procesami renowacji zniszczonych starodruków. Zajął się wyposażeniem w stosowną aparaturę Pracowni Ochrony Zbiorów. Od tego czasu studenci mogli uczestniczyć biernie i przez empirię w niektórych pracach zabezpieczania druków. Jednocześnie w nowo otwartej przy Bibliotece Śląskiej Pracowni Konserwacji także pod kierunkiem L. Ogiermana trwała renowacja cennych druków z tej książnicy. L. Ogierman, a także B. Zyska należeli do ekspertów, którzy byli poproszeni o pomoc w sprawie ratowania zalanych druków bibliotek wrocławskiej i opolskiej w roku 1996. L. Ogierman otrzymał też prestiżowe zlecenia renowacji druków z księgozbioru Biblioteki Jasnogórskiej w Częstochowie oraz z krakowskiej biblioteki Klasztoru na Skałce, a także doraźnie wykonywał konserwację pojedynczych druków Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego. Trzecią osobą, która powróciła do grona po kilkunastu latach pracy na Wydziale Pedagogiki i Psychologii, była prof. dr hab. Krystyna Heska-Kwaśniewicz. Od tego czasu w miejsce Zakładu Nauk Pomocniczych powstały dwa kolejne: Zakład Czytelnictwa pod opieką I. Sochy oraz Zakład Książki dla Młodego Odbiorcy pod kierownictwem K. Heskiej–Kwaśniewicz[11]. Z czasem oba zakłady połączono.

[10] Maszynopis przygotował do druku Zbigniew Żmigrodzki przy współpracy Elżbiety Gondek oraz Zdzisława Gębołysia, który opracował przypisy

[11] Krystyna Heska-Kwaśniewicz otrzymała stopień doktora w 1972 roku, habilitowała się w zakresie literaturoznawstwa w 1988 roku, tytuł profesora otrzymała w 1995 roku, a stanowisko profesora zwyczajnego w 1999 roku

Tematyka czytelnictwa stała się ważnym nurtem w badaniach zespołowych tych dwóch nowych Zakładów. Już w roku 1996 wyszedł współredagowany przez obie uczone pierwszy tom *Młody czytelnik w świecie książki, biblioteki i informacji* (Katowice 1996), a dwa lata później kolejny o tej tematyce *Książka dla dziecka, wczoraj, dziś, jutro* (Katowice 1998). W dorobku K. Heskiej-Kwaśniewicz można jednak odnaleźć różne obszary zainteresowań (postać Aleksandra Kamińskiego, autora *Kamieni na szaniec*, wątki i sylwetki harcerskie)[12], będące też odpowiedzią na potrzeby dydaktyki zmieniającego się szkolnictwa, głównie w zakresie literatury pięknej. K. Heska-Kwaśniewicz samodzielnie bądź przy współpracy z Bogdanem Zelerem przygotowywała np. antologie tematyczne oraz służące poszerzaniu wiedzy na temat różnych gatunków piśmienniczych. Oprócz tego K. Heska-Kwaśniewicz pogłębiała znawstwo dzieł oraz biografii Gustawa Morcinka[13]. Najważniejsze dla obu nurtów były syntezy naukowe *„Kolorowy rytm życia". Studia o prozie Gustawa Morcinka* (Kraków 1993) oraz *Braterstwo i służba. Rzecz o pisarstwie Aleksandra Kamińskiego* (Katowice 1998). Z inicjatywy K. Heskiej-Kwaśniewicz rozpoczęto w Instytucie szerokie badania dotyczące wielorakich aspektów książki dziecięco-młodzieżowej, których efektem są wydawane tomy opracowań pt. *Literatura dla dzieci i młodzieży* (wydano do 2013 roku trzy tomy pod red. K. Heskiej-Kwaśniewicz i później również Katarzyny Tałuć)

W latach dziewięćdziesiątych, już w nowych warunkach organizacyjnych, kadra Instytutu włączyła się do opracowania podstawowych syntez wiedzy dla uprawianej dyscypliny. Jako pierwsze tego rodzaju dzieło, przy wydatnej współpracy ze Stowarzyszeniem Bibliotekarzy Polskich, reagującym na potrzeby środowiska dydaktycznego oraz praktyków, ukazał się podręcznik akademicki *Bibliotekarstwo* pod redakcją Z. Żmigrodzkiego, przy współudziale J. Ratajewskiego oraz A. Tokarskiej (Warszawa 1994), wznowiony w zweryfikowanej i rozszerzonej wersji w roku 1998 jako drugie wydanie.

Wielorakie zagadnienia tak bibliotekoznawcze, jak i bibliograficzne podejmował Z. Żmigrodzki, niekiedy bulwersując środowisko, jak np. książką *Patologia biblioteczna* (Katowice 1996), o której niesłusznie sądzono, że odnosi się do lokalnego środowiska. Z. Żmigrodzki bowiem już od lat siedemdziesiątych interesował się zagadnieniami etyki w środowisku bibliotecznym, a pracując w Instytucie, wprowadzał do treści wykładów ten ważny temat. Przede wszystkim jednak przyczynił się do powstania ogólnopolskiego podręcznika *Bibliografia. Metodyka i organizacja* (Warszawa 2000). Rozwój technologii informatycznych, a także sieci internetowej przyczynił się do tego, że konieczne stało się znowelizowanie treści z tego zakresu przez szersze autorskie gremium.

[12] Np. Krystyna Heska-Kwaśniewicz: Braterstwo i służba. Rzecz o pisarstwie Aleksandra Kamińskiego. Katowice 1998

[13] Np. Gustaw Morcinek – bajkopisarz (Wrocław i in. 1990)

W 1996 roku J. Ratajewskiego zastąpił w Zakładzie Metodologii Bibliotekoznawstwa i Bibliotekarstwa znawca zagadnień politologicznych, ekonomicznych, marketingu oraz metodologii statystycznej, Marian Huczek[14], na wniosek którego przemianowano Zakład, dodając do Metodologii Bibliotekoznawstwa zagadnienia marketingu w instytucjach książki. Pole zainteresowań marketingowych oraz zagadnienia zarządzania zostały znacznie rozszerzone, tak w dydaktyce, jak i w nauce, a zwłaszcza wypromowano z tego zakresu kilku doktorów. Aktualnie Zakładem Bibliotekarstwa kieruje Anna Tokarska. Pod jej redakcją powstał nowy, zmieniony tak co do treści jak udziałem rozszerzonego grona znawców, podręcznik *Bibliotekarstwo* (Warszawa 2013).

Przełom XX i XXI wieku był czasem awansowania kadr, zdobywania stopni i tytułów. Odbyły się profesorskie promocje (I. Sochy w roku 2001, D. Sieradzkiej oraz E. Gondek w roku 2003). I. Socha, sprawując funkcję dyrektora do roku 2005, w każdej fazie, gdy następowały odejścia na emeryturę, starała się o zapewnienie następców. Na jej zabiegi pozytywnie odpowiedziała Irina Marszak-Szajkiewicz, profesor Uniwersytetu Łomonosowa, z którą Uniwersytet zawarł umowę tylko na lat pięć. W jej miejsce zatrudniono następnie Barbarę Stefaniak, w sprawie której Wydział wystąpił o nadanie tytuł, co nastąpiło w roku 2002. Obie panie należały do kadry Zakładu Bibliografii i Informacji Naukowej i wspomagały rozwój wiedzy o elektronicznych systemach tworzenia, analizy oraz użytkowania baz danych katalogowych i bibliograficznych, krajowych oraz międzynarodowych. W momencie więc przejścia na emeryturę Z. Żmigrodzkiego, Zakład miał odpowiednią merytoryczną opiekę. W roku 2006 habilitowana została Diana Pietruch-Reizes. Jej dorobek od początku był jednoznacznie ukierunkowany na zagadnienia informacji naukowej, tak na etapie doktoratu, jak i habilitacji[15]. Kolejne habilitacje (w 2006 Marii Kalczyńskiej w zakresie bibliologii; potem w 2007 Marioli Jarczykowej, a później Anny Sitkowej w zakresie literaturoznawstwa) poprzedziły ich późniejsze przejście do innych środowisk w Uniwersytecie Śląskim (M. Jarczykowej i A. Sitkowej), Politechniki Opolskiej (M. Kalczyńskiej) oraz Uniwersytetu Jagielloń-

[14] Podstawą habilitacji w Akademii Ekonomicznej w Katowicach była książka Mariana Huczka Czynniki wzrostu innowacyjności przedsiębiorstwa (Bielsko-Biała 1996). W okresie pracy w IBiIN UŚ ukazała się praca napisana przy współudziale Beaty Żołędowskiej-Król Statystyka dla bibliotekoznawców (Sosnowiec 2003). Szereg prac wychodziło w Wyższej Szkole Humanitas, gdzie M. Huczek także był zatrudniony na drugim etacie. Ukazała się m.in. praca współredagowana Zarządzanie marketingiem w organizacjach niedochodowych pod red. Andrzeja Chodyńskiego, Mariana Huczka i Ireny Sochy (Sosnowiec 2002). M. Huczek był promotorem rozpraw Joanny Kamińskiej, Beaty Żołędowskiej-Król oraz Mai Wojciechowskiej, których zainteresowania problemami zarządzania bibliotek, ich kadrami, procentują książkami znanymi bibliotekarzom oraz dydaktykom

[15] Na podstawie rozprawy doktorskiej ukazała się książka D. Pietruch–Reizes Rozwój środków informacji o prawie (Katowice 1991), a podstawą habilitacji była monografia Biblioteka i informacja naukowa w systemie parlamentarnym Unii Europejskiej i Rady Europy (od historii do współczesności) (Katowice 2005)

skiego (D. Pietruch-Reizes). Krótko zatrudniano na drugim etacie Wiesława Babika, co zbiegło się z przeprowadzeniem procedury nadania profesorskiego tytułu.

Rangę ośrodka określa się w sposób formalny na podstawie uprawnień, jakie zostały mu przyznane. Z tego powodu, już w roku 1996 Instytut wystąpił z wnioskiem o uprawnienia doktoryzacji w zakresie bibliologii i prawa te Wydział Filologiczny uzyskał rok później, dzięki czemu awans własnej kadry mógł być inicjowany w Katowicach. Jeszcze wtedy nie prowadzono odrębnych studiów doktoranckich dla bibliologów, lecz włączano ich do grupy filologicznej, a co więcej, decyzje o limicie przydziału miejsc zapadały na szczeblu wydziałowym, co kończyło się dysponowaniem 2-3 miejsc co roku. Nie wykluczało to możliwości realizacji stopni przez kolejne lata poza funkcjonującym Studium Doktoranckim i otwierało drogę także do przeprowadzania przewodów doktorskich osobom z innych uczelni lub niezatrudnionych w uczelniach.

Pierwszych doktorów wypromowano dopiero w roku 1999. Do roku 2008, czyli do momentu złożenia sprawozdania włączonego do wniosku o rozszerzenie uprawnień do nadawania stopni doktora habilitowanego w zakresie bibliologii, wypromowano ogółem we własnej uczelni 35 doktorów, w tym 8 innych, dla Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie. Przed rokiem 1999 promowano doktorantów Uniwersytetu Śląskiego we Wrocławiu, Łodzi i Warszawie, w zakresie nauk o książce, bibliotece i informacji naukowej oraz nauk prawnych, a w Uniwersytecie Śląskim w zakresie literaturoznawstwa. W dalszych latach (2009–2013) stopień doktora bibliologii lub bibliologii i informatologii uzyskało w Katowicach 17 osób, w tym 9 miało promotorów spośród pracowników IBiIN w Katowicach.

W 2010 roku Wydział Filologiczny Uniwersytetu Śląskiego otrzymał uprawnienia do przeprowadzania postępowania oraz nadawania stopnia doktora habilitowanego nauk humanistycznych w zakresie bibliologii i informatologii. W tym samym roku Elżbieta Gondek[16] została wybrana do Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów, gdzie pełniła obowiązki reprezentanta środowiska bibliologów (kadencja 2011-2012), skróconą do dwóch lat decyzją Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, w związku ze zmianą ustaw o szkolnictwie wyższym oraz o stopniach i tytule naukowym. Od chwili uzyskania uprawnień habilitacyjnych, tj. w latach 2010-2013, w Uniwersytecie Śląskim

[16] Elżbieta Gondek od roku 1974 zajmowała się badaniem życia literackiego pod kierunkiem A. W. Jarosza. Doktoryzowała się w roku 1989 i w roku 1992 przeszła na etat nauczyciela akademickiego. Jest autorką książek Prasa i literatura w Zagłębiu Dąbrowskim 1897-1918 (Katowice 1992), habilitacyjnej monografii Polska książka literacka na Śląsku pod panowaniem pruskim 1795-1863 (Katowice 1995), na podstawie której uzyskała stopień doktora habilitowanego w 1997 roku, a na podstawie monografii Rynek książki na Śląsku pod panowaniem pruskim w XIX wieku (Katowice 2000) otrzymała tytuł. Była wicedyrektorem ds. dydaktycznych w latach 1996-2005 i następnie dyrektorem IBiIN UŚ do roku 2012. Od 2011 roku jest też kierownikiem Zakładu Bibliografii i Informacji Naukowej, czyli po przejściu Diany Pietruch-Reizes na Uniwersytet Jagielloński.

skim habilitowało się pięć osób (w tym dwoje własnych pracowników), a w sprawie dwóch trwają czynności przygotowujące podstawę dla decyzji.

Współcześnie w Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej badania prowadzone są w ramach dwóch głównych tematów:

1. Dzieje książki, prasy, bibliotek oraz czytelnictwa od XVI wieku do współczesności na ziemiach polskich
2. Współczesne problemy informacji naukowej oraz bibliotekarstwa polskiego i europejskiego**.**

W obrębie tych tematów wyszczególniono kilka obszarów zagadnień, stanowiących pole zainteresowań pracowników konkretnych Zakładów.

Naukowcy związani z Zakładem Historii Książki i Bibliotek oraz Zakładem Czytelnictwa, a także niektórzy pracownicy Zakładu Bibliotekoznawstwa prowadzą badania problematyki dotyczącej przede wszystkim pierwszego tematu. Interesują się między innymi:

- historią księgozbiorów prywatnych i instytucjonalnych na Kresach dawnej Rzeczypospolitej; stanem zachowania i problemami konserwacji księgozbiorów historycznych; historią prasy samorządowej, książką konfesyjną w II Rzeczypospolitej; historią prasy niezależnej oraz dziejami ograniczeń rozwoju ruchu wydawniczego, w tym zwłaszcza cenzury po 1945 roku;
- kulturą książki w środowiskach mniejszości narodowych w Polsce, oraz funkcjonowaniem książki i prasy w języku polskim wśród Polaków za granicą;
- czytelnictwem książki i prasy adresowanej do młodego odbiorcy w aspekcie historycznym, jak i współczesnym (rozwojem rynku wydawniczego, funkcjonalnością wydawnictw dla dzieci i młodzieży; internetowymi formami komunikatów adresowanych do publiczności dziecięcej i młodzieżowej); problematyką biblioterapii; funkcjonowaniem bibliotek dla dzieci i szkolnych centrów informacji.

Pracownicy Zakładu Bibliografii i Informacji Naukowej oraz Zakładu Bibliotekoznawstwa koncentrują swoje badania na problematyce związanej *z drugim tematem***,** a zwłaszcza:

- rozpoznawaniem kierunków rozwoju informatologii, problematyką bibliotecznych systemów informacyjnych; tworzeniem się terminologii naukowej bibliologii i informatologii; specjalistycznymi narzędziami sieciowymi archiwów i innych instytucjach kultury; bibliometrycznym rozpoznaniem międzynarodowego obiegu tekstów;
- problematyką podnoszenia jakości usług bibliotecznych, wykorzystaniem narzędzi marketingowych w celu usprawnienia komunikacji między pracownikami bibliotek, archiwów, jak i kontaktów z różnymi grupami interesariuszy;

- organizacją edukacji na potrzeby bibliotek różnych typów (w tym projektowaniem nowelizacji kształcenia przyszłych kadr, problematyką wdrażania rozwiązań europejskich do systemu edukacyjnego obwiązującego w Polsce).

Pozycję Instytutu wyznacza też aktywność w zakresie realizowanych grantów, których szereg przyznano w różnych latach, m. in. na badania śląsko znawcze, rozpoznanie księgozbiorów klasztornych; polskich druków w księgozbiorach bibliotek zagranicznych oraz na uruchomienie nowych form kształcenia.

Od 2008 do 2010 roku, dzięki funduszom pozyskanym z Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Instytut prowadził studia podyplomowe *Technologie informacyjne w bibliotekach społeczeństwa wiedzy*, a także przygotował niezbędnie materiały dydaktyczne ułatwiające słuchaczom odbycie tych studiów.

W 2009 roku nawiązano współpracę z naukowymi instytucjami Lwowa: Lwowskim Narodowym Uniwersytetem im. Iwana Franka, Narodową Naukową Biblioteką Ukrainy im. W. Stefanyka, Ukraińską Narodową Akademią Nauk oraz Fundacją Wiktora hr. Baworowskiego we Lwowie. W ramach umowy między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Ukrainy o współpracy w dziedzinie nauki i technologii w 2009 roku strona ukraińska uzyskała grant *Książka i biblioteka w kulturze pogranicza Polski i Ukrainy***.** Pośrednio z tego grantu korzystał polski kilkuosobowy zespół, który w 2010 r. także prowadził m.in. kwerendy w bibliotekach Lwowa. Niektórzy z pracowników wymienionego zespołu podjęli starania o następne, polskie granty na dalsze badania nad księgozbiorami lwowskimi. Przygotowany wniosek uzyskał w 2010 r. akceptację MNiSW. Został przyznany na temat *Wspólnota pamięci Druki XVI wieku z Biblioteki Fundacji Wiktora hr. Baworowskiego we Lwowie*. Pod kierownictwem prof. UŚ dra hab. Leonarda Ogiermana badacze spenetrowali zachowane zbiory z kolekcji Wiktora hr. Baworowskiego i jako pierwsi dokonali wieloaspektowego dokumentacyjnego opracowania najcenniejszej szesnastowiecznej części księgozbioru. Efektem tych przedsięwzięć jest opracowany katalog przewidziany do druku. Rezultaty wszechstronnych analiz, obejmujących m.in. ocenę konserwatorską, dokumentację katalogowo-bibliograficzną, księgozbiorów lwowskich, nie tylko Wiktora hr. Baworowskiego, zespół prof. L. Ogiermana prezentował również na konferencjach zagranicznych, organizowanych przez instytucje ukraińskie. Planuje się kontynuowanie tej współpracy oraz badań, przez rozszerzenie ich zakresu.

Pracownicy Instytutu pozyskiwali również indywidualne granty na badania, których efekty mają przyczynić się do uzyskania stopni awansowych (m.in. dr J. Gwioździk prowadziła prace nad tematem *Kultura pisma i książki w żeńskich klasztorach dawnej Rzeczypospolitej XVI-XVIII wieku*).

Inną dziedziną aktywności są kontakty z zagranicznymi instytucjami naukowymi i kulturalnych w ramach programu LLP Socrates/Erasmus. Naukowcy z Instytut wy-

jeżdżają m.in. do Czech, na Łotwę, do Niemiec, Włoch, z tych też krajów przyjmowano gości.

Rezultaty badań przedstawiane są nie tylko w publikacjach i na konferencjach naukowych, ale także na forum towarzystw naukowych, m.in. Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego Polskiego Towarzystwa Informacji Naukowej, Międzynarodowego Towarzystwa Organizacji Wiedzy, Stowarzyszenia Archiwistów Polskich, Polskiej Akademii Nauk (w ramach Komisji Historycznoliterackiej, Komisji Prasoznawczej oraz Komisji Naukoznawczej). Szereg lat Instytut jest siedzibą Polskiego Towarzystwo Informacji Naukowej, którego obowiązki prezesa pełni dr hab. D. Pietruch-Reizes (obecnie UJ), a sekretarza m.in. dr R. Frączek. Towarzystwo systematycznie organizuje konferencje naukowe: *Zarządzanie informacją w nauce* (2006) oraz *Forum informacji naukowej i technicznej* (Forum INT) – (organizowanej od 1991 roku – IBIN jako współorganizator od V Forum INT zorganizowanego w roku 2001 w Zakopanem). Od 1993 roku ukazuje się organ Towarzystwa „Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej", w którym zamieszczane są: artykuły problemowe, obszerne streszczenia z literatury zagranicznej z zakresu informacji naukowej i technicznej, doniesienia z życia placówek INT, wiadomości „z kraju i zagranicy", listy, polemiki, opinie oraz recenzje nowości wydawniczych.

Do badań naukowych prowadzonych w Instytucie włączani są młodzi naukowcy (w tym doktoranci) oraz studenci, przede wszystkim angażujący się w pracy kół naukowych. Pod opieką merytoryczną pracowników prowadzą badania skorelowane z głównymi obszarami dociekań naukowych, wymienionymi wcześniej. Efektami pracy doktorantów są przede wszystkim ukończone i obronione dysertacje doktorskie, których wartość merytoryczną, nowatorskie ujęcia doceniły komisje doktorskie, rekomendując je do druku oraz zdobyte granty z Narodowego Centrum Nauki. Efektem aktywności naukowej doktorantów są również publikacje w tomach zbiorowych, zarówno sygnowanych przez Uniwersytet Śląski, jak I przez inne placówki naukowe. Ważny przejaw pracy naukowej doktorantów to również publikacje w czasopismach recenzowanych wymienionych na liście Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (m.in. w: „Guliwerze. Czasopiśmie o książce dla dzieci" oraz w kwartalniku Polskiego Towarzystwa Informacji Naukowej „PTINT, Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej" oraz czasopiśmie „Bibliotheca Nostra", współwydawanym oraz redagowanym z kadrą bibliotek naukowych Akademii Wychowania Fizycznego oraz Bibliotek Uniwersytetu Śląskiego (redaktor naczelny dr J. Gwioździk).

Studenckie Koło Naukowe Bibliotekoznawców miało już kilku kierowników. W jego historii godna wspomnienia jest Sekcja Bibliograficzna, która rozpoczęła działalność w 2005 roku (opiekun dr Agnieszka Bajor). W pierwszym okresie głównym jej zadaniem była pomoc w przygotowywaniu materiałów do bazy cytowań bibliograficznych

CYTBIN. Baza ma zarazem wartość informacyjną dla środowiska, gdyż podaje materiał z polskich czasopism naukowych z dyscypliny bibliologii i informatologii, a przy tym jest podstawą zdobywania doświadczeń praktycznych przez studentów. W 2011 Sekcja Bibliograficzna zmieniła nazwę na Koło Naukowe Bibliotekoznawców i w roku 2013/2014 ponad dwudziestu członków. Spośród członków Koła najczęściej rekrutują się słuchacze studiów doktoranckich, przystępujący do konkursu. Co roku organizowane konferencje studenckie z udziałem innych polskich kół o tym samym charakterze. Materiały z konferencji, a także inne teksty studentów oraz doktorantów publikowane są w recenzowanym czasopiśmie „Nowa Biblioteka", finansowanym przez Instytut.

Prowadzenie niektórych badań nie byłoby możliwe bez odpowiednio wyposażonych specjalistycznych pracowni. Poza wymieniony zakres wykracza prowadzenie w Instytucie badań nad konserwacją i ochroną zbiorów. Jest ono możliwe dzięki funkcjonowaniu specjalnie wyposażonego Laboratorium Ochrony i Konserwacji Zbiorów Bibliotecznych[17].

Profesjonalna aparatura pozwala na m.in. dezynfekcję zbiorów, odkwaszanie, kąpiele wodne, wzmocnienie strukturalne roztworem z metylocelulozy, a także bielenie papieru. Ponadto laboratorium ma możliwość specjalistycznych badań chemicznych oraz fizycznych, uzupełniania ubytków i sklejanie przedarć, wykonywania pomiaru pH, ochrony opraw przez ich dezynfekcję oraz sztukowanie uszczerbków, a także rekonstrukcję naroży oraz ich montaż do opraw. Wszystkie wyliczone prace mają na celu przede wszystkim zahamowanie procesów destrukcji, przedłużenie trwałości materiałów takich jak papier i skóra oraz przywrócenie obiektom walorów artystycznych i użytkowych. Zespół pracowników szczególną uwagę zwraca na dokumentację fotograficznej oraz opis procesu konserwacji zbiorów.

Każdy z Instytutów zajmujących się kształceniem przyszłych pracowników bibliotek oraz do zawodów związanych z procesami informacji muszą dysponować pracowniami komputerowymi. Instytut posiada ich dwie tradycyjnie wyposażone, a prócz tego trzecią, nastawioną nie tylko na prace katalogowe (zwłaszcza pracy z wykorzystaniem pakietu Prolib, którym dysponuje) czy wyszukiwania w bazach dostępnych za pośred-

[17] Podczas zabiegów konserwatorskich stosowane się wyłącznie naturalne, odwracalne materiały najwyższej jakości. Laboratorium Ochrony i Konserwacji Zbiorów Bibliotecznych wyposażone jest: w komorę laminarną (digestorium), dzięki której możliwa jest hodowla drobnoustrojów do przeprowadzania analiz chemicznych, stół niskociśnieniowy i stół podświetlany, cieplarkę, suszarkę, maszynę do uzupełniania ubytków papieru, lupa ze świetlówkami ze światłem białym i UV, lampy z lupami, destylarkę, autoklaw, mikroskop optyczny, laminarkę, krajalnicę, maszynę klejąca, prasy: introligatorską, stołową oraz pneumatyczną - do obiektów wielkoformatowych, przyrządy pomiarowe: pH-metr, termometr, higrometr, wagę laboratoryjną, przyrządy introligatorskie takie jak ścisk oraz Szewnica i inne

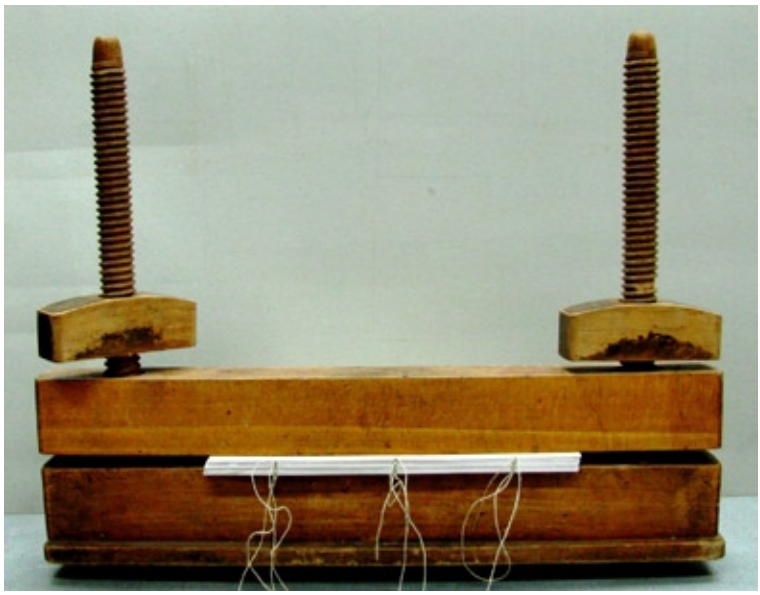

Ścisk

Maszyna do uzupełniania ubytków papieru

Kuweta do kąpieli wraz z materiałem zabytkowym

Prasa introligatorska

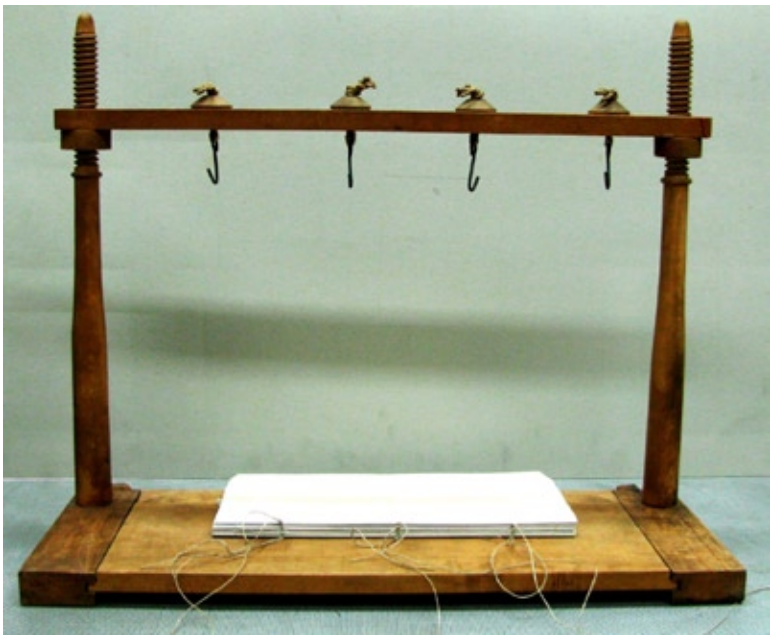

Szywnica

nictwem internetu. W 2011 roku, dzięki pozyskaniu grantu aparaturowego z Funduszu Nauki i Technologii Polskiej, w Instytucie zorganizowano i wyposażono Pracownię Digitalizacji. Pracownia umożliwia badania poświęcone ustalaniu kryteriów kwalifikowania dokumentów do digitalizacji oraz optymalizacji procesu digitalizacji dokumentów wprowadzanych do zasobów Śląskiej Biblioteki Cyfrowej i udostępnienie szerokiemu gronu odbiorców monografii, serii wydawniczych i materiałów konferencyjnych wydawanych przez Instytuty Wydziału Filologicznego, kontrolę jakości skanowania, a przede wszystkim lepsze przygotowanie studentów do przyszłej pracy zawodowej. Digitalizacja publikacji należących do domeny publicznej będzie prowadzona we współpracy z Biblioteką Wydziału Filologicznego.

Droga od genezy do współczesności to czas trudu wielu już ludzi. Godzien jest głębszego jeszcze prześledzenia, co nastąpi przy okazji jubileuszu 40 lat istnienia w roku 2014.

Dr Izabela Krasińska
Kielce – UJK

INSTYTUT BIBLIOTEKOZNAWSTWA I DZIENNIKARSTWA UNIWERSYTETU JANA KOCHANOWSKIEGO W KIELCACH. HISTORIA I DZIEŃ DZISIEJSZY

Abstract

Studies in Library Science at the Kielce University were initiated in 1969, and in the academic year 1970/1971 the department of Library and Information Science was formed. However, it acted within the structures of other institutes, such as the Polish Philology, History and Education Institutes. On 1 October 1991 the Department was transformed into an independent Institute of Library and Information Science. From 1 October 1998, it has been operating under the name of the Institute of Library Science and Journalism, and since 2010 it has been educating students of two courses: Journalism and Communication and Information and Library Science.

The purpose of this article is to present the history and current state of the Institute. The article portrays the often-changing internal structure of this teaching-research unit, its faculty, research conducted by the staff of the Institute and their achievements. The author also shows the research interests of students and the students research circles operating within the Institute. The article also draws attention to the scientific and research cooperation of the Institute with similar institutions in the country and abroad. journals issued by the Institute and scientific conferences organized there are also presented,as well as the studies and training of future library scientists and journalists.

Streszczenie

Kształcenie studentów bibliotekoznawstwa w kieleckiej uczelni wyższej zapoczątkowane zostało już w 1969 r., a w roku akademickim 1970/1971 powstał Zakład Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, działający jednak początkowo w strukturach innych instytutów np. Filologii polskiej, Historii i Pedagogiki. 1 X 1991 r. Zakład przekształcony został w samodzielny Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej. Od 1 X 1998 r. jednostka ta funkcjonuje pod nazwą Instytutu Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa, a od 2010 r. kształci studentów na dwóch kierunkach: Dziennikarstwo i komunikacja społeczna oraz Informacja naukowa i bibliotekoznawstwo.

Celem artykułu jest ukazanie historii i obecnego stanu Instytutu. Przedstawiano zmieniającą się często strukturę wewnętrzną tej jednostki naukowo-dydaktycznej, kadrę naukową, prowadzone przez pracowników Instytutu badania naukowe i ich osiągnięcia. Ukazano również zainteresowania naukowe studentów oraz działające tutaj studenckie koła naukowe. Zwrócono również uwagę na współpracę naukowo-badawczą Instytutu z podobnymi placówkami w kraju i za granicą. Zaprezentowano wydawane przez Instytut czasopisma oraz organizowane tutaj konferencje naukowe. Nie zapomniano również o kształceniu przyszłych bibliotekoznawców i dziennikarzy.

Uwagi wstępne

W 2009 roku minęło 40 lat od utworzenia w Kielcach Wyższej Szkoły Nauczycielskiej. Uczelnia ta zapoczątkowała dzisiejszy Uniwersytet Jana Kochanowskiego. Powstała 19 VI 1969 roku na mocy rozporządzenia Rady Ministrów Wyższa Szkoła Nauczycielska, posiadała profil humanistyczny, a jej zadaniem było kształcenie kadry przyszłych nauczycieli dla szkół podstawowych i średnich. Już w 1973 r. uczelnia spełniła wszelkie warunki, by zostać przekształconą (29 IX) w Wyższą Szkołę Pedagogiczną, z pełnym, wówczas jeszcze czteroletnim, cyklem kształcenia. Jej absolwentom przysługiwał od tej pory tytuł magistra. Dnia 7 IX 1979 r. uczelnia otrzymała nazwę Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Jana Kochanowskiego w Kielcach. Po ponad 20 latach jej istnienia, 7 VI 2000 r., prezydent RP Aleksander Kwaśniewski podpisał ustawę, na mocy której od 1 IX tegoż roku Wyższa Szkoła Pedagogiczna przekształcona została w Akademię Świętokrzyską im. Jana Kochanowskiego. W 2006 r. powołano do istnienia Komitet Honorowy na Rzecz Przekształcenia Akademii Świętokrzyskiej im. Jana Kochanowskiego w Kielcach w Uniwersytet Jana Kochanowskiego. Przewodniczącym Komitetu został poseł ziemi świętokrzyskiej – Przemysław Gosiewski. W dniu 23 I 2008 r. Sejm RP przyjął ustawę o powołaniu Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Kochanowskiego w Kielcach. Dnia X 2011 r. uczelnia przekształcona została w uniwersytet klasyczny i od tej pory nosi nazwę Uniwersytetu Jana Kochanowskiego (UJK)[1].

Obecny Uniwersytet jest prężnie funkcjonującym ośrodkiem akademickim, a zarazem jedną z „najszybciej rozwijających się uczelni wyższych w Polsce". Posiada dobre zaplecze socjalne i naukowe. Przedsięwzięciem o znaczeniu strategicznym dla kieleckiego Uniwersytetu stała się budowa kampusu uczelnianego, zlokalizowanego przy ulicy Świętokrzyskiej. Nowe obiekty w znaczący sposób polepszyły warunki pracy dydaktycznej oraz naukowo-badawczej. Uczelnia posiada doskonale wyposażone, nowoczesne aule, sale dydaktyczne, laboratoria, a także Bibliotekę na miarę XXI wieku. W roku akademickim 2012/2013 na 7 wydziałach[2] i 34 kierunkach kształciło się 16 466 studentów (dane z 30 XI 2012 r.)[3].

Historia i kadra naukowa Instytutu

Początki kształcenia studentów w zakresie bibliotekoznawstwa sięgają roku 1969. Uczelnię tworzyły wówczas trzy wydziały: Pedagogiczny (z zakładami: Nauczania Początkowego, Pedagogiki oraz Psychologii), Humanistyczny (z zakładami: Filologii Polskiej, Filologii Rosyjskiej i Historii) oraz Matematyczno-Przyrodniczy (z zakładami: Matematyki, Chemii, Fizyki i Geografii). Na Wydziale Humanistycznym uruchomione zostały następujące kierunki studiów:

[1] Mieczysław B. Markowski: Wstęp W: Droga do Uniwersytetu 1969-2009/ pod red. Wiesława Cabana, Mieczysława B. Markowskiego, Kielce 2009 s. 11-12; Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach. Początki uczelni, http://www.ujk.edu.pl/Poczatki_uczelni.html (dostęp: 30 X 2013) za cenne rady i wskazówki dziękuję dr Jolancie Kępie-Mętrak

[2] Humanistyczny, Matematyczno-Przyrodniczy, Nauk o Zdrowiu, Pedagogicznym i Artystycznym, Zarządzania i Administracji, Filologiczno-Historyczny, Nauk Społecznych. Dwa ostanie wydziały działają w strukturach Filii Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Piotrkowie Trybunalskim

[3] Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach. Uniwersytet w liczbach, http://www.ujk.edu.pl/Uczelnia_w_liczbach.html (dostęp: 30 X 2013)

Filologia polska z historią, Filologia polska z bibliotekoznawstwem oraz Filologia rosyjska. Wydział Humanistyczny przygotowywał studentów do „nauczania języka polskiego, języka rosyjskiego, historii oraz prowadzenia bibliotek”[4]. W roku akademickim 1970/1971 w ramach zajęć fakultatywnych zorganizowane zostały zajęcia z bibliotekarstwa. Celem zajęć było przygotowanie studentów filologii polskiej Wyższej Szkoły Nauczycielskiej w Kielcach do podjęcia pracy w bibliotekach pedagogicznych i szkolnych oraz w placówkach oświatowo-wychowawczych. Zapotrzebowanie na wykwalifikowanych bibliotekarzy było wówczas na terenie województwa kieleckiego duże, a Kuratorium Oświaty i Wychowania w Kielcach mogło zapewnić chętnym podnoszenie kwalifikacji jedynie na kursach wakacyjnych[5].

Utworzenie Zakładu Bibliotekoznawstwa gwarantowało kieleckiej uczelni pozyskanie nowych pracowników. W Wyższej Szkole Nauczycielskiej w Kielcach podjęli wówczas pracę dr Bartłomiej Szyndler z Katowic oraz doc. dr hab. Zbigniew Jan Góralski z Lublina. Docent Góralski (1928-1997) – historyk, archiwista, bibliotekarz, poliglota i pedagog – został pierwszym kierownikiem Zakładu[6]. Wraz z nim w Zakładzie Bibliotekoznawstwa, mieszczącym się, podobnie jak inne zakłady Wydziału Humanistycznego, przy ulicy Leśnej 16, pracowały jeszcze dwie osoby: wspomniany dr Bartłomiej Szyndler (1938-2011) oraz mgr Stanisław Adam Kondek (1949-2008). Przedmioty praktyczne wykładali zaś bibliotekarze z Biblioteki Głównej Wyższej Szkoły Nauczycielskiej. Taki stan kadrowy Zakładu utrzymywał się jeszcze w roku akademickim 1973/1974. Pierwsi absolwenci (29 osób) kierunku Filologia polska z bibliotekoznawstwem opuścili mury uczelni w 1974 roku, a w następnym 1975 było ich już 49[7].

Kierunek Bibliotekoznawstwo i Informacja Naukowa usamodzielnił się w roku akademickim 1975/1976, przybrał profil humanistyczny i takim pozostaje do chwili obecnej. Zawsze borykał się z trudnościami kadrowymi, gdyż niewielu było i jest w Polsce samodzielnych pracowników naukowych z zakresu bibliologii. Dyscyplina ta jest bowiem stosunkowo młoda i postrzegana jako mało atrakcyjna. Dlatego też najpierw w Zakładzie, a od 1991 roku w Instytucie pracowało i nadal pracuje wielu specjalistów reprezentujących inne dyscypliny, zwłaszcza historię i literaturoznawstwo. Bibliolodzy i prasoznawcy wykładali przedmioty kierunkowe, bibliotekarze z kieleckich książnic prowadzili przedmioty praktyczne, natomiast filozoficzno-społeczne i uzupełniające prowadzili i nadal prowadzą pracownicy innych instytutów[8]. Jak pod-

[4] Wstęp: W: Droga…, s. 12; Takie były początki. *Głos Akademicki* 2008 nr 53 s. 5

[5] Kazimierz Warda: Na tropie Gutenberga i … Z dziejów Instytutu, *Głos Akademicki* 1998 nr 7 s. 20; Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach. Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa. Historia Instytutu, http://www.ujk.edu.pl/ibib/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=100&Itemid=42 (dostęp: 31 X 2013)

[6] O docencie, a potem profesorze Zbigniewie Janie Góralskim zob. szerzej, Wojciech Kalwat: Profesor Zbigniew Jan Góralski (8 lipca 1928 – 8 września 1997). W: … Et quorum pars magna fui… Księga pamiątkowa poświęcona profesorowi Zbigniewowi Janowi Góralskiemu / pod red. Wojciecha Kalwata i Adama Penkalli. Kielce 2003 s. 7-10

[7] Zygmunt Małecki, Mieczysław B. Markowski: Wydział Humanistyczny. W: Droga…, s. 41-42; Skład osobowy na rok akademicki 1973-1974, Kielce 1974, s. 62; Kazimierz Warda: Na tropie Gutenberga…, 20; Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach. Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa. Historia Instytutu, http://www.ujk.edu.pl/ibib/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=100&Itemid=42 (dostęp: 31 X 2013)

[8] Kazimierz Warda: Na tropie Gutenberga…, s. 20

kreślał dr Kazimierz Warda, długoletni pracownik najpierw Zakładu, a następnie Instytutu oraz jego wieloletni wicedyrektor:

> Swoistym paradoksem było jednak to, że był to [przez szereg lat – I.K.] kierunek niepedagogiczny tzn., że przygotowując przyszłych pracowników bibliotek szkolnych i pedagogicznych nie zadbano o to, by dać im uprawnienia pedagogiczne[9].

Ten stan rzeczy uległ zmianie dopiero w początkach lat dziewięćdziesiątych XX wieku.

W latach 1975-1991 Zakład działał w strukturach innych instytutów: Instytutu Filologii Polskiej, Instytutu Historii oraz w roku akademickim 1984/1985 Instytutu Pedagogiki, a następnie – już jako samodzielny – Zakład powrócił do Instytutu Historii. Częstym zmianom strukturalnym, świadczącym o niskich notowaniach kierunku, towarzyszyły zmiany lokalowe: najpierw była to ulica Leśna 16, następnie Śniadeckich 30, Kościuszki 13, Żeromskiego 5 i ponownie (już dla Instytutu) Leśna 16 – najpierw A, potem B. Od roku akademickiego 2013/2014 Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa został przeniesiony do kampusu uczelnianego przy ulicy Świętokrzyskiej (21 D).

W latach 1975-1990, trudnych dla Zakładu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, obowiązki jego kierowników pełnili kolejno: prof. dr hab. Jan Baumgart, dr Czesław Erber, dr

Budynek Instytutu przy ulicy Świętokrzyskiej 21 D
Źródło: własne

[9] Tamże

Kierownik Zakładu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej prof. dr hab. Adam Massalski
(lata dziewięćdziesiąte XX w.)
Źródło: zasób Archiwum UJK

hab. Adam Massalski (najdłużej) oraz dr Ewa Kubicka[10].

Wszyscy dbali o wysoki poziom kształcenia studentów, który zapewniała starannie dobrana kadra naukowa. Wśród samodzielnych pracowników Zakładu znaleźli się: prof. dr. Jan Baumgart, doc. dr hab. Alina Kowalczykowa, prof. dr. hab. Tadeusz Bieńkowski, doc. dr. hab. Zenon Guldon, doc. dr. hab. Eligiusz Kozłowski, doc. dr. hab. Bartłomiej Szyndler, prof. dr hab. Maria Szyszkowska, dr. hab. Adam Massalski, doc. dr. hab. Andrzej Notkowski. Na stanowisku adiunkta zatrudnieni byli m.in.: dr Czesław Erber, dr Kazimierz Warda, dr Małgorzata Stolzman, dr Jan Waluszewski, dr Jan Lorenc, dr Danuta Adamczyk, dr Marta Meducka, dr Ewa Kubicka, dr Danuta Wesołowska, dr Danuta Hombek. Z grupy asystentów oraz wykładowców i starszych wykładowców z tytułem magistra wymienić można: mgr. Stanisława Adama Kondka, mgr Teresę Kijankę, mgr. Stanisława Matusiaka, mgr Ewę Pawłowską, mgr Danutę Piotrowską-Wójcik, mgr Marię Kałkowską, mgr Małgorzatę Kurowską, mgr Grażynę Gulińską, mgr Barbarę

[10] Skład osobowy na rok akademicki 1975-1976. Kielce 1976 s. 45, 47; Skład osobowy na rok akademicki 1976-1977. Kielce 1977 s. 43, 45; Skład osobowy na rok akademicki 1977-1978. Kielce 1978 s. 83, 85; Skład osobowy na rok akademicki 1979-1980. Kielce 1980 s. 105, 107; Skład osobowy na rok akademicki 1980-1981. Kielce 1981 s. 107, 109; Skład osobowy na rok akademicki 1983-1984. Kielce 1984 s. 67; Skład osobowy na rok akademicki 1984-1985. Kielce 1985 s. 91; Skład osobowy na rok akademicki 1988-1989. Kielce 1989 s. 29

Dąbrowską, mgr Wandę Skawińską, mgr Krystynę Wierzchowską, mgr Jolantę Adamską oraz mgr Jolantę Dzieniakowską. Zajęcia zlecone prowadzili m.in.: mgr Elżbieta Anderman, mgr Klementyna Helis, mgr Zofia Kiepas, mgr Elżbieta Stec, mgr Maria Rachwalska, mgr Zofia Szwaja, dr Ludmiła Mroczkowska-Kowalczyk, dr Jan Waluszewski[11].

Już w maju 1981 roku ówczesny kierownik Zakładu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Kielcach, dr Adam Massalski, rozpoczął czynić starania o przekształcenie Zakładu w samodzielną jednostkę naukowo-dydaktyczną, podległą dziekanowi. W Zakładzie pracowało wówczas czternastu pracowników naukowo-dydaktycznych. Choć wniosek poparł dziekan Wydziału Humanistycznego doc. dr hab. Jan Pacławski, to jednak sprzeciwił się mu rektor uczelni prof. dr hab. Henryk Jurkiewicz. Uważał, że w pierwszej kolejności należy wznowić nabór na pierwszy rok studiów i kształcić bibliotekarzy na potrzeby bibliotek szkolnych. Sugestia rektora została zaakceptowana przez Radę Wydziału Humanistycznego 19 stycznia 1984 roku. I choć czasowo Zakład znalazł się w strukturach Wydziału Pedagogicznego, to pismem nr 16 kolejnego rektora, prof. dr. hab. Zdzisława Czarnego, z 20 III 1987 r., został przekształcony w samodzielny Zakład i ponownie przyłączony do Wydziału Humanistycznego. Od tej chwili datuje się rozwój jednostki, kształcącej studentów dla potrzeb różnego typu bibliotek[12].

W skład samodzielnego Zakładu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej wchodziły trzy pracownie:

- Pracownia Historii i Teorii Kultury – dr Marta Meducka – kierownik pracowni. Pracownicy: prof. dr hab. Maria Szyszkowska, doc. dr hab. Adam Massalski, doc. dr hab. Andrzej Notkowski – 1/2 etatu, dr Danuta Adamczyk, mgr Danuta Piotrowska-Wójcik oraz mgr Maria Korzeńska – zajęcia zlecone.
- Pracownia Bibliografii i Informacji Naukowej – kierownik pracowni vacat. Pracownicy: dr Jan Waluszewski – 1/2 etatu, dr Danuta Wesołowska – 1/2 etatu, mgr Wanda Skawińska – 1/2 etatu, mgr Krystyna Wierzchowska – 1/2 etatu, mgr Grażyna Gulińska, mgr Jolanta Adamska oraz mgr Barbara Dąbrowska.
- Pracownia Teorii i Historii Księgoznawstwa – dr Kazimierz Warda – kierownik pracowni. Pracownicy: dr Czesław Erber, dr Danuta Hombek, dr Ewa Kubicka, dr Mieczysław Markowski, mgr Jolanta Dzieniakowska[13].

Pracownicy Zakładu od momentu jego usamodzielnienia dążyli do stworzenia warunków umożliwiających przekształcenie go w Instytut. Stało się to, gdy kierownikiem Zakładu został prof. nadzw. dr hab. Mieczysław Adamczyk, naukowo zajmujący się historią prasy[14]. Dzięki jego staraniom niewielki Zakład udało się z dniem 1 X 1991 roku przekształcić w Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej. Wniosek w sprawie przekształcenia Zakładu w Instytut przedstawiony został przez prof. M. Adamczyka podczas posiedzenia Rady Wydziału

[11] Skład osobowy na rok akademicki 1975-1976…, s. 47; Skład osobowy na rok akademicki 1976-1977…, s. 45; Skład osobowy na rok akademicki 1977-1978…, s. 85; Skład osobowy na rok akademicki 1979-1980…, s. 107; Skład osobowy na rok akademicki 1980-1981…, s. 109-110; Skład osobowy na rok akademicki 1983-1984…, s. 67; Skład osobowy na rok akademicki 1984-1985…, s. 91-92; Skład osobowy na rok akademicki 1988-1989…, s. 29-30

[12] Zygmunt Małecki, Mieczysaw B. Markowski: Wydział Humanistyczny…, s. 48

[13] Skład osobowy na rok akademicki 1988-1989…, s. 29-30

[14] Zygmunt Małecki, Mieczysaw B. Markowski: Wydział Humanistyczny…, s. 48-49

Humanistycznego w dniu 14 V 1991 r. W zachowanym protokole z tego posiedzenia czytamy:

W świetle ustawy o szkolnictwie wyższym oraz o stopniach naukowych i tytułach z dn. 12 IX 1990 roku, Zakład spełnia warunki merytoryczne i formalne do przekształcenia w Instytut. W Zakładzie Bibliotekoznawstwa zatrudnionych jest w pełnym wymiarze godzin 20 osób, w tym 10 adiunktów, 3 samodzielnych pracowników naukowych i 7 asystentów. Zakład dysponuje odpowiednio przygotowaną kadrą naukową, która zapewnia wysoki poziom kształcenia. Następnie prof. Adamczyk przedstawił strukturę organizacyjną [przyszłego Instytutu – I.K.] w skład którego wchodziłyby 3 zakłady:

- Zakład Bibliotekarstwa i Informacji Naukowej,
- Zakład Teorii i Badań Bibliograficznych,
- Zakład Teorii i Historii Kultury.

Rada Wydziału wyraziła jednomyślną aprobatę[15].

Z dniem 1 X 1991 r. Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej wkroczył więc w nowy etap swego funkcjonowania. Powołane zostały trzy zakłady oraz pracownia o trochę innych nazwach, niż te pierwotnie zaproponowane przez prof. nadzw. dr. hab. M. Adamczyka:

- Zakład Teorii i Badań Bibliologicznych – dr Ewa Kubicka – kierownik zakładu. Pracownicy: dr Danuta Adamczyk, mgr Barbara Lena Gierszewska, mgr Jolanta Kępa, mgr Małgorzata Ptasińska – zajęcia zlecone.
- Zakład Teorii i Historii Kultury – dr hab. Stefan Józef Pastuszka – kierownik zakładu. Pracownicy: dr Marta Meducka, dr Lech Stępkowski, dr Bronisław Treger, dr Kazimierz Warda, dr Władysław Witek, mgr Barbara Dąbrowska, mgr Beata Klimer.
- Zakład Bibliotekarstwa, Bibliografii i Informacji Naukowej – dr Danuta Hombek – kierownik zakładu. Pracownicy: dr Czesław Erber, dr Grażyna Gulińska, mgr Krystyna Wierzchowska – 1/2 etatu.
- Pracownia Historii Prasy – prof. nadzw. dr hab. Mieczysław Adamczyk – kierownik pracowni. Pracownicy: mgr Jolanta Adamska-Czerw, mgr Jolanta Dzieniakowska, mgr Grzegorz Maciągowski[16].

Profesorowi Adamczykowi udało się pozyskać do współpracy kilku samodzielnych pracowników naukowych, dzięki którym wzrosła, i to dość znacznie, ranga Instytutu. Od roku akademickiego 1993/1994 w Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej rozpoczęli pracę: prof. nadzw. dr hab. Benon Dymek, prof. nadzw. dr hab. Mirosława Papierzyńska-Turek, prof. nadzw. dr hab. Urszula Jakubowska, dr hab. Stefan Nawrot oraz dr hab. Tomasz Mielczarek[17].

Wyżej wymienione osoby zagwarantowały dobrą jakość kształcenia oraz utrzymanie studiów na poziomie magisterskim. Ponadto z Instytutem, zarówno wówczas, jak i później związani byli bibliotekarze – praktycy zatrudnieni na co dzień w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej, Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej, Bibliotece Głównej Politechniki Świętokrzyskiej, uczelnianej książnicy oraz pracownicy antykwariatów. Ludzie ci wiedzą i doświadczeniem zawodowym znacznie wzbogacali i uatrakcyjnili zajęcia dydaktyczne, wprowadzając przyszłych

[15] Archiwum Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach (dalej: AUJK), Protokoły z posiedzenia Rady Wydziału Humanistycznego 1989/90 – 1991/92, sygn. 2036/7. Protokół z posiedzenia Rady Wydziału z dnia 14.05.1991 r., s. 3-4

[16] Skład osobowy na rok akademicki 1991-1992. Kielce 1992 s. 25-26

[17] Zygmunt Małecki, Mieczysaw B. Markowski: Wydział Humanistyczny…, s. 48-49; Skład osobowy na rok akademicki 1993-1994. Kielce 1994 s. 25-27

bibliotekarzy w tajniki pracy zawodowej[18]. Studenci wiele korzystali również z organizowanych dla nich praktyk wakacyjnych oraz śródrocznych. Przysposabiali się do zawodu pod czujnym okiem bibliotekarzy z bibliotek szkolnych, publicznych, pedagogicznych oraz naukowych. Sprawy praktyk żywo interesowały instytutowego opiekuna praktyk studenckich, a zarazem wicedyrektora Instytutu, dr. K. Wardę (1939-2000), który stanowisko to objął z dniem 1 października 1993 r. i nieprzerwanie pełnił do roku 1999[19].

To dzięki Niemu i Jego staraniom studenci mogli nie tylko zobaczyć największe biblioteki krajowe, ale też pojechać na praktyki zagraniczne, np. do Debreczyna i Tarnopola. […]. W ciągu 23 lat [pracy najpierw w Zakładzie, a następnie w Instytucie – I.K.] przygotował do pracy setki bibliotekarzy, głównie bibliotek szkolnych i publicznych. Dla studentów [i absolwentów – I.K.] był jak ojciec. Przychodzili do niego ze wszystkimi problemami, wiedząc, że zawsze wysłucha i pomoże. Był dla nich nie tylko wykładowcą, starszym kolegą po fachu, ale prawdziwym przyjacielem[20].

Nie może więc dziwić, że dr K. Warda bardzo ubolewał, gdy brakowało funduszy na wakacyjne praktyki wyjazdowe do dużych książnic naukowych, organizowanych dla studentów Instytutu. Pisał o tym w 1999 roku na łamach „Głosu Akademickiego":

Między zaleceniami władz centralnych, a realizacją praktyk w terenie, zachodzą poważne dysproporcje, wynikające z ograniczonych środków finansowych. Studenci bibliotekoznawstwa winni bowiem odbywać praktyki w bibliotekach dużych ośrodków akademickich (w dobrze zorganizowanych bibliotekach szkół wyższych). Uczelnia nie może sobie jednak na to pozwolić ze względu na znaczne koszty (przejazdy, wyżywienie, noclegi, opłaty opiekunów praktyk). Stąd ograniczenie dni praktyk i praktyk wyjazdowych w ogóle. Studenci z konieczności odbywają więc praktyki w bibliotekach kieleckich. To budzi ich zastrzeżenia, ale takie rozwiązanie jest rzeczą konieczną[21].

W latach 1993-1998 jednostka funkcjonowała pod nazwą Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowo-Technicznej. Dyrektorem był nadal prof. nadzw. dr hab. Mieczysław Adamczyk, dr Kazimierz Warda – wicedyrektorem do spraw dydaktycznych, dr Jolanta Dzieniakowska – wicedyrektorem do spraw naukowych. Sprawną obsługę sekretariatu zapewniała Zofia Brzoza – samodzielny referent administracyjny. W Instytucie zatrudniony został ponadto mgr inż. Stanisław Chałupczak, będący pracownikiem inżynieryjno-technicznym. Na strukturę wewnętrzną Instytutu składało się wówczas trzy zakłady oraz pracownia. Przykładowo w roku akademickim 1995/1996 struktura Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowo-Technicznej Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Kielcach przedstawiała się następująco:

- Zakład Historii Książki i Badań Bibliologicznych – dr Ewa Kubicka – kierownik zakładu. Pracownicy: prof. nadzw. dr hab. Benon Dymek, prof. nadzw. dr hab. Mirosława Papierzyńska-Turek, dr Danuta Adamczyk, dr Lech Stępkowski.
- Zakład Teorii i Historii Kultury – dr hab. Władysław Grabski – kierownik zakładu. Pracownicy:

[18] Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach. Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa. Historia Instytutu, http://www.ujk.edu.pl/ibib/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=100&Itemid=42 (dostęp: 31 X 2013)

[19] Pożegnanie i wspomnienie. *Głos Akademicki* 2000 nr 24 s. 16

[20] Jolanta Kępa: Pamięci tych, którzy odeszli. Dr Kazimierz Warda 1939-2000. *Kiel. Stud. Bibliol.* 2000 T. 5 s. 223

[21] Kazimierz Warda: Z ludźmi i książkami. Studia bibliotekoznawcze w opinii studentów. *Głos Akademicki* 1999 nr 19 s. 11

prof. nadzw. dr hab. Stefan Józef Pastuszka, dr hab. Marta Meducka, dr Kazimierz Warda, dr Władysław Witek, mgr Beata Klimer.

- Zakład Bibliotekarstwa, Bibliografii i Informacji Naukowo-Technicznej i połączona z nim Pracownia Historii Prasy. Kierownikiem zakładu był prof. nadzw. dr hab. Tomasz Mielczarek, a pracowni prof. nadzw. dr hab. Mieczysław Adamczyk. Skład zakładu i pracowni uzupełniali: prof. nadzw. dr hab. Urszula Jakubowska, prof. nadzw. dr hab. Eugeniusz Rudziński, dr Jolanta Dzieniakowska, dr Barbara Lena Gierszewska, dr Grażyna Gulińska, dr Danuta Hombek, mgr Barbara Dąbrowska, mgr Adam Jachimczyk, mgr Jolanta Kępa, mgr Grzegorz Maciągowski. Zajęcia zlecone prowadzili: mgr Zofia Kilarska, mgr Jolanta Konopka, mgr Anna Łojek, mgr Jolanta Sobielga oraz mgr Małgorzata Ptasińska[22].

Instytut, wychodząc naprzeciw oczekiwaniom kandydatów, studentów oraz pracodawców, dość często zmieniał specjalizacje, w ramach których odbywało się kształcenie. Do początku lat dziewięćdziesiątych dominowały specjalizacje bibliotekarskie, na przykład: biblioteki publiczne i oświatowe, biblioteki szkolne, informacja naukowa. W roku akademickim 1994/1995 wprowadzono dwie nowe specjalizacje: księgarsko-antykwaryczną oraz prasoznawczą. Na bazie tej ostatniej, która z roku na rok cieszyła się coraz większym zainteresowaniem studentów, doszło do zmiany nazwy Instytutu. Wcześniej jednak, bo w 1996 r. dyrektorem Instytutu została prof. nadzw. dr hab. Urszula Jakubowska. Zastąpiła ona na tym stanowisku prof. nadzw. dr. hab. Mieczysława Adamczyka, który w 1994 r. zorganizował Wszechnicę Świętokrzyską, jedną z pierwszych w Kielcach uczelni niepublicznych i został jej rektorem, choć jeszcze w roku akademickim 1999/2000 był pracownikiem Instytutu. Okres dyrektury prof. Jakubowskiej był czasem umacniania placówki oraz dalszego jej rozwoju bazowo-kadrowego. Ulokowanie w 1991 r. Instytutu przy ulicy Leśnej 16 A, razem z Biblioteką Główną, Instytutem Filologii Polskiej oraz Instytutem Filologii Rosyjskiej, znaczenie pogorszyło warunki pracy. Brakowało sal wykładowych, ćwiczeniowych oraz laboratoryjnych: „Studenci biegali po całym budynku, aby znaleźć jakiś kąt na zajęcia, często ciasny i niewygodny”[23]. Dopiero częściowe oddanie do użytku budowanego od wielu lat z wysiłkiem Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego i przeprowadzka tam Instytutu Fizyki z ulicy Leśnej 16 B, znacznie polepszyło warunki lokalowe wyżej wymienionych jednostek naukowo-dydaktycznych oraz Biblioteki Głównej[24].

Dnia 20 XI 1997 roku, podczas posiedzenia Rady Wydziału Humanistycznego, dyrektor Instytutu prof. U. Jakubowska wystąpiła z wnioskiem w sprawie „zmiany nazwy Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowo-Technicznej na Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa”. Od 1 X 1998 r. Instytut zamierzał bowiem kształcić studentów bibliotekoznawstwa w dwóch specjalnościach: bibliotekoznawczej (biblioteki szkolne) oraz dziennikarskiej[25]. Jak podkreśliła prof. Jakubowska:

[22] Skład osobowy na rok akademicki 1995/1996. Kielce 1996 s. 29-32

[23] Marta Zawadzka: Wielka przeprowadzka *Głos Akademicki* 1998 nr 3 s. 20

[24] Tamże; Zygmunt Małecki, MieczysawB. Markowski: Wydział Humanistyczny…, s. 52-53; Kazimierz Warda, Na tropie Gutenberga…, s. 20

[25] AUJK, Protokoły z posiedzenia Rady Wydziału Humanistycznego 1995/96 – 1997/98, sygn. 2036/9 Protokół z posiedzenia Rady Wydziału z dnia 20 XI 1997 roku s. 6

Budynek Instytutu przy ulicy Leśnej 16 B
Źródło: http://www.ujk.edu.pl/webujk/lesna-planty.php
(dostęp: 27 IX 2013 r.).

Wprowadzenie nowej specjalności pozwoli kształcić nie tylko adeptów sztuki dziennikarskiej, ale także specjalistów od reklamy oraz rzeczników prasowych instytucji publicznych. Prof. Jakubowska zapewniła, że postara się pozyskać do współpracy wszystkich niezbędnych specjalistów[26].

Wniosek został zaakceptowany przez Radę Wydziału Humanistycznego i z dniem 1 X 1998 r. rozpoczął się nowy etap w historii Instytutu. Dyrekcji Instytutu Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa zależało bowiem na bardzo szerokim i wszechstronnym kształceniu, gdyż zdawano sobie sprawę, że nie wszyscy absolwenci kierunku bibliotekoznawstwo znajdą pracę w bibliotekach, księgarniach, czy antykwariatach, ale na pewno zetkną się z problemami komunikacji masowej. A książka, prasa, radio i telewizja stawały się wówczas nośnikami zróżnicowanych treści, skierowanych do różnych kategorii odbiorców[27]. Dyrektor Jakubowska zwróciła też uwagę na fakt, że:

Student musi sam nie tylko szukać informacji, ale wiedzieć, że w zależności od źródła jej pochodzenia wymaga ona odpowiedniego komentarza. W związku z tym chcemy naszych studentów przygotować do możliwości występowania w kilku rolach; więc po pierwsze w roli odbiorcy informacji, po drugie w roli jej twórcy i po trzecie osoby udostępniającej tę informację. Pierwsza z tych ról wymagałaby umiejętności

[26] Tamże, s. 6-7
[27] Urszula Jakubowska: Nasze zamierzenia. *Głos Akademicki* 1998 nr 5 s. 21

krytycznej analizy informacji, w tym również informacji prasowej. Umiejętność ta byłaby szczególnie przydatna w prowadzeniu właściwej polityki informacyjnej przez władze różnych szczebli, a także przedsiębiorstwa i firmy. Dawałaby możliwość pracy naszemu absolwentowi np. w roli rzecznika prasowego różnych instytucji. Wspominając o roli twórcy miałam na myśli przygotowanie studenta do funkcji dziennikarza, pracownika agencji zajmujących się sprzedażą informacji. Natomiast udostępnianie informacji przypadło by w udziale m.in. bibliotekarzowi i nauczycielowi, i do takiej też roli chcemy także przygotować naszych studentów. Chcemy też i wiele już zrobiliśmy w tym kierunku, aby student nasz miał dostęp do elektronicznych środków łączności, aby w XXI wiek wszedł jako doświadczony użytkownik zarówno krajowych jak i światowych systemów informacyjnych. […]. Chciałabym […] podkreślić, iż naszym zamierzeniom przyświeca nie tyle chęć przygotowania studenta do wykonywania konkretnego zawodu, co dążenie do wskazania różnych ról, jakie kontakt z książką i prasą w przyszłości może mu przynieść[28].

W 1999 roku, po uzyskaniu tytułu naukowego profesora zwyczajnego, z pracy w Instytucie Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa zrezygnowała Urszula Jakubowska i przeniosła się do Warszawy, choć figuruje jeszcze w *Spisie osobowym na rok akademicki 1999/2000* jako pracownik Zakładu Prasoznawstwa. Na stanowisku dyrektora Instytutu zastąpił ją, związany z tą jednostką od 1993 r., prof. nadzw. dr hab. Tomasz Mielczarek. Funkcję dyrektora pełnił przez dwie kadencje, do roku 2005. W tym też roku uzyskał tytuł naukowy profesora zwyczajnego. W latach 1999-2000 był członkiem Senatu kieleckiej uczelni. Zastępcą dyrektora do spraw naukowych była w latach 1999-2002 prof. nadzw. dr hab. Danuta Adamczyk, a za sprawy dydaktyczne odpowiadała dr Barbara Lena Gierszewska[29].

W roku akademickim 1999/2000 struktura Instytutu Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa przedstawiała się następująco:

- Zakład Studiów Bibliologicznych i Informacji Naukowo-Technicznej – dr Grażyna Gulińska – kierownik zakładu. Pracownicy: prof. nadzw. dr hab. Danuta Adamczyk, prof. nadzw. dr hab. Czesław Erber, prof. nadzw. dr hab. Eugeniusz Rudziński, dr Barbara Dąbrowska, dr Jolanta Dzieniakowska, dr Barbara Lena Gierszewska, mgr Adam Jachimczyk, mgr Małgorzata Ptasińska-Wójcik, mgr Maria Siuda.
- Zakład Prasoznawstwa – dr Jolanta Kępa – kierownik zakładu. Pracownicy: prof. nadzw. dr hab. Mieczysław Adamczyk, prof. dr hab. Urszula Jakubowska, prof. nadzw. dr hab. Tomasz Mielczarek, dr Renata Piasecka, dr Janusz Wróblewski, mgr Tomasz Chrząstek, mgr Ewa Pawelec, mgr inż. Andrzej Bednarz.
- Zakład Teorii i Historii Kultury – prof. nadzw. dr hab. Władysław Maria Grabski – kierownik zakładu. Pracownicy: prof. nadzw. dr hab. Benon Dymek, prof. nadzw. dr hab. Mirosława Papierzyńska-Turek, prof. nadzw. dr hab. Stefan Józef Pastuszka, prof. nadzw. dr hab. Jan Tomkowski, dr Lech Stępkowski, dr Kazimierz Warda, mgr Judyta Ewa Perczak.

W ramach umowy o dzieło z Instytutem związani byli: ks. dr Andrzej Kaleta, dr Zdzisław Śliwka, dr Władysław Witek, mgr Zofia Kilarska oraz mgr Liliana Tabor[30].

[28] Tamże.

[29] AUJK, Protokoły z posiedzenia Rady Wydziału Humanistycznego 21 IX 2006 – 21 VI 2007 r., sygn. 2496/4; Protokół z posiedzenia Rady Wydziału Humanistycznego z dnia 22 II 2007 r., s. 23-24; Zygmunt Małecki, Mieczysław B. Markowski: Wydział Humanistyczny…, s. 52; Skład osobowy na rok akademicki 1999/2000. Kielce 2000 s. 28

[30] Tamże: Protokoły z posiedzenia Rady Wydziału Humanistycznego 1998/1999 – 2000/2001, sygn. 2036/10. Protokół z posiedzenia Rady Wydziału Humanistycznego z dnia 20 IX 1999 r., s. 2; Skład osobowy na rok akademicki 1999/2000… s. 28-30

Od roku akademickiego 2002/2003 funkcję wicedyrektora do spraw naukowych pełnił prof. nadzw. dr hab. Stefan Możdżeń, a za sprawy dydaktyczne odpowiedzialny był dr Adam Jachimczyk. W roku akademickim 2004/2005 Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa Akademii Świętokrzyskiej w Kielcach składał się z czterech zakładów, a zatrudnieni w nich byli następujący pracownicy naukowi:

- Zakład Prasoznawstwa – prof. dr hab. Tomasz Mielczarek – kierownik zakładu. Pracownicy: dr Jolanta Kępa-Mętrak, dr Renata Piasecka, dr Janusz Wróblewski, mgr Tomasz Chrząstek, mgr Judyta Ewa Perczak.
- Zakład Historii Książki i Prasy – dr hab. prof. AŚ Zofia Sokół – kierownik zakładu. Pracownicy: dr Barbara Lena Gierszewska, dr Jolanta Chwastyk-Kowalczyk, ks. dr Andrzej Kaleta, dr Lech Stępkowski, mgr Ewa Pawelec, mgr Olga Dąbrowska-Cendrowska.
- Zakład Studiów Bibliologicznych i Informacji Naukowo-Technicznej – prof. dr hab. Danuta Hombek – kierownik zakładu. Pracownicy: dr hab. prof. AŚ Danuta Adamczyk, dr Barbara Dąbrowska, dr Jolanta Dzieniakowska, dr Grażyna Gulińska, dr Adam Jachimczyk, dr Monika Olczak-Kardas, mgr Maria Siuda, mgr inż. Andrzej Bednarz.
- Zakład Historii i Teorii Kultury – dr hab. prof. AŚ Stefan Józef Pastuszka – kierownik zakładu. Pracownicy: dr hab. prof. AŚ Benon Dymek, dr hab. prof. AŚ Stefan Możdżeń, dr hab. prof. AŚ Mirosława Papierzyńska-Turek 1/3 etatu, prof. dr hab. Jan Tomkowski 1/2 etatu, mgr Liliana Tabor-Witoń[31].

Swoją wiedzą i doświadczeniem zawodowym zajęcia dydaktyczne wzbogacali i uatrakcyjniali również pracownicy kieleckich książnic oraz pracownicy kieleckich mediów. Kandydaci ubiegający się o przyjęcie na studia prowadzone w systemie stacjonarnym i niestacjonarnym mieli do wyboru trzy specjalności:

- Biblioteki szkolne i publiczne – celem tej specjalności było przygotowanie studentów do podjęcia pracy w różnych typach bibliotek. Absolwenci tej specjalności posiadali uprawnienia pedagogiczne, a podczas studiów kładziono szczególny nacisk na metodykę pracy w bibliotekach szkolnych oraz na edukację czytelniczą i medialną.
- Zarządzanie informacją – podczas zajęć specjalnościowych studenci poznawali nowe technologie i uczyli się właściwie je wykorzystywać. Posiadali umiejętności w zakresie: administrowania siecią komputerową, tworzenia stron WWW, poznawali bazy danych i sposoby ich udostępniania w sieci, zapoznawali się z nowoczesnymi programami bibliotecznymi. Po zakończeniu studiów absolwenci byli przygotowani do podjęcia pracy w nowoczesnych, w pełni skomputeryzowanych bibliotekach oraz ośrodkach informacji.
- Prasoznawstwo z elementami dziennikarstwa – specjalność ta dawała przygotowanie do podjęcia pracy w redakcjach gazet i czasopism, rozgłośniach radiowych, ośrodkach telewizyjnych, instytucjach prowadzących edukację medialną. Studenci poznawali problematykę współczesnych polskich i zagranicznych mediów, prawne aspekty ich funkcjonowania, systemy komunikowania masowego, zapoznawali się z różnymi technikami dziennikarskimi, metodami badań stosowanymi w prasoznawstwie, uczyli się techniki montażu radiowego[32].

Popularnością cieszyły się również studia podyplomowe z zakresu bibliotekoznawstwa, prowadzone z myślą o absolwentach innych kierunków. Studenci Instytutu odbywali praktyki

[31] Informator Wydziału Humanistycznego na rok akademicki 2004/2005. Kielce 2004 s. 304-305
[32] Tamże, s. 302

zawodowe w bibliotekach naukowych, publicznych oraz szkolnych, jak również w redakcjach regionalnych gazet oraz w kieleckiej rozgłośni radiowej[33].

Z uwagi na komputeryzację bibliotek, Instytut zaczął zwracać coraz większą uwagę na prowadzenie zajęć z nowych technologii. Poznawali je zwłaszcza studenci specjalności Zarządzanie informacją. To z myślą o nich, choć nie tylko, w Instytucie działały trzy pracownie komputerowe z dostępem do sieci (33 stanowiska)[34]. Jak podkreślał mgr Adam Jachimczyk:

> Dostęp do sieci Internet sprawił, że studenci […] korzystają z dobrodziejstw tej formy komunikacji. Bezpośredni dostęp do katalogów bibliotecznych na całym świecie oraz bibliograficznych baz danych pozwolił na znaczne uatrakcyjnienie zajęć i zrozumienie tajników funkcjonowania skomputeryzowanych systemów bibliotecznych. Również potrzeby przyszłych dziennikarzy zostały uwzględnione w programie studiów. Na specjalizacji prasoznawczej studenci zapoznają się z praktycznymi aspektami pracy z zaawansowanymi programami do składania tekstu i obróbki grafiki[35].

Z myślą o studentach specjalności Prasoznawstwo z elementami dziennikarstwa w Instytucie utworzona została nowocześnie wyposażona pracownia radiowa[36].

Nie może więc dziwić fakt, że z roku na rok zwiększała się liczba studentów kształcących się w Instytucie. W końcu lat osiemdziesiątych na pierwszy rok przyjmowanych było średnio 24-33 chętnych. Rekordowym wydawał się rok akademicki 1991/1992, gdy pierwszy rok studiów rozpoczęło 39 osób. W roku akademickim 1996/1997 było ich już ponad 60, a w roku akademickim 1998/1999 – 92. W początkach nowego tysiąclecia (ok. 2004 r.), liczba studentów pierwszego roku dochodziła do 100 osób[37]. Dowodzi to dużej popularności i stale wzrastającej pozycji Instytutu, do czego niewątpliwie przyczyniło się uruchomienie atrakcyjnych specjalności oraz wysoki poziom nauczania. Potwierdzają to badania ankietowe, przeprowadzone w połowie 1999 r. przez dr. Kazimierza Wardę. Z badań wynika, że 81,4% respondentów wybrałoby powtórnie bibliotekoznawstwo jako kierunek studiów. W opinii ankietowanych bowiem:

- Studia bibliotekoznawcze są studiami ogólnorozwojowymi, interdyscyplinarnymi,
- są studiami interesującymi (niektórzy ocenili je nawet jako studia pasjonujące), tylko część społeczeństwa, nie mająca pojęcia o roli biblioteki w społeczeństwie, ma błędne wyobrażenie o tym kierunku,
- zajmująca jest atmosfera studiów,
- są to studia wpływające na ogólny rozwój intelektualny.

Dopełnieniem powyższych opinii studentów jest ocena pracy Instytutu i możliwość rozwijania własnych zainteresowań. Respondenci podkreślali, że podoba im się atmosfera panująca na Uczelni (przyjemna, bezstresowa), ciekawie prowadzone zajęcia, możliwość wyboru specjalizacji, różnorodność tematyki poruszanej na zajęciach, silne związanie studiów z książką, szeroki wachlarz przedmiotów humanistycznych, wielokierunkowość kształcenia[38].

W roku akademickim 2005/2006 na stanowisko dyrektora Instytutu Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa Akademii Świętokrzyskiej w Kielcach powołana została prof. dr hab. Danuta Hombek. Wicedyrektorem do spraw naukowych został dr hab. prof. AŚ Stanisław Adam Kon-

[33] Tamże, s. 303
[34] Tamże.
[35] Adam Jachimczyk: Na tropie Gutenberga i …. *Głos Akademicki* 1998 nr 5 s. 22
[36] Informator…, s. 304
[37] Tamże, s. 303
[38] Kazimierz Warda: Z ludźmi i książkami…, s. 11

dek, a wicedyrektorem do spraw dydaktycznych był dr Tomasz Chrząstek[39]. Struktura Instytutu przedstawiała się wówczas następująco:

- Zakład Bibliografii i Informacji Naukowej – dr Adam Jachimczyk – kierownik zakładu. Pracownicy: dr hab. prof. AŚ Stanisław Adam Kondek, dr Tomasz Chrząstek, dr Monika Olczak-Kardas, dr Maria Siuda, mgr inż. Andrzej Bednarz.
- Zakład Bibliotekoznawstwa – dr hab. prof. AŚ Zofia Sokół – kierownik zakładu. Pracownicy: dr Grażyna Gulińska, mgr Olga Dąbrowska-Cendrowska.
- Zakład Edytorstwa – prof. dr hab. Zdzisław Pietrzyk – kierownik zakładu. Pracownicy: prof. dr hab. Danuta Hombek, dr Wojciech Kęder, dr Renata Piasecka-Strzelec.
- Zakład Prasoznawstwa – prof. dr hab. Tomasz Mielczarek – kierownik zakładu. Pracownicy: dr Jolanta Chwastyk-Kowalczyk, ks. dr Andrzej Kaleta, dr Jolanta Kępa-Mętrak, dr Janusz Wróblewski, mgr Judyta Ewa Perczak.
- Zakład Teorii i Historii Książki – dr Jolanta Dzieniakowska – kierownik zakładu. Pracownicy: dr hab. prof. AŚ Danuta Adamczyk, dr Barbara Dąbrowska.
- Zakład Teorii i Historii Kultury – prof. dr hab. Oskar Stanisław Czarnik – kierownik zakładu. Pracownicy: dr hab. prof. AŚ Ziemowit Miedziński, dr hab. prof. AŚ Stefan Możdżeń, dr hab. prof. AŚ Stefan Józef Pastuszka, dr Barbara Lena Gierszewska, dr Jacek Rodzeń, mgr Liliana Tabor-Witoń[40].

W dniu 12 I 2006 roku, podczas posiedzenia kolegium dziekańskiego, dyrekcja Instytutu Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa poruszyła sprawę zmiany nazwy tej jednostki na Instytut Informacji Naukowej i Medialnej. Zdaniem dyrektor Instytutu prof. Danuty Hombek: „[…] zmiana nazwy […] jest konieczna, gdyż [obecna – I.K.] jest przestarzała i figurują w niej dwa odrębne kierunki". A Instytut planował uruchomienie kształcenia researcherów, gdyż wówczas w Polsce nie było możliwości kształcenia się w tej profesji[41]. Zdaniem zastępcy dyrektora dr. Tomasza Chrząstka: „[…] zestawienie dziennikarstwo – bibliotekoznawstwo to dziwna hybryda stąd też pomysł zmiany". Zmianom miały ulec również nazwy specjalności: Prasoznawstwo z elementami dziennikarstwa na specjalność: Komunikacja medialna oraz Biblioteki szkolne i publiczne na specjalność: Zarządzanie bibliotekami oświatowymi i publicznymi[42].

Do zmiany nazwy Instytutu oraz specjalności jednak nie doszło, gdyż w 2007 roku ze stanowiska dyrektora zrezygnowała (ze względu na problemy zdrowotne) prof. dr hab. Danuta Hombek. Na stanowisku tym zastąpił ją dr hab. prof. AŚ Stanisław Adam Kondek, a na jego zastępców wybrano dr. Tomasza Chrząstka, odpowiadającego za sprawy naukowe oraz dr Marię Siudę, odpowiedzialną za sprawy dydaktyczne. Funkcję dyrektora prof. Kondek pełnił jednak zaledwie do 24 VII 2008 roku – zmarł niespodziewanie w „pełni sił twórczych". W pamięci współpracowników zapisał się jako: „Znany i ceniony bibliolog, […] przyjaciel, znakomity pedagog, wspaniały człowiek, ujmujący swoją życzliwością i otwartością"[43].

[39] Skład osobowy Akademii Świętokrzyskiej na rok akademicki 2005/2006 / pod red. Joanny Nowak. Kielce 2006 s. 23

[40] Tamże: s. 23-24

[41] AUJK, Protokoły Kolegium Dziekańskiego Wydziału Humanistycznego 2004/2005 – 2006/2007, sygn. 2036/18. Protokół z posiedzenia Kolegium Dziekańskiego z dnia 12 I 2006 r., s.b.p.

[42] Tamże Protokół z posiedzenia Kolegium Dziekańskiego z dnia 22 II 2006 r. s. 16

[43] Tomasz Chrząstek: Dr hab. prof. UJK Stanisław Adam Kondek 1949-2008. *Rocz. Bibliol.-Prasozn.* 2009 T. 12 s. 226

Od 1 X 2008 r. dyrektorem Instytutu został ponownie prof. Tomasz Mielczarek i funkcję tę pełnił do 30 IX 2012 r. Zastępcą dyrektora do spraw ogólnych, a od kwietnia 2009 r. naukowych była doktor (od 2009 r. dr hab.) Jolanta Chwastyk- Kowalczyk[44], a za sprawy dydaktyczne odpowiadała dr Maria Siuda. Taki stan utrzymywał się do 30 IX 2012 r. W roku akademickim 2008/2009 struktura Instytutu Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa przedstawiała się następująco:

- Zakład Bibliotekoznawstwa i Czytelnictwa – dr hab. prof. UJK Danuta Adamczyk – kierownik zakładu. Pracownicy: dr hab. prof. UJK Ewa Danowska, dr Jolanta Dzieniakowska, dr Grażyna Gulińska, dr Izabela Krasińska, dr Aleksandra Lubczyńska, dr Monika Olczak-Kardas.
- Zakład Prasoznawstwa – prof. dr hab. Tomasz Mielczarek – kierownik zakładu. Pracownicy: dr hab. Jolanta Chwastyk-Kowalczyk, dr Jolanta Kępa-Mętrak, dr Renata Piasecka-Strzelec, dr Janusz Wróblewski, mgr Olga Dąbrowska-Cendrowska.
- Zakład Historii Prasy i Książki – prof. dr hab. Danuta Hombek – kierownik zakładu. Pracownicy: dr Barbara Dąbrowska, ks. dr Andrzej Kaleta.
- Zakład Teorii i Historii Kultury – dr hab. prof. UJK Barbara Lena Gierszewska – kierownik zakładu. Pracownicy: dr hab. prof. UJK Stefan Józef Pastuszka, dr Jacek Rodzeń, dr Judyta Ewa Perczak.
- Pracownia Informacji Naukowej i Technologii Informacyjnych – dr Adam Jachimczyk – kierownik pracowni. Pracownicy: dr Tomasz Chrząstek, dr Maria Siuda, mgr inż. Andrzej Bednarz[45].

W dniu 16 X 2009 r. Rada Instytutu Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego w Kielcach, podjęła decyzję w sprawie powołania kierunku Dziennikarstwo i komunikacja społeczna[46]. Jak podkreślano:

Studia z zakresu dziennikarstwa i komunikacji społecznej stanowią odpowiedź na rosnące zapotrzebowanie rynku pracy. Media przenikają wszystkie dziedziny życia. Media nie są już tylko rozrywką, ale dostarczają użytecznej wiedzy o otaczającym świecie. […]. Na dłuższą metę w mediach liczyć się będą działania oparte na rzetelności, uczciwości i społecznej odpowiedzialności. A te mogą realizować tylko dziennikarze o wysokich kwalifikacjach zawodowych, rozległej wiedzy i dużej wrażliwości moralnej. […]. Aktualna oferta edukacyjna […] nie daje możliwości studiowania dziennikarstwa i komunikacji społecznej na naszym Uniwersytecie. Prowadzone na Wydziale Humanistycznym specjalności „Prasoznawstwo z elementami dziennikarstwa" oraz „Filologia polska z komunikacją medialną" cieszą się od kilku lat niesłabnącym powodzeniem. Chociaż z roku na rok maleje liczba kandydatów na studia, na powyższe specjalności liczba kandydatów przewyższa ilość miejsc. Biorąc pod uwagę preferencje absolwentów szkół średnich oraz oferty edukacyjne szkół wyższych regionu świętokrzyskiego, uruchomienie kierunku Dziennikarstwo i komunikacja społeczna wydaje się ze wszech miar uzasadnione[47].

Przedłożony Radzie Wydziału Humanistycznego *Wniosek o utworzenie kierunku Dziennikarstwo i komunikacja społeczna* spotkał się pozytywną opinią jej członków. Przygotowanie i wdrożenie programu nowego kierunku wzięli na siebie dyrektor Instytutu prof. Tomasz Mielczarek oraz prodziekan do spraw dydaktycznych i studenckich dr Tomasz Chrząstek. Urucho-

[44] AUJK, Protokoły z posiedzenia Rady Wydziału Humanistycznego 2009-2010, sygn. 2496/17. Protokół z posiedzenia Rady Wydziału Humanistycznego z dnia 22 IV 2010 roku s. 13

[45] Tamże: Protokół 1/2008/2009 z posiedzenia Rady Wydziału Humanistycznego, sygn. 2496/7. Protokół z posiedzenia Rady Wydziału Humanistycznego z dnia 18 IX 2008 roku s. 13-14

[46] Tamże: Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa. Wniosek o utworzenie kierunku Dziennikarstwo i komunikacja społeczna, sygn. 2496/12, s. 4

[47] Tamże s. 4-5

miony z dniem 1 X 2010 r. nowy kierunek cieszy się dużym zainteresowaniem. Należy zgodzić się z ówczesnym dyrektorem Instytutu prof. T. Mielczarkiem, który podczas posiedzenia Rady Wydziału Humanistycznego w dniu 18 XI 2010 roku podkreślił, że:

Uruchomienie nowego kierunku rozwiązuje też pewne problemy natury kadrowej. Wobec malejącego zainteresowania kierunkiem Informacja naukowa i bibliotekoznawstwo zachodziła poważna obawa o możliwości pełnego wykorzystania kadrowego potencjału Instytutu. Ponieważ znaczna część jego pracowników posiada szerokie kompetencje z zakresu dydaktyki dziennikarskiej mogła rozpocząć prowadzenie zajęć na nowym kierunku. Wykłady i ćwiczenia na kierunku Dziennikarstwo i komunikacja społeczna prowadzą też pracownicy Instytutu Filologii Polskiej oraz Instytutu Politologii. Nowy kierunek nie tylko poszerzył i unowocześnił ofertę edukacyjną Uczelni, pozyskał znaczną liczbę studentów, ale też rozwiązał mogące się pojawić w niedalekiej przyszłości problemy kadrowe[48].

Od 1 X 2012 roku dyrektorem Instytutu Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach jest dr hab. prof. UJK Jolanta Chwastyk-Kowalczyk.

Zastępcą dyrektora do spraw naukowych jest prof. dr hab. Tomasz Mielczarek, a za sprawy dydaktyczne odpowiada dr Maria Siuda.

W roku akademickim 2012/2013 zmieniła się też, i to dość znacząco, struktura wewnętrzna Instytutu. W chwili obecnej przedstawia się ona następująco:

- Zakład Dziennikarstwa – dr hab. prof. UJK Jolanta Chawstyk-Kowalczyk – kierownik zakładu. Pracownicy: dr Tomasz Chrząstek, dr Jolanta Dzierżyńska-Mielczarek, dr Adam Górski, dr Maria Siuda.
- Zakład Medioznawstwa – prof. dr hab. Tomasz Mielczarek – kierownik zakładu. Pracownicy: dr hab. Renata Piasecka-Strzelec, dr Olga Dąbrowska-Cendrowska, dr Jolanta Kępa-Mętrak, dr Judyta Ewa Perczak, mgr inż. Andrzej Bednarz.
- Zakład Historii Prasy i Książki – prof. dr hab. Danuta Hombek – kierownik zakładu. Pracownicy: dr hab. Ewa Danowska, ks. dr Andrzej Kaleta, dr Izabela Krasińska, dr Aleksandra Lubczyńska.
- Zakład Bibliologii i Informatologii – dr hab. prof. UJK Jolanta Dzieniakowska – kierownik zakładu. Pracownicy: dr Adam Jachimczyk, dr Monika Olczak-Kardas, dr Jacek Rodzeń.

Za sprawną obsługę administracyjną Instytutu odpowiadają: mgr Justyna Szczygielska-Brzoza, mgr Ewa Wilczkowska oraz informatyk mgr Jakub Chałupczak.

W obecnej chwili zajęcia zlecone, zwłaszcza na kierunku Dziennikarstwo i komunikacja społeczna, prowadzą czynni zawodowo specjaliści w zakresie dziennikarstwa. Dlatego etatowi pracownicy mogą prowadzić dydaktykę w rozsądnych granicach, co stanowi dodatkowy czynnik stymulujący ich dalszy rozwój naukowy[49].

Studia i kształcenie

Od roku akademickiego 2010/2011 studenci Instytutu kształcą się na dwóch kierunkach: Dziennikarstwo i komunikacja społeczna oraz Informacja naukowa i bibliotekoznawstwo. Stu-

[48] AUJK, Protokoły z posiedzenia Rady Wydziału Humanistycznego 2010-2011, sygn. 2496/22. Protokół z posiedzenia Rady Wydziału Humanistycznego z dnia 18 XI 2010 roku s. 38-39

[49] Wniosek o przeprowadzenie akredytacji na kierunku Informacja naukowa i bibliotekoznawstwo na Wydziale Humanistycznym, Kielce 17 XII 2008 roku s. 15. [Dokumentacja w Sekretariacie Instytutu Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach]

dia pierwszego i drugiego stopnia prowadzone są zarówno w systemie stacjonarnym, jak i niestacjonarnym.

Studenci kierunku Dziennikarstwo i komunikacja społeczna są przygotowywani do zawodu dziennikarza oraz innych zawodów „związanych z szeroko pojętą dziedziną komunikacji społecznej". Posiadają specjalistyczne umiejętności, zdobyte podczas praktyk, za które odpowiadają instytutowe opiekunki praktyk: dr Jolanta Kępa-Mętrak oraz dr Aleksandra Lubczyńska. Studenci posiadają też przygotowanie teoretyczne, „pozwalające na sprawność opisu i diagnozowania poszczególnych elementów komunikacji". Cechuje ich sprawność językowa, potrafią posługiwać się różnymi gatunkami wypowiedzi dziennikarskiej, posiadają też szeroko rozumiane kompetencje humanistyczne. Dodatkowym atutem jest wybór interesującej specjalności. W chwili obecnej studenci tego kierunku mają do wyboru trzy specjalności: Dziennikarstwo radiowe, Dziennikarstwo prasowe oraz Dziennikarstwo internetowe[50].

O intensywnym podnoszeniu poziomu nauczania w Instytucie świadczy opracowanie planu studiów drugiego stopnia (magisterskich) na kierunku Dziennikarstwo i komunikacja społeczna oraz uzyskanie w lipcu 2013 r. zgody Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego na ich utworzenie. Studia przeznaczone są dla absolwentów studiów pierwszego stopnia w zakresie Dziennikarstwa i komunikacji społecznej, jak również dla absolwentów studiów licencjackich „z obszaru nauk humanistycznych lub społecznych". Takie działania zostały podyktowane przez zainteresowanie studentów, chcących kontynuować kształcenie na tym kierunku studiów[51].

Dzięki środkom uzyskanym z unijnego projektu „Progres – Program rozwoju: Gospodarka – Edukacja – Sukces" na Uniwersytecie Jana Kochanowskiego powstało aż siedem nowych kierunków studiów, w tym oczywiście Dziennikarstwo i komunikacja społeczna. Wszyscy studenci nowo utworzonych kierunków otrzymali książki i skrypty[52]. Przewidziane zostały dla nich liczne objazdy naukowe, obozy językowe i naukowe[53]. Celem podniesienia jakości kształcenia, z myślą o pracownikach naukowych uczelni, zaplanowano zagraniczne i krajowe staże i wizyty studyjne, specjalistyczny kurs języka angielskiego, szkolenia z zastosowania i wykorzystania nowych technologii w procesie dydaktycznym. Zwiększenie poziomu jakości kształcenia na kierunku Dziennikarstwo i komunikacja społeczna stało się możliwe dzięki odbyciu przez pracowników trzech zakładów Instytutu Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa (Zakładu Dzienni-

[50] Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach. Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa. Dziennikarstwo i komunikacja społeczna. Opis kierunku, http://www.ujk.edu.pl/ibib/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=145&Itemid=121 (dostęp: 31 X 2013)

[51] Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach. Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa. Rekrutacja otwarta, http://www.ujk.edu.pl/ibib/index.php?option=com_content&view=article&id=235%3Arekrutacja-otwarta&Itemid=120 (dostęp: 30 XI 2013)

[52] Studenci kierunku Dziennikarstwo i komunikacja społeczna otrzymali w ramach projektu „Progres" następujące tytuły: Tomasz Mielczarek: Monopol, pluralizm koncentracja. Środki masowego komunikowania w Polsce w latach 1989-2006. Warszawa 2007; Walery Pisarek: Wstęp do nauki o komunikowaniu, Warszawa 2008; Dziennikarstwo i świat mediów / pod red. Zbigniewa Bauera, Edwarda Chudzińskiego. Kraków 2010; Media audiowizualne / pod red. Wiesława Godzica. Warszawa 2010; Wybrane zagraniczne systemy medialne na świecie/ pod red. Janusza W. Adamowskiego. Warszawa 2008

[53] Ogólne informacje o projekcie „Progres – Program rozwoju: Gospodarka – Edukacja – Sukces". [Dokumentacja w Sekretariacie Instytutu Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach]

Dyrektor Instytutu dr hab. prof. UJK Jolanta Chwastyk-Kowalczyk podczas konferencji naukowej w Lublinie (20 XI 2013 r.)
Źródło: https://plus.google.com/photos/108123850750965724570/albums/5949361655643572641/5949362680297570466?banner=pwa&pid=5949362680297570466&oid=108123850750965724570 (dostęp: 7 XII 2013 r.)

karstwa, Zakładu Medioznawstwa oraz Zakładu Historii Prasy i Książki) staży naukowo-dydaktycznych, finansowanych ze środków unijnych w ramach projektu „Progres – Program rozwoju: Gospodarka – Edukacja – Sukces". Staże odbywały się w dwóch flagowych polskich uniwersytetach: Uniwersytecie Warszawskim i Uniwersytecie Jagiellońskim. W Instytucie Dziennikarstwa Uniwersytetu Warszawskiego staże naukowo-dydaktyczne odbyły: dr Judyta Ewa Perczak (1 IV 2011-30 IV 2011), dr Jolanta Kępa-Mętrak (15 X 2011-15 XI 2011), dr hab. prof. UJK Jolanta Chwastyk-Kowalczyk (23 IV 2012-22 V 2012), dr Olga Dąbrowska-Cendrowska (15 XI 2012-15 XII 2012) oraz dr Tomasz Chrząstek (12 XI 2013-11 XII 2013). Natomiast na stażu naukowo-dydaktycznym w Instytucie Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego przebywały: dr Jolanta Dzierżyńska-Mielczarek (6 V 2013-5 VI 2013) i dr Aleksandra Lubczyńska (12 XI 2013-11 XII 2013)[54].

W ramach projektu „Progres" do Instytutu Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa z wykładami gościnnymi mogli przybyć wybitni medioznawcy oraz ludzie mediów, aby ze studentami podzielić się swoją rozległą wiedzą i bogatymi doświadczeniami. W wykładach tych chętnie uczestniczyli również studenci kierunku Informacja naukowa i bibliotekoznawstwo, co niewątpliwie świadczy o ich szerokich zainteresowaniach. Do Instytutu z wykładem *Brytyjski system medialny – model prawie doskonały* przybył w styczniu 2011 r. prof. dr hab. Janusz

[54] Projekt „Progres – Program rozwoju: Gospodarka – Edukacja – Sukces". Staże naukowo-dydaktyczne. [Dokumentacja w Sekretariacie Instytutu Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach]

Zastępca dyrektora do spraw naukowych prof. dr hab. Tomasz Mielczarek (z lewej) podczas wręczania nagród rektorskich w 2001 r.
Źródło zasób Archiwum UJK, sygn. 1604/41/9.

Zastępca dyrektora do spraw dydaktycznych dr Maria Siuda podczas konferencji naukowej w 1998 r.
Źródło: zasób Archiwum UJK, sygn. 1604/101/7.

Adamowski – Dziekan Wydziału Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego. W dniu 23 II 2011 r. Instytut gościł prof. dr. hab. Wiesława Godzica z Wyższej Szkoły Psychologii Społecznej, który wygłosił wykład *Kultura popularna dzisiaj: media – celebryci – retoryka*. Cz. 1. Wykład pt. *Odpowiedzialność prasy*, w dniu 11 IV 2011 r., wygłosiła prof. dr hab. Ewa Nowińska z Instytutu Prawa Własności Intelektualnej Uniwersytetu Jagiellońskiego. Dnia 26 V 2011 r. w Instytucie odbył się wykład *Radio a nowe technologie w zmieniającym się społeczeństwie,* wygłosił go dr hab. prof. KUL Stanisław Jędrzejewski z Instytutu Socjologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II. Dziennikarz i publicysta Jacek Żakowski, gościł w Instytucie w dniu 8 VI 2011 r. z wykładem zatytułowanym *Dziennikarstwo zawód czy wyzwanie?* Prezes Polskiego Towarzystwa Komunikacji Społecznej, a zarazem pracownik naukowy Instytutu Politologii Uniwersytetu Wrocławskiego, prof. dr hab. Bogusława Dobek-Ostrowska, 23 listopada 2011 r. wygłosiła wykład na temat *Polski system medialny na rozdrożu. Media w polityce. Polityka w mediach*. Rok 2011 wykładami gościnnymi zakończył, w dniu 20 grudnia Leszek Kraskowski, dziennikarz śledczy związany z „Super Expressem", „Dziennikiem", „Rzeczpospolitą" oraz tygodnikiem „Wprost". Jego rozważania dotyczyły warsztatu pracy dziennikarza. Swój wykład zatytułował *Mówić, pytać czy rozmawiać – warsztat pracy dziennikarza?* Dnia 10 I 2012 r. z wykładem gościnnym do Instytutu przybył dziennikarz i publicysta – Piotr Najsztub, a jego wykład nosił tytuł *Wywiad telewizyjny, radiowy i prasowy – warsztat pracy dziennikarza*. Natomiast 1 III 2012 r. odbył się wykład zatytułowany *Rosyjskie środki przekazu a polityka*. Wygłosił go prof. dr hab. Janusz Adamowski. Dnia 23 V 2013 roku w Instytucie odbył się wykład *Jak być pięknym, bogatym i dobrze wyglądać nago*, jego autorką była dr hab. Małgorzata Lisowska-Magdziarz z Instytutu Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego. Ten sam instytut reprezentował prof. dr hab. Kazimierz Wolny-Zmorzyński, który poprzez swój wykład starał się udzielić odpowiedzi na pytanie *Czy znajomość gatunków dziennikarskich jest obecnie dziennikarzowi potrzebna?* Spotkanie studentów i pracowników Instytutu z prof. Wolnym-Zmorzyńskim odbyło się 25 X 2012 r. Kolejne cztery wykłady zaprezentowali dziennikarze – praktycy. Marek Mikos – dziennikarz i publicysta, Dyrektor TVP Kielce był gościem Instytutu 27 lutego 2013 r., a jego wykład nosił tytuł *Wszystko jest publicystyką, każdy jest publicystą?* W ramach projektu „Progres" Instytut odwiedził także Wojciech Jagielski – długoletni publicysta „Gazety Wyborczej", korespondent i dziennikarz. Jego wykład z dnia 14 III 2013 r. zatytułowany był *Specyfika pracy korespondenta wojennego*. Natomiast 24 IV 2013 r. w Instytucie przebywał dziennikarz muzyczny, związany z Programem III Polskiego Radia – Marek Niedźwiecki. Jego wykład nosił tytuł *Nie wierzę w życie pozaradiowe*. Natomiast 5 VI 2013 r. w Instytucie gościła z wykładem zatytułowanym *Warsztat prezentera programu informacyjnego*, dziennikarka i prezenterka telewizyjna Bożena Targosz[55].

W ramach Ogólnopolskiego Tygodnia Kariery 2012 w Instytucie Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa, 17 X tegoż roku, odbył się panel dyskusyjny z udziałem: Lecha Jaworskiego – prezesa Rady Fundacji „Media Pro Bono", Marka Kacprzaka z Polsat News, Jarosława Rybu-

[55] Projekt „Progres – Program rozwoju: Gospodarka – Edukacja – Sukces". Wykłady specjalistów. [Dokumentacja w Sekretariacie Instytutu Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach]

sa – rzecznika GG Network, Rafała Szymczaka – prezesa Związku Firm PR oraz dziennikarza Jerzego Szygiela[56].

Warto odnotować, że wśród studentów Instytutu spotkać można ludzi ambitnych, ludzi z pasją, osoby posiadające nietuzinkowe zainteresowania. Do nich bez wątpienia należy studentka trzeciego roku kierunku Dziennikarstwo i komunikacja społeczna Katarzyna Pura, właścicielka serwisu Tabletowo.pl i jego redaktor naczelna. Od 31 VIII 2013 r. prowadzi ponadto bloga nowoczesna.eu (lajfstajlowy miszmasz). Swoją przyszłość zamierza związać z dziennikarstwem internetowym[57]. Jak sama o sobie napisała:

> Szalona dziewczyna interesująca się wszystkim, co nowoczesne (komórki, tablety, itp.) i szybkie (samochody), z poczuciem humoru i trochę wariackim podejściem do życia. Uczynna i pełna energii. Maniaczka sportu, gadżetów, gór i średniowiecznych zamków. Urodzona i wychowana w mieście „Scyzoryków". Była szczypiornistka KSS Kielce. Obecnie studentka UJK w Kielcach na kierunku Dziennikarstwo i komunikacja społeczna[58].

I właśnie Katarzyna Pura, z myślą o swoich koleżankach i kolegach z Instytutu Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa oraz wszystkich zainteresowanych, przygotowała spotkanie nt. *Mój biznes w Internecie*. Odbyło się ono w siedzibie Instytutu, 25 XI 2013 r.

Studenci kształcący się na kierunku Informacja naukowa i bibliotekoznawstwo mogą również wybrać jedną z trzech specjalności. Celem specjalności Zarządzanie informacją jest przygotowanie przyszłych bibliotekarzy oraz pracowników ośrodków informacji zorientowanych w „problematyce nowych technologii i ich wykorzystania w działalności informacyjnej". Duży nacisk kładzie się zwłaszcza: na umiejętności związane z administrowaniem i zarządzaniem siecią komputerową, tworzeniem witryn internetowych, projektowaniem elektronicznych baz danych i ich internetowym udostępnianiem, zapoznaniem z nowoczesnymi programami bibliotecznymi itp. Studenci specjalności Bibliotekoznawstwo – biblioteki szkolne i publiczne, podczas zajęć teoretycznych i praktycznych, przygotowywani są do podjęcia pracy w bibliotekach publicznych, szkolnych, pedagogicznych i naukowych. Szczególną uwagę w ich kształceniu zwraca się na problematykę edukacji czytelniczej i medialnej oraz na metodykę pracy w bibliotekach szkolnych. Pewnym atutem tej specjalności są nadawane jej absolwentom uprawnienia nauczycielskie. Ostatnia ze specjalności, to Biblioteka i nowe media w społeczności lokalnej. Studenci tej zupełnie nowej, ale jakże interesującej specjalności, przygotowywani są do prowadzenia lekcji bibliotecznych oraz zajęć biblioterapeutycznych, gromadzenia, opracowania i przetwarzania różnego typu dokumentów, obsługiwania programów bibliotecznych, korzystania z tradycyjnych oraz elektronicznych źródeł informacji, obsługiwania nowoczesnych środków technicznych. Należy dodać, że pomysł na tę specjalność zrodził się podczas dwuletniego projektu pt. „Aktualizacja kształcenia akademickiego bibliotekarzy pracujących w małych bibliotekach gminnych". Swymi początkami projekt sięga 2009 r., a jego celem stało się włączenie „uczelni wyższych kształcących w zakresie informacji naukowej i bibliotekoznawstwa do

[56] Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach. Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa. Ogólnopolski Tydzień *Kariery 2012*, http://www.ujk.edu.pl/ibib/index.php?option=com_content&view=article&id=209%3Aogolnopolski-tydzie-kariery-2012&Itemid=114 (dostęp: 30 XI 2013)

[57] Tabletowo.pl… o tabletach to i owo, http://www.tabletowo.pl/redakcja/ (dostęp: 30 XI 2013); Nowoczesna.eu – lajfstajlowy miszmasz, http://www.nowoczesna.eu/ (dostęp: 30 XI 2013)

[58] Tabletowo.pl… o tabletach to i owo, http://www.tabletowo.pl/redakcja/ (dostęp: 30 XI 2013)

Programu Rozwoju Bibliotek". Do współpracy zaproszonych zostało dziewięć ośrodków uniwersyteckich, w tym również Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa kieleckiej uczelni. Uczestniczące w projekcie dr hab. prof. UJK Jolanta Chwastyk-Kowalczyk i dr Maria Siuda podkreśliły, że to właśnie udział w nim zaowocował powstaniem specjalności Biblioteka i nowe media w społeczności lokalnej[59].

Pewnym zainteresowaniem cieszą się również trzysemestralne studia podyplomowe w zakresie Informacji naukowej i bibliotekoznawstwa, prowadzone przez Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach. Studia te posiadają charakter studiów kwalifikacyjnych i adresowane są do absolwentów wszystkich kierunków studiów, pracujących w bibliotekach. Ich program obejmuje m.in. takie przedmioty jak: historia książki oraz innych mediów, czytelnictwo, edytorstwo, bibliografia, informacja naukowa oraz metodyka pracy z czytelnikami bibliotek różnych typów. Studenci nabywają również praktyczne umiejętności korzystania z bibliotecznych programów komputerowych, jak również elektronicznych źródeł informacji[60]. Kierownikiem studiów jest dr hab. prof. UJK Jolanta Dzieniakowska.

Jeszcze do niedawna studenci mieli możliwość uzupełniać i podnosić kwalifikacje na dwusemestralnych studiach podyplomowych Broker informacji. Kierownikiem studiów był dr Adam Jachimczyk. Studia adresowane były do absolwentów różnych kierunków studiów, „zainteresowanych problematyką efektywnego wyszukiwania informacji". Dodatkową zaletą studiów była specjalna platforma elearningowa „pozwalająca na przeprowadzanie konsultacji online z wykładowcami" oraz na „wymianę opinii między słuchaczami na forum i czacie". Po ukończeniu studiów absolwent był w stanie kierować własną firmą infobrokerską, bądź podjąć z taką firmą współpracę. Mógł również podjąć pracę w instytucjach zajmujących się gromadzeniem i przetwarzaniem informacji[61]. Broker informacji, to profesja w Polsce wciąż mało znana, ale niezwykle przydatna, bowiem:

> Rozwój Internetu sprawił, że dostęp do informacji stał się łatwiejszy, ale jej odszukanie, w powodzi wartościowych i bezwartościowych danych, mimo coraz bardziej wyrafinowanych narzędzi wyszukiwawczych, wielu użytkownikom przychodzi z trudem. Nie radzą sobie oni nie tylko z wyszukiwaniem, ale i selekcją nagromadzonych danych. Wtedy z pomocą może przyjść broker informacji, który odpłatnie zajmuje się wyszukiwaniem informacji na określony temat. Ponadto znalezioną informację dostarcza klientowi przetworzoną w sposób zgodny z jego oczekiwaniami. Często broker informacji jest specjalistą, np.

[59] Maria Siuda: Konferencja zamykająca dwuletni projekt „Aktualizacja kształcenia akademickiego bibliotekarzy pracujących w małych bibliotekach gminnych". *Rocz. Bibliol.-Prasozn.* 2012 T. 15, z. 1 s. 209, 211; Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach. Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa. Informacja naukowa i bibliotekoznawstwo. Opis kierunku, http://www.ujk.edu.pl/ibib/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=144&Itemid=122 (dostęp: 31 X 2013)

[60] Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach. Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa. Studia podyplomowe. Informacja naukowa i bibliotekoznawstwo. Rekrutacja, http://www.ujk.edu.pl/ibib/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=107&Itemid=58 (dostęp: 10 XI 2013)

[61] Broker informacji, infobroker, studia podyplomowe – Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy Jana Kochanowskiego, http://www.ujk.edu.pl/infobroker/ (dostęp: 10 XI 2013); broker informacji. Sylwetka absolwenta, http://www.ujk.edu.pl/infobroker/index_pliki/sylwetka.htm (dostęp: 10 XI 2013); broker informacji. Studiuj online!, http://www.ujk.edu.pl/infobroker/index_pliki/online.htm (dostęp: 10 XI 2013)

Studenci podczas zajęć z Biblioterapii
Źródło: własne

z zakresu medycyny, biznesu, finansów, prawa, który zna dostępne źródła informacji w danej dziedzinie, stosowaną w niej terminologię oraz potrafi zastosować odpowiednią do problemu strategię wyszukiwania informacji[62].

Dlatego należy żywić nadzieję, że w niedalekiej przyszłości podyplomowe studia infobrokerskie zostaną wznowione, gdyż w roku akademickim 2013/2014 zostały czasowo zawieszone, z uwagi na zbyt małą liczbę osób, chcących podjąć edukację.

W Instytucie planuje się również zorganizowanie studiów podyplomowych z zakresu medioznawstwa[63], dziennikarstwa[64] oraz czytelnictwa z elementami biblioterapii[65]. Na kwiecień 2014 r. planowane jest również rozpoczęcie (mającego trwać dwa miesiące), kursu dokształcającego w zakresie *Kreatywnego wykorzystania książki*. Celem kursu będzie poszerzenie kompetencji z zakresu czytelnictwa, biblioterapii, twórczej interpretacji tekstu literackiego oraz poprawnego posługiwania się emisją głosu, a jego uczestnicy nie muszą posiadać dyplomu ukończenia studiów wyższych. Kurs prowadzony będzie we współpracy z Instytutem Edukacji Szkolnej Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach. Kierownikami kursu będą dr Izabela Krasińska z Instytutu Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa oraz dr Katarzyna Rogozińska z Instytutu Edukacji Szkolnej[66].

[62] Broker informacji, http://www.ujk.edu.pl/infobroker/index_pliki/infobroker.htm (dostęp: 10 XI 2013)

[63] Menedżer mediów i reklamy – kierownik studiów dr Jolanta Dzierżyńska-Mielczarek

[64] Dziennikarstwo – kierownik studiów dr hab. Renata Piasecka-Strzelec

[65] Nazwa robocza – program studiów w przygotowaniu

[66] Wniosek o wyrażenie zgody na uruchomienie kursu dokształcającego Kreatywne wykorzystanie książki [Dokumentacja kursu w posiadaniu autorki artykułu]

Współpraca naukowa

W ciągu swego istnienia Instytut nawiązał, utrzymywał i nadal utrzymuje ożywione kontakty z podobnymi jednostkami naukowo-dydaktycznymi w kraju. Można wspomnieć o bliskich kontaktach z Instytutem Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowo-Technicznej Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie (obecnie Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej). Dyrektor tegoż Instytutu, prof. dr hab. Jerzy Jarowiecki, służył radą i pomocą nie tylko w sprawach dydaktycznych i naukowych, ale także przy tworzeniu Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej w Kielcach. Działalność naukową wspierała ponadto Pracownia Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego XIX i XX w. Polskiej Akademii Nauk, kierowana przez prof. dr hab. Jerzego Myślińskiego oraz Instytut Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk. Dzięki opiece naukowej profesorów Jerzego Jarowieckiego, Jerzego Myślińskiego oraz Andrzeja Notkowskiego, powstać mogło kilka doktoratów i habilitacji obecnych pracowników Instytutu, na przykład prace doktorskie: Jolanty Dzieniakowskiej[67], Barbary Leny Gierszewskiej[68], czy Jolanty Chwastyk-Kowalczyk[69]. Instytut nawiązał współpracę również: z Instytutem Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego (prof. dr hab. Maria Stolzman i prof. dr hab. Jacek Wojciechowski), Biblioteką Jagiellońską (prof. dr hab. Zdzisław Pietrzyk), Instytutem Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego, Instytutem Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego, Instytutem Informacji Naukowej i Bibliologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Katedrą Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Łódzkiego, Katedrą Informacji Naukowej i Bibliologii Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, Instytutem Dziennikarstwa Uniwersytetu Warszawskiego, Instytutem Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego, Ośrodkiem Badań Prasoznawczych Uniwersytetu Jagiellońskiego, krakowskim oddziałem Komisji Prasoznawczej Polskiej Akademii Nauk, Instytutem Nauk Politycznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, z Polskim Towarzystwem Komunikacji Społecznej, ze Stowarzyszeniem Naukowym „Polska w Świecie" z siedzibą w Gorzowie Wielkopolskim, Stowarzyszeniem Bibliotekarzy Polskich i wieloma innymi. Z instytucji zagranicznych warto wspomnieć o Polskim Uniwersytecie na Obczyźnie z siedzibą w Londynie, Polskim Towarzystwie Naukowym na Obczyźnie z siedzibą w Londynie, Instytutem i Muzeum gen. Sikorskiego w Londynie, Queen

[67] Prasa radomska w dwudziestoleciu międzywojennym (1994 r.) – opiekun: prof. dr hab. Andrzej Notkowski. Nauka Polska, http://nauka-polska.pl/dhtml/raporty/praceBadawcze?rtype=opis&lang=pl&objectId=83728 (dostęp: 10 XI 2013)

[68] Prasa filmowa w Polsce w latach 1913-1939 (1994 r.) – opiekun: prof. dr hab. Andrzej Notkowski. Nauka Polska, http://nauka-polska.pl/dhtml/raporty/praceBadawcze?rtype=opis&lang=pl&objectId=85681 (dostęp: 10 XI 2013)

[69] Problemy kultury i literatury na łamach *Bluszczu* w latach 1918-1939 (2000 r.) – opiekun: prof. dr hab. Jerzy Jarowiecki. Nauka Polska, http://nauka-polska.pl/dhtml/raporty/praceBadawcze?rtype=opis&lang=pl&objectId=14410 (dostęp: 10 XI 2013)

Margaret University Edinburgh (department: Media, Communication & Performing Arts)[70].

Owocna okazała się zwłaszcza współpraca dwóch pracowników Instytutu (prof. J. Chwastyk-Kowalczyk i prof. S.J. Pastuszki) z Instytutem i Muzeum gen. Sikorskiego w Londynie. Dzięki tej współpracy mogły ukazać się drukiem dwie publikacje zwarte: J. Chwastyk-Kowalczyk, *Londyński „Dziennik Polski i Dziennik Żołnierza" 1944-1989. Gazeta codzienna jako środek przekazu komunikatów kulturowych* (Kielce 2008) oraz S. Pastuszki, *Życie kulturalne w Polskich Siłach Zbrojnych na Zachodzie w czasie II wojny światowej* (Kielce–Warszawa 2009). Natomiast, efektem współpracy z Ośrodkiem Badań Prasoznawczych Uniwersytetu Jagiellońskiego są z kolei liczne artykuły pracowników naukowych Instytutu opublikowane w „Zeszytach Prasoznawczych"[71], a z krakowskim oddziałem Komisji Prasoznawczej Polskiej Akademii Nauk w „Roczniku[72] Historii Prasy Polskiej"[73].

Za udaną należy też uznać współpracę Instytutu Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach z Instytutem Dziennikarstwa Uniwersytetu Warszawskiego. Współpraca zaowocowała doktoratami obronionymi przez pracowników naukowych Instytutu na Wydziale Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego. Zaliczyć do nich można doktorat Olgi Dąbrowskiej-Cendrowskiej zatytułowany *Niemieckie koncerny prasowe w Polsce w latach 1989-2006. Działalność wydawnicza – upowszechniane treści – oddziaływanie na czytelników*, obroniony 10 XII 2008 r. Jej promotorem był prof. dr hab. Tomasz Mielczarek. Podobnie rzecz się ma z doktoratem Jolanty Dzierżyńskiej-Mielczarek obronionym w 2009 r., którego tytuł brzmiał *Polskie media lokalne w latach 1989-2007. Studium na przykładzie Częstoch*owy. Promotorem pracy był prof. dr hab. Kazimierz Wolny-Zmorzyński – pracownik naukowy Instytutu Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego. Natomiast dr hab. prof. UJK Jolanta Chwastyk-Kowalczyk była promotorem pracy doktorskiej Anity Uchańskiej, zatytułowanej *Transformacja współczesnych przedsiębiorstw prasowych. Studium prasoznawczo-ekonomiczne na przykładzie koncernu Axel*

[70] Zygmunt Małecki, Mieczysław B. Markowski: Wydział Humanistyczny…, s. 49; Informator…, s. 301; Jolanta Chwastyk-Kowalczyk: Przegląd badań naukowych pracowników Instytutu Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego w Kielcach za lata 2007-2010. W: Studia z dziejów książki i prasy. Przegląd badań za lata 2007-2010: praca zbiorowa / pod red. Zdzisława Kropidłowskiego, Dariusza Spychały i Katarzyny Wodniak. Bydgoszcz 2010 s. 183; Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach. Sprawozdanie z działalności naukowej jednostki w roku 2012 s. 32-33. [Dokumentacja w Sekretariacie Instytutu Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach]

[71] W *Zeszytach Prasoznawczych* stosowne teksty opublikowali: prof. dr hab. Tomasz Mielczarek, dr hab. prof. UJK Jolanta Chwastyk-Kowalczyk oraz dr Olga Dąbrowska-Cendrowska, dr Jolanta Dzierżyńska-Mielczarek, dr Jolanta Kępa-Mętrak

[72] Na łamach *Rocznika Historii Prasy Polskiej* w ostatnich latach (2008-2013) publikowali: prof. dr hab. Tomasz Mielczarek, dr hab. prof. UJK Jolanta Chwastyk-Kowalczyk oraz dr hab. prof. UJK Ewa Danowska.

[73] Jolanta Chwastyk-Kowalczyk: Przegląd badań…, s. 181, 183

Springer. Jej obrona odbyła się w roku 2011[74]. Wspomniane rozprawy doktorskie, obronione na Wydziale Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, oraz liczne publikacje na łamach „Studiów Medioznawczych", kwartalnika naukowego wydawanego przez Instytut Dziennikarstwa UW, świadczą o wysokiej jakości pracy badaczy Instytutu Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa.

Prace badawcze dwóch pracownic Instytutu, dr hab. prof. UJK Jolanty Chwastyk-Kowalczyk oraz współautorska dr Izabeli Krasińskiej, zwieńczone publikacjami książkowymi wydanymi przez uczelniane wydawnictwo, nominowane były też do Nagrody Naukowej Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich im. Adama Łysakowskiego w kategorii prace o charakterze teoretycznym, metodologicznym, źródłowym (prof. J. Chwastyk-Kowalczyk 2011 r.), a w kategorii prace o charakterze dokumentacyjno-informacyjnym (mgr E. Brylska-Szmidt, dr I. Krasińska 2008 r.)[75]. Już sam fakt nominacji do tej prestiżowej dla polskiego środowiska bibliologicznego nagrody, stanowi wyróżnienie dla Autorek, świadczące o jakości ich prac badawczych. Ponadto w 2009 r. nominowana do Nagrody Związku Pisarzy Polskich na Obczyźnie w Londynie była książka prof. J. Chwastyk-Kowalczyk pt. *Londyński „Dziennik Polski i Dziennik Żołnierza" 1944-1989. Gazeta codzienna jako środek przekazu komunikatów kulturowych* (Kielce 2009 Wydawnictwo Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego)[76]. W tym samym roku książka ta zgłoszona była przez władze Uniwersytetu do Historycznej Nagrody im. Oskara Haleckiego.

Instytut prowadził i nadal prowadzi również ożywioną współpracę z lokalnymi instytucjami i placówkami. Warto wspomnieć chociażby o prowadzonych w budynku Instytutu przy ulicy Leśnej 16 B aukcjach antykwarycznych, organizowanych przez Antykwariat Naukowy Andrzeja Metzgera. Odbywające się raz w roku aukcje gromadziły ludzi nauki, kultury, sztuki, bibliotekarzy, księgarzy, bibliofilów oraz studentów:

> Dla obserwujących przebieg aukcji studentów była to niepowtarzalna okazja obejrzenia wystawionych do sprzedaży druków i zapoznania się z działalnością antykwaryczną. […]. Dla niektórych była to zapewne jedyna okazja, by wziąć do ręki starodruk i bez pośpiechu móc poznawać jego zdobnictwo, oprawę. Liczne było także grono studentów przysłuchujących się licytacji. W ten sposób aukcja zyskała walor edu-

[74] Tamże, s. 183; Uchwała nr 64 Rady Wydziału Dziennikarstwa i Nauk Politycznych z dnia 20 kwietnia 2011 r. w sprawie wszczęcia przewodu doktorskiego i wyznaczenia opiekuna naukowego rozprawy doktorskiej mgr Anity Uchańskiej, http://www.wdinp.uw.edu.pl/zasoby/pliki/dziekanat/uchwaly/uchwaly%20kwiecie%C5%84%202011.pdf (dostęp: 29 XI 2013); Nauka Polska, http://nauka-polska.pl/dhtml/raporty/ludzieNauki?rtype=opis&objectId=216070&lang=pl (dostęp: 29 XI 2013); tamże, http://nauka-polska.pl/dhtml/raporty/ludzieNauki?rtype=opis&objectId=220536&lang=pl (dostęp: 29 XI 2013); tamże, http://nauka-polska.pl/dhtml/raporty/ludzieNauki?rtype=opis&objectId=241313&lang=pl (dostęp: 29 XI 2013)

[75] Chodzi tu o następujące publikacje: Biblioteka i czytelnia Sklepu Ubogich w Radomiu w latach 1848-1871, oprac. Edyta Brylska-Szmidt, Izabela Krasińska. Kielce 2008 oraz Jolanta Chwastyk-Kowalczyk, Katyń, dipisi, PKPR na łamach polskich czasopism uchodźczych. Kielce 2011. SBP. Ogólnopolski Portal Bibliotekarski. Nagroda Naukowa SBP im. A. Łysakowskiego za rok 2011, http://www.sbp.pl/artykul/?cid=5079 (dostęp: 30 XI 2013); Pismo z 20.05.2009 r. od Przewodniczącej Komisji Nagrody Naukowej SBP im. Adama Łysakowskiego dr hab. prof. UWr. Jadwigi Sadowskiej do dr Izabeli Krasińskiej [w posiadaniu autorki artykułu]

[76] Komunikat o nagrodach Związku Pisarzy Polskich na Obczyźnie. *Pamiętnik Literacki* [Londyn] 2009 nr 38 s. 155-156

kacyjny. Warto wspomnieć, że wśród osób pomagających rokrocznie w przygotowaniu aukcji jest grupa dawnych studentów[77], którzy mieli zajęcia ze specjalności księgarsko-antykwarycznej, prowadzonej przez Andrzeja Metzgera. Są to osoby zarażone bakcylem bibliofilstwa[78].

Niestety, wraz ze śmiercią Andrzeja Metzgera w 2008 roku [79] organizowane w Instytucie aukcje antykwaryczne przestały się odbywać, choć bez wątpienia stanowiły doskonałą reklamę dla tej jednostki. W kieleckich mediach pojawiały się bowiem informacje, że aukcje te odbywają się w budynku Instytutu Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa.

Działalność naukowo-badawcza pracowników, absolwentów i studentów

Pracownicy Instytutu zapraszani są do pisania recenzji wydawniczych publikacji naukowych, sporządzania recenzji rozpraw doktorskich, dorobku ubiegających się o stopień doktora habilitowanego, recenzji grantów. Przykładowo w 2012 r. dr hab. prof. UJK Ewa Danowska recenzowała dorobek naukowy oraz pracę habilitacyjną dr. Janusza Kosteckiego pt. *Trudny proces przenikania. Carska cenzura zagraniczna wobec importu publikacji w języku polskim w latach 1865-1904* (Warszawa 2011). Przewód habilitacyjny przeprowadzony został na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Wrocławskiego. Natomiast prof. dr hab. Tomasz Mielczarek był recenzentem dorobku naukowego oraz pracy habilitacyjnej dr. Wojciecha Furmana pt. *Dominacja czy porozumienie? Związki pomiędzy dziennikarstwem a public realtions* (Rzeszów 2009). Kolokwium odbyło się 14 II 2012 r. na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Do stycznia 2014 r. dr hab. prof. UJK Jolanta Chwastyk-Kowalczyk ma czas na napisanie recenzji publikacji habilitacyjnej dr Magdaleny Przybysz-Stawskiej pt. *Książka na łamach wybranych czasopism w Polsce u progu XXI wieku* (Łódź 2013) oraz podsumowania i oceny jej osiągnięć naukowych. Kolokwium odbędzie się na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Śląskiego. Profesor E. Danowska była też recenzentem (2012) grantu *Katalogi testamentów mieszkańców miast z terenów Korony i Wielkiego Księstwa Litewskiego do 1795 r.,* kierowanego przez prof. dr hab. Urszulę Augustyniak z Instytutu Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego[80].

Kadra naukowa Instytutu Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa podejmowała i nadal podejmuje różnorodną tematykę badawczą, związaną głównie z własnymi zainteresowaniami, wykształceniem oraz potrzebami jednostki. Przykładowo, w roku 1988, badania naukowe własne pracowników ówczesnego Zakładu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, oscylowały wokół następujących zagadnień:

- Dzieje książki i bibliotek w Polsce i na Kielecczyźnie w XIX-XX wieku (dr Kazimierz Warda, mgr Barbara Dąbrowska, mgr Grażyna Gulińska);
- Kultura książki w XIX wieku na Kielecczyźnie (dr Kazimierz Warda);
- Kultura książki w okresie PRL (dr Ewa Kubicka);
- Zagadnienia wydawnicze w ujęciu historycznym i współczesnym (dr Danuta Adamczyk, dr Danuta Hombek, dr Czesław Erber);

[77] Do osób tych zaliczyć można również jedną z pracownic Instytutu dr Monikę Olczak-Kardas

[78] Marek Jarco, Ewa Pawelec: Dawnej książki czar. *Głos Akademicki* 2002 nr 32 s. 10

[79] Szerzej o Andrzeju Metzgerze pisze, Barbara Szornel-Dąbrowska: Mgr Andrzej Metzger (1952-2008). *Rocz. Bibliol.-Prasozn.* 2009 T. 12 s. 227-228

[80] Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach. Sprawozdanie…, s. 30

- Historia kultury w okresie średniowiecza i XIX-XX wieku (doc. dr hab. Adam Massalski, dr Marta Meducka, mgr Danuta Wójcik)[81].

Jak można dowiedzieć się ze sprawozdania z działalności naukowej Instytutu za rok 1991: „Tematyka badawcza wynika[ła] [wówczas – I.K.] z profesjonalnych zainteresowań pracowników poszczególnych Zakładów oraz profilu i struktury nauk, które są przedmiotem studiów […]"[82].

W latach 2007-2009 pracownicy Instytutu Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa w swoich badaniach koncentrowali się głównie na bibliologii oraz prasoznawstwie i medioznawstwie, i to zarówno w ujęciu historycznym, jak i współczesnym. Badania z zakresu bibliologii prowadzili wówczas:

- dr hab. prof. UJK Danuta Adamczyk – Opracowanie korespondencji między autorami a spółką nakładową „Książka" w latach 1904-1914;
- prof. dr hab. Oskar Stanisław Czarnik – Działalność wydawnicza na szlaku Armii Polskiej na Wschodzie 2. Korpusu w czasie II wojny światowej;
- dr hab. prof. UJK Ewa Danowska – Józef Weyssenhoff (1860-1932);
- prof. dr hab. Danuta Hombek – Książka polska w ogłoszeniach prasowych XVIII wieku. Źródła. T. 6, Czasopisma i efemeryczne gazety warszawskie;
- dr hab. prof. UJK Wojciech Kęder – Dzieje Polski pod panowaniem Augusta II;
- dr hab. prof. UJK Stanisław Adam Kondek – Obieg książek w Polsce w latach 1955-1964;
- dr Barbara Dąbrowska – Poczet bibliofilów polskich XX wieku;
- dr Jolanta Dzieniakowska – Biblioteki pedagogiczne w Polsce w dwudziestoleciu międzywojennym;
- dr Adam Jachimczyk – Biblioteki cyfrowe w społeczeństwie informacyjnym;
- dr Izabela Krasińska – Książka rosyjska w Królestwie Polskim w II połowie XIX i początkach XX wieku;
- dr Aleksandra Lubczyńska – Działalność wydawnicza ruchu narodowego w Galicji na przełomie XIX i XX w.;
- dr Monika Olczak-Kardas – Ruch wydawniczy, księgarski i antykwaryczny w Polsce w latach 1918-1939.

Badania medioznawcze podejmowali zaś:

- dr hab. prof. UJK Jolanta Chwastyk-Kowalczyk – Uchodźcza prasa społeczno-kulturalna w Wielkiej Brytanii w latach 1940-2000;
- dr hab. prof. UJK Barbara Lena Gierszewska – Życie filmowe w Polsce do roku 1939 przez pryzmat czasopiśmiennictwa filmowego;
- prof. dr hab. Tomasz Mielczarek – Środki komunikowania masowego w Polsce XX i XXI wieku;
- dr hab. prof. UJK Stefan Józef Pastuszka – Życie kulturalne w Polskich Siłach Zbrojnych w czasie II wojny światowej;
- dr Tomasz Chrząstek – Współczesne polskie czasopisma społeczno-kulturalne;
- ks. dr Andrzej Kaleta – Działalność społeczna i religijna Kościoła na łamach prasy katolickiej w latach 1918-1939;

[81] AUJK, Sprawozdanie za rok 1988 z działalności naukowo-badawczej prowadzonej w Zakładzie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, sygn. 1583/47, s. 1

[82] Tamże: Sprawozdanie z działalności naukowej pracowników Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej przy WSP w Kielcach, za rok 1991, sygn. 1583/90, s. 1

- dr Jolanta Kępa-Mętrak – Współczesne media lokalne;
- dr Judyta Ewa Perczak – Polska reklama socjalistyczna 1945-1989;
- dr Renata Piasecka-Strzelec – Rola agencji informacyjnych w systemie prasowym PRL;
- dr Maria Siuda – Czasopisma pedagogiczne i metodyczne w Polsce w latach 1945-1989[83].

Jak już wspomniano, 1 X 2010 r., uruchomiony został nowy kierunek studiów – Dziennikarstwo i komunikacja społeczna. Pracownicy Instytutu musieli uwzględnić ten fakt w prowadzonych przez siebie badaniach naukowych. Analiza sprawozdań indywidualnych z działalności naukowej za 2012 r. dowodzi, że pracownicy Instytutu Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa prowadzą obecnie badania z zakresu bibliologii oraz medioznawstwa (prasy, radia, telewizji, mediów internetowych). Znajduje to odzwierciedlenie w następujących projektach badawczych:

Bibliologia

- dr hab. Ewa Danowska – Józef Weyssenhoff (1864-1932) jako bibliofil i kolekcjoner. Nieznane oblicze pisarza;
- dr hab. prof. UJK Jolanta Dzieniakowska – Kultura książki w Polsce w XX i XXI wieku;
- prof. dr hab. Danuta Hombek – Książka polska w ogłoszeniach prasowych XVIII wieku. Źródła. T. 6, Czasopisma i efemeryczne gazety warszawskie;
- dr Aleksandra Lubczyńska – Działalność wydawnicza ruchu narodowego w Galicji na przełomie XIX i XX w.;
- dr Monika Olczak-Kardas – Ruch wydawniczo-księgarski w II Rzeczpospolitej;
- dr Jacek Rodzeń – *Na tropie widma. Geneza i ewolucja spektroskopu optycznego w latach 1810-1860*

Medioznawstwo

- dr hab. prof. UJK Jolanta Chwastyk-Kowalczyk – Czasopisma uchodźcze, żołnierskie, cywilne, społeczno-kulturalne i społeczno-artystyczne w Wielkiej Brytanii i Stanach Zjednoczonych w okresie II wojny światowej, podczas jej trwania i po jej zakończeniu do czasów współczesnych;
- prof. dr hab. Tomasz Mielczarek – Funkcjonowanie polskiego systemu komunikowania masowego, postrzeganego przede wszystkim poprzez prymat prasy, nowych mediów, telewizji oraz wykonywania zawodu dziennikarskiego;
- dr hab. Renata Piasecka-Strzelec – *Polskie agencje prasowe w latach 1944-1972. Upowszechnianie i reglamentacja informacji, działalność propagandowa*;
- dr Tomasz Chrząstek – Technologiczne aspekty konwergencji mediów;
- dr Olga Dąbrowska-Cendrowska – Edutainment – czyli poranne telewizyjne programy poradnikowo-rozrywkowe w komercyjnych i publicznych stacjach telewizyjnych w XXI w. Analiza na podstawie programów: „Pytanie na Śniadanie" i „Dzień Dobry TVN". Konwergencja treści;
- dr Jolanta Dzierżyńska-Mielczarek – Rynek mediów w Polsce;
- dr Adam Górski – Prawo prasowe, prawo mediów, prawo własności intelektualnej;
- dr Adam Jachimczyk – Informacja online; Polityka informacyjna państwa a kształtowanie się jego elektronicznych zasobów informacyjnych po 1989 roku. Wizje, idee, wdrożenia;
- ks. dr Andrzej Kaleta – Funkcje społeczna i religijna Kościoła katolickiego na łamach prasy w latach 1918-1939;
- dr Jolanta Kępa-Mętrak – Współczesna prasa lokalna w Polsce i jej rola w procesie komunikacji społecznej (uwarunkowania, funkcje, możliwości oddziaływania);

[83] Jolanta Chwastyk-Kowalczyk: Przegląd badań…, s. 178-179

- dr Izabela Krasińska – Polska prasa abstynencka w latach 1843-1914;
- dr Judyta Ewa Perczak – Reklama w Telewizji Polskiej w latach 1955-1989; Polska prasa wiedzy tajemnej. Oferta wydawnicza – kontent – audytorium;
- dr Maria Siuda – Czasopiśmiennictwo pedagogiczne w Polsce w latach 1944-1989[84].

Wyniki prowadzonych badań znajdują odzwierciedlenie w licznych naukowych publikacjach zwartych[85]. Pracownicy Instytutu prezentują swój dorobek badawczy uczestnicząc też w wielu konferencjach naukowych o zasięgu krajowym, międzynarodowym i zagranicznym. Popularnością cieszy się cyklicznie organizowana przez Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie konferencja międzynarodowa „Kraków – Lwów: książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX wieku". Podczas ostatniej XI konferencji, odbywającej się w Krakowie w dniach 15-16 XI 2011 roku, referaty wygłosili następujący pracownicy Instytutu: dr hab. prof. UJK Jolanta Chwastyk-Kowalczyk, dr hab. prof. UJK Ewa Danowska, dr hab. prof. UJK Jolanta Dzieniakowska, dr hab. prof. UJK Barbara Lena Gierszewska, dr Aleksandra Lubczyńska oraz ks. dr Andrzej Kaleta[86].

Pracownicy naukowi Instytutu Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, chętnie uczestniczą też w cyklicznie odbywającej się ogólnopolskiej konferencji naukowej „Z dziejów książki i prasy. Przegląd badań". Jej organizatorem jest Katedra Informacji Naukowej i Bibliologii oraz Biblioteka Główna Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. W konferencjach tych, odbytych w 2010 i 2013 r., czynnie uczestniczyły: dr hab. prof. UJK Jolanta Chwastyk-Kowalczyk, dr hab. prof. UJK Ewa Danowska, dr hab. prof. UJK Jolanta Dzieniakowska, dr Izabela Krasińska oraz dr Monika Olczak-Kardas[87].

Stałym zainteresowaniem cieszy się też cyklicznie organizowana przez Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, ogólnopolska konferencja naukowa „Niewygodne dla władzy. Ograniczanie wolności słowa na ziemiach polskich od wieku XIX do czasów współczesnych". W trzeciej tego typu konferencji, odbywającej się w dniach 8-9 listopada 2012 r., czynny udział wzięło czterech pracowników Instytutu: dr hab. prof. UJK

[84] Opracowano na podstawie Sprawozdań indywidualnych z działalności naukowej w roku 2012. [Dokumentacja w Sekretariacie Instytutu Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach]

[85] Publikacje zwarte: autorskie, współautorskie, redakcyjne, opracowania i edycje źródeł, pracowników aktualnie zatrudnionych w Instytucie zob.: *Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach. Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa. Publikacje pracowników*, http://www.ujk.edu.pl/ibib/index.php?option=com_content&view=category&id=160&Itemid=134 (dostęp: 13XI 2013)

[86] Szerzej zob., Aleksandra Lubczyńska: XI Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Kraków – Lwów. Książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX wieku", Kraków 15-16 listopada 2011 roku. *Rocz. Bibliol.-Prasozn.* 2012 T. 15 z. 1 s. 213-221

[87] Szerzej: Izabela Krasińska: Ogólnopolska konferencja naukowa „Z dziejów książki i prasy. Przegląd badań za lata 2007-2010", Bydgoszcz 12 maja 2010 roku. *Roczn. Bibliol. Prasozn.* 2011 T. 14 s. 239-242; Dariusz Spychała: Sprawozdanie z Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej Z dziejów książki i prasy. Przegląd badań za lata 2010-2013, Lubostroń 22-23 IV 2013 roku, http://www.ukw.edu.pl/jednostka/katedra_informacji_naukowej/dzialalnosc_bibliotekoznawstwo/16397 (dostęp: 13 XI 2013)

Jolanta Chwastyk-Kowalczyk, dr Jolanta Dzierżyńska-Mielczarek, ks. dr Andrzej Kaleta oraz dr Adam Jachimczyk[88].

Wśród pracowników Zakładu Medioznawstwa oraz Zakładu Dziennikarstwa, popularnością cieszą się też konferencje organizowane przez Instytut Dziennikarstwa Uniwersytetu Warszawskiego, Instytut Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego, czy Instytut Wschodni Historii Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu. Oczywiście, tego typu przykładów można podać wiele, nie stanowi to jednak przedmiotu głównego tego artykułu.

Należy jednak odnotować jeszcze, że pracownicy dwóch wspomnianych powyżej zakładów uczestniczą też w Kongresie Polskiego Towarzystwa Komunikacji Społecznej. Dotychczas odbyły się trzy tego typu spotkania. Pierwsze pod hasłem „Kreowanie komunikowania – zawartość kontrola krytyka" miało miejsce we Wrocławiu w dniach 15-17 IX 2008 roku. Uczestników drugiego Kongresu gościł w dniach 15-17 IX 2010 roku Lublin. Hasłem spotkania była „Autonomia nauki o komunikowaniu". Trzeci Kongres pt. „Mediatyzacja życia, kultury, polityki" miał miejsce w Krakowie w dniach 26-28 września 2013 r. Z Instytutu w kongresach tych uczestniczyły: dr hab. prof. UJK Jolanta Chwastyk-Kowalczyk, dr Olga Dąbrowska-Cendrowska, dr Jolanta Kępa-Mętrak oraz dr Judyta Ewa Perczak[89].

Ponadto dr hab. prof. UJK Jolanta Chwastyk-Kowalczyk w miarę regularnie uczestniczy też w konferencjach organizowanych przez Polski Uniwersytet na Obczyźnie w Londynie (PUNO). Uczestniczyła na przykład w Konferencji Kwietniowej PUNO 2012, której tematem przewodnim było „Szkolnictwo polskie w Wielkiej Brytanii i Republice Irlandii w latach 1939-2011". Profesor Chwastyk-Kowalczyk była też uczestnikiem Konferencji Kwietniowej PUNO 2013 zatytułowanej „Szkolnictwo polskie w Europie Zachodniej i Środkowo-Wschodniej"[90].

Organizatorem konferencji naukowych o zasięgu międzynarodowym oraz krajowym jest również Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa UJK. W dniu 17 maja 2000 r. Instytut wraz z Kieleckim Towarzystwem Naukowym, zorganizował konferencję „Stan dzisiejszy i przyszłość kieleckich bibliotek". Odbywająca się w auli Instytutu przy ulicy Leśnej 16 B debata, dotyczyła bibliotek naukowych, pedagogicznych, szkolnych oraz publicznych. Zgromadziła przedstawicieli kieleckiego środowiska bibliotekarskiego oraz studentów Instytutu. W konfe-

[88] Program III Ogólnopolskiej konferencji naukowej „Niewygodne dla władzy. Ograniczanie wolności słowa na ziemiach polskich od wieku XIX do czasów współczesnych", http://www.inibi.umk.pl/wladza/program2010.pdf (dostęp: 23 XI 2013)

[89] I Kongres Polskiego Towarzystwa Komunikacji Społecznej, http://www.newspoint.pl/i-kongres-polskiego-towarzystwa-komunikacji-spolecznej/ (dostęp: 2 XII 2013); Sprawozdanie z II Kongresu Polskiego Towarzystwa Komunikacji Społecznej „Autonomia nauki o komunikowaniu", Lublin, 15-17 września 2010 roku, http://pl.scribd.com/doc/120961027/Sprawozdanie-z-II-Kongresu-Polskiego-Towarzystwa-Komunikacji-Spo%C5%82ecznej-%E2%80%9EAutonomia-nauki-o-komunikowaniu%E2%80%9D-Lublin-15%E2%80%9317-wrze%C5%9Bnia-2010-roku; III Kongres Polskiego Towarzystwa Komunikacji Społecznej, http://www.ptks.pl/index1.php?id=konf_kongres2013_zapr_p&lang=pl (dostęp 2 XII 2013); Informacje uzyskane od dr Jolanty Kępy-Mętrak

[90] [Polski Uniwersytet na Obczyźnie. Program Konferencji Kwietniowej PUNO 2012], http://www.puno.edu.pl/mediaroom/Kwietniowa_2012-Program.pdf (dostęp: 3 XII 2013); Polski Uniwersytet na Obczyźnie. Program Konferencji Kwietniowej PUNO 2013, http://www.puno.edu.pl/mediaroom/Kwietniowa_2013_Program.pdf (dostęp: 3 XII 2013)

rencji czynny udział wzięło dwóch pracowników Instytutu: dr Grażyna Gulińska, która w swoim wystąpieniu skupiła się na systemie kształcenia przyszłych pracowników bibliotek oraz dr Jolanta Dzieniakowska, która „odniosła się do sprawy komputeryzacji bibliotek szkolnych”[91].

Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa Akademii Świętokrzyskiej był obok Kieleckiego Towarzystwa Naukowego oraz Wszechnicy Świętokrzyskiej w Kielcach, organizatorem ogólnopolskiej konferencji naukowej „Informacja w społecznościach lokalnych”. Konferencja odbyła się w dniach 27-28 V 2002 r. Wzięli w niej czynny udział następujący pracownicy Instytutu: dr hab. prof. AŚ Tomasz Mielczarek[92], dr Jolanta Chwastyk-Kowalczyk[93] oraz dr Jolanta Dzieniakowska[94].

Od 2006 roku odbywa się, ciesząca się dużym zainteresowaniem, a organizowana przez Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa, cykliczna międzynarodowa konferencja naukowa „Książka, biblioteka, informacja – między podziałami a wspólnotą”. Jej pomysłodawczynią jest dr hab. prof. UJK Jolanta Dzieniakowska. W konferencjach z tego cyklu, wzięli, jak do tej pory udział, przedstawiciele świata naukowego z Polski, Ukrainy, Litwy i Republiki Czeskiej. Pierwsza tego typu konferencja odbyła się w dniach 11-12 IV 2006 roku, a jej celem było:

> […] ukazanie zmian w funkcjonowaniu książki i innych mediów oraz instytucji zajmujących się informacją w Polsce i krajach ościennych od drugiej połowy XIX do XXI wieku. Zamierzeniem organizatorów [była – I.K.] także próba określenia, w jakim stopniu książka i biblioteka – postrzegane jako dziedzictwo narodów – mogą współtworzyć kulturę „społeczeństw otwartych” i jaką rolę pełnią w zbliżaniu narodów[95].

W konferencji tej czynny udział wzięli następujący pracownicy Instytutu: prof. dr hab. Danuta Hombek[96], dr hab. prof. AŚ Danuta Adamczyk[97], prof. dr hab. Tomasz Mielczarek[98], dr hab. prof. AŚ Stefan Józef Pastuszka[99], dr hab. prof. AŚ Stanisław Adam Kondek[100], prof. dr hab. Oskar Stanisław Czarnik[101], dr Jolanta Dzieniakowska[102], dr Barbara Lena Gierszewska[103],

---

[91] Ewa Pawelec: Debata nad przyszłością kieleckich bibliotek. *Głos Akademicki* 2000 nr 24 s. 9-11

[92] Tomasz Mielczarek. Lokalne media elektroniczne

[93] Jolanta Chwastyk-Kowalczyk: *Zdrój*. Miesięcznik społeczno-kulturalny

[94] Jolanta Dzieniakowska: Pisma uczniowskie jako źródło informacji dla lokalnej społeczności szkolnej.

[95] Joanna Nastalska: Sprawozdanie z konferencji „Książka, biblioteka, informacja – między podziałami a wspólnotą”, Wólka Milanowska 11-12 kwietnia 2006 r., http://www.bu.kul.pl/sprawozdanie-z-konferencji-naukowej-ksiazka-biblioteka-informacja,art_10820.html (dostęp: 13 XI 2013)

[96] Danuta Hombek: Obieg literatury zachodnioeuropejskiej w Polsce w XVIII w.

[97] Danuta Adamczyk: Literatura piękna w wydawnictwach dla ludu na przykładzie lwowskiego wydawnictwa *Macierz Polska* 1882-1914

[98] Tomasz Mielczarek: Problematyka książki na łamach czasopism PRL

[99] Stefan Józef Pastuszka: Rola książki w życiu Polskich Sił Zbrojnych w czasie II wojny światowej.

[100] Stanisław Adam Kondek: W poszukiwaniu utraconych czytelników: zmiany w polskiej ofercie wydawniczej w połowie lat pięćdziesiątych

[101] Oskar Stanisław Czarnik: Produkcja książek polskich na Zachodzie w poł. lat 90. XX w.

[102] Jolanta Dzieniakowska: Inicjatywy wydawnicze Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w zakresie książek szkolnych w latach 30. Drugiej Rzeczypospolitej

[103] Barbara Lena Gierszewska: Lwowskie wydawnictwa *Centr Ewropy* i *Ii*

dr Jolanta Kępa-Mętrak[104], dr Jolanta Chwastyk-Kowalczyk[105], dr Grażyna Gulińska[106] oraz dr Adam Jachimczyk[107]. W skład komitetu organizacyjnego konferencji weszli: prof. dr hab. Danuta Hombek – przewodnicząca Rady Naukowej, dr hab. prof. AŚ Danuta Adamczyk, dr hab. prof. AŚ Zofia Sokół, dr hab. prof. AŚ Stanisław Adam Kondek, prof. dr hab. Tomasz Mielczarek, dr hab. prof. AŚ Stefan Józef Pastuszka, dr Jolanta Dzieniakowska – sekretarz naukowy, dr Barbara Lena Gierszewska i dr Grażyna Gulińska.

Kolejna tego typu konferencja odbyła się 11-12 X 2010 r. Jej organizatorzy oczekiwali, że:

> […] sesja umożliwi wymianę doświadczeń oraz pogłębienie refleksji teoretycznych dotyczących nowych obszarów badawczych w bibliologii i komunikowaniu społecznym, a także „wprowadzania" technologii informatycznych do procesu upowszechniania kultury[108].

W skład Rady Programowej konferencji z ramienia Instytutu weszli: dr hab. prof. UJK Danuta Adamczyk, dr hab. prof. UJK Jolanta Chwastyk-Kowalczyk, dr hab. prof. UJK Barbara Lena Gierszewska, prof. dr hab. Danuta Hombek – przewodnicząca Rady Programowej, prof. dr hab. Tomasz Mielczarek. Zespół organizacyjny stanowili: mgr inż. Andrzej Bednarz, dr hab. Jolanta Dzieniakowska – koordynator konferencji, dr Adam Jachimczyk, dr Izabela Krasińska – sekretarz naukowy, dr Aleksandra Lubczyńska oraz dr Monika Olczak-Kardas – sekretarz naukowy[109]. Honorowy patronat nad konferencją objęło Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz władze uczelni, miasta i województwa[110]. W konferencji udział wzięli i referaty wygłosili następujący pracownicy Instytutu: dr hab. prof. UJK Barbara Lena Gierszewska[111], dr

---

[104] Jolanta Kępa-Mętrak: Otwarcie „na Europę" czy izolacja? Media regionalne i lokalne jako zwierciadło rzeczywistości

[105] Jolanta Chwastyk-Kowalczyk: Recepcja książki pt. „Zbrodnia katyńska w świetle dokumentów (Londyn 1948 wydawnictwo *Gryf*)

[106] Grażyna Gulińska: Biblioteki publiczne w Polsce w latach 1945-1955 – od autonomii do centralnie sterowanego obiegu książek (na przykładzie województwa kieleckiego)

[107] Adam Jachimczyk: Księgarnia w Internecie. Nie tylko sklep

[108] Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy Jana Kochanowskiego. Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa. Książka, biblioteka, informacja. Między podziałami a wspólnotą, Kielce 11-12 X 2010 r. Zaproszenie, http://www.ujk.edu.pl/ibib/konferencja/archiwum/index_pliki/zaproszenie.htm (dostęp: 13 XI 2013)

[109] Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy Jana Kochanowskiego. Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa. Książka, biblioteka, informacja. Między podziałami a wspólnotą, Kielce 11-12 października 2010 r. Rada Programowa, http://www.ujk.edu.pl/ibib/konferencja/archiwum/index_pliki/rada.htm (dostęp: 13 XI 2013); Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy Jana Kochanowskiego. Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa. Książka, biblioteka, informacja. Między podziałami a wspólnotą, Kielce 11-12 X 2010 roku. Zespół organizacyjny, http://www.ujk.edu.pl/ibib/konferencja/archiwum/index_pliki/organizator.htm (dostęp: 13 XI 2013)

[110] Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy Jana Kochanowskiego. Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa. Książka, biblioteka, informacja. Między podziałami a wspólnotą, Kielce 11-12 X 2010 roku Honorowy patronat, http://www.ujk.edu.pl/ibib/konferencja/archiwum/index_pliki/patronat.htm (dostęp: 13 XI 2013)

[111] Barbara Lena Gierszewska: Świat biblioteki w filmie, filmy w bibliotekach, biblioteki filmów – próba refleksji bibliotekarza – filmoznawcy

hab. Jolanta Dzieniakowska[112], dr hab. prof. UJK Wojciech Kęder[113], dr hab. prof. UJK Jolanta Chwastyk-Kowalczyk[114], dr Izabela Krasińska[115], dr Monika Olczak-Kardas[116], ks. dr Andrzej Kaleta[117], dr Aleksandra Lubczyńska[118] oraz dr Maria Siuda[119].

Trzecia międzynarodowa konferencja z cyklu „Książka, biblioteka, informacja. Między podziałami a wspólnotą" odbyła się w dniach 23-24 IV 2012 r. i podobnie, jak dwie poprzednie była:

> […] włączeniem się do niezwykle ważnego publicznego dyskursu, dotyczącego przeszłości, teraźniejszości i przyszłości książki, biblioteki, informacji, ich nowych funkcji, zadań i celów. Ludzie nauki i kultury mają prawo i obowiązek rewidowania i redefiniowania roli mediów oraz instytucji tworzących, gromadzących, przetwarzających, upowszechniających i udostępniających informację. Na uwagę zasługują ustalenia, w jakim stopniu kultura „narodów" może współtworzyć kulturę „społeczeństw otwartych". Łączy się to z owymi tytułowymi „podziałami" i „wspólnotą" – w wymiarze czasowym, terytorialnym, narodowościowym, językowym, ale też w rozumieniu społecznym, kulturowym, technologicznym. Istotne też są refleksje nad miejscem człowieka – twórcy, pośrednika i odbiorcy – w złożonym procesie komunikowania społecznego: lokalnym, regionalnym i globalnym[120].

Honorowy patronat nad konferencją objęły władze uczelni, miasta i województwa. W skład komitetu organizacyjnego weszli: dr hab. prof. UJK Jolanta Dzieniakowska – koordynator konferencji, dr Izabela Krasińska i dr Monika Olczak-Kardas – sekretarze naukowi oraz mgr Ewa Wilczkowska – sekretarz administracyjny. W skład Rady Programowej z ramienia Instytutu weszli: dr hab. prof. UJK Barbara Lena Gierszewska oraz prof. dr hab. Tomasz Mielczarek[121]. W konferencji czynny udział wzięli następujący pracownicy Instytutu Bibliotekoznawstwa

---

[112] Jolanta Dzieniakowska: Informacja o książce i czasopiśmie w bibliotekach publicznych szkół powszechnych w Drugiej Rzeczypospolitej

[113] Wojciech Kęder: Biblioteka Watykańska (Biblioteca Apostolica Vaticana) w dobie rewolucji informatycznej.

[114] Jolanta Chwastyk-Kowalczyk: Polska literatura zsyłkowa – ogniwem pomiędzy rodakami na uchodźstwie i w kraju

[115] Izabela Krasińska: Biblioteki i księgarnie gospód chrześcijańskich w Królestwie Polskim w latach 1879-1883.

[116] Monika Olczak-Kardas: Dokumenty organizacyjne bibliotek wiejskich w dwudziestoleciu międzywojennym (na wybranych przykładach)

[117] Andrzej Kaleta: Federacja Bibliotek Kościelnych – FIDES i jej rola we współtworzeniu kultury „społeczeństw otwartych"

[118] Aleksandra Lubczyńska: Literatura piękna na łamach kalendarzy dla ludu Kaspra Wojnara

[119] Maria Siuda, Strony internetowe bibliotek pedagogicznych jako źródło informacji pedagogicznej

[120] Książka, biblioteka, informacja. Między podziałami a wspólnotą. Trzecia międzynarodowa konferencja naukowa Kielce, 23-24 kwietnia 2012. Tematyka, http://www.ujk.edu.pl/ibib/konferencja/?page_id=4 (dostęp: 13 XI 2013)

[121] Książka, biblioteka, informacja. Między podziałami a wspólnotą. Trzecia międzynarodowa konferencja naukowa Kielce, 23-24 IV 2012. Organizatorzy, http://www.ujk.edu.pl/ibib/konferencja/?page_id=9 (dostęp: 13 XI 2013); Książka, biblioteka, informacja. Między podziałami a wspólnotą. Trzecia międzynarodowa konferencja naukowa Kielce, 23-24 IV 2012. Rada Programowa, http://www.ujk.edu.pl/ibib/konferencja/?page_id=7 (dostęp: 13 XI 2013)

i Dziennikarstwa: dr hab. prof. UJK Wojciech Kęder[122], dr hab. prof. UJK Ewa Danowska[123], dr hab. prof. UJK Jolanta Dzieniakowska[124], dr Izabela Krasińska[125], dr Aleksandra Lubczyńska[126], dr Monika Olczak-Kardas[127] oraz dr Adam Jachimczyk[128].

Kolejna, czwarta już konferencja z cyklu „Książka, biblioteka, informacja. Między podziałami a wspólnotą" została zaplanowana na 7-8 IV 2014 roku.[129]

Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa zorganizował ponadto jednodniową konferencję naukową (seminarium) „Współczesny polski system medialny. Zjawiska – procesy – kierunki rozwoju". Odbyła się ona 13 X 2011 r. W składzie komitetu naukowego z ramienia Instytutu znaleźli się: dr hab. prof. UJK Jolanta Chwastyk-Kowalczyk oraz prof. dr hab. Tomasz Mielczarek. Konferencja poświęcona została: „[…] zjawiskom, procesom i kierunkom rozwoju współczesnego systemu medialnego". Podczas konferencji odbył się panel dyskusyjny zatytułowany: „Oczekiwania redaktorów naczelnych wobec kształcenia dziennikarzy i *media workers*", zorganizowany przez dr Jolantę Kępę-Mętrak. Wzięli w nim udział redaktorzy naczelni kieleckich mediów[130]. Podsumowujący panel prof. T. Mielczarek, podkreślił że: „[…] dzięki takim inicjatywom, studenci znający środowisko teoretyków dziennikarstwa i komunikacji społecznej mogli poznać oczekiwania i wymagania praktyków, czyli potencjalnych, przyszłych pracodawców"[131].

W konferencji tej udział wzięli i referaty wygłosili następujący pracownicy Instytutu: dr hab. prof. UJK Jolanta Chwastyk-Kowalczyk[132], dr Renata Piasecka-Strzelec[133], dr Olga Dą-

[122] Wojciech Kęder: Problematyka polska na łamach Gazety Leydeyskiej (Nouvelles Extraoridinaires de Divers Endroits) w czasach stanisławowskich (lata 60-te XVIII w.).

[123] Ewa Danowska: Związki Tadeusza Czackiego z wileńskim wydawcą i księgarzem Józefem Zawadzkim.

[124] Jolanta Dzieniakowska: Rola *Ruchu Pedagogicznego* w popularyzowaniu idei nowej szkoły w Drugiej Rzeczypospolitej

[125] Izabela Krasińska: Rosyjskie biblioteki publiczne w Królestwie Polskim. Na przykładzie książnicy w Płocku (1881-1915)

[126] Aleksandra Lubczyńska: Kielecczyzna na łamach. *Wisły* w latach 1887-1905

[127] Monika Olczak-Kardas: Wydawnictwa poradnikowe – źródłem wiedzy pracowników księgarskich w II Rzeczpospolitej

[128] Adam Jachimczyk: Cenzura Internetu – metody i motywy kontroli

[129] Szerzej, Książka, biblioteka, informacja. Między podziałami a wspólnotą. Czwarta międzynarodowa konferencja naukowa Kielce, 7-8 kwietnia 2014 r., http://www.ujk.edu.pl/ibib/konferencja/ (dostęp: 15 XI 2014)

[130] Ryszard Filas, Olga Dąbrowska-Cendrowska: Sprawozdania. Współczesny polski system medialny. Zjawiska – procesy – kierunki rozwoju. Uniwersytet Jana Kochanowskiego, Kielce, 13 października 2011. *Zesz. Prasozn.*2012 nr 1-2 s. 204, 206

[131] Tamże, s. 206

[132] Jolanta Chwastyk-Kowalczyk: Czasopiśmiennictwo literacko-artystyczne w Polsce po 1989 roku

[133] Renata Piasecka-Strzelec: Kierunki rozwoju agencji informacyjnych w Polsce po 1989 roku

browska-Cendrowska[134], dr Judyta Ewa Perczak[135] i dr Jolanta Kępa-Mętrak[136].

W dniach 21-22 V 2013 r., w Instytucie odbyła się kolejna konferencja naukowa z cyklu „Współczesny polski system medialny". Tym razem hasłem przewodnim były „Migracje do cyberprzestrzeni". W składzie komitetu naukowego z Instytutu znaleźli się: prof. dr hab. Tomasz Mielczarek – przewodniczący oraz dr hab. prof. UJK Jolanta Chwastyk-Kowalczyk. Sekretarzem naukowym konferencji była dr Judyta Ewa Perczak. Jednym z podstawowych celów konferencji było, zdaniem organizatorów: „[…] konfrontowane modeli teoretycznych z codzienną praktyką mediów". Dlatego, mile widziani byli czynni zawodowo ludzie mediów. Konferencję zakończył panel dyskusyjny, zorganizowany, podobnie jak poprzedni, przez dr Jolantę Kępę-Mętrak, zatytułowany: „Obieg informacji w przestrzeni regionalno-lokalnej"[137]. W konferencji tej wzięło czynny udział kilku pracowników Instytutu: dr Adam Jachimczyk[138], dr Renata Piasecka-Strzelec[139], dr Tomasz Chrząstek[140], dr Judyta Ewa Perczak[141], dr Jolanta Dzierżyńska-Mielczarek[142], dr Jolanta Kępa-Mętrak[143] oraz dr Olga Dąbrowska-Cendrowska[144].

Projekty badawcze oraz zamierzenia naukowe pracowników Instytutu Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa, stanowią przedmiot dyskusji podczas comiesięcznych instytutowych seminariów naukowych. Każdy z pracowników, nie wyłączając pracowników samodzielnych, cyklicznie prezentuje kolejne etapy swoich realizacji naukowych. Na instytutowym forum, każdy z pracowników naukowych, poddawany jest tym samym rzetelnej krytyce merytorycznej. Obecność na spotkaniach jest obowiązkowa, a teksty wystąpień, listy obecności oraz protokoły z tych posiedzeń przechowywane są u zastępcy dyrektora odpowiedzialnego za sprawy naukowe[145]. W 2012 r. swoje referaty zaprezentowali[146]: dr hab. prof. UJK Jolanta Chwastyk-Kowal-

[134] Olga Dąbrowska-Cendrowska, Pogłębiająca się segmentacja polskiego rynku magazynów wysokonakładowych, czyli w stronę sprofilowanego odbiorcy

[135] Judyta Ewa Perczak: *Wróżka*: od magii do „kolorówki". Dzieje metamorfozy nietypowego czasopisma dla kobiet

[136] Jolanta Kępa-Mętrak: Drukowana czy elektroniczna? Prasa lokalna XXI wieku

[137] [Zaproszenie na konferencję]. Współczesny polski system medialny. Migracje do cyberprzestrzeni, *www.ptks.pl/konf_kielce1_zapr.doc* (dostęp: 15 XI 2013)

[138] Adam Jachimczyk: Dziennikarstwo oparte na bazie danych. Casus polskiej prasy online

[139] Renata Piasecka-Strzelec: Biuletyn prasowy w cyberprzestrzeni. Analiza zjawiska na przykładzie ewolucji agencji informacyjnych w Polsce po 1989 roku

[140] Tomasz Chrząstek: Twitter jako kanał komunikacji politycznej na przykładzie wykorzystania serwisu przez polskich parlamentarzystów

[141] Judyta Ewa Perczak: www.hokuspokus.pl. Polskie portale ezoteryczne: próba klasyfikacji i charakterystyki

[142] Jolanta Dzierżyńska-Mielczarek: Opłacalność migracji do sieci wydawców prasowych

[143] Jolanta Kępa-Mętrak: Media lokalne o zasięgu globalnym?

[144] Olga Dąbrowska-Cendrowska: Nowe kanały dystrybucji treści wybranych magazynów wysokonakładowych i programów śniadaniowych

[145] Jolanta Chwastyk-Kowalczyk: Przegląd badań…, s. 177-178

[146] Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach. Sprawozdanie…, s. 28-29

czyk[147], dr hab. prof. UJK Barbara Lena Gierszewska[148], dr Tomasz Chrząstek[149], dr Aleksandra Lubczyńska[150], dr Judyta Ewa Perczak[151] oraz dr Renata Piasecka-Strzelec[152]. Na rok akademicki 2013/2014 zaplanowane zostały kolejne wystąpienia: dr Jolanty Dzierżyńskiej-Mielczarek[153], dr Jolanty Kępy-Mętrak[154], dr Izabeli Krasińskiej[155], dr Aleksandry Lubczyńskiej[156] oraz dr Judyty Ewy Perczak[157].

Wynikami prowadzonych badań naukowych pracownicy Instytutu dzielą się również na łamach wysoko punktowanych czasopism. Warto zaznaczyć, że od 1993 r. Instytut jest wydawcą własnego periodyku naukowego „Kieleckie Studia Bibliologiczne". Pismo pod takim tytułem ukazywało się do roku 2001. Ogółem wyszło sześć tomów. W roku 2003 wraz ze zmianą nazwy uczelni zmienił się również tytuł periodyku na „Studia Bibliologiczne Akademii Świętokrzyskiej". Pod takim tytułem periodyk wychodził do 2006 r. Jego redaktorami byli wówczas: prof. dr hab. Tomasz Mielczarek oraz dr Grażyna Gulińska. W 2008 r. po objęciu redakcji przez prof. dr. hab. Tomasza Mielczarka i dr hab. prof. UJK Jolantę Chwastyk-Kowalczyk zmodyfikowany został profil czasopisma. Zmianie uległ również tytuł na „Studia Bibliologiczne Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego". Od 2009 roku Instytut wydaje „Rocznik Bibliologiczno-Prasoznawczy". Obecna nazwa lepiej informuje o zawartości periodyku, gdyż od samego początku jego ukazywania się (1993) obok tekstów bibliologicznych na łamach pisma zamieszczane były również liczne artykuły z zakresu prasoznawstwa. Obecnie znaleźć tu można teksty z zakresu bibliologii oraz szeroko pojętego medioznawstwa, i to zarówno w ujęciu historycznym, jak i współczesnym. Rada Naukowa „Rocznika Bibliologiczno-Prasoznawczego" składa się obecnie z wybitnych uczonych z Polski i zagranicy, którzy w swych badaniach koncentrują się na bibliologii, medioznawstwie oraz szeroko pojmowanym „obiegu informacji"[158]. Zapewnia to wysoki poziom merytoryczny zamieszczanych na łamach periody-

---

[147] Jolanta Chwastyk-Kowalczyk: *Oficyna Poetów* – niszowy kwartalnik literacko-artystyczny (1966-1980)

[148] Barbara Lena Gierszewska: Piśmiennictwo filmowe w Polsce

[149] Tomasz Chrząstek: Problemy konwergencji na przykładzie portali społecznościowych

[150] Aleksandra Lubczyńska: Działalność Towarzystwa Wydawniczego we Lwowie w świetle katalogu z 1910 roku

[151] Judyta Ewa Perczak: *Wróżka* Od magii do „kolorówki". Metamorfoza nietypowego czasopisma dla kobiet

[152] Renata Piasecka-Strzelec: Rola polskich agencji prasowych w systemie oficjalnej propagandy PRL

[153] Jolanta Dzierżyńska-Mielczarek: Rynek telewizyjny w Polsce

[154] Jolanta Kępa-Mętrak: Prasa samorządowa w społecznościach lokalnych. Próba charakterystyki

[155] Izabela Krasińska: Polska prasa abstynencka w latach 1843-1914. Wybrane zagadnienia

[156] Aleksandra Lubczyńska: Inicjatywy lwowskiej inteligencji na przełomie XIX i XX w. na przykładzie Związku Naukowo-Literackiego

[157] Judyta Ewa Perczak: Typologia polskich czasopism o tematyce ezoterycznej

[158] Prof. dr hab. Janusz Adamowski z Uniwersytetu Warszawskiego, prof. dr hab. Grażyna Gzella z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, prof. dr hab. Danuta Hombek z Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, prof. dr hab. Jerzy Jarowiecki – redaktor naczelny „Rocznika Historii Prasy Polskiej", prof. dr hab. Tomasz Mielczarek z Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, prof. dr hab. Swietłana Musiejenko z Grodzieńskiego Uniwersytetu Państwowego, prof. dr hab. Krzysztof Migoń z Uniwersytetu

ku artykułów uczonych z całego kraju. Wymogi parametryzacyjne skłoniły redakcję do uruchomienia elektronicznej wersji czasopisma. Zgodnie z wykazem czasopism naukowych z 2013 r. za publikację artykułu na łamach „Rocznika Bibliologiczno-Prasoznawzego" otrzymać można 4 punkty[159]. Czasopismo bowiem ze względu na ograniczone możliwości jego finansowania, w obecnym systemie parametryzacji, nie może pokonać tej bariery punktów[160].

Od 2011 roku Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa wydaje też „iNFOTEZY" – internetowy periodyk naukowy podejmujący: „[…] tematykę wytwarzania, gromadzenia, organizacji i rozpowszechniania informacji, zarówno w kontekście historycznym, jak i współczesnym". Na łamach pisma mogą publikować stosowne teksty, zarówno studenci i doktoranci, jak i osoby o bogatszym dorobku naukowym. Wszystkie teksty podlegają procedurom recenzyjnym. Redaktorem naczelnym periodyku jest dr Adam Jachimczyk, a jego zastępcami są: dr Jolanta Kępa-Mętrak (medioznawstwo) oraz dr Monika Olczak-Kardas (bibliologia i nauka o informacji). W skład Rady Programowej periodyku wchodzą: dr hab. prof. UJK Jolanta Chwastyk-Kowalczyk, dr hab. Ewa Danowska, prof. dr hab. Danuta Hombek, prof. dr hab. Tomasz Mielczarek, prof. dr hab. Jadwiga Woźniak-Kasperek[161] oraz dr Adam Jachimczyk[162].

Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach jest też współwydawcą czasopisma krakowskiego oddziału Komisji Prasoznawczej Polskiej Akademii Nauk, czyli „Rocznika Historii Prasy Polskiej". Natomiast prof. dr hab. Tomasz Mielczarek był przez kilka lat wiceprzewodniczącym Komisji Prasoznawczej krakowskiego oddziału PAN. Obecnie zaś, wraz z dr hab. prof. UJK Jolantą Chwastyk-Kowalczyk, jest członkiem tej Komisji[163].

W latach 2000-2003 Instytut wraz z Kieleckim Towarzystwem Naukowym oraz Wszechnicą Świętokrzyską przygotowywał również periodyk „Studia Kieleckie. Seria Bibliologiczno-Prasoznawcza". Wśród redaktorów czasopisma widnieją nazwiska dr. hab. prof. AŚ Tomasza Mielczarka oraz dr Jolanty Dzieniakowskiej. Łącznie ukazało się trzy numery (roczniki) pisma. Obecnie nie jest już ono wydawane[164].

W października 1996 r. nakładem Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Kielcach ukazał się „Biuletyn Informacyjny WSP". Jego pomysłodawcą był ówczesny rektor prof. dr hab. Stanisław Cieśliński. Redagowanie „Biuletynu" powierzył Instytutowi Bibliotekoznawstwa. Od numeru 5 za 1997 r. pismo zmieniło tytuł na „Głos Akademicki. Biuletyn Informacyjny WSP".

Wrocławskiego, prof. dr hab. Aleksander Ostaszewski z Kubańskiego Uniwersytetu Państwowego, prof. dr hab. Wiktor Pepliński z Uniwersytetu Gdańskiego, dr hab. prof. PUNO Halina Taborska z Polskiego Uniwersytet na Obczyźnie z siedzibą w Londynie oraz prof. dr hab. Kazimierz Wolny-Zmorzyński z Uniwersytetu Jagiellońskiego. Informacje zaczerpnięto ze stopki redakcyjnej „Rocznika Bibliologiczno-Prasoznawczego", http://www.ujk.edu.pl/ibib/studia/index.php?page=redakcja (dostęp: 15 XI 2013)

[159] Jeszcze w 2010 r. za publikację artykułu na łamach *Rocznika Bibliologiczno-Prasoznawczego* otrzymać można było 6 punktów

[160] Jolanta Chwastyk-Kowalczyk: Przegląd badań…, s. 183-184

[161] Prof. dr hab. Jadwiga Woźniak-Kasperek jest zawodowo związana z Instytutem Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego

[162] iNFOTEZY. Internetowy periodyk naukowy poświęcony mediom i nauce o informacji, http://www.ujk.edu.pl/infotezy/ojs/index.php/infotezy/about/editorialPolicies#focusAndScope (dostęp: 15 XI 2013)

[163] Wniosek o utworzenie kierunku Dziennikarstwo…, s. 6

[164] Informator…, s. 303; Wniosek o przeprowadzenie akredytacji…, s. 9

W 1998 r. czasopismo zaistniało jako pismo środowiskowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Jana Kochanowskiego w Kielcach. W tym też roku zmienił się skład redakcji[165]. Nowym redaktorem naczelnym została pracownica Instytutu Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa dr Jolanta Kępa-Mętrak. W składzie redakcji znaleźli się również inni pracownicy Instytutu: prof. nadzw. dr hab. Tomasz Mielczarek, mgr Adam Jachimczyk, mgr Tomasz Chrząstek, mgr Ewa Pawelec oraz redaktor techniczny mgr inż. Stanisław Chałupczak. 30 XI 1999 r. „Głos Akademicki" zarejestrowany został w Sądzie Okręgowym jako dwumiesięcznik. W 2001 r. na stanowisko redaktora naczelnego powołano dr Renatę Piasecką, która funkcję tę pełniła tylko rok. W 2002 roku redaktorem naczelnym została ponownie dr J. Kępa-Mętrak. Od 2003 r. stanowisko redaktora naczelnego objął rzecznik prasowy uczelni, mgr Ryszard Biskup, a redakcja przeniesiona została do budynku rektoratu. Czasopismo pełniło głównie funkcję informacyjną. Na jego łamach pisano o decyzjach władz uczelni i poszczególnych wydziałów, działalności instytutów, odbywających się sesjach i konferencjach naukowych. Publikowano wiersze studentów, wspierano „literacką twórczość debiutantów". Ostatni numer „Głosu Akademickiego" ukazał się w roku 2012[166].

Wyrazem dziennikarskich zainteresowań studentów Instytutu było natomiast stworzenie, ukazującego się nieregularnie od 1999 r., z inicjatywy koła naukowego, pisma „BiD-a". Przez pewien czas stanowiło ono element „Głosu Akademickiego". Opisywało studencką codzienność kieleckiej uczelni. Nowszą inicjatywą studentów Instytutu Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa jest, będące kontynuacją „BiD-y", pismo „Presik". Ukazuje się od 2006 r. i posiada informacyjno-kulturalno-rozrywkowy charakter. Jego inicjatorką i pierwszym redaktorem była studentka Instytutu Karolina Kaleta[167]. Pismo zostało zarejestrowane w sądzie, otrzymało też numer ISSN. Pod koniec 2006 r. władze Instytutu udostępniły redakcji jedną z sal w budynku przy ulicy Leśnej 16 B. Pierwszy numer „Presika" ukazał się w nakładzie 1 500 egzemplarzy. Większość numerów wychodziła jednak w nakładzie 1 000 egzemplarzy. Wyjątek stanowił numer 21, którego nakład wyniósł 3 500 egzemplarzy. W międzyczasie pismo doczekało się własnej strony internetowej, gdzie m.in. znaleźć można wszystkie dotychczasowe numery. Ostatni, 33. (jak na razie) numer, ukazał się w styczniu 2012 r. Każdy numer zawiera interesujące artykuły z życia uczelni i studentów, a ponadto teksty dotyczące sportu, kultury, felietony, recenzje książek i filmów, wywiady z przedstawicielami władz uczelni i Instytutu, władz miasta, ludźmi kultury, sportowcami, politykami oraz samymi studentami[168].

Wydawaniem „Presika" zajmuje się Studenckie Koło Naukowe Dziennikarzy „Presik", działające w Instytucie Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa. Koło zrzesza studentów różnych

[165] Początkowo redagował je Stanisław Strycz

[166] Maria M. Siuda: Prasa kielecka w latach 1989-1997. *Zesz. Prasozn.* 1998, nr 3/4, s. 106; Ewa Lisowska: Bibliografia zawartości *Głosu Akademickiego* za lata 1996-2006. Kielce 2006 s. 8-9 [mps pracy magisterskiej w AUJK, sygn. 1820/30 bibl.]

[167] Kolejnymi redaktorami naczelnymi *Presika* byli: Katarzyna Tomala, Piotr Tkaczyk, Marek Andrzejewski, Paweł Pożoga, Karolina Furyk, Michał Stelmaszczyk

[168] Katarzyna Kałuża: *Presik* na tle współczesnych czasopism studenckich. Kielce 2010 s. 30-35; Informator, s. 303 Zob. też, Karolina Augustyn, Marta Kwaśniewska, „Presik" – Magazyn Studentów Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego w Kielcach *Zesz. Stud. Ruchu Nauk.* 2010 nr 16 s. 131-136

kierunków, także spoza Wydziału Humanistycznego. Działalność wydawnicza była zawsze głównym celem jego istnienia. W 2012 r. została przerwana ze względu na brak środków na dalsze finansowanie wydania drukowanego. Obecnie planuje się stworzenie wersji elektronicznej czasopisma[169].

Utworzone w 1995 roku Koło Absolwentów Bibliotekoznawstwa przyczyniło się do powstania pisma „Bibliofilek"[170], którego pierwszy numer ukazał się 25 października 1996 r., a ostatni (trzeci) wyszedł 17 X 1998 roku. W składzie redakcji, tego niewielkiego objętościowo, bo liczącego zaledwie cztery strony tekstu pisemka, znaleźli się pracownicy ówczesnego Instytutu: dr Kazimierz Warda oraz mgr Ewa Pawelec, a za skład komputerowy i druk odpowiadał mgr inż. Stanisław Chałupczak[171].

Ponadto studenci Instytutu byli inicjatorami opublikowania dwóch jednodniówek „Biba" w 1994 oraz „Średnio Wiecie" w roku 1996[172] .

Studenci kierunku Dziennikarstwo i komunikacja społeczna udane próby swoich dziennikarskich umiejętności prezentują obecnie na łamach trzech pism, powstałych podczas zajęć z pracowni prasowej, prowadzonych przez dr Jolantę Dzierżyńską-Mielczarek. Czasopisma studenckie w formie elektronicznej: „21D", „Pressja" i „Okiem Studenta" dostępne są na stronie internetowej Instytutu, gdzie można zapoznać się z ich zawartością[173].

Jeszcze w 2010 roku ówczesny wicedyrektor do spraw naukowych Instytutu Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa, dr hab. prof. UJK Jolanta Chwastyk-Kowalczyk, ubolewała nad faktem, że niezwykle trudno jest zachęcić studentów, czy absolwentów tej jednostki do podejmowania działalności naukowej i dzielenia się wynikami prowadzonych badań na łamach prasy lub książek. Dała temu wyraz podczas konferencji naukowej „Z dziejów książki i prasy przegląd badań za lata 2007-2010" w Bydgoszczy:

> Trzeba […] z przykrością zauważyć, że choć wielokrotnie zachęcano absolwentów aby opracowywali artykuły lub komunikaty naukowe na podstawie swoich prac magisterskich, plany te były przez nich porzucane wraz z podjęciem pracy zawodowej[174].

Sytuacja ta uległa zmianie w 2011 roku, kiedy nakładem wydawnictwa „Armoryka" z Sandomierza, ukazała się publikacja książkowa zatytułowana *Działalność Wydawnictwa „Armoryka" w Sandomierzu. W latach 2006-2011*. Jej autorkami są dr Izabela Krasińska oraz mgr Eliza Kurpińska. Książka stanowi zmienioną i rozszerzoną wersję pracy licencjackiej E. Kurpińskiej i powstała na seminarium dyplomowym prowadzonym przez dr I. Krasińską[175]. Dodać należy, że publikacja posiada wydawniczą recenzję naukową, o której przygotowanie autorki zwróciły

---

[169] Informacje uzyskane od dr Jolanty-Kępy-Mętrak

[170] Za pomoc w dotarciu do pisemka *Bibliofilek* składam serdeczne podziękowania mgr Renacie Krokos (Skrzypek)

[171] Ewa Pawelec: Koło absolwentów. *Głos Akademicki* 1997 nr 5 s. 7; 1998 nr 5 s. 23

[172] Maria M. Siuda: Prasa kielecka…, s. 106

[173] Szerzej, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach. Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa. Czasopisma studenckie, http://www.ujk.edu.pl/ibib/index.php?option=com_content&view=category&id=161&Itemid=141 (dostęp: 16 XI 2013)

[174] Jolanta Chwastyk-Kowalczyk: Przegląd badań…, s. 180

[175] Tytuł pracy licencjackiej brzmi: Działalność Wydawnictwa Armoryka w Sandomierzu w latach 2006-2010, a jej obrona odbyła się w czerwcu 2011 r.

BIBLIOFILEK NR. 1

Nasze zamierzenia ...

„Bibliofilek”
Źródło: ze zbiorów Biblioteki Głównej UJK

się do dr hab. prof. UJK Ewy Danowskiej oraz sandomierskiego historyka i regionalisty dr. Piotra Sławińskiego, bez którego pomocy i cennych wskazówek praca licencjacka E. Kurpińskiej nie mogłaby powstać[176]. Publikacja ta stanowi (w pewnym sensie) reklamę dla tej sandomierskiej oficyny wydawniczej, a uzupełnia ją aneks, będący wykazem książek, które „Armoryka” opublikowała[177]. Wydawnictwo to, w 2012 r., wraz z Sandomierskim Stowarzyszeniem Kulturalno-Oświatowym „Spichlerz”, opublikowało również książkę innej studentki Instytutu – mgr Karoliny Gajek, a nosi ona tytuł *Życie i działalność wydawniczo-księgarska sióstr Cho-*

[176] Izabela Krasińska, Eliza Kurpińska oraz Piotr Sławiński, planowali nawet wspólne opracowanie i opublikowanie drugiego, pełniejszego i aktualniejszego wydania tej książki. Miała ona nosić tytuł Działalność wydawnicza Rodziny Sarwów. Pisze o tym świętokrzyski regionalista i bibliotekarz uniwersyteckiej książnicy, mgr Jan Jadach. Ostatecznie jednak zrezygnowali z tych zamiarów. Zob. Jan Jadach: Funkcje oficyn regionalnych i lokalnych na przykładzie 300 tytułów Biblioteki Staszowskiej i Świętokrzyskiej. W: Książka, biblioteka, informacja. Między podziałami a wspólnotą III/ pod red. Jolanty Dzieniakowskiej i Moniki Olczak-Kardas. Kielce 2012 s. 167

[177] Szerzej, Izabela Krasińska, Eliza Kurpińska: Działalność Wydawnictwa Armoryka w Sandomierzu. W latach 2006-2011. Sandomierz 2011

dakowskich w Sandomierzu w latach 1892-1957. Książka ta, podobnie jak i poprzednia, stanowi uzupełnioną i rozszerzoną wersję pracy licencjackiej K. Gajek i powstała na seminarium dyplomowym prowadzonym również przez dr Izabelę Krasińską[178]. Książka opatrzona została wydawniczą recenzją naukową przygotowaną przez dr hab. prof. UJK Ewę Danowską oraz dr. Piotra Sławińskiego. Na uwagę zasługują również dwie recenzje wyżej opisanej publikacji. Przygotowujący je dr hab. prof. UJK Ewa Danowska oraz sandomierski historyk i regionalista, redaktor „Zeszytów Sandomierskich" dr Krzysztof Burek, dostrzegli „dużą wartość pracy autorstwa Karoliny Gajek"[179]. Krzysztof Burek w swej recenzji zwrócił ponadto uwagę na młody wiek autorki (ur. w 1989 r.) i odnotował, że:

> […] pisała ją jeszcze jako studentka (po ukończeniu studiów licencjackich) kierunku Informacja Naukowa i Bibliotekoznawstwo Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego w Kielcach. To dziełko ambitne, kompetentne, poparte szeroką lekturą, poszukiwaniami źródłowymi; zaopatrzone w zestaw interesujących fotografii[180].

W 2014 roku ukaże się drukiem książka mgr. Łukasza Romaniuka[181] *Działalność wydawnicza, księgarska i introligatorska Friedleinów w Krakowie oraz Warszawie w latach 1796-1956*. Recenzentem pracy jest dr hab. Artur Jazdon. Autor zamierza opublikować ją w krakowskim wydawnictwie „Libron". Stanowi ona poprawioną i uzupełnioną wersję pracy magisterskiej, którą Ł. Romaniuk przygotował pod kierunkiem dr hab. prof. UJK Ewy Danowskiej i obronił w czerwcu 2012 roku.

Obecni oraz byli studenci Instytutu Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach coraz częściej publikują też artykuły w recenzowanym, elektronicznym periodyku „iNFOTEZY". Do tej pory na łamach pisma artykuły opublikowali: mgr Adriana Moryś *Geneza i ewolucja wywiadu gospodarczego*[182], mgr Grzegorz Walczak *Próba analizy zjawiska konwergencji na przykładzie działań Grupy ITI*[183], mgr Mateusz Zapała *Boom*

---

[178] Tytuł pracy licencjackiej brzmi: Życie i działalność wydawniczo-księgarska Wincentyny, Heleny i Jadwigi Chodakowskich w Sandomierzu w latach 1892-1957, a jej obrona odbyła się w czerwcu 2011 r.

[179] Ewa Danowska: Karolina Gajek: *Życie i działalność wydawniczo-księgarska sióstr Chodakowskich w Sandomierzu w latach 1892-1957,* Sandomierz 2012, Wydawnictwo Armoryka – Spichlerz, 109 s. + 32 fotografie, ISBN 978-83-62661-69-5, „iNFOTEZY" 2012, nr 2, http://www.ujk.edu.pl/infotezy/ojs/index.php/infotezy/article/view/47/146 (dostęp: 23 XI 2013)

[180] Krzysztof Burek: Karolina Gajek: *Życie i działalność wydawniczo-księgarska sióstr Chodakowskich w Sandomierzu w latach 1892-1957, Wydawnictwo Armoryka, Sandomierz 2012, ss. 144, Zeszyty Sandomierskie 2013 nr 35 s. 102*

[181] Łukasz Romaniuk jest obecnie doktorantem kieleckiej uczelni i pod kierunkiem dr hab. Ewy Danowskiej przygotowuje rozprawę na temat Konstanty Majeranowski (1787-1851) i jego wydawnictwa periodyczne

[182] Adriana Moryś: Geneza i ewolucja wywiadu gospodarczego. Część pierwsza, „iNFOTEZY" 2011, nr 1, s. 1-15*,* http://www.ujk.edu.pl/infotezy/ojs/index.php/infotezy/article/view/15/33 (dostęp: 23 XI 2013); Taż, Geneza i ewolucja wywiadu gospodarczego. Część druga, „iNFOTEZY" 2011 nr 1 s. 17-31, http://www.ujk.edu.pl/infotezy/ojs/index.php/infotezy/article/view/16/40 (dostęp: 23 XI 2013)

[183] Grzegorz Walczak: Próba analizy zjawiska konwergencji na przykładzie działań Grupy ITI, „iNFOTEZY" 2011 nr 1 s. 61-79, http://www.ujk.edu.pl/infotezy/ojs/index.php/infotezy/article/view/17/30 (dostęp: 23 XI 2013) Artykuł stanowi fragment pracy magisterskiej Grzegorza Walczaka pt. Próba analizy zjawiska kultury konwergencji w Polsce na przykładzie działalności Grupy ITI przygotowanej na semina-

komiksowy. Polski rynek historii obrazkowych w latach 2000-2003[184], *Komiks. Zarys teorii i historia zjawiska*[185], mgr Przemysław Ciszek *Dokumenty piśmiennicze w grach komputerowych. Funkcje i forma*[186], mgr Paulina Edyta Maruszak *Komunikacja a manipulacja – wzajemne oczekiwania PR-owców i dziennikarzy*[187], *Lobbing jako narzędzie public relations – etyk(iet)a działania*[188], mgr Marianna Filawska *Księgarnie internetowe wydawnictw uczelnianych jako przykład serwisów handlowych*[189], mgr Iwona Gleisner, *Problem wolności w Internecie / The problem of freedom in Internet*[190], mgr Katarzyna Iwańska, *Czasopismo „Szkoła Specjalna" (1924-1939, 1946-)*[191], *O współpracy Miejskiej Biblioteki Publicznej Filii nr 13 w Kielcach z Zespołem Szkół Ogólnokształcących Specjalnych nr 17 w kształtowaniu kultury czytelniczej dzieci niepełnosprawnych*[192], mgr Michał Leszczyński *Ojciec Mateusz, Sandomierz i… turystyka*[193], *Prasa Sandomierza w dwudziestoleciu międzywojennym. Wstępny rekonesans*[194], lic.

rium prof. dr hab. Tomasza Mielczarka

[184] Mateusz Zapała: Boom komiksowy. Polski rynek historii obrazkowych w latach 2000-2003, „iNFOTEZY" 2011 nr 1 s. 81-97, http://www.ujk.edu.pl/infotezy/ojs/index.php/infotezy/article/view/14/37 (dostęp: 23 XI 2013). Artykuł stanowi fragment pracy magisterskiej Mateusza Zapały pt. Komiks jako środek masowego przekazu. Analiza polskiego rynku komiksowego w latach 1989-2010 przygotowanej na seminarium prof. dr hab. Tomasza Mielczarka

[185] Tenże, Komiks. Zarys teorii i historia zjawiska, „iNFOTEZY" 2013 nr 1, http://www.ujk.edu.pl/infotezy/ojs/index.php/infotezy/article/view/54/184 (dostęp: 23 XI 2013)

[186] Przemysław Ciszek: Dokumenty piśmiennicze w grach komputerowych. Funkcje i forma, iNFOTEZY 2012 nr 2, http://www.ujk.edu.pl/infotezy/ojs/index.php/infotezy/article/view/48/147 (dostęp: 23 XI 2013). Artykuł stanowi fragment pracy magisterskiej Przemysława Ciszka pt. Gry wideo a literatura, komiks i film. Konwergencja i wzajemne inspiracje. Rys historyczny za lata 2001-2010 przygotowanej na seminarium dr hab. prof. UJK Jolanty-Chwastyk-Kowalczyk

[187] Paulina Maruszak: Komunikacja a manipulacja – wzajemne oczekiwania PR-owców i dziennikarzy, iNFOTEZY 2012, nr 2, http://www.ujk.edu.pl/infotezy/ojs/index.php/infotezy/article/view/46/148 (dostęp: 23 XI 2013). Artykuł stanowi fragment pracy magisterskiej Pauliny Maruszak, Perswazja czy dialog? – o współpracy dziennikarzy i specjalistów public relations w ramach media relations przygotowanej na seminarium dr hab. prof. UJK Jolanty Chwastyk-Kowalczyk

[188] Taż: Lobbing jako narzędzie public relations – etyk(iet)a działania, iNFOTEZY 2013 nr 1, http://www.ujk.edu.pl/infotezy/ojs/index.php/infotezy/article/view/61/187 (dostęp: 23 XI 2013)

[189] Marianna Filawska: Księgarnie internetowe wydawnictw uczelnianych jako przykład serwisów handlowych, „iNFOTEZY" 2013, nr 1, http://www.ujk.edu.pl/infotezy/ojs/index.php/infotezy/article/view/65/185 (dostęp: 23 XI 2013)

[190] Iwona Gleisner: Problem wolności w Internecie / The problem of freedom In Internet, iNFOTEZY 2013 nr 1, http://www.ujk.edu.pl/infotezy/ojs/index.php/infotezy/article/view/63/183 (dostęp: 23 XI 2013)

[191] Katarzyna Iwańska: Czasopismo *Szkoła Specjalna* (1924-1939, 1946-), iNFOTEZY 2013 nr 1, http://www.ujk.edu.pl/infotezy/ojs/index.php/infotezy/article/view/57/168 (dostęp: 23 XI 2013)

[192] Taż: O współpracy Miejskiej Biblioteki Publicznej Filii nr 13 w Kielcach z Zespołem Szkół Ogólnokształcących Specjalnych nr 17 w kształtowaniu kultury czytelniczej dzieci niepełnosprawnych, iNFOTEZY 2013, nr 1, http://www.ujk.edu.pl/infotezy/ojs/index.php/infotezy/article/view/56/182 (dostęp: 23 XI 2013)

[193] Michał Leszczyński: Ojciec Mateusz, Sandomierz i… turystyka, iNFOTEZY 2013, nr 1, http://www.ujk.edu.pl/infotezy/ojs/index.php/infotezy/article/view/64/177 (dostęp: 23 XI 2013)

[194] Tenże: Prasa Sandomierza w dwudziestoleciu międzywojennym. Wstępny rekonesans, iNFOTE-

Ewelina Paulina Brzyszcz, *Dzieci we współczesnych reklamach telewizyjnych*[195] oraz lic. Karolina Kustra, *Kształcenie brokerów informacji w Polsce / Education information brokers in Poland*[196]. Ponadto mgr Iwona Gleisner, jeszcze jako licencjatka, na łamach naukowego pisma „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Librorum" opublikowała artykuł pt. *Czasopisma lokalne gminy Wierzchosławice w latach 1990-2009*[197].

Wspomnieć należy również, iż zarówno mgr Iwona Gleisner, jak i mgr Michał Leszczyński, którzy obecnie przygotowują rozprawy doktorskie pod kierunkiem dr hab. prof. UJK Jolanty Dzieniakowskiej[198], jeszcze jako studenci (licencjaci) czynnie uczestniczyli w konferencjach naukowych. Zarówno I. Gleisner, jak i M. Leszczyński, wzięli udział w Trzeciej międzynarodowej konferencji naukowej z cyklu „Książka, biblioteka, informacja. Między podziałami a wspólnotą"[199]. W konferencji tej wziął czynny udział jeszcze jeden doktorant J. Dzieniakowskiej – mgr Albert Lewandowski[200], jak również absolwentka Instytutu – mgr Małgorzata Gromniak[201]. Natomiast w Drugiej międzynarodowej konferencji naukowej z cyklu „Książka, biblioteka, informacja. Między podziałami a wspólnotą" wzięły czynny udział: doktorantka dr hab. prof. UJK Jolanty Chwastyk-Kowalczyk – mgr Beata Rygiel[202] oraz doktorantka prof. dr hab. Danuty Hombek – mgr Anita Fura[203].

Ponadto lic. Michał Leszczyński[204] czynnie uczestniczył też w konferencji naukowej „Polityka wobec rolnictwa i obszarów wiejskich w Polsce i Europie w XIX i XX wieku", zorganizowanej 25 sierpnia 2012 r. w Staszowie. Wzięła w niej również udział doktorantka dr hab. prof. UJK Ewy Danowskiej – mgr Halina Biały[205]. Dodać wypada, że konferencja ta odbyła

---

ZY 2013 nr 2, http://www.ujk.edu.pl/infotezy/ojs/index.php/infotezy/article/view/74/191 (dostęp: 23 XI 2013)

[195] Ewelina Paulina Brzyszcz: Dzieci we współczesnych reklamach telewizyjnych, iNFOTEZY 2013 nr 1, http://www.ujk.edu.pl/infotezy/ojs/index.php/infotezy/article/view/60/179 (dostęp: 23 XI 2013)

[196] Karolina Kustra: Kształcenie brokerów informacji w Polsce / Education information brokers in Poland, iNFOTEZY 2013, nr 1, http://www.ujk.edu.pl/infotezy/ojs/index.php/infotezy/article/view/62/172 (dostęp: 23 XI 2013)

[197] Iwona Gleisner: Czasopisma lokalne gminy Wierzchosławice w latach 1990-2009. *Acta UL. Fol. Libr.* 2010 nr 16 s. 303-322

[198] Tytuł rozprawy Iwony Gleisner brzmi: Prasa Tarnowa w dwudziestoleciu międzywojennym (1918-1939). Natomiast Michał Leszczyński przygotowuje rozprawę zatytułowaną Sandomierz jako lokalny ośrodek wydawniczo- prasowy w dwudziestoleciu międzywojennym (1918-1939)

[199] Iwona Gleisner: Działalność wydawnicza Muzeum Okręgowego w Tarnowie na rzecz społeczności romskiej w Polsce w latach 1981-2011; M. Leszczyński: Sprawy Sandomierza na łamach *Siewcy Prawdy* w Drugiej Rzeczypospolitej

[200] Albert Lewandowski: Życie publiczne w międzywojennych Kielcach w świetle ogłoszeń prasowych *Gazety Kieleckiej* (1918-1939)

[201] Małgorzata Gromniak: Rola biblioterapeuty w pracy z osobami współuzależnionymi – analiza zawartości treści kwartalnika *Biblioterapeuta* w latach 1998-2008

[202] Beata Rygiel: *Niedziela* i *Gość Niedzielny* – tygodniki katolickie czy świeckie?

[203] Anita Fura: Liternet – czyli pisarski obszar sieci na przykładzie polskich stron i serwisów poświęconych poezji

[204] Michał Leszczyński: Sprawy rolnictwa na łamach *Siewcy Prawdy* w dwudziestoleciu międzywojennym

[205] Halina Biały: Wystawy rolniczo-przemysłowe w guberni kieleckiej na przykładzie wystawy w Mie-

się z okazji 100. rocznicy wystawy rolniczo-przemysłowej w Staszowie, a inspiracją do jej zorganizowania stała się m.in. książka obecnego pracownika Instytutu dr Izabeli Krasińskiej. Jeszcze jako doktorantka wydała ona, wraz z dr. Sławomirem Majem, niewielkie objętościowo, ale przychylnie przyjęte przez grono historyków – regionalistów, opracowanie pt. *Wystawy rolniczo-przemysłowe w guberni radomskiej w latach 1885-1913. W 90. rocznicę wystawy staszowskiej***.** W składzie Rady Naukowej konferencji obok I. Krasińskiej, znalazła się również E. Danowska[206]**.**

W Instytucie Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa tworzona jest także niezwykle przydatna, tak studentom, jak i wykładowcom (promotorom prac licencjackich i magisterskich), elektroniczna baza prac dyplomowych. Rejestruje wszelkiego rodzaju prace powstałe najpierw w Zakładzie, a następnie w Instytucie, od 1979 r., na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych, tak pierwszego, jak i drugiego ich stopnia. Zapobiega ona dublowaniu się tematów. Bazę prowadzi i na bieżąco aktualizuje dr Monika Olczak-Kardas przy wsparciu technicznym dr. Adama Jachimczyka i mgr. Jakuba Chałupczaka. Należy dodać, że podstawą obecnej bazy stały się trzy wykazy bibliograficzne. Pierwszy, autorstwa dr Grażyny Gulińskiej, obejmuje prace magisterskie powstałe w latach 1979-1985. Kolejny stanowi *Bibliografia prac magisterskich Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowo-Technicznej Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Jana Kochanowskiego w Kielcach za lata 1979-1995* w opracowaniu dr Grażyny Gulińskiej i dr Barbary Leny Gierszewskiej. Trzecim zaś jest wykaz opracowany przez dr Monikę Olczak-Kardas, a zatytułowany *Bibliografia prac magisterskich Instytutu Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa Akademii Świętokrzyskiej im. Jana Kochanowskiego w Kielcach za lata 1996-2001*. Elektroniczna baza prac dyplomowych, pozwala na zaawansowane wyszukiwanie opisów według następujących kryteriów: kierunek, forma i typ studiów, nazwisko autora pracy, tytułu pracy, rok jej obrony, nazwisko promotora oraz dział, do którego praca została zakwalifikowana[207].

Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach nie posiada własnej czytelni instytutowej z uwagi na fakt, iż jego siedziba znajduje się w bezpośrednim sąsiedztwie Biblioteki Głównej.

Gromadzone więc przez Zakład, a następnie Instytut zbiory, ze względów oszczędnościowych, zostały przekazane do Oddziału Informacji Naukowej książnicy uniwersyteckiej, gdzie funkcjonują jako wyodrębniony zasób. Na podstawie porozumienia z dyrekcją Biblioteki, dla potrzeb Instytutu, na bieżąco gromadzona jest najnowsza literatura przedmiotu oraz czasopisma:

---

chowie w 1903 roku

[206] Zob., Izabela Krasińska, Sławomir Maj: Wystawy rolniczo-przemysłowe w guberni radomskiej w latach 1885-1913. W 90. rocznicę wystawy staszowskiej. Kielce 2002

[207] Informator…, s. 304; Bibliografia prac magisterskich Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowo-Technicznej Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Jana Kochanowskiego w Kielcach za lata 1979-1995, oprac. Barbara Gierszewska i Grażyna Gulińska. Kielce 1996; Bibliografia prac magisterskich Instytutu Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa Akademii Świętokrzyskiej im. Jana Kochanowskiego w Kielcach za lata 1996-2001, oprac. Monika Olczak-Kardas. Kielce 2002; Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach. Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa. Baza Prac Dyplomowych, http://www.ujk.edu.pl/ibib/index.php?option=com_fabrik&view=table&tableid=5&calculations=0&fabriklayout=admin&resetfilters=0&Itemid=133 (dostęp: 16 XI 2013)

Obecna siedziba Biblioteki Głównej UJK ulica Świętokrzyska 21 E
Źródło: własne

Za takimi rozwiązaniami organizacyjnymi przemawiała [przede wszystkim – I.K.] bardzo bliska współpraca obu instytucji przejawiająca się praktykami studenckimi oraz warsztatowymi zajęciami prowadzonymi przez pracowników Biblioteki Głównej niekiedy w jej wyspecjalizowanych pomieszczeniach np. ćwiczeniami z historii książki w [Oddziale – I.K.] Zbiorów Specjalnych[208].

Studenckie koła naukowe

Z Biblioteką Główną Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach współpracuje też Studenckie Koło Naukowe Bibliologów, które działa od 1977 r. Zawsze cieszyło się wśród studentów, najpierw Zakładu, a następnie Instytutu sporą popularnością. Przez pierwszych 13 lat istnienia obowiązki opiekuna koła pełnił dr Czesław Erber. Po nim funkcję tę kolejno sprawowali: mgr Jolanta Kępa, dr Władysław Witek i mgr Adam Jachimczyk (od roku akademickiego 1994/1995). Od roku akademickiego 1997/1998 opiekunem koła był mgr Tomasz Chrząstek. W roku akademickim 2001/2002 opiekę nad kołem przejęła mgr Judyta Ewa Perczak i sprawowała ją do roku 2008. Od roku akademickiego 2008/2009 opiekę nad kołem przejęła i pełni ją nadal dr Aleksandra Lubczyńska. Pod jej kierunkiem koło zmieniło nazwę i obecnie funkcjonuje jako Studenckie Koło Naukowe Bibliologów „Ex Libris”[209].

[208] Wniosek o utworzenie kierunku Dziennikarstwo…, s. 7

[209] Koło Naukowe Bibliologów, Pismo skierowane do Działu Spraw Studenckich WSP w Kielcach. [Dokumentacja koła udostępniona przez Sekretariat Instytutu Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach]; Informator…, s. 303; Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach. Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa. Koła naukowe Ex-Libris-Historia, http://www.

Studenckie Koło Naukowe Bibliologów pod kierownictwem jego pierwszego opiekuna, dr. Czesława Erbera, specjalizowało się w zakresie wystawiennictwa bibliotecznego, a ponadto: „[…] zajmowało się organizowaniem ekspozycji z zakresu małych form graficznych i pracami edytorskimi, służącymi temu celowi". Prowadzone były ponadto „prace penetracyjne", których celem miało się stać przygotowanie wystawy „współczesnego ekslibrisu radzieckiego". W tym celu członkowie i zarząd koła[210] nawiązali współpracę z artystami z Moskwy, Odessy, Wilna, Mińska czy Rygi, „uzyskując […] ciekawe propozycje wystawiennicze". Z funduszy Wydziału Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego w Kielcach udało się wydać katalog poświęcony wystawie ekslibrisów radzieckich z kolekcji Barbary Katarzyny i Czesława Erberów. Wystawa ta odbyła się w listopadzie 1987 r. Zgromadzono ponad 200 grafik ok. 50 artystów radzieckich m.in.: Dawida Bekkera, Tadasa Vebera, czy Hermana Ratnera. Natomiast w 1989 r. odbyła się wystawa ekslibrisów i małych form graficznych Dawida Bekkera z Odessy, uważanego za jednego z najwybitniejszych grafików działających na terenie byłego Związku Radzieckiego, a uprawiającego „szlachetne techniki barwne". W ciągu pierwszych 13 lat swego istnienia, koło pod kierownictwem dr. Erbera, zorganizowało kilkanaście wystaw prezentujących małe formy graficzne oraz sztukę ludową Kielecczyzny. Działalność wystawiennicza prowadzona była wspólnie z Wojewódzką Biblioteką Publiczną w Kielcach, Kołem Przyjaciół Biblioteki w Kielcach oraz z kieleckim Oddziałem Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Ponadto koło przygotowało do opublikowania druk bibliofilski autorstwa długoletniego pracownika Instytutu Historii kieleckiej uczelni prof. dr. hab. Wacława Urbana *List Mikołaja Reja z Nagłowic*. Tłoczeniem druku zajęło się Muzeum Przypkowskich w Jędrzejowie. Koło w tym czasie zajmowało się też badaniem akt notarialnych oraz prowadziło badania dotyczące drukarń i bibliotek na Kielecczyźnie. Odbyło też kilka wycieczek, na przykład do Warszawy na Międzynarodowe Targi Książki, do Rakowa i Pińczowa „śladami arian polskich"[211].

W październiku 1991 roku opiekę nad kołem przejęła mgr Jolanta Kępa. Koło nawiązało wówczas, trwającą do 2008 r., owocną współpracę z kieleckim antykwariatem naukowym Andrzeja Metzgera i brało udział w aukcjach. Ponadto prowadziło badania nad stanem czytelnictwa, prowadziło prace nad porządkowaniem prac magisterskich powstałych najpierw w Zakładzie, a następnie w Instytucie oraz, podobnie jak w latach poprzednich, zajmowało się działalnością wystawienniczą. Przykładowo w październiku 1993 roku koło przygotowało wystawę „Ekslibrisy Zdzisława Maja z kolekcji Barbary Katarzyny i Czesława Erberów". Wystawa ta

ujk.edu.pl/ibib/index.php?option=com_content&view=article&id=48&Itemid=117 (dostęp: 31 X 2013)

[210] W roku akademickim 1985/1986 skład zarządu Studenckiego Koła Naukowego Bibliologów przy Zakładzie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Kielcach stanowili następujący studenci: Urszula Kita – przewodniczący, Grzegorz Maciągowski – sekretarz, Barbara Madej – skarbnik, Beata Goc, Izabela Kalita i Rafał Jaskulski – członkowie. Koło Naukowe Bibliologów, Pismo z dnia 5 III 1986 roku skierowane do Działu Nauczania

[211] Tamże: Plan pracy Koła Naukowego Bibliologów w roku akad.[emickim] 1985/86; Sprawozdanie z działalności Koła Naukowego Bibliologów w roku akademickim 1986-1987; Sprawozdanie z działalności Koła Naukowego Bibliologów w roku akademickim 1987/88; Sprawozdanie z działalności Koła Naukowego Bibliologów w roku akademickim 1988/89; Wniosek o przeprowadzenie akredytacji…, s. 30; Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach. Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa. Koła naukowe Ex-Libris-Historia, http://www.ujk.edu.pl/ibib/index.php?option=com_content&view=article&id=48&Itemid=117 (dostęp: 31 X 2013)

podobnie, jak wiele innych ekspozycji, odbyła się w „Galerii na Deptaku" przy ulicy Zagórskiej 60 w Filii nr 12 Miejskiej Biblioteki Publicznej w Kielcach[212].

W październiku 1993 roku nowym opiekunem Koła Naukowego Bibliologów został dr Władysław Witek i funkcję tę sprawował do października roku następnego. Koło pod kierownictwem dr. Witka odbyło dwie wycieczki do Filii Głównej Biblioteki Lekarskiej w Kielcach celem poznania jej działalności oraz do siedziby Kieleckiego Towarzystwa Naukowego w celu zapoznania się z wystawą wydawnictw własnych tej instytucji. Koło organizowało też z myślą o swoich członkach wieczorki poetyckie i literackie. W drugiej połowie maja 1994 roku odbył się na przykład wieczór poezji studenckiej z udziałem poetów – studentów reprezentujących Wyższe Szkoły Pedagogiczne w Kielcach i Krakowie, a w czerwcu swoją obecnością wieczór poetycki uświetnił znany satyryk i fraszkopisarz Wacław Klejmont z Olecka. Koło prowadziło też dyskusje nad nowo wydanymi, interesującymi jego członków książkami, a ponadto wzięło czynny udział (w maju 1994 r.) w studenckiej sesji naukowej poświęconej 50. rocznicy bitwy pod Monte Cassino[213].

Studenckie Koło Naukowe Bibliologów szczególnie owocnie pracowało pod kierunkiem jego dwóch kolejnych opiekunów naukowych, a mianowicie mgr. Adama Jachimczyka i mgr. Tomasza Chrząstka. Kierowali oni kołem w latach 1994-2001. Wówczas to działalność koła skoncentrowana była głównie na dwóch problemach, z których pierwszy stanowiła „specyfika obsługi bibliotecznej osób niepełnosprawnych", a drugi zagadnienia prasoznawcze oraz technika pracy dziennikarskiej[214].

Wyrazem zainteresowania członków koła pracą z czytelnikiem niepełnosprawnym stała się organizacja dwóch obozów naukowych, w istniejącym od 1984 roku w Toruniu, Ośrodku Czytelnictwa Chorych i Niepełnosprawnych, autonomicznej części Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej i Książnicy Miejskiej, którego kierownikiem był mgr Franciszek Czajkowski. Pierwszy obóz miał miejsce w dniach 16-27 IX 1996, a kolejny odbył się w terminie 15-26 IX następnego roku. Studenci Instytutu podczas tych obozów naukowych uczestniczyli i prowadzili zajęcia czytelniczo-rehabilitacyjne, których celem było wykształcenie pomysłowości, zaradności i ekspresji twórczej dziecka niepełnosprawnego. Dużo wrażeń dało też uczestnikom obozów „dostarczanie książek do domów osobom unieruchomionym". Poznali przez to lepiej terapeutyczną rolę książki w życiu osób starszych, chorych i niepełnosprawnych. Wszyscy studenci aktywnie uczestniczyli też w „innych imprezach organizowanych przez personel Ośrodka". Chętnie pomagali na przykład przy organizacji wernisażu 95-letniego artysty Henryka Seweryna Zawadzkiego „specjalizującego się w technice kolażu". W programie obozów nie zabrakło czasu na zapoznanie się ze specyfiką pracy biblioteki szpitalnej działającej przy Wojewódzkim Szpitalu Zespolonym im. Lucjana Rydygiera w Toruniu. Studenci pomagali też w doborze książek dla

[212] Tamże: Sprawozdanie z działalności Koła Naukowego Bibliologów WSP w Kielcach w roku 1992; Plan pracy Koła Naukowego Bibliologów WSP w Kielcach na rok 1993; Sprawozdanie z działalności Koła Naukowego Bibliologów WSP w Kielcach za okres od stycznia do października 1993 roku

[213] Tamże: Plan pracy Koła Naukowego Bibliologów w Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej WSP w Kielcach na rok akademicki 1993/1994

[214] Tomasz Chrząstek, Adam Jachimczyk: Sprawozdanie z działalności Studenckiego Koła Bibliologów w latach 1994-1999. *Kiel. Stud. Bibliol.* 2000 T. 5 s. 199

funkcjonujących przy szkołach oraz areszcie śledczym punktów bibliotecznych. Uzupełnieniem zajęć praktycznych były seminaria i wykłady organizowane przez Ośrodek. Obozy naukowe w Toruniu zaowocowały ponadto zebraniem „bogatego i różnorodnego materiału fotograficznego, dokumentującego pracę Ośrodka". Studenci nakręcili też film video, który stanowił uzupełnienie procesu dydaktycznego[215]. Za słusznością organizowania tego typu obozów najlepiej przemawiają słowa ówczesnego opiekuna Studenckiego Koła Naukowego Bibliologów mgr. Adama Jachimczyka:

Przed studentami otworzyły się nowe, dotychczas praktycznie nieznane, możliwości działania. Dwutygodniowe obozy stanowią doskonałe uzupełnienie zajęć dydaktycznych. Wiedza zdobyta w ciągu roku akademickiego jest tu ciągle weryfikowana poprzez zetknięcie z problematyką stosunkowo mało znaną. Studenci wynoszą z zajęć doskonałą lekcję profesjonalizmu. Najważniejsze jest jednak to, że uczą się przełamywać instynktowną niechęć, barierę wobec „sprawnych inaczej"[216].

Od roku 1997 koło podjęło też organizację obozów naukowych, które miały na celu „doskonalenie różnorodnych form pracy dziennikarskiej". I tak we wrześniu 1997 i 1998 roku odbyły się dwa obozy dziennikarskie do Kałkowa koło Starachowic. Inicjatorką ich była ówczesna dyrektor Instytutu prof. nadzw. dr hab. Urszula Jakubowska. Celem obozów było zebranie materiałów do reportażu poświęconego, trwającej ponad 20 lat budowie zapory wodnej[217]:

Młodzi naukowcy, uzbrojeni w aparat fotograficzny, dyktafon i dobre pomysły, bezwzględnym okiem reportera rejestrowali rzeczywistość. Przygotowali specjalne ankiety dotyczące spraw osobistych mieszkańców. […]. Studenci pracowali codziennie przez sześć godzin. Potem był czas na zwiedzanie […], odpoczynek na łonie przyrody, wspólne rozmowy i dyskusje. […] czuli się potrzebni i pomocni. To do nich mieszkańcy kierowali swoje skargi i żale. […]. Reporterzy zebrali materiał na duży, trzyczęściowy artykuł […] przygotują referaty i zdjęcia na Sesję Studenckich Kół Naukowych […][218].

Studenci z koła naukowego w dniach 13-19 IX 1999 r. przebywali natomiast na obozie naukowym w Sandomierzu, gdzie zbierali materiały do reportażu poświęconego temu jakże urokliwemu miastu. Rok później pojechali dalej – do Tarnopola (Ukraina). Efektami swoich badań młodzi naukowcy dzielili i nadal dzielą się, uczestnicząc w organizowanych przez uczelnię dorocznych sesjach studenckich kół naukowych obywających się już od roku 1992 pod hasłem „Człowiek i jego środowisko". Członkowie koła w maju 1996 r. wzięli też czynny udział w Ogólnopolskiej Konferencji Studenckich Kół Naukowych Bibliotekoznawców odbywającej się w Katowicach. Hasłem konferencji była „Tradycja i nowoczesność w bibliotekoznawstwie i informacji naukowej". W trakcie jej trwania trzy członkinie Koła Naukowego Bibliologów z Kielc: Katarzyna Kita, Aneta Kruszczak oraz Marta Zawadzka przedstawiły komunikat *Infor-*

[215] Koło Naukowe Bibliologów, Pismo opiekuna koła mgr. Adama Jachimczyka do Działu Spraw Studenckich Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Kielcach z dnia 18 VI 1997 r.; Pismo z Ośrodka Czytelnictwa Chorych i Niepełnosprawnych w Toruniu do Dyrektora Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowo-Technicznej WSP w Kielcach prof. dr hab. Urszuli Jakubowskiej z dnia 10 VI 1997 r.; Adam Jachimczyk: Obóz naukowy Studenckiego Koła Bibliologów w Ośrodku Czytelnictwa Chorych i Niepełnosprawnych w Toruniu – 16-27 września 1996 *Kiel. Stud. Bibliol.* 1998 T. 4 s. 243; tegoż, Biblioterapia w Toruniu. *Głos Akademicki* 1998 nr 1 s. 16-17; Tomasz Chrząstek, Adam Jachimczyk: Sprawozdanie…, s. 199

[216] Adam Jachimczyk: Biblioterapia…, s. 17

[217] Tomasz Chrząstek, Adam Jachimczyk: Sprawozdanie…, s. 199

[218] Aneta Lech: Śladem reportera – bibliologa. *Głos Akademicki* 1998 nr 1 s. 15

macja o działalności Koła Naukowego Bibliologów w latach 1978-1996. Natomiast studentka Iwona Łata podczas Sesji Naukowej Studenckich Kół Naukowych, zorganizowanej przez Koło Naukowe Bibliotekoznawców Uniwersytetu Wrocławskiego, przedstawiła referat zatytułowany *Twórcze myślenie jako sposób na obojętność społeczeństw*[219].

W roku akademickim 2001/2002 opiekunem koła została mgr Judyta Ewa Perczak. Opiekę nad kołem sprawowała do 2008 roku. W tym czasie członkowie koła zajmowali się na przykład popularyzacją czytelnictwa wśród najmłodszych. Zorganizowali też czytelnicze mikołajki dla dzieci z jednego z kieleckich domów dziecka. Koło przebywało również na objazdach naukowych. Podczas pierwszego z nich, studenci poznali najnowocześniejsze rozwiązania techniki bibliotecznej oraz zabytki piśmiennictwa zgromadzone w wiodących książnicach Wielkopolski m.in.: w Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu, Bibliotece Polskiej Akademii Nauk w Kórniku, Bibliotece Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk oraz zespole pałacowo-parkowym w Rogalinie, pełniącym funkcję Oddziału Muzeum Narodowego w Poznaniu. Kolejny objazd naukowy miał na celu zapoznanie się z działalnością i zbiorami Biblioteki Jagiellońskiej[220].

Począwszy od roku akademickiego 2008/2009, aż do chwili obecnej, opiekunem Koła Naukowego Bibliologów „Ex Libris" jest dr Aleksandra Lubczyńska. Przewodniczącą koła (dane na rok akademicki 2012/2013) była Karolina Kustra, funkcje sekretarza i skarbnika pełnił Jan Jagieła, w składzie komisji rewizyjnej znalazły się Wanda Dziubińska i Ilona Płyta, a członkiniami koła były: Anna Gumowska, Katarzyna Buk oraz Krystyna Szambelan[221].

Pod koniec 2008 roku Studenckie Koło Naukowe Bibliologów „Ex Libris" nawiązało, trwającą do dziś, bardzo owocną współpracę z Wojewódzką Biblioteką Publiczną im. Witolda Gombrowicza w Kielcach, w zakresie opracowywania bibliografii regionalnej. Koło pomaga też pracownikom tej książnicy przy tworzeniu Świętokrzyskiej Biblioteki Cyfrowej (obróbka graficzna dokumentów i ich skanowanie) oraz pomaga przy realizowaniu wystaw czasowych. Za pośrednictwem tej biblioteki członkowie koła włączyli się aktywnie w akcję promującą czytelnictwo „Cała Polska czyta dzieciom", ponieważ w siedzibie tej książnicy organizowane są „czytające spotkania z dziećmi z kieleckich przedszkoli i szkół". Koło współpracuje ponadto z Muzeum Narodowym w Kielcach. Prowadzi też badania naukowe w zakresie czytelnictwa, bibliotekarstwa współczesnego oraz biblioterapii. Członkowie koła odbyli kilka wycieczek w celu poznania zbiorów i działalności największych i najciekawszych polskich książnic. W listopadzie 2010 r. członkowie koła zwiedzili Bibliotekę Narodową oraz Bibliotekę Uniwersytetu Warszawskiego, a 22 VI 2012 roku udali się do Krakowa celem bliższego poznania zbiorów i działalności Biblioteki Jagiellońskiej oraz Biblioteki Naukowej PAU i PAN. W trakcie zwie-

[219] Tomasz Chrząstek, Adam Jachimczyk: Sprawozdanie…, s. 200-201; Informator…, s. 303; Wniosek o przeprowadzenie akredytacji…, s. 30

[220] Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach. Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa. Koła naukowe Ex-Libris-Historia, http://www.ujk.edu.pl/ibib/index.php?option=com_content&view=article&id=48&Itemid=117 (dostęp: 31 X 2013)

[221] Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach. Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa. Skład Koła Naukowego Bibliologów „Ex Libris" w roku akad. 2012/2013, http://www.ujk.edu.pl/ibib/index.php?option=com_content&view=article&id=213:skad-koa-naukowego-bibliologow-ex-libris-w-roku-akad-20122013&catid=143:ex-libris-aktualnoci&Itemid=92 (dostęp: 31 2013)

dzania Biblioteki Jagiellońskiej poznali Klinikę Papieru, gdzie dokonywane są prace przy odkwaszaniu papieru[222].

Każdego roku koło bierze też czynny udział w Sesji Studenckich Kół Naukowych „Człowiek i jego środowisko", gdzie dzieli się wynikami badań będących efektem zainteresowań członków. Przykładowo podczas XXI konferencji odbywającej się w dniach 18-19 IV 2012 r., z referatami wystąpiły cztery członkinie koła, wygłaszając dwa referaty: Anna Gumowska i Izabela Szewczyk *Komiks w bibliotece szkolnej na podstawie literatury przedmiotu oraz badań ankietowych przeprowadzonych wśród bibliotekarzy szkół kieleckich* oraz Karolina Kustra i Ilona Płyta, które zaprezentowały referat zatytułowany *Library anxiety (lęk przed biblioteką) – czy studenci boją się biblioteki?* Natomiast podczas XXII konferencji z cyklu „Człowiek i jego środowisko", która miała miejsce w dniach 17-18 IV 2013 r., wynikami własnych badań, podzieliło się trzech członków koła „Ex Libris". Jan Jagieła wygłosił referat zatytułowany *Technologie i gry wideo we współczesnej edukacji w Polsce*, a wspomniane już Karolina Kustra i Ilona Płyta mówiły na temat *Wizerunku bibliotekarza w serwisie yotube.com*. Dnia 14 V 2012 r. Agnieszka Lipiec[223] wzięła czynny udział w Studenckiej Konferencji Naukowej na temat „Biblioteka jako przedmiot badań naukowych". Konferencję zorganizowało Koło Naukowe Bibliotekoznawców Uniwersytetu Łódzkiego, działające od 2000 roku przy Katedrze Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej tej uczelni[224].

Studenckie Koło Naukowe Bibliologów „Ex Libris" uczestniczyło też w uroczystym otwarciu nowej siedziby Biblioteki Głównej i Uniwersyteckiego Centrum Danych Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, które odbyło się 10 października 2013 roku oraz w odbywających się w tym samym dniu warsztatach digitalizacji i sztuki kodowania zbiorów bibliotecznych. W planach koła są kolejne wyjazdy naukowe oraz nawiązanie współpracy z innymi kołami naukowymi bibliologów. Celem Studenckiego Koła Naukowego Bibliologów „Ex Libris" jest przede wszystkim: „[…] pogłębianie wiedzy i zainteresowań naukowo-badawczych jego człon-

[222] Tamże: Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach. Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa. Koło Naukowe Bibliologów „Ex Libris" w r. akad. 2011/2012, http://www.ujk.edu.pl/ibib/index.php?option=com_content&view=article&id=181:koo-naukowe-bibliologow-qex-librisq-w-r-akad-20112012&catid=117:ex-libris&Itemid=93 (dostęp: 31 X 2013); Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach. Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa. Koła naukowe – Ex-Libris – aktualności. Wycieczka naukowa do Krakowa, http://www.ujk.edu.pl/ibib/index.php?option=com_content&view=article&id=201:wycieczka-naukowa-do-krakowa&catid=143:ex-libris-aktualnoci&Itemid=92 (dostęp: 31 X 2013); Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach. Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa. Koła naukowe Ex-Libris-Historia, http://www.ujk.edu.pl/ibib/index.php?option=com_content&view=article&id=48&Itemid=117 (dostęp: 31 X 2013).

[223] Agnieszka Lipiec: Czytelnictwo mangi na podstawie badań przeprowadzonych w Gimnazjum nr 4 w Starachowicach

[224] Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach. Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa. Koła naukowe – Ex-Libris – aktualności. Konferencja w Łodzi, http://www.ujk.edu.pl/ibib/index.php?option=com_content&view=article&id=199:konferencja-w-odzi&catid=143:ex-libris-aktualnoci&Itemid=92 (dostęp: 31 X 2013); Program XXI Konferencji Studenckich Kół Naukowych „Człowiek i jego środowisko" 18-19 kwietnia 2012 r., http://www.ujk.edu.pl/webujk/2569 (dostęp: 28 XI 2013); Program XXII Konferencji Studenckich Kół Naukowych „Człowiek i jego środowisko" 17-18 kwietnia 2013 r., http://www.ujk.edu.pl/webujk/files/2013/programkfn.pdf (dostęp: 28 XI 2013)

ków oraz popularyzacja kultury książki i bibliotek w województwie" świętokrzyskim[225]. I należy przyznać, że koło cel ten stara się dobrze realizować.

W połowie lat dziewięćdziesiątych z inicjatywy studentów specjalności prasoznawczej, zawiązało się w Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowo- Technicznej Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Kielcach – Studenckie Koło Naukowe Dziennikarzy. Opiekunem koła został dr Janusz Wróblewski. Koło było współorganizatorem VII Sesji Studenckich Kół Naukowych z cyklu „Człowiek i jego środowisko", która odbyła się w dniach 21-22 kwietnia 1998 r. W 2002 r. zainteresowani dziennikarstwem studenci Instytutu Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa powołali do istnienia Studenckie Koło Naukowe Żurnalistów, którego opiekunem został dr Adam Jachimczyk, a następnie dr Jolanta Kępa-Mętrak. Będące pod jej opieką koło rozpoczęło wydawanie pisma „Presik"[226].

Od roku akademickiego 2010/2011 z myślą o studentach kierunku Dziennikarstwo i komunikacja społeczna, powstało Studenckie Koło Naukowe Dziennikarskie „Presik". Jego pierwszą opiekunką była dr Olga Dąbrowska-Cendrowska, kolejną dr Jolanta Kępa-Mętrak, a od roku akademickiego 2013/2014 opiekę nad kołem przejęła dr Judyta Ewa Perczak. Pierwszym prezesem koła została studentka Natalia Zbijowska. W roku akademickim 2012/2013 zarząd koła stanowili: prezes – Marta Brodawka, zastępca – Kinga Chodacka, sekretarz – Cezary Detka, skarbnik – Tomasz Wójcik. Do podstawowych zadań i celów koła w myśl statutu należy: rozwój studenckiego warsztatu dziennikarskiego, szkolenie się w technikach różnych gatunków dziennikarskich, wydawanie studenckiego pisma „Presik" oraz broszur i biuletynów z dziedziny dziennikarstwa i jego wpływów na życie społeczne, współpraca z lokalnymi mediami i instytucjami kultury, współpraca z krajowymi i zagranicznymi instytucjami oraz towarzystwami naukowymi, czynne uczestnictwo w krajowym i międzynarodowym studenckim ruchu naukowym, organizowanie akcji charytatywnych i inicjatyw młodzieżowych[227]. Studenckie Koło Naukowe Dziennikarskie „Presik" jest kołem młodym, trudno więc jest szerzej przedstawić jego działalność. Należy jednak mieć nadzieję, że na trwałe zapisze się w historii Instytutu i wpisze w krajobraz naukowy Uniwersytetu.

Dla większości studentów uzyskanie dyplomu ukończenia szkoły wyższej związane jest z zerwaniem kontaktów z uczelnią, koleżankami i kolegami, wykładowcami. Bywają jednak i tacy absolwenci, którzy z uczelnią czują się emocjonalnie związani. I to właśnie z myślą o nich w Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowo-Technicznej powstało w połowie 1995

[225] Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach. Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa. Koło Naukowe Bibliologów *Ex Libris* w r. akad. 2011/2012, http://www.ujk.edu.pl/ibib/index.php?option=com_content&view=article&id=181:koo-naukowe-bibliologow-qex-librisq-w-r-akad-20112012&catid=117:ex-libris&Itemid=93 (dostęp: 31 X 2013)

[226] Koło Naukowe Bibliologów, Pismo kierownika Działu Spraw Studenckich, skierowane do opiekuna Studenckiego Koła Naukowego Bibliologów z dnia 19 I 1998 r.; Informator…, s. 303; Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach. Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa. Historia Instytutu, http://www.ujk.edu.pl/ibib/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=100&Itemid=42 (dostęp: 29 XI 2013)

[227] Statut Studenckiego Koła Naukowego Dziennikarskiego *Presik*; Protokół z zebrania Studenckiego Koła Naukowego Dziennikarskiego *Presik*. [Dokumentacja udostępniona przez opiekuna koła dr Judytę Ewę Perczak]

Studenckie Koło Naukowe Bibliologów „Ex Libris" podczas warsztatów z digitalizacji
Źródło: ze zbiorów Studenckiego Koła Naukowego Bibliologów „Ex Libris"

roku. Koło Absolwentów Bibliotekoznawstwa. Jego inicjatorem był dr Kazimierz Warda. W skład zarządu w latach 1997-1998 wchodzili: mgr Aldona Gorlowska – przewodnicząca, mgr Ewa Pawelec – zastępca, mgr Renata Skrzypek – sekretarz, mgr Mirosław Król – skarbnik oraz członkowie zarządu – mgr Bożena Głowacz i mgr Leszek Ozga. W 1998 r. koło liczyło 25 członków. Warunkiem przyjęcia w poczet członków było ukończenie studiów z zakresu bibliotekoznawstwa. W prace koła mogli włączyć się ponadto wykładowcy oraz studenci studiów stacjonarnych i niestacjonarnych. Celem nadrzędnym koła było „kultywowanie i propagowanie tradycji Instytutu". Do zadań Koła Absolwentów Bibliotekoznawstwa należało: organizowanie spotkań i zjazdów koleżeńskich oraz imprez wzorowanych na „biesiadach krzemienieckich", wydawanie okolicznościowych pism i pomoc w redagowaniu pisemka „Bibliofilek". W lipcu 1998 roku Koło Absolwentów Bibliotekoznawstwa zorganizowało spotkanie koleżeńskie[228]. Niestety, koło to zawiesiło działalność w 2000 r. wraz ze śmiercią jego inicjatora, dr. Kazimierza Wardy.

Od 1995 roku Instytut był też organizatorem studenckich bali zwanych „Połownikami" i „Kończóweczką". Ich inicjatorem był również dr K. Warda. Przy dźwiękach muzyki wspólnie bawili się studenci trzeciego i piątego roku studiów niestacjonarnych oraz ich wykładowcy. Nie

[228] Ewa Pawelec: Koło…, s. 7, 23

brakowało wesołej zabawy, muzyki, życzeń, toastów i krótkich programów satyrycznych[229]. I tym razem wraz ze śmiercią dr. Wardy, Instytut przestał je organizować.

Podsumowanie

Historia i stan obecny opisywanej jednostki naukowo-dydaktycznej to nie tylko coraz nowocześniejsze i bardziej wygodne aule, sale wykładowe, ćwiczeniowe i laboratoryjne, ale przede wszystkim ludzie ją tworzący i dbający o jej dalszy rozwój. Zaliczyć do nich należy: prof. dr. hab. Adama Massalskiego, prof. nadzw. dr. hab. Mieczysława Adamczyka, prof. dr hab. Urszulę Jakubowską, prof. dr. hab. Tomasza Mielczarka, prof. dr hab. Danutę Hombek, dr. hab. prof. AŚ Stanisława Adama Kondka, dr hab. prof. UJK Jolantę Chwastyk-Kowalczyk, dr. Kazimierza Wardę i wielu innych, o których być może nie zostało nawet wspomniane w niniejszym artykule. Zakład, a następnie Instytut, to również wspaniali studenci, często ludzie bardzo młodzi, ale obdarzeni ambicją, pasją, mnogością zainteresowań, przejawiający talent naukowy, organizacyjny, społeczny. Studenci, którzy sami o sobie w 1996 roku napisali w wierszowanym utworze

Satyra o współczesnym studencie

Od Łysicy do Pilicy studiują nauczyciele – nędznicy
Uczą się poznają książki dzieje,
Tymczasem naród się z nich śmieje.
Inni biznes robiąc się bogacą,
A oni za naukę płacą.

W Polsce by robić biznes
Wystarczy wiedzieć ile jest dwa razy dwa.
To czego oni się uczą, chleba im nie da.
Daje im to satysfakcję, rozwija myślenie,
Ale by do pierwszego przeżyć – męczą się szalenie, […][230].

[229] Taż: Ach! Co to był za bal…. *Głos Akademicki* 1997 nr 5 s. 6
[230] Tamże s. 7; Zob. też, Satyra o współczesnym studencie. *Bibliofilek* 1996 nr 1 s. 3

Mgr Halina Grzywacz

Dr Adam Ruta

Kraków – UP

INSTYTUT INFORMACJI NAUKOWEJ I BIBLIOTEKOZNAWSTWA UNIWERSYTETU PEDAGOGICZNEGO IM. KOMISJI EDUKACJI NARODOWEJ W KRAKOWIE

Abstract

Traditions of training librarians in Cracow Pedagogical University dates back to 1959, and therefore it has lasted continuously for more than 60 years. Librarian study, which was appointed first, was later transformed into the Department of Library Science at the Institute of Polish Philology, whose director was Dr. Jan Okoń. In 1977, he established the Division of Library Science. From the academic year 1978-1979 doc. dr hab. Jerzy Jarowiecki took over management and held it until 2000. After him, in the academic year 2000/2001 inheritance was taken by dr hab. Józef Szocki, prof. AP, and in 2001-2012 dr hab. Halina Kosętka, prof. UP headed the Institute. Currently the director is Dr. Michał Rogoż. During its existence the unit changed its name several times: Department of Librarianship and Information Science (1985), Institute of Librarianship and Information Science (1999), Institute of Information Science and Librarianship (since 2003).

In the years 1973-1974 4-year Master's studies in library and information science were launched. In 1980, post-graduate studies were established, and in 1981 there was an inauguration of a unified 5-year full time Master's program. From the academic year 2007/2008 two-stage studies were launched. Currently, in addition to the specialization of scientific information and library science, there has been conducted a new field of study: information architecture.

Streszczenie

Tradycje kształcenia bibliotekarzy w krakowskim Uniwersytecie Pedagogicznym sięgają 1959 roku, a zatem trwa ono nieprzerwanie już od ponad 60 lat. Najpierw powołano Studium Bibliotekarskie, przekształcone w Zakład Bibliotekoznawstwa przy Instytucie Filologii Polskiej, którego kierownikiem został

dr Jan Okoń. W 1977 roku powołano do życia Samodzielny Zakład Bibliotekoznawstwa. Od roku akad. 1978/79 kierownictwo jednostki objął doc. dr hab. Jerzy Jarowiecki, który pełnił tę funkcję do 2000 roku. Po nim w roku akad. 2000/2001 schedę przejął dr hab. Józef Szocki, prof. AP, a w latach 2001-2012 Instytutem kierowała dr hab. Halina Kosętka, prof. UP. Obecnie obowiązki dyrektora pełni dr Michał Rogoż. W ciągu swego istnienia jednostka zmieniała kilkakrotnie nazwę: Katedra Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej (1985), Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej (1999), Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa (od 2003).

W latach 1973-1974 uruchomiono 4-letnie magisterskie studia z bibliotekoznawstwa i informacji naukowej. W 1980 powstały studia podyplomowe, a w 1981 zainaugurowano jednolite 5-letnie studia dzienne magisterskie. Od roku akad. 2007/2008 uruchomiono studia dwustopniowe. Obecnie, oprócz kierunku informacja naukowa i bibliotekoznawstwo, prowadzony jest nowy kierunek studiów: architektura informacji.

Historia i dzień dzisiejszy Instytutu

Tradycje kształcenia bibliotekarzy w krakowskim Uniwersytecie Pedagogicznym sięgają 1959 roku, a zatem trwa ono nieprzerwanie już od ponad 60 lat. Władze uczelni, dostrzegając wiele cech wspólnych w zawodzie nauczyciela i bibliotekarza biblioteki szkolnej, poświęcały wiele uwagi temu zagadnieniu znajdując wsparcie i aprobatę środowiska bibliotekarskiego zaniepokojonego o dalszy rozwój kadr. Osobą, dzięki której rozpoczęto kształcenie bibliotekarzy w uczelni był wieloletni dyrektor Miejskiej Biblioteki Publicznej w Krakowie i wykładowca w Wyższej Szkole Pedagogicznej doc. dr. Józef Korpała. Zainicjował on powstanie Studium Bibliotekarskiego[1]. Wykładowcami Studium byli nie tylko pracownicy Instytutu Filologii Polskiej (dalej: IFP), ale przede wszystkim pracownicy Biblioteki Głównej WSP i innych krakowskich bibliotek, którzy dzielili się przy tym swym doświadczeniem dydaktycznym i zawodowym[2]. Studenci doceniając troskę władz uczelni, nauczycieli akademickich i bibliotekarzy dyplomowanych, chętnie wybierali Studium Bibliotekarskie jako dodatkowe studia fakultatywne. W sumie ukończyło je ponad 2200 słuchaczy. Dlatego władze uczelni postanowiły powołać nowy kierunek studiów zawodowych łączący filologię

[1] Jerzy Jarowiecki: Samodzielny Zakład Bibliotekoznawstwa. W: Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie w latach 1946-1981/ pod red. Zygmunta Ruty. Kraków 1981, s. 182-188; Kształcenie bibliotekarzy w Wyższej Szkole Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie; Jerzy Jarowiecki: Bibliotekoznawstwo i informacja naukowa w krakowskiej Akademii Pedagogicznej. *Konspekt* 2004 nr 19 s. 24-26

[2] Między innymi z: Biblioteki Głównej WSP dr Edward Chełstowski, A. Tabakowa, I. Burkot; Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej Genowefa Dulębina, Anna Jaworowska, Stanisław Kaszyński, Józef Zając; Biblioteki Jagiellońskiej Franciszka Korpałowa, Irena Bar-Święch, Irena Czerni; Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej Krystyna Blamowska, Stanisława Wisłocka, Irena Ponińska i Ewa Radlińska; Biblioteki Głównej AGH Maria Czyżowa, Helena Jarecka, Władysaw Piasecki; Biblioteki Głównej Politechniki Krakowskiej dr Józef Czerni, Leszek Staśto, Walentyna Szarek; Biblioteki Głównej Akademii Rolniczej Lidia Hayto; Instytutu Obróbki Skrawaniem Maria Daszkiewicz, Franciszek Kleszcz; Biblioteki Czartoryskich Tadeusz Frączyk, IKNiBO Maria Ciećkiewicz

polską z bibliotekoznawstwem. Ówczesny dyrektor IFP i rektor prof. Wincenty Danek, osobiście zainteresowany nowym kierunkiem studiów, przekazał dyrektorowi Biblioteki Głównej drowi Edwardowi Chełstowskiemu uprawnienia do tworzenia programu studiów, by w rok później powołać przy IFP Zakład Bibliotekoznawstwa. W latach 1971-1972 przyjęto dwa roczniki, które ukończyły studia w latach 1973 i 1975, a następnie mogły kontynuować studia magisterskie. W miejsce trzyletnich studiów zawodowych filologii polskiej z bibliotekoznawstwem uruchomiono w roku akademickim 1973/1974 jednolite 4-letnie magisterskie zaoczne studia z bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, a rok później także studia stacjonarne. Magisterskie studia bibliotekoznawcze w Krakowie były osiągnięciem w skali całego kraju. Władze uczelni włączyły do procesu dydaktycznego pracowników bibliotek, w tym bibliotekarzy dyplomowanych BG WSP, ponieważ ich doświadczenie i zaangażowanie było niejednokrotnie wykorzystywane przez komisje opracowujące kształt przyszłego bibliotekoznawstwa w Polsce[3]. Przygotowano wiele programów nauczania i materiałów metodycznych niezbędnych w procesie kształcenia. Zaowocowało to także zorganizowaniem ogólnopolskiej konferencji metodologicznej nt. roli i funkcji biblioteki uczelnianej w procesie kształcenia nauczycieli[4]. W efekcie w 1976 r. wszedł w życie jednolity i ogólnokrajowy program studiów bibliotekoznawstwa opracowany przez MNSzWiT, realizowany we wszystkich 14 ośrodkach kształcenia bibliotekarzy w Polsce[5]. Należy wspomnieć, że program resortu szkolnictwa wyższego i profil absolwenta były bardzo podobne do wypracowanych ustaleń krakowskiego bibliotekoznawstwa. Jako samodzielna jednostka organizacyjna bibliotekoznawstwo zostało powołane przy IFP w listopadzie 1975 r. Obowiązki kierownika w Zakładzie Bibliotekoznawstwa Rektor powierzył drowi Janowi Okoniowi – wybitnemu znawcy literatury staropolskiej. Funkcję tę dr Jan Okoń sprawował do 31 VIII 1978 r. z krótką przerwą w okresie od 1 XII 1977 do 31 I 1978 r., kiedy to obowiązki kierownika pełnił dr Jan Bujak, adiunkt Zakładu Bibliotekoznawstwa. Od marca 1976 r. w strukturze Zakładu istnieje

[3] W ramach środowiska krakowskiego inicjatywa ta przekładała się na daleko idącą współpracę z SBP – Okręgiem Miejskim Krakowa, Instytutu Kształcenia Nauczycieli i Badań Oświatowych i krakowskim Ośrodkiem Metodycznym Studiów dla Pracujących Wyższych Studiów Pedagogicznych działającym przy WSP (którego kierownikiem był doc. dr Jerzy Jarowiecki) i jego Komisją Bibliotekarską skupiającą bibliotekarzy wyższych szkół pedagogicznych.

[4] Rola i funkcje biblioteki uczelnianej w procesie kształcenia nauczycieli / pod red. Jerzego Jarowieckiego. Kraków 1974; Z. Sokół: Kształcenie kadr dla bibliotek szkolnych i publicznych w Samodzielnym Zakładzie Bibliotekoznawstwa Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. *Poradnik Bibliotekarza* 1979 nr 11/12 s. 281–283

[5] Jerzy Jarowiecki: Samodzielny Zakład…

biblioteka zakładowa, której pierwszym kierownikiem w latach 1976–1982 był mgr Antoni Gazda, absolwent Zakładu Bibliotekoznawstwa[6].

Ostatecznie w październiku 1977 r. na podstawie zarządzenia Rektora powołano Samodzielny Zakład Bibliotekoznawstwa z siedzibą przy ul. Grodzkiej 60[7]. Od początku roku akad. 1978/1979 kierownictwo Samodzielnego Zakładu Bibliotekoznawstwa objął doc. dr hab. Jerzy Jarowiecki. W ramach Zakładu powołano cztery zespoły naukowo-badawcze: 1. Zespół książki i czytelnictwa (kierownik dr Józef Zając); 2. Zespół Czasopiśmiennictwa polskiego i zagadnień wydawniczych (kierownik doc. dr hab. Jerzy Jarowiecki); 3. Zespół historii i funkcji bibliotek (kierownik dr Zofia Sokół); 4. Zespół bibliografii i informacji naukowej (kierownik dr Jan Bujak). Profesor dr hab. Jerzy Jarowiecki pełnił nieprzerwanie funkcję kierowniczą do 2000 r. Rozległe zainteresowania naukowe polonisty i pedagoga, bibliografa i bibliofila, umiejącego łączyć problematykę historycznoliteracką z księgoznawstwem, historią bibliotek, czytelnictwem i czasopiśmiennictwem były niezwykle ważne w stworzeniu przez niego Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej. O dynamicznym rozwoju Zakładu świadczy między innymi rozwój kadry. Zespół na początku działalności liczył 15 osób na etacie, 5 na 1/2 etatu i 13 na umowie zleceniu, a w 2000 r. zatrudniał 39 pracowników etatowych.

Od 1980 r. prowadzone były w SZB studia podyplomowe (I Studium Podyplomowe Bibliotekoznawstwa dla absolwentów różnych kierunków, którego pierwszym kierownikiem był dr Jan Bujak, II Studium Podyplomowe Bibliotekoznawstwa dla absolwentów bibliotekoznawstwa w zakresie bibliotek szkolnych – kierownikiem była dr Zofia Sokół).

Rok później obowiązywały już jednolite 5-letnie dzienne studia magisterskie na studiach dziennych, a od 1984 r. na studiach zaocznych.

Na podstawie Uchwały Senatu WSP z dnia 3 czerwca 1985 r. przekształcono prężnie rozwijający się SZB w Katedrę Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej. Powołano również nowe stanowisko – zastępcy kierownika Katedry. Pierwszym zastępcą była doc. dr hab. Wacława Szelińska, w latach 1987–1989 doc. dr hab. Ryszard Ergetowski, a następnie dr Piotr Krywak.

W wyniku prac nad planem studiów wprowadzającym przedmioty pedagogiczne, od roku akademickiego 1985/1986 bibliotekoznawstwo uzyskało status kierunku nauczycielskiego. W tym samym czasie powstało 2-letnie Studium Fakultatywne Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej dla studentów różnych kierunków. Rok akade-

[6] Dokumentacja archiwalna Zakładu; Jerzy Jarowiecki: Działalność dydaktyczno-wychowawcza i naukowa Samodzielnego Zakładu Bibliotekoznawstwa Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w latach 1980–1983. *Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie. Prace Bibliotekoznawcze II* 1984

[7] Jerzy Jarowiecki: Samodzielny Zakład…

micki 1992/93 przyniósł kolejne uzupełniające 3-letnie magisterskie studia zaoczne dla absolwentów studiów nauczycielskich oraz Studium Podyplomowe z zakresu bibliotekoznawstwa w Przemyślu, których organizatorem był prof. dr hab. Jerzy Jarowiecki.

W roku akad. 1992/1993 w trakcie trwania zajęć dydaktycznych dokonano przeniesienia jednostki i Katedra zmieniła adres z ul. Grodzkiej 60 na ul. Ingardena 4, po czym w 1994 r. ostatecznie znalazła siedzibę w gmachu głównym Uczelni przy ul. Podchorążych 2, gdzie mieści się do chwili obecnej.

Należy wspomnieć o poszerzeniu działalności dydaktycznej Katedry poza granice kraju i prowadzeniu wykładów przez pracowników na polonistyce Uniwersytetu w Grodnie (dr Henryk Czubała, dr Krzysztof Woźniakowski).

W roku akad. 1993/1994 dokonano zmiany statusu organizacyjnego Katedry. Została ona włączona za porozumieniem władz Senatu, Wydziału i Rady Naukowej IFP w strukturę IFP w celu wzmocnienia kadrowego[8].

W ramach rozwoju Katedry w roku akademickim 1995/96 stworzono nową jej strukturę powiększając zespoły do 5 pracowni[9]. W tym czasie utworzono 3 rodzaje studiów podyplomowych: I Studium podyplomowe Bibliotekoznawstwa dla absolwentów różnych kierunków studiów, II Studium dla absolwentów Bibliotekoznawstwa, III Studium Podyplomowe Technologii Informacji – dla absolwentów różnych kierunków studiów.

Natomiast w ramach studiów dziennych i zaocznych cały czas istniały od trzeciego roku studiów specjalizacje, takie jak: biblioteki szkolne i pedagogiczne, biblioteki publiczne, informacja naukowa, edytorstwo i problemy księgarsko-wydawnicze, czasopiśmiennictwo polskie XIX i XX wieku, prowadzone przez specjalistów w postaci wykładów, konwersatoriów i działań praktycznych.

Rok 1999 jest niezwykle ważny w historii uczelni i bibliotekoznawstwa, ponieważ z dniem 1 X przemianowano Wyższą Szkołę Pedagogiczną w Akademię Pedagogiczną im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie a Katedra otrzymała status Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej. Awans ten spowodował przekształcenia w strukturze Instytutu – powstały 4 katedry i 1 zakład (Katedra Bibliotekarstwa i Czytelnictwa; Katedra Czasopiśmiennictwa i Kultury Literackiej; Katedra Historii Książki; Katedra Teorii Tekstu i Edytorstwa; Zakład Informacji i Dokumentacji Naukowej).

Także rok 2000 przyniósł zmiany związane z odejściem na emeryturę długoletniego dyrektora Instytutu profesora Jerzego Jarowieckiego. Funkcję tę przejął dr hab. Józef Szocki prof. AP (1 X 2000 - 1 X 2001), który niebawem również przeszedł na emeryturę. W latach 2001-2012 Instytutem kierowała dr hab. Halina Kosętka prof. UP – literaturoznawca, sienkiewiczolog, edytor. Od 1 X 2012 roku obowiązki dyrektora pełni dr Michał Rogoż. Przez szereg lat wicedyrektorem i osobą niezastąpioną na tym stanowi-

[8] Zarz. Rektora WSP nr R-8/94 z dnia 31 III 1994 r.

[9] Zarz. Rektora WSP nr R-13/95 z 21 XI 1995 r.

sku był dr Piotr Krywak. Funkcję swą pełnił w latach 1999-2012, z wyjątkiem lat 2001-2006, kiedy zastępcą była dr Barbara Kamińska-Czubała. W roku akad. 2012/2013 funkcję zastępcy dyrektora Instytutu ds. dydaktycznych pełniła dr Ewa Wójcik, obecnie zaś wicedyrektorem jest dr Iwona Pietrzkiewicz.

W okresie kierownictwa prof. H. Kosętki Instytut w 2003 r**.** zmienił nazwę na Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa. W roku akad. 2007/2008 zgodnie z zatwierdzonymi standardami MNiSW oraz założeniami procesu bolońskiego uruchomiono 2-stopniowe studia (I stopień stacjonarnych i niestacjonarnych studiów licencjackich z dodatkową specjalizacją na studiach dziennych – nauczanie języka pol-

Prof. dr hab. Jan Okoń

Prof. dr hab. Jerzy Jarowiecki

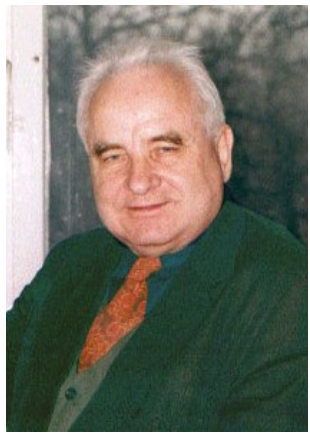

Prof. dr hab. Józef Szocki

Prof. dr hab. Halina Kosętka

Dr Michał Rogoż

skiego w szkole podstawowej i gimnazjum, natomiast na studiach niestacjonarnych tylko specjalność nienauczycielską). Lata następne to okres przygotowań do wdrożenia drugiego stopnia kształcenia – studiów uzupełniających magisterskich (zarówno dla studiów stacjonarnych, jak i niestacjonarnych).

Ponadto w latach 2007/2008 i 2009/2010 pojawiły się obok studiów podyplomowych bibliotekoznawczych atrakcyjne oferty studiów podyplomowych z zakresu architektury informacji, czy edytorstwa, księgarstwa i antykwarstwa, zarządzania informacją w strukturach lokalnych. Wielkim powodzeniem cieszą się kursy biblioterapii.

W tym czasie (20 XI 2008 roku) na podstawie ustawy nadano Uczelni nazwę Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie.

Po roku 2010 zmieniła się sytuacja i kondycja Instytutu, ponieważ powstał nowy Wydział Filologiczny Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie – (jednostka naukowo-dydaktyczna, jeden z sześciu wydziałów Uniwersytetu, wyodrębniony z Wydziału Humanistycznego 1 X 2010 r.). Instytut znalazł się w towarzystwie 2 instytutów (Filologii Polskiej i Neofilologii) i nastąpiła reorganizacja pracy w obrębie kształtującego się wydziału. W 2011 r. zakończył się etap jednolitych 5-letnich studiów magisterskich, zmieniła się również struktura Instytutu, powstało 6 katedr (do istniejących struktur dodano Katedrę Antropologii Kultury Książki, której kierownikiem został dr hab. Andrzej Dróżdż prof. UP).

Po ponownej reorganizacji struktury Instytutu w 2012 roku powstały 4 katedry (Katedra Badań Książki i Prasy; Katedra Bibliotekarstwa i Czytelnictwa; Katedra Edytorstwa i Wiedzy o Literaturze; Katedra Nauki o Informacji i Edukacji Informacyjnej), zaś od roku akad. 2013/2014 funkcjonują 3 katedry: Katedra Badań Książki i Prasy, Katedra Bibliotekarstwa i Czytelnictwa oraz Katedra Nauki o Informacji i Edukacji Informacyjnej.

Katedra Badań Książki i Prasy to zespół liczący 7 osób (prof. dr hab. Krzysztof Woźniakowski – kierownik, dr hab., prof. UP Grażyna Wrona, dr Agnieszka Fluda-Krokos, dr Iwona Pietrzkiewicz, dr Ewa Wójcik, dr Grzegorz Nieć i dr Adam Ruta). Pracownicy Katedry podejmują w swych badaniach indywidualnych różnorodną problematykę bibliologiczną, koncentrując się na zagadnieniach książki, prasy, ruchu wydawniczego. Prowadzone badania skupiają się na analizie książki, czasopism i innych mediów jako podstawowych nośników informacji na przestrzeni wieków, dawnych i współczesnych księgozbiorów, instytucji książki, a także użytkowników informacji w kontekście czytelniczym[10].

Katedra Bibliotekarstwa i Czytelnictwa liczy 6 pracowników (dr hab. Janusz Kostecki – kierownik, dr hab., prof. UP Andrzej Dróżdż, dr Władysław Marek Kolasa, dr Beata Langer, dr Urszula Lisowska-Kożuch i dr Wanda Matras-Mastalerz). Profil badawczy Katedry obejmuje prace badawcze z zakresu bibliotekoznawstwa, biblio-

[10] http://iinib.up.krakow.pl/katedra-badan-ksiazki-i-prasy.html [dostęp: 23 X 2013]

tekarstwa współczesnego, funkcjonowania bibliotek szkolnych, pedagogicznych, publicznych, naukowych i fachowych, automatyzacji bibliotek, czytelnictwa i biblioterapii, historii bibliotek i czytelnictwa. Szczególny nacisk położony jest na działalność bibliotek publicznych w Małopolsce[11].

Katedra Nauki o Informacji i Edukacji Informacyjnej skupia 6 osób (dr hab., prof. UP Hanna Batorowska – kierownik, dr Adam Bańdo, dr Barbara Kamińska-Czubała, dr Sabina Kwiecień, dr Michał Rogoż i dr Stanisław Skórka). Zespół Katedry łączą wspólne obszary zainteresowań naukowych, do których należy kultura informacyjna, edukacja medialna, technologia informacyjna, architektura informacji, zarządzanie informacją, zachowania informacyjne, użytkownicy informacji, biblioteki cyfrowe, funkcjonowanie informacji prasowej oraz szeroko rozumiane problemy informacji naukowej i technologii informacyjnej[12].

Oprócz kadry naukowo-dydaktycznej w SZB, Katedrze i Instytucie obecni byli i są pracownicy administracyjni i bibliotekarze. O bibliotekarzach Zakładu autorka pisze w księdze jubileuszowej wydanej z okazji 65 lat Biblioteki Głównej UP w Krakowie[13]. Sekretariat Zakładu prowadzony był wzorowo i sumiennie przez m.in. Krystynę Zastawniak, Grażynę Wdowiak, Danutę Opydo, Agnieszkę Starzyk-Piziak i Teresę Heichel-Szaran. Pierwszymi pracownikami technicznymi były mgr Barbara Bierońska i mgr Teresa Michalczyk, potem Ewa Dziubińska, która również obsługiwała przez krótki okres sekretariat Zakładu, dr Lech Jarząbek oraz od lat niezastąpieni, zawsze pomocni i życzliwi mgr Mieczysław „Leszek" Więcławek i mgr Leszek Żyła. W Bibliotece instytutowej zawsze służą pomocą mgr Halina Grzywacz – kierownik oraz mgr Justyna Buczyńska-Łaba.

Obecnie Instytut zatrudnia 23 etatowych pracowników, w tym 20 nauczycieli akademickich.

W roku akad. 2013/2014, po kilku latach przygotowań, uruchomiono nowy kierunek studiów: architektura informacji (studia I stopnia stacjonarne). Studia te przygotowują absolwentów do: projektowania przestrzeni informacyjnych, projektowania funkcjonalnego komunikatu wizualnego, posługiwania się odpowiednimi strategiami i metodami projektowania, badania, analizowania i wizualizowania przestrzeni informacyjnych, wizualizowania informacji oraz architektury stron internetowych. W najbliższej przyszłości planowane jest otwarcie studiów II stopnia (magisterskich).

---

[11] http://iinib.up.krakow.pl/katedra-bibliotekarstwa-i-czytelnictwa.html?2_1 [dostęp: 23 X 2013]

[12] http://iinib.up.krakow.pl/katedra-nauki-o-informacji-i-edukacji-informacyjnej.html?2_2 [dostęp: 23 X 2013]

[13] Halina Grzywacz: Funkcje bibliotek instytutowych na przykładzie działalności Biblioteki Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa w latach 1976–2011. W: Służą i chronią: 65 lat Biblioteki Głównej Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie / pod red. Marii Pidłypczak-Majerowicz, Stanisława Skórki, Doroty Wilk. Kraków 2011 s. 167-181

W dniu 3 XII 2013 roku Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego ogłosiło wyniki konkursu w zakresie wdrażania systemów poprawy jakości kształcenia oraz Krajowych Ram Kwalifikacji. Spośród nadesłanych 261 wniosków najwyżej oceniono projekt Wydziału Filologicznego UP przygotowany przez Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa. Nasza jednostka otrzyma dofinansowanie w wysokości 1 000 000 zł.

Badania naukowe

Aktywność naukowa pracowników Instytutu obejmuje niemal wszystkie pola badawcze współczesnej bibliologii i informatologii. Od lat 70. XX wieku podejmowane są badania dotyczące obecności książki w naszej kulturze, obejmujące one nie tylko obecne terytorium Polski, ale i Kresy oraz emigrację. Przedmiot zainteresowania stanowią także zagadnienia antropologii i teorii książki, kultury literackiej, dzieje drukarstwa, bibliotek – naukowych, publicznych, zakonnych i prywatnych, księgarstwa, rynku antykwarycznego, czytelnictwa, oraz badania proweniencyjne. Poruszane są również zagadnienia związane z różnymi formami ograniczania wolności słowa oraz czynnikami wpływającymi na społeczny obieg książki.

Od wielu lat znaczna część pracowników przejawia dużą aktywność naukową w zakresie szeroko rozumianego prasoznawstwa. Obszar ich zainteresowań obejmuje prasę ogólnopolską i regionalną – zwłaszcza krakowską i lwowską z XVIII-XXI wieku. Efektem badań są monografie dotyczące dziejów czasopiśmiennictwa, konkretnych tytułów prasowych oraz poszczególnych rodzajów prasy – m.in. politycznej, naukowej, kulturalnej, gadzinowej, regionalnej, religijnej, rozrywkowej, dziecięcej i młodzieżowej.

Podejmowane badania dotyczą m.in. zagadnień architektury informacji, kultury i edukacji informacyjnej, potrzeb użytkowników informacji, bibliometrii, edukacji medialnej i zarządzania informacją. Godne podkreślenia są osiągnięcia praktyczne i teoretyczne związane z rozwojem bibliotek cyfrowych, digitalizacją dokumentów oraz analizą porównawczą zintegrowanych systemów bibliotecznych.

Prowadzone są też badania dotyczące czytelnictwa, biblioterapii, metodyki pracy bibliotecznej i zawodu bibliotekarza. Pracownicy Instytutu upowszechniają koncepcję biblioteki szkolnej jako nowoczesnego centrum dydaktycznego. Włączają się również w interdyscyplinarny dyskurs naukowy na temat roli edukacji informacyjnej w dzisiejszym społeczeństwie medialnym.

Na podkreślenie zasługuje dorobek edytorski, w tym edycje źródłowe (pamiętniki, listy z XIX i XX wieku) oraz opracowania różnych dzieł literackich. Nasi pracownicy są autorami artykułów dotyczących tradycyjnych i nowoczesnych źródeł informacji, licznych bibliografii w formie baz danych oraz drukowanych wykazów. Prowadzone są również badania książki i prasy dla dzieci i młodzieży.

Interdyscyplinarny charakter nauki o książce i działalności informacyjnej sprawia, że w dorobku pracowników Instytutu pojawiają się także publikacje literaturoznawcze, językoznawcze, historyczne, naukoznawcze, politologiczne, a nawet pedagogiczne[14].

Publikacje

Pracownicy Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa przejawiali i przejawiają, jak już wspomniano, dużą aktywność naukową. Efektem prowadzonych badań były publikacje prac naukowych w postaci monografii indywidualnych, prac zbiorowych, artykułów, rozpraw, recenzji i sprawozdań. Trudno dziś odtworzyć na podstawie rozproszonych źródeł i wykazów pełną listę publikacji autorstwa pracowników IINiB. Z niepełnych zapewne danych wyłania się obraz dorobku wydawniczego jednostki: ponad 130 publikacji zwartych, blisko 1600 artykułów i rozpraw oraz ponad 300 recenzji i sprawozdań[15]. Tematyka publikacji odzwierciedlała zainteresowania badaw-

[14] http://iinib.up.krakow.pl/badania-naukowe.html?1_1 [dostęp: 12 XI 2013]

[15] Jerzy Jarowiecki: Działalność dydaktyczno-wychowawcza i naukowa Samodzielnego Zakładu Bibliotekoznawstwa Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w latach 1980-1983, *Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie. Prace Bibliotekoznawcze II* (1984), s. 287; Jerzy Jarowiecki*:* Działalność dydaktyczna i naukowa Samodzielnego Zakładu Bibliotekoznawstwa Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie w roku akademickim 1983/84. Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie. Prace Bibliotekoznawcze III (1985) s. 283; Jerzy Jarowiecki: Działalność Katedry Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie w r. akad. 1984/1985. *Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie. Prace Bibliotekoznawcze IV* (1987) s. 286-287; Jerzy Jarowiecki: Katedra Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie za lata 1985-1987. *Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie. Prace Bibliotekoznawcze V* (1990) s. 285; Jerzy Jarowiecki: Działalność dydaktyczno-naukowa Katedry Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej w latach 1987/1988-1988/1989. *Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie. Prace Bibliotekoznawcze VI* (1991) s. 224; Jerzy Jarowiecki: Działalność dydaktyczno-wychowawcza i naukowa Katedry Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej WSP w Krakowie w roku akademickim 1989/1990. *Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie. Prace Bibliotekoznawcze VII* (1993) s. 233-234; Piotr Krywak: Katedra Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej WSP w Krakowie w latach 1990/1991-1991/1992 *Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie. Prace Bibliotekoznawcze VIII* (1996) s. 191; Grażyna Wrona: Katedra Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej WSP w Krakowie w latach 1992/1993-1995/1996. *Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie. Prace Bibliotekoznawcze IX* (1998) s. 221; Michał Rogoż: Katedra Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej WSP w Krakowie w latach 1996/97-1997/98. *Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia I* (2001) s. 181; Marek Glogier, Wanda Matras: Sprawozdanie z pracy dydaktycznej i organizacyjnej Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Akademii Pedagogicznej w Krakowie za rok akademicki 1999/2000. A*nnales Academiae Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia II* (2003) s. 347; Halina Kosętka: Publikacje pracowników Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Akademii Pedagogicznej w Krakowie za lata 2001-2002. *Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia III* (2005) s. 332-348; Halina Kosętka, Michał Rogoż: Publikacje pracowników Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Akademii Pedagogicznej w Krakowie

cze poszczególnych osób, realizowane zarówno w ramach projektów indywidualnych (granty, badania statutowe), jak i ogólnopolskich zespołów naukowych.

Zagadnienia historii książki, dziejów ruchu wydawniczego i księgarstwa znalazły odbicie w licznych publikacjach książkowych, z których najważniejsze to: Jan Bujak, *Informacja o książce i prasie w tygodnikach galicyjskich 1772-1900* (1989), Maria Konopka: *Adam Dominik Bartoszewicz: redaktor, księgarz i wydawca lwowski 1838-1886* (1995), Hanna Batorowska: *Jan Nepomucen Bobrowicz polski wydawca i księgarz w Saksonii w czasach Wielkiej Emigracji* (1992), Roman Jaskuła: *Wydawnictwo Biblioteka Polska Kazimierza Józefa Turowskiego 1855-1863* (1992), Tenże: *Karol Forester: emigracyjny działacz, pisarz i wydawca 1800-1879* (2002), Marek Pieczonka: *„Księgarnia Wydawnicza Trzaska, Evert i Michalski": działalność wydawnicza* (1993), Adam Ruta: *Księgarnia „S.A. Krzyżanowski" w Krakowie. Zarys dziejów 1870-1950* (2003), Alfred Toczek: *Lwowskie środowisko historyczne i jego wkład w kulturę książki i prasy (1860-1918)* (2013), Janusz Sowiński: *Między oryginałem, kopią a falsyfikatem. Polskie edycje faksymilowe* (2009), Andrzej Dróżdż: *Książki i rewolucja: ks. Antonio Marini – neapolitański jakobin i jego biblioteka* (2004), Tenże: *Książka w świecie utopii* (2006, wyd. 2: *Od liber mundi do hipertekstu* –2009), Tenże: *Epitafia i wyrocznie: szkice o początkach pisma i książki w starożytnej Grecji* (2013).

Badania nad dziejami księgozbiorów instytucjonalnych i prywatnych oraz dniem dzisiejszym bibliotek i zawodem bibliotekarza przyniosły szereg opracowań, m.in.: Iwona Pietrzkiewicz: *Biblioteka kanoników regularnych w Krakowie w XV i XVI wieku* (2003), Barbara Góra: *Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego w Pelplinie: 1828-2000* (2007), Józef Szocki: *Domowy świat książek: wybrane księgozbiory polskie w XIX wieku* (2000), Tenże, *Księgozbiory domowe w Galicji wschodniej (1772-1918)* (2001), *Służą i chronią: 65 lat Biblioteki Głównej Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie*/ pod red. Marii Pidłypczak-Majerowicz, Stanisława Skórki, Doroty Wilk (2011), Lilia Kowkiel: *Prywatne księgozbiory na Grodzieńszczyźnie w pierwszej połowie XIX wieku* (2005), *Biblioteka szkolna: tendencje rozwoju – teoria i praktyka*/ pod red. Lidii Ippoldt, Haliny Kosętki i Iwony Pietrzkiewicz, *W kręgu biblioteki szkolnej: edukacja akademicka nauczycieli bibliotekarzy dla potrzeb zreformowanej szkoły*/ pod red. Haliny Kosętki i Bożeny Pietrzyk (2002).

Aktywność naukowa w zakresie prasoznawstwa zaowocowała dziesiątkami publikacji zwartych autorstwa prof. Jerzego Jarowieckiego oraz jego współpracowników

w latach 2003-2005. *Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia V* (2007) s. 252-274; Halina Kosętka, Michał Rogoż: Publikacje pracowników Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Akademii Pedagogicznej w Krakowie w roku 2006. *Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia VI* (2008) s. 207-215; S. Kwiecień: Publikacje pracowników Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie w latach 2007-2011. *Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia X* (2012) s. 161-204

i uczniów. Poniżej przedstawiamy wybór najważniejszych dokonań: Jerzy Jarowiecki: *Konspiracyjna prasa w Krakowie w latach okupacji hitlerowskiej 1939-1945* (1980), Jerzy Jarowiecki: *Prasa lwowska w latach 1864-1918* (2002), Jerzy Jarowiecki: *Studia nad prasą polską XIX i XX wieku* (1997, tom II 2006), Bożena Pietrzyk: *Problemy kultury w prasie konspiracyjnej w latach 1939-1945* (1995), Krzysztof Woźniakowski*: Prasa, kultura, wojna: studia z dziejów czasopiśmiennictwa, kultury literackiej i artystycznej lat 1939-1945* (1999), Tenże, *Polskojęzyczna prasa gadzinowa w tzw. Starej Rzeszy (1939-1945)* (2001), Władysław Marek Kolasa: *Prasa Krakowa w dekadzie przemian 1989-1998: rynek – kultura – polityka* (2004), Grażyna Wrona: *Polskie czasopisma naukowe w latach 1918-1939* (2005), Grzegorz Nieć: *Jakub Szymkiewicz „Szlachcic na łopacie" – satyryczny reporter „Wiadomości Brukowych"* (2006), Ewa Wójcik: *Kalendarze dwudziestolecia międzywojennego: dzieje, problemy literatury i kultury, bibliografia* (2000), Adam Bańdo: *Nie tylko krew na pierwszej stronie. Problematyka kulturalna na łamach „Ilustrowanego Kuriera Codziennego" w latach 1918-1939* (2006), Michał Rogoż: *Czasopisma dla dzieci i młodzieży Instytutu Wydawniczego „Nasza Księgarnia" w latach 1945-1989: studium historycznoprasowe* (2009), Urszula Lisowska-Kożuch: *Dziennik Polski w latach 1945-1969. Próba monografii* (2010), Anna Faber-Chojnacka: *Czasopisma krakowskie dla dzieci i młodzieży w dwudziestoleciu międzywojennym* (1995), Alfred Toczek: *Krakowski „Naprzód" i jego polityczne oblicze 1919-1934* (1997), Władysława Wójcik: *Prasa gadzinowa Generalnego Gubernatorstwa (1939-1945)* (1988).

W dziedzinie nauki o informacji wydawano zarówno podręczniki akademickie, jak i monografie: Hanna Batorowska, Barbara Czubała: *Wybrane zagadnienia nauki o informacji i technologii informacyjnej* (1996, 2000), Hanna Batorowska, Barbara Kamińska-Czubała: *Szkolne centrum informacji* (2002), Hanna Batorowska: *Kultura informacyjna w perspektywie zmian w edukacji* (2009), Taż: *Od alfabetyzacji informacyjnej do kultury informacyjnej: rozważania o dojrzałości informacyjnej* (2013), Stanisław Skórka: *Użytkownicy systemów hipertekstowych: strategie poszukiwania informacji w edukacyjnym serwisie internetowym* (2006).

Jak już wspomniano, w Instytucie prowadzono również badania interdyscyplinarne z historii oraz dziejów i teorii literatury, ukazały się m.in. następujące monografie: Henryk Czubała: *Realizm metafizyczny: literatura w poszukiwaniu formy pojemnej* (2009), Michał Zięba: *Wielcy romantycy polscy w pozytywizmie galicyjskim: studia i szkice literaturoznawcze z perspektywy edytorskiej* (2009), Wacława Szelińska: *Śląsk w piśmiennictwie Jana Długosza* (1993), Henryka Kramarz: *Tadeusz Rutowski: portret pozytywisty i demokraty galicyjskiego* (2001), Halina Kosętka: *Adaptacje sceniczne dzieł prozatorskich Henryka Sienkiewicza* (1997), Piotr Krywak: *Fantastyka Lema: droga do „Fiaska"* (1994), Maria Jazowska-Gumulska: *Oswajanie z kulturą: w kręgu inspiracji folklorystycznych w literaturze dla dzieci i młodzieży* (2001).

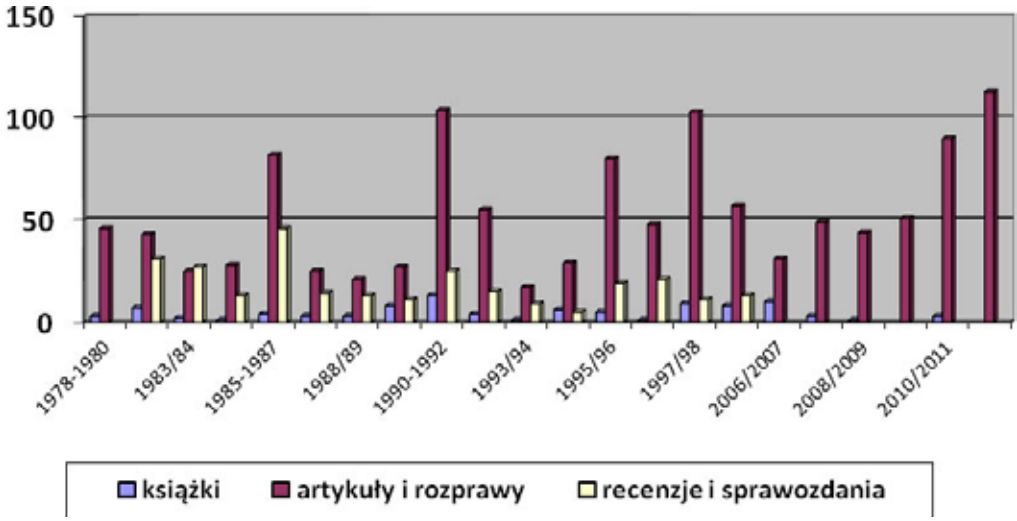

Wykres 1. Publikacje pracowników Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie w latach 1978-2012

W dorobku pracowników na uwagę zasługują edycje źródeł i tekstów, m.in.: *Książka w środowisku lwowskich rzemieślników. Cz. 1, Katalog książek z Biblioteki Stowarzyszenia Rękodzielników „Gwiazda" we Lwowie*, oprac. Maria Konopka (2003), *Książka w środowisku lwowskich rzemieślników. Cz. 2, Rejestr wypożyczeń Biblioteki Stowarzyszenia Rękodzielników „Gwiazda" we Lwowie (22 XI 1880 - 15 IV 1883)*, oprac. Maria Konopka (2004), *Bernard Połoniecki – księgarz lwowski: dzienniki, pamiętniki i listy z lat 1880-1943,* oprac. i wstępem opatrzyła Maria Konopka (2006), Stanisław hr. Tarnowski, *Domowa Kronika Dzikowska*, wstęp, oprac. i koment. Grzegorz Nieć (2010), *W obronie „Ogniem i mieczem" – polemiki z Olgierdem Górką: wybór tekstów*, wstęp i oprac. Halina Kosętka.

Wśród bibliografii przywołać należy następujące pozycje: Jerzy Jarowiecki, Barbara Góra: *Prasy lwowska w dwudziestoleciu międzywojennym: próba bibliografii* (1994), Władysław Marek Kolasa, Jerzy Jarowiecki: *Polska bibliografia prasoznawcza 1996-2001* (2005), Maria Jazowska-Gumulska, Maria Ostasz: *Bibliografia piśmiennictwa o literaturze dla dzieci i młodzieży za lata 1945-1956* (1990).

Nie sposób wymienić tu wszystkich publikacji autorstwa pracowników Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa[16], bowiem ramy artykułu na to nie pozwa-

[16] Bibliografii publikacji pracowników Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie 1986-1995, Kraków 1996; Bibliografia publikacji pracowników Akademii Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie 1996-2000, pod red. I. Burkot, Kaków 2003; Bibliografia pu-

lają, jednak z przytoczonych przykładów wyłania się obraz potencjału badawczego oraz wkładu naukowców z Uniwersytetu Pedagogicznego w rozwój bibliologii i informatologii.

Periodyki

Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa wydaje własny periodyk pod tytułem *Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia* ukazujący się w ramach „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis". Pismo znajduje się na liście czasopism punktowanych MNiSW. Obecne *Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia* wychodzą od 2001 r. i są kontynuacją „Prac Bibliotekoznawczych" – jednej z serii „Rocznika Naukowo-Dydaktycznego Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie" od 1982 do 1998 roku (łącznie ukazało się dziewięć numerów)[17]. Struktura „Prac Bibliotekoznawczych" obejmowała 2 części: I Rozprawy i artykuły; II Materiały i sprawozdania, a od t. 3 III Autoreferaty prac doktorskich. Z czasem drukowane prace ujęto w następujące działy: A. Artykuły i rozprawy; B. materiały C. Recenzje, omówienia; D. Kronika naukowa, sprawozdania. W publikacjach zamieszczonych w „Pracach Bibliotekoznawczych" dominowały rozprawy i artykuły poświęcone działalności księgarsko-wydawniczej i czasopiśmiennictwu głównie XIX i XX w., dziejom bibliotek od XVI do XX wieku, badaniom nad ruchem wydawniczym, życiem kulturalnym, bibliografii i informacji naukowej, prasie, czytelnictwu i historii nauki.

Pod obecnym tytułem ukazało się dziesięć numerów[18], a kolejny znajduje się w druku. W *Annales* obecne są stałe działy: A. Artykuły i rozprawy (Historia książki i biblio-

blikacji pracowników Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie http://www.up.krakow.pl/biblio/bibliografia/bibliografia.html [dostęp: 24 XI 013].

[17] Wszystkie zeszyty ukazały się pod redakcją prof. Jerzego Jarowieckiego: Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie, z. 78: Prace Bibliotekoznawcze I (1982); z. 8: Prace Bibliotekoznawcze II (1984); z. 96: Prace Bibliotekoznawcze III (1985); z. 110: Prace Bibliotekoznawcze IV (1987); z. 135: Prace Bibliotekoznawcze V (1990); z. 147: Prace Bibliotekoznawcze VI (1991); z. 155: Prace Bibliotekoznawcze VII (1993); z. 178: Prace Bibliotekoznawcze VIII (1996); z. 194: Prace Bibliotekoznawcze IX(1998).

[18] Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis, Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia I / pod red. Józefa Szockiego, Kraków 2001; Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia II /pod red. Haliny Kosętki, Kraków 2003; Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia III / pod red. Haliny Kosętki, Kraków 2005; Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia IV / pod red. Haliny Kosętki, Kraków 2006; Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia V / pod red. Haliny Kosętki, Kraków 2007; Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia VI / pod red. Haliny Kosętki, Kraków 2008; Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia VII / pod red. Haliny Kosętki, Kraków 2009; Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia VIII / pod red. Haliny Kosętki, Kraków 2010; Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia IX / pod red. Haliny Kosętki, Kraków 2011; Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia X / pod red. Andrzeja Dróżdża, Kraków 2012

tek; Czasopiśmiennictwo – kultura literacka); B. Materiały; C. Recenzje; D. Kronika naukowa. Sprawozdania. Redakcja dokłada starań, aby pismo ukazywało się regularnie raz do roku. Nadsyłane teksty podlegają procedurze recenzowania zgodnie z zasadami obowiązującymi w czasopismach naukowych. Rocznik posiada Radę Naukową, w której zasiadają uznane krajowe i zagraniczne autorytety bibliologiczne. Pismo udostępnia swoje łamy nie tylko pracownikom rodzimego Instytutu, ale jest otwarte na współpracę z innymi ośrodkami akademickimi w kraju i za granicą[19].

Z inicjatywy m.in. pracowników Instytutu w 1998 roku powstał „Rocznik Historii Prasy Polskiej", wydawany przez Polską Akademię Nauk i Uniwersytet Pedagogiczny i ukazujący się do dnia dzisiejszego. Redaktorem naczelnym periodyku jest prof. dr hab. Jerzy Jarowiecki, redaktorem odpowiedzialnym i sekretarzem redakcji prof. dr hab. Krzysztof Woźniakowski (IINiB), zaś członkami kolegium redakcyjnego są, oprócz wyżej wymienionych: dr hab. prof. UP Grażyna Wrona, dr Władysław Marek Kolasa oraz dr Michał Rogoż (wszyscy z IINiB). Członkiem kolegium był również prof. dr hab. Andrzej Notkowski. Siedziba redakcji mieści się na terenie Instytutu. Rocznik jest wydawnictwem ciągłym, organem Komisji Prasoznawczej PAN Oddział w Krakowie, ukazującym się w postaci 2 zeszytów rocznie. Na jego łamach zamieszczane są artykuły poświęcone historii prasy oraz materiały z zakresu szeroko pojmowanego prasoznawstwa. Pismo zawiera następujące działy: *Artykuły i rozprawy*; *Materiały i miscellanea*; *Przeglądy i recenzje*; *Kronika* oraz *Pro memoria*. Drukowane są artykuły zarówno w języku polskim, jak i angielskim. Artykuły opatrzone są abstraktami i słowami kluczowymi w języku polskim i angielskim, a także streszczeniami w języku polskim. Podstawową wersją pisma jest wersja drukowana, ale dostępne jest ono również w Internecie na platformie Versita Ltd.

Konferencje

Od 1986 roku Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UP w Krakowie jest organizatorem cyklicznej międzynarodowej konferencji naukowej *Kraków – Lwów. Książki – czasopisma – biblioteki*. Do tej pory odbyło się 11 edycji konferencji, która zdobyła sobie uznanie w środowisku bibliologów zajmujących się tematyką lwowską i krakowską[20]. Pierwsza konferencja dotyczyła tematyki Krakowa, kolejne

[19] http://sbsp.up.krakow.pl/ [dostęp: 22 XI 2013]

[20] I Konferencja w dniach 7-8 maja 1986; II Ogólnopolska Konferencja Naukowa (28-29 XI 1993); III Ogólnopolska Konferencja Naukowa (3-4 XI 1994); IV Ogólnopolska Konferencja Naukowa (4-5 XI 1970; V Ogólnopolska Konferencja Naukowa (3-4 XI 1999); VI Międzynarodowa Konferencja Naukowa Kraków - Lwów: książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX wieku w dniach 19-20 XI 2001 roku; VII Międzynarodowa Konferencja Naukowa Kraków - Lwów: książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX wieku w dniach 19-20 XI 2003 roku; VIII Międzynarodowa Konferencja Naukowa Kraków - Lwów. Książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX wieku w dniach 16-18 XI 2005 roku; IX Międzynarodowa Konferencja Naukowa Kraków - Lwów: książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX wieku w dniach 21-23 XI 2007 roku;

konsekwentnie obejmują również problematykę lwowską. Krakowskie listopadowe spotkania naukowe, organizowane z reguły co dwa lata, na trwałe wpisały się do kalendarza konferencji. Wyjątkowa była jubileuszowa X Międzynarodowa Konferencja Naukowa, która odbyła się we Lwowie w dniach 20-22 X 2009 roku we współpracy z Katedrą Bibliotekoznawstwa i Bibliografii Lwowskiego Narodowego Uniwersytetu im. Iwana Franki we Lwowie. Pokłosiem konferencji są publikacje w formie prac zbiorowych zawierających większość referatów wygłoszonych podczas obrad.

Niezależnie od krakowsko-lwowskiego cyklu, Instytut i jego katedry był organizatorem i współorganizatorem szeregu konferencji naukowych o zasięgu ogólnopolskim i międzynarodowym. Zaprezentowane zostaną jedynie dokonania z ostatnich kilkunastu lat. W 2013 roku IINiB wspólnie z Biblioteką Główną Uniwersytetu Pedagogicznego zorganizował II Międzynarodową Konferencję Naukową „Biblioteka w przestrzeni edukacyjnej. Bibliotekarz 2.0 – nowoczesność na bazie tradycji", która odbyła się w dniach 23-24 V 2013 roku w Krakowie, zaś Katedra Nauki o Informacji i Edukacji Informacyjnej przygotowała ogólnopolską konferencję naukową „Biblioteka w świecie cyfrowym. Kultura – Edukacja – Wychowanie informacyjne", która odbyła się 17 V 2013 roku w Suchej Beskidzkiej. W 2011 roku instytut był współorganizatorem dwóch konferencji – „Biblioteka w przestrzeni edukacyjnej. Funkcje i wyzwania w XXI wieku" (wraz z Biblioteką Główną UP), która odbyła się w dniach 16-17 V 2011 roku oraz „Powstanie listopadowe 1830-1831 roku. Historia – tradycja – media" (wspólnie z Muzeum Niepodległości, IINiSB UW oraz Mazowiecko-Podlaskim Towarzystwem Naukowym), która miała miejsce w Warszawie w dniach 19-20 X 2011 roku. Rok wcześniej Instytut współorganizował konferencję „Kultura informacyjna i biblioteki szkolne w środowisku lokalnym" (Sucha Beskidzka, 5-7 III 2010 r.).

W 2006 roku odbyło się seminarium naukowe „Perspektywy współpracy bibliotek pedagogicznych z bibliotekami szkolnymi" dla dyrektorów i kadry zarządzającej bibliotek pedagogicznych w Małopolsce, zorganizowane przez Małopolskie Kuratorium Oświaty przy współudziale Pracowni Informacji i Dokumentacji Naukowej IINiB., a także Forum Małopolskich Nauczycieli Bibliotekarzy na temat „Biblioteka szkolna miejscem pracy twórczej", którego organizatorem była Pracownia Informacji i Dokumentacji Naukowej IINiB przy współpracy Towarzystwa Nauczycieli Bibliotekarzy Szkół Polskich – Oddział Krakowie.

Rok 2004 przyniósł dwie konferencje: ogólnopolską na temat „Centrum Informacyjne przyszłością polskiej szkoły", zorganizowaną we współpracy z Ośrodkiem Edukacji Informatycznej i Zastosowań Komputerów w Warszawie oraz „Centrum informacyjne dla potrzeb środowiska lokalnego" przygotowaną przez Pracownię Informacji

X Jubileuszowa Międzynarodowa Konferencja Naukowa Kraków - Lwów: książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX wieku w dniach 20-22 X 2009 roku we Lwowie; XI Międzynarodowa Konferencja Naukowa Kraków - Lwów: książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX wieku w dniach 15-16 XI 2011 roku

i Dokumentacji Naukowej IINiB AP w Krakowie oraz Starostwo Powiatowe w Suchej Beskidzkiej i ZS im. Walerego Goetla w Suchej Beskidzkiej.

W roku 2003 odbyło się aż pięć sesji naukowych, oprócz VII edycji konferencji „Kraków – Lwów" były to: Ogólnopolska Konferencja Naukowa na temat „Edukacja nauczycielska wobec zadań reformy", sesja międzynarodowa „Język i kultura Wielkiego Księstwa Litewskiego", konferencja międzynarodowa „Dzieło i życie Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego" oraz XI Szkoła Dydaktyków Literatury i Języka Polskiego (trzy ostatnie zorganizowane wspólnie z Instytutem Filologii Polskiej Akademii Pedagogicznej w Krakowie).

W kwietniu 2002 roku odbyło się sympozjum naukowe z okazji 110. rocznicy ukazania się krakowskiego „Naprzodu", zaś w maju tegoż roku Ogólnopolska Konferencja Naukowa zorganizowana przez IBiIN AP w Krakowie, Kuratorium Oświaty w Krakowie, MENiS – Interkl@sę, Beskidzkie Niepubliczne Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Suchej Beskidzkiej na temat „Kształcenie dla przyszłości w szkolnym skomputeryzowanym centrum informacji".

W roku 2001 – oprócz VI konferencji „Kraków – Lwów" odbyły się: Ogólnopolska Konferencja „Edukacja akademicka nauczycieli bibliotekarzy dla potrzeb zreformowanej szkoły" zorganizowana przez Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego, Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej AP w Krakowie oraz Centralny Ośrodek Metodyczny Studiów Nauczycielskich, a także X Szkoła Dydaktyków Literatury i Języka Polskiego w cyklu: Warsztat badawczy dydaktyka literatury i języka. Podręcznik jako narzędzie kształcenia polonistycznego w gimnazjum, zorganizowana przez nasz instytut.

Prace dyplomowe

Prace magisterskie i licencjackie przygotowane przez studentów informacji naukowej i bibliotekoznawstwa tworzą zróżnicowany zbiór zarówno pod względem tematów, jak i formy (monografie, prace poglądowe, stany badań). Pierwsze prace magisterskie z zakresu informacji naukowej i bibliotekoznawstwa zostały obronione w 1977 r. W sumie latach 1977–2013 obroniono ponad 3240 prac licencjackich i magisterskich. Na ich temat pisano na łamach czasopisma „Prace Bibliotekoznawcze", a potem „Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia", a także w materiałach pokonferencyjnych „Książki, czasopisma, biblioteki Krakowa XIX i XX w."[21]. Opracowywano na bieżąco ze-

[21] Barbara Czubałowa: Prace magisterskie w Katedrze Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej WSP w Krakowie w latach 1986–1991. *Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie. Prace Bibliotekoznawcze VIII* (1996) s. 207–213; Wiesław Magiera: Prace magisterskie powstałe w Samodzielnym Zakładzie Bibliotekoznawstwa WSP w Krakowie w l. 1977–1985. W: Książki, czasopisma, biblioteki Krakowa XIX i XX w. Kraków 1988 s. 24–40

stawienia bibliograficzne prac od 1977–2013 w formie tradycyjnej i elektronicznej. Elektroniczna baza bibliograficzna jest dostępna na stronach internetowych Instytutu i Biblioteki Instytutu[22].

Większość prac ma charakter historyczny, choć nie brak tematów współczesnych, pisanych w oparciu o badania empiryczne. Obszarem i chronologią badań objęto całość dziejów książki i bibliotek w Polsce. Na wielorakość tematów mieli wpływ promotorzy prac. Stały się one odzwierciedleniem ich prac badawczych i zainteresowań. Opiekunami seminariów dyplomowych byli i są bibliotekoznawcy, literaturoznawcy, bibliografowie, prasoznawcy, językoznawcy, naukoznawcy, badacze historii książki, bibliotek i literatury dziecięcej. Powstałe prace są także odzwierciedleniem dorobku naukowo-dydaktycznego Instytutu, ponieważ znaczna część kadry naukowej to absolwenci Instytutu, którzy realizują swoje zainteresowania badawcze i poszerzają tematykę prac dyplomowych swoich seminarzystów. Pisano na temat: bibliotek (szkolnych, pedagogicznych, publicznych i naukowych), historii książki polskiej od XVI do XXI wieku, historii prasy i czasopiśmiennictwa polskiego, czytelnictwa i społecznego obiegu książki. To prace bibliograficzne, z informacji naukowej, edytorstwa, zagadnień wydawniczo-księgarskich, a także z zakresu literaturoznawstwa, historii kultury i życia literackiego miast i wsi. Ponadto powstały prace na pograniczu krytyki literackiej, kultury, językoznawstwa. Z czasem powstały nowe specjalizacje z biblioterapii, recepcji twórczości i filmu, a także marketingu, infobrokerstwa i in.

Najwięcej prac dyplomowych powstało w ramach specjalizacji czasopiśmienniczej, przygotowanych w postaci opracowań monograficznych oraz prac bibliograficzno-prasoznawczych. To zasługa inspirującej roli byłego dyrektora Instytutu prof. Jerzego Jarowieckiego, pod którego opieką powstało ich najwięcej. Na temat prac magisterskich

[22] Bibliografia prac magisterskich wykonanych w Samodzielnym Zakładzie bibliotekoznawstwa Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie za lata 1977–1979, oprac. Marek Pieczonka (poz. 1-169). Kraków 1980; Toż za rok 1980, oprac. Grażyna Dymańska, Marek Pieczonka (poz. 170–257). Kraków 1981; Toż za rok 1981, oprac. Grażyna Wrona, Marek Pieczonka (poz. 258-306); Toż za lata 1982–1983, oprac. Barbara Góra. Kraków 1984 (poz. 307–432); Toż za rok 1984, oprac. Barbara Góra (poz. 433-478). Kraków 1985; Bibliografia prac magisterskich wykonanych w Katedrze Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej WSO w Krakowie za lata 1985-1991, oprac. Marek Gloger, Mieczysław Więcławek (poz. 479-779). Kraków 1992; Bibliografia prac magisterskich napisanych w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Akademii Pedagogicznej w Krakowie za lata 1992–2004, oprac. Halina Grzywacz, Dorota Wilk. Kraków 2005; Bibliografia prac magisterskich i licencjackich napisanych w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa za lata 2005–2011, oprac. Halina Grzywacz, Justyna Buczyńska-Łaba. Kraków 2012; Bibliografia prac magisterskich napisanych w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa za lata 2012-2013, oprac. Justyna Buczyńska-Łaba. Kraków 2013, maszynopis; Prace magisterskie IBiIN (1977–1999), Prace magisterskie IBiIN (1977–2002) wersja testowa, http://bazy.wbp.krakow.pl/cgi-bin/makwww2/makwww.exe; http://binib.wordpress.com/poradnik/prace-dyplomowe-bibliografia/

i doktorskich pisanych pod kierunkiem Profesora powstały osobne publikacje[23]. Obok seminariów Jerzego Jarowieckiego dużą popularnością cieszyły się zespoły seminarzystów objęte opieką prof. Andrzeja Notkowskiego, prof. Krzysztofa Woźniakowskiego, prof. Grażyny Wrony, a także m.in. dra Sylwestra Dzikiego, dr hab. Zofii Sokół, czy dra Alfreda Toczka.

Większość prac licencjackich i magisterskich powstałych w ciągu minionych 36 lat dotyczy szeroko pojętej bibliologii i bibliotekoznawstwa (pisane były pod opieką m.in. prof. Ireny Bar-Świech, dr. Edwarda Chełstowskiego, prof. Andrzeja Dróżdża, dr. Tadeusza Frączyka, prof. Jerzego Jarowieckiego, dr Lidii Ippoldt, prof. Romana Jaskuły, prof. Marii Konopki, prof. Marii Pidłypczak-Majerowicz, dr Marii Radwańskiej, prof. Janusza Sowińskiego, prof. Wacławy Szelińskiej, dr Ewy Wójcik, prof. Grażyny Wrony).

Duży zbiór stanowią prace dotyczące czytelnictwa i społecznego obiegu książki (promotorzy to m.in. dr Anna Faber-Chojnacka, dr Lidia Ippoldt, prof. Jerzy Jarowiecki, dr Maria Radwańska, prof. Józef Szocki, dr Józef Zając). Obok specjalizacji z zakresu czytelnictwa powstała nowa gałąź wiedzy z biblioterapii (pod opieką m.in. dr Barbary Kamińskiej-Czubały, dr Lidii Ippoldt, prof. Marii Pidłypczak-Majerowicz), która cieszy się ogromnym zainteresowaniem studentów. Na podstawie napisanych prac dyplomowych z tej nowej dyscypliny można określić stan badań z zakresu czytelnictwa i biblioterapii osób niepełnosprawnych, które zostały zebrane i opracowane obejmując swym zasięgiem chronologicznym lata 1980–2013.

Duży procent prac dyplomowych to chętnie wybierane tematy bibliograficzne. Pisane były m.in. pod opieką dr. Jana Bujaka, dr Marii Jazowskiej-Gumulskiej, prof. Jerzego Jarowieckiego, dr Barbary Góry, prof. Haliny Kosętki, prof. Grażyny Wrony.

Prace z przedmiotu kierunkowego informacji naukowej i informatologii, kultury i technologii informacyjnej, architektury informacji, komputeryzacji bibliotek, infobrokerstwa pisane były m.in. pod kierunkiem prof. Wiesława Babika, dr. Adama Bańdy, prof. Hanny Batorowskiej, dr Barbary Kamińskiej-Czubały, dr. Franciszka Kleszcza.

W zakresie drukarstwa, działalności wydawniczej, edytorstwa i księgarstwa promotorami prac byli m.in. dr Tadeusz Frączyk, prof. Jerzy Jarowiecki, prof. Roman Jaskuła, dr Barbara Góra, prof. Maria Konopka, prof. Maciej Kawka, dr Grzegorz Nieć, dr Adam Ruta, dr Marek Pieczonka, dr Iwona Pietrzkiewicz, prof. Wacława Szelińska, dr Ewa Wójcik, prof. Krzysztof Woźniakowski, prof. Grażyna Wrona, dr Józef Zając, dr Michał Zięba. Obszerny temat badawczy stanowią prace w zakresie historii i działalności wydawniczej Galicji Wschodniej, a przede wszystkim Lwowa. Obejmują swym zasięgiem okres zaborów i okres między wojenny. Prace te powstały przede wszyst-

[23] Halina Grzywacz, Dorota Wilk: Bibliografia prac magisterskich i doktorskich za lata 1969–1995 napisanych pod kierunkiem profesora dra hab. Jerzego Jarowieckiego w czterdziestolecie pracy naukowej i dydaktycznej. Kraków 1996 ; toż za lata 1996–2004. Kraków 2005

kim pod opieką badaczy tego zakresu tematycznego, prof. Jerzego Jarowieckiego, prof. Marii Konopki, prof. Marii Pidłypczak-Majerowicz i dr Ewy Wójcik.

Wiele prac powstało na temat życia literackiego i kulturalnego społeczeństwa polskiego, które prowadzili specjaliści z zakresu szeroko pojętej literatury, pedagogiki, historii oświaty: prof. Halina Kosętka, prof. Henryka Kramarz, prof. Krzysztof Woźniakowski, prof. Krzysztof Dmitruk, prof. Jerzy Ossowski, dr Piotr Krywak, dr hab. Henryk Czubała, prof. Maciej Kawka, prof. Halina Bursztyńska, prof. Mariai Lizis oraz dr Maria Jazowska-Gumulska.

Prace licencjackie i magisterskie powstałe na przestrzeni 36 lat stanowią ogromny dorobek naukowy i badawczy, zawierający materiał źródłowy, archiwalny, dokumentacyjny, ujmujący polskie środowisko literackie, kulturalne, prasoznawcze, wydawnicze. To potencjał świadczący o dużej pracy twórczej, badawczej i dydaktycznej środowiska bibliotekoznawczego krakowskiego Uniwersytetu Pedagogicznego.

Studenckie Koło Naukowe „Bibliolog"

Już w kilka lat po uruchomieniu nowego kierunku, jakim było bibliotekoznawstwo i informacja naukowa, w 1978 roku powstało Koło Naukowe „Bibliolog". Pierwszym jego kuratorem była dr Wacława Szelińska. Studenci w pierwszych latach istnienia koła wygłaszali referaty na posiedzeniach naukowych, brali udział w wycieczkach do bibliotek, wydawnictw, drukarń itp. instytucji, a także zwiedzali wystawy związane z historią książki i bibliotek. Pomagali też w organizowaniu bibliotek zakładowych, m.in. katalogując zbiory. Koło było współorganizatorem seminariów naukowych, z których pierwsze, poświęcone księgarstwu i działalności wydawniczej w Krakowie, odbyło się 1979 roku. Kolejne dotyczyły m.in. księgarstwa w Krakowie do 1939 roku, wiktorii wiedeńskiej w prasie i książce czy dziejów książki w badaniach studentów bibliotekoznawstwa[24].

Studenci zrzeszeni w kole naukowym wydawali swoje pisma. Pierwszym z nich był „Kiermasz" (1980) – w zasadzie jednodniówka, potem „Bibliolog. Gazetka Koła Naukowego Studentów Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej WSP" (1992-1993), a następnie „V.S.O.P. Gazeta Katedry Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej WSP" (1995-1997) – od nru 3 z podtytułem „Pismo studentów Katedry Bibliotekoznawstwa WSP w Krakowie"[25].

[24] I Seminarium Naukowe (1979) pt. „Księgarstwo i działalność wydawnicza w Krakowie w l. 1939-1945", II (1980) „Prasa dzieci i młodzieży, jej funkcje społeczne" , III (1981) „Książka, prasa, wydawnictwa w Krakowie w okresie dwudziestolecia międzywojennego (1918-1939)", IV (1982) „Książka – Prasa – Działalność wydawnicza w Krakowie do roku 1939". Podobne seminaria (V i VI) odbyły się również w 1982 r.

[25] Marek Glogier: Czasopisma, biuletyny i jednodniówki w WSP/AP. Przegląd tytułów z lat 1951-2006. *Konspekt* 2006 nr 2/3 s. 106-123

Istotnym dokonaniem koła naukowego było zainicjowanie w 1984 roku obozów naukowych w Pelplinie, które kontynuowane były przez 15 lat. Studenci, pod kierunkiem doc. dr hab. Wacławy Szelińskiej i dr Barbary Góry, porządkowali księgozbiór Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Chełmińskiej, katalogując zbiory oraz tworząc odrębny dział starych druków.

***

Retrospektywny przegląd działalności Instytutu oraz spojrzenie na jego dzisiejsze oblicze pozwala skonstatować, że na pierwszym miejscu uwidacznia się troska o realizację kierunków wytyczonych już w pierwszych latach istnienia. Przykładano nieustannie wagę do uniwersalnych wartości i wysokich standardów pracy naukowej i wychowawczej nauczycieli akademickich. Istotna była i jest nadal jakość kształcenia studentów, potwierdzana wysokimi ocenami wystawianymi Instytutowi podczas kolejnych akredytacji (ostatnia w 2013 roku). Dzięki tym działaniom krakowskie bibliotekoznawstwo znalazło trwałe miejsce w historii uczelni oraz polskich środowisk akademickich. Potwierdzeniem może też być niezmienne od lat zainteresowanie studiami w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie.

Inauguracja roku akademickiego 2010 / 2011

Inauguracja roku akademickiego 2012 / 2013

Inauguracja roku akademickiego 2012 / 2013

Otrzęsiny 2010

Festiwal Nauki 2010

Konferencja Kraków - Lwów 2009

Kraków-Lwów 2011

Dr Anita Has-Tokarz

Dr Renata Malesa

Lublin – UMCS

INSTYTUT BIBLIOTEKOZNAWSTWA I INFORMACJI NAUKOWEJ UNIWERSYTETU MARII CURIE – SKŁODOWSKIEJ W LUBLINIE - Z PERSPEKTYWY DZIESIĘCIU LAT ISTNIENIA

Abstract

The Maria Curie-Skłodowska University [UMCS] Institute of Library and Information Science, Lublin, is one of Poland's ten academic centers which train future personnel for libraries and information institutions. The traditions of higher education training in library science in the Lublin environment date back to the mid-1970s. The Institute of Library and Information Science has operated as part of the UMCS Faculty of Humanities since 2003. The article discusses the development of the Institute including the historical aspect, the organizational structure, and directions and concepts of training taking into account innovations implemented in the teaching process. The paper also describes the research interests of the Institute's academics, lists their major publications and research projects, and shows the Institute's activities intended to promote the Faculty and the University, and to popularize science and knowledge in the Lublin region. The article also discusses the issues concerning the Institute's scientific and teaching cooperation with centers at home and abroad. It points out the prospects for development and the need to implement modifications in the concept of training that result from the necessity of adjusting the training offer to the challenges of information and knowledge society, and the present-day job market.

Streszczenie

Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie jest jednym z dziesięciu krajowych ośrodków akademickich, kształcących przyszłe kadry dla bibliotek i placówek informacyjnych. Tradycje kształcenia wyższego w zakresie bibliotekoznawstwa w środowisku lubelskim sięgają połowy lat 70. tych XX wieku. Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej w strukturze Wydziału Humanistycznego UMCS funkcjonuje od 2003 roku. W artykule omówiono rozwój Instytutu uwzględniając aspekt historyczny, strukturę organizacyjną, kierunki i koncepcje kształcenia, z uwzględnieniem innowacji wdrażanych w procesie dydaktycznym. Scharakteryzowano zainteresowania

badawcze pracowników, wskazano najważniejsze publikacje i projekty naukowe oraz działania Instytutu na rzecz promocji Wydziału i Uniwersytetu, a także popularyzacji wiedzy w regionie. Omówiono ponadto zagadnienie współpracy naukowej i dydaktycznej Instytutu z ośrodkami krajowymi i zagranicznymi. Wskazano perspektywy rozwoju i potrzeby wdrażania modyfikacji w koncepcji kształcenia, wynikających z konieczności dostosowania oferty dydaktycznej do wyzwań społeczeństwa informacji i wiedzy i współczesnego rynku pracy.

Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej funkcjonuje w strukturze Wydziału Humanistycznego UMCS w Lublinie od 1 września 2003 roku. Tradycje kształcenia akademickiego w zakresie bibliotekoznawstwa w środowisku lubelskim są jednak dużo dłuższe. Studia bibliotekoznawcze w Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej uruchomione zostały w 1974 r., w trybie zaocznym w Instytucie Filologii Polskiej na Wydziale Humanistycznym. W pierwszych latach funkcjonowania ich nazwa brzmiała bibliotekoznawstwo i informacja naukowo-techniczna. Od roku akademickiego 1975/1976 studia te zostały związane z Instytutem Historii. Ich kierownikiem początkowo był prof. dr Jan Gurba, a od 1 VII 1976 r. prof. dr hab. Józef Szymański. Oparcie kierunku na związku z Instytutem Historii, a w szczególności z naukami pomocniczymi historii, najbliższymi swym przedmiotem zainteresowań problematyce bibliotekoznawstwa wynikało również z troski o zapewnienie odpowiedniej kadry naukowej, realizującej proces dydaktyczny na wysokim poziomie. Uregulowanie spraw organizacyjnych, pewna stabilizacja kadry naukowo – dydaktycznej, troska o podniesienie poziomu kształcenia, a także wyraźne zapotrzebowanie regionalnego rynku pracy na wysoko kwalifikowaną kadrę bibliotekoznawczą przyczyniły się do uruchomienia w roku akademickim 1977/1978 studiów w trybie stacjonarnym.

W roku akademickim 1983/1984 uruchomiono studia podyplomowe w zakresie bibliotekoznawstwa. Było to wyrazem nie tylko stabilizacji organizacyjnej i dydaktycznej Zakładu Nauk Pomocniczych Historii i Bibliotekoznawstwa, ale również prawidłowego rozwoju kadry naukowo – dydaktycznej, która potrafiła w pełni wykonać proces dydaktyczny realizowany na trzech poziomach: studiach stacjonarnych, zaocznych i podyplomowych. W tamtym okresie zespół naukowo – dydaktyczny tworzyli z jednej strony pracownicy zajmujący się naukami pomocniczymi historii, z drugiej zaś zajmujący się problematyką bibliotekoznawczą.[1]

Od momentu uzyskania autonomii organizacyjnej, funkcję Dyrektora Instytutu sprawuje prof. dr hab. Maria Juda. Funkcję Zastępcy Dyrektora od 2009 roku pełni dr Anita Has-Tokarz.

[1] Zob.: Alicja Matczuk: Bibliografia publikacji pracowników Zakładu Nauk Pomocniczych Historii i Bibliotekoznawstwa UMCS oraz wykaz prac habilitacyjnych, doktorskich i magisterskich wykonanych w latach 1977- 2003. Lublin 2007, s. 7 -18; Maria Juda: Studia bibliotekoznawcze na UMCS. „*Folia Bibliologica*" 1994/1995 R. 42/43 s. 122-131

W Instytucie funkcjonuje 5 Zakładów: Zakład Informacji Naukowej (kurator dr hab. prof. UMCS Zbigniew Osiński), Zakład Bibliotekarstwa, Książki Współczesnej i Innych Środków Przekazu (kierownik dr hab. prof. UMCS Zbigniew Osiński), Zakład Dawnej Książki i Bibliografii (kierownik prof. dr hab. Maria Juda), Zakład Czytelnictwa i Semiotyki Przekazu Informacji (kierownik dr hab. prof. UMCS Bożena Rejak) oraz Zakład Podstaw Kultury i Naukoznawstwa (kierownik - do 30 IX 2012 roku - dr hab. prof. UMCS Antoni Krawczyń, a obecnie dr hab. prof. UMCS Jarosław Włodarczyk).

Instytut dysponuje zapleczem lokalowym i materiałowym, pozwalającym realizować proces dydaktyczny i badania naukowe na wysokim poziomie. Bazę lokalowa stanowią nowocześnie wyposażone sale dydaktyczne, własna pracownia komputerowa (dodatkowo Instytut korzysta z pracowni komputerowej Wydziału Humanistycznego) i pokoje pracowników. W ramach grantów unijnych pozyskano środki, dzięki którym zasoby Instytutu wzbogaciły się o specjalistyczny sprzęt digitalizacyjny (skaner do zaawansowanej digitalizacji dokumentów zapewniający wysoką rozdzielczość i 20 skanerów do pracy indywidualnej), czytniki do e-booków, aparaty i kamery cyfrowe oraz profesjonalne oprogramowanie wykorzystywane do tworzenia zasobów cyfrowych.

W Instytucie zatrudnionych jest obecnie 20 pracowników, w tym 5 profesorów, 8 na stanowisku adiunkta i 7 asystentów. Reprezentują oni różne specjalności, począwszy od zagadnień ściśle związanych z bibliotekarstwem poprzez bibliografię i inne źródła informacji, informację naukową, czytelnictwo i komunikację społeczną, historię książki i bibliotek, teorię i metodologię bibliologii i informatologii, edytorstwo oraz wiedzę o mediach, historię i teorię kultury, kulturę współczesną po zarządzanie informacją i wiedzą, a także problematykę dotyczącą społeczeństwa wiedzy i informacji.

Na tematykę prac naukowo-badawczych realizowanych w ramach działalności statutowej Instytutu składają się między innymi: kultura piśmiennicza w Polsce doby średniowiecza, dawna książka drukowana w systemie komunikacji społecznej XV-XVIII w., książka w procesie alfabetyzacji społeczeństwa staropolskiego, obieg książki w środowiskach lokalnych XVI-XVIII wieku, historia, teoria i metodyka polskich bibliografii specjalnych (dziedzinowych, osobowych, regionalnych), rola i znaczenie bibliografii w kontekście naukowym, kulturowym i społecznym, praktyka bibliograficzna tj. sporządzanie bibliografii specjalnych (osobowych, zagadnieniowych, lokalnych), edytorstwo naukowe (historyczne i filologiczne), podstawy redagowania książki i innych form przekazu.

W kręgu zainteresowań badawczych pracowników Instytutu pozostają również takie kwestie, jak: przekształcenia środowiska informacyjnego, zarządzanie informacją, organizacja i reprezentacja wiedzy, teoria i wykorzystanie języków informacyjno-wyszukiwawczych, w tym projektowanie tezaurusów i baz danych, zastosowania technologii komputerowych i teleinformatycznych, przemiany tradycyjnych form informa-

cji (bibliografie, katalogi, nagrania dźwiękowe, dokumenty oglądowe, wydawnictwa informacyjne itd.) w zmieniającym się środowisku informacyjno-komunikacyjnym, przetwarzanie języka naturalnego, informacyjna obsługi nauki, teoria informacji. Swymi badaniami pracownicy obejmują też problemy: mediateki i infocentra w systemie komunikacji społecznej oraz organizacja i zarządzanie informacją edukacyjną.

Istotne znaczenie mają badania odnoszące się do semiotyki przekazu informacji, lingwistycznego opisu informacji, zagadnień dotyczących języka kultury, mediów i reklamy, zagadnień komunikacji społecznej, książki i innych mediów w systemie komunikacji społecznej, społecznego obiegu książki i innych środków przekazu, edukacji i kultury czytelniczej, medialnej i informacyjnej, współczesnego rynku książki i mediów dla młodego odbiorcy, historii czytelnictwa, metodologii badań czytelniczych.

Ponadto prowadzone są badania w zakresie wpływu świadomości społecznej na powstawanie różnych koncepcji kultury, determinantów rozwoju kultury, zmian kulturowych w kontekście obowiązujących systemów wartości, relacji kultury współczesnej w odniesieniu do przeszłości, dziejów kultury od jej początków do czasów współczesnych, miejsca kultury polskiej w kontekście dziedzictwa ogólnoludzkiego, roli książki i bibliotek w systemie kultury, kluczowych etapów rozwoju nauki w kontekście dziejów refleksji metanaukowej.

Na dziesięcioletni dorobek naukowy pracowników Instytutu składa się blisko 500 publikacji. Wśród nich znajdują się liczne monografie, prace zbiorowe, artykuły monograficzne w czasopismach krajowych i zagranicznych oraz materiałach pokonferencyjnych, wstępy do prac zbiorowych, redakcje czasopism i ksiąg pamiątkowych, bibliografie, katalogi, edycje źródłowe, recenzje, sprawozdania, komunikaty, a także artykuły popularnonaukowe publikowane również w językach obcych. Najważniejsze z nich to: Maria Juda: *Pismo drukowane w Polsce XV-XVIII wieku*. Lublin 2001; Artur Znajomki: *Bibliografie osobowe historyków polskich*. Lublin 2003; *Lublin a książka*, pod red. Antoniego Krawczyka i Elżbiety Józefowicz-Wisińskiej. Lublin 2004; Piotr Tafiłowski: *Wojny włoskie 1494-1559*. Zabrze 2007 oraz *Mohács 29 VIII 1526*. Zabrze 2010; Zbigniew Osiński: *Technologie informacyjne w edukacji humanistycznej*. Toruń 2005 oraz *Janusz Jędrzejewicz - piłsudczyk i reformator edukacji 1885-1951*. Lublin 2007 Bożena Rejak: *Kulturowe aspekty języka mody*. Lublin 2008; *Z książką przez życie*, pod red. Antoniego Krawczyka. Lublin 2008; *Bestsellery – literatura popularna – odbiorcy. Empiryczne badania czytelnictwa*, pod red. Anna Dymmel, Lublin 2009; Anita Has-Tokarz: *Horror w literaturze współczesnej i filmie*. Lublin 2010; Maria Juda: *Polonia typographica Polonorum. Polskie przywileje drukarskie.* Lublin 2010; Jarosław Pacek: *Bibliografia w zmieniającym się środowisku społecznym*. Warszawa 2010; K. Stępień: Folksonomie*, czyli społecznościowe opisywanie treści*. Warszawa 2010; *Biblioteka, książka, informacja i Internet 2010,* pod red. Zbigniewa Osińskiego. Lublin 2010; Jadwiga Woźniak-Kasperek: *Wiedza i język informacyjny w paradygmacie*

sieciowym. Warszawa 2011; Maria Juda, Ewa Teodorowicz-Hellman, Ragnhild Lundgren: *Polonika w bibliotece katedralnej w Strangnas/The Polonica In the Library of Strangnas Cathedra*l. Stockholm 2011; *Lublin a książka: centrum i peryferie*, pod red. Antoniego Krawczyka. Lublin 2011; *Kulturotwórcze i edukacyjne funkcje bibliotek publicznych. Teoria i praktyka*, pod red. Anity Has-Tokarz i Renaty Malesy. Lublin 2011; Jarosław Włodarczyk, Maria Pelczar: *Jan Heweliusz*. Radom 2011; *Kultura – historia- książka, Zbiór studiów,* pod red. Anny Dymmel, Bożeny Rejakowej. Lublin 2012; *Biblioteka, książka, informacja i Internet 2012,* pod red. Zbigniewa Osińskiego i Renaty Malesy. Lublin 2013; Zbigniew Osiński: *Działania aparatu bezpieczeństwa wobec oświaty na Lubelszczyźnie w latach 1944-1989*. Lublin 2013; Anna Dymmel: *Księgozbiory domowe w Lublinie w pierwszej połowie XIX wiek*u. Lublin 2013; Piotr Tafiłowski: *„Imago Turci": studium z dziejów komunikacji społecznej w dawnej Polsce (1453-1572)*. Lublin 2013.

Na podkreślenie zasługuje duża aktywność pracowników w zakresie czynnego uczestnictwa w krajowych i międzynarodowych konferencjach naukowych. Od początku istnienia Instytutu, pracownicy uczestniczyli w sumie w ponad kilkuset konferencjach.

Pracownicy Instytutu czynnie włączają się w realizację projektów ogólnopolskich dotyczących promocji i modyfikacji kształcenia przyszłych kadr bibliotek i placówek informacyjnych. Jednym z nich był projekt *Aktualizacja kształcenia akademickiego bibliotekarzy pracujących w małych bibliotekach gminnych* realizowany był przez Polskie Towarzystwo Bibliologiczne Oddział Warszawski dzięki grantowi otrzymanemu z Fundacji Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego.[2] Zakładał on korektę kształcenia uniwersyteckiego pod kątem przyszłych pracowników gminnych bibliotek publicznych. W projekcie wzięły udział wszystkie ośrodki akademickie kształcące w zakresie informacji naukowej i bibliotekoznawstwa. W Instytucie opracowano ofertę zarówno dla studiów I jak i II stopnia. Dla studiów I stopnia opracowano i wdrożono nowy przedmiot: *Małe biblioteki gminne – wprowadzenie do problematyki* oraz powiązaną z nim praktykę w małej bibliotece publicznej. Dla studentów studiów uzupełniających magisterskich opracowana została nowa specjalizacja: *Biblioteki publiczne w społeczeństwie wiedzy i informacji* oraz seminarium magisterskie – *Biblioteki publiczne w środowisku lokalnym.*[3] Program specjalizacji przygotowany przez pracowników Instytutu został oceniony najwyżej ze wszystkich zgłoszonych do konkursu projektów.

Proces dydaktyczny realizowany w Instytucie opiera się o kształcenie na dwóch kierunkach: *informacja naukowa i bibliotekoznawstwo* (studia pierwszego i drugiego stopnia) oraz *informacja w e-społeczeństwie* (studia pierwszego stopnia). Programy

[2] Więcej informacji na temat projektu: http://www.projekt.ptbow.pl/ [data dostępu 2 XII 2013]

[3] Kształcenie bibliotekarzy na potrzeby środowisk lokalnych, programy kształcenia uniwersyteckiego / pod red. Ewy Chuchro, Mikołaja Ochmańskiego i Michała Zająca. T. 1- 2. Warszawa 2011

kształcenia studentów na obydwu kierunkach zostały skonstruowane w oparciu o zasady Europejskiego Systemu Transferu Punktów ECTS (*European Credit Transfer System*), które zmierzają do indywidualizacji toku nauczania i stworzenia warunków umożliwiających transfer studentów miedzy poszczególnymi uczelniami krajowymi i zagranicznymi, kształcącymi w zakresie danego obszaru wiedzy.

Kształcenie na kierunku *informacja naukowa i bibliotekoznawstwo* prowadzone jest w oparciu o własny program autorski, w którym położono nacisk na humanistyczne treści dyscypliny, z jednoczesnym uwzględnieniem zagadnień współczesnej masmediologii, problemów komputeryzacji i automatyzacji procesów bibliotecznych oraz krajowych i międzynarodowych systemów informacyjnych. Obejmuje on oprócz przedmiotów kanonicznych, obowiązkowych także przedmioty fakultatywne oraz praktyki zawodowe odbywane w placówkach bibliotecznych i ośrodkach informacji.

Absolwenci kierunku zdobywają ogólną wiedzę stanowiącą podstawę dla refleksji teoretycznej odnoszącej się do procesów informacyjnych oraz wiedzę z zakresu informacji naukowej i bibliotekoznawstwa. Legitymują się znajomością metod i technik stosowanych w procesach informacyjno-bibliotecznych, a w szczególności znajomością wszelkiego typu źródeł informacji, umiejętnością sprawnego wyszukiwania, selekcji i oceny jakości informacji, tworzenia źródeł informacji, znajomością metod pracy z czytelnikiem i użytkownikiem informacji, promowania bibliotek, informacji i czytelnika, znajomością prawa autorskiego, bibliotecznego i informacyjnego. Nabywają również wiedzę z zakresu dziejów kultury książki, mediów, edytorstwa filologicznego, historycznego i technicznego. Są przygotowani do pracy w różnych instytucjach działających w sferze komunikacji publicznej, kultury, edukacji, biznesu, nauki i administracji zajmujących się gromadzeniem, opracowaniem i udostępnianiem dokumentów i zbiorów informacji o dokumentach oraz systemów informacyjnych, a w szczególności we wszelkiego typu bibliotekach, ośrodkach i centrach informacji, pracowniach bibliograficznych, wydawnictwach, księgarniach i innych pokrewnych instytucjach.

Kształcenie na studiach II stopnia pogłębia wiedzę uzyskaną na studiach licencjackich. Szczegółowe treści programowe na kierunku odnoszą się do problemów związanych ze społeczeństwem wiedzy i informacji, terminologii specjalistycznej z dziedziny informacji naukowej, bibliotekoznawstwa i dziedzin pokrewnych oraz kierunków badawczych w informacji naukowej, bibliotekoznawstwie i bibliologii. Uwzględniają również zagadnienia zarządzania i marketingu w bibliotekarstwie i praktyce informacyjnej, infobrokerstwa, etyki i problematyki prawnej w działalności informacyjnej i bibliotecznej.

Absolwenci studiów II stopnia posiadają rozszerzoną i pogłębioną wiedzę teoretyczną z zakresu informacji naukowej i bibliotekoznawstwa, znajomość metod badawczych pozwalających na rozwiązywanie złożonych problemów naukowych. Legitymują się wiedzą teoretyczno-profesjonalną z zakresu przynajmniej jednej z pięciu oferowanych

specjalizacji: *Dawna książka, Biblioteki i mediateki w kulturze i społeczeństwie, Język w komunikowaniu społecznym, Organizacja i zarządzanie biblioteką oraz Informacja w środowisku cyfrowym*. Studia przygotowują do pracy w instytucjach zajmujących się zdobywaniem i przetwarzaniem informacji gospodarczej, do rozwoju własnej kariery zawodowej związanej z kierowaniem i zarządzaniem w instytucjach bibliotecznych, wydawniczych, księgarskich, archiwalnych, ośrodkach i oddziałach informacji, kierowaniem przedsięwzięciami w zakresie informacji elektronicznej, planowaniem i realizowaniem polityki informacyjnej w wymiarze dziedzinowym i terytorialnym, organizowaniem i prowadzeniem działalności naukowo-badawczej w dziedzinie informatologii i bibliologii.

Nabywane kompetencje w połączeniu z doskonalonymi na studiach II stopnia umiejętnościami praktycznymi wzmacniają pozycje absolwentów Instytutu na rynku pracy, szczególnie w obszarze edukacji, kultury, mediów, nauki i administracji. Ułatwiają także pogłębienie specjalistycznej wiedzy oraz zdobywanie kolejnych kompetencji zawodowych na studiach podyplomowych i doktoranckich.

Od roku akademickiego 2012/2013 w Instytucie uruchomiono studia I stopnia na kierunku *informacja w e-społeczeństwie*. Impulsem do podjęcia działań nad opracowaniem jego programu były zmiany wynikające z ekspansywnego rozwoju nowych technologii w społeczeństwie informacji i wiedzy. Studia te pozwalają studentom na zdobycie wiedzy ogólnej stanowiącej podstawę dla refleksji teoretycznej odnoszącej się do procesów zachodzących w społeczeństwie informacyjnym i gospodarce opartej na wiedzy, jak również wiedzy i umiejętności praktycznych dotyczących możliwości wykorzystania specjalistycznych technologii informacyjno – komunikacyjnych i narzędzi społecznościowych w trzech obszarach: nauce i edukacji, kulturze i mediach oraz administracji i gospodarce.

Absolwenci kierunku *informacja w e-społeczeństwie* legitymują się znajomością technik organizacji i tworzenia zasobów informacyjnych, wiedzą z zakresu wykorzystania technologii informacyjnych w rozwoju systemu usług, a także obsługi technologii informacyjnych i komunikacyjnych. W szczególności uzyskują wiedzę dotyczącą wszelkiego typu źródeł informacji, umiejętności sprawnego wyszukiwania, selekcji i oceny jakości informacji, tworzenia źródeł i zasobów informacji, wdrażania narzędzi cyfrowych. Zdobywają wiedzę i umiejętności praktyczne w zakresie metod pracy z użytkownikiem informacji oraz odbiorcą usług sektora publicznego i prywatnego, ich organizacji i promowania, rozwiązaniach prawnych dotyczących tych sfer. Posiadają ponadto wiedzę ogólną z zakresu socjologii, psychologii społecznej, komunikacji, nauki o kulturze i mediach, zarządzania i marketingu. Uzyskują też profesjonalną wiedzę, umiejętności i kompetencje w zakresie jednego z trzech bloków przedmiotów specjalistycznych: informacja w administracji i gospodarce, informacja w kulturze i mediach, informacja w nauce i edukacji. Są przygotowani do pracy w jednostkach administracji

publicznej i państwowej, biznesie, organizacjach społecznych, politycznych, fundacjach, stowarzyszeniach, mediach, instytucjach kulturalnych, placówkach naukowych i oświatowych oraz innych, zajmujących się planowaniem i realizowaniem polityki informacyjnej, zdobywaniem, przetwarzaniem i organizacją informacji elektronicznej.

W ofercie kształcenia proponowanej przez Instytut znalazła się również specjalizacja *Nowe technologie w społeczeństwie informacji i wiedzy (idee, narzędzia, usługi)*. Jest to jedna z 16 specjalizacji uruchomionych w roku akademickim 2011/2012 na Wydziale Humanistycznym UMCS w Lublinie. Specjalizacja – tak, jak i pozostałe – została opracowana w ramach szerszego przedsięwzięcia: projektu *UMCS dla rynku pracy i gospodarki opartej na wiedzy*, współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego, Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007-2013, Priorytet IV, Poddziałanie 4.1.1 „Wzmocnienie potencjału dydaktycznego uczelni".[4] Realizację tego projektu rozpoczęto w listopadzie 2010 roku, a jego zakończenie jest przewidywane na październik 2015 roku. Jest to kompleksowy projekt, mający za zadanie wprowadzić studentów na rynek pracy, realizowany w partnerstwie z takimi podmiotami gospodarczymi jak: Gmina Lublin, Aleph Polska Sp. z o.o. oraz Francuska Izba Przemysłowo-Handlowa w Polsce. Jego podstawowym celem jest wzmocnienie potencjału dydaktycznego lubelskiej uczelni poprzez poprawę jakości oferty edukacyjnej Wydziału Humanistycznego, Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi, Wydziału Politologii i dostosowanie jej do potrzeb rynku pracy i oczekiwań pracodawców.

Specjalność *Nowe technologie w społeczeństwie informacji i wiedzy (idee, narzędzia, usługi)* przygotowuje studentów do aktywności społecznej związanej z wykorzystywaniem nowoczesnych technologii informacyjnych i komunikacyjnych. Przewidziane w programie zajęcia nastawione są na kształcenie kompetencji informacyjnych, tj. umiejętności wykorzystywania usług komputerowych i sieciowych, znajomości infrastruktury środowiska cyfrowego, tworzenia zasobów cyfrowych i zarządzania informacją w sieci.[5]

Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej stwarza też szansę kształcenia i doskonalenia umiejętności zawodowych oraz rozwijania pasji naukowych na studiach podyplomowych. Realizacji tych celów służą 3-semestralne studia podyplomowe z *informacji naukowej i bibliotekoznawstwa*. Studia przeznaczone są dla osób posiadających wyższe wykształcenie (w tym licencjat) i pragnących uzyskać kwalifikacje

[4] UMCS dla rynku pracy, www.dlarynkupracy.umcs.pl [data dostępu: 2 XII 2013]

[5] Anita Has-Tokarz, Renata Malesa: Nowe specjalizacje w programie kształcenia studentów informacji naukowej i bibliotekoznawstwa w Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UMCS, referat wygłoszony na VI Bałtyckiej Konferencji „Zarządzanie i Organizacja Bibliotek" - Bibliotekarze i czytelnicy w dobie nowych technologii i koncepcji organizacyjnych bibliotek, Gdańsk, 17 -18 maja 2012 r. [materiały w druku]

do pracy w różnego typu bibliotekach i ośrodkach informacji. Studia przeznaczone są także dla osób, które zamierzają podjąć zawód przyszłości - samodzielną pracę brokera informacji. Absolwenci studiów uzyskują kwalifikacje do pracy w bibliotekach różnego typu, m.in. publicznych i nowoczesnych mediatekach, naukowych oraz ośrodkach informacji. Osoby posiadające przygotowanie pedagogiczne uzyskują również kwalifikacje do pracy w bibliotekach szkolnych/mediatekach, szkolnych, centrach informacji i bibliotekach pedagogicznych. Na studiach podyplomowych prowadzonych w Instytucie efektem kształcenia istotnym na równi z nabyciem kompetencji zawodowych, jest wzmacnianie tożsamości lokalnej i kształtowanie postaw prospołecznych oraz uwrażliwienie na ochronę dziedzictwa narodowego. Absolwenci studiów chętnie angażują się w działalność społeczną o charakterze kulturalnym i edukacyjnym, aktywnie udzielają się w życiu społeczności lokalnych.

W roku akademickim 2013/2014 w ofercie studiów podyplomowych realizowanych przez Instytut pojawiły się trzy nowe propozycje: *Nowe technologie dla kultury i administracji, Nowe technologie w warsztacie nauczyciela, Tworzenie kolekcji cyfrowych.* Są to dwusemestralne studia doskonalące.

Studia *Nowe technologie dla kultury i administracji* umożliwiają słuchaczom zdobycie wiedzy teoretycznej i umiejętności praktycznych związanych z wykorzystaniem nowych technologii w pracy instytucji kultury i administracji. *Nowe technologie w warsztacie nauczyciela* to studia adresowane do nauczycieli różnych przedmiotów, którzy chcą nabyć bądź udoskonalić kompetencje związane ze stosowaniem nowych technologii, form i metod kształcenia oraz wykorzystywaniem sieciowych zasobów edukacyjnych (narzędzia interaktywne i mobilne, e–learning, internetowe i multimedialne zasoby edukacyjne, e-podręczniki, platformy zdalnego nauczania i in.). Umożliwiają one zdobycie wiedzy i umiejętności praktycznych w zakresie wdrażania i stosowania nowoczesnych technologii na różnych poziomach kształcenia. Program studiów *Tworzenie kolekcji cyfrowych* stwarza szansę zdobycia wiedzy teoretycznej i umiejętności praktycznych związanych z projektowaniem, tworzeniem i zarządzaniem kolekcjami cyfrowymi (biblioteki, archiwa, repozytoria, zbiory prywatne itp.).

Obok działalności naukowej i dydaktycznej pracownicy Instytutu podejmują wiele innych działań i projektów, w których realizacje angażowani są również studenci macierzystych kierunków. Wymienić tu warto takie przedsięwzięcie jak sieciowy Wortal Otwartej Wiedzy (WOW). Celem tego projektu jest utworzenie konwergentnej, interoperacyjnej i multimedialnej platformy, scalającej różne usługi informacyjne, a służącej do wymiany informacji i wiedzy pomiędzy nauką, edukacją i biznesem. Platformę WOW podporządkowano nadrzędnemu zadaniu, jakim jest rozwój nauki o informacji w Polsce. Szczegółowe zadania platformy WOW koncentrują się wokół następujących obszarów: tworzenie Katalogu Internetowego zawierającego opisy i odesłania do wysokiej jakości, wartościowych zasobów sieciowych; umożliwienie prowadzenia

blogów bibliotekarskich, naukowych i studenckich; uruchomienie internetowego radia oraz TV, możliwości przechowywania podcastów, prezentacji multimedialnych (tematycznych), prezentujących problemy nauki; uruchomienie biblioteki cyfrowej (wydziałowa lub dziedzinowa), archiwizacja informacji uniwersyteckich dotyczących nauki o informacji, bibliotek itp. (biblioteka będzie mogła jednocześnie pełnić funkcję repozytorium tekstów naukowych); udostępnianie zainteresowanym pracownikom naukowym, bibliotekom i placówkom związanym z działalnością informacyjną przestrzeni dyskowej na serwerze, w celu instalacji własnej strony, prowadzenia bloga, przechowywania plików; integracja informacji pochodzących z różnych ośrodków bibliotecznych i naukowych (konferencje, ogłoszenia, praca itp.); stworzenie przestrzeni informacyjnej umożliwiającej transfer wiedzy pomiędzy nauką a biznesem (producenci i dystrybutorzy oprogramowania, wydawcy, firmy infobrokerskie, ośrodki promocji książki i czytelnictwa itp.); możliwość stworzenia przestrzeni do nauczania zdalnego, kursy dla nauki, edukacji, biznesu (udostępnianie konferencji, wykładów itp. online); założenie branżowego czasopisma naukowego w wersji elektronicznej.

Inne działania realizowane przez Instytut to m.in.: KINIA (Katalog Internetowy Nauki o Informacji), którego ideą jest stworzenie otwartego polskiego gatewaya zbierającego adresy do stron związanych przedmiotowo lub poprzez wypełniane funkcje z bibliotekoznawstwem, informacją naukową czy też nauką o informacji. Korzystanie z katalogu, zarówno dodawanie linków, jak i korzystanie z już zamieszczonych jest całkowicie darmowe, twórcy nie pobierają z tego tytułu żadnych opłat.[6]

Warto także wymienić inicjatywę MERCATOR. Jest to katalog zasobów Internetu związanych tematycznie z zakresem nauczania na kierunku *informacja naukowa i bibliotekoznawstwo*. Stanowi on studencką inicjatywę naukową, funkcjonuje jako część oficjalnej strony internetowej Studenckiego Koła Informacji Naukowej „Palimpsest".[7]

Od początku istnienia Instytutu, postawiono na ożywienie współpracy jednostki zarówno na arenie krajowej, jak i międzynarodowej. W obszarze naukowym i dydaktycznym Instytut współpracuje z: Social Communication and Information Science Department Narodowego Uniwersytetu „Lwowska Politechnika" (Ukraina), Centrum for Pedagogisk Inspiration Malmo, Stockholm University,Institute of Slavic Languagesand Literatures oraz Library and Information Science, Departament of Arts and Cultural Science, University Lund (Szwecja), Rosyjską Biblioteką Narodową w Sankt Petersburgu i Briańskim Państwowym Uniwersytetem (Rosja) oraz National Technical Library w Pradze (Czechy). Współpraca dotyczy wspólnych projektów badawczych,

[6] Zob.: http://www.kinia.czytelnia.net [data dostępu: 2 XII 2013]; S. Kotuła, J. Pacek, P. Zieliński, Projekt, założenia i realizacja Internetowego Katalogu Nauki o Informacji (KINIA) - http://kinia.czytelnia.net/ *Folia Bibliologica* 2010 R. 52 s. 141-147

[7] http://palimpsest.umcs.lublin.pl/katalog [data dostępu 2 XII 2013]

udziału w konferencjach, wymiany studenckiej oraz kwerend i konsultacji naukowych. Jej owocem są ponadto ogłaszane drukiem publikacje oraz wyjazdy studyjne i naukowe pracowników.

Współpraca z placówkami krajowymi obejmuje: organizowanie praktyk i wycieczek dla studentów, warsztaty i szkolenia prowadzone przez firmy oferujące systemy biblioteczne (m.in. Aleph Polska, MOL sp. z o.o, IBBC Group), wykłady i prelekcje dotyczące wykorzystania nowych technologii w procesach gromadzenia i udostępniania informacji (m.in. Thomson Reuters, Sokrates software). Projekty realizowane wspólnie z towarzystwami naukowymi, instytucjami kultury oraz przedsiębiorcami wzbogacają ofertę dydaktyczną Instytutu, dając studentom i pracownikom dodatkowe kompetencje.

Niezwykle istotna jest współpraca Instytutu realizowana w wymiarze regionalnym i lokalnym. Obejmuje ona wspólne przedsięwzięcia podejmowane ze środowiskiem bibliotekarskim Lublina i Lubelszczyzny. Przybierają one różne formy. Główne obszary działań to współpraca wydawnicza, organizowanie praktyk zawodowych dla studentów, udział pracowników bibliotek w procesach dydaktycznych, uczestnictwo w wykładach i prelekcjach, organizacja i udział w konferencjach, współpraca z kołami naukowymi działającymi przy Instytucie, wzajemne indywidualne doradztwo merytoryczne oraz informacja o inicjatywach, naukowych, kulturalnych i promocyjnych.

Współpraca wydawnicza obejmuje głównie wydawane wspólnie z Biblioteką UMCS czasopismo *Folia Bibliologica.* Rocznik ten wydawany wcześniej jako *Biuletyn Biblioteki UMCS,* od rocznika 34/35 (1986/1987) stanowi wspólne przedsięwzięcie Biblioteki Głównej UMCS oraz początkowo Zakładu Nauk Pomocniczych Historii i Bibliotekoznawstwa, a od powstania w 2003 roku – Instytutu Bibliotekoznawstwa. Czasopismo to obejmuje szeroko rozumianą problematykę bibliologiczną. Pracownicy Instytutu wchodzą w skład kolegium redakcyjnego. Czasopismo zawiera artykuły, recenzje i sprawozdania. Współpraca wydawnicza łączy też Instytut z Wojewódzką Biblioteką Publiczną im. H. Łopacińskiego. Część pracowników Instytutu należy do Towarzystwa Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego, które wydaje czasopismo *Bibliotekarz Lubelski.* Pracownicy Instytutu nie tylko publikują na jego łamach, ale również recenzują i redagują materiały.

Ważną formą współpracy jest organizowanie praktyk zawodowych. Każdego roku działające w regionie biblioteki, placówki informacyjne, instytucje kultury, administracji, media, itp. umożliwiają studentom odbywanie praktyk, staży i wolontariatu.

Współpraca pomiędzy Instytutem a lubelskimi placówkami informacyjnymi znacznie ożywiła się od momentu powstania studenckich kół naukowych. Do ważniejszych inicjatyw zrzeszonych w nich studentów należy zaliczyć: utworzenie w ramach strony internetowej koła, serwisu informacyjnego o nowościach wydawniczych w filiach MBP, zbiórkę książek dla zniszczonej pożarem Biblioteki Szkoły Podstawowej w Żuli-

nie, wspólnie organizowane wykłady dla studentów i pracowników, wolontariat, w którego ramach studenci dostarczają książki do domów osób chorych i niepełnosprawnych oraz wiele innych. Jak podkreślają władze partnerskich bibliotek, współpracę z kołami uważają za przykład efektywnego współdziałania instytucji działających na rzecz rozwoju i popularyzacji książki i czytelnictwa.

Do innych form współpracy zaliczyć można: udział przedstawicieli Instytutu Bibliotekoznawstwa w Radach Bibliotecznych, wzajemne konsultacje merytoryczne oraz przekazywanie przez pracowników Instytutu swoich publikacji do Biblioteki Cyfrowej UMCS.[8]

Światowe tendencje związane z rozwojem współczesnej informatologii postawiły Instytut przed koniecznością dokonania rewizji dotychczasowej koncepcji kształcenia. Wyzwaniem stało się dostosowanie jej do wymogów współczesnego rynku pracy i potrzeb zmieniającego się społeczeństwa. Impulsem do podjętych w ostatnim czasie prac nad przygotowaniem programu nowego kierunku studiów, był także spadek zainteresowania macierzystym kierunkiem kształcenia, wynikający ze zmian prawnych związanych z deregulacją niektórych zawodów, w tym bibliotekarza. W miejsce wygaszanego kierunku *informacja naukowa i bibliotekoznawstwo,* Instytut planuje wprowadzić nowe studia I i II stopnia - *informatologia stosowana.* Z punktu widzenia przyszłych potrzeb studentów istotne jest nie tylko poznanie wiedzy, lecz także, a może przede wszystkim nabycie kompetencji w zakresie wykorzystywania wiedzy w praktyce. Dlatego też nazwa nowotworzonego kierunku studiów, oprócz nazwy dyscypliny naukowej, zawiera określenie wskazujące na praktyczny wymiar poznawania tej dyscypliny. Analogiczną zasadę przyjęły już niektóre uczelnie tworząc kierunki bazujące na wiedzy mającej praktyczne zastosowanie. Przykładem są kierunki typu Informatyka stosowana prowadzone na Uniwersytecie Ekonomicznym w Krakowie, Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie, Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu i Politechnice Krakowskiej oraz Lingwistyka stosowana na Uniwersytecie Warszawskim, Wrocławskim i Gdańskim (oraz kilku innych). Stąd też przyjęcie nazwy *Informatologia stosowana* wydaje się wystarczająco uzasadnione, mimo, że będzie to posuniecie pionierskie w przypadku nazewnictwa stosowanego na świecie i w kraju wobec kształcenia opartego o dyscyplinę zwaną informatologią lub nauką o informacji.

Uruchomienie nowego kierunku planowane jest od roku akademickiego 2014/2015. Towarzyszyć temu będą kolejne awanse kadry, zdobywającej stopnie naukowe w zakresie bibliologii i informatologii, jak i projektowana wewnętrzna restrukturyzacja organizacyjna.

[8] Renata Malesa: Formy współpracy instytucji naukowej z bibliotekami lubelskimi. Na przykładzie Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UMCS, Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego, Miejskiej Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego oraz Biblioteki Głównej UMCS. W: Współpraca bibliotek na szczeblu regionalnym, krajowym, międzynarodowym / pod red. M. Wojciechowskiej. Gdańsk 2011 s. 245 – 252

Pomimo zaledwie dziesięcioletniego okresu funkcjonowania Instytutu jako autonomicznej organizacyjnie jednostki, udało się wypracować stabilną pozycję, zarówno w strukturze wewnętrznej Uniwersytetu, jak i na arenie krajowej. Dotychczasowy dorobek naukowy, rozwój kadrowy, lokalowy i materiałowy, działania podejmowane na rzecz podniesienia jakości kształcenia oraz aktualizacji i uatrakcyjnienia oferty dydaktycznej stanowią potwierdzenie dynamicznego rozwoju Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UMCS, wskazując na słuszność przyjętej i konsekwentnie realizowanej strategii działania.

Publikacje pracowników IBiIN UMCS
[galeria-facebook]

Pracownia komputerowa IBiIN UMCS w Lublinie

Profil IBiIN UMCS na facebooku

Prof. dr hab. Jadwiga Konieczna
Łódź – UŁ

KATEDRA BIBLIOTEKOZNAWSTWA I INFORMACJI NAUKOWEJ UNIWERSYTETU ŁÓDZKIEGO – HISTORIA I WSPÓŁCZESNOŚĆ

Abstract

In this article the author resumed the history of the Chair of Library and Information Science of the University of Lodz. She presented the structural and programmatic changes that in 70s took place in the organisation and working of this institution that, as the first one in Poland, in 1945 took up the education of librarians on the academic level. In the first place the author concentrated on presenting the contemporary conditions of the Chair's activity. The author indicated on the presently realized forms and programmes of studies, also presented main courses of the scientific and research works conducted in the past and at present. The description is supplemented with appropriate photographies.

Streszczenie

W artykule przypomniano historię Katedry Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Łódzkiego. Przedstawiono zmiany strukturalne i programowe, jakie na przestrzeni 70 lat dokonały się w organizacji i funkcjonowaniu placówki, która jako pierwsza w Polsce, w 1945 roku, podjęła kształcenie bibliotekarzy na poziomie akademickim. Przede wszystkim skoncentrowano się jednak na ukazaniu współczesnych uwarunkowań działalności Katedry. Wskazano na aktualnie realizowane formy i programy studiów, zaprezentowano także główne kierunki prac naukowo-badawczych prowadzonych w przeszłości i obecnie. Opis uzupełniony został stosownym materiałem fotograficznym.

Historia pierwszej w Polsce placówki kształcącej bibliotekarzy na poziomie akademickim rozpoczęła się, jak wiadomo, w roku 1945 za sprawą prof. dr hab. Jana Muszkowskiego, chociaż oficjalne powołanie do życia Katedry nastąpiło w lutym 1946 roku. Wprowadzeniu bibliotekoznawstwa do programów studiów uniwersyteckich (czego nie udało się zrealizować w okresie międzywojennym) paradoksalnie sprzyjała ówczesna sytuacja społeczno-polityczna i kulturalna oraz status Łodzi, jako nieformalnej stolicy kulturalnej. Na nowo organizowanym w robotniczym mieście (przed wojną robotnicy stanowili 65% społeczeństwa, a inteligencja jedynie 9%)[1] Uniwersytecie możliwe stało

[1] Magdalena Filip: Szkic do portretu kulturalnego Łodzi 1945 r. W: Rok 1945 w Łodzi. Studia i szkice pod red. Joanny Żelazko. Łódź 2008 s. 217-218

Konferencja „Jan Muszkowski”
Przemawia córka prof. dr hab. med. Joanna Muszkowska-Penson

Kierownicy Katedry w latach 1945-2010
Prof. dr hab. Jan Muszkowski, prof. dr Helena Więckowska,
prof. dr hab. Bolesław Świderski, prof. dr hab. Hanna Tadeusiewicz

się utworzenie kierunku o profilu zawodowym, którego absolwenci mieli być kadrą prowadzącą działalność kulturalno-oświatową wśród szerokich mas.

Udany start nie zagwarantował jednak dalszego, równie pomyślnego rozwoju studiów. Na ich losach, pomimo starań i wysiłków prof. J. Muszkowskiego, zaważyły kolejne zmiany programowe i strukturalne narzucane przez Ministerstwo, a ostatecznym ciosem okazała się śmierć Profesora, w styczniu 1953 roku[2]. Od roku akademickiego 1954/55 wstrzymano rekrutację studentów. Katedra istniała, ale była nieczynna dydaktycznie.

Prof. dr Więckowskiej, ówczesnej dyrektorce Biblioteki Uniwersyteckiej, która po śmierci Muszkowskiego przejęła kierownictwo Katedry (zapoczątkowując ponad trzydziestoletnie związki personalne Katedry z BUŁ) udało się zorganizować, najpierw studia eksternistyczne dla absolwentów studiów I stopnia, a potem seminarium doktoranckie w zakresie bibliotekoznawstwa. W 1968 roku uzyskała natomiast zgodę Ministerstwa Oświaty i Szkolnictwa Wyższego na otwarcie w Uniwersytecie Łódzkim dwuletniego Międzywydziałowego Studium Bibliotekoznawstwa. Jednak uruchomienie Studium (w październiku 1969 r.) stało się już udziałem kolejnego kierownika Katedry, a jednocześnie dyrektora Biblioteki Uniwersyteckiej – doc. dra hab. Bolesława Świderskiego. Przeznaczone głównie dla słuchaczy studiów polonistycznych, jako dodatkowa specjalizacja, nie cieszyło się Studium Bibliotekoznawcze ich szczególnym zainteresowaniem. Świadectwa ukończenia otrzymało niespełna 30 osób.

Pomimo wznowienia działalności dydaktycznej, wskutek przeprowadzanych na Uniwersytecie zmian strukturalnych, Katedra Bibliotekoznawstwa została w roku 1970 zlikwidowana, (Bibliotekoznawstwo znalazło się w Instytucie Filologii Polskiej w obrębie Zakładu Nauk Pomocniczych i Bibliotekoznawstwa), natomiast w 1972 r. decyzją Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego utworzono Zakład Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa.

Międzywydziałowe Studium funkcjonowało do połowy lat 70. Ostatecznie kres tej formie kształcenia położyło uruchomienie w roku akademickim 1975/1976 czteroletnich stacjonarnych studiów magisterskich pod nazwą Bibliotekoznawstwo i Informacja Naukowa, realizowanych zgodnie z zatwierdzonym przez Ministerstwo Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki programem, według tzw. wariantu humanistycznego. Dwa

[2] Na temat pierwszych lat istnienia Katedry patrz: Jan Muszkowski: Pierwszy etap wyższych studiów bibliotekarskich UŁ 1945/46-1951/52.*Bibliotekarz* 1953 nr 1 s. 10; Halina Werno: Katedra Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Łódzkiego 1946-1961: *Rocz. Bibl.* 1961 s. 383-388; Helena Więckowska: Pierwsza w Polsce Katedra Bibliotekoznawstwa: *Prz. Bibl.*1969 z. 2/3 s. 113-134; Helena Hleb-Koszańska: Adam Łysakowski. Życie i działalność. *Prz. Bibl.* 1970 z. 1-4 s. 38

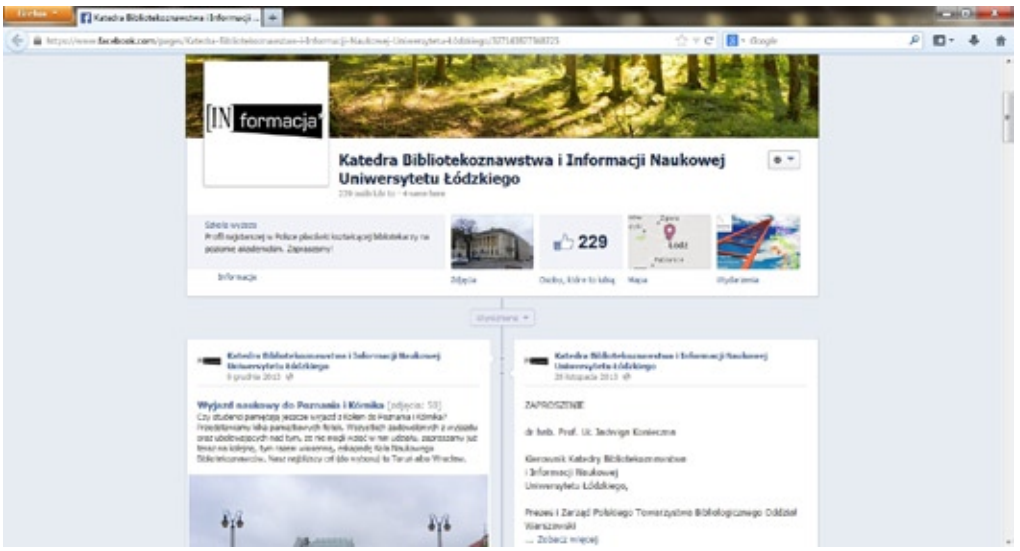

Profil Katedry BiIN UŁ na Facebooku

Promocja kierunku w XVIII LO w Łodzi (2013)

lata później, w roku akademickim 1977/1978, rozpoczęto również kształcenie na czteroletnich studiach niestacjonarnych zaocznych[3].

Oferta dydaktyczna Katedry (w 1981 roku Zakład Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa został przemianowany na Katedrę Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej) w latach 80. poszerzyła się o nową formę kształcenia, jaką były studia podyplomowe[4] oraz o wprowadzoną na studiach stacjonarnych specjalizację pod nazwą: biblioteki szkolne i pedagogiczne (1985/1986). Podlegając w miarę upływu lat nieodzownym zmianom programowym i strukturalnym obydwie wymienione formy działalności dydaktycznej przetrwały do chwili obecnej. Druga połowa lat 80. przyniosła też zmianę na stanowisku kierownika Katedry, od roku 1987/1988 funkcję tę objęła doc. dr hab. Hanna Tadeusiewicz.

Lata 90. zapoczątkowały istotne zmiany w statusie kierunku. Wskutek niespełnienia przez Katedrę wymogów kadrowych ustalonych przez Radę Główną Szkolnictwa Wyższego (1991) Bibliotekoznawstwo stało się specjalnością na kierunku Filologia polska. Do programu studiów włączono blok zajęć z historii i teorii literatury oraz z językoznawstwa, a dodatkowe ukończenie specjalizacji z zakresu metodyki nauczania języka polskiego dawało absolwentom możliwość podejmowania pracy na stanowisku nauczyciela języka polskiego (niezależnie od profesjonalnego przygotowania do pracy w bibliotece).

Trudnym problemem Katedry był w tamtym okresie lokal. Wprawdzie w roku 1960, po oddaniu do użytku nowego gmachu Biblioteki Uniwersyteckiej, Katedra znalazła tam swoją siedzibę, to jednak po roku 1975, w miarę rozwoju studiów magisterskich (później też podyplomowych), warunki lokalowe Katedry systematycznie się pogarszały. Ostatecznie, po długich staraniach, rok akademicki 1995/1996 rozpoczęto w budynku przy Al. Kościuszki 17, dzielonym jednak z Historią sztuki i Filologią słowiańską[5].

[3] Kierownikami studiów zaocznych byli kolejno: doc. dr hab. Jerzy Włodarczyk, dr Ryszard Żmuda, doc. dr hab. Hanna Tadeusiewicz, dr Bogumił Karkowski, dr hab. Jadwiga Konieczna, dr Mariola Antczak

[4] Studiami podyplomowymi kierowali kolejno: dr Ryszard Żmuda, dr Bogumił Karkowski, dr Aleksandra Wejman-Sowińska. Obecnie kierownikiem studiów podyplomowych jest dr Grzegorz Czapnik

[5] Zob. Bolesław Świderski: Historia Katedry Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Łódzkiego w latach 1945-1987. *Acta UL Fol. Libr.* 1998 [nr] 8 s. 3 - 18; Hanna Tadeusiewicz: Katedra Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Łódzkiego (1987/1988 – 1994/1995). *Acta UL Fol. Libr.* 1998 nr [8] s. 19 – 29; Taż: Katedra Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Łódzkiego (1945/1946 – 2005/2006). Szkic do historii. W: Historia i współczesność w badaniach bibliologicznych. Z prac Katedry Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Łódzkiego: praca zbiorowa / pod red. nauk. Jadwigi Koniecznej. Łódź 2007 s. 9-13

Zajęcia dydaktyczne w nowym laboratorium komputerowym

Konferencja Koła Naukowego Bibliotekoznawców (2013)

Działalność dydaktyczna

Wiek XXI przyniósł nowe wyzwania i zmiany. Pierwszą była kolejna przeprowadzka (w roku akademickim 2004/2005), tym razem do własnego budynku, na ul. Matejki 34a, w bliskim sąsiedztwie Biblioteki Uniwersyteckiej. Najistotniejsze były jednak zmiany strukturalno-programowe wynikające z wprowadzania w polskim szkolnictwie wyższym systemu bolońskiego. Poczynając więc od roku akademickiego 2007/2008 kształcenie na kierunku nazwanym wówczas Informacja naukowa i bibliotekoznawstwo rozpoczęło się w trybie trzyletnich studiów licencjackich, a w trzy lata później (2010/11) również na dwuletnich studiach magisterskich. W tym samym roku kierownictwo Katedry objęła dr. hab. prof. UŁ Jadwiga Konieczna.

Wprowadzenie studiów dwustopniowych wiązało się z nowym zdefiniowaniem zespołu kwalifikacji absolwenta, zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 12 lipca 2007 w sprawie standardów kształcenia.. oraz opracowaniem, na podstawie wymienionych Standardów, nowych siatek programowych, w których blisko 1/3 stanowiły treści kształcenia wyznaczone przez Ministerstwo. Dotyczyło to zarówno studiów licencjackich, jak i magisterskich. Ponieważ system boloński daje możliwość podejmowania studiów II stopnia absolwentom różnych kierunków studiów I stopnia, w Katedrze przygotowano również odrębną siatkę programową dla tych studentów.

Kolejne zmiany w treściach kształcenia wymusiła znowelizowana w 2011 roku Ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym oraz wydane na jej podstawie akty wykonawcze, zwłaszcza dotyczące wprowadzania Krajowej Ramy Kwalifikacji. Stosując się do zawartych tam wytycznych przyjęliśmy, iż studia licencjackie Informacja Naukowa i Bibliotekoznawstwo mają profil ogólnoakademicki z elementami profilu praktycznego i przyporządkowane są do humanistycznego obszaru kształcenia z elementami obszaru nauk społecznych i ścisłych. Dlatego też sformułowane dla naszych studiów kierunkowe efekty kształcenia w zakresie wiedzy, umiejętności oraz kompetencji personalnych i społecznych mają swoje odniesienie do obszarowych efektów określonych dla nauk humanistycznych, społecznych i ścisłych I stopnia. Program studiów I stopnia obejmuje ponad 2000 godzin, za które student winien uzyskać 180 punktów ECTS. Program odpowiada misji i strategii Uniwersytetu Łódzkiego oraz Wydziału Filologicznego. Według podobnych zasad przygotowany został program kształcenia dla studiów II stopnia (2 wersje, w zależności od rodzaju ukończonych studiów licencjackich) przy czym liczba godzin zajęć na studiach magisterskich nie przekracza 900, a liczba uzyskanych punktów ECTS wynosi 120.

Ponieważ naszym celem jest przygotowanie absolwentów do podjęcia pracy nie tylko w bibliotekach wszystkich typów, ale również w ośrodkach informacji, innych instytucjach związanych z rynkiem książki i prasy, a także w placówkach szeroko pojętego sektora kultury i mediów, ważną częścią procesu kształcenia są specjalizacje

oraz bloki przedmiotów fakultatywnych. Na studiach licencjackich studenci już na pierwszym roku mają możliwość wyboru specjalizacji Dydaktyka w bibliotece szkolnej i pedagogicznej (435 godzin, łącznie z praktykami ciągłymi), po ukończeniu której będą mogli podjąć pracę na stanowisku nauczyciela-bibliotekarza. Szanse na rynku pracy zwiększa z pewnością zaliczenie bloku prasoznawczo-edytorskiego, na którym studenci zdobywają wiedzę między innymi na temat współczesnego rynku prasowego, czasopism internetowych, a także umiejętności niezbędne w pracy redaktora.

Natomiast na studiach magisterskich, niezależnie od uczestnictwa w wybranych zajęciach fakultatywnych, studenci mają obowiązek wyboru przynajmniej jednej z trzech proponowanych specjalizacji, w wymiarze 210 godzin każda. Są to: Biblioteki publiczne, Biblioteki naukowe i Broker informacji, przy czym istnieje możliwość uczęszczania na dwa bloki specjalizacyjne. Do niedawna wymagało to wniesienia specjalnej opłaty, ale obecnie studenci mają możliwość uzyskania dodatkowych 30 punktów ECTS, które mogą wykorzystać właśnie do odbycia drugiej specjalizacji.

Kierunkowe efekty kształcenia przygotowane zostały jedynie dla studiów stacjonarnych. Na studia niestacjonarne, podobnie jak na niektórych innych kierunkach humanistycznych, nie była w ostatnich dwóch latach przeprowadzona rekrutacja.

Nadal natomiast cieszą się zainteresowaniem studia podyplomowe. Prowadzone od ponad 30 lat kilkakrotnie, jak wspomniano wcześniej, zmieniały swój kształt i program. Obecnie są to dwusemestralne studia (250 godzin) dla absolwentów studiów niebibliotekoznawczych. Ponadto, dwukrotnie, w latach 2006/2007-2007/2008 oraz 2011/2012-2012/2013 Katedra uzyskała zgodę na prowadzenie trzysemestralnych Studiów podyplomowych dla nauczycieli w zakresie drugiego przedmiotu – informacji naukowej i bibliotekoznawstwa oraz posługiwania się nowymi technologiami ICT i językiem obcym. Te finansowane z funduszy europejskich studia umożliwiły nauczycielom przedmiotowym zdobycie wykształcenia nauczyciela-bibliotekarza. Obydwie edycje ukończyło ponad 100 osób.

Poszerzeniem procesu dydaktycznego, zwłaszcza w przypadku słuchaczy studiów stacjonarnych, są liczne wycieczki naukowe odbywane nie tylko do bibliotek na terenie Łodzi, ale także do innych miast. Studenci mają również możliwość uczestniczenia w organizowanych na terenie Katedry spotkaniach z ludźmi kultury i nauki (spoza naszego Uniwersytetu), a także w różnego rodzaju imprezach promujących książkę („Uwolnić książkę", Światowy Dzień Książki i inne).

Szczególne możliwości rozwoju zainteresowań i pasji badawczej daje studentom założone w 2001 roku, z inicjatywy profesora Janusza Dunina, Koło Naukowe. Członkowie Koła, indywidualnie lub grupowo, podejmują różnego rodzaju badania dotyczące funkcjonowania książki w społeczeństwie, a ich wyniki prezentują zazwyczaj na ogólnopolskich konferencjach Kół Naukowych. Uczestnicząc niemal corocznie w tego typu spotkaniach studenci nasi pięciokrotnie wystąpili również w roli gospodarzy

goszcząc w Katedrze przedstawicieli Kół Naukowych z całej Polski. Trwałym efektem tych konferencji są kolejne tomy zawierające zestawy wygłoszonych referatów. Koło jest też organizatorem licznych wyjazdów naukowych do bibliotek i muzeów na terenie kraju, a także wydawcą ukazującego się od 2005 roku własnego czasopisma „Nieczytelna Sygnatura”[6]. Opiekunem Koła jest obecnie doktor Zbigniew Gruszka.

Badania naukowe

Od początku swego istnienia łódzka Katedra była ważnym ośrodkiem kształtowania polskiej myśli bibliologicznej. To właśnie podczas pracy na Uniwersytecie Łódzkim prof. Jan Muszkowski rozwijał zapoczątkowane przed wojną badania nad teorią nauki o książce publikując na ten temat cały szereg artykułów oraz drugie wydanie „Życia książki” (1951). Tutaj też odbyła się pierwsza habilitacja z zakresu bibliotekoznawstwa (Adam Łysakowski) i obroniony został pierwszy doktorat (Karol Głombiowski)[7].

Następczyni prof. J. Muszkowskiego, prof. dr Helena Więckowska, przyczyniła się natomiast do opracowania dziejów polskiej bibliologii, chociaż nauka o książce nie była dla niej jedynie przedmiotem badań historycznych. Podkreślała niejednokrotnie, że bibliologia winna być niezbędną podstawą praktyki bibliotekarskiej, ale także kształcenia bibliotekarzy na poziomie akademickim, zaś usamodzielniające się w latach 60. i 70. bibliotekoznawstwo definiowała jako jeden z działów nauki o książce. Syntezę swoich przemyśleń w tym zakresie zawarła w stosownych hasłach w *Encyklopedii wiedzy o książce* i *Encyklopedii współczesnego bibliotekarstwa*[8].

Zainteresowania badawcze prof. dra hab. Bolesława Świderskiego miały z kolei charakter pragmatyczny. W swoich licznych publikacjach sformułował naukowe podstawy organizacji pracy bibliotecznej – interesowały go zagadnienia klasyfikacji piśmiennictwa, katalogów rzeczowych, współpracy bibliotek w zakresie gromadzenia zbiorów. Profesor Świderski wniósł też istotny wkład w kształtowanie teoretycznych podstaw naszej dyscypliny, jako autor pracy dotyczącej terminologii bibliotekoznawczej i dziedzin pokrewnych[9].

---

[6] Zob. Jacek Ladorucki: Koło naukowe jako szkoła twórczego działania. W: Historia i współczesność w badaniach bibliologicznych … s. 185-189; Zbigniew Gruszka: Koło Naukowe Bibliotekoznawców Uniwersytetu Łódzkiego. W: Dziecko w świecie książki i mediów. Międzynarodowa konferencja naukowa. Łódź 2012 s. 15

[7] Helena Więckowska: Muszkowski Jan (1882-1953). W: Słownik pracowników książki polskiej / pod red. Ireny Treichel. Warszawa 1972 s. 615-616. Janowi Muszkowskiemu zostały też poświęcone *Studia o Książce* 1973 T. 3

[8] Krzysztof Migoń: Helena Więckowska bibliolog – praktyk. W: Helena Więckowska 1897-1984. Łódź 1988 s. 29-42, a także inne prace dotyczące H. Więckowskiej zawarte w tym wydawnictwie

[9] Zob. Bibliotekarstwo według Bolesława Świderskiego – myśl, praktyka, dydaktyka. Księga pamiątkowa / pod red. Stanisławy Kurek-Kokocińskiej. Łódź 2009

Szczególne znaczenie dla rozwoju polskiej bibliologii miała działalność i prace prof. dr hab. Janusza Dunina. Posiadał wyjątkowo rozległą znajomość świata książki - procesów wydawniczych, rynku księgarskiego, obiegu bibliotecznego, był bibliofilem i zbieraczem książek, a także jako nauczyciel akademicki przekazywał swoją wiedzę z tego zakresu przyszłym pracownikom sektora książki. W znaczącym dorobku publikacyjnym (235 pozycji) profesora Dunina znajdują się prace z zakresu książki tandetnej, poruszające kwestie szczegółowej teorii książki literackiej oraz historię polskiej książki dziecięcej, a także dotyczące bibliofilstwa, czytelnictwa i medioznawstwa[10].

Prowadzone obecnie w Katedrze prace naukowo-badawcze mają nie tylko charakter indywidualny, ale są też efektem działań zespołowych. Swoistą specjalnością naszego środowiska są wydawnictwa słownikowe. W roku 2011 ukazał się, zapoczątkowany jeszcze w latach 90., *Podręczny słownik bibliotekarza*. To obszerne, liczące około 5700 haseł, wydawnictwo jest efektem pracy wszystkich (w tym kilku już nieżyjących) pracowników Katedry oraz niektórych Kolegów z Biblioteki Uniwersyteckiej. Największe zasługi dla powstania Słownika położył jednak dr Bogumił Karkowski, który wydania książki niestety nie doczekał (zmarł 1 VI 2004).

Drugim, niezwykle ważnym dla dziejów polskiej książki, wydawnictwem jest Słownik pracowników książki polskiej. Zapoczątkowany w końcu lat 40. w Państwowym Instytucie Książki w Łodzi był przez wiele lat redagowany w Bibliotece Uniwersytetu Łódzkiego. W roku 1992 redakcja została przeniesiona do Katedry, gdzie utworzono Pracownię Słownika Pracowników Książki Polskiej, a jej kierownictwo powierzono prof. dr hab. Hannie Tadeusiewicz. Od roku 2010 kierownikiem Pracowni jest dr Magdalena Rzadkowolska. Efektem starań nowej redakcji było wydanie w roku 2000 Suplementu II Słownika, natomiast w roku 2010 ukazał się Suplement III. Obecnie, dzięki uzyskaniu grantu Ministerstwa Nauki, trwają prace nad kolejnym, czwartym Suplementem tego wartościowego wydawnictwa, którego druk zaplanowano na rok 2015.

Badania prowadzone przez poszczególnych pracowników obejmują różne obszary szeroko pojętej bibliologii, informatologii i prasoznawstwa. Publikowane prace prezentują zarówno ujęcie historyczne jak i współczesne, ukazują się głównie jako prace niesamoistne wydawniczo, ale także jako wydawnictwa zwarte. W ostatnim dziesięcioleciu wydano ponad 30 książek autorstwa pracowników Katedry.

Badania o charakterze historycznym są przede wszystkim udziałem prof. dr hab. Andrzeja Wałkówskiego, dr Magdaleny Kwiatkowskiej i dr Rafała Kępy. Przedmiotem szczególnych zainteresowań profesora są skryptoria klasztorów cysterskich i znajdu-

[10] Zob. Pasja książki. Studia poświęcone pamięci profesora Janusza Dunina. Praca zbiorowa / pod red. Jacka Ladoruckiego i Magdaleny Rzadkowolskiej. Łódź 2009. Osiągnięciom naukowym i działalności dydaktycznej profesora Dunina poświęcone są głównie artykuły: Hanny Tadeusiewicz, Krzysztofa Migonia, Tadeusza Żabskiego i Grzegorza Matuszaka

jące się w nich zbiory rękopiśmienne. Również prace dra Rafała Kępy dotyczą historii i zbiorów bibliotek klasztornych, a także roli książki w życiu zgromadzeń zakonnych. Natomiast dr M. Kwiatkowska specjalizuje się w problematyce dziewiętnastowiecznego ruchu wydawniczego na ziemiach polskich poświęcając główną uwagę uwarunkowaniom, jakie towarzyszyły kształtowaniu się edytorstwa naukowego w okresie zaborów.

Istotne miejsce w badaniach naukowych Katedry zajmuje problematyka lokalna. Dr hab. prof. UŁ Jadwiga Konieczna dokonała szczegółowego omówienia dziejów książki w Łodzi w XIX i na początku XX wieku uwzględniając ówczesne uwarunkowania kulturowe, społeczne i polityczne. Przedmiotem jej zainteresowań jest także rozwój bibliotek łódzkich po II wojnie. Ruchem wydawniczym w Łodzi, w okresie PRL-u zajmuje się od wielu lat dr Magdalena Rzadkowolska, a wcześniej zagadnieniom związanym ze światem łódzkiej książki w dwudziestoleciu i w okresie powojennym poświęcił sporo uwagi prof. dr hab. Janusz Dunin. Natomiast pochodząca z Kalisza dr hab. prof. UŁ Ewa Andrysiak większość swoich licznych opracowań poświęca różnym aspektom życia książki w rodzinnym mieście.

Nurt badań prasoznawczych zapoczątkowany i bogato reprezentowany niegdyś przez prof. dr hab. Hannę Tadeusiewicz jest obecnie kontynuowany przez młodych pracowników. Dr Ewelina Kristanova dokonuje systematycznej analizy zawartości katolickich czasopism społecznych w okresie II Rzeczypospolitej i w początkach PRL-u, a dr Magdalena Przybysz-Stawska specjalizuje się w badaniach współczesnego rynku prasowego. Natomiast dr Zbigniew Gruszka opublikował obszerną monografię najpoważniejszego periodyku fachowego czyli „Przeglądu Bibliotecznego".

Kontynuowane są również zainicjowane przez prof. Dunina badania nad książką dziecięcą, zarówno dziewiętnastowieczną (Jadwiga Konieczna) jak i nad współczesnym edytorstwem wydawnictw dziecięcych – dr Alina Brzuska-Kępa. Problematyką obecności dziecka w bibliotece, w Europie i w USA, alternatywnymi formami pracy z najmłodszym czytelnikiem i wykorzystaniem mediów w tej pracy zajmuje się dr Agata Walczak-Niewiadomska, a dr hab. prof. UŁ Mariola Antczak swoje badania poświęca głównie bibliotekom szkolnym i ich roli w kształceniu informacyjnym.

Zagadnienia związane ze społecznym funkcjonowaniem współczesnej książki, a przede wszystkim z jej odbiorem czytelniczym, są przedmiotem zainteresowań dra Jacka Ladoruckiego i częściowo dr M. Rzadkowolskiej.

W kręgu badań pracowników Katedry pozostają także problemy szeroko rozumianej nauki o informacji. Od wielu lat tematykę tę podejmują dr hab. prof. UŁ Stanisława Kurek-Kokocińska, dr Aleksandra Wejman-Sowińska i dr Grzegorz Czapnik. Ten ostatni bada relacje książka współczesna – Internet, a także wypracowuje nowe metody badań ilościowych bibliotek. Natomiast literaturoznawca, dr Alicja Mazan-Mazurkiewicz (prowadzi zajęcia z literatury) specjalizuje się w problematyce chrześcijańskiej we współczesnej polskiej literaturze).

Istotną częścią działalności naukowo-badawczej Katedry jest aktywny udział pracowników w różnych konferencjach naukowych (także za granicą) a przede wszystkim organizacja tego typu spotkań we własnej jednostce. W ostatnich latach w Katedrze odbyło się kilka konferencji, które zgromadziły znaczącą liczbę badaczy książki, a ich efektem, jak wspomniano wcześniej, były opublikowane tomy referatów. W maju 2008 roku ponad 50 referentów zgromadziła konferencja zatytułowana „Przestrzeń informacyjna książki", a w 2010 i w 2012 roku odbyły się konferencje poświęcone kulturze czytelniczej młodego pokolenia. O ile pierwsza z nich miała wymiar lokalny, to w drugiej zatytułowanej „Dziecko w świecie książki i mediów" wzięło udział ponad 40 referentów z Polski i z zagranicy. W październiku 2014 roku planowana jest kolejna, tym razem międzynarodowa konferencja z tego cyklu. W maju 2013 roku specjalną konferencją uczciliśmy 60. rocznicę śmierci założyciela Katedry – prof. dr hab. Jana Muszkowskiego. W konferencji wzięła udział córka profesora - prof. dr hab. med. Joanna Muszkowska-Penson, absolwentka Akademii Medycznej w Łodzi, która dokonała odsłonięcia wmurowanej w holu Biblioteki Uniwersyteckiej tablicy poświęconej ojcu. Oprócz wyżej wymienionych odbyło się kilka spotkań naukowych o mniejszym zasięgu, jak np. Konferencja poświęcona szansom naszych absolwentów na rynku pracy czy cykliczne spotkania współorganizowane przez Polskie Towarzystwo Bibliologiczne.

Katedra zaznaczyła też swoją aktywną obecność w realizowanym przez Polskie Towarzystwo Bibliologiczne – Oddział Warszawski projekcie „Aktualizacja kształcenia akademickiego bibliotekarzy pracujących w małych bibliotekach gminnych". Projekt finansowany przez Fundację Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego był częścią Programu Rozwoju Bibliotek prowadzonego w latach 2009-2013. Pracownicy Katedry przygotowali w ramach Projektu treści programowe dla przedmiotu „Biblioteki gminne" prowadzonego na studiach I stopnia i program specjalizacji magisterskiej poświęconej małym bibliotekom publicznym.

Najnowszą inicjatywą Katedry o zasięgu ogólnopolskim jest przygotowanie i wdrażanie koncepcji Olimpiady Bibliologicznej i Informatologicznej dla uczniów szkół ponadgimnazajlnych.

Specyficzną, ale trwającą wiele lat, formą oddziaływania na rozwój polskiego bibliotekarstwa był udział Katedry w pracach Komisji Egzaminacyjnej dla Kandydatów na Bibliotekarza Dyplomowanego oraz Dyplomowanego Pracownika Dokumentacji i Informacji Naukowej. Od 1999 do 2013 roku siedzibą Komisji była nasza Katedra, funkcję przewodniczącej pełniła prof. dr hab. Hanna Tadeusiewicz, a sekretarza dr Aleksandra Wejman-Sowińska.

Podobnie jak większość funkcjonujących na Uniwersytecie Łódzkim kierunków Katedra Bibliotekoznawstwa wydaje również swój periodyk. Zatytułowany „*Folia Librorum*" jest jedną z serii „*Acta Universitatis Lodziensis*" i ukazuje się od roku 1989. Na łamach „*Folia Librorum*" publikują nie tylko bibliolodzy i bibliotekarze z ośrod-

ków naukowych z całej Polski, ale także podejmujący zagadnienia z pogranicza bibliologii przedstawiciele innych dyscyplin humanistycznych (filolodzy, historycy). Periodyk (od 2014 roku jako półrocznik) jest nadal dostępny w wersji papierowej, ale także w wersji elektronicznej - w bazach bibliograficznych, (np. w bazie BazHum, Polska Bibliografia Bibliologiczna, ARIANTA) i w wersji pełnotekstowej w Repozytorium Biblioteki Uniwersyteckiej.

Efektywna działalność dydaktyczna i naukowo-badawcza Katedry nie byłyby możliwe bez odpowiedniego zaplecza technicznego i pomocy naukowych. Do dyspozycji studentów i pracowników są 2 laboratoria komputerowe ze specjalistycznym oprogramowaniem i katedralna biblioteka licząca obecnie ponad 7 tysięcy jednostek inwentarzowych, zapoczątkowana jeszcze przez profesora Muszkowskiego. Nie bez znaczenia jest też fakt bliskiego sąsiedztwa Biblioteki Uniwersyteckiej, która jest nie tylko źródłem pozyskiwania stosownej informacji i literatury, ale także miejscem poznawania przez studentów, z autopsji, tajników pracy bibliotecznej.

Przedstawiony obraz łódzkiej Katedry Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej pozwala z pewnością postawić tezę, iż pomimo zbliżającej się „siedemdziesiątki" jest ona placówką o dużej aktywności naukowej i osiągnięciach dydaktycznych, co jest udziałem byłych, ale przede wszystkim obecnych pracowników. Aktualnie w Katedrze zatrudnionych jest bowiem sześciu profesorów, jedenastu adiunktów i sześć doktorantek oraz pracownik administracyjny i bibliotekarka (1/2 etatu).

Warsztaty ekologicznej książki (2013)

Inauguracja roku akademickiego 2012/2013

Wykład dra hab. Artura Jazdona, dyrektora Biblioteki Uniwersyteckiej UAM w Poznaniu

Konferencja „Dziecko w świecie książki i mediów” (2012)

Obchody Światowego Dnia Książki i Praw Autorskich (2012)

Hall Katedry w budynku przy ul. Matejki 34A

Biblioteka Katedry BiIN - Czytelnia

Publikacje autorskie pracowników KBIN

Publikacje zbiorowe pracowników KBIN

Folia Librorum

(fot. dr Grzegorz Czapnik)

Mgr Monika Jaremków
Wrocław – UWr.

INSTYTUT INFORMACJI NAUKOWEJ I BIBLIOTEKOZNAWSTWA UNIWERSYTETU WROCŁAWSKIEGO – UMIEJĘTNE (PO)ŁĄCZENIE TRADYCJI I NOWOCZESNOŚCI

Abstract

The Institute of Library and Information Science, one of the oldest such institutions in Poland, successfully combines the traditional with the modern. With brilliant academic staff – renowned scholars as well as young researchers all actively engaged, exciting educational opportunities, modern study programmes, including the new Digital and Web Publishing, and of course its state of the art facilities, the Wrocław institute is an outstanding academic centre.

Streszczenie

Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, jedna z najstarszych tego typu jednostek w Polsce, umiejętnie łączy tradycję z nowoczesnością. Świetna kadra naukowa – uznani uczeni oraz młodzi badacze, prowadzone przez nich badania naukowe, urozmaicona oferta dydaktyczna, udoskonalane programy studiów, powstanie nowego kierunku studiów Publikowanie cyfrowe i sieciowe, a wreszcie wciąż modernizowany budynek wystawiają wrocławskiemu ośrodkowi akademickiemu jak najlepsze świadectwo.

Dnia 26 XI 2013 roku w obecności władz Uniwersytetu i Wydziału Filologicznego odbyło się uroczyste otwarcie wyremontowanych XIX-wiecznych kamieniczek przy pl. Uniwersyteckim 9/13., siedziby Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego. Zabytkowe wnętrza poddano radykalnym zmianom – odnowiono sale wykładowe, laboratoryjne i ćwiczeniowe oraz korytarze. Prawdziwą rewolucję przeszła instytutowa biblioteka, zyskując nowe pomieszczenia oraz nowoczesne oblicze, a równie ważną zmianą było zamontowanie windy osobowej, dzięki której dostosowano budynek do potrzeb niepełnosprawnych studentów. O połączeniu nowoczesności z dobrze rozumianą, chlubną tradycją można mówić jednak nie tylko w stosunku do samego budynku – instytutowego „ciała" – ale także jego duszy, tego, co dla każdej jednostki akademickiej jest właściwym sensem istnienia – programów studiów, prowadzonych badań i tworzącej tę duchową przestrzeń wspólnoty akademickiej, zarówno pracowników jak i studentów.

Wrocławski ośrodek akademicki kształcący pracowników instytucji książki, bibliotek i informacji powstał w 1956 roku jako trzecia tego typu jednostka w Polsce po katedrach w uniwersytetach Łódzkim i Warszawskim. Inicjatorem powołania Katedry był ówczesny dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej Antoni Knot, a pierwszym jej kierownikiem Karol Głombiowski. Nowa instytucja powstawała na dobrze przygotowanym gruncie, ponieważ już wtedy stolica Dolnego Śląska „była wysoko notowana w polskim bibliotekarstwie, zarówno za sprawą bogatych zbiorów (…), jak i owocnej pracy naukowej wielu bibliotekarzy”[1], tu narodziło się w roku 1956 jako „organ naukowych bibliotek szkół wyższych” ogólnopolskie czasopismo z zakresu bibliotekoznawstwa i nauki o książce - „Roczniki Biblioteczne”, we Wrocławskim Towarzystwie Naukowym prężnie działała Komisja Bibliografii i Bibliotekoznawstwa, odbywały się konferencje, powstała seria wydawnicza „Śląskie Prace Bibliograficzne i Bibliotekoznawcze”[2] . W 1969 roku w wyniku przemian w organizacji szkolnictwa wyższego Katedrę przekształcono w Instytut – najpierw Bibliotekoznawstwa, od 2003 r. – Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa (IINiB). Rozwój i wysoką pozycję na polu polskiego księgoznawstwa i bibliotekoznawstwa placówka zawdzięczała kolejnym dyrektorom, którymi byli profesorowie: Antoni Knot (1969-1972), Bronisław Kocowski (1972-1977), Kazimiera Maleczyńska (1977-1981), Krzysztof Migoń (1981-1996), Małgorzata Komza (1996-2005), Marta Skalska-Zlat (2005-2012). Od września 2012 roku stanowisko to piastuje dr hab. prof. UWr Bożena Koredczuk.

Instytut INiB UWr nie byłby przez długie lata w czołówce najlepszych placówek kształcących przyszłych pracowników instytucji związanych z książką i informacją, gdyby nie jakość kształcenia i badań. Szczęściem wrocławskiego ośrodka była możliwość korzystania z wiedzy i doświadczeń pracowników – wybitnych uczonych i nauczycieli akademickich, ale też praktyków, których nazwiska znane są każdemu absolwentowi studiów informacji naukowej i bibliotekoznawstwa w Polsce. Byli wśród nich m.in. Karol Głombiowski, Bronisław Kocowski, Kazimiera Maleczyńska, Maria Przywecka-Samecka, Julian Fercz, Marta Burbianka, Jan Ożóg, Bronisław Kocowski, Helena Szwejkowska, Zofia Gaca-Dąbrowska, Jadwiga Andrzejewska, Józef Adam Kosiński, Józef Szczepaniec, Anna Aleksiewicz, Krzysztof Migoń. Dziś studenci mogą czerpać z wiedzy i doświadczenia ich następców: by wymienić tylko profesorów Małgorzatę Komzę, Macieja Matwijowa, Annę Migoniową, Adama Pawłowskiego, Martę Skalską-Zlat, Bogumiłę Staniów, Krzysztofa Walczaka. Ich śladami podążają kolejne pokolenia młodych badaczy i dydaktyków.

[1] Krzysztof Migoń: Pół wieku Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego (1956-2006). W: Dokument, książka i biblioteka w badaniach naukowych i nauczaniu uniwersyteckim / pod red. Marty Skalskiej-Zlat i Anny Żbikowskiej-Migoń. Wrocław 2008 s. 171

[2] Ibidem, s. 172

Pracownicy IINiB są obecni w krajowym i międzynarodowym środowisku naukowym i zawodowym, biorą udział w licznych gremiach doradczych i radach bibliotecznych, w kolegiach redakcyjnych czasopism. Prowadzą również działalność popularyzatorską (m.in. aktywnie uczestniczą w Dolnośląskim Festiwalu Nauki, którego Uczelnianym Koordynatorem jest prof. Adam Pawłowski), organizatorską, piastują ważne stanowiska w uczelni (m.in. prof. Bogumiła Staniów jest prodziekanem Wydziału Filologicznego ds. dydaktyki).

Szczególnie ważne dla jakości kształcenia i cenione przez studentów są zajęcia z praktykami, dlatego od początków istnienia Instytutu zatrudniano w charakterze wykładowców i prowadzących ćwiczenia również pracowników wrocławskich instytucji książki i informacji: poligrafów, edytorów, bibliotekarzy z różnych typów bibliotek. W dobie ożywionych kontaktów z nauką światową nie dziwi wymiana pracowników i studentów z Francją, Wielką Brytanią, Niemcami, Czechami, Litwą, owocujące wykładami gości z zagranicy (by wymienić tylko ostatnie tego typu spotkanie, z dr Petrą Hauke z Institut für Bibliotheks- und Informationswissenschaft Uniwersytetu Humboldta w Berlinie) oraz cykle wykładów i warsztatów *Inna przestrzeń informacji*.

Prace badawcze prowadzone od początku istnienia IINiB dotyczyły różnych zagadnień[3]. W przeszłości zainteresowania pracowników koncentrowały się głównie wokół teorii książki i nauki o książce i bibliotece oraz tematyki historycznej, zwłaszcza regionalnej, śląskiej kultury książki w szerszym, europejskim kontekście, co było znakiem rozpoznawczym tzw. „wrocławskiej szkoły bibliologicznej". W ostatnich latach coraz lepiej widoczna jest zmiana – przy kontynuacji nurtów wcześniejszych, wielu pracowników zajmuje się różnymi aspektami szybko zmieniającej się rzeczywistości medialnej. Powstają więc „prace z zakresu edytorstwa, bibliometrii i naukometrii, nowych mediów i technologii informacyjnych, w tym książki elektronicznej i bibliotek cyfrowych"[4]. Należy podkreślić również, że w IINiB UWr realizowane są projekty finansowane przez Narodowe Centrum Nauki czy Narodowy Program Rozwoju Humanistyki, a profesor Adam Pawłowski realizuje zadanie w ramach projektu *CLARIN – Polskie wspólne zasoby językowe i infrastruktura technologiczna* realizowanego przez Konsorcjum naukowe 6 polskich jednostek akademickich, co potwierdza rangę prowadzonych badań. Warto nadmienić, że pracownicy byli wielokrotnie zapraszani do realizacji wspólnych projektów nad różnego rodzaju krajowymi i zagranicznymi wydawnictwami informacyjnymi, słownikami i encyklopediami ogólnymi oraz specjalnymi, a w ramach wspomnianego Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki powstaje nowa encyklopedia księgoznawcza. Świadectwem współpracy z wieloma ośrodkami

[3] Zob. Elżbieta Herden, Bożena Koredczuk: Badania naukowe w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego w latach 1956-2006. Próba syntezy i oceny. W: ibidem, s. 181-200

[4] Ibidem, s. 199

krajowymi i zagranicznymi oraz przepływu wiedzy, upowszechniania wyników badań i doświadczeń są organizowane corocznie konferencje naukowe z cyklu „Książka – Dokument – Informacja".

Istotnym aspektem działalności IINiB jest współpraca z instytucjami związanymi z książką i informacją. Pracownicy uczestniczą w szkoleniach i konferencjach dla bibliotekarzy, a w nawiązaniu do strategii Uniwersytetu Wrocławskiego prowadzone są intensywne prace nad stworzeniem Rady Interesariuszy Zewnętrznych, składającej się z dyrektorów instytucji zatrudniających absolwentów Instytutu.

Jednym z dwóch najważniejszych zadań placówek akademickich jest – obok działalności badawczej – dydaktyka. Model kształcenia realizowany w IINiB zmieniał się wraz z przekształceniami krajowego systemu kształcenia akademickiego. Początkowo Katedra Bibliotekoznawstwa prowadziła jednolite studia magisterskie jedynie w trybie zaocznym, których adresatami byli poszerzający swoje kompetencje i wykształcenie pracownicy bibliotek, jednak już w 1957 r. uruchomione zostały także studia stacjonarne (dzienne). Kolejnym krokiem było powstanie unikatowego wówczas w skali kraju Zaocznego Studium Doktoranckiego (1977) oraz studiów podyplomowych (1979). Należy podkreślić, że do dziś IINiB UWr dba, by oferować różne tryby i poziomy studiów, dostosowując je do zmieniających się oczekiwań i potrzeb rynku pracy, co niewątpliwie wystawia jak najlepsze świadectwo wrocławskiemu ośrodkowi.

Aktualna oferta IINiB UWr w tym zakresie przedstawia się bogato. W związku z wdrożeniem Systemu Bolońskiego wrocławski ośrodek kształci obecnie na kierunku informacja naukowa i bibliotekoznawstwo według trójstopniowego modelu: na studiach licencjackich (I stopnia), magisterskich (II stopnia) oraz doktoranckich (które w ostatnich latach przekształciły się w studia III stopnia) na studiach dziennych oraz, jako jeden z nielicznych w kraju, zaocznych licencjackich i magisterskich. Programy zajęć są modernizowane na bieżąco, konsultowane i oparte na opiniach i wskazówkach pracodawców. Oprócz przedmiotów o charakterze zawodowym, duży nacisk kładzie się na treści ogólnohumanistyczne, a problematyka książki, biblioteki, informacji przedstawiany jest w szerokim kulturowym kontekście, w historycznym jak i współczesnym ujęciu. Coraz ważniejsze jest również indywidualne kształtowanie planów przez studentów i dostosowywanie ich do zainteresowań i preferencji słuchaczy. Oprócz puli przedmiotów obligatoryjnych, przyszli bibliotekoznawcy, informatolodzy, edytorzy mogą dobierać zajęcia opcyjnie zarówno z propozycji zajęć realizowanych w IINiB UWr, jak i z szerokiej oferty wydziałowej. Na studiach II stopnia studenci dokonują wyboru specjalizacji w ramach której mogą systematyzować i poszerzać w wybranym przez siebie kierunku ogólną wiedzę zdobytą podczas studiów licencjackich. „Trudno już dzisiaj wyobrazić sobie wrocławskie studia bibliotekoznawcze bez takich specjalności jak bibliotekarstwo szkolne, biblioteki naukowe, rozmaite zagadnienia informacji naukowej (m.in. prasa w systemie informacji, biblioteki cyfrowe), edytorstwo

czy sztuka książki”[5]. Stale modernizowany budynek, nowocześnie wyposażone sale laboratoryjne i wykładowe ułatwiają prowadzenie urozmaiconych zajęć, umożliwiają korzystanie w dydaktyce z programów i serwisów niezbędnych w pracy bibliotekarza, informatologa czy pracownika wydawnictwa.

Szczególną szansą dla wszystkich studentów są praktyki wakacyjne, dla niektórych jest to pierwsze realne zetknięcie z zawodem. Na studiach I stopnia realizowana jest ogólna praktyka bibliotekarska, natomiast na studiach II stopnia praktyka zgodna z wybraną przez studenta specjalizacją. Warto również wspomnieć o możliwości realizowania podczas studiów I stopnia specjalizacji nauczycielskiej, której adepci zdobywają uprawnienia pedagogiczne. Istnieje też możliwość kształcenia dwuprzedmiotowego, realizowanego wspólnie z Instytutem Filologii Polskiej.

O jakości kształcenia w IINiB świadczyć może przyznana w 2007 roku przez Państwową Komisję Akredytacyjną po dokonaniu oceny innych jednostek prowadzących kierunek informacja naukowa i bibliotekoznawstwo ocena wyróżniająca.

Odważnym krokiem w przyszłość było uruchomienie w IINiB w roku akademickim 2013/14 nowego kierunku studiów licencjackich - Publikowanie Cyfrowe i Sieciowe, jedynego o takim nastawieniu w ofercie polskich instytutów informacji naukowej i bibliotekoznawstwa. Truizmem jest już stwierdzenie, że coraz szybciej i intensywniej rozwijające się nowe technologie ingerują i wdzierają się w każdą dziedzinę ludzkiego życia i kultury, a więc także powodują przemiany w obrębie uniwersum książki. Nowe wyzwania, które otwierają się przed tym nośnikiem komunikacji piśmiennej stworzyły potrzebę nie tylko naukowej nad nimi refleksji, ale również przygotowania przyszłych pracowników nowych instytucji książki. W odpowiedzi na to zapotrzebowanie dzięki staraniom prężnie działającego Zakładu Książki Współczesnej i Edytorstwa IINiB w roku akademickim 2013/2014 uruchomiono w IINiB nowy kierunek studiów. Program został ułożony tak, aby w czasie studiów słuchacze mogli poznać wszystkie etapy życia publikacji, od ich powstania przez dystrybucję, archiwizację i użytkowanie, a także nowoczesne procesy wydawnicze oraz zadania i odpowiedzialność osób w tych procesach uczestniczących. Ważne jest również nauczenie się jak budować strategie wydawnicze, dystrybucyjne i marketingowe[6]. Zajęcia w ramach tego kierunku prowadzą również pracownicy Akademii Sztuk Pięknych we Wrocławiu, szczególnie z Wydziału Grafiki i Sztuki Mediów, z którym IINiB UWr podpisał w roku 2013 umowę o współpracy dydaktycznej i naukowej.

W ostatnich latach wzrosła popularność studiów doktoranckich i tę tendencję ogólnopolską i ogólnodziedzinową zaobserwować można również we Wrocławiu. Absolwenci studiów magisterskich zainteresowani zgłębianiem wiedzy z zakresu bibliologii, bibliotekoznawstwa i informatologii mogą kontynuować więc naukę połączoną z pro-

[5] Ibidem., s. 175

[6] Za: http://www.ibi.uni.wroc.pl/index.php/iinib/72/528-o-kierunku

wadzeniem badań na studiach III stopnia w ramach Studiów Doktoranckich Wydziału Filologicznego. Różnorodność zainteresowań samodzielnych pracowników Instytutu, mentorów wprowadzających młodych w świat nauki i prowadzących seminaria doktoranckie oraz ciekawość świata doktorantów jest niewątpliwie przyczyną naukowej polifonii powstających w IINiB dysertacji doktorskich. W roku akademickim 2013/2014 realizowane są więc tematy z zakresu bibliotekoznawstwa, szeroko pojętej bibliologii oraz informatologii; powstają prace o wrocławskim powojennym ruchu wydawniczym, międzywojennej Poradni Bibliotecznej, wkładu środowiska bibliotekarskiego w kształtowanie polskich ustaw bibliotecznych, obecności nauki w polskim dyskursie prasowym, systemach informacji o ochronie środowiska, czy przemianach w zakresie metod prepressu w Polsce oraz historii bibliotek naukowych Wrocławia. Oprócz poszerzania wiedzy ogólnohumanistycznej, prac merytorycznych i warsztatowych w związku z przygotowaniem rozpraw doktorskich, młodzi badacze odbywają praktyki, co w przypadku studiów III stopnia oznacza prowadzenie określonej liczby godzin zajęć dydaktycznych i jest często prawdziwym ~~i~~ wyzwaniem.

Interesująco przedstawia się również oferta studiów podyplomowych w IINiB, przeznaczonych dla pracowników instytucji książki, którzy w dalszym ciągu chcą poszerzać swoje umiejętności i wiedzę. Dużym zainteresowaniem i równocześnie uznaniem absolwentów różnych kierunków humanistycznych i społecznych cieszą się studia *Kwalifikacyjne dla bibliotekarzy* oraz *Nowe Technologie w edytorstwie.*

Godna uwagi jest naukowa aktywność samych studentów. Bardzo dynamicznie pracuje działające przy IINiB Koło Naukowe Bibliotekoznawców, w którym najambitniejsi mogą pogłębiać wiedzę i rozwijać pasje. Aktywność tej organizacji w ostatnich latach przejawiała się na wielu płaszczyznach. Studenci organizowali ogólnopolskie konferencje, naukowe wycieczki i akcje charytatywne, nawiązywali naukowe kontakty z kolegami z innych uczelni, z sukcesem reprezentowali także IINiB podczas Giełdy Kół Naukowych, skutecznie zadając kłam stereotypowemu postrzeganiu bibliotekarzy. Aby wspomóc i zaktywizować studencką kreatywność organizowane są również konkursy np. *Studenci projektują* na przygotowanie projektu graficznego pakietu materiałów konferencyjnych. Na odważnych studentów, którzy chcieliby zobaczyć, jak studiuje się w innym mieście czy kraju, czekają programy Most oraz Erasmus.

Nie można dobrze zrozumieć teraźniejszości bez znajomości i szacunku dla przeszłości, historii. Nie można jednak zamykać się wyłącznie we wspomnieniach o tym, co minione, bez skupienia się na tym, co teraz. Prawdziwą siłą i wartością jest połączenie zainteresowania i wiedzy o nich obu a nawet wybiegnięcie myślą w przyszłość. Wrocławski Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa wydaje się podążać tą właśnie ścieżką, połączenia tradycji z nowoczesnością. Miejmy nadzieję, okaże się ona trwała i zwieńczona wieloma sukcesami.

Uroczyste otwarcie wyremontowanego budynku IINiB UWr przez Rektora UWr prof. dr. hab. Marka Bojarskiego, Dziekana Wydziału Filologicznego dr hab. prof. UWr Marcina Cieńskiego oraz Dyrektor IINiB dr hab. prof. UWr Bożenę Koredczuk

Dr Dorota Siwecka i kierownik biblioteki mgr Piotr Litwiniuk
w nowych pomieszczeniach instytutowej książnicy

Nowy magazyn biblioteczny IINiB UWr

Nowa czytelnia w IINiB UWr

(fot. Jerzy Katarzyński)

Uroczyste nadanie sali 104 w IINiB imienia prof. Karola Głombiowskiego przez Prodziekana Wydziału Filologicznego dr. hab. prof. UWr Igora Borkowskiego oraz Dyrektor IINiB dr hab. prof. UWr Bożenę Koredczuk podczas konferencji Książka i biblioteka w procesie komunikacji społecznej. W setną rocznicę urodzin Profesora Karola Głombiowskiego (Wrocław, 4-6 XII 2013)

Sesja poświęcona pamięci prof. Głombiowskiego podczas konferencji Książka i biblioteka w procesie komunikacji społecznej... Od lewej: Dyrektor IINiB dr hab. prof. UWr Bożena Koredczuk, prof. Anna Migoniowa (IINiB UWr), prof. Irena Socha (IBiIN UŚ), prof. Krzysztof Migoń (IINiB UWr)

fot. dr hab. prof. UWr Małgorzata Komza

Bibliografia

Gruczyński Stanisław J.: Katedra Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego (1956-1967). *Rocz. Bibl.* 1967 R.11 z. 3/4 s . 467-482

Herden Elżbieta, Koredczuk Bożena: Badania naukowe w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego w latach 1956-2006. Próba syntezy i oceny, [w:] Dokument, książka i biblioteka w badaniach naukowych i nauczaniu uniwersyteckim / pod red. Marty Skalskiej-Zlat i Anny Żbikowskiej-Migoń. Wrocław 2008 s. 181-200

Mendykowa Aleksandra: *S*tudium Bibliotekoznawstwa dla Pracujących w Uniwersytecie Wrocławskim (1956-1967). *Rocz. Bibl.* 1967 R.11 z.1/2 s. 483-521

Migoń Krzysztof: Pół wieku Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego (1956-2006). W: Dokument, książka i biblioteka w badaniach naukowych i nauczaniu uniwersyteckim / pod red. Marty Skalskiej-Zlat i Anny Żbikowskiej-Migoń. Wrocław 2008 s. 169-179

Leszczyńska-Stąsiek Halina: Seminaria doktoranckie w Katedrze Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego (1963-1969). *Rocz. Bibl.* 1969 R.13 z.1/2 s. 371-376

Żbikowska-Migoń Anna: Prace naukowo-badawcze w Instytucie Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego (1956-1976), *Rocz. Bibl.* 1977 R. 21 z. 1/2 s. 485-497

Żbikowska-Migoń Anna: Wrocławski Instytut Bibliotekoznawstwa jako ośrodek badań naukowych, *Anna. Sil.* 1984 Vol. 13 s. 41-52

Mgr Jolanta Stępniak
Warszawa – PW

CENTRALNE I LOKALNE SYSTEMY INFORMACJI NAUKOWEJ NA POTRZEBY ZARZĄDZANIA NAUKĄ I UPOWSZECHNIANIA JEJ WYNIKÓW

Abstract

In recent years there has been a growth of scientific information systems in Poland, including systems that support the management of science . Centralized system of scientific information (POLon) has been created. It not only includes statistical information, but also detailed data and the some regulations concerning scientific institutions. One of its modules is Polish Bibliography Scientific Publications (PBN). In the wake of these systems, the rules and standards of currently developed bibliography of scientific achievements employees of scientific institutions, should be changed. Changes should aim to transform local systems in repositories or knowledge base of institutions that will be a source of data for central systems. At the same time they will be used to improve scientific communication and for better dissemination of research results . The function of systems cooperating between local and central systems can serve platform and hosting repositories such as created by the project SYNAT..

Streszczenie

W ostatnim okresie nastąpił w Polsce rozwój systemów informacji naukowej, w tym systemów wspierających zarządzanie nauką. Powstał centralny system informacji naukowej (POLon), które obejmuje nie tylko informację statystyczna, ale także szczegółowe dane o warunkach funkcjonowania instytucji naukowych. Modułem tego systemu jest Polska Bibliografia Naukowa obejmująca dorobek piśmienniczy pracowników naukowych. W ślad za tymi systemami zmianom powinny ulec zasady tworzenia dotychczas funkcjonujących bibliografii dorobku naukowego pracowników instytucji naukowych. Zmiany powinny zmierzać w kierunku przekształcenia systemów lokalnych w repozytoria lub bazy wiedzy o instytucji, które będą źródłem danych na potrzeby systemów centralnych, a jednocześnie będą służyły poprawie komunikacji naukowej i lepszemu upowszechnianiu wyników badań naukowych. Funkcję systemów pośredniczących pomiędzy systemami lokalnymi i centralnymi mogą pełnić platformy repozytoryjne i hostingowe np. tworzone w ramach projektu SYNAT..

Internet to gigantyczne ilości danych, w tym informacji służących rozwojowi nauki. Nowe kierunki badań, to nie tylko efekt eksperymentów i doświadczeń praktycznych. To także efekt korzystania z systemów informacji naukowej, gromadzących i przetwarzających terabajty metadanych i tekstów naukowych. Im bardziej uporządkowane i kontrolowane (wiarygodne) są te dane, tym lepiej i łatwiej mogą być wykorzystywane w komunikacji naukowej dla wspierania rozwoju nauki. Mogą także mieć znaczący wpływ na właściwe zarządzanie nauką, w tym na określanie priorytetowych kierunków jej finansowania. Im lepiej ustrukturalizowane są to dane i lepiej powiązane z wieloma systemami, tym bardziej mogą odpowiadać potrzebom perspektywicznego i bieżącego zarządzania instytucjami naukowymi w kraju. Stąd podejmowane w Ministerstwie Nauki i Szkolnictwa Wyższego działania zmierzające do utworzenia systemu wspierającego procesy decyzyjne na potrzeby rozwoju nauki. Działania te jednocześnie powinny dać efekt utworzenia organizacyjnie spójnego systemu informacji o nauce polskiej, wykorzystywanego na potrzeby jej promocji, a także upowszechniania i wdrażania wyników badań.

POL-on

Systemem wspierającym zarządzanie nauką polską jest tworzony właśnie przez MNiSW zintegrowany system informacji o szkolnictwie wyższym POL-on. Jego podstawą są standardowe dane statystyczne, które jednostki naukowe są zobowiązane do przekazywania do GUS (np. dane finansowe, liczba studentów, pracowników itp.). Nowością w systemie POL-on, są dane osobowe (nazwiska pracowników nauki, studentów) oraz elementy procedur i standardów wykorzystywanych na potrzeby oceny jednostek naukowych. System zawiera wiele elementów, które pozwalają na centralną ewidencję danych dotychczas gromadzonych tylko w wewnętrznych systemach w MNiSW, takich jak: rejestr uprawnień do nadawania stopni naukowych czy zestawienie uprawnień do prowadzenia studiów na określonym kierunku. Wszystkie te elementy wspierają zarządzanie szkolnictwem wyższym, a gromadzenie i weryfikowanie danych przekazywanych z jednostek podległych, jest zgodne z potrzebami MNiSW, a także uzupełnia (weryfikuje) dane, które tradycyjnie obejmowała sprawozdawczość dla GUS .

Na stronie internetowej systemu POL-on napisano „*…jego istotnym zadaniem jest stworzenie globalnej bazy danych o jednostkach naukowych, wyższych uczelniach i nauce polskiej. Gromadzone dzięki niemu informacje wspierają procesy decyzyjne Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego odnośnie polskich uczelni oraz jednostek naukowych. POL-on ułatwia podejmowanie decyzji o ukierunkowaniu wydatków na kształcenie i pomoc materialną dla uczelni wyższych […]Projekt jest realizowany jako*

systemowy projekt partnerski w ramach IV Priorytetu poddziałania działania 4.1.3 Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki."[1]

Projekt, którego ideę i podstawowe funkcjonalności określono w ekspertyzie opracowanej w 2010 roku[2], obejmuje 11 obszarów tematycznych związanych z zarządzeniem i funkcjonowaniem z szeroko rozumianej nauki i szkolnictwa wyższego. Są to[3]:

- Podstawowe dane jednostek naukowych i uczelni wyższych,
- Rejestr uprawnień do nadawania stopni naukowych przez jednostki uczelni wyższych oraz instytuty badawcze i naukowe,
- Zestawienie uprawnień do prowadzenia studiów na określonym kierunku, poziomie i profilu kształcenia,
- Ogólnopolski wykaz studentów,
- Rejestr pracowników naukowych i nauczycieli akademickich,
- Sprawozdawczość uczelni,
- Wykaz działalności upowszechniających naukę,
- Rejestry nieruchomości, infrastruktury, laboratoriów i aparatury,
- Wykaz patentów i dokonań,
- Ankieta jednostki,
- System wyborczy Centralnej Komisji do spraw Stopni i Tytułów.

System budowany jest przez 3 partnerów: Ośrodek Przetwarzania Informacji przy MNiSW, ICM UW (Interdyscyplinarne Centrum Modelowania Matematycznego i Komputerowego) oraz Index Copernicus International. System jest wdrażany etapami od 2011 roku. Do grudnia 2013 roku wdrożono 19 modułów, w tym dotyczące pomocy materialnej dla studentów, kierunków studiów, moduł oceny KEJN (zawierający ankietę jednostki), rejestr pracowników naukowych, rejestr studentów, sprawozdania finansowe, moduł patentów i dokonań naukowych, projektów, a także moduł biblioteki naukowe (obejmujący biblioteki będące samodzielnymi jednostkami naukowymi). Uruchomiono także pierwsze elementy modułu analitycznego i zarządzania systemem. Oczywiście nie wszystkie moduły systemu są całkowicie nowe, wiele (jak moduł doktoratów i habilitacji, czy ankieta jednostki), funkcjonowały od dawna, ale obecnie zostały zintegrowane z innymi, co powinno umożliwić dokonywanie głębszych analiz i ocen.

Od 2012 roku informacje dotyczące studentów (nazwiska, kierunek studiów, punkty ECTS) uczelnie przekazują do Ministerstwa tylko przez system POL-on (dotychczas

[1] O systemie. Czym jest system Pol-on http://polon.nauka.gov.pl/system [dostęp 7 XII 2013]

[2] *Koncepcja budowy, zawartości i organizacji systemu monitoringu, rankingowania, zasobów materialnych i niematerialnych szkolnictwa wyższego w Polsce. Wersja 3.0. Warszawa 2010* [Dokument elektroniczny] Tekst dostępny http://polon.nauka.gov.pl/c/document_library/get_file?uuid=867d758f-455d-4ae6-932b-262d7be163ba&groupId=10157, [dostęp 7 XII 2013]

[3] O systemie. Czym jest system Pol-on http://polon.nauka.gov.pl/system [dostęp 7 XII 2013]

przekazywano ogólnie dane liczbowe do MNiSW oraz odrębnie do GUS). W pierwszym kwartale 2013 roku instytucje naukowe za pośrednictwem podsystemu POL-on przekazały informacje, które posłużyły do określenia kategorii jednostki naukowej na okres najbliższych 4 lat (tu akurat sama procedura przesyłania danych nie uległa zmianie, a jedynie zaktualizowano formularze Ankiety jednostki).

Od 2014 planowane jest, że uczelnie będą przekazywały wszelkie dane statystyczne poprzez POL-on, bez konieczności równoczesnej sprawozdawczości do GUS. Spowodowane to jest dążeniem do większej kompatybilności danych gromadzonych w różnych systemach, możliwości weryfikowania ich poprawności. O potrzebie unifikacji tych danych świadczy fakt, że w wielu jednostkach dane liczbowe przekazywane dotychczas do MNiSW różniły się od tych przekazywanych do GUS. Działania MNiSW zmierzające do ujednolicenia otrzymywanych z jednostek danych są w pełni uzasadnione metodologicznie, choć sam sposób wdrażania systemu, a przede wszystkim niedoskonałości formularzy i procedur prowadzania danych mogą budzić niepokój o jakość uzyskiwanych efektów.

Z punktu widzenia pracowników bibliotek, szczególnie ważny jest sposób gromadzenia informacji o publikacjach stanowiących dorobek naukowy instytucji. Zgodnie z zamierzeniem twórców zintegrowanego systemu POL-on informacje te powinny być gromadzone i udostępniane w module Polskiej Bibliografii Naukowej. Obecnie są one przede wszystkim wprowadzane poprzez Ankietę jednostki do modułu KEJN.

Polska Bibliografia Naukowa

Inicjatywa utworzenia PBN, jako modułu POL-on, ma swój początek w ewidencji publikacji w Ankiecie jednostki (MNiSW), a także w stale rozbudowywanej Wirtualnej Bibliotece Nauki (WBN). O wadach modułu PBN mówiono wiele, między innymi podczas organizowanych przez MNiSW w lipcu 2013 roku cyklach szkoleń zatytułowanych *Stworzenie systemu informacji o szkolnictwie wyższym (POL-on)*[4]. O małej funkcjonalności modułu wprowadzania danych pisał także obszernie Emanuel Kulczycki na swoim blogu[5]. Można na tej podstawie śmiało powiedzieć, że PBN jest w bardzo początkowej fazie rozwoju i wymaga dalszych prac, zarówno nad interfejsem prowadzania danych, jak też doprecyzowania instrukcji i zasad dotyczących aktualizacji zawartości bazy, w tym eliminacji dubletów (scalanie opisów z różnych ośrodków), prawidłowego przypisywania afiliacji autorów i weryfikacji poprawności wprowadzanych

[4] Aleksander Nowiński, Wojciech Fenrich: Polska Bibliografia Naukowa [Dokument elektroniczny , dostęp 7 XII 2013 https://polon-test.opi.org.pl/documents/10157/129342/PBN%2C+13.07.2013.pdf]

[5] Emanuel Kulczycki: Polska Bibliografia Naukowa. Pomysł dobry…W: Warsztat badacza [Dokument elektroniczny - Blog 4 grudnia 2012; dostęp: http://ekulczycki.pl/warsztat_badacza/polska-bibliografia-naukowa-pomysl-dobry/

danych. W tej sytuacji warto zastanowić się jak do poprawy jakości PBN wykorzystać istniejące źródła informacji o polskim piśmiennictwie naukowym.

Jednym z takich źródeł jest baza Wirtualnej Biblioteki Naukowej, tworzona od kilku lat w ICM UW. Ma ona na celu scalenie zasobów piśmiennictwa naukowego wydawców zagranicznych i polskich. Źródłem danych są m.in. dziedzinowe bazy danych piśmiennictwa naukowego (np. AGRO, BazTech, BazHum, BazEkon), tworzone głównie wysiłkiem bibliotek naukowych (uczelnianych).

Ten nurt działalności bibliograficznej środowiska bibliotek naukowych był prezentowany wielokrotnie, ostatnio na konferencji organizowanej w 2013 roku w Poznaniu pt *Bibliograficzne bazy danych i ich rola w rozwoju nauki. II Konferencja naukowa Konsorcjum BazTech*[6], potwierdzając znaczenie tych prac dla promocji i upowszechniania informacji o nauce polskiej. Za pośrednictwem baz bibliograficznych, po podpisaniu odrębnych umów z ICM UW, polscy wydawcy czasopism udostępniają pełne teksty artykułów z ponad 200 czasopism naukowych ze wszystkich dziedzin (najwięcej z zakresu nauk technicznych) na platformie WBN – Centrum Otwartej Nauki. Łącznie dane te tworzą dość kompletny system informacji naukowej o publikacjach polskich, ale brak w nim powiązań publikacji z afiliacją autora, sprawia, że z punktu widzenia instytucji zarządzającej nauką ten typ baz nie może być wykorzystywane na potrzeby oceny instytucji naukowych, ale może i powinien zasilać dane dużych systemów informacji wielodziedzinowej.

Drugi nurt danych gromadzonych centralnie w Pol-on stanowią metadane publikacji przekazywane w ramach Ankiety jednostki. Obejmują one te publikacje polskie i obce, które zostały wskazane przez jednostki naukowej, jako dorobek naukowych jej pracowników. Tu warto zwrócić uwagę, że proces gromadzenia danych Ankiety jednostki nie wszędzie przebiega jednakowo. W okresie ostatnich 20. latach, wiele bibliotek szkól wyższych i bibliotek PAN, gromadziło informacje o dorobku swoich pracowników i doktorantów. Tylko w części instytucji dane te stanowią podstawę raportowania do Ankiety jednostki. Zwykle zawartość tych baz (liczba publikacji) jest większa niż wymagana do Ankiety (np. rejestrowane są publikacje z czasopism i konferencji niepunktowanych). Przeprowadzona w grupie ok. 80 dyrektorów uczestniczących w Konferencji Bibliotek Akademickich Szkół Polskich ankieta potwierdziła fakt tworzenia takich baz w ponad 50 uczelniach. Bazy bibliograficzne o dorobku naukowym w większości są tworzone w systemie Expertus[7], poznańskiej firmy Splendor Systemy Informacyjne, ale także działają jako podbaza systemów bibliotecznych np. ALEPH lub są tworzone w oprogramowaniu własnym. Ich celem jest dostarczanie zarówno informa-

[6] Informacja o konferencji http://www.biblos.pk.edu.pl/bbd13/

[7] Informacje o funkcjonalności wykorzystania system Expertus na potrzeby Ankiety jednostki i Bibliografii dorobku pracowników różnych uczelni były w ostatnich latach wielokrotnie prezentowane na łamach *Forum Bibliotek Medycznych*

cji dla celów sprawozdawczości (wewnętrznej, jak i do Ankiety jednostki), jak również są elementem systemu informacji naukowej działającym na potrzeby komunikacji naukowej i promocji osiągnięć tych środowisk. Cechują się dużą dbałością o utrzymanie standardów opisu (zwykle wzorowanego na MARC21), aktualnością i kompletnością.

Wymienione trzy systemy: dziedzinowe bazy bibliograficzne polskiego piśmiennictwa naukowego, bazy piśmiennictwa pracowników jednostki naukowej (polskie i obce), a także przygotowywane niezależnie od nich sprawozdania na potrzeby Ankiety jednostek (najważniejsze publikacje polskie i obce) – są obecnie źródłem danych do systemu POL-on i jego podbaz (w tym WBN). Wobec braku powiązań tych systemów istnieje konieczność wielokrotnego wprowadzania danych, oraz ich znacznej niekompatybilności na poziomie struktury i zakresu, jako że zbiory te nie są rozłączne i częściowo się uzupełniają (pokrywają). Należy zatem dążyć, aby przynajmniej w zakresie polskich publikacji i publikacji identyfikowanych w systemach obejmujących dorobek instytucji naukowych, te systemy stanowiły źródło weryfikacji i kontroli danych, jeśli nie bezpośredniego z nich importu.

Obecnie przyjęto zasadę, że źródłem zasilania bazy PBN mogą być informacje pozyskiwane bezpośrednio od autorów publikacji (bez systemu weryfikacji dostarczanych danych), jak również dane importowane z instytucji naukowych, lub częściej, wprowadzane ręcznie na podstawie wewnętrznych sprawozdań. To jeden z poważnych mankamentów przyjętej metody gromadzenia danych.

Trudno zatem się dziwić, że pojawienie się PBN spotkało się z ostrą krytyką środowiska bibliotek naukowych, które oprotestowują głownie metodę gromadzenia danych (a właściwie jej brak). Faktem jednak jest, że mimo oczywistych osiągnięć środowiska bibliotek naukowych (w tym głównie uczelnianych) w zakresie dokumentowania piśmiennictwa naukowego, MNiSW nigdy nie skorzystało z tych doświadczeń dla tworzenia zasad i budowy centralnej ewidencji dorobku instytucji naukowych. Przygotowując w kolejnych cyklach oceny wytyczne do wprowadzania danych do ankiety jednostki, MNiSW podawało niestaranne i niejednoznaczne instrukcje co prowadziło do błędnych lub niespójnych dla różnych jednostek sposobów opisu danych. Szczytem niedokładności, przez wiele lat był ministerialny wykaz czasopism, od niedawana dopiero uzupełniony o numery ISSN, ale nigdy nie udostępniony w formie pliku, który można łatwo zaimportować (np. do Excela, a następnie do bazy lokalnej). W efekcie jakość gromadzonych w systemie metadanych, jak również obowiązująca wykładnia co do szczegółowych zasad i kryteriów uznawalności utworu do dorobku, budzą szereg wątpliwości.

W gronie Konferencji Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Polskich od wielu lat toczy się na ten temat dyskusja, której celem jest zwrócenie uwagi na potrzebę większej jednoznaczności i eliminacji oczywistych błędów występujących w instrukcjach. Jest to tym ważniejsze, że w ocenie jednostki 65% punktów jednostka otrzymu-

je właśnie „za dorobek piśmienniczy". W 2011 roku Konferencji Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Polskich powołała Zespół ds. punktacji, którego celem było przesłanie uwag do Komitetu Ewaluacji Jednostek Naukowych i MNISW do kryteriów, na podstawie których dokonywana była ocena jednostek i propozycje rozwiązań dot. zmian w ocenie publikacji[8]. Obecnie Zespół pracuje nad uwagami dotyczącymi Polskiej Bibliografii Naukowej. Wszystkie te działania zmierzają do poprawy jakości danych gromadzonych centralnie, ale także w systemach lokalnych, które mogą zasilać systemy centralne, o ile będą w nich stosowane te same zasady.

Warto w tym miejscu także zastanowić się nad innymi wadami systemów ewidencji dorobku oraz baz bibliograficznych tworzonych przez biblioteki, aby uświadomić sobie dlaczego istniejące systemy nie zawsze mogą być bezpośrednio wykorzystane do przesyłania danych do PBN. Istotną ich wadą jest to, że:

- są przygotowywane w różnych bibliotekach, nie są spójne i ustandaryzowane, zatem eksport danych do systemu centralnego może stwarzać problemy (np. eksport z baz dziedzinowych może utrudniać brak afiliacji);
- nie działają we wszystkich instytucjach naukowych, a tam gdzie działają, nie zawsze są wykorzystywane do eksportu danych do ankiety jednostki (brak zatem procedur i modułów eksportu), a istniejące dane nie odpowiadają wymogom Ankiety jednostki (jakkolwiek krytycznie by ich nie oceniać, zasady te stanowią standard obowiązujący wszystkie jednostki naukowe),
- technologia (oprogramowanie), w którym utrzymywane są bazy o dorobku naukowym instytucji w zdecydowanej większości to systemy starej generacji i nie podlega łatwej modyfikacji i zmianom, czy bezpośredniemu pobieraniu danych z tego systemu do zaindeksowania w innym (harvesting) ten bak elastyczności może ograniczać możliwość przekazywania z tych systemów danych do PBN (doświadczyła tego Politechnika Opolska, która zdecydowała na eksport swoich danych do PBN),
- mimo wielu doświadczeń z tworzeniem centralnych katalogów (i kartotek haseł wzorcowych) nigdy nie próbowano ujednolicić baz bibliograficznych, zatem nawet organizacyjnie możliwość scalenia tych danych może być zadaniem trudnym do wykonania.

Oprócz wskazanych wyżej wad (z punktu widzenia systemów centralnych), systemy te mają też oczywiste zalety, do których należ zaliczyć: promocję dokonań naukowych, obsługę lokalnych systemów sprawozdań, wspieranie procedur wewnętrznej oceny dorobku pracowników naukowych, a także możliwość powiązania z innymi systemami

[8] Uwagi do dotychczasowych kryteriów, na podstawie których dokonywana była ocena jednostek. Kraków, 2011 [Dokument elektroniczny dostęp 7 XII 2013] http://kangur.uek.krakow.pl/biblioteka/konferencja/opinie/opinie_ocena_publikacji_2011.pdf

wewnętrznymi uczelni (np. repozytorium). Wszystko to sprawia, że istnieje silna potrzeba tworzenia systemów lokalnych, które lepiej mogą być dostosowane do potrzeb konkretnego ośrodka, ale także mogłyby skutecznie zasilać systemy centralne.

Natomiast dla tych jednostek, które nie mają obecnie takich systemów, lub nie będą chciały w przyszłości ponosić bieżących kosztów związanych z aktualizacją oprogramowania własnych baz danych (np. aktualizacji procedur eksportu do baz centralnych), dobrym rozwiązaniem może okazać się wykorzystanie w tym celu bezpośrednio Polskiej Bibliografii Naukowej — modułu systemu POL-on, do którego można wprowadzać dane — tworząc w systemie centralnym, bazę na potrzeby lokalne (można tu wprowadzać także te dane, które nie są rejestrowane w Ankiecie jednostki). Trzeba jednak pamiętać, ze system centralny nigdy nie będzie w pełni zaspokajał potrzeb lokalnych, w tym promocji dorobku i działalności naukowo-badawczej jednej instytucji.

Taką funkcję może pełnić bibliografia piśmiennictwa pracowników tej instytucji, szczególnie jeśli jest tworzona jako system ewidencji dorobku uzupełniony o funkcje repozytoryjne. Ten model bibliografii, połączonej z archiwizacja pełnych tekstów, daje znacznie więcej możliwości analizy treściowej danych (nie tylko metadanych, ale też pełnych tekstów), a w efekcie pozyskania nowej jakości informacji. Własne systemy pozwalają także na ich dowolne rozszerzenie, łącznie z ewidencją np. prac dyplomowych na studiach I i II stopnia, czy też o uzupełniającymi informacjami o innych niż publikacje dokonaniach pracowników (np. realizacja projektów, czy udział w pracach międzynarodowych towarzystw i organizacji zawodowych).

Ważne jednak, aby nie tracąc z pola widzenia potrzeb lokalnych i centralnych, tak budować te systemy, aby w sposób łatwy mogły się one komunikować, a jednocześnie oferowały informacje na potrzeby jednostek i użytkowników działających w sferze informacji naukowej. Takie rozwiązanie zostało zastosowane w repozytoryjnej platformie hostingowej i komunikacyjnej tworzonej w ramach projektu SYNAT.

SYNAT

SYNAT to projekt badawczy, finansowany przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju. Jego celem jest stworzenie platformy, jako narzędzia wykorzystującego różne źródła danych dla lepszego upowszechniania wyników badań realizowanych w Polsce. W projekcie udział wzięło 16 instytucji, a jego liderem był ICM UW. Zespoły działały w ramach dwóch grup zadań - INFONA (lider ICM UW) i PASSIM (lider Wydział Elektroniki i Technik Informacyjnych Politechniki Warszawskiej). Zaplanowano między innymi utworzenie[9]:

– podsystemów aplikacyjnych, umożliwiających platformie obsługę szerokiej palety zasobów treściowych,

[9] Informacje na podstawie opisu projektu zamieszczonego na jego stronie. [Dostęp 7 XII 2013] http://www.synat.pl/home

– podsystemu nowych modeli komunikowania naukowego i otwartych społeczności wiedzy, obejmujący również program upowszechniania i promocji adresowany do całego społeczeństwa,
– zbioru propozycji modeli prawnych umożliwiających rozwój nowych otwartych modeli komunikowania w nauce, edukacji i obszarze dziedzictwa kulturowego,
– modelu operacyjnego, zapewniającego trwałość systemu, w tym określenie obszarów jego komercjalizacji.

Elementy składowe systemu to platforma SYNAT, współpracująca z modułami analitycznymi i wzbogacającymi oraz [10]:

– specjalizowane repozytoria dziedzinowe,
– repozytoria instytucjonalne, biblioteki cyfrowe i inne bazy danych,
– zintegrowany system wiedzy.

Całość systemu spina platforma komunikacyjna (portal) INFONA, która ma umożliwić łatwy dostęp do przeszukiwanych treści. Uzyskanie tego efektu pozwoli na szersze upowszechnienie wyników badań, zapewni lepszą komunikację pomiędzy zespołami pracowników naukowych, a w przyszłości może umożliwić tworzenie wirtualnych zespołów badawczych zainteresowanych określoną tematyką.

Podstawą systemu są dane sieciowe, pozyskiwane z instytucji naukowych, systemów centralnych, systemów międzynarodowych, baz pełnoteksotwych i referencyjnych, z uwzględnieniem różnych typów dokumentów np. audiowizualnych. W tym sensie SYNAT ma podobne założenia jak POL-on, tyle tylko, że nie ogranicza się on do dokonań polskich instytucji naukowych (choć na nich bazuje), a jego zadaniem nie jest pozyskiwanie danych do zarządzania nauka, a raczej działanie na rzecz jej upowszechniania. Zaletą platformy ma być możliwość łatwego wyszukiwania danych i komunikowania się z innymi systemami, a także dostępność modeli i procedur dokonywania harvestingu danych w sieci web i systemach globalnych[11]. Harvesting powinien uzupełnić, lub wręcz zastąpić stosowane dotychczas metody importu i eksportu danych. Serwisy harvestujące, w tym tak powszechnie znana Eurpeana, umożliwiają dostęp do wybranych baz danych (indeksując je) oraz ich przeszukiwanie wg. zadanych przez użytkownika kryteriów.

[10] Marek Niezgódka: SYNAT … prezentacja podczas Seminarium organizowanym w Warszawie przez Biblioteka Główna Politechniki Warszawskiej. Dnia 20 maja 2013 r: Infrastruktura informacji naukowej w Polsce. SYNAT Uczelniom [Dokument elektroniczny dostęp 7 XII 2013] http://www.bg.pw.edu.pl/dane/synat/ICM_MN_SyNaT_PW_20130520.pdf

[11] Henryk Rybiński [i in.]: Repozytoria uczelniane i ich rola w projekcie SYNAT Seminarium organizowane w Warszawie przez BG PW 20 V 2013 r: Infrastruktura informacji naukowej w Polsce. SYNAT Uczelniom [Dokument elektroniczny dostęp 7 XII 2013] http://www.bg.pw.edu.pl/dane/synat/hrb-20130520.pdf

Ważnym założeniem systemu jest otwarty, federacyjny model usług, w tym usług związanych z długoterminowym przechowywaniem dużych ilości danych (archiwizacja), a także zaoferowanie gotowych, prototypowych rozwiązań np. struktury repozytoryjnej czy rozwiązań prawnych dla wdrażania modelu „open access" dla jednostek, które funkcjonują w przestrzeni nauki.

Zadaniem projektu SYNAT jest prowadzenie badań w zakresie budowy semantycznych mechanizmów wyszukiwania informacji oraz dążenie do automatycznej ekstrakcji treści archiwizowanych danych. Te mechanizmy pozwalają na pozyskiwanie dodatkowego efektu w postaci danych analitycznych, które mogą być wykorzystane do wizualizacji wyników badań, do wskazania powiązań pomiędzy poszczególnymi obszarami badań oraz różnego typu danymi, czy dla wspierania procesów wyszukiwania informacji.

Najważniejszym elementem projektu SYNAT, nowym w stosunku do istniejących obecnie systemów, pozostają lokalne bibliografie z funkcją repozytoryjną (tj. zapewniających archiwizację pełnych tekstów) wraz z wdrożonymi nowymi funkcjonalnościami.

Repozytorium czyli Baza Wiedzy

Można wskazać na dwa przykłady zaproponowanych modeli repozytoryjnych w ramach projektu SYNAT. Centrum Otwartej Nauki działające przy ICM UW udostępniło na swoich stronach pakiet repozytoryjny, który ma na celu ułatwienie tworzenia otwartych repozytoriów instytucjonalnych - zarówno od strony infrastrukturalnej, jak i prawnej[12].

Pakiet zawiera otwarte oprogramowanie DSpace - w polskiej wersji językowej, gotowe do instalacji. W ramach pakietu dostępne są również wzory dokumentów prawnych:

- memorandum dotyczącego wprowadzenia otwartego mandatu wobec publikacji naukowych,
- wzór regulaminu korzystania z repozytorium,
- wzór umowy licencyjnej niewyłącznej, z którego autorzy mogą korzystać w kontaktach z wydawnictwami.

Jest to oferta dla jednostek, które planują szybkie założenie repozytorium w modelu uproszczonym (podstawowy opis w standardzie Dublin Core). Taki system może posłużyć do komunikacji na potrzeby informacji naukowej (informacja o wynikach badań), ale już na potrzeby zasilania systemów centralnym będzie wymagał znacznej roz-

[12] Informacja przejęta z ze strony internetowej CEON, Dostęp 7 XII 2013 http://ceon.pl/pl/otwarta-nauka/rozwiazania-dla-otwartych-repozytoriow. Więcej na ten temat mówiono podczas Semianarium zorganizowanego przez CEON ICM UW w dniu 20 XI 2013 roku

budowy (obejmującej strukturę danych i kontrolę ich poprawności). Jego niewątpliwą zaletą jest zaproponowanie kompletu rozwiązań informatycznych i prawnych, a wadą uproszczona struktura danych (choć istnieje możliwość samodzielnej rozbudowy).

Drugi model opracowała Politechnika Warszawska[13]. Jego założeniem jest rozbudowany system raportowania na potrzeby systemów centralnych i lokalnych oraz rozbudowane funkcje informacyjne w zakresie pełnej informacji dorobku osób i instytucji. Stąd do określenia zadań realizowanych w tym modelu używamy określenia Baza Wiedzy, gdyż pełniej oddaje to wieloaspektowość systemu i jego przydatność dla opisu i upowszechniania wszechstronnej informacji o dorobku naukowym, a także generowania informacji służących zarządzaniu (w skali instytucji oraz globalnie w skali kraju).

Baza Wiedzy pozwala na połączenie wielu elementów:

- ewidencji utworów stanowiących dorobek instytucji (w formie bibliografii), z możliwością uwzględnienia niepublikowanych prac dyplomowych i rozpraw doktorskich, raportów z projektów,
- archiwizacji pełnych tekstów tych utworów oraz historii zmian metadanych je opisujących,
- rozbudowanej informacje o autorach, którzy są pracownikami instytucji (identyfikacja osób i jednostek na podstawie swego rodzaju kartoteki haseł wzorcowych zachowującej historię zmian, generowanie danych do strony domowej, książki telefonicznej i emailowej, ewidencja osiągnięć w zakresie działalności innej niż dorobek piśmienniczy, np. pełnione funkcje w organizacjach zawodowych i towarzystwach naukowych) ,
- rozbudowanych systemach pomocniczych, takich jak Konferencje, Czasopism i serie, Projekty, które w przyszłości będą służyły do inspirowania w zakresie możliwości upowszechniania własnych wyników badań.

Działający w tym modelu system baz pozwala na generowanie rozbudowanych informacji dotyczących obszarów badawczych poszczególnych osób lub jednostek i instytucji, współdziałanie z systemem POL-on (eksport danych do Ankiety jednostki, generowanie rozbudowanych raportów dla kierowników jednostek). Cechą systemu, jest jego:

- zdolność do automatycznego pobierania danych z sieci web (np. dotyczących planowanych konferencji czy zeszytów specjalnych w czasopismach, ale też

[13] Założenia do sytemu oraz jego podstawowe funkcjonalności były prezentowane podczas. Seminarium organizowanym w Warszawie przez BG PW 20 maja 2013 r: Infrastruktura informacji naukowej w Polsce. SYNAT Uczelniom. Dostęp w dniu 7 XII 2013 roku; http://www.bg.pw.edu.pl/index.php/seminarium-synat oraz podczas warsztatów poświęconych prezentacji funkcjonalności Bazy Wiedzy PW (XI 2013)

metadanych o publikacjach czy ich cytowaniach), analizy cytowań na podstawie publikacji zarejestrowanych w systemie,
- możliwość automatycznego tagowania publikacji (w celu poprawy jakości wyszukiwania),
- generowanie obszarów kompetencji autorów zarejestrowanych w systemie na podstawie danych pobranych z ich publikacji (w systemie wbudowano mechanizm weryfikacji jakościowej źródła), a w efekcie wskazywanie ekspertów i poziomu ich naukowego zaangażowania w danej dziedzinie.

Cechy te sprawiają, że Baza Wiedzy w tym kształcie bardziej wpisuje się w model funkcjonowania POL-on czy projektu SYNAT (którego jest częścią) niż tradycyjne systemy lokalne tworzone w celu realizacji zwykle jednego z wymienionych wyżej zadań (funkcje informacyjne lub archiwizacyjne). Istotną różnice stanowi także otwartość systemu na pobieranie danych z sieci web i systemów centralnych. Ta cecha sprawia, że Baza Wiedzy jest produktem nowej generacji, znacznie łatwiej dostosowującym się do potrzeb zmieniającego się otoczenia, a także dla potrzeb zarządzania nauką i rozwoju komunikacji naukowej.

Podsumowanie

Reasumując ten przegląd systemów centralnych i ich pochodnych, można powiedzieć, że o ile projekt SYNAT koncentruje się na wieloletniej archiwizacji dorobku naukowego oraz metodach komunikacji i wyszukiwania informacji naukowej, to projekt POL-on ma za zadanie przede wszystkim pozyskiwanie danych źródłowych z instytucji naukowych i ich analizę na potrzeby finasowania nauki polskiej. Oba systemy wymagają zasilania zewnętrznego, przy czym SYNAT w zamierzeniu będzie te dane pozyskiwał metodą harvestingu, podczas gdy POL-on jest zasilany w sposób tradycyjny poprzez import danych lub ich ręczne wprowadzenie.

Zaangażowanie w budowę obu systemów ICM UW oraz zbieżność obszarów, których dotyczą (nauka), sprawia, że granice pomiędzy obu projektami zacierają się. Jednak, jak się wydaje, cele obu systemów pozostają odmienne i nawet jeśli w przyszłości będą współpracowały w zakresie pozyskiwania danych, to docelowy ich użytkownik oraz sposób wykorzystania tych danych pozostanie odmienny. Niezmienne tylko pozostanie źródło danych — tj. lokalne systemy bibliograficzne i repozytoryjne.

Przedstawiony przegląd projektów i systemów informacji wspierających komunikację naukową oraz instytucje zarządzające nauką i szkolnictwem wyższym pokazuje, jak ważnym elementem jest właściwe przygotowanie danych źródłowych na poziomie lokalnym oraz ich udostępnienie w formie umożliwiającej ich wykorzystanie w innych systemach. Takiej otwartości na wymianę informacji oraz ich zbieranie (harvesting) przez systemy zewnętrzne oczekuje się od instytucji wspierających otwartości w nauce.

Bibliografia

Białobłocka Małgorzata, Kubiak Monika: Bibliografia publikacji pracowników Collegium Medicum UMK - wczoraj, dziś i jutro. - *Forum Bibl. Med*. 2011 R. 4 nr 1 s. 563-572 [dostęp 7 XII 2013] http://bg.umed.lodz.pl/images/stories/wydawnictwa/forum/ForumNr7.pdf

Bojko Katarzyna: Bibliografia publikacji Śląskiego Uniwersytetu Medycznego - wczoraj i dziś. - *Forum Bibl. Med*. 2010 R. 3 nr 2 s. 280-285, on-line: http://bg.umed.lodz.pl/images/stories/wydawnictwa/forum/ForumNr6.pdf

Głębocki Jacek, Pietruszewski Grzegorz: Koncepcja tworzenia wykazu czasopism do celów punktacji jako rezultat analizy załącznika do komunikatu MNiSW z 19 września 2012. - *Forum Bibl. Med.* 2012 R. 5 nr 1 s. 144-160 on-line: http://cybra.lodz.pl/Content/6390/144_ForumNr9.pdf

Głębocki Jacek, Pietruszewski Grzegorz: Zasoby bibliograficzne istotnym elementem bazy wiedzy. - *Forum Bibl. Med*. 2011 R. 4 nr 1 s. 469-473, on-line: http://bg.umed.lodz.pl/images/stories/wydawnictwa/forum/ForumNr7.pdf

Kulczycki Emanuel: Polska Bibliografia Naukowa. Pomysł dobry…W: Warsztat badacza [Dokument elektroniczny - Blog 4 XII 2012 r.; dostęp: http://ekulczycki.pl/warsztat_badacza/polska-bibliografia-naukowa-pomysl-dobry/

Niezgódka Marek: SYNAT … prezentacja podczas Seminarium: Infrastruktura informacji naukowej w Polsce. SYNAT Uczelniom [Dokument elektroniczny dostęp 7 XII 2013] http://www.bg.pw.edu.pl/dane/synat/ICM_MN_SyNaT_PW_20130520.pdf

Nowiński Aleksander, Fenrich Wojciech: Polska Bibliografia Naukowa [Dokument elektroniczny, dostęp 7 XII 2013] https://polon-test.opi.org.pl/documents/10157/129342/PBN%2C+13.07.2013.pdf

Rybiński Henryk [i in.]: Repozytoria uczelniane i ich rola w projekcie SYNAT. Seminarium: Infrastruktura informacji naukowej w Polsce. SYNAT Uczelniom [Dokument elektroniczny dostęp 7 XII 2013] http://www.bg.pw.edu.pl/dane/synat/hrb-20130520.pdf

Uwagi do dotychczasowych kryteriów, na podstawie których dokonywana była ocena jednostek. Kraków, 2011 [Dokument elektroniczny dostęp 7 XII 2013] http://kangur.uek.krakow.pl/biblioteka/konferencja/opinie/opinie_ocena_publikacji_2011.pdf

Mgr inż. Anna Grygorowicz
Gdańsk – GUMed

POLSKA BIBLIOGRAFIA NAUKOWA POL – ON: MOŻLIWOŚCI WSPÓŁPRACY

Abstract

The article presents Polish Scientific Bibliography, which is a project of the Ministry of Science and Higher Education within scientific information system POL-on, developed in cooperation with OPI, ICM, Index Copernicus.

Streszczenie

W artykule zaprezentowano Polską Bibliografię Naukową, która jest projektem Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach systemu informacji naukowej POL-on, współrealizowanym przez OPI, ICM, Index Copernicus.

POL-on

System informacji naukowej POL-on jest tworzony na potrzeby Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyzszego. Jego głównym zadaniem jest stworzenie globalnej bazy danych o jednostkach naukowych, wyższych uczelniach i nauce polskiej. Informacje gromadzone w systemie POL-on wspierają procesy decyzyjne MNiSW odnośnie polskich uczelni oraz jednostek naukowych. Ma ułatwiać podejmowanie decyzji o ukierunkowaniu wydatków centralnych na kształcenie i pomoc materialną dla uczelni wyższych. Część danych gromadzonych w systemie jest powszechnie dostępna. POL-on jest realizowany jako systemowy projekt partnerski w ramach IV Priorytetu Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki; działanie 4.1.3

Partnerzy: Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Ośrodek Przetwarzania Informacj, Interdyscyplinarne Centrum Modelowania Matematycznego i Komputerowego Uniwersytetu Warszawskiego, Index Copernicus International Sp. z o. o.

Elementy składowe POL-onu

Rejestry: uczelni niepublicznych i związków uczelni niepublicznych, instytucji szkolnictwa wyższego, jednostek naukowych.

Bazy: instytucji kościelnych, prowadzonych studiów na kierunkach, jednostek z uprawnieniami do nadawania stopni naukowych osób ze stopniami i tytułami naukowymi, nieruchomości, infrastruktury, projektów naukowych, laboratoriów badawczych i aparatury, bibliotek naukowych, Polska Bibliografia Naukowa

Kompleksowa ocena działalności jednostek

Polska Bibliografia Naukowa

Celem PBN jest stworzenie zintegrowanego systemu informacji o dorobku publikacyjnym polskich autorów i jednostek badawczych.

Zgromadzone dane o publikacjach mają: umożliwić sporządzanie ogólnych analiz oraz raportów porównawczych pomiędzy instytucjami oraz różnymi obszarami wiedzy, w oparciu o jedno źródło, zastąpić różnego typu ankiety, sprawozdania, zestawienia bibliograficzne np. z zakończonych grantów, stanowić podstawę oceny jednostek naukowych (już za 3 lata).

PBN ma być narzędziem dla jednostek, zainteresowanych tworzeniem własnych baz dorobku naukowego, a nie posiadających odpowiednich systemów. Udostępni takim jednostkom funkcje raportowania oraz analizowania informacji o publikacjach bez ponoszenia przez nie dodatkowych kosztów.

Zgodnie z założeniami, podstawowym źródłem danych w bazie PBN mają być: instytucjonalne systemy bibliograficzne, oraz pomocniczo: inne bazy bibliograficzne, takie jak Baztech, BazHum, BazEkon, katalogi biblioteczne, a także NUKAT.

Treścią bibliografii jednostki ma zarządzać osoba posiadająca odpowiednie uprawnienia nadane jej przez tą jednostkę w systemie POL-on. Osoba ta będzie miała prawo modyfikowania rekordów oraz decydowania, które z opisów wprowadzonych przez autorów znajdą się w oficjalnej bibliografii jednostki.

W przypadku publikacji, w których występuje wiele afiliacji autorów każda zmiana będzie wymagała akceptacji wszystkich zainteresowanych, z wyjątkiem niewielkich zmian, które będą akceptowane automatycznie, a bibliografowie będą o nich tylko informowani (!)

Autorzy już teraz mają możliwość wprowadzania opisów bibliograficznych swoich prac.

PBN promuje model bibliografii rozproszonej, gdzie bibliograf instytucjonalny kontroluje efekty pracy poszczególnych autorów.

W systemie gromadzone są dane o: artykułach naukowych oraz monografiach i ich fragmentach. W przyszłości będzie możliwość deponowania rozpraw doktorskich oraz pełnych tekstów prac w formacie PDF (repozytorium centralne).

Polska Bibliografia Naukowa w zakresie informacji o osobach oraz jednostkach opiera się na aktualizowanych stale przez jednostki danych z POL-onu. Istnieje jednak również możliwość deponowania i identyfikacji publikacji przez osoby spoza baz tego systemu. PBN nawiązało współpracę z Centrum NUKAT w zakresie pozyskiwania danych. Wiosną 2013 roku przekazano dane testowe, PBN miał do swoich prac wykorzystać m.in. bazę CKHW NUKAT. PBN – agregator danych z różnych źródeł, różnej jakości. Może być osobistym portfolio dla autorów i stanowić ich promocję w Internecie. System jest w fazie testów beta.

W najbliższym czasie system stanie się również kompatybilny z protokołem transferu metadanych OAI-PMH, co umożliwi pobieranie danych innym systemom bibliograficznym i ułatwi rozpowszechnianie informacji o dorobku publikacyjnym polskich naukowców, a także polskich jednostek naukowych.

PBN zawiera: dane z ankiet jednostek z lat 2006-2009, zdeponowane dla celów ewaluacji przeprowadzonej w 2010 roku Data importu: wrzesień 2012 r., informacje bibliograficzne Uniwersytetu Warszawskiego. Data importu: wrzesień 2012 r., rekordy wprowadzone przez autorów, wiele danych z Internetu.

Dane przekazane przez jednostki w 2013 roku z lat 2009-2012 w ramach czteroletniej kategoryzacji są chwilowo niewidoczne.

Liczba widocznych publikacji w PBN wynosi 344 949

Problemy PBN

Zbudowanie skutecznych algorytmów deduplikacji przekazywanych danych bibliograficznych w przypadku prac wieloośrodkowych oraz poprawnego mechanizmu identyfikacji osób i jednostek w już istniejących rekordach, co pozwoliłoby na zautomatyzowanie pobierania danych z wielu systemów.

Ustalenie: modelu współpracy z jednostkami, zasad akceptowania zmian w rekordach, zasad scalania rekordów pochodzących z różnych źródeł.

Dodatkowe problemy: brak standardów opisu dokumentów, nietypowe oznaczenia rodzajów dokumentów, zapewnienie prawidłowego powiązania różnych wariantów afiliacji autorów, brak standardów współpracy jednostek z PBN, konieczność wyznaczenia procedur oraz zasad transferu danych bibliograficznych z systemów lokalnych do PBN, zapewnienie spójności danych różnej jakości i pochodzących z różnych źródeł, korekta i weryfikacja danych, kadry , koszty współpracy z PBN.

Podstawowy mankament to brak współpracy z bibliotekarzami zajmującymi się bibliografią na etapie tworzenia koncepcji PBN i wdrażania tego projektu[1].

[1] Zob. w Internecie hasło: Polska Bibliografia Naukowa

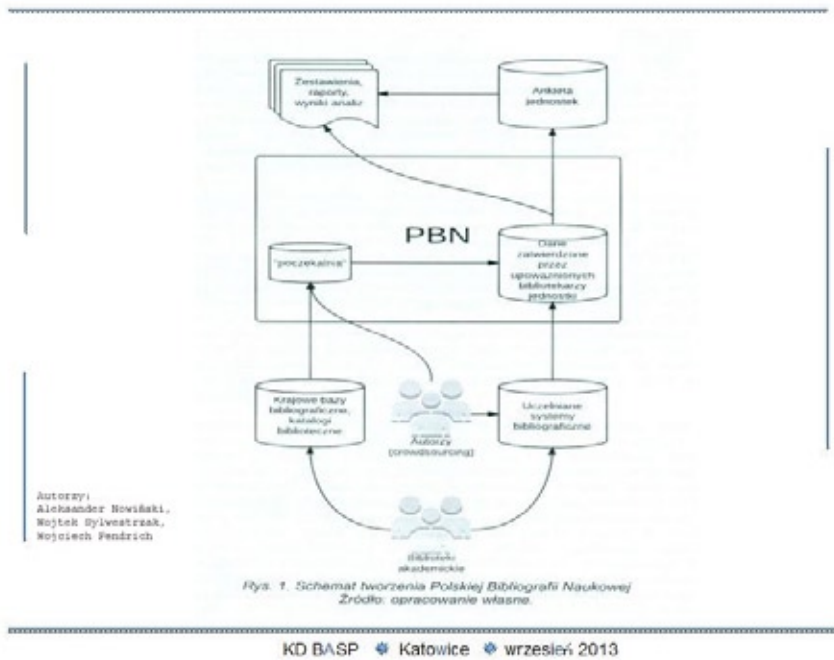

Polskie bazy danych w PBN

Dr Barbara Grala-Kociak
Łódź – UM

PRZEGLĄD WYDAWNICTW BIBLIOGRAFICZNYCH Z ZAKRESU MEDYCYNY I NAUK POKREWNYCH

Abstract

In the era of developing information technologies, it is worth to notice an important role of traditional bibliographic publications in the field of medicine, which had started registering references relating to broader health care system, quite early in the day. Before electronic resources came into being: databases, electronic journals and e-books, printed bibliographies served as primary sources of information. In the history of information concerning the various stages of development of medical thought, the were a valuable source for physicians and other medical professionals. Today, printed databases serve as "repositories of knowledge", and provide ways of organizing information. Those databases retain their usefulness even today.

Streszczenie

W dobie rozwoju technologii informacyjnych warto podkreślić ogromną rolę tradycyjnych wydawnictw bibliograficznych w dziedzinie medycyny, które zaczęły dość wcześnie rejestrować piśmiennictwo dotyczące szeroko pojętej służby zdrowia.

Zanim powstały zasoby elektroniczne: bazy danych, czasopisma elektroniczne, e-booki, wcześniej funkcję źródeł informacji pełniły bibliografie w formie drukowanej. W historii informacji o etapach rozwoju myśli medycznej były cennym źródłem wiedzy dla lekarzy i pozostałych pracowników zawodów medycznych. Drukowane bibliografie pełnią obecnie funkcję „skarbnic wiedzy" i dostarczają metod porządkowania informacji. Są bazami danych zachowującymi swoją użyteczność także współcześnie.

Słownik terminologiczny informacji naukowej definiuje informację naukową jako: „informację o osiągnięciach nauki", „ informację przeznaczoną dla pracowników nauki", „informację opracowaną metodą naukową" oraz „dziedzinę wiedzy obejmującą całokształt zagadnień teoretycznych i praktycznych związanych z działalnością informacyjną"[1].

[1] Słownik terminologiczny informacji naukowej / red. nacz. Maria Dembowska. Wrocław 1979 s. 54

Otto Brunfels

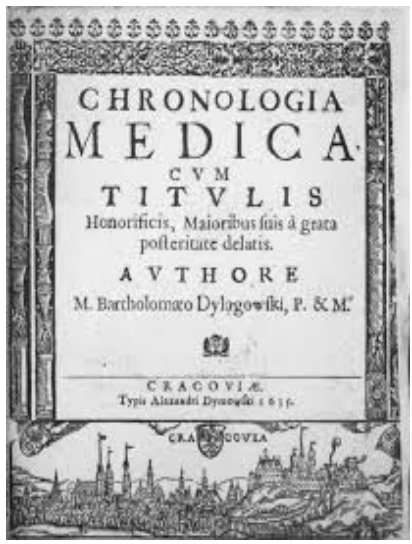

Do źródeł informacji zalicza się wydawnictwa informacyjne: encyklopedie, słowniki, informatory, bibliografie, katalogi oraz źródła elektroniczne: bazy danych, czasopisma elektroniczne, e-booki oraz wydawnictwa multimedialne.

Świadomość roli informacji naukowej w medycynie jest powszechna na świecie. W tej dziedzinie nauki stosunkowo wcześnie zauważono przydatność opracowań bibliograficznych jako jednej z form informacji .

Pierwszy wykaz piśmiennictwa medycznego, zatytułowany *Liber de medicine claris scriptoribus in quinque partibus tractatus*, francuskiego lekarza humanisty Symphorien'a Champier'a, ukazał się w Lyonie, w 1506 roku. W XVI wieku pojawiły się następne bibliografie: *Catalogus illustrium medicorum sive de primis medicinae scriptoribus* (Strassburg 1530) autorstwa lekarza i przyrodnika niemieckiego Otto Brunfels'a, *Bibliotheca medica* (Zurich 1539) i specjalistyczna bibliografia medyczna *De chirurgiae scriptorus* (Zurich 1555), obydwa wydawnictwa napisane przez szwajcarskiego lekarza przyrodnika i humanistę Konrada Gesnera. Pod koniec wieku ukazały się kolejne dwa dzieła - *Bibliotheca medica, sive catalogus illorum qui ex professo artem medicam in hunc usque annum scriptis illustrarum*" (Basilea 1590) Paschalisa Gallusa oraz *Nomenclatur scriptorum medicorum hoc est Elenchus eorum, qui artem medicam suis scriptis illustrarum secundum locos communes ipsius Medicinae, cum duplici indice et rerum et Authorum* (Frankfurt 1591) Israela Spacha.

Wiek XVII i VIII przyniósł kolejne wydawnictwa bibliograficzne, jak chociażby holenderskie bibliografie *De scriptis medicis libri duo* (Amsterdam1637) Johanna

Lindena i *Bibliographica medica et physica* (Amsterdam 1681) Cornelliusa von Benghema oraz pozycje niemieckie *Bibliotheca realis medica* (Frankfurt 1679 r.) Martina Lipeniusa i *Historia medicine universalis* Andreasa Ottomara Goelicke'go (Frankfurt 1718-1721).W roku 1744 ukazała się francuska *Bibliografia Medica* (1744) Francoisa Planque'a[2].

Właściwy rozwój historii medycyny jako odrębnej dyscypliny naukowej nastąpił w XIX wieku. W tym czasie powstały najważniejsze bibliografie z zakresu międzynarodowego piśmiennictwa medycznego. W 1880 r. ukazał się pierwszy numer *Index Medicus*, opracowany przez Johna Shawa Billingsa, amerykańskiego lekarza wojskowego. Była to pierwsza bibliografia zawierająca artykuły z czasopism medycznych. Rozpoczęła nowy etap w rozwoju bibliografii medycznej. Indeks ukazywał się co miesiąc do roku 1926 z przerwą pomiędzy 1899 a 1902. Podczas tej przerwy Instytut Bibliograficzny w Paryżu wydawał podobny indeks *Bibliographia medica* w języku francuskim. Następną bibliografią, dziś prawdopodobnie najmniej znaną, był *Index-Catalogue*[3] opublikowany w latach 1880-1961. Składał się z 5 serii i łącznie liczył 61 tomów. Uwzględniał artykuły z czasopism, książek, dysertacji, broszur i wszelkiego rodzaju raporty z zakresu szeroko pojętych nauk medycznych, nauk podstawowych medycyny wojskowej i zdrowia publicznego. Zarówno *Index Medicus*, jak i *Index Catalogue,* były publikacjami opartymi na zawodowych i osobistych doświadczeniach Johna Shawa Billings'a oraz efektem jego entuzjazmu jako kolekcjonera książek.

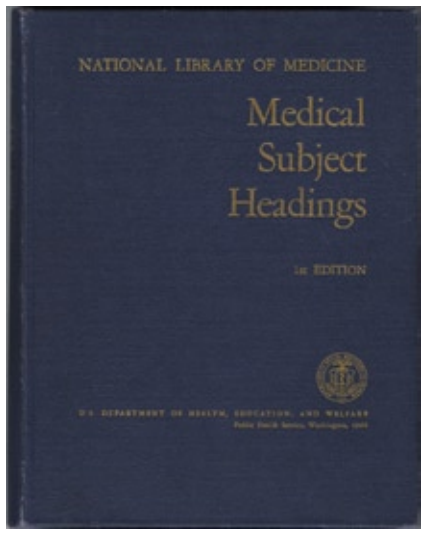

[2] Ewa Michalska: Polskie medyczne bibliografie retrospektywne (1800-1899). *Biul. GBL* 1983 R. 29 nr 1 s. 47

[3] Wiesława Tylman-Gądek: System Medlars. *Biul. GBL* 1978 R. 27 nr 9/10 s. 579

Równolegle zaczęły ukazywać się bibliografie polskie. Autorem pierwszej polskiej publikacji o charakterze historyczno-medycznym pt. „*Chronologia medica"* (Kraków 1635) był Bartłomiej Dylągowski. Zamieścił w niej spis lekarzy europejskich od czasów najdawniejszych aż do końca XVI wieku. Znalazły się także krótkie notatki biograficzne o najznakomitszych lekarzach z Hipokratesem na czele. Do rozwoju rodzimej historii medycyny przyczyniła się również czterotomowa praca Ludwika Gąsiorowskiego[4] pt. *Zbiór wiadomości do historii sztuki lekarskiej w Polsce od czasów najdawniejszych aż do najnowszych* wydana w latach 1839, 1853-1855. Równie ważną pozycją była bibliografia *Wykaz rzeczy zawartych w 72 tomach Pamiętnika Towarzystwa Lekarskiego z lat 1837-1876* Stanisława Kośmińskiego - lekarza, historyka medycyny, bibliotekarza i bibliografa. Jest on również autorem wielu prac m.in. *Słownika lekarzów polskich*[5], w którym starał się zebrać piśmiennictwo od czasów najdawniejszych do końca XIX wieku. Słownik ukazał się w latach 1883-1888. Kolejną bibliografią, która została opu*blikowana w 1889 roku był Stan nauk lekarskich za czasów Akademii Medyko-Chirurgicznej Wileńskiej, bibliograficznie przedstawiony: przyczynek do dziejów medycyny w Polsce* Józefa Bielińskiego[6]- lekarza, historyka medycyny i nauki, bibliotekarza Towarzystwa Lekarskiego Wileńskiego. Autorem wielu poważnych prac naukowych, m. in: „*Źródeł biograficzno - bibliograficznych do dziejów medycyny w dawnej Polsce"* był Franciszek Dowmont Giedroyć, uważany za jednego z najwybitniejszych polskich historyków medycyny. Niezwykle cennym wydawnictwem w dorobku polskiej literatury medycznej był *Wykaz oryginalnych prac lekarskich polskich za czas od roku 1831 do 1890 włącznie*[7]. W latach 1878-1926 nakładem Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego ukazywał się również *Przegląd Piśmiennictwa Lekarskiego Polskiego*[8].

Najbardziej kompletnym źródłem informacji o medycynie XIX wieku jest 13-tomowa *Polska bibliografia lekarska dziewiętnastego wieku (1801-1900)*[9] wraz z Suplementem, opracowana przez pierwszego dyrektora Głównej Biblioteki Lekarskiej, Stanisława Konopkę, uważanego za Estreichera polskiej medycyny. Praca ta opracowana jest jako bibliografia retrospektywna. Zawiera ponad 42 tysiące szczegółowych opisów bibliograficznych. Sporządzona jest w układzie krzyżowym. Hasła zarówno autorskie, jak i przedmiotowe opatrzone są licznymi określnikami. Posiadają liczne odsyłacze, w tym także od nazw łacińskich. Bibliografia ukazywała się w latach 1974 -1987.

[4] Ludwik Gąsiorowski: Zbiór wiadomości do historii sztuki lekarskiej w Polsce od czasów najdawniejszych aż do najnowszych. Poznań T.1. 1839; T.2 1853; T.3 1854; T.4 1855

[5] Stanisław Kośmiński: Słownik lekarzów polskich. Warszawa 1883-1888

[6] Józef Bieliński: Stan nauk lekarskich. Warszawa 1889

[7] Wykaz oryginalnych prac lekarskich polskich za czas od r. 1831-1890 włącznie. Warszawa 1897

[8] *Przegląd Piśmiennictwa Lekarskiego Polskiego*. Warszawa 1878 R. 1-1926 R. 51

[9] Stanisław Konopka: Polska bibliografia lekarska dziewiętnastego wieku (1801-1900). Warszawa 1974-1984

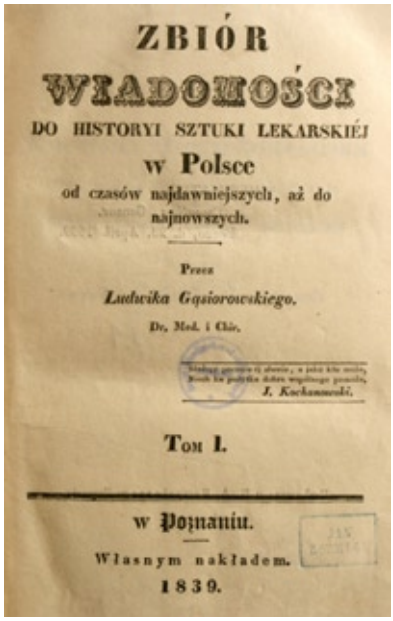
ZBIÓR
WIADOMOŚCI
DO HISTORYI SZTUKI LEKARSKIEJ
w Polsce
od czasów najdawniejszych, aż do najnowszych.
Przez
Ludwika Gąsiorowskiego.
Dr. Med. i Chir.
Tom I.
w Poznaniu.
Własnym nakładem.
1839.

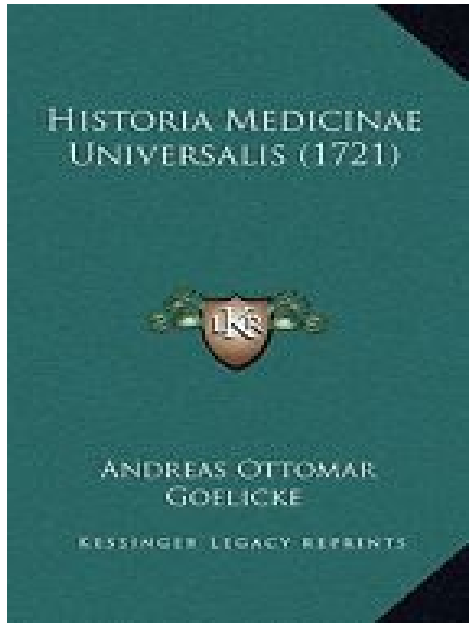

XX-wieczną historię medycyny zapoczątkowała *Polska Bibliografia Lekarska*[10] również autorstwa Stanisława Konopki, która została opracowana jako bibliografia bieżąca. Pozycja ta obejmowała swoim zasięgiem piśmiennictwo za lata 1925-1927, 1938, 1945-1965, ukazywała się w latach 1926-1973. Zarówno jedna, jaki druga rejestruje książki i broszury napisane przez Polaków, tłumaczone na język polski, dotyczące Polaków i Polski, prace oryginalne i streszczenia zbiorowe z polskich czasopism lekarskich, farmaceutycznych i weterynaryjnych, w książkach zbiorowych i w niektórych czasopismach z innych dziedzin nauki. Sporządzona jest w układzie krzyżowym. Warto wspomnieć, że Stanisław Konopka stworzył również pionierski w Polsce system haseł przedmiotowych „Słownik haseł z dziedziny medycyny i nauk pokrewnych"oraz opracował bibliografie tematyczne: *Służba zdrowia w Legionach Polskich* (1936), *Polskie piśmiennictwo z zakresu medycyny lotniczej* (1938), *Bibliografia prac polskich z zakresu gruźlicy* (1926-1928). W związku z narastającą liczbą prac i opóźniającym się drukiem bibliografii, Główna Biblioteka Lekarska zaczęła wydawać od 1963 roku bibliografię miesięczną pt. *Przegląd Piśmiennictwa Lekarskiego Polskiego*[11], która rejestrowała zawartość polskich czasopism lekarskich.

[10] Stanisław Konopka: Polska Bibliografia Lekarska za (1925-1927, 1938, 1945-1965 rok). Warszawa 1926-1927, 1938, 1951-1973

[11] *Przegląd Piśmiennictwa Lekarskiego Polskiego*. Warszawa 1963-1970

Prof. dr hab. Stanisław Konopka

SŁOWNIK

LEKARZÓW POLSKICH

OBEJMUJĄCY

poprzedzone krótkich życiorysów lekarzy polaków oraz cudzoziemców w Polsce zasłużonych, dokładną bibliografią lekarską polską od czasów najdawniejszych aż do 1885 r.

STANISŁAW KONIŃSKI

WARSZAWA.

Nakład autora

Kontynuacją *Polskiej Bibliografii Lekarskiej* Stanisława Konopki jest *Polska Bibliografia Lekarska*[12] za lata 1972, 1973, 1974 i 1979 opracowana przez Zakład Bibliografii Głównej Biblioteki Lekarskiej. Bibliografia obejmująca lata 1945-1965 zamknęła się w czterdziestu jeden tomach (1948-1973) Równolegle ukazywała się *Informacja Bieżąca. IB-3 Przegląd Piśmiennictwa Lekarskiego Polskiego*[13] za lata 1971-1978 jako kontynuacja *Przeglądu Piśmiennictwa Lekarskiego Polskiego*. Od 1979 roku zmieniono tytuł na *Informację Bieżącą*. *Przegląd Piśmiennictwa Lekarskiego Polskiego*[14], która uwzględniała piśmiennictwo za lata 1979-1990.

Przedstawione wydawnictwa bibliograficzno-informacyjne stanowiły warsztat pracy informacji naukowej, szczególnie uczelni wyższych, ale także średnich szkół pielęgniarskich. Oddziały Informacji wielu instytucji naukowych na ich podstawie wyszukiwały piśmiennictwo potrzebne do badań naukowych oraz sporządzały bibliograficzne zestawienia tematyczne. Bibliografie drukowane stanowią bezcenny zapis rozwoju myśli medycznej przez wieki i nie zatraciły swojej wartości również we współczesnym społeczeństwie informacyjnym.

[12] Bożena Dobrzyńska, Edward Engelking, Ludomira Ryll: Polska Bibliografia Lekarska za rok 1972. Warszawa 1975; Ryszarda Sontowska, Alicja Ślusarska, Alicja Kopycka: Polska Bibliografia Lekarska za rok 1973. Warszawa 1978

[13] *Informacja Bieżąca*. IB-3 Przegląd Piśmiennictwa Lekarskiego Polskiego. Warszawa 1971-1979

[14] *Informacja Bieżąca*. Przegląd Piśmiennictwa Lekarskiego Polskiego. Warszawa 1979-1990

Mgr Justyna Ortman

Mgr Anna Radomska

Dr inż. Jolanta Przyłuska

Łódź – IMP

ARTICLE LEVEL METRICS - WSKAŹNIKI POPULARNOŚCI PUBLIKACJI NAUKOWYCH

Abstract

The article presents new meters of popularity of scientific publications in the Internet – article level matrics (ALM), which are more and more frequently introduced by publishers and information suppliers. These meters indicate the number of citation of articles in databases (e.g. Web of Science, Scopus), in social media (e.g. Twitter, Facebook), programmes used for publications management (e.g Mendeley), blogs. They also count the number of views of the website of the article. New approach towards evaluation of individual scientific publications and rising importance of social services in assessment of science constitute an alternative to the so far used overall assessment of journals and granting them Impact Factor indicator.

Streszczenie

W artykule przedstawiono nowe mierniki popularności publikacji naukowych w Internecie – article level metrics (ALM), które wprowadzane są coraz częściej przez wydawców i dostawców informacji. Mierniki te wskazują liczbę cytowań artykułów w bazach danych (np. Web od Science, Scopus), mediach społecznościowych (np. Twitter, Facebook), programach służących zarządzaniu publikacjami (np. Mendeley), blogach oraz zliczają liczbę wejść na stronę www artykułu. Nowe podejście do wartościowania pojedynczych publikacji naukowych i podniesienie znaczenia serwisów społecznościowych w ocenie nauki stanowi alternatywę dla stosowanej dotychczas całościowej oceny czasopism i nadawaniu im wskaźnika Impact Factor.

Wstęp

Termin *altmetrics* definiowany jest jako „nowa forma badania wpływu i zasięgu publikacji naukowych, gdzie do tradycyjnych metod takich jak obliczanie cytowań, dodaje się także występowanie publikacji w serwisach do zarządzania opisami bibliograficznymi, serwisach społecznościowych oraz liczbę jej pobrań i udostępnień”[1]. Opisując to zjawisko należy zatem również przyjrzeć się serwisom społecznościowym. *Media społecznościowe* (serwisy społecznościowe) to pojęcie, które „odnosi się do wszystkich mediów internetowych i mobilnych technologii, dzięki którym można komunikować się na różnych poziomach z innymi ludźmi. Media społecznościowe przełamują bariery lokalizacyjne, pozwalają na utrzymywanie kontaktów społecznych z ludźmi mieszkającymi nawet na drugim krańcu globu […], funkcjonują w Internecie pod różnymi postaciami, między innymi serwisów gromadzących muzykę, zdjęcia i video, blogów, mikroblogów, foto i wideo blogów, czy w formie magazynów[…]”[2].

Pojęcie article level metrics posiada wiele synonimów. Poszukując informacji na ten temat zainteresowany spotka się z wariantami:

- Altmetrics,
- Article metrics,
- Altmetric score,
- Article score,
- Article usage,
- Article level metrics.

Istnieje wiele narzędzi za pomocą których mierzone są wskaźniki ALM. Najczęściej występującymi są:

- cytowania w bazach danych np. Web of Science, Scopus, są cennym miernikiem wpływu, ale potrzeba czasu, aby zostały zaindeksowane przez bazy,
- serwisy społecznościowe np. Tweeter, Facebook, najbardziej popularne i powszechne, szczególnie u młodych badaczy,
- programy do zarządzania bibliografiami np. Mendeley. Są to „oprogramowania służące zarządzaniu, organizacji i dzieleniu się publikacjami naukowymi oraz wirtualnym statystykom i współpracy on-line pomiędzy naukowcami”[3]. Innymi, podobnymi narzędziami, które pomagają archiwizować i organizować

[1] Wolne licencje w nauce. Instrukcja. Warszawa: Biblioteka Otwartej Nauki, 2013. Dostęp: http://ngoteka.pl/bitstream/handle/item/166/Wolne%20licencje%20w%20nauce_Instrukcja.pdf?sequence=1 [odczyt: 8 VII 2013]

[2] Social Media – czym są media społecznościowe? Marketing internetowy 2013. Dostęp: http://www.marketinginternetowy.pl/social-media-czym-sa-media-spolecznosciowe/ [odczyt: 22 VII 2013]

[3] Duncan Hull, Steve R. Pettifer, Douglas B. Kell: Defrosting the Digital Library: Bibliographic Tools for the Next Generation Web. PLoS Comput Biol 4(10). Dostęp: http://www.ploscompbiol.org/article/info:doi/10.1371/journal.pcbi.1000204 [odczyt: 5 VIII 2013]

źródła informacji są np. Zotero, Connotea czy CiteULike,
- dane demograficzne, w graficzny sposób obrazują, z jakich krajów pochodzą osoby, które najczęściej cytują i polecają daną publikację,
- wykorzystanie artykułu (licznik odwiedzin, pobrań), w najbardziej dynamiczny sposób, obok komentarzy, ukazują zainteresowanie publikacjami,
- media, np. blogi naukowe, materiały video,
- komentarze, dają naukowcom cenną informację zwrotną na temat ich pracy, inni badacze często dzielą się swoją wiedzą i doświadczeniami, pozostawiając komentarze pod publikacjami[4].

Alternatywa dla Impact Factor

Naukowcy od lat prześcigają się w próbach odnalezienia idealnych wskaźników naukowych. Pragną zmierzyć swój potencjał, naukowość, popularność następnie mając tę wiedzę i korzystając z niej, stać się być może tym samym bardziej cenionymi i rozpoznawalnymi w środowisku naukowym. Dotychczas najczęstszym sposobem mierzenia wartości publikacji był wskaźnik Impact Factor czasopisma, w którym zostały one opublikowane. Wskaźnik ten zmienia się co roku i decyduje o pozycji czasopisma w danej dziedzinie. Sugerujący się nim od lat wydawcy i pracownicy nauki zaczęli wraz z rozwojem nowych technologii zastanawiać się nad tym, dlaczego o tym czy dany artykuł jest wartościowy, ważny, przełomowy i wart przeczytania powinien decydować IF przyznany całemu czasopismu? Co z potencjałem pojedynczych artykułów, które ukazały się w czasopismach z niskim IF albo nie posiadających go wcale? Jak zmierzyć wartość jednego artykułu? Jak do tych wskaźników wprowadzić nowoczesność i rozwiązania, które oferują nam nowe technologie i social media? Odpowiedzi na te pytania może przynieść zastosowanie article level metrics do oceny publikacji i badań naukowych.

Zastosowanie wskaźników ALM

Coraz większa liczba wydawnictw i dostawców informacji umożliwia użytkownikom sprawdzenie publikacji przy pomocy article level metrics na swoich stronach internetowych. Do najciekawszych przykładów należą:

- **Nature Publishing Group –** rys. 1 przedstawia stronę artykułu "Regulation of circadian behaviour and metabolism by synthetic REV-ERB agonists". Artykuł został zacytowany 16 razy w Web of Science, 27 w CrossRef i 27 w bazie Scopus. Article level metrics wskazują, że 12 osób wspomniało o nim w serwisie Twitter, 1 w serwisie Facebook, 2 osoby o nim blogowały, 42 dodały do Mende-

[4] Cameron Neylon, Shirley Wu: Article-Level Metrics and the Evolution of Scientific Impact. PLoS Biol 2009, 7(11). Dostęp: http://www.plosbiology.org/article/info:doi/10.1371/journal.pbio.1000242 [odczyt: 13 VIII 2013]

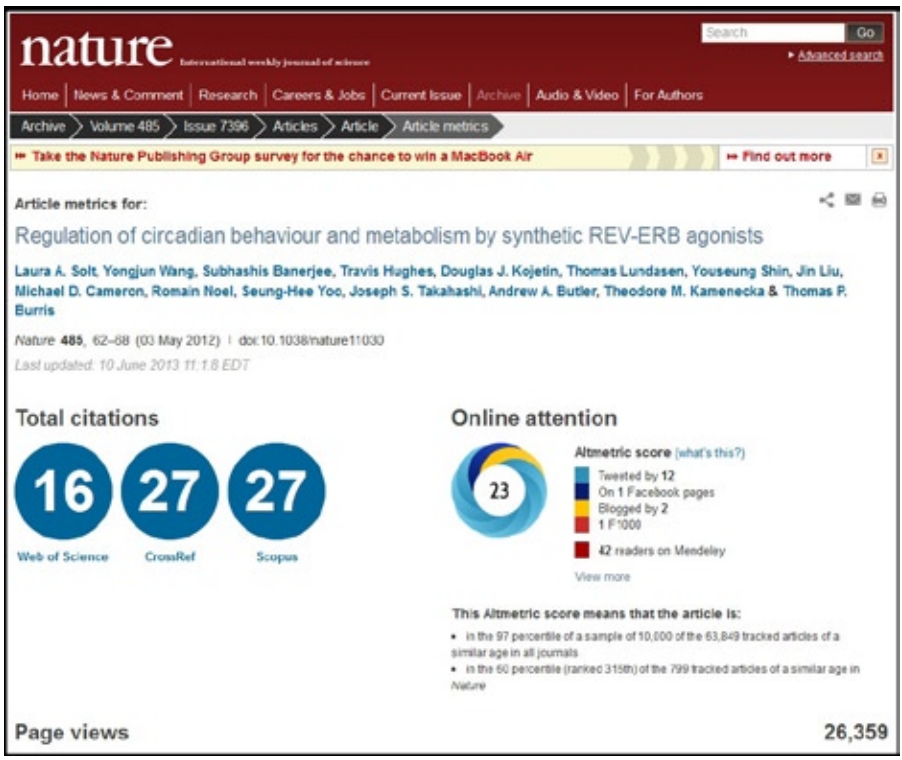

Przykład ALM artykułu w czasopiśmie Nature

ley. Strona www artykułu w Nature pokazuje ile razy wyświetlono tę publikację (w tym przypadku 26 359).

- **Scopus –** rys. 2 pokazuje article level metrics udostępniane poprzez bazę Scopus („allmetric for Scopus"). Dane te pokazują, że np. o publikacji „Tracing scientist's research trends realtimely" wspomniano 1 raz w serwisie Facebook, 1 raz na blogu poświęconym nauce, 21 razy w serwisie Tweeter, dwa razy została zachowana w menadżerze bibliografii Mendeley i jeszcze ani razu w menadżerze CiteULike.
- **Cambridge Journals Online –** również to wydawnictwo udostępnia ALM czytelnikom poprzez swoją platformę z artykułami. Altmetric zapewnia szczegółowe analizy aktywności online oferując użytkownikom dokładny obraz ich zasięgu międzynarodowego. Wskaźniki określają rodzaj społecznego wykorzystania i popularności badań naukowych. Wybierając zakładkę „altmetric" umieszczoną poniżej opisu danej publikacji otrzymujemy skondensowane informacje dotyczące popularności danej publikacji w sieci.

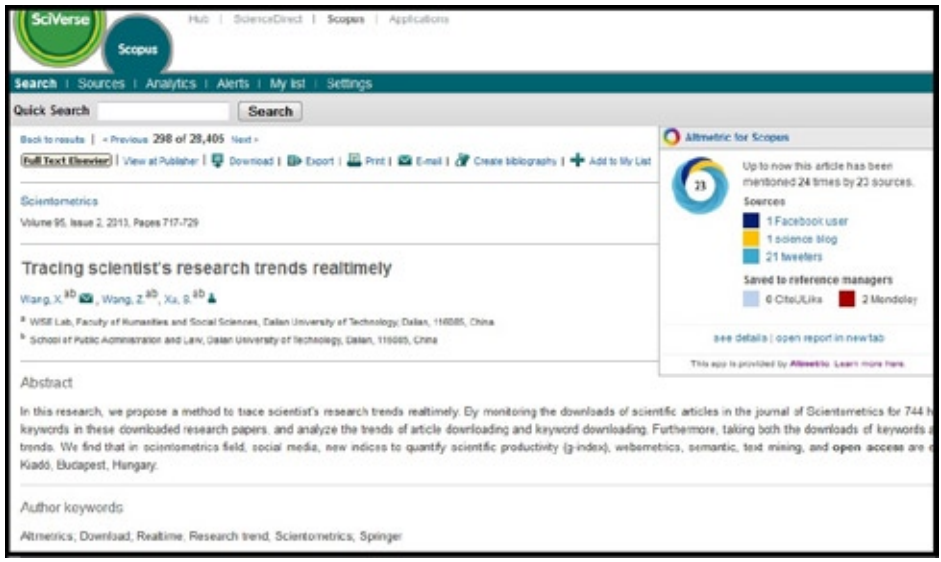

Przykład ALM artykułu w bazie Scopus

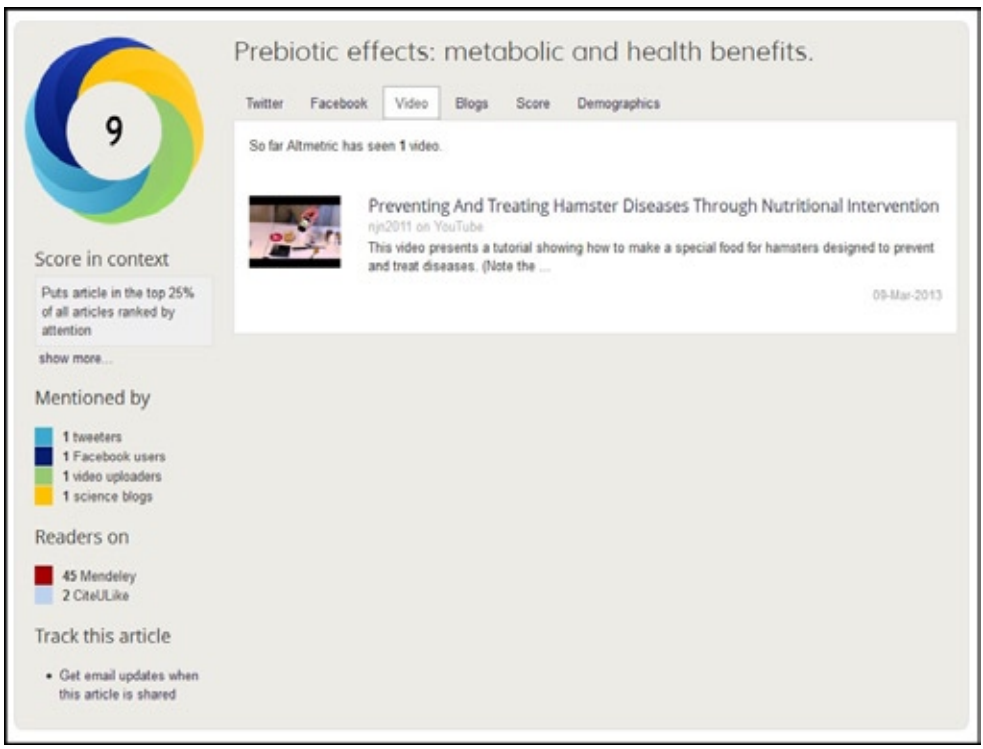

Przykład ALM artykułu Cambridge Journals Online

- **BioMed Central** - podobnie jak w przypadku wyżej wymienionych wydawców, BioMed Central umożliwił swoim odbiorcom poznanie wyników ALM przy pomocy platformy z artykułami. Po wybraniu zakładki „article metrics" znajdującej się w prawym pasku obok wyświetlanej publikacji, użytkownik ma możliwość zapoznania się ze wskaźnikami ALM :

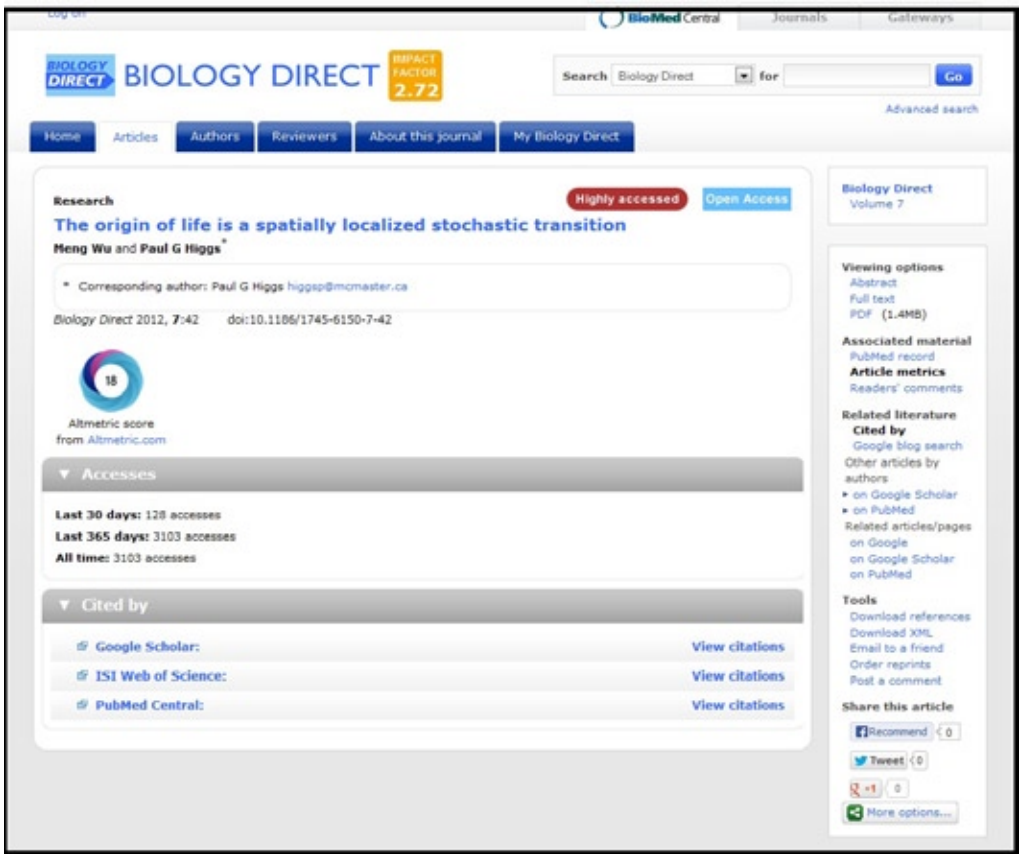

Przykład ALM artykułu w czasopiśmie wydawcy BioMed Central

W ten sposób otrzymujemy informację m. in. o liczbie pobrań w ciągu ostatnich 30 dni, ostatniego roku i od początku opublikowania artykułu (rys. 4). Po kliknięciu w „altmetric score" możemy sprawdzić, w jakich źródłach znajdziemy cytowania tej publikacji (w tym przypadku Google Scholar, Web of Science, PubMed Central) oraz w jakich mediach społecznościowych polecono tę pozycję i ile razy (24 razy Tweeter,

1 raz Facebook, 1 raz Google +, 2 razy Mendeley, 1 raz CiteULike). Wybranie opcji „track this article" znajdującej się poniżej „score in context" umożliwi czytelnikowi otrzymanie powiadomień e-mail za każdym razem, gdy ktoś np. udostępniając artykuł zwiększy uzyskane przez publikację wcześniejsze wyniki. Ciekawą opcją jest obserwowanie na mapie skąd pochodzą użytkownicy, których zainteresował artykuł:

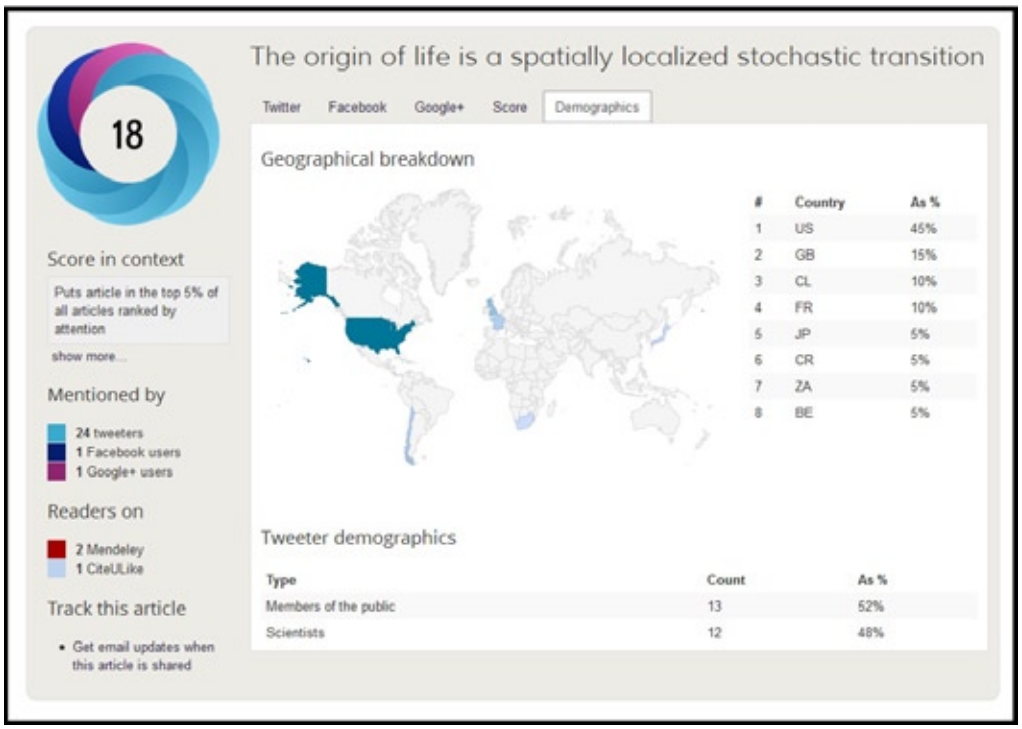

Grafika przedstawiająca demograficzne rozmieszczenie czytelników artykułu wydawcy BioMed Central

- **Public Library of Science (PLoS) -** jednym z najbardziej zaawansowanych przykładów wprowadzenia ALM jest propozycja wydawnictwa PLoS. Na stronie każdej z publikacji możemy przeanalizować „article usage" (liczbę odsłon/pobrań przez serwis PLoS jak i PubMed Central, z podziałem na pliki pdf, html, xml) i porównać te dane z „przeciętną" liczbą odsłon artykułu z tej samej dziedziny w danym roku. Serwis udostępnia także informacje dotyczące: cytowań danego artykułu (w tym wypadku został zacytowany w bazach: Scopus, Cros-

sRef, PubMed Central, WoS, Google Scholar), wykorzystania artykułu w mediach społecznościowych i menadżerach bibliografii (2 razy CiteULike, 29 razy Facebook, 11 razy Mendelay, 35 razy Twitter), można również przeszukać blogi Google, jak i odszukać odnośniki w Wikipedii[5]:

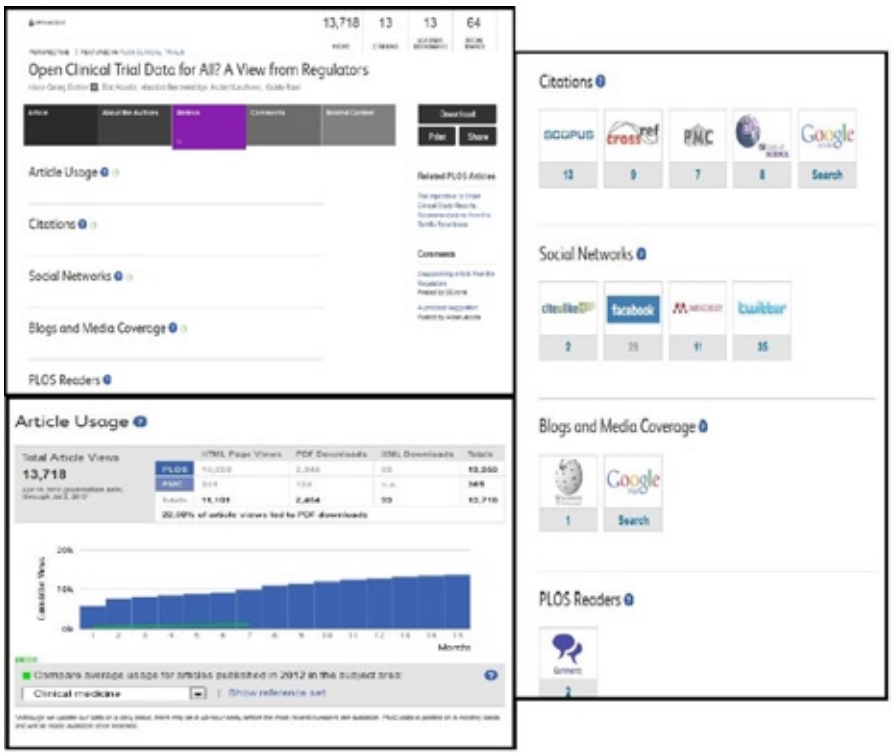

Przykład ALM artykułu w czasopiśmie PLoS

Przydatną funkcją jest również możliwość pozostawienia przez każdego z czytelników komentarza i np. opisania plusów i minusów opublikowanej pracy, co umożliwia poszerzenie jej odbioru i interpretacji i wprowadzenie interakcji pomiędzy autorem tekstu, a jego czytelnikami:

Narzędzia ułatwiające mierzenie ALM

Oprócz wydawnictw i dostawców baz danych i informacji, którzy wykorzystując najnowsze technologie umożliwiają korzystanie z urządzeń, które jednym kliknięciem

[5] Article-Level Metrics Information (PLOS ONE). Dostęp: http://www.plosone.org/static/almInfo [odczyt: 21 VIII 2013]

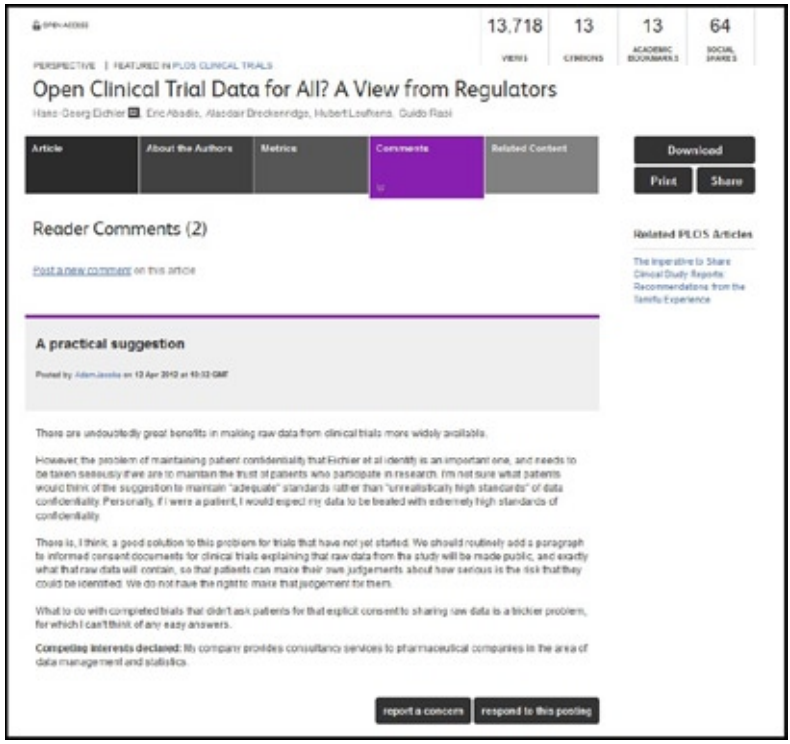

Przykład komentarza do artykułu w czasopiśmie wydawcy PLoS

ukazują wyniki ALM, istnieje również bookmarklet (skryptozakładka), niewielki skrypt napisany w języku JavaScript umożliwiający dostęp do tych informacji bez względu na to na stronie jakiego wydawcy znajduje się użytkownik. Jest ona do pobrania za darmo ze strony http://www.altmetric.com/bookmarklet.php. Aby móc z niej korzystać należy przeciągnąć jej zakładkę do paska znajdującego się poniżej wyszukiwarki:

Instalując to niewielkie i wygodne narzędzie można sprawdzać ALM każdego czytanego artykułu za pomocą jednego kliknięcia i w łatwy sposób porównywać wskaźniki.

Zalety ALM

Zastosowanie ALM jako nowego sposobu oceny badań i publikacji posiada wiele zalet dla instytucji, wydawców, użytkowników, jak i samych naukowców:

- powoduje przyciągnięcie nowych autorów publikacji poprzez pokazanie im możliwości śledzenia zainteresowania ich pracą w mediach społecznościowych,

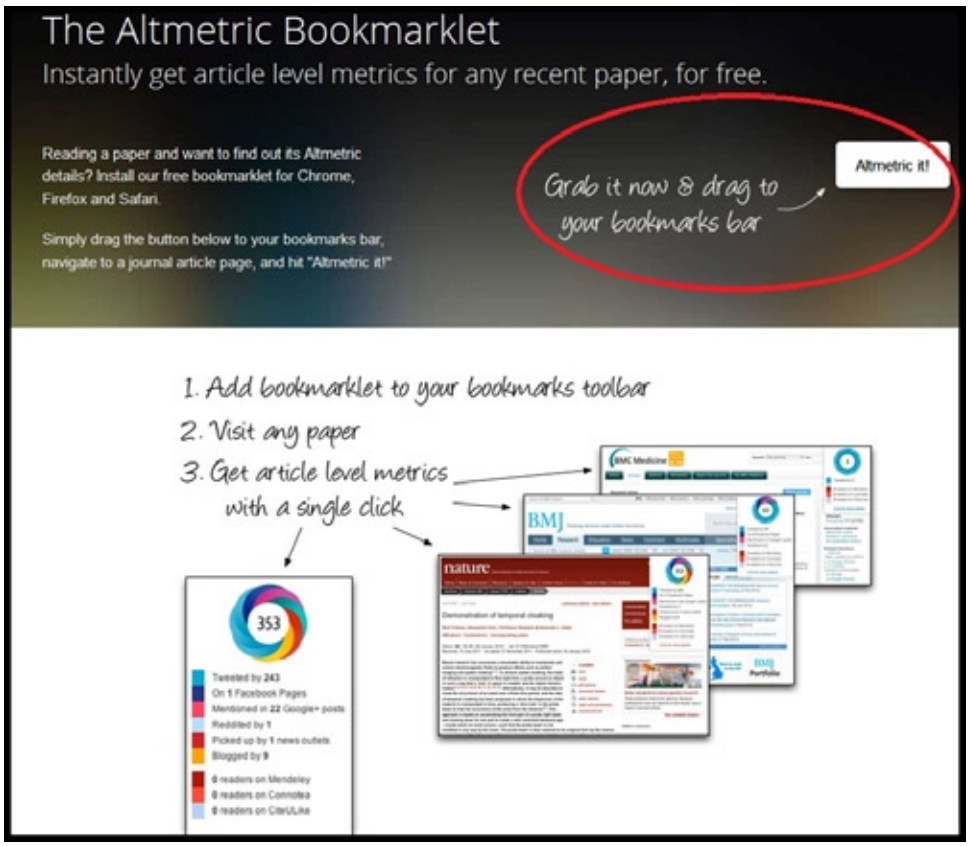

Bookmarklet „Almetric it" http://www.altmetric.com/bookmarklet.php

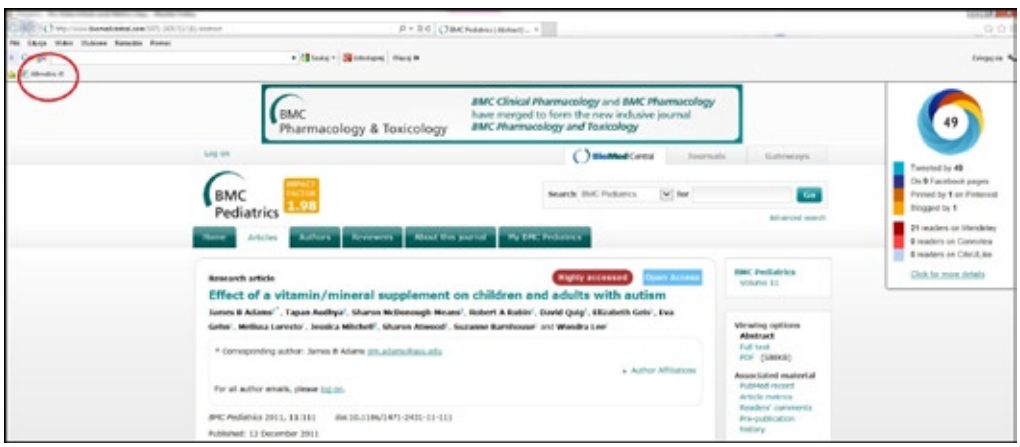

Bookmarklet „Almetric it"

- umożliwia śledzenie wpływu badań na naukę i dzielenie się tym z innymi,
- w łatwy sposób pomaga nawigować i filtrować badania, których potrzebujemy,
- ułatwia znalezienie współpracowników czy instytucji potrzebnych do dalszych prac naukowych i projektów,
- umożliwia ocenę pojedynczej publikacji, a nie sugerowanie się IF danego czasopisma,
- pomaga śledzić rozpowszechnienie i dostęp do artykułów pracowników danej instytucji,
- ułatwia określenie jaki wpływ ma dana publikacja na pracę innych naukowców,
- umożliwia komentowanie badań, wskazuje kto inny zajmował się podobną problematyką,
- pozwala na komentowanie badań na bieżąco co znacząco wpływa na ich wartość i wiarygodność.

Podsumowanie

W dziedzinach medycznych i naukach o zdrowiu gdzie bezzwłoczność w publikowaniu badań i interakcja z innymi badaczami, lekarzami i pacjentami jest szczególnie ważna, a ich uwagi i komentarze bardzo cenne, nowe mierniki badań i publikacji mają szczególne zastosowanie i mogą w przyszłości znacząco wpłynąć na rozwój nauki. W dziedzinach humanistycznych ALM mogą okazać się dodatkowym narzędziem wprowadzającym nowe technologie i media społecznościowe do nauki.

Bibliografia

Article-Level Metrics Information (PLOS ONE). Dostęp: http://www.plosone.org/static/almInfo [odczyt: 21 VIII 2013]

Hull Duncan, Pettifer Steve R., Kell Douglas B.: Defrosting the Digital Library: Bibliographic Tools for the Next Generation Web. PLoS Comput Biol 4(10). Dostęp: http://www.ploscompbiol.org/article/info:doi/10.1371/journal.pcbi.1000204 [odczyt: 5 VIII 2013]

Neylon Cameron, Wu Shirley: Article-Level Metrics and the Evolution of Scientific Impact. PLoS Biol 2009, 7(11). Dostęp: http://www.plosbiology.org/article/info:doi/10.1371/journal.pbio.1000242 [odczyt: 13 VIII 2013]

Social Media – czym są media społecznościowe? Marketing internetowy 2013. Dostęp: http://www.marketinginternetowy.pl/social-media-czym-sa-media-spolecznosciowe/ [odczyt: 22 VII 2013]

Wolne licencje w nauce. Instrukcja. Warszawa: Biblioteka Otwartej Nauki, 2013. Dostęp: http://ngoteka.pl/bitstream/handle/item/166/Wolne%20licencje%20w%20nauce_Instrukcja.pdf?sequence=1 [odczyt: 8 VII 2013]

Dr inż. Jolanta Przyłuska

Mgr Justyna Ortman
Łódź – IMP

Mgr Anna Radomska

IDENTYFIKACJA AUTORÓW W SERWISACH DLA NAUKOWCÓW NA PRZYKŁADZIE ORCID

Abstract

Increasingly common use of databases, repositories and social services for the purpose of quantitative scientometric analyses has generated the need for accurate mechanisms of identification of an author and publications. It is of particular significance for non-English surnames, for the people who use various forms of spelling of their surname as well as for several authors with the same name and surname. The created systems of authors identification not only via their name and surname, but also via giving them special codes constitute solution to these problems. The paper presents selected systems of authors identification with particular emphasis on the most recent tool - ORCID (Open Researcher and Contributor ID).

Streszczenie

Rosnące wykorzystanie baz danych, repozytoriów oraz serwisów społecznościowych do ilościowych analiz naukometrycznych spowodowało potrzebę wypracowania precyzyjnych mechanizmów identyfikacji autora i jego publikacji. Szczególnie ważne jest to dla osób, które stosowały różne formy zapisu nazwiska i dla autorów o takim samym imieniu i nazwisku publikujących w podobnych dziedzinach. Odpowiedzią na te problemy są powstające systemy, które identyfikują autorów nie tylko poprzez imię i nazwisko, ale dzięki nadawaniu im specjalnych kodów. W artykule przedstawiono wybrane systemy identyfikacji autorów ze szczególnym omówieniem najnowszego narzędzia ORCID (Open Researcher and Contributor ID).

1. Wstęp

Systemy informatyczne wykorzystywane w środowisku naukowym w obszarze informacji naukowej stanowią komputerową reprezentację jakiegoś fragmentu świata rzeczywistego związanego z różnymi aspektami działalności badawczej naukowców. Budowane są poprzez modelowanie polegające na odwzorowaniu rzeczywistych obiektów w bazie danych i utworzeniu pomiędzy nimi mechanizmu powiązań[1]. W obszarze związanym z badaniami naukowymi informatyzacją można objąć obiekty materialne takie jak instytucja, pracownik, publikacja, oraz niematerialne takie jak wiedza, metodyka czy technologia badań. Informacje o obiektach są opisywane za pomocą jednakowych cech (atrybutów) i przechowywane w bazie. Atrybuty te powinny jednoznacznie identyfikować obiekt - dane o autorze są zazwyczaj opisane poprzez imię i nazwisko, natomiast dane dotyczące publikacji reprezentowane są poprzez opis bibliograficzny zawierający określone elementy (tytuł, nazwę czasopisma, rok wydania, strony). Jeśli chodzi o zasady powiązań to tworzone są według reguł, które pozwalają na identyfikację i zebranie informacji o obiekcie (np. autorze) wewnątrz systemu. Identyfikacja autora występuje zarówno w bazach dokumentujących publikacje, jak też w systemach rejestrujących projekty badawcze, czy w systemach kadrowych rejestrujących pracowników danej instytucji. Obecnie środowisko nauki przyjmuje zasięg międzynarodowy, dlatego też powstaje potrzeba tworzenia jednoznacznych sposobów identyfikowania obiektów w różnych systemach i bazach danych na szeroką skalę. Uniwersalny mechanizm identyfikacji pracowników nauki, publikacji, instytucji badawczych, projektów naukowych staje się potrzebny w celu zapewnienia szybkiej, a zarazem precyzyjnej nawigacji w globalnych zasobach wiedzy.

Przykładowym systemem baz danych, przechowującym informacje o prowadzonych projektach badawczych, instytucjach i osobach związanych z badaniami oraz o programach finansowania badań w Europie jest CRIS – Current Research Information System[2]. Pełni on rolę centrum informacji o środowisku badawczym dla różnych zastosowań w zakresie zarządzania badaniami naukowym w Europie. Do sprawnego działania zintegrowanych modułów (rys. 1) zastosowano w nim uniwersalne identyfikatory obiektów.

Celem CRISu jest ułatwienie dokumentowania, raportowania i zarządzania procesami badań dla instytucji finansujących w zakresie alokacji środków, oceny projektów,

[1] Brigitte Jörg, Thorsten Höllrigl, Sicilia Miguel-Angel: Entities and Identities in Research Information Systems. In: Keith G Jeffery, Jan Dvořák (red.): E-Infrastructures for Research and Innovation: Linking Information Systems to Improve Scientific Knowledge Production, 2012, s. 185-194. Dostęp: http://www.eurocris.org/Uploads/Web%20pages/CRIS%202012%20-%20Prague/CRIS2012_20_full_paper.pdf [odczyt: 23 VII 2013]

[2] euroCRIS - Current Research Information System. Dostęp: http://www.eurocris.org/ [odczyt: 18 VII 2013]

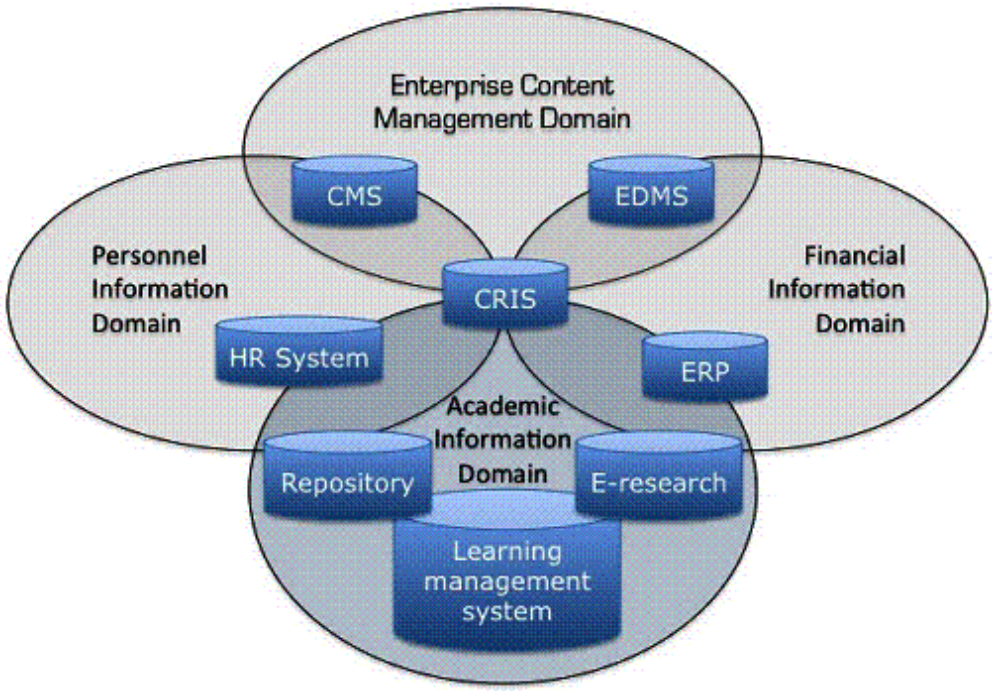

Poszerzony model Academic Information Domain[3]

rozliczania i rozpowszechniania głównych wyników badań. Dla instytucji badawczych jest to narzędzie wspomagające planowanie, śledzenie stanu realizacji i rozliczania projektów. Dla indywidualnych użytkowników CRIS jest źródłem informacji o funduszach, pozwala uniknąć powielania badań, ułatwia śledzenie pełnych tekstów publikacji naukowych, nawiązywanie kontaktów pomiędzy badaczami. Daje możliwość generowania naukowego CV, zarządzania informacją o projektach, tworzenia bibliografii i raportów torując drogę do wdrożeń i komercjalizacji badań.

2. Unikalne identyfikatory w systemach informacji naukowej

Globalizacja informacji powoduje, że każdy obiekt informacyjny powinien być dokładnie zdefiniowany i jednoznacznie nazwany. Aby uniknąć przekłamań stosuje się

[3] Karen van Godtsenhoven, Mikael Karstensen Elbaek, Barbara Sierman [et al.]: Emerging Standards for Enhanced Publications and Repository Technology: Survey on Technology. Amsterdam Univ. Press, 2009. Dostęp: http://dare.uva.nl/document/150752 [odczyt: 22 VIII 2013]

przypisywanie im unikalnych identyfikatorów umożliwiających przetwarzanie danych w sposób odpowiedni do ich znaczenia. Ułatwieniem dla środowiska naukowego będzie więc stosowanie dla autorów, publikacji, instytucji, patentów czy projektów, standaryzowanych numerów identyfikacyjnych zarejestrowanych i nadzorowanych przez odpowiednie instytucje.

Przykładami międzynarodowych systemów służących wystandaryzowanej identyfikacji obiektów związanych ze sferą badawczą i publikacyjną są:

ISO 27729: International Standard Name Identifier (ISNI)
ISO 26324: Digital Object Identifier System (DOI)
ISO 21047: International Standard Text Code (ISTC)

Standard ISNI – International Standard Name Identifier stosowany od 2012 roku, jest narzędziem służącym kontroli danych dotyczących osób i instytucji zaangażowanych w działalność twórczą (http://www.insi.org). Pozwala rozpoznać autorów i śledzić ich dorobek w dużych zbiorach dokumentów cyfrowych poprzez przydzielone identyfikatory. Ułatwia to wyszukiwanie autorów w przypadkach kiedy stosują różne formy zapisu nazwiska czy imienia lub publikują pod zmienionym nazwiskiem. ISNI składa się z 16 znaków, pozwala śledzić dorobek twórczy w różnych sferach działalności (np. nauka, literatura, muzyka). Obecnie działają dwie agencje rejestracyjne (Bowker, Rinngold), które przydzieliły już ponad 6,5 mln identyfikatorów, w tym dla 6,4 mln osób i 100 tys. instytucji[4].

System DOI – Digital Object Identifier (http://www.doi.org/) to cyfrowy identyfikator dokumentu elektronicznego, który nie zależy od fizycznej lokalizacji dokumentu, lecz jest do niego na stałe przypisany. Dokument zachowuje swój identyfikator DOI przez cały okres istnienia, a jeżeli zostanie kiedykolwiek usunięty, jego numer nie może być ponownie wykorzystany. DOI może być utworzony dla każdej jednostki cyfrowej, tj.: rozdziału z książki, artykułu, numeru czasopisma, wykresu, oprogramowania czy utworu muzycznego. Zapewnia możliwość zarządzania prawami wydawniczymi, usprawnia identyfikację, zakup lub dostawę dokumentu[5].

Standard ISTC – International Standard Text Code określa każdy indywidualny format obiektu tekstowego (http://www.istc-international.org), funkcjonuje od 2008 roku. Identyfikuje zarówno książkę w postaci fizycznej jak i wersję cyfrową. Stosuje się go do wszystkich edycji i wariantów tego samego tekstu, identyfikując i grupując w ten sposób wszystkie formaty podstawowego tekstu[4]. ISTC składa się z 16 znaków, funk-

[4] Agnieszka Włudyka-Szeliga: Do czego ISTC? Nowe narzędzie przetwarzania danych w przemyśle książkowym. Biblioteka Analiz nr 22/2012 (numer specjalny) s. 25-32

[5] Justyna Maczuga, Jolanta Przyłuska: Czy publikacje naukowe powinny mieć DOI? W: Standardy w archiwistyce cyfrowej. Oficyna Wydawnicza AFM 2013 (w druku)

cjonuje w połączeniu z bazami danych i wyszukiwarkami publikacji. Agencje rejestrujące ISTC: Sociètè de gestion de la BTLF z Kanady, Beijing Chinese ISTC Agency Ltd., CB z Holandii, Cercle de la Librairie-Electre z Francji, Meta4Books z Belgii, MVB z Niemiec, Nielsen z Wielkiej Brytanii, Australii i Nowej Zelandii, FIPR z Rosji i polskie Stowarzyszenie Autorów i Wydawców „Polska Książka".

3. Systemy identyfikacji obiektów

Systemy identyfikacji osób w środowisku naukowym są często wykorzystywane w instytucji jako identyfikator pracownika, w bibliotece naukowej jako identyfikator czytelnika, w bazie dorobku publikacyjnego jako identyfikator autora. Mogą też być stosowane jako numer PBN ID dla autora w Polskiej Bibliografii Naukowej (POL-on), a w bazach międzynarodowych jako ResearcherID (WoS) czy Author ID (Scopus). Są też inne inicjatywy np. DAI – Digital Author Identifier w Holandii, system Author Service rejestrujący autorów z dziedziny ekonomii, AuthorClaim w bazach Academic Contributor Information System czy otwarty standard OpenID zapewniający automatyczne logowanie w różnych serwisach internetowych[6].

Uniwersalnym standardem wykorzystywanym globalnie staje się wspomniany wcześniej międzynarodowy identyfikator twórców INSI oraz coraz częściej rozpowszechniany Open Researcher and Contributor ID (ORCID) dla środowiska naukowego.

W obszarze nauki istotna jest także identyfikacja publikacji. Nadawanie identyfikatorów dla prac odbywa się w bazach danych poprzez nadanie unikalnego numeru dla zarejestrowanego dokumentu. W serwisie PubMed jest to numer PMID, w Web of Science odpowiada za to Accession Number. Natomiast do zlokalizowania pełnego tekstu dokumentu elektronicznego najczęściej wykorzystuje się wspomniany wcześniej numer DOI.

Jednostki organizacyjne to kolejny obiekt wykorzystywany na wielu obszarach w systemach informacji w środowisku badawczym. W bazie Scopus nadawany jest Affiliation ID, w systemie POL-on przypisywany jest PBN ID dla jednostki organizacyjnej, w Komisji Europejskiej w wszystkie instytucje uczestniczące w programach ramowych mają przydzielony Participant Identification Code (PIC) wykorzystywany przy składaniu, zarządzaniu i raportowaniu projektów.

4. ORCID jako identyfikator autora w globalnej sieci naukowej

System identyfikacji autorów ORCID to międzynarodowa, otwarta inicjatywa stworzona w 2010 roku, która ma na celu opracowanie i utrzymanie rejestru unikalnych

[6] Elżbieta Jankowska: ResearcherID i inne systemy identyfikacji autora. *Forum Uczelniane*, 1(9) 2011 s. 24-25

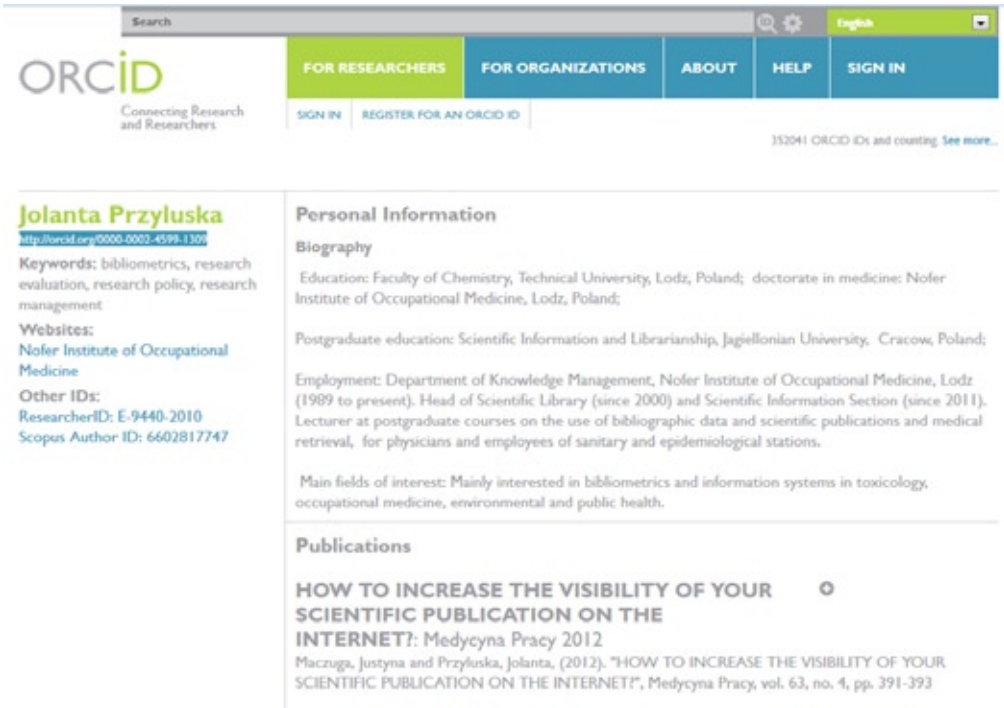

Profil naukowca w serwisie ORCID

identyfikatorów dla naukowców bez względu na dyscyplinę nauki czy granice państw. System zapewnia:

- unikalny rejestr identyfikatorów dla autorów,
- pomoc w obsłudze i uwierzytelnianiu danych.

ORCID jest bezpłatny i mogą z niego korzystać:

- osoby indywidualne, które mogą zarządzać swoim kontem, uzupełniać je i przeszukiwać pozostałe rekordy,
- instytucje, które mogą aktualizować dane i rejestrować swoich pracowników i studentów.

ORCID został utworzony po to, aby pomóc w rozwiązaniu problemu identyfikacji autorów badań naukowych w przypadku bardzo popularnych, powtarzających się nazwisk, identyfikacji publikacji osób piszących artykuły z tej samej dziedziny, powiąza-

nia w jeden rekord prac jednego autora bez względu na zmianę afiliacji podyktowaną np. zmianą pracy. ORCID zapewnia komunikację naukową poprzez utworzenie centralnego rejestru unikalnych identyfikatorów dla poszczególnych badaczy. Przestrzega zasad prywatności stosując mechanizmy zabezpieczenia i ochrony danych wprowadzonych do systemu.

ORCID tworzą przedstawiciele środowisk naukowych (Harvard University, Cornell University) i wydawców (Wiley-Blackwell, Thomson Reuters,Elsevier, Nature) wspierani przez instytucje IT jak: California Institute of Technology, National Institute of Informatics czy Association for Computing Machinery.

Numer identyfikacyjny ORCID składa się z 16 cyfr podzielonych na 4 części zapisanych w formie HTTP URI (np. http://orcid.org/0000-0002-4599-1309). Nie zawiera on informacji semantycznych takich jak rok rejestracji użytkownika (jak w przypadku np. Researcher ID) czy kod kraju z którego pochodzi.

Identyfikator ma możliwość łączenia i linkowania do profili autora założonych w innych, podobnych systemach identyfikujących (Scopus, Researcher ID) tworząc spójną całość.

Aby zarejestrować się w bazie ORCID i otrzymać swój unikalny numer należy wejść na stronę https://orcid.org/register. W formularzu rejestracyjnym wpisuje się podstawowe dane tj. imię, nazwisko, e-mail, hasło. Należy również określić czy dostęp do publikacji, które wprowadzimy będzie całkowicie otwarty, półotwarty (dostęp tylko dla osób, które sami wskażemy) lub ograniczony tylko do właściciela konta. Rys. 2 pokazuje uzupełniony profil naukowca uwzględniający informacje takie jak: biografia, słowa kluczowe, strona internetowa autora czy instytucji, identyfikatory w innych systemach czy lista publikacji.

Podsumowanie

Idea tworzenia globalnych, unikalnych identyfikatorów dla środowiska naukowego jest stopniowo wdrażana w życie i zapewne będzie ułatwieniem dla wielu środowisk zarządzających wiedzą. Integracja systemów informatycznych, wykorzystanie stałych identyfikatorów obiektów pozwoli na przypisanie badań do osoby, zapewni precyzyjną identyfikację naukowców z obszarami ich aktywności zawodowej, niezależnie od instytucji i kraju w jakim obecnie pracują. Unikalny identyfikator używany przez cały okres aktywności zawodowej ułatwi dokumentowanie i raportowanie badań oraz usprawni procesy zarządzania projektami naukowymi.

Bibliografia

euroCRIS - Current Research Information System. Dostęp: http://www.eurocris.org/ [odczyt: 18 VII 2013]

Godtsenhoven Karen van, Elbaek Mikael Karstensen, Sierman Barbara [et al.]: Emerging Standards for Enhanced Publications and Repository Technology: Survey on Technology. Amsterdam Univ. Press, 2009. Dostęp: http://dare.uva.nl/document/150752 [odczyt: 22 VIII 2013]

Jankowska Elżbieta: ResearcherID i inne systemy identyfikacji autora. *Forum Uczelniane*, 1(9) 2011 s. 24-25

Jörg Brigitte, Höllrigl Thorsten, Miguel-Angel Sicilia: Entities and Identities in Research Information Systems. In: Keith G Jeffery, Jan Dvořák (red.): E-Infrastructures for Research and Innovation: Linking Information Systems to Improve Scientific Knowledge Production, 2012, s. 185-194. Dostęp: http://www.eurocris.org/Uploads/Web%20pages/CRIS%202012%20-%20Prague/CRIS2012_20_full_paper.pdf [odczyt: 23 VII 2013]

Maczuga Justyna, Przyłuska Jolanta: Czy publikacje naukowe powinny mieć DOI? W: Standardy w archiwistyce cyfrowej. Oficyna Wydawnicza AFM 2013 (w druku)

Władyka-Szeliga Agnieszka: Do czego ISTC? Nowe narzędzie przetwarzania danych w przemyśle książkowym. *Biblioteka Analiz* nr 22/2012 (numer specjalny) s. 25-32

Dr Bartłomiej Siek
Gdańsk – GUMed

PRAWNE UWARUNKOWANIA DZIAŁALNOŚCI BIBLIOMETRYCZNEJ BIBLIOTEK

Abstract

The aim of the article is comparison of acts of the Ministry of Science and Higher Education and the Central Commission for Academic Degrees and Titles concerning rules about bibliometrics as the causes of the discrepancy between the selected libraries or scientific information centers in the practice of bibliometric. The mechanism of abusing some formal regulations was also presented.

Streszczenie

Punktem wyjścia do analizy realizowanych przez biblioteki medyczne zadań bibliometrycznych jest porównanie aktów prawnych wydanych przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego i Centralną Komisję ds. Stopni i Tytułów z praktyką bibliometryczną bibliotek uczelni medycznych. Wskazano sposoby interpretacji punktów budzących wątpliwości ze względu na brak odpowiednich zapisów w ww. aktach prawnych. Scharakteryzowane zostały przyczyny rozbieżności między wybranymi ośrodkami w praktyce bibliometrycznej dotyczącej awansu naukowego.

Reforma systemu szkolnictwa wyższego w Polsce dotyczy również zasad obowiązujących w awansie naukowym (zdobywanie kolejnych stopni i tytułów naukowych). Niestety, nie wykorzystano okazji do uporządkowania spraw dotyczących stosowania wskaźników bibliometrycznych. Formalnie obowiązek przygotowywania przez biblioteki lub ośrodki informacji naukowej dokumentacji bibliometrycznej kandydata do stopnia i tytułu wprowadził komunikat 4/2009 Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów[1]. Faktycznie biblioteki przygotowują odpowiednie zestawienia wskaźników bibliome-

[1] Komunikat nr 4/2009 [Dokument elektroniczny] „Analiza bibliometryczna powinna być opracowana przez Dział Informacji Naukowej albo odpowiednią jednostkę Uczelni lub Instytutu i podpisana przez osobę odpowiedzialną za jej sporządzenie." http://www.ck.gov.pl/index.php/komunikaty-ck/32-k-o-m-u-n-i-k-a-t-n-r-42009 [dostęp: 27 XI 2013]

trycznych także na potrzeby innego rodzaju postępowań (oceny wewnątrzuczelniane; konkursy grantowe MNiSzW, NCN, NCBiR; nagrody resortowe i przyznawane przez towarzystwa naukowe). Przypadek dokumentacji bibliometrycznej przygotowywanej na potrzeby postępowania o uzyskanie stopnie naukowego doktora habilitowanego lub tytułu naukowego profesora pozwala w możliwie pełnym stopniu ukazać zależności między aktami prawnymi wpływającymi na przygotowanie tabel bibliometrycznych.

Akty prawne ministerstwa właściwego ds. nauki

Nowe akty prawne (ogłoszone w roku 2011, od roku 2013 jedyne obowiązujące) dotyczące dokumentacji składanej przez kandydata do stopnia lub tytułu naukowego określiły kryteria oceny w zakresie osiągnięć naukowo-badawczych habilitanta[2] w sposób jednoznaczny, nie uwzględniający specyfiki poszczególnych dziedzin wiedzy. Potwierdzono jedynie istniejący stan rzeczy (podawanie informacji o sumarycznym IF[3] i liczbie cytowań), wskazując jedno tylko źródło informacji (Web of Science), choć istnieje konkurencyjna wobec WoS baza Scopus, także zliczająca cytowania. Stanowią one tylko część dokumentów wykorzystywanych przy obliczeniach bibliometrycznych, bowiem kwestie dotyczące punktowania określonych typów publikacji regulują rozporządzenia ministerialne dotyczące kryteriów i trybu przyznawania środków finansowych jednostkom naukowym[4]. To w tych rozporządzeniach przygotowywanych na potrzeby kategoryzacji (ocena przeprowadzana co 4 lata) i parametryzacji (coroczna ocena) jednostek naukowych wskazywane są listy rankingowe czasopism obowiązujące w trakcie danej oceny oraz określane są zasady punktowania druków zwartych i ich fragmentów. Niewyjaśnioną na poziomie tych aktów prawnych kwestią pozostaje jednak, co należy rozumieć pod sformułowaniem „publikacja w czasopiśmie naukowym".

Akty prawne Centralnej Komisji ds. Tytułów i Stopni

Poza przywołanym wyżej Komunikatem 4/2009 kwestie wskaźników bibliometrycznych pojawiają się także w Komunikacie 3/2012, który wprowadza wzory wy-

[2] Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 11 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego. Dz. U., 2011, nr 196, poz. 1165.

[3] O dyskusji dotyczącej IF w polskiej literaturze bibliologicznej por.: Bartłomiej Siek: Impact Factor a wybrane wskaźniki bibliometryczne w rankingach jednostek Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego w latach 2005-2010. *Forum Bibl. Med.* 2011 R. 4 nr 1 s. 106-113. Z nowszych prac należy wymienić przede wszystkim: Jerome K. Vanclay: Impact factor: outdated artefact or stepping-stone to journal certification? *Scientometrics* 2012 T. 92 nr 2 s. 211-238

[4] Ostatnie to: Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 13 lipca 2012 r. w sprawie kryteriów i trybu przyznawania kategorii naukowej jednostkom naukowym. Dz. U., 2012, poz. 877

kazu dorobku habilitacyjnego dla sześciu obszarów wiedzy. Trzy kolejne punkty[5] tego wykazu to informacje o sumarycznym IF zgodnie z rokiem opublikowania, liczbie cytowań wg bazy WoS, Indeksie Hirscha wg bazy WoS. Wykaz ten nie zastępuje tabeli analizy bibliometrycznej, która stanowi załącznik do Komunikatu 4/2009; nie jest też – niestety – zgodny w swej strukturze z układem przyjętym w przywołanej tabeli. Zgodnie z Komunikatem 4/2009 publikacje kandydata należy podzielić według mieszanych kryteriów merytoryczno-formalnych. Tabele obejmuje jedenaście działów, w których należy wykazać odpowiednio opublikowane w regularnych numerach czasopism pełnotekstowe prace oryginalne (dział I), kazuistyczne (dział II) i poglądowe (III). W każdym z tych działów należy wprowadzić podział na dwie części – publikacje w czasopismach z IF i w czasopismach bez IF. Informacje o drukach zwartych lub ich fragmentach zawiera dział IV. W dziale V wykazuje się prace popularno-naukowe i inne (obszerna kategoria obejmująca m.in. patenty, skrypty i ekspertyzy). Dział VI to miejsce na podanie informacji o pełnieniu funkcji redaktora naczelnego czasopisma, a VII – o redakcji prac wieloautorskich. Streszczenia w podziale na krajowe i międzynarodowe wykazuje się w dziale VIII; publikacje w suplementach czasopism w dziale IX, listy do redakcji w dziale X, a prace wieloośrodkowe z przywołaniem w apendyksie w dziale XI. Trzeba podkreślić, że punktacja w tej tabeli jest przypisywana tylko publikacjom w czasopismach – w działach I-III należy podawać informację o punktacji IF, ministerialnej i Index Copernicus, a w działach IX-XI tylko punktację IF; nie przypisuje się punktacji drukom zwartym i ich fragmentom.

Wykaz ogłoszony Komunikatem 3/2012 wprowadza jedynie podział na publikacje w czasopismach indeksowanych w JCR oraz druki zwarte i publikacje w innych czasopismach.

Wewnętrzne akty prawne uczelni

Wspólna cechą rozwiązań przyjętych przez poszczególne uczelnie jest wprowadzenie tzw. progów punktowych dla kandydatów do stopni i tytułów naukowych. Oznacza to, że publikacje wykazane w dorobku kandydata muszą dać w sumie co najmniej wskazaną w przepisach wewnętrznych uczelni sumę punktów IF i punktacji ministerialnej[6]. Takie rozwiązanie możliwe jest jedynie ze względu na autonomię uczelni, bowiem CK konsekwentnie podkreśla pomocniczy jedynie charakter analizy bibliometrycznej i przypomina, że niedopuszczalnym jest uzależnianie decyzji o wszczęciu postępo-

[5] W przypadku nauk społecznych i nauk humanistycznych są to punkty D, E, F wykazu; w przypadku nauk technicznych i sztuki – G, H, I; w przypadku nauk ścisłych – E, F, G; w przypadku nauk przyrodniczych – F, G, H.

[6] Co ciekawe, wymagana przez CK informacja o punktacji Index Copernicus nie jest wymagana w zdecydowanej większości uczelni medycznych.

wania w celu uzyskania stopnia lub tytułu naukowego od analizy bibliometrycznej. Poniekąd nowa ścieżka habilitacyjna miała temu zapobiec, bowiem kandydat wniosek kieruje bezpośrednio do CK, jednak w większości przypadku uczelnie zastrzegły w przepisach wewnętrznych, że kandydat wnioskujący o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego przez radą wydziały wybranego wydziału wskazanej uczelni musi spełniać kryteria wewnętrzne w tejże uczelni obowiązujące.

Przyczyny rozbieżności

Stosunkowo przejrzysty, uporządkowany „pionowo" system aktów prawnych wydawanych przez organy i instytucje państwowe zaangażowane w procedury związane z awansem naukowym nie powinien teoretycznie powodować rozbieżności w dokumentacji przygotowywanej dla tego samego kandydata w różnych ośrodkach. Praktyka wskazuje jednak, że jest inaczej. Uruchomienie „nowej ścieżki" sprawiło, że coraz częściej do bibliotek uczelni wskazanych przez kandydatów z danego ośrodka trafiały tabele analizy bibliometrycznej przygotowane w innym ośrodku, przesyłane z dziekanatów celem weryfikacji. Nie byłoby nic niepokojącego w tej sytuacji, gdyby dokumenty sporządzone zgodnie z wymogami poszczególnych ośrodków stanowiły załączniki do tabeli analizy bibliometrycznej ogłoszonej Komunikatem 4/2009 CK. Niestety, stosunkowo często wewnętrzne decyzje władz uczelni powodowały zmiany w konstrukcji tabeli, oczywiście w częściach dotyczących punktacji. Rozbieżności te dotyczą albo wyboru stosowanych list czasopism punktowanych[7], albo zakresu punktowalnych typów publikacji. Fakt, że listy czasopism punktowanych przez ministerstwo ogłaszane na potrzeby kategoryzacji dotyczyły kilku lat, oznaczał niekiedy, że unieważniano listy stosowane w roku kalendarzowym, w którym dany artykuł się ukazał. W takiej sytuacji nawet jednoznaczne sformułowanie „punktacja zgodna z rokiem publikacji" stawało się przedmiotem interpretacji, bowiem przygotowując analizę bibliometryczną kandydata do stopnia lub tytułu trzeba przypisywać punktację publikacjom z wielu lat, z czym wiąże się pytanie o właściwą listę obowiązującą w danym roku. Punktowalność prac z kolei to przede wszystkim problem druków zwartych lub ich fragmentów oraz redakcji prac wieloautorskich. W odniesieniu do tej grupy prac zachodzi swego rodzaju „przesunięcie poziome", tzn. zasady wprowadzone przez ministerstwo na potrzeby rozliczania jednostek naukowych przenoszone są na grunt opracowywania analizy bibliometrycznej kandydata do stopnia lub tytułu. W tabeli ogłoszonej Komunikatem 4/2009 CK podaje się jedynie liczbę prac ujętych w działach IV i VII, natomiast w praktyce można spotkać analizy opracowane na podstawie tego właśnie wzoru, w których poza

[7] O próbach ujednolicenia zasad stosowanych w bibliotekach uczelni medycznych patrz: Dagmara Budek: Punktacja publikacji naukowych w uczelniach medycznych : próba ujednolicenia zasad. *Forum Bibl. Med.* 2008 T. 1 nr 2 s. 21-27; Dagmara Budek, Renata Klimko: Ocena publikacji naukowych na uczelniach medycznych : raport rozbieżności. *Forum Bibl. Med.* 2011 T. 4 nr 1 s. 449-460

liczbą prac zawarta jest także informacja o punktacji ministerialnej, jaka byłaby przypisana tym publikacjom w ocenie jednostki naukowej.

Za przyczynę takiego postępowania można uznać istnienie wewnętrznych regulacji uczelnianych, które definiują progi punktowe dla kandydatów do stopnia lub tytułu naukowego, z tego zaś wynika dążenie autorów, a także bibliotekarzy kierujących się zasadą przyjmowania rozwiązań najkorzystniejszych dla kandydatów, do punktowania możliwe wielu typów publikacji. Skoro zatem rozdziały w książkach, książki i redakcje książek wieloautorskich są typami publikacji punktowanych przez ministerstwo, to jako takie pojawiają się także w analizach bibliometrycznych przygotowywanych na potrzeby Centralnej Komisji. Ten sam mechanizm sprawia, że typom publikacji, którym wedle wzoru tabeli CK należałoby przypisać tylko punktację IF, przypisuje się faktycznie także punktację ministerialną (funkcjonujące progi punktowe dotyczą tych dwóch rodzajów punktacji). Paradoksalnie, wyjściem z tej sytuacji byłoby nadanie analizie bibliometrycznej rangi wyższej niż tylko wspomagająca w postępowaniach awansowych, bowiem dopiero wtedy ewentualne niekonsekwencje w stosowaniu wytycznych CK mogłyby spotkać się z określonymi sankcjami, lub też byłaby to sytuacja, w której koniecznym byłoby doprecyzowanie przez CK kryteriów przygotowywania tabel analizy bibliometrycznej.

Mgr Małgorzata Florianowicz, mgr Piotr Krajewski, mgr Mirosława Modrzewska, mgr Małgorzata Omilian-Mucharska i mgr Beata Traczyk-Kępa

Gdańsk – GUMed

ZAGLĄDAMY INNYM W OKNA MIEJSCE MULTIWYSZUKIWARKI W PRZESTRZENI SERWISU WWW BIBLIOTEKI

Abstract

In March 2013 The Library of the Medical University of Gdansk launched EBSCO Discovery Service (EDS). We customized this tool to make it functional and useful as much as possible to the library patrons. We have also analysed how other academic libraries have embedded discovery tools search boxes on their websites. This article presents results of our analysis. It contains also practical hints for librarians, which can help them to reinforce the use of the discovery tool as the starting point for searching.

Streszczenie

W marcu 2013 roku w Bibliotece Głównej Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego zaimplementowaliśmy i uruchomiliśmy dla użytkowników multiwyszukiwarkę EBSCO DISCOVERY SERVICE. Stając nieustannie przed problemem, jakim jest udostępnienie tego narzędzia w sposób najbardziej funkcjonalny, zapoznaliśmy się z możliwościami, jakie daje panel administratora, zaleceniami w literaturze przedmiotu oraz podjęliśmy próbę analizy trendów, poprzez poznanie pokrewnych narzędzi na stronach innych bibliotek. W niniejszym referacie dzielimy się wynikami naszych badań, mając nadzieję, że okażą się one przydatne zarówno dla tych, którzy przygotowują się do wdrożenia tego narzędzia w swoich bibliotekach oraz dla tych, którzy - tak jak my – chcieliby je udoskonalić zgodnie z obecnymi tendencjami i praktyką wiodących uczelni wyższych na świecie.

Rozwój wiedzy oraz globalizacja komunikacji sprawiają, że mamy do czynienia z coraz większą liczbą dokumentów naukowych dostępnych drogą elektroniczną. Od lat 90. ubiegłego wieku raptownie wzrosła w sieci WWW liczba baz danych (pełnotekstowych i abstraktowych) oferowanych ze stron wydawców oraz przez firmy pośredniczące (bazy agregatorowe). Zarówno bibliotekarze, jak i użytkownicy zasobów bibliotecznych, muszą umieć poruszać się w tym ogromie informacji.

Początkowe podejście do rozwiązania tej kwestii reprezentowały systemy wyszukiwania zintegrowanego (*ang. federated search*) oparte na protokole wyszukiwania i pobierania informacji z różnych baz danych (protokół Z39.50). Zaletą tych systemów było wysyłanie jednego zapytania równocześnie do wielu baz, wadą – długi czas oczekiwania, niesatysfakcjonujące rankingi trafności i spora liczba powtórzonych wyników, co wpływało negatywnie na jakość wyszukiwań[1].

Kolejnym rozwiązaniem były katalogi biblioteczne nowej generacji (*ang. next-generation catalogues*). Pojawiły się na początku XXI wieku i były odpowiedzią na zmieniające się oczekiwania użytkowników, z jednej strony poszukujących bardziej zróżnicowanych materiałów, z drugiej strony przyzwyczajonych do surfowania po serwisach internetowych. Katalogi wykorzystywały zaawansowane technologie wyszukiwania i oferowały możliwość fasetowego zawężania wyników. Wzbogacone były także elementami Web 2.0; cechował je bardziej intuicyjny interfejs.

Oba powyższe rozwiązania, a także model Google, oferujący użytkownikowi jedno okno wyszukiwawcze oraz wspólny indeks, przyczyniły się do powstania multiwyszukiwarek[2].

Definicja, zasady działania i zadania multiwyszukiwarek

Mutliwyszukiwarki są narzędziem nowym i przynależna im terminologia nie została jeszcze jednoznacznie zdefiniowana. W języku angielskim na określenie tego typu narzędzi używane są nazwy: web-*scale discovery services, discovery tools, search tool, multisearch, library discovery services* lub *discovery services*[3,4]. W języku polskim

przyjął się termin *multiwyszukiwarka*, stosowany dotychczas potocznie dla określenia programu komputerowego lub serwisu internetowego.

Multiwyszukiwarki stosowane w bibliotekach definiowane są zazwyczaj jako narzędzia pozwalające za pomocą jednego okna wyszukiwawczego uzyskać wyniki pochodzące z indeksu centralnego[5,6]. Indeks centralny jest zasadniczym składnikiem każdej multiwyszukiwarki, odróżniającym ją od wcześniej używanych systemów wyszukiwania zintegrowanego. Metadane z wszystkich zasobów elektronicznych (lokalnych i zdalnych) wskazanych przez bibliotekę, są najpierw zbierane i indeksowane do wspólnego systemu, a zapytanie wysyłane jest do utworzonego przez system indeksu. Dzięki temu w szybki sposób otrzymujemy bardziej precyzyjne rezultaty z wiarygodnymi rankingami trafności.

Drugim kluczowym składnikiem multiwyszukiwarki jest interfejs z charakterystycznym jednym oknem do wprowadzania zapytania (ang. *single searchbox)* i wyszukiwaniem fasetowym[5]. Właśnie wspólny interfejs, niezmienny niezależnie od tego, do jakiego źródła prowadzi, stanowi dużą zaletę multiwyszukiwarek. Ułatwia on korzystanie z wielu zasobów szerokiemu spektrum użytkowników, bez względu na ich przygotowanie, obycia z systemami wyszukiwawczymi i stronami poszczególnych baz danych.

Discovery tools zaczęto wdrażać w bibliotekach zaledwie kilka lat temu. Obecnie na rynku jest czterech głównych komercyjnych dostawców wyżej wymienionych serwisów:

- WorldCat Local z OCLC,
- Summon z Serials Solutions,
- Primo z ExLibris,
- oraz EBSCO Discovery Service (EDS).

Multiwyszukiwarki zyskują coraz większą popularność w bibliotekach akademickich. Istnieje już stosunkowo bogata literatura, zawierająca wskazówki, ułatwiające instytucjom podjęcie decyzji o wyborze odpowiedniego narzędzia. Na uwagę zasługuje obszerna, licząca 40 rozdziałów monografia *Planning and implementing Resource Discovery Tools in Academic Libraries*[7], w której bibliotekarze amerykańscy i kanadyjscy szeroko opisują planowanie, wdrażanie i użytkowanie konkretnych produktów.

Standaryzacją zagadnień związanych z pojawieniem się nowych narzędzi wyszukiwawczych zajęła się The National Federation of Advanced information Services (NFAIS). W kwietniu 2010 roku przeprowadziła wśród aktualnych i potencjalnych użytkowników tych systemów badania dotyczące ich dotychczasowych doświadczeń i oczekiwań[8]. W sierpniu 2013 NFAIS opublikowała końcowy raport *Recommended Practices: Discovery Services*[9].

W ramach The National information Standards Organizations (NISO) powołano w październiku 2011 r. grupę roboczą *Open Discovery iniciative (ODI)*. Efektem prac tej grupy jest *ODI Survey Report: Reflections and Perspectives on Discovery Services*[10], który ukazał się w styczniu 2013 r. Raport analizuje wyniki ankiet skierowanych do podmiotów zaangażowanych w proces tworzenia lub użytkowania multiwyszukiwarek: dostawców zawartości, producentów i bibliotekarzy. Zagadnienia związane z implementacją multiwyszukiwarek bardzo często poruszane są w artykułach czasopism specjalistycznych: *Library Journal*[11] oraz *Research information*[12,13].

Problem badawczy: czy odpowiednio prezentujemy i udostępniamy naszą multiwyszukiwarkę?

Projektując w 2009 roku interfejs serwisu bibliotecznego, uwzględniliśmy plany dotyczące zaoferowania w przyszłości naszym użytkownikom takiego narzędzia jak multiwyszukiwarka. Przeznaczyliśmy na to specjalną przestrzeń, wypełniając ją zaprojektowaną przez nas wyszukiwarką książek, czasopism, e-czasopism i haseł MeSH.

W grudniu 2012 r. Biblioteka Główna Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego zakupiła multiwyszukiwarkę EBSCO DISCOVERY SERVICE, pozwalającą na jednoczesne przeszukiwanie niemal całej kolekcji e-zasobów oraz katalogu online biblioteki poprzez jedno okno wyszukiwawcze. W trakcie implementacji zapoznaliśmy się z opcjami ustawień w panelu administratora oraz literaturą przedmiotu. Skupiała się ona głównie na możliwościach technicznych multiwyszukiwarek i badała je pod kątem oczekiwań dotyczących ich działania. Pomijała niemal zupełnie zagadnienia związane z wpisaniem tego narzędzia w struktury funkcjonującej witryny WWW biblioteki. W marcu 2013 r. udostępniliśmy multiwyszukiwarkę we wcześniej przeznaczonym do tego celu miejscu.

W ciągu kilku pierwszych miesięcy działania narzędzia, otrzymaliśmy niewiele informacji zwrotnych od usatysfakcjonowanych użytkowników. W związku z powyższym postawiliśmy sobie pytanie: czy odpowiednio prezentujemy, udostępniamy i promujemy naszą multiwyszukiwarkę?

Aby na nie odpowiedzieć musieliśmy sięgnąć do wskazówek dotyczących z jednej strony – projektowania inferfejsów, poszczególnych elementów serwisów czy aplikacji webowych zgodnie z zasadami interakcji (ang. i*nteraction design*) i użyteczności (ang. u*sability, web-usability)*[14], a z drugiej – ogólnych strategii wyszukiwania, dostarczania i prezentowania informacji w internecie.

Zalecenia dotyczące funkcjonalnego projektowania serwisów WWW

Właściwe rozplanowanie wyglądu witryny warunkuje prawidłową interakcję człowiek-komputer, człowiek-serwis, człowiek-narzędzie cyfrowe i ma wpływ na to, czy użytkownik będzie z łatwością i przyjemnością korzystać z zamieszczonych w witrynie aplikacji.

Podstawowe cechy dobrego interfejsu użytkownika to: zrozumiałość, zwięzłość, znajomość, przystępność, spójność, estetyka i wydajność[15]. Dobry interfejs powinien zatem nie tylko dobrze działać, ale także dobrze wyglądać i przez to oddziaływać na użytkownika. W projektowaniu interaktywnym funkcjonuje pojęcie afordancji (*ang. affordance*) – właściwości wskazującej użytkownikowi, jak należy z danej rzeczy korzystać[15]. Budując układ witryny internetowej i chcąc skupić uwagę użytkownika na oknie multiwyszukiwarki oraz nakłonić go do korzystania z niej, należy jej nadać formę, która wymusi takie zachowanie.

Pierwszym działaniem powinno być wybranie dla multiwyszukiwarki odpowiedniego miejsca, kształtu i rozmiaru. Zgodnie z prawem Fittsa *czas potrzebny do osiągnięcia celu jest funkcją odległości i rozmiaru celu. Prawo to stosowane jest zarówno do bezpośrednich ruchów ręką, jak i za pomocą myszki komputerowej* – im większy zatem jest klikalny obszar, tym szybciej użytkownik może najechać na niego kursorem[15]. Ta oczywista zasada jest jedną z najczęściej ignorowanych przy wyborze miejsca i rozmiaru okna multiwyszukiwarki. Często pole to jest małym obiektem w witrynie serwisu, przez co użytkownicy mogą odbierać je jako mało ważne i niezbyt przydatne. Zgodnie z ww. prawem także rozmiar przycisku Szukaj/Search powinien być proporcjonalny do jego przewidywanej częstotliwości użycia.

Okno multiwyszukiwarki powinno być prostokątne, ze stosunkowo szerokim polem wyszukiwania. Optymalnym rozwiązaniem byłaby także możliwość wpisywania co najmniej dwuczłonowego hasła w tym polu[16].

Projektowaniu okna aplikacji powinna przyświecać idea upraszczania i przemyślanej redukcji elementów. Badania użyteczności wykazują, że bardziej przyjaznym rozwiązaniem jest niewyświetlanie domyślnie zaawansowanych opcji wyszukiwania[17]. W przypadku pól wyszukiwawczych (formularzy) istnieje sprytna technika zamieszczania instrukcji w obrębie samych pól; najczęściej przygaszonym, szarym tekstem: *wprowadź termin/search here/find books, articles….*

Bardzo przydatnym i afordującym zabiegiem jest automatyczne aktywowanie pola wyszukiwawczego. Aktywność pola może być zasugerowana migającym kursorem, tak jak robi to Google. Dzięki temu multiwyszukiwarka jest „do usług", już podczas ładowania strony.

Kolejnym zalecanym działaniem jest stosowanie zakładek w polu okna wyszukiwawczego, które ułatwiają dotarcie do wybranej części zasobu. Zakładki są jednym z nielicznych przypadków, w których sprawdziło się naśladowanie elementów występujących w rzeczywistym świecie. Służą one do oddzielania dokumentów jak w segregatorze lub szufladzie (bibliotecznej/katalogowej), a dotarcie do wybranej części jest łatwe i wymaga tylko sięgnięcia do danej zakładki[18].

Uwagę użytkownika można przyciągnąć także animacją, ciekawą grafiką bądź kolorystyką, która jednak nie powinna zdominować samego pola wyszukiwawczego.

Metodologia

Oprócz zaleceń teoretycznych chcieliśmy poznać tendencje w projektowaniu witryn bibliotecznych udostępniających multiwyszukiwarki. Wykorzystaliśmy do tego metodę obserwacji serwisów internetowych innych bibliotek naukowych. Jako narzędzie badawcze posłużyła opracowana przez nas ankieta, w której gromadziliśmy uwagi oraz dane mierzalne i porównywalne. Ankietę skonstruowano w programie Google Docs i udostępniono online, co dało możliwość wprowadzania danych kilku osobom jednocześnie i późniejszego ich eksportu do pliku Excela.

Ankieta zawierała 18 pytań: głównie półotwartych, wielokrotnego wyboru oraz dwa pytania otwarte. Pytania dotyczyły badanej biblioteki, oraz umożliwiały gromadzenie danych dotyczących interesujących nas zagadnień, m.in.:

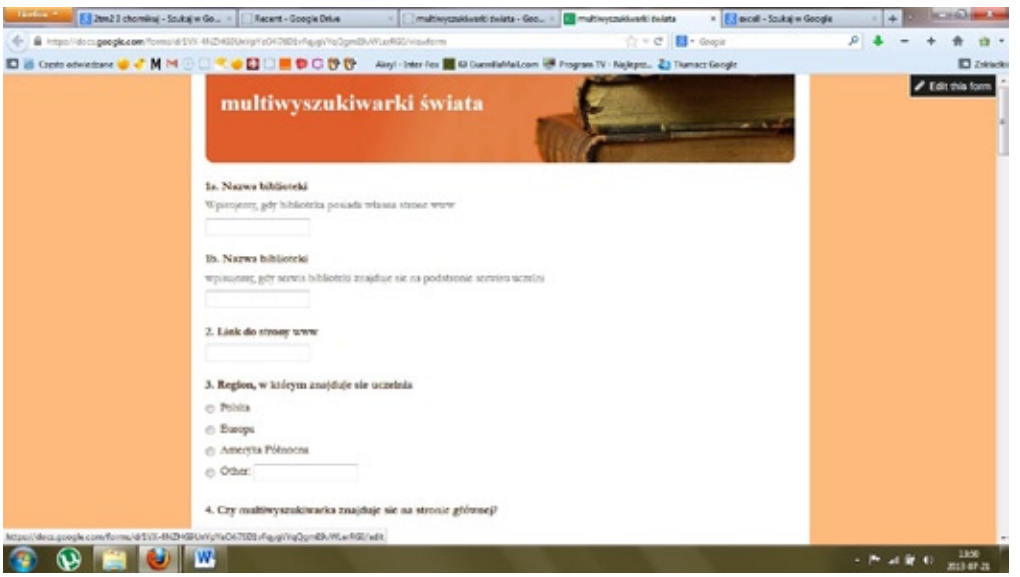

Ankieta stworzona na potrzeby badania sposobu prezentacji multiwyszukiwarek na stronach WWW bibliotek

- obecności multiwyszukiwarki na stronie głównej (pyt. 4),
- pozycji, rozmiaru, grafiki towarzyszącej i wyróżniającej obszar badanego narzędzia (pyt. 5-8),
- obudowanie funkcjami: zakładki, linki, itp. (pyt. 9-12),
- oferowanych ułatwień: podpowiedzi, obecności kursora (pyt. 13-14).

Dla celów statystycznych, nie porównawczych, zbierane były też dane dotyczące dostępu do strony z wynikami dla osób nieuprawnionych (spoza uczelni) oraz na temat rodzaju silnika czyli pochodzenia multiwyszukiwarki od konkretnego dostawcy. Wykaz pytań znajduje się w Załączniku 1.

Zbieranie danych prowadzono na przełomie czerwca i lipca 2013 roku. Założyliśmy, że próbę badawczą stanowić będzie 100 serwisów bibliotecznych. Na początku przy doborze oparliśmy się na światowym rankingu uczelni wyższych, prezentowanych przez serwis *QS World University Rankings*[19], klasyfikującym uczelnie na podstawie oceny prowadzonych przez nie badań, jakości nauczania, innowacyjności oraz udogodnień oferowanych studentom i doktorantom. W toku badań okazało się jednak, że znacząca część uczelni z wyżej wymienionego wykazu nie posiada interesującego nas narzędzia. Po sprawdzeniu pierwszych pięćdziesięciu uczelni z rankingu, wyłoniono 26 bibliotek posiadających *discovery tools*. Postanowiliśmy zatem zmienić sposób pozyskiwania informacji. Po pierwsze, sprawdziliśmy strony internetowe bibliotek polskich uczelni wyższych. Następnie skorzystaliśmy z serwisu *Library Technology Guides*[20], który udostępnia informacje o odbiorcach konkretnych multiwyszukiwarek. Nadmienić należy, że wybór dostawcy multiwyszukiwarki nie był istotny dla naszych badań – liczyła się tylko obecność narzędzia na stronie i sposób jego dopasowania do serwisu danej biblioteki. Źródło doboru próby badawczej przedstawia poniższa tabela.

Źródło doboru próby badawczej	**Liczba analizowanych witryn WWW**	**Liczba serwisów posiadających multiwyszukiwarki**
ranking najlepszych uczelni świata	50	26
wykaz bibliotek uczelni polskich	95	13
lista dostawców multiwyszukiwarek	112	61
Razem	257	**100**

Tabela 1. Źródło doboru próby badawczej (oprac. wałasne)

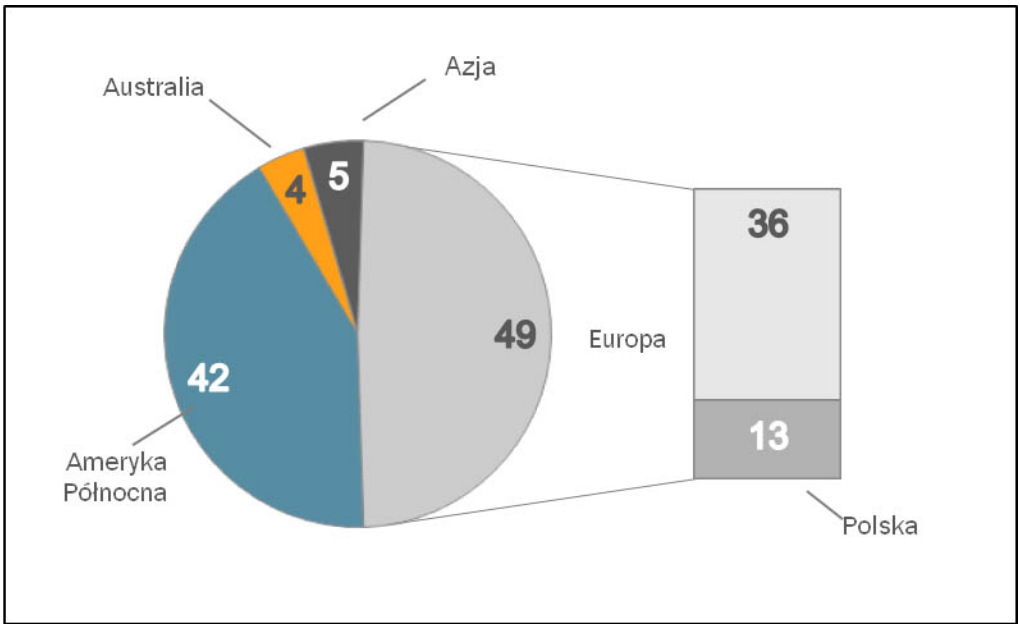

Podział geograficzny badanej grupy

W pracy stosowane jest pojęcie „okno multiwyszukiwarki", które określa nie tylko pole, do którego wprowadzamy poszukiwany termin (ang. *type-in field*), ale także towarzyszące mu zakładki oraz elementy graficzne, najczęściej zamknięte we wspólnej ramce. W trakcie analizy sprawdzaliśmy jego położenie na stronie za pomocą siatki nakładanej na wyświetlającą się stronę.

Zmierzenie obszaru multiwyszukiwarki umożliwiło narzędzie ze strony PiliApp[21], podające w pikselach długość oraz szerokość elementów strony internetowej. Następnie obliczyliśmy pole powierzchni i podaliśmy w megapikselach – jednostce często stosowanej przy opisie obrazów cyfrowych.

Synteza i analiza zebranych danych

Dane pozyskane w wyniku badań nad całą próbą badawczą, zostały poddane analizie w trzech grupach. Oprócz analizy wszystkich 100 witryn bibliotecznych, pozyskanie dodatkowych wniosków umożliwiły odrębne analizy: grupy wyłonionej na podstawie rankingu i witryn polskich bibliotek uczelnianych.

I. Multiwyszukiwarki w serwisach bibliotek wyższych uczelni z rankingu

Jak już wspomniano, początkowo do wytypowania stron, na których poszukiwano *discovery tools*, posłużył ranking *QS World University Rankings – 2012*[19]. Ponad połowa bibliotek z rankingu (26/50) oferuje swoim użytkownikom wyszukiwanie zintegrowane poprzez multiwyszukiwarkę. W grupie tej znajdują się książnice sześciu pierwszych uczelni świata: Massachusetts institute of Technology (MIT), Cambridge University, Harvard University, University College of London (UCL), Oxford University oraz imperial College of London.

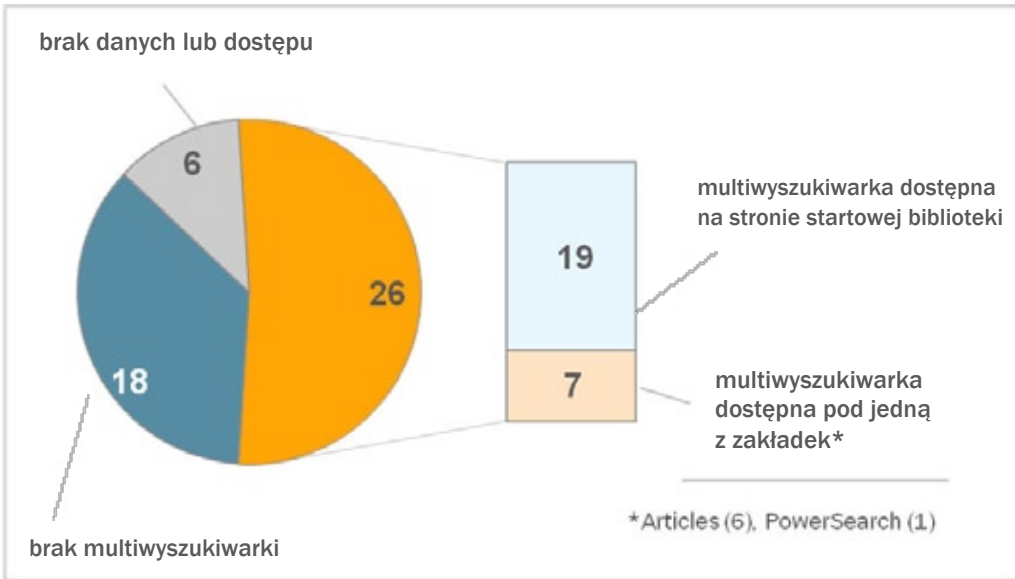

Obecność multiwyszukiwarki w serwisach WWW bibliotek
50 najlepszych uczelni na świecie

Wśród 26 bibliotek posiadających *discovery tools,* narzędzie to jest zazwyczaj udostępniane na stronie startowej serwisu (19 bibliotek) i podłączone do wszystkich zasobów. Pozostałe 7 bibliotek preferuje model podłączenia multiwyszukiwarki tylko do baz czasopism w celu wyszukania artykułów – wówczas jest ona dostępna dopiero na jednej z zakładek. Przykładem takiego rozwiązania jest podłączenie multiwyszukiwarki do zakładki Articles + w bibliotece Princeton University.

Biorąc pod uwagę 26 bibliotek z rankingu uczelni, porównać można popularność konkretnych dostawców multiwyszukiwarek. Zarówno Summon Serials Solution, jak i Primo ExLibris zastosowano w 11 bibliotekach. Natomiast multiwyszukiwarka EDS

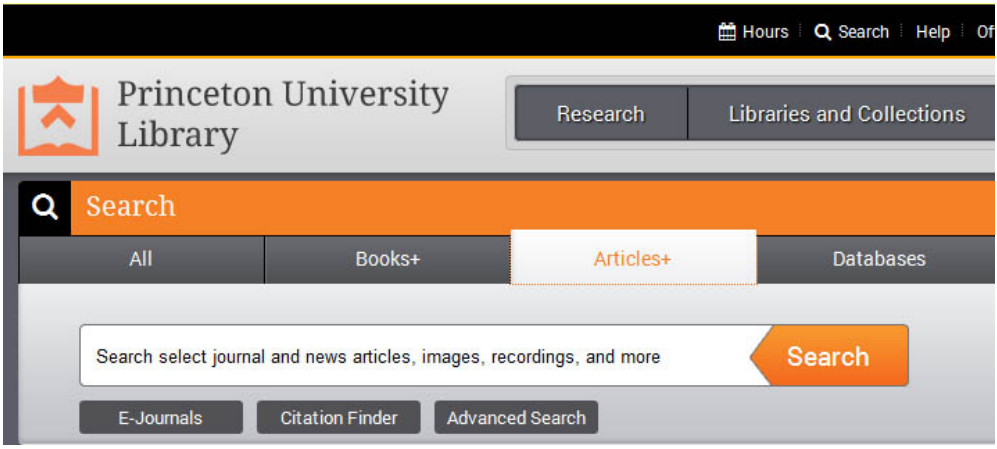

Wygląd okna obrazujący podłączenie multiwyszukiwarki
do zasobu Articles w witrynie biblioteki Princeton University

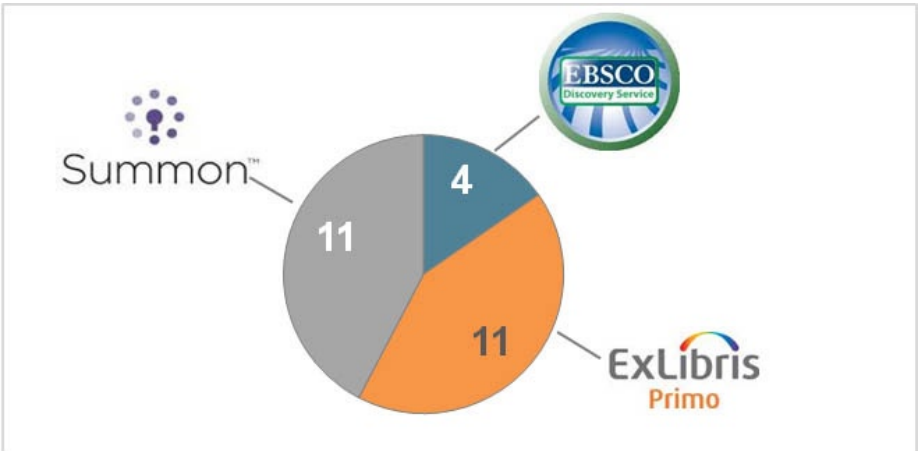

Popularność poszczególnych dostawców multiwyszukiwarek
wśród bibliotek z rankingu QS Top University

firmy EBSCO została zaimplementowana w 4 bibliotekach z rankingu światowego, ale w grupie tej jest uczelnia najwyżej oceniana na świecie – Massachussets Institute of Technology. Popularność poszczególnych dostawców narzędzia *multisearch* przedstawia Rycina 5.

Zaskoczył nas fakt, że aż 18 bibliotek spośród 50 najlepszych uczelni na świecie nie posiada multiwyszukiwarki. Narzędzie to może być niedostępne nawet w większej grupie (kolejne 6 bibliotek), jednak nie można stwierdzić tego jednoznacznie z powodu ograniczenia dostępu dla nieuprawnionych użytkowników.

W tym miejscu należy zauważyć, że biblioteki, które nie posiadają multiwyszukiwarki opracowały swoje własne technologie przeszukiwania zasobów i korzystają z wyszukiwania zintegrowanego lub z bibliotecznych katalogów nowej generacji. Instytucje te stosują systemy AquaBrowser and WorldCat, funkcjonalnie dostosowane do potrzeb użytkowników. Nie można też wnioskować, że dotychczasowe narzędzia są wypierane przez multiwyszukiwarki, ponieważ dość często biblioteki udostępniają kilka systemów wyszukiwania jednocześnie. Potwierdzeniem powyższego są 3 pierwsze biblioteki z rankingu. Witryna bibliotek Massachusetts Institute of Technology do połowy czerwca 2013 r. udostępniała swoim użytkownikom wyszukiwanie poprzez rozbudowany katalog lokalny. Już w trakcie badań odnotowano jednak zmianę – od 19.06.2013 r. użytkownicy otrzymali do dyspozycji wyszukiwarkę EDS, przy jednoczesnym zachowaniu dotychczasowych możliwości wyszukiwania w pozostałych zakładkach okna multiwyszukiwarki .

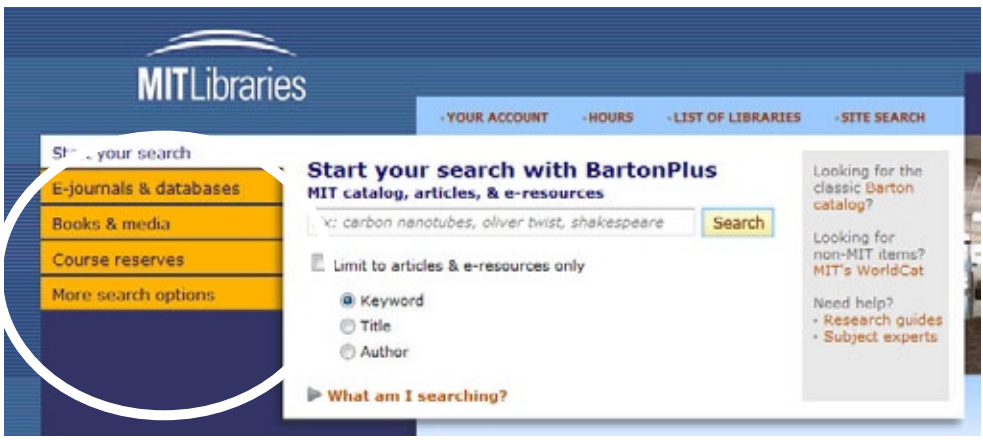

Wygląd okna multiwyszukiwarki na stronie startowej bibliotek Massachusetts Institute of Technology

Z kolei biblioteki Cambridge University oraz Harvard University w pierwszej kolejności udostępniają wyniki poprzez narzędzie AquaBrowser, a dopiero na kolejnym ekranie zachęcają do korzystania z multiwyszukiwarki.

II. Multiwyszukiwarki w serwisach bibliotek wyższych uczelni na świecie

Jak wspomniano wcześniej, grupa bibliotek z rankingu najlepszych uczelni świata była niewystarczająca dla określenia trendów w sposobach eksponowania narzędzi wyszukiwawczych. W dalszej części omówiono wyniki dotyczące całej badanej grupy rozszerzonej o serwisy wybrane z listy dostawców multiwyszukiwarek i strony WWW polskich bibliotek naukowych.

A. Obecność na stronie startowej

Zdecydowana większość, czyli 92 spośród 100 przebadanych witryn udostępnia okno multiwyszukiwarki już na pierwszej startowej stronie serwisu.

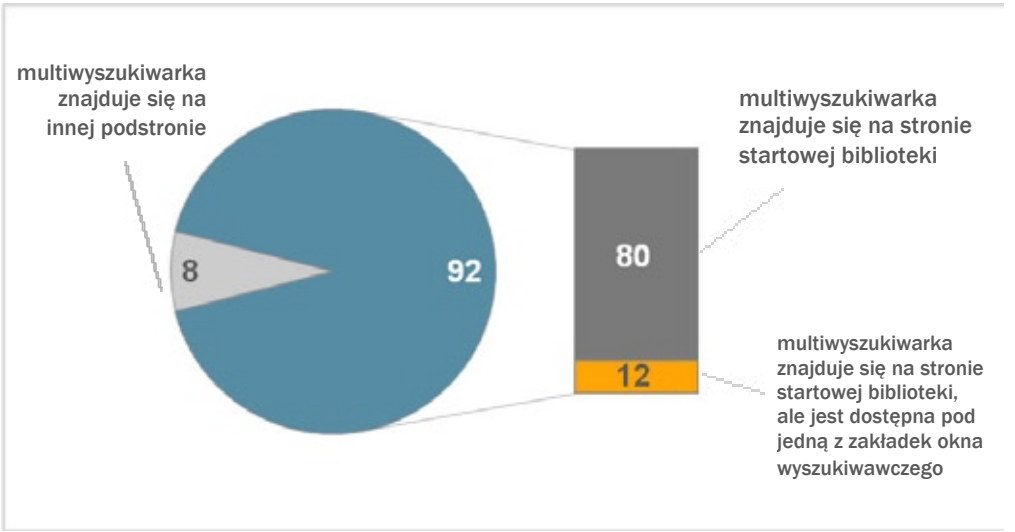

Obecność multiwyszukiwarki na stronie startowej badanych bibliotek

W 12 przypadkach multiwyszukiwarka jest umieszczona w jednej z zakładek okna wyszukiwawczego strony głównej, jak w przywołanych wcześniej przykładach z rankingu. Natomiast w 8 przypadkach, aby dotrzeć do okna narzędzia wyszukiwawczego, trzeba przejść na inną podstronę, np.: *CatalogPlus* na stronie biblioteki Vienna University of Technology lub *E-zbiory/Multiwyszukiwarka EDS* na stronie biblioteki Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.

B. Pozycja

Jednym z najważniejszych czynników decydujących o łatwości i szybkości dotarcia do narzędzia wyszukiwawczego – a co za tym idzie, jego wykorzystania – jest położenie w przestrzeni witryny internetowej. Jest to zgodne z jedną z najważniejszych zasad użyteczności: *Nie możesz używać, czego nie możesz znaleźć*[23]. Użytkownicy przyzwyczajeni do przeglądania treści przedstawionej na ekranie komputera, istotnych informacji szukają w jego centrum lub u góry. W celu szybkiego i – w miarę możliwości – obiektywnego określenia położenia multiwyszukiwarki na stronie WWW obszar witryny internetowej podzieliliśmy na dziesięć pól.

Analiza położenia okna multiwyszukiwarki polegała na określeniu pola lub pól na podstawie numerów z siatki. Na powyższym rysunku nałożono tę siatkę na ekran

Podział obszaru witryny internetowej służący do określenia położenia multiwyszukiwarki – siatka z podziałem na 10 pól – nałożona na ekran z witryną Google'a

z oknem Google'a. Gdybyśmy chcieli poddać je naszej analizie, położenie tego okna określałyby pola 2, 5. Badanie stron bibliotecznych wykazało, że ponad połowa przebadanych serwisów (56) posiada multiwyszukiwarkę w centrum ekranu. W 24 przypadkach umieszczono ją w polach 4, 5; w 23 przypadkach w polu 5; a w 9 w polach 5, 6, czyli na wprost wzroku użytkownika. Z pewnością wpływa to korzystnie na łatwość zlokalizowania tych narzędzi.

C. Wielkość i kształt okna wyszukiwawczego

Analizę pola zajmowanego przez multiwyszukiwarki w bibliotecznych serwisach WWW przeprowadzono za pomocą narzędzia PiliApp[21]. Po dokonaniu odpowiednich obliczeń uzyskane wyniki podzielono na trzy grupy obejmujące zakresy: poniżej 0,1 Mpix, od 0,1 do 0,2 Mpix, powyżej 0,2 Mpix. Chcąc przedstawić różnice w wielkości podanych obszarów, nałożyliśmy je na interfejs strony biblioteki Śląskiego Uniwersytetu Medycznego.

Najliczniejszą grupę stanowią okna wyszukiwawcze zajmujące powierzchnię poniżej 0,1 Mpix, czyli mniej niż 100 tysięcy pikseli. Drugą grupę stanowią multiwyszukiwarki, których obszar zawiera się w przedziale między 0,1 a 0,2 Mpix. Jedynie w 8 przypadkach zdecydowano się przeznaczyć na narzędzie wyszukiwawcze więcej niż 200 tysięcy pikseli.

Zakresy wielkości obszarów zajmowanych przez okna multiwyszukiwarek

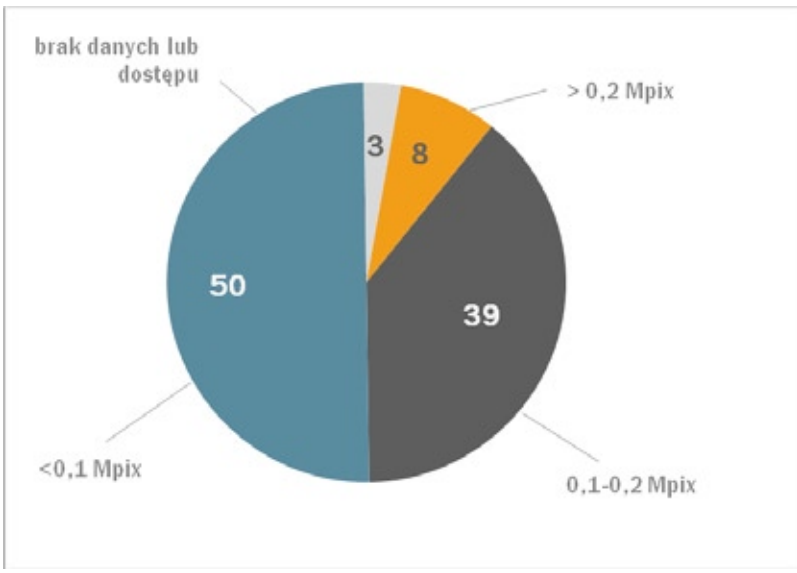

Wielkość pół multiwyszukiwarek badanych serwisów

Do bibliotek, które przy tworzeniu witryn internetowych przeznaczyły najmniej przestrzeni na multiwyszukiwarkę należy biblioteka Michigan University. Co prawda, po najechaniu kursorem obszar rozwija się pokazując dodatkowe opcje, jednak pierwsze wrażenie jest negatywne – multiwyszukiwarki trzeba szukać wzrokiem, łatwo ją pominąć.

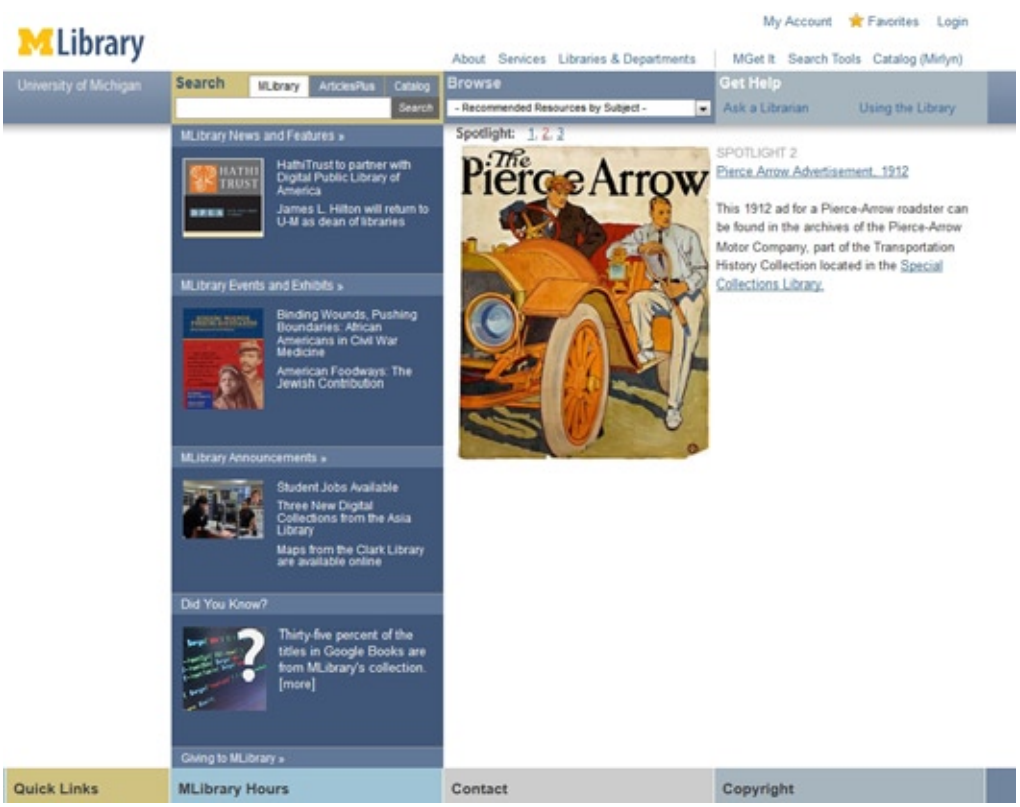

Okno multiwyszukiwarki na stronie biblioteki Michigan University

Odmienne rozwiązanie znajduje się na stronie biblioteki University of British Columbia. Tu multiwyszukiwarka wraz z tłem w postaci pokazu slajdów oraz reklamą zasobów i usług zajmuje zdecydowanie większą powierzchnię.

Jeśli chodzi o kształt okna multiwyszukiwarki, to zdecydowanie dominuje prostokąt, niezbyt wysoki i położony na dłuższym boku (układ horyzontalny), czyli zgodnie z konwencją przedstawiania pól tekstowych.

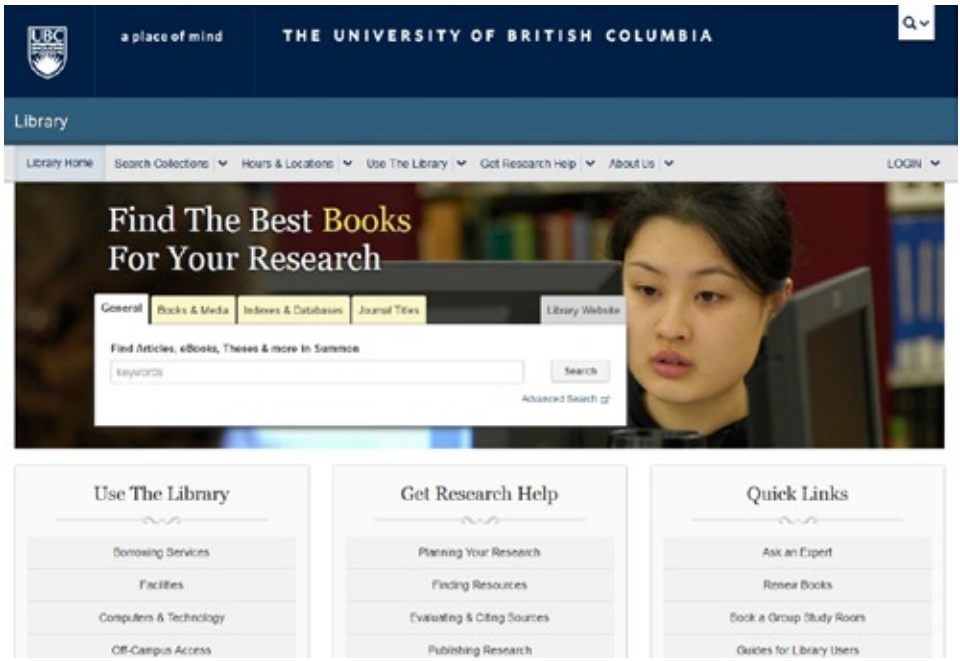

Okno wyszukiwawcze multiwyszukiwarki biblioteki University of British Columbia

Prezentacja graficzna

Z zagadnieniem wielkości i kształtu okna multiwyszukiwarki ściśle łączy się kwestia jego prezentacji graficznej, czyli wykorzystania w najbliższym otoczeniu pola wyszukiwawczego (*type-in field*) koloru, rysunku bądź zdjęć. Dla niniejszej analizy istotne było sprawdzenie funkcjonalnego, a nie estetycznego aspektu tych elementów. Grafika nie tylko podnosi atrakcyjność witryny, ale w dużym stopniu ułatwia jej przeglądanie. Używana na stronie ma służyć przede wszystkim przyciąganiu uwagi oglądającego, wyróżnianiu kluczowych elementów. Powinna także być podporządkowana celom danego serwisu. Jeśli ma on informować, przedstawiać jakieś treści, to nadmierna rozbudowa warstwy graficznej (złożone elementy graficzne obok tekstu, duże zdjęcia, skomplikowane rysunki, zwłaszcza ruchome lub umieszczone jako tło treści) działa negatywnie, dekoncentrując użytkowników[16].

Poniżej zamieszczono kilka przykładów graficznego wyróżnienia okna multiwyszukiwarki. Wśród badanych narzędzi znaleźć można takie, które przyciągają kolorowymi akcentami graficznymi, jak w przypadku multiwyszukiwarki biblioteki imperial College London.

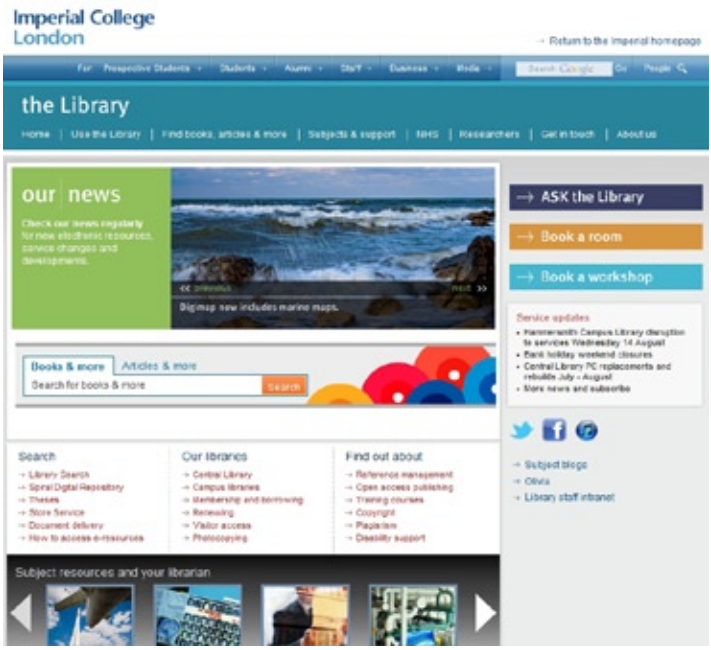

Graficzne wyróżnienie okna multiwyszukiwarki w serwisie biblioteki Imperial College of London

Kolorowe okno multiwyszukiwarki na stronie biblioteki Univeristy of Texas at Tyler

Innym przykładem operowania zarówno kolorem i grafiką, jest okno multiwyszukiwarki znajdujące się na stronie WWW biblioteki w Tyler w Teksasie.

Kolejnym, stosunkowo często wykorzystywanym, sposobem jest umieszczenie okna wyszukiwawczego na tle zdjęć biblioteki, jak ma to miejsce we wspomnianym już serwisie WWW biblioteki University of British Columbia w Kanadzie lub w bibliotece Özyegin Universitesi w Turcji.

Na tle wcześniejszych przykładów zwraca uwagę minimalistyczne wyróżnienie w postaci dużego, ciemnego okna multiwyszukiwarki na stronie biblioteki Istanbul Bilgi University. Z pewnością przyciąga ono wzrok użytkownika intensywnością koloru i rozmiarem, a z drugiej strony, dzięki pominięciu zbędnych elementów, jednoznacznie wskazuje na to, gdzie należy wprowadzić poszukiwany termin. Projekt ten jest wart odnotowania również dlatego, że realizacja tego typu pomysłów nie jest zbyt częsta – jednak bardzo skuteczna.

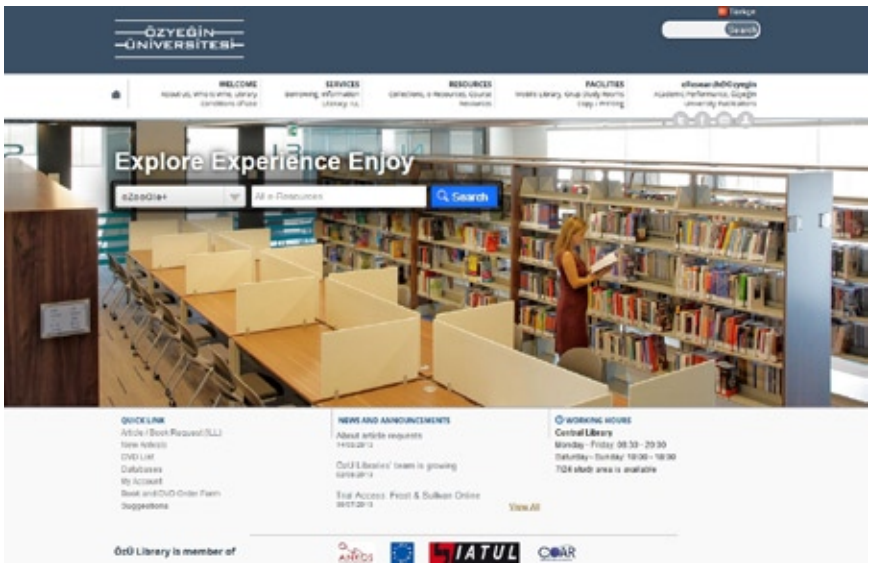

Okno multiwyszukiwarki biblioteki Özyegin Universitesi

Przykład ten obrazuje także praktyczne zastosowanie zasad użyteczności. Wykorzystano tam standardowe, łatwo rozpoznawalne kształty, dzięki którym użytkownik odwiedzający tę witrynę po raz pierwszy, z łatwością odnajduje poszukiwane funkcje (zasada *findability* – możliwości odnalezienia). Za pomocą rozmiaru okna i koloru mocno skontrastowanego z resztą projektu oraz przemyślanej redukcji elementów składowych, wyróżniony zostaje kluczowy element serwisu bibliotecznego, czyli okno multiwyszukiwarki (zasada *usefulness* – funkcjonalności)[14].

Multiwyszukiwarka na stronie biblioteki Istambul Bilgi University

Analizie poddaliśmy również to czy w obszarze badanego narzędzia funkcjonuje tekst podpowiadający. Jest to element, który bez wątpienia wpływa pozytywnie na interakcję pomiędzy użytkownikiem i serwisem WWW. Stanowi on zachętę oraz wskazówkę, jak wprowadzić zapytanie. Według zaleceń teoretycznych najbardziej pożądany jest tekst podpowiedzi umieszczany w polu wyszukiwawczym[15]. Pośród przykładowych podpowiedzi znalazły się: *Search for subject, author or title; Search articles, books, journal, databases, dissertations…*; *Books, articles, DVD and more…; Find publication; Enter keyword, title, author or subject.*

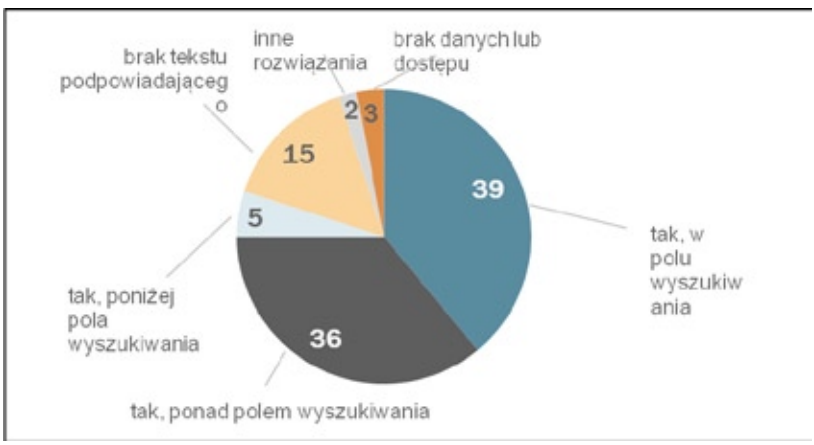

Obecność tekstu podpowiadającego w oknie multiwyszukiwarki

W zdecydowanej większości (82/100) multiwyszukiwarki zaopatrzono w tekst podpowiadający. Umieszczano go najczęściej w polu wprowadzania hasła (39 przypadków) lub ponad nim (36). Ponadto w 8 przypadkach odnotowano istnienie tekstu podpowiadającego jednocześnie w dwóch miejscach, np. w polu wprowadzania hasła wyszukiwawczego i ponad nim. Ilustracją takiego rozwiązania może być multiwyszukiwarka ze strony biblioteki MIT.

Podpowiedzi w polu do wprowadzania poszukiwanego terminu i ponad nim – okno multiwyszukiwarki bibliotek MIT

Przeprowadzone obserwacje pozwalają stwierdzić, że większość badanych bibliotek nie korzysta z afordującej funkcji migającego kursora w polu *type-in*, stosowanego powszechnie w wyszukiwarkach internetowych typu Google.

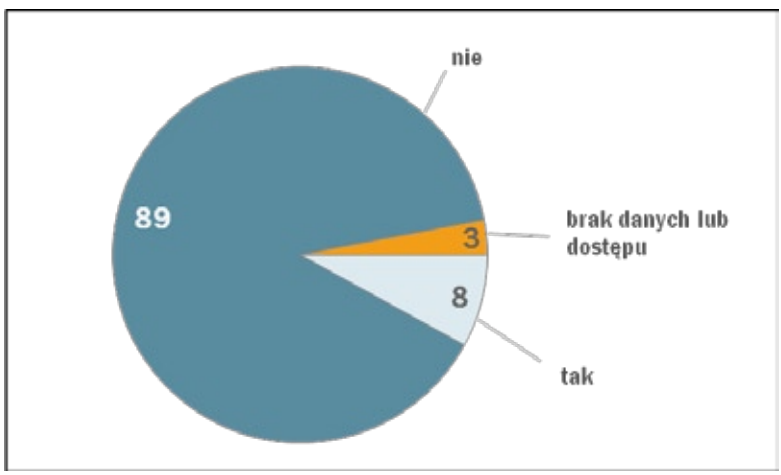

Obecność kursora w polu wyszukiwawczym

Jak wskazuje powyższy wykres jedynie w 8 przypadkach odnotowano takie zaakcentowanie miejsca wprowadzania hasła wyszukiwawczego. Migający kursor tekstowy wykorzystywany jest w oknach multiwyszukiwarek na stronach bibliotek m.in.: MIT, Jönköping University, Vienna University of Technology.

E. Zakładki, kryteria wyszukiwawcze, zawężenia i linki

Multiwyszukiwarka stanowi złożone narzędzie, dlatego jej okno obudowuje się wieloma elementami, które już na pierwszej stronie dają użytkownikowi zróżnicowane opcje wyszukiwania.

Podział zasobów przeszukiwanych przez multiwyszukiwarkę oznaczony jest zazwyczaj za pomocą zakładek. Jest to „dodatek" afordujący, skierowany do użytkownika o określonych potrzebach, np. poszukującego konkretnej pozycji do wypożyczenia lub tylko jednego rodzaju źródła. Po wybraniu jednej z zakładek wygląd okna zmienia się nieznacznie, udostępniając opcje wyszukiwawcze charakterystyczne dla danego zasobu. Przeprowadzona analiza wybranych serwisów bibliotek pozwoliła ustalić, czy multiwyszukiwarki posiadały dodatkowe zakładki, jaka była ich najczęściej powtarzająca się liczba i do jakiego rodzaju źródeł prowadziły.

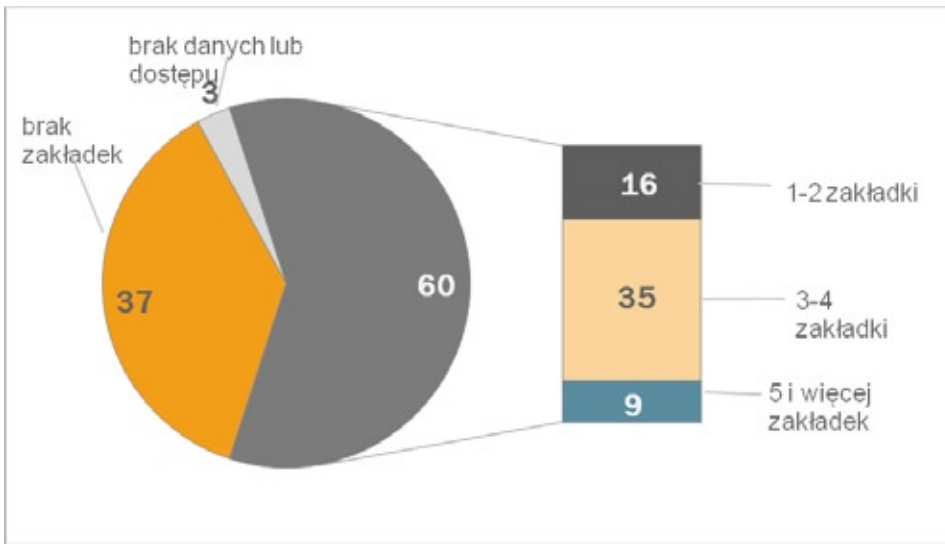

Obecność i ilość zakładek w oknie multiwyszukiwarki

Otrzymane wyniki wskazują, że na 100 badanych przypadków w 37 multiwyszukiwarkach nie znajduje się ani jedna zakładka.

Przykład okna wyszukiwawczego bez zakładek – multiwyszukiwarka ze strony biblioteki Brown Univeristy

Natomiast w 60 sprawdzonych w trakcie badania *discovery servises* występują zakładki. Wśród nich dominuje opcja z 3 lub 4 zakładkami (35 przypadków). Odsyłają one do: katalogu, zasobu e-czasopism, e-książek oraz baz danych. W 16 przypadkach oferowane są 1 lub 2 zakładki (katalog, e-czasopisma). Więcej niż 4 odnotowano w 9 serwisach. Przykładem multiwyszukiwarki wzbogaconej o liczne zakładki jest narzędzie znajdujące się na stronie biblioteki University of Oslo.

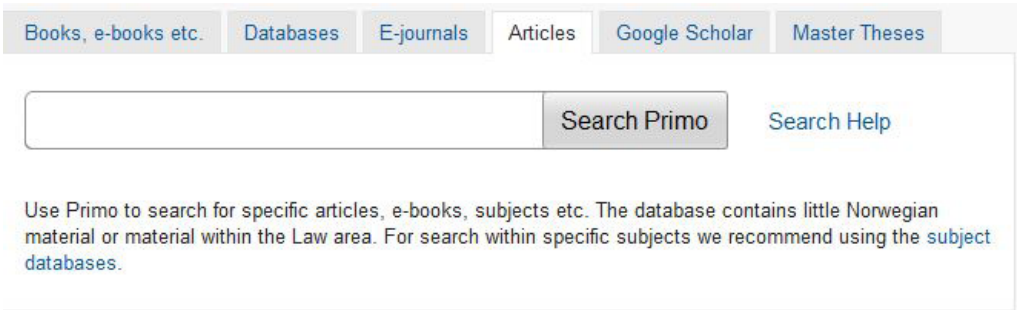

Przykład okna multiwyszukiwarki z większą ilością zakładek z witryny biblioteki University of Oslo

Obok zakładek innym sposobem ukierunkowania przeszukiwania jest udostępnienie użytkownikowi możliwości wyboru kryterium wyszukiwania, głównie według: słów kluczowych, autora lub tytułu.

81 bibliotek nie stosuje takich kryteriów w pierwszym oknie multiwyszukiwarki, wprowadzając je dopiero na kolejnych etapach wyszukiwania. Najwięcej możliwości doprecyzowania sposobu wyszukiwania zastosowała biblioteka New York University.

Z kolei zawężenia wyszukiwania ograniczają wyniki tylko do określonego typu publikacji, np. pełnych tekstów, abstraktów lub do konkretnego podzbioru zasobów, np. do tytułów prenumerowanych czasopism lub do wybranej kolekcji.

W 67 bibliotekach nie stosuje się opcji zawężenia wyników na poziomie okna multiwyszukiwarki znajdującego się na stronie startowej. W 30 przypadkach już na początku wyszukiwania można zawęzić przyszłe wyniki. Do najpopularniejszych ograniczeń należy: szukanie tylko w katalogu, w tytułach czasopism lub pełnych tekstach.

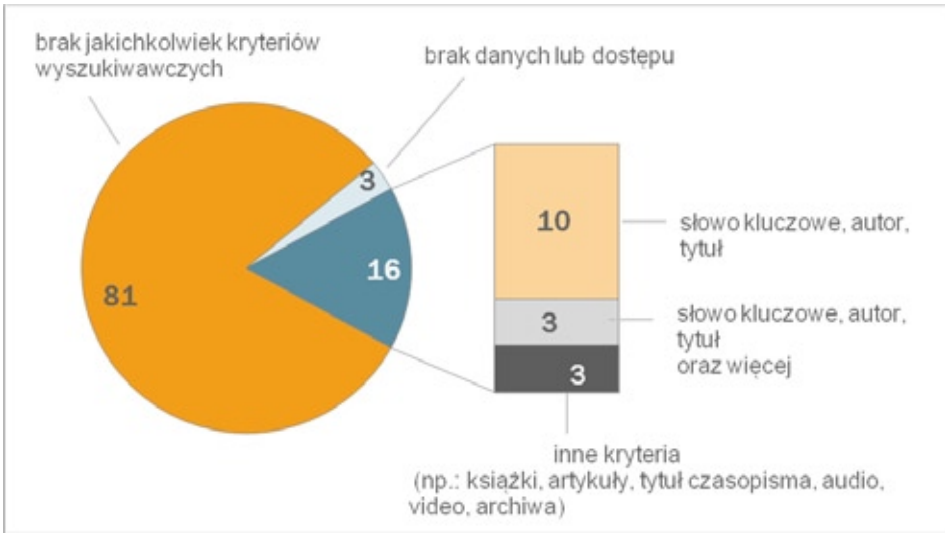

Obecność kryteriów wyszukiwawczych

Kryteria wyboru (elementy opisu bibliograficznego) – fragment witryny biblioteki New York University

W obszarze multiwyszukiwarki biblioteki często umieszczają różne linki, zarówno te związane bezpośrednio z narzędziem wyszukiwawczym (np. tutorial, pomoc, wejście dla gościa), jak i odnośniki do alternatywnych bądź uzupełniających wyszukiwanie źródeł informacji (np. kolekcje nieprzeszukiwane przez *discovery tools*).

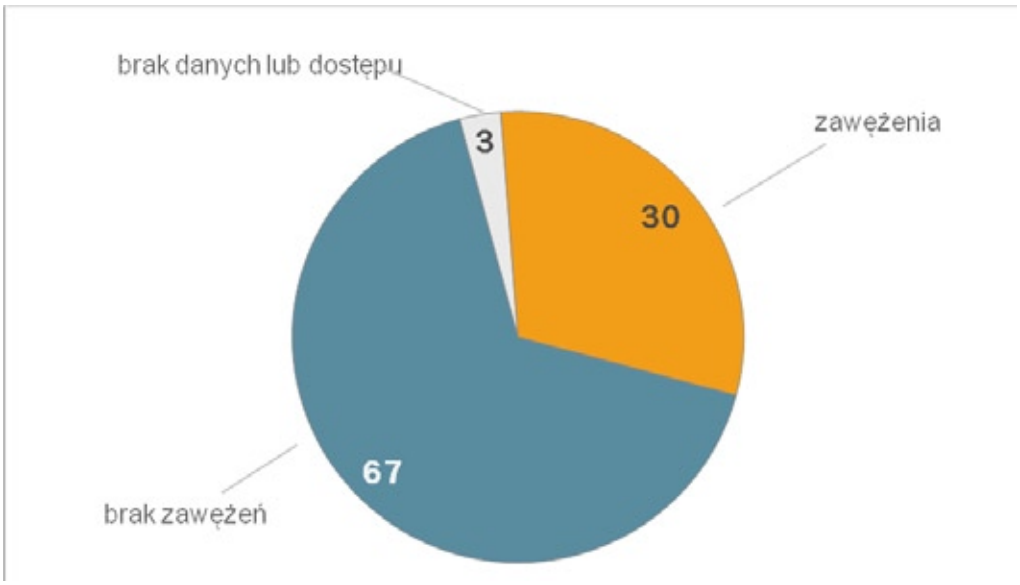

Obecność możliwości zawężeń wyników wyszukiwania

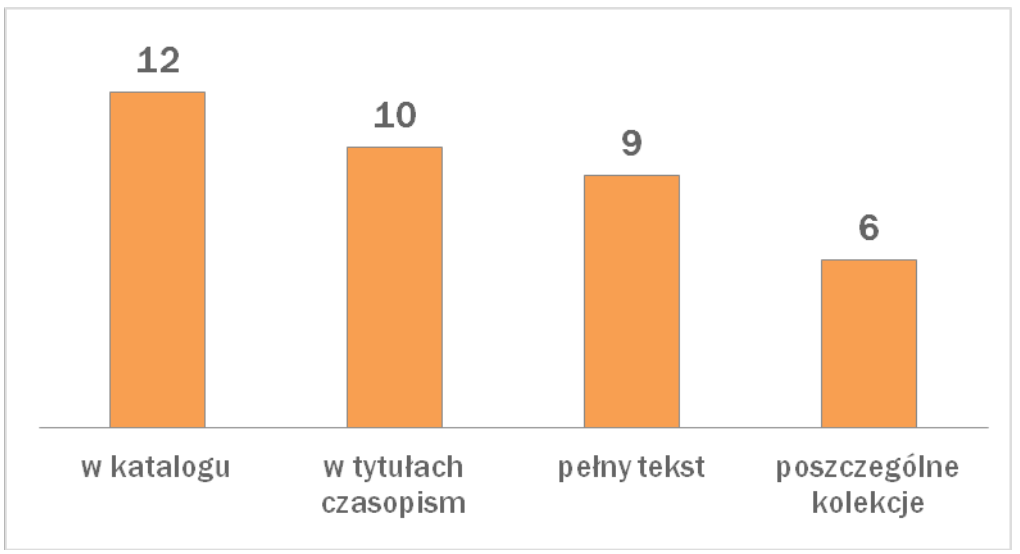

Najczęściej używane zawężenia

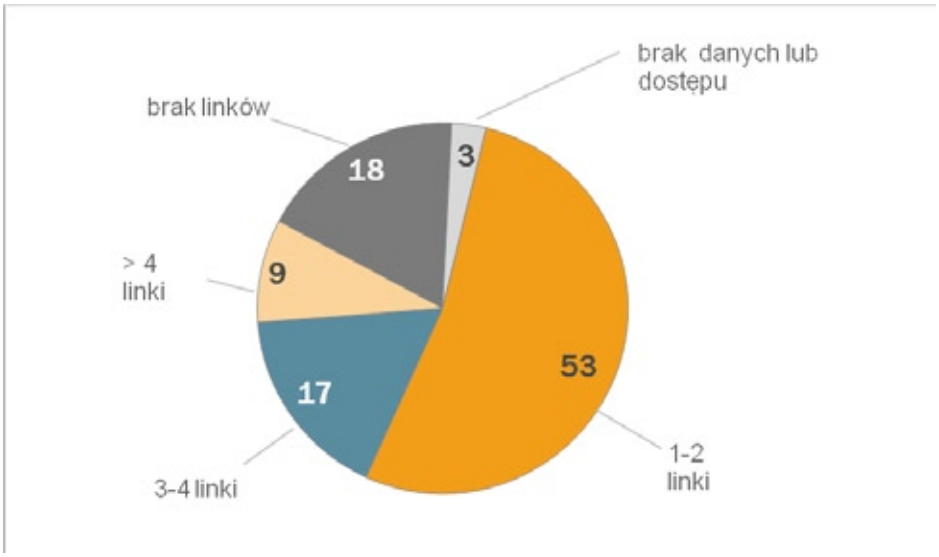

Obecność linków w oknie multiwyszukiwarki

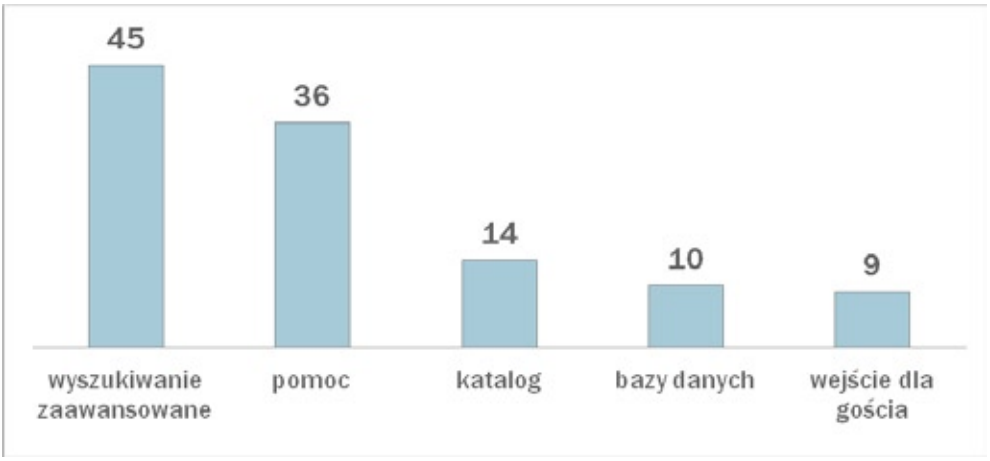

Rodzaje linków najczęściej umieszczanych w obszarze multiwyszukiwarki

Największą z grup (53/100) stanowią te serwisy biblioteczne, które w omawianym obszarze zawierają 1 lub 2 hiperłącza.

Zdecydowanie najczęściej umieszcza się odnośniki prowadzące do wyszukiwania zaawansowanego (45/100) oraz do stron zawierających różnego rodzaju poradniki i instrukcje dotyczące przeszukiwania zasobów biblioteki za pomocą multiwyszukiwarki (36/100).

Pomimo, iż dane z katalogu z reguły włączone są do zasobów przeszukiwanych przez multiwyszukiwarkę, to zdarza się, że pod oknem znajduje się dodatkowo link do katalogu (14/100). Nazwa tego linku zawiera nieraz indywidualną nazwę katalogu, co jest ukłonem w stronę użytkowników przyzwyczajonych do dotychczasowego sposobu szukania informacji o zbiorach.

Natomiast stosunkowo niewiele bibliotek, bo tylko 18, zdecydowało się na umieszczenie okienka wyszukiwawczego, nieobudowanego żadnymi linkami, na wzór strony startowej wyszukiwarki Google'a. Przykładem może być okno multiwyszukiwarki na stronie biblioteki Freie Univeristät in Berlin.

Okno multiwyszukiwarki bez dodatkowych linków – fragment witryny biblioteki Freie Univeristät in Berlin

III. Multiwyszukiwarki w serwisach bibliotecznych polskich szkół wyższych

Z przeprowadzonych badań wynika, że jedynie 13 polskich bibliotek akademickich posiadało multiwyszukiwarkę (Tab. 2). 2 z 13 bibliotek zostały pominięte w analizie, ponieważ nie stworzyły swojego spersonalizowanego okna wyszukiwawczego, a ograniczyły się do zamieszczenia linku przenoszącego do multiwyszukiwarki w serwisie Ebsco lub Serial Solutions.

Typ uczelni	Liczba analizowanych witryn WWW	Liczba stron posiadających multiwyszukiwarki
uniwersytety (poza medycznymi)	19	4
uniwersytety medyczne (wraz z Wydz. Nauk Medycznych UW-M)	12	3
politechniki	20	5 (w tym 2 testowane)
inne uczelnie wyższe	44	1
razem	**95**	**13**

Tabela 2. Strony WWW bibliotek polskich uczelni wyższych

Z pozostałych 11 badanych bibliotek, 7 posiadało narzędzie na stronie głównej, a 4 oferowały wejścia do multiwyszukiwarki dopiero na kolejnej podstronie serwisu.

Okna multiwyszukiwarek w serwisach bibliotek polskich najczęściej położone są w centralnej części interfejsu i mają od 0,02 do 0,15 Mpix. Ta najmniejsza i najbardziej minimalistyczna, znajduje się na stronie Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu.

Okno multiwyszukiwarki na stronie Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu

Umiejscowienie i rozmiar multiwyszukiwarki wpływa na łatwość jej odnalezienia, czego przykładem są rozwiązania ze stron Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie czy Politechniki Wrocławskiej.

Okno multiwyszukiwarki na stronie Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie

Okno multiwyszukiwarki na stronie Biblioteki Politechniki Wrocławskiej

Ukryte okno multiwyszukiwarki w witrynie Biblioteki Głównej Uniwersytetu Szczecińskiego

Natomiast przykładem multiwyszukiwarki, którą – naszym zdaniem – trudno znaleźć w natłoku różnych informacji na stronie może być okno *discovery tool* w witrynie Biblioteki Głównej Uniwersytetu Szczecińskiego http://bg.szczecin.pl/.

We wszystkich oknach wyszukiwawczych wykorzystywane są teksty podpowiadające. Najczęściej są one umieszczone ponad oknem. Niektóre z nich są bardzo rozbudowane, np. w serwisie Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego: *Zintegrowane przeszukiwanie większości e-zbiorów UW oraz Katalogu Bibliotek UW*.

Żadna z bibliotek nie korzysta z migającego kursora w polu wyszukiwawczym, a okienko Google'a najbardziej przypomina multiwyszukiwarka ze strony Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu, bowiem nie posiada zakładek, ani innych dodatków.

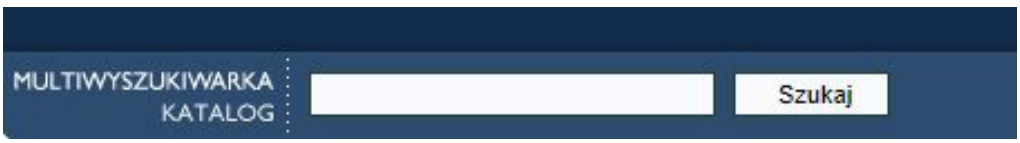

Googlepodobne okno multiwyszukiwarki na stronie Biblioteki Uniwersytetu w Poznaniu

Tak minimalistyczne rozwiązanie jest jednak wyjątkiem. W pozostałych przypadkach okna wyszukiwawcze obudowane są trzema lub czterema zakładkami.

Jedynie w 3 przypadkach okno multiwyszukiwarki już przy pierwszym kontakcie oferuje możliwość wyboru kryterium wyszukiwania. Przykładem może być narzędzie Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.

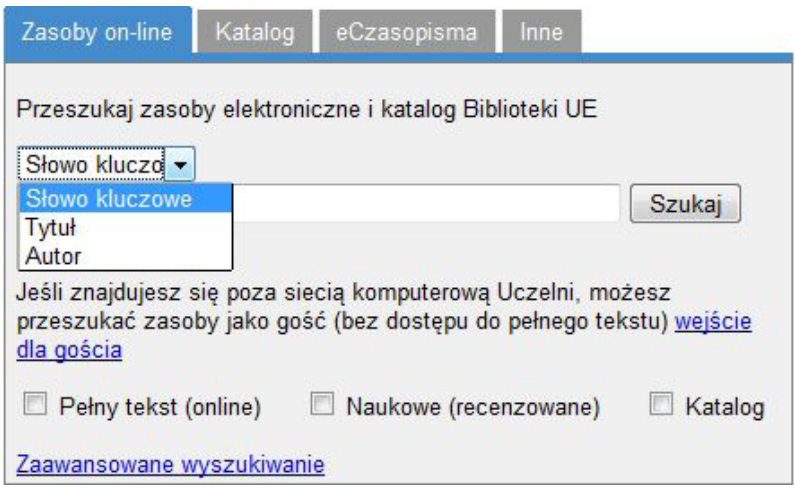

Kryteria wyszukiwawcze w oknie multiwyszukiwarki w serwisie Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

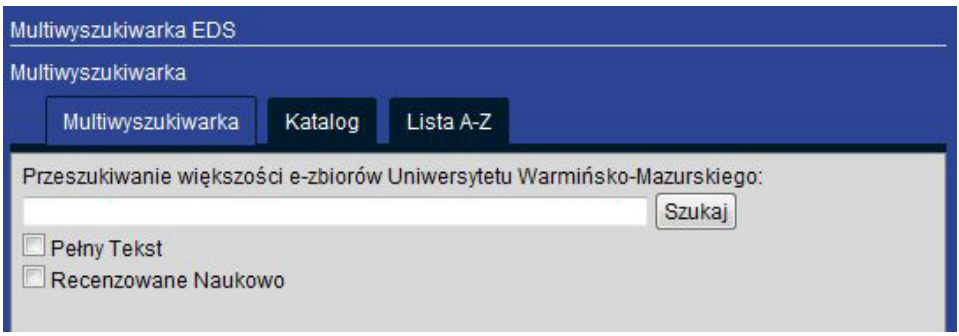

Zawężenia w oknie multiwyszukiwarki w serwisie Biblioteki Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego

W 3 przypadkach stosowane są równocześnie po dwa zawężenia: do pełnych tekstów oraz publikacji recenzowanych naukowo.

W 9 z 11 przypadków w obrębie okna multiwyszukiwarki można znaleźć dodatkowe opcje. Są to: *Wyszukiwanie zaawansowane, Wejście dla Gościa* lub *Pomoc*. Wyjątkiem jest okno multiwyszukiwarki Biblioteki Głównej Politechniki Opolskiej, gdzie obok i*nstrukcji wyszukiwania* umieszczono dodatkowo możliwość *Zaproponuj zakup*.

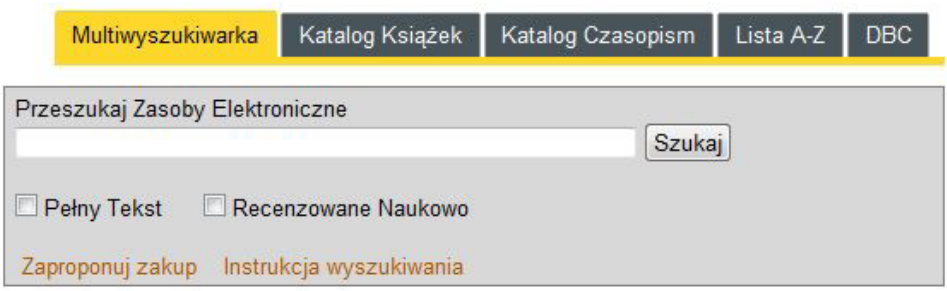

Dodatkowe linki w oknie multiwyszukiwarki na stronie Biblioteki Politechniki Opolskiej

Ciekawe rozwiązanie znajdujemy na stronie Biblioteki Głównej Politechniki Śląskiej w Gliwicach, gdzie obok linku informującego o zasobach dostępnych w PRIMO, zamieszczono link: *PRIMO w Bibliotece*, który przenosi na stronę YouTube[43] do filmu reklamującego *discovery service* na stronie tej książnicy.

Na koniec należy dodać, że spośród 13 bibliotek, które posiadają multiwyszukiwarki, 9 oferuje narzędzie firmy Ebsco – EDS, 3 Serial Solution – Summon i 1 firmy ExLibris – PRIMO.

Zakończenie

Z przeprowadzonych badań wynikają wnioski ogólne, które posłużyć mogą wszystkim zainteresowanym optymalną implementacją multiwyszukiwarki w serwisie bibliotecznym oraz wnioski praktyczne, stanowiące podstawę do ewentualnego przeorganizowania layoutu strony startowej naszego serwisu.

Wnioski ogólne:

1. Multiwyszukiwarka powinna być najistotniejszym elementem strony startowej serwisu WWW biblioteki. Jeżeli naszym celem jest promowanie multiwyszukiwarki i uczenie użytkowników, aby swoje poszukiwania zaczynali właśnie od tego narzędzia, należy je zamieścić w centralnym miejscu strony głównej. Dzięki temu skracamy drogę do uzyskania wyników wyszukiwania, w myśl zasady „trzech kliknięć"[14,44]. Zasadzie tej hołduje większość serwisów bibliotecznych.
2. Duży rozmiar okna wyszukiwawczego jest ważną cechą multiwyszukiwarki, wpływającą na łatwość odnalezienia jej na stronie WWW. Zalecenia teoretyczne nie zawsze mają odzwierciedlenie w konkretnych rozwiązaniach.
3. Kształt okna – prostokąt, ułożony horyzontalnie – jest wykorzystywany powszechnie i łatwo rozpoznawalny.
4. Nie bez znaczenia jest również rola grafiki towarzyszącej oknu multiwyszukiwarki. Elementy graficzne spełniają swoją funkcję wtedy, gdy zwracają uwagę użytkownika, ale jednocześnie nie przeszkadzają w efektywnym używaniu narzędzia.
5. Z zasad użyteczności i interakcji wywodzą się także elementy przyciągające uwagę użytkownika (aktywne pola wprowadzania hasła) i te nakierowujące go na pożądane przez aplikację czynności (podpowiedź w polu wprowadzania hasła). Tylko drugi z nich jest często wykorzystywany w badanych witrynach bibliotek.
6. Stosowanie zakładek alternatywnie do prostego, nieobudowanego dodatkowymi elementami okna, wynika z zasad projektowania funkcjonalnego. Obie możliwości są dość często stosowane, z przewagą rozwiązania z zakładkami.
7. Inne dodatki w postaci rozwijalnych list, pól wyboru lub linków są pożądane, jeśli tylko ułatwiają i precyzują przeszukiwanie zasobów już na pierwszym etapie pracy z multiwyszukiwarką. W zaleceniach teoretycznych postulowany jest umiar w stosowaniu dodatków. Twórcy analizowanych serwisów bibliotecznych w większości przypadków wykorzystują tego typu elementy.

Jakie zmiany wprowadzić w naszym serwisie?

Analizę, której wyniki przedstawiamy, wykonaliśmy, aby sprawdzić w jaki sposób udoskonalić prezentację multiwyszukiwarki w naszej witrynie internetowej[45]. Narzędzie to znajduje się obecnie w polach 3,6, czyli w prawej części strony głównej. Za-

równo rozmiarem, kształtem jak i kolorystyką wpasowuje się w interfejs strony i nie wyróżnia się znacząco spośród innych jego elementów. Okno multiwyszukiwarki obudowane jest czterema zakładkami, trzema linkami i rozwijalnym menu kryteriów wyszukiwawczych.

Obecna strona WWW Biblioteki Głównej GUMed z wbudowaną w nią multiwyszukiwarką

Na podstawie zaleceń teoretycznych oraz przeprowadzonych badań proponujemy:

1. Przesunięcie obszaru multiwyszukiwarki na środek ekranu i powiększenie go, tak by zajmował pola 4, 5, 6.
2. Zwiększenie okna wyszukiwania do rozmiaru umożliwiającego wprowadzenie przynajmniej dwuczłonowego hasła.
3. Zaktywowanie pola wprowadzania hasła i umieszczenie w nim migającego kursora sygnalizującego gotowość narzędzia.
4. Wprowadzenie w polu wprowadzania hasła zgaszonego tekstu podpowiedzi, zróżnicowanego w zależności od zakładki.

5. Zwiększenie liczby zakładek, z czterech do sześciu: *Znajdź* (zakładka podstawowa z podłączoną multiwyszukiwarką), *Katalog*, *Artykuły, Czasopisma AtoZ, inne zasoby* (odsyłające do części zbiorów nieprzeszukiwanych przez nasze narzędzie), *W serwisie* oraz ewentualnie *FBC i Google Scholar.*
6. Rezygnację z udostępniania na pierwszej stronie opcji: menu kryteriów wyszukiwawczych, *Wyszukiwania zaawansowanego, Pełnego tekstu i Wejścia dla gościa.* Pozostawienie tylko *Pomocy*.

Projekt nowego interfejsu strony WWW Biblioteki Głównej GUMed

Wraz z wprowadzonymi zmianami konieczny jest marketing i reklama multiwyszukiwarki EDS, czyli wyjście poza serwis Biblioteki z informacją o tym narzędziu (Extranet, strona Uczelni itp.), co zapewne przyczyni się do większego wykorzystania tego narzędzia i wzrostu satysfakcji użytkowników naszego serwisu WWW i naszych zasobów.

Bibliografia

1. DeRosa Cathy [i.in.]: Perceptions of libraries, 2010: Context and Community. A Report to the OCLC Membership [on-line]. 2011 [dostęp 10 V 2013]. Dostępny w World Wide Web: http://www.oclc.org/content/dam/oclc/reports/2010perceptions/2010perceptions_all_singlepage.pdf

2. Luther Juddy, KellyMaureen C: The Next Generation of Discovery. *Library Journal,* 2011, 136 (5), s. 66-72.

3. Keene Chris: Discovery services: next generation of searching scholarly information [on-line]. *Serials,* 2011, 24 (2), s. 193-196, [dostęp 10 V 2013]. Dostępny w World Wide Web: http://uksg.metapress.com/content/d746x5056161g51v/fulltext.pdf

4. Pradhan Dinesh R., Trivedi, Kruti, Arora Jagdish: Searching Online Resources in New Discovery Environment: A State-of-the-Art Review [on-line]. 2011 [dostęp 08 VII 2013]. Dostępny w World Wide Web: http://ir.inflibnet.ac.in/bitstream/handle/1944/1623/14.pdf?sequence=1

5. Hoeppner Athena: The ins and Outs of Evaluating Web-scale Discovery Services. *Computers in Libraries* [online]. 2012, 32 (3), 6-10, 38-40 [dostęp 07 maja 2013]. Dostępny w World Wide Web: http://www.infotoday.com/cilmag/apr12/Hoeppner-Web-Scale-Discovery-Services.shtml

6. Vaughan Jason: investigations into Library Web-Scale Discovery Services. i*nformation Technology & Libraries* [on-line]. 2012, 31 (1) s. 32-82 [dostęp 14 V 2013]. Dostępny w World Wide Web: http://digitalscholarship.unlv.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1043&context=lib_articles

7. Popp Mary Pagliero, Dallis Diane: Planning and implementing Resource Discovery Tools in Academic Libraries. Hershey PA: information Science Reference. [2012]

8. NFAIS:Survey on Discovery Services: April 2010 [on-line]. 2010 [dostęp 12 V 2013]. Dostępny w World Wide Web: http://info.nfais.org/info/Survey_Discovery_Svces.pdf

9. NFAiS: Recommended Practices: Discovery Services [on-line]. August 30, 2013 [dostęp 01 IX 2013]. Dostępny w World Wide Web: http://info.nfais.org/info/Recommended_Practices_Final_Aug_2013.pdf

10. ODI Survey Report: Reflections and Perspectives on Discovery Services [on-line]. 2013 [dostęp 10 V 2013]. Dostępny w World Wide Web: http://www.niso.org/apps/group_public/download.php/9977/NISO%20ODI%20Survey%20Report%20Final.pdf

11. Kelley Michael: Stakeholders Strive to Define Standards for Web-Scale Discovery Systems. *Library Journal* [on-line]. October 11*,* 2012 [dostęp 14 V 2013]. Dostępny w World Wide Web: http://www.thedigitalshift.com/2012/10/discovery/coming-into-focus-web-scale-discovery-services-face-growing-need-for-best-practices

12. The path to discovery. *Research information,* 2013 June/July, s. 18-22.

13. Somerville Mary M., Antelman Kristin: Organisational transformation paves way for improved discovery. *Research information,* 2013, June/July, s. 24-26.

14. Nielsen Jakob: Projektowanie funkcjonalnych serwisów internetowych: Gliwice: Helion, 2003.

15. Fadeyev Dmitry: interfejs użytkownika w nowoczesnych aplikacjach webowych. W: The smashing book #1: edycja polska. Gliwice: Helion, 2013 s. 7-24.

16. Turaj Hubert, Płonka Maciej: Biblioteki w internecie: audyt użyteczności serwisów bibliotecznych [on-line]. Warszawa: Fundacja Rozwoju Społeczeństwa informacyjnego, 2010 [dostęp 18 V 2013] Dostępny w World Wide Web: http://www.biblioteki.org/repository/PLIKI/WIADOMOSCI/NOWOCZESNE%20TECHNOLOGIE/audyt_Biblioteki_WWW.pdf

17. Maierm Andrew, Leggett David: Użyteczność nowoczesnych stron internetowych. W: The smashing book #1: edycja polska. Gliwice: Helion, 2013 s. 109-138

18. Krug Steve: Nie każ mi myśleć!: o życiowym podejściu do funkcjonalności stron internetowych: Gliwice: Helion; 2006.

19. QS World University Rankings 2012 [online]. 2013 [dostęp 03 VI 2013]. Dostępny w World Wide Web: http://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2012

20. Library Technology Guides [online]. 2013 [dostęp 10 VI 2013]. Dostępny w World Wide Web: http://www.librarytechnology.org/discovery.pl

21. Measure width and height of any web page elements [on-line]. 2013 [dostęp 10 V 2013]. Dostępny w World Wide Web: http://www.piliapp.com/measure-webpage

22. Harvard Library [on-line]. 2013 [dostęp 19 VII 2013]. Dostępny w World Wide Web: http://library.harvard.edu

23. Lipiec Maciej: Architektura pozytywnych doświadczeń. *Marketing w Praktyce*. 2007 (7), s. 70-72

24. Biblioteka Śląskiego Uniwersytetu Medycznego w Katowicach [on-line]. 2013 [dostęp 19 VII 2013]. Dostępny w World Wide Web: http://www.sum.edu.pl/aktualnosci.php?wid=9&news=233

25. Michigan University Library [on-line]. 2013 [dostęp 24 VI 2013]. Dostępny w World Wide Web: http://www.lib.umich.edu

26. University of British Columbia Library [on-line]. 2013 [dostęp 19 VII 2013]. Dostępny w World Wide Web: http://www.library.ubc.ca

27. imperial College of London Library [on-line]. 2013 [dostęp 20 VII 2013]. Dostępny w World Wide Web: http://www3.imperial.ac.uk/library

28. University of Texas at Tyler Library[on-line]. 2013 [dostęp 24 VI 2013]. Dostępny w World Wide Web: http://library.uttyler.edu

29. Özyeğin University Library [on-line]. 2013 [dostęp 25 VI 2013]. Dostępny w World Wide Web: http://library.ozyegin.edu.tr/?lang=en-US

30. Bilgi Library [on-line]. 2013 [dostęp 25 VI 2013]. Dostępny w World Wide Web: http://library.bilgi.edu.tr

31. MIT Libraries [on-line]. 2013 [dostęp 19 VII 2013]. Dostępny w World Wide Web: http://libraries.mit.edu

32. University of Oslo Library [on-line]. 2013[dostęp 26 VI 2013]. Dostępny w World Wide Web: http://www.ub.uio.no/english

33. New York University Libraries [on-line]. 2013[dostęp 24 VI 2013]. Dostępny w World Wide Web: http://library.nyu.edu

34. Universitätsbibliothek Freie Universität Berlin [on-line]. 2013 [dostęp 25 VI 2013]. Dostępny w World Wide Web: http://www.ub.fu-berlin.de

35. Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu [on-line]. 2013 [dostęp 19 VI 2013]. Dostępny w World Wide Web: http://lib.amu.edu.pl

36. Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie [on-line]. 2013 [dostęp 19 VI 2013]. Dostępny w World Wide Web: http://www.buw.uw.edu.pl

37. Biblioteka Główna i Ośrodek informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej [on-line]. 2013 [dostęp 23 VI 2013]. Dostępny w World Wide Web: http://www.biblioteka.pwr.wroc.pl/index.dhtml

38. Biblioteka Główna Uniwersytetu Szczecińskiego [on-line]. 2013 [dostęp 20 VI 2013]. Dostępny w World Wide Web: http://bg.szczecin.pl

39. Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu [on-line]. 2013 [dostęp 20 VI 2013]. Dostępny w World Wide Web: http://www.bg.ue.wroc.pl/index.php?lang=pl

40. Biblioteka Główna Politechniki Opolskiej [on-line]. 2013 [dostęp 25 VI 2013]. Dostępny w World Wide Web: http://www.bg.po.opole.pl

41. Biblioteka Główna Politechniki Śląskiej w Gliwicach [on-line]. 2013 [dostęp 19 VII 2013]. Dostępny w World Wide Web: http://www.bg.polsl.pl

42. Primo na Politechnice Śląskiej: Super sprawa! [on-line]. 2012 [dostęp 19 VII 2013]. Dostępny w World Wide Web: http://www.youtube.com/watch?v=w8A6xou8y80 oraz http://bibliosfera.tv/wideo/45/primo-na-politechnice-slaskiej-super-sprawa

43. Reynolds Erica: The Secret to Patron-Centered Web Design: Cheap, Easy, and Powerful Usability Techniques. *Computers in Libraries,* 2008, 28 (6), s. 6-8, 44-47

44. Biblioteka Główna Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego [on-line]. 2013 [dostęp 20 VII 2013]. Dostępny w World Wide Web: http://biblioteka.gumed.edu.pl

Załącznik 1

Pytania z ankiety:

1. Nazwa biblioteki
2. Link do strony www
3. Region, w którym znajduje się uczelnia
4. Czy multiwyszukiwarka znajduje się na stronie głównej
5. Prezentacja graficzna multiwyszukiwarki
6. Pozycja multiwyszukiwarki na stronie internetowej
7. Rozmiar obszaru multiwyszukiwarki – szerokość w pikselach
8. Rozmiar obszaru multiwyszukiwarki – wysokość w pikselach
9. Zakładki znajdujące się obok multiwyszukiwarki
10. Kryteria wyszukiwawcze
11. Zawężenia wyszukiwania;
12. Opcje dodatkowe w obszarze multiwyszukiwarki
13. Tekst podpowiadający
14. Migający kursor w polu wyszukiwania
15. Czy biblioteka wpuszcza na stronę z wynikami
16. Rodzaj multiwyszukiwarki
17. Uwagi
18. Inicjały osoby wypełniającej ankietę

Załącznik 2

1	Abilene Christian University - Library	http://www.acu.edu/academics/library/	Ebsco - EDS
2	Agnes Scott College McCain Library	http://library.agnesscott.edu/	Galileo - konsorcjum na silniku EDS
3	ASU Libraries - Arizona State University	http://lib.asu.edu/	Serial Solutions - Summon
4	Athlone institute of Technology. Goldsmith Library	http://libmain.ait.ie/	Serial Solutions - Summon
5	Australian National University Library	http://anulib.anu.edu.au/	Serial Solutions - Summon
6	Babson College - Horn Library	http://www.babson.edu/Academics/library/Pages/home.aspx	Serial Solutions - Summon
7	Biblioteka Główna Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego	http://biblioteka.gumed.edu.pl/	Ebsco - EDS
8	Biblioteka Główna i Ośrodek informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej	http://www.biblioteka.pwr.wroc.pl/index.dhtml	Ebsco - EDS
9	Biblioteka Główna Politechniki Opolskiej	http://www.bg.po.opole.pl/	Ebsco - EDS
10	Biblioteka Główna Politechniki Śląskiej w Gliwicach	http://www.bg.polsl.pl/	ExLibris - Primo
11	Biblioteka Główna Politechniki Warszawskiej	http://www.bg.pw.edu.pl/	Serial Solutions - Summon
12	Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu	http://www.bg.ue.wroc.pl/index.php?lang=pl	Ebsco - EDS
13	Biblioteka Główna Uniwersytetu Szczecińskiego	http://bg.szczecin.pl/	Ebsco - EDS
14	Biblioteka Politechniki Lubelskiej	http://biblioteka.pollub.pl/	Ebsco - EDS

15	Biblioteka Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego	http://www.pum.edu.pl/biblioteka-glowna	Ebsco - EDS
16	Biblioteka Śląskiego Uniwersytetu Medycznego	http://www.sum.edu.pl/aktualnosci.php?news=233&wid=9	Serial Solutions - Summon
17	Biblioteka Uniwersytecka w Berlinie	http://www.ub.hu-berlin.de/	ExLibris - Primo
18	Biblioteka Uniwersytecka w Olsztynie	http://bu.uwm.edu.pl/ezbiory/Multiwyszukiwarka-EDS	Ebsco - EDS
19	Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu	http://lib.amu.edu.pl/	Serial Solutions - Summon
20	Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie	http://www.buw.uw.edu.pl/	Ebsco - EDS
21	Biblioteka Uniwersytetu Berlińskiego	http://www.ub.fu-berlin.de	ExLibris - Primo
22	Bowling Green State University Libraries	http://www.bgsu.edu/colleges/library/	Serial Solutions - Summon
23	Brown University Library	http://library.brown.edu/	ExLibris - Primo
24	Cambridge Libraries	http://www.lib.cam.ac.uk/libraries	AquaBrowser Library
25	Carnegie Mellon University	http://search.library.cmu.edu/	Serial Solutions - Summon
26	Colby College Libraries	http://libguides.colby.edu/home2	Serial Solutions - Summon
27	Creighton University - library	http://www.creighton.edu/law/library/	Serial Solutions - Summon
28	Dartmouth College Library	http://library.dartmouth.edu/	Serial Solutions - Summon
29	DiMenna-Nyselius Library - Fairfield University	http://www.fairfield.edu/library/index.html	Serial Solutions - Summon
30	Duke University	http://library.duke.edu/	Serial Solutions - Summon
31	Eastern Michigan University Library	http://www.emich.edu/library/	Serial Solutions - Summon
32	Florida State University Libraries	http://www.lib.fsu.edu/	Serial Solutions - Summon
33	Free University of Bozen · Bolzano - Library	http://www.unibz.it/en/library/welcome/default.html	ExLibris - Primo

34	Harvard University Library	http://library.harvard.edu/	ExLibris - Primo
35	Humboldt State University	http://library.humboldt.edu/	Serial Solutions - Summon
36	Imperial College London Library	http://www3.imperial.ac.uk/library	ExLibris - Primo
37	Istanbul Bilgi University Library & e-Resources	http://library.bilgi.edu.tr/	Ebsco - EDS
38	Jönköping University - Library	http://hj.se/bibl/en.html	ExLibris - Primo
39	Joyner Library-East Carolina University	http://www.ecu.edu/lib/	Serial Solutions - Summon
40	Kelvin Smith Library - Case Western Reserve	http://library.case.edu/ksl/	Serial Solutions - Summon
41	KTH Library	http://www.kth.se/en/kthb	ExLibris - Primo
42	La Salle University - Connelly Library	http://www.lasalle.edu/library/	Serial Solutions - Summon
43	Libraries CARDIFF UNIVERSITY	http://www.cardiff.ac.uk/insrv/libraries/index.html	ExLibris - Primo
44	Library of University of Edinburgh	http://www.ed.ac.uk/schools-departments/information-services/library-museum-gallery	searcher
45	Library Queen Mary University of London	http://www.library.qmul.ac.uk/	ExLibris - Primo
46	Library Radboud University Nijmegen	http://www.ru.nl/library/	Serial Solutions - Summon
47	Library Universitas Bergensis	https://www.uib.no/ub/en	ExLibris - Primo
48	Library University of Birningham	http://www.birmingham.ac.uk/libraries/search.aspx	ExLibris - Primo
49	Library University of Dublin	http://www.tcd.ie/Library/	Encore
50	Loughborough University - Library	http://www.lboro.ac.uk/library/	ExLibris - Primo
51	LSE Library	http://www.lse.ac.uk/library/home.aspx	Serial Solutions - Summon
52	Lund University Libraries	http://www.lub.lu.se/en.html	Ebsco - EDS
53	Maastricht University Library	http://www.maastrichtuniversity.nl/web/Library/home.htm	Serial Solutions - Summon
54	Massachusetts institute of Technology (MIT)	http://libraries.mit.edu/	Ebsco - EDS
55	Miller Library at Cornerstone University	http://library.cornerstone.edu/	Serial Solutions - Summon
56	Missouri Southern State University - George A. Spiva Library	http://www.mssu.edu/library/	Serial Solutions - Summon

57	Nanyang Technological University Library	http://www.ntu.edu.sg/library/Pages/default.aspx	Ebsco - EDS
58	National University of Singapore Library	http://libportal.nus.edu.sg/frontend/index	Serial Solutions - Summon
59	New York University Libraries	http://library.nyu.edu/	ExLibris - Primo
60	Nicolas Salmeron Library Uniwersidad de Almeria	http://cms.ual.es/UAL/en/universidad/serviciosgenerales/biblioteca/index.htm	Encore
61	Northwestern University Library	http://www.library.northwestern.edu/	ExLibris - Primo
62	Osaka University Library	http://www.library.osaka-u.ac.jp/index_eng.php	Ebsco - EDS
63	Ozyegin University Library	http://library.ozyegin.edu.tr/?lang=en-US	Ebsco - EDS
64	Plymouth University Library	http://www1.plymouth.ac.uk/library/Pages/default.aspx	ExLibris - Primo
65	Princeton University Library	http://librarybeta.princeton.edu/	Serial Solutions - Summon
66	Queen's University Belfast	http://www.qub.ac.uk/directorates/InformationServices/TheLibrary/	Encore
67	Seton Hall University - Libraries	http://www.shu.edu/academics/libraries/	Ebsco - EDS
68	Stockwell-Mudd Library - Albion College	http://campus.albion.edu/library/	Serial Solutions - Summon
69	Syracuse University Library	http://library.syr.edu/	Serial Solutions - Summon
70	The Chinese University of Hong Kong Library	www.lib.cuhk.edu.hk	ExLibris - Primo
71	The Hong Kong University of Science and Tech.	http://library.ust.hk/	ExLibris - Primo
72	The Royal Library	http://www.kb.dk/en	ExLibris - Primo
73	The University of Manchester Library	http://www.library.manchester.ac.uk/	ExLibris - Primo
74	The University of Melbourne Library	http://library.unimelb.edu.au/	Ebsco - EDS
75	The University of Queensland Library	http://www.library.uq.edu.au/	Serial Solutions - Summon
76	The University of Sydney	http://sydney.edu.au/library/	Serial Solutions - Summon
77	The University of Texas at Tyler - Robert R. Muntz Library	http://library.uttyler.edu/	Ebsco - EDS
78	UCD LIbrary Dublin	http://www.ucd.ie/library/	Encore

79	UCL Library (University College London)	http://www.ucl.ac.uk/library/main.shtml	ExLibris - Primo
80	University Library Roterdam	http://www.eur.nl/ub/english/	Serial Solutions - Summon
81	University od Michigan Library	http://www.lib.umich.edu/	Serial Solutions - Summon
82	University of Amsterdam	http://uba.uva.nl/en/	ExLibris - Primo
83	University of British Columbia Library	http://www.library.ubc.ca/	Serial Solutions - Summon
84	University of Connecticut - Libraries	http://lib.uconn.edu/	Serial Solutions - Summon
85	University of Gothenburg Library	http://www.ub.gu.se/	Serial Solutions - Summon
86	University of illinois at Chicago Library	http://library.uic.edu/	Serial Solutions - Summon
87	University of illinois at Urbana-Champaign	http://www.library.illinois.edu/index.php	ExLibris - Primo
88	University of Limerick Library	http://www2.ul.ie/web/WWW/Services/Library	Serial Solutions - Summon
89	University of Oslo Library	http://www.ub.uio.no/english/	ExLibris - Primo
90	University of Toronto	http://onesearch.library.utoronto.ca/	Serial Solutions - Summon
91	University of Utah - Spencer S. Eccles Health Sciences Library	http://library.med.utah.edu/index.php	ExLibris - Primo
92	University of Warwick Library	http://www2.warwick.ac.uk/services/library	Encore
k93	University of Wisconsin-Madison	http://library.wisc.edu/#books	ExLibris - Primo
94	Uppsala University Library	http://www.ub.uu.se/en/	Serial Solutions - Summon
95	Utah Valley University - Libray	http://www.uvu.edu/library/	Ebsco - EDS
96	Vienna University of Technology Library	http://www.ub.tuwien.ac.at/	ExLibris - Primo
97	Wayne State University - Libraries	http://www.lib.wayne.edu/	Ebsco - EDS
98	Western Carolina University - Hunter Library	http://www.wcu.edu/hunter-library/index.asp	Ebsco - EDS
99	Wichita State University Libraries	http://libraries.wichita.edu/ablah/	Ebsco - EDS
100	York Saint John Library and information Services	http://library.yorksj.ac.uk/index.php	Ebsco - EDS

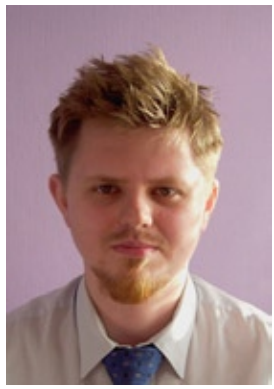

Mgr Małgorzata Omilian-Mucharska

Mgr Piotr Krajewski

Gdańsk – GUMed

PRACA BIBLIOTEKARZA W ERZE CYFROWEJ. 20 DARMOWYCH PROGRAMÓW I APLIKACJI DO WYKORZYSTANIA W BIBLIOTECE

Abstract

This article presents 20 free computer software being used in the Main Library of the Medical University of Gdansk. These applications could be useful for librarians in: preparing library trainings, editing library websites and communion with library users.

Streszczenie

Artykuł prezentuje 20 darmowych programów komputerowych, wykorzystywanych w Bibliotece Głównej Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego. Przedstawione aplikacje mogą wzbogacić warsztat pracy bibliotekarzy, którzy zajmują się: tworzeniem szkoleń, edycją bibliotecznych stron internetowych oraz komunikacją z użytkownikami.

Wraz z wkroczeniem bibliotek w cyfrową erę nowych technologii, pojawiła się konieczność dotarcia do naszych czytelników/użytkowników formami przekazu innymi niż tradycyjne słowo mówione czy pisane. Zarówno nasze zasoby, jak i sposoby dostarczania informacji, czy szkolenia biblioteczne otrzymały formy online, a my – bibliotekarze musieliśmy przeorganizować swój warsztat pracy. Nowe zadania wymuszają zatem sięgnięcie po nowe narzędzia. Czy musimy więc czekać na uruchomienie procedury zakupu i poszukiwać szkoleń z nowych umiejętności?

Często nagła potrzeba oraz brak środków powodują, że wybieramy narzędzia typu freeware: darmowe programy i aplikacje online, których licencje pozwalają na zastosowania niekomercyjne lub do celów edukacyjnych. Programy tego typu przeznaczone są zarówno dla użytkowników początkujących, jak i zaawansowanych, wyposażone są bowiem w funkcje podstawowe - proste i intuicyjne w użyciu oraz rozszerzone - dla osób o wyższych kompetencjach informatycznych.

Sięgając jednak po wersje programu, który twórca udostępnia za darmo, należy liczyć się z pewnymi ograniczeniami, takimi jak np. brak aktualizacji lub gwarancji stabilności. Problem ten dotyczy głównie aplikacji typu webware, zwanych też aplikacjami webowymi lub software online. Nie wymagają one instalacji programu na dysku komputera - działają wprost z przeglądarki internetowej. Oprogramowania software, przez fakt instalacji na dysku, są stabilne, wymagają jednak cyklicznych aktualizacji.

Poniżej przedstawiamy 20 wykorzystywanych przez nas aplikacji, które naszym zdaniem mogą pomóc bibliotekarzowi w zmierzeniu się z nowymi wyzwaniami.

Edycja grafiki

FotoSketcher (software)

http://www.fotosketcher.com/

Jest to program do automatycznej edycji grafiki. Pozwala na konwertowanie fotografii za pośrednictwem dostępnych filtrów do obrazu, szkicu lub rysunku. Można także za jego pośrednictwem nadać grafice teksturę lub umieścić ją w ramce. Program jest przydatny np. w pracach nad wystawami tematycznymi, plakatami.

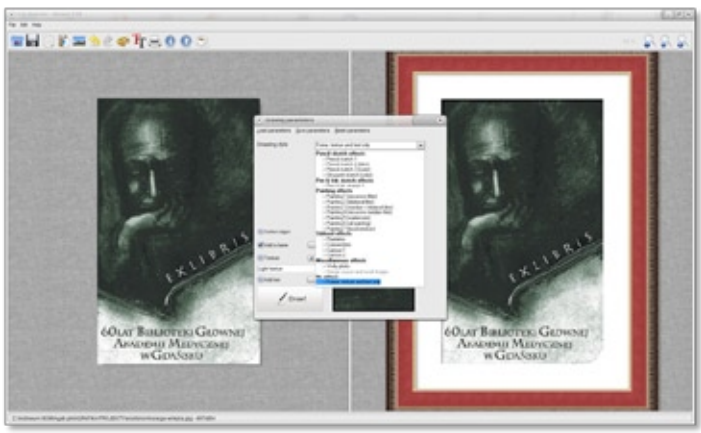

Okno programu FotoSketcher

IrfanView (software)

http://www.irfanview.com/; polska wersja: http://www.irfanview.pl/

Przeglądarka graficzna, obsługująca wiele formatów, z podstawowymi funkcjami edycji: kontrastu, jasności, wielkości, kadrowaniem, wycinaniem, rysowaniem linii, okręgów, strzałek, prostowaniem obrazu. Bardzo przydatną funkcją jest możliwość zmiany formatów.

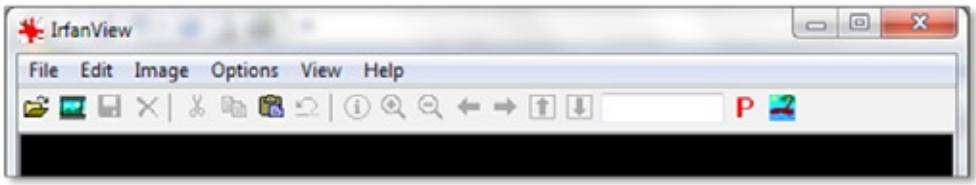

Okno programu Irfanview

Light Image Resizer (software)

http://www.idg.pl/ftp/light.image.resizer.html

Program służy do masowej i automatycznej zmiany wielkości wybranych plików graficznych. Użytkownik musi jedynie wybrać format zapisu, rozdzielczość, jakość oraz ewentualny folder docelowy. Można również ustalić czy oryginalne zdjęcia mają być zastąpione czy też program ma utworzyć nowe pliki. Dzięki tej aplikacji w szybki sposób można stworzyć miniaturki zdjęć na potrzeby galerii. Ciekawą funkcją jest możliwość naniesienia na obraz wybranej grafiki, dzięki temu można stworzyć zdjęcia z własnym unikalnym oznaczeniem (znak wodny).

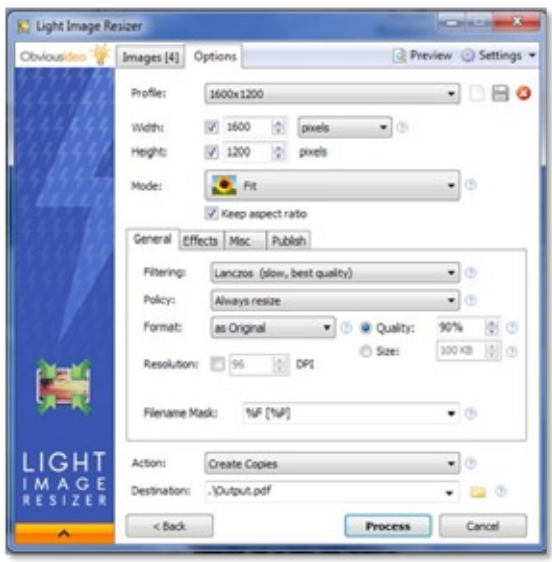

Opcje programu Light Image Resizer

Programy z rodziny **Xnview** (software)

http://www.xnview.com/en/index.php

Xnview to darmowa przeglądarka obrazów, posiadająca dodatkowo prosty edytor plików graficznych umożliwiający m.in. poprawę jasności i kontrastu, przycięcie obrazu czy też usunięcie efektu czerwonych oczu. Rozbudowaną wersją tego programu jest XnviewMP, który dodatkowo pomaga w segregacji obrazów, ułatwia edycję metadanych oraz pozwala na nadawanie grafikom etykiet. Posiada również opcję masowej konwersji plików do innych formatów. Ciekawym rozszerzeniem eksploratora Windows jest program XnShell, który pozwala na konwertowanie plików graficznych z pozycji menu kontekstowego, bez konieczności otwierania ich w oddzielnym programie.

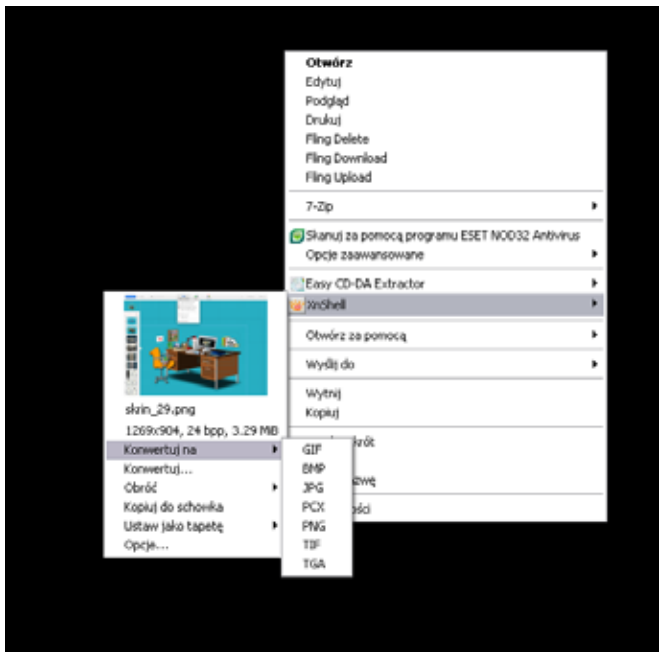

Opcje konwersji obrazów w menu kontekstowym po zainstalowaniu programu XnShell

Tworzenie galerii obrazów

Cooliris Express (webware)

http://www.cooliris.com/yoursite/express/

Prezentacja galerii fotografii i filmów w formie interaktywnej ściany 3D. Aplikacja wykorzystywana bardzo często do tworzenia galerii zdjęć z organizowanych imprez

oraz wystaw. Od czasu zaimplementowania tej aplikacji do systemu zarządzania zawartością serwisu WWW naszej biblioteki (w 2009 roku) zmieniła ona zasady korzystania i nazwę. Obecnie, aby utworzyć galerię, zdjęcia (lub filmy) należy przesłać je do jednego z serwisów społecznościowych: Flickr, Picasa, YouTube, Media RSS, podać link do tego zasobu, a następnie ustawić zgodnie z własnymi potrzebami np. kolor tła. Tak przygotowaną galerię można osadzić, dzięki wygenerowanemu kodowi na stronie internetowej biblioteki.

Galeria zdjęć udostępniona poprzez aplikację Cooliris Express

Pinterest (webware)

https://www.pinterest.com/

Jest to bardzo popularny serwis społecznościowy, służący do kolekcjonowania i porządkowania materiałów wizualnych oraz linków do źródła danego materiału. Można go wykorzystywać w bibliotece do budowania wirtualnej tablicy ogłoszeń o nowo zakupionych lub polecanych zasobach (książkach). Dla nas stanowi źródło informacji i inspiracji podczas organizowania wystaw, imprez…

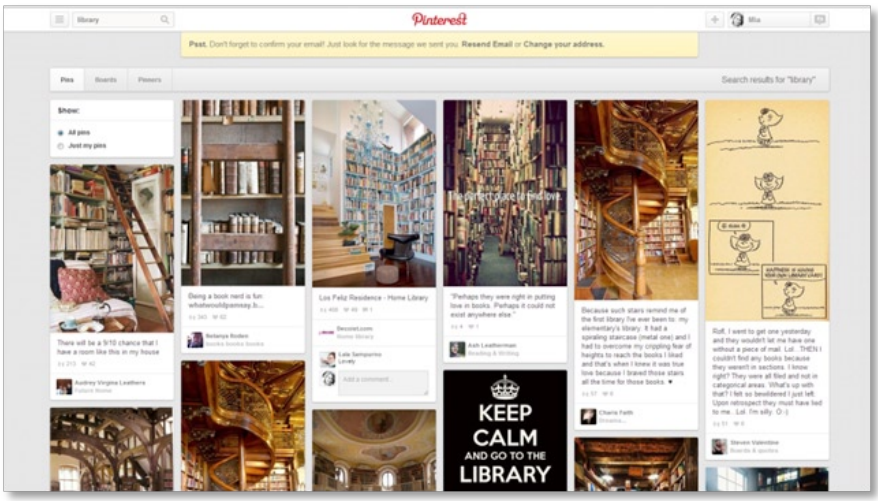

Przykładowa galeria obrazów w serwisie Pinterest

TiltViewer (software)

http://www.simpleviewer.net/tiltviewer/

Jeden z produktów oferowanych przez SimpleViewer Inc. do prezentacji obrazów w technologii Flash 3D. Podobnie jak w przypadku Cooliris Express można z jego pomocą utworzyć interaktywną ścianę z galerią obrazów, dodatkowo istnieje możliwość zaopatrzenia ich w podpisy. Aplikację wykorzystaliśmy do stworzenia wirtualnej wystawy Retro-reklam.

Galeria obrazów stworzona w programie TiltViewer

Tworzenie szkoleń

Active presenter (software)

http://atomisystems.com/activepresenter/

Jest to narzędzie, dzięki któremu można tworzyć rozbudowane filmy szkoleniowe. Program m.in. nagrywa czynności wykonywane na ekranie, pozwala na dodanie ścieżki dźwiękowej czy też komentarzy tekstowych. Umożliwia również edycję nagranego materiału, wycinanie lub wklejanie całych fragmentów filmu, dodatkowe zbliżenia na konkretne elementy bądź ich podświetlenie. Tak stworzony film możemy następnie zapisać jako plik PNG, JPEG, AVI, WMV, MPEG4 i WebM. W wersji darmowej programu przy eksporcie do formatów FLV, PDF, HTML, DOC/DOCX, XLS/XLSX, PPT/PPTX zostanie dodany znak wodny z logo aplikacji. W programie tym tworzymy filmy instruktażowe, jak korzystać z oferowanych przez bibliotekę zasobów i narzędzi.

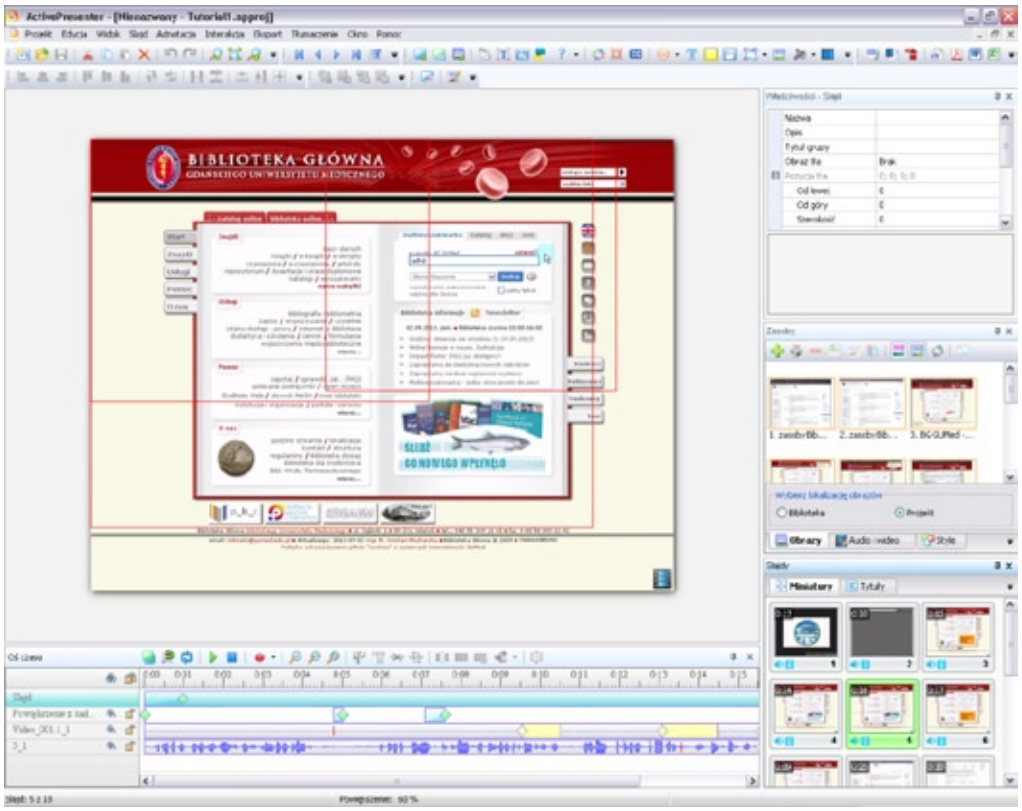

Okno programu Active Presenter

Prezi (webware)

http://www.prezi.com

Aplikacja ta to doskonała alternatywa dla Microsoft Office Power Point. Przy jej pomocy możemy tworzyć prezentacje multimedialne poprzez umieszczanie kolejnych elementów, tekstowych bądź graficznych, na tzw. wirtualnym płótnie. Podczas pokazu obraz przesuwa się od jednego elementu do następnego, co czyni pokaz niezwykle efektownym. Prezentacje tworzymy w trybie online, a końcowy efekt możemy zapisać na komputerze w postaci nieedytowalnej aplikacji Flash bądź odtworzyć online. Prezi świetnie sprawdza się przy tworzeniu różnego rodzaju szkoleń.

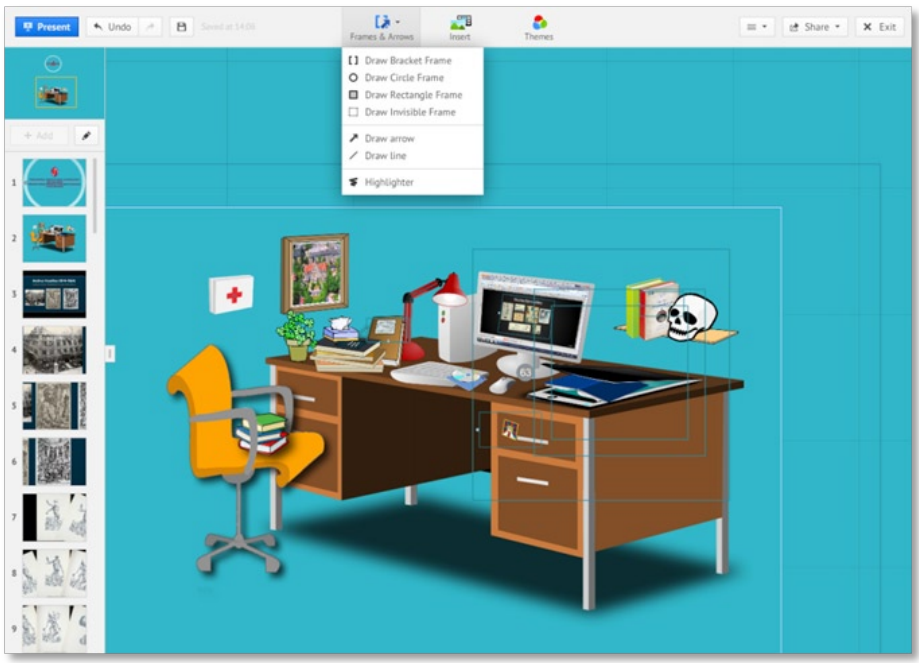

Przykładowa prezentacja w Prezi

Screencast-O-Matic (webware)

http://www.screencast-o-matic.com

Niezwykle prosty w obsłudze program pozwalający na nagranie filmu audio-video (w wersji darmowej maksymalnie 15 minutowego) z czynności wykonywanych na ekranie, a następnie udostępnienie go w postaci linku albo osadzenie na stronie WWW. Wykorzystywany przez nas do nagrywania tutoriali i instrukcji postępowania.

Interfejs aplikacji Screencast-O-Matic

Komunikacja z użytkownikiem

Google Docs (webware)

http://www.google.com/intl/pl/drive/apps.html

Jest to pakiet aplikacji biurowych stworzonych do pracy w trybie online. Wszystkie dokumenty zapisywane są na wirtualnym dysku, można je także w każdej chwili pobrać na dysk lokalny. Nie wszyscy jednak wiedzą, że oprócz programów będących alternatywą dla aplikacji Microsoft Office, za pomocą Google Docs można tworzyć proste ankiety online, a dane z nich można następnie eksportować do pliku Excel. Ankietę Google wykorzystaliśmy do zbierania materiałów do naszego referatu nt. multiwyszukiwarek przygotowywanego na XXXI Konferencję Problemową Bibliotek Medycznych. Umożliwiła nam ona jednoczesne wprowadzanie danych, co nie byłoby możliwe przy tradycyjnej tabeli w Excelu.

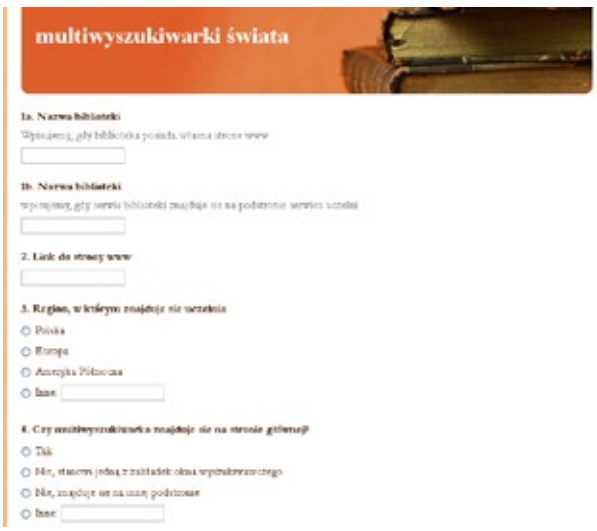

Przykładowa ankieta utworzona w Google Docs

LimeSurvey (webware)

https://www.limesurvey.org/en/

Jest to aplikacja do tworzenia, przeprowadzania i analizy ankiet. Jednocześnie można pracować z nieograniczoną ilością ankiet, pytań i respondentów. Wyniki można drukować, eksportować do wielu formatów (m.in.: do pliku tekstowego, CSV, PDF, Excela), przedstawiać graficznie i statystycznie. Aplikacja jest bardzo przydatna do badań ankietowych i posłużyła nam do przeprowadzenia badań satysfakcji użytkowników naszej biblioteki.

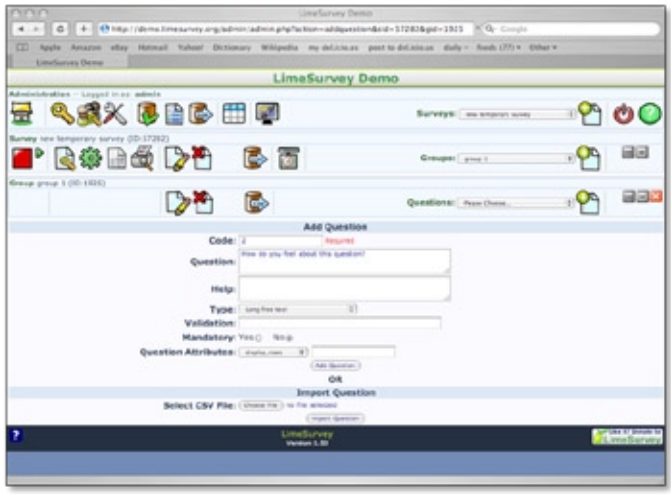

Panel administratora aplikacji LimeSurvey

Generator kodów **QR on-line** (webware)

http://www.qr-online.pl/

Generator umożliwia zapisanie informacji w formie kwadratowego kodu graficznego QR (ang. *Quick Response*). Zakodować można np.: stronę internetową z godzinami otwarcia biblioteki, danymi teleadresowymi, lokalizacją i dojazdem. Kod można osadzić na stronie internetowej lub zamieścić w formie obrazka w wybranych miejscach. Do odczytania kodu niezbędny jest telefon z aparatem wyposażonym w aplikację dekodującą, dzięki której użytkownicy mogą po jego zeskanowaniu przenieść informacje do swojego telefonu.

Przykładowy kod graficzny wygenerowany za pomocą aplikacji QR on-line

Widget GG (webware)

http://www.gadudodatki.pl/webAplikacje/show/id/39078

Darmowa aplikacja webowa pozwalająca na zamieszczenie na stronie internetowej komunikatora GG do porozumiewania się użytkowników w czasie rzeczywistym z przedstawicielem serwisu WWW. Rozmówca nie musi posiadać konta GG, tym samym może pozostać anonimowy.

Widget został zaimplementowany do serwisu WWW Biblioteki jako narzędzie pomocy – „Zapytaj bibliotekarza". Cieszy się bardzo dużym wykorzystaniem, szczególnie w kontakcie z dyżurującym po południami pracownikiem Czytelni Informacji Naukowej.

Widget GG na stronie www Biblioteki Głównej GUMed

Inne

Dodatki do przeglądarek internetowych

https://addons.mozilla.org/PL/firefox/

https://chrome.google.com/webstore/category/apps?hl=pl

Można chyba zaryzykować stwierdzenie, że przeglądarki internetowe to jedne z najczęściej używanych programów komputerowych. Dzięki licznym dodatkom (Mozilla

Firefox) czy też rozszerzeniom (Google Chrome) możemy je dostosować do własnych potrzeb, a tym samym zwiększyć ich funkcjonalność (pod względem liczby dodatków Internet Explorer pozostaje daleko w tyle). Czynności, które zajmowały wcześniej dużo czasu, teraz są na jedno kliknięcie. Świetnym przykładem jest dodatek Google Translate It (dostępny zarówno dla Firefox jak i Chrome), dzięki któremu do menu kontekstowego dodana zostaje opcja pozwalająca na natychmiastowe przetłumaczenie całej strony.

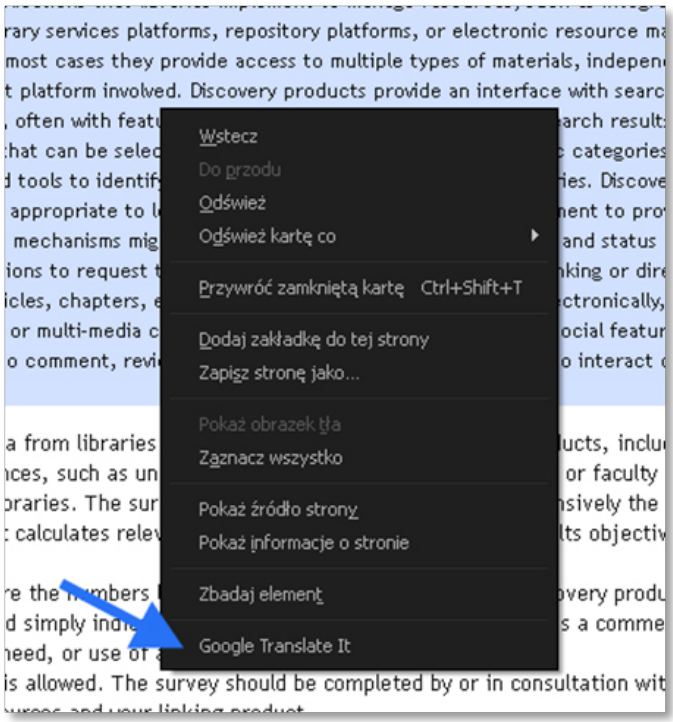

Dodana do menu kontekstowego przeglądarki internetowej opcja tłumaczenia dzięki rozszerzeniu Google Translate It

Free Broken Link Checker (webware)

http://www.brokenlinkcheck.com

Narzędzie umożliwia wychwycenie niedziałających linków np. w serwisie biblioteki lub szkoleniu online. Po wprowadzeniu adresu URL program automatycznie podąża za wszystkimi linkami, które znajduje. Czas trwania procesu sprawdzania zależy od tego, jak bardzo rozbudowany jest serwis. Efektem końcowym jest raport wyświetlający wszystkie niedziałające linki i przekierowania.

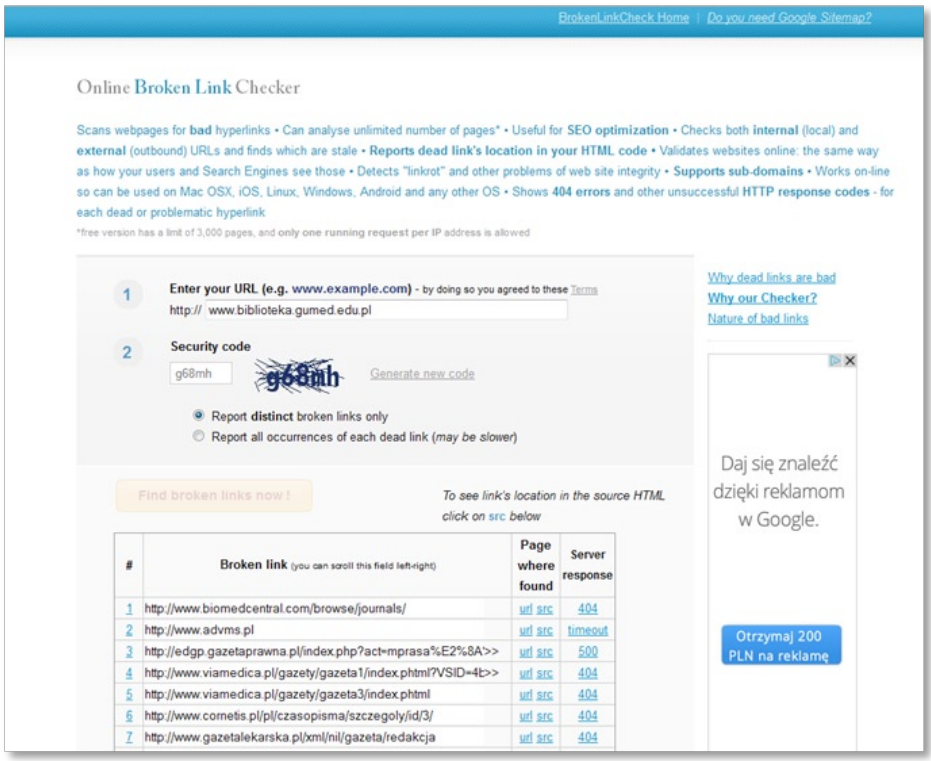

Panel aplikacji Free Broken Link Checker

PDFCreator (software)

http://www.pdfforge.org/

Aplikacja dodaje do listy drukarek dodatkową wirtualną drukarkę, która umożliwia tworzenie dokumentów pdf, ale także plików png, jpg, bmp, tiff, txt, raw oraz psd. W każdej aplikacji, w której istnieje opcja drukowania (np. przeglądarki internetowe, programy do edycji tekstu, przeglądarki obrazów), możemy wybrać opcję PDFCreator i utworzyć plik zawierający interesujące nas treści. Program zawiera ponadto dużo opcji dotyczących jakości, formatu oraz zabezpieczeń zapisywanego dokumentu. PDFCreator jest niezastąpiony przy tworzeniu dokumentów pdf z galerii zdjęć, pojedynczych skanów czy też prezentacji multimedialnych.

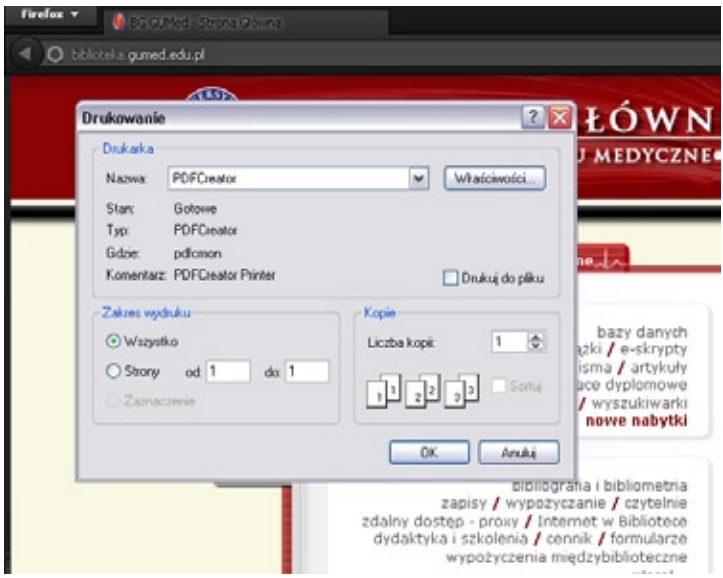

Widok wirtualnej drukarki PDFCreator w przeglądarce Firefox

PilipApp (webware)

http://www.piliapp.com/measure-webpage/

Proste narzędzie internetowe przeznaczone przede wszystkim dla osób edytujących strony WWW. Pozwala na zaznaczenie dowolnego obszaru strony i zmierzenie jego wymiarów w pikselach.

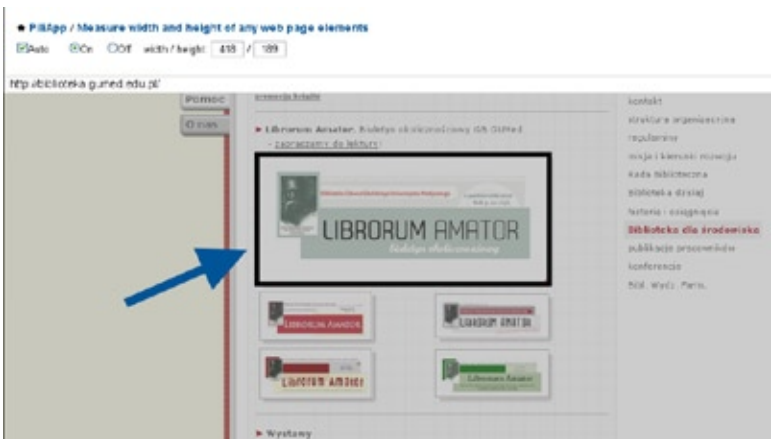

Zaznaczony obszar zostaje zmierzony dzięki aplikacji PiliApp

Serwisy z darmowymi czcionkami

http://www.dafont.com/, http://www.fontzone.net

W pracy bibliotekarza niejednokrotnie spotykamy się zadaniami stricte marketingowymi. Do promocji np. nowych zasobów oferowanych przez Bibliotekę często wykorzystujemy różnego rodzaju plakaty i ulotki. W ich tworzeniu bardzo przydają się dodatkowe czcionki, dzięki którym treść może być przekazywana w atrakcyjny dla odbiorcy sposób. Powyższe serwisy oferują łącznie ponad 70 tysięcy darmowych czcionek, jest więc w czym wybierać.

Wordle (webware)

http:/www.wordle.net/

Jest to darmowa aplikacja, dzięki której możemy stworzyć chmurę wyrazów. Obraz złożony ze słów można następnie wykorzystać przy projektowaniu np. ulotek czy też plakatów. Pierwszym krokiem jest wklejenie tekstu lub pojedynczych słów, z których utworzona zostanie chmura. Poprzez wybór języka tekstu automatycznie usunięte zostaną popularne wyrażenia np. spójniki. Istnieje możliwość dowolnej zmiany kształtu i kolorystyki powstałej chmury.

Chmura słów utworzona z wyrazów znajdujących się na stronie głównej www BG GUMed

Powyższa lista nie wyczerpuje, oczywiście, puli przydatnych dla bibliotekarza programów. Nasz subiektywny wybór miał na celu prezentację jedynie tych najciekawszych i najczęściej przez nas wykorzystywanych. Należy pamiętać, że „darmowy" nie jest synonimem „gorszego", a programy na licencji freeware niejednokrotnie efektywnością dorównują płatnym aplikacjom. Jesteśmy jednocześnie świadomi, że to tylko narzędzia, a jaki będzie efekt końcowy pracy zależy przede wszystkim od naszej wyobraźni i kreatywności. Na zakończenie, zachęcamy, aby każdy poszukiwał darmowych aplikacji na własną rękę i wybrał te, które najlepiej odpowiadają jego potrzebom.

Mgr Bolesław Howorka
Poznań – UM

CZY NOWE ZADANIE DLA BIBLIOTEKARZY DYPLOMOWANYCH?

Abstract

The act: Law on higher education obliges academic teachers to know essential regulations of copyright law. Universities which operate with their own law faculties have specialists in this field. The situation is different in other schools of higher education. The author believes that in the main libraries of these universities, there should work certified librarians who are specialists of copyright. In this article the author also points out some subjects of training courses for academic teachers, lectures organized by the main libraries of these universities.

Streszczenie

Ustawa: Prawo szkolnictwie wyższym zobowiązuje nauczycieli akademickich do znajomości podstawowych zasad prawa autorskiego. W uniwersytetach, w ramach których działają wydziały prawa są specjaliści z tej dziedziny. Inna sytuacja jest w pozostałych szkołach wyższych. Autor uważa, że w bibliotekach głównych tych uczelni powinni pracować dyplomowani bibliotekarze znający prawo autorskie. Jednocześnie wskazuje, jakie jego zdaniem, powinny być tematy szkoleń dla nauczycieli akademickich, wykładów organizowanych przez biblioteki główne tych uczelni.

Tego, że bibliotekarze dyplomowani są nauczycielami akademickimi nikt nie może zakwestionować, bowiem tak stanowi ustawa: Prawo o szkolnictwie wyższym. Art. 108 tego aktu normatywnego mówi: *Nauczycielami akademickimi są: (...) 4) dyplomowani bibliotekarze oraz dyplomowani pracownicy dokumentacji i informacji naukowej.* O tym powinien wiedzieć każdy pracownik uczelni, a każdy bibliotekarz dyplomowany bardzo wysoko ceni ten swój status. Ale czy każdy bibliotekarz dyplomowany zdaje sobie sprawę z tego, jakie są zadania nauczycieli akademickich? Ustawa - w art. 109 ust. 1 stanowi, kto może zostać nauczycielem akademickim, te przepisy dotyczą także bibliotekarzy dyplomowanych. Nauczyciele akademiccy muszą mieć kwalifikacje określone w ustawie. Obecnie o kwalifikacjach dyplomowanych bibliotekarzy stanowią przede wszystkim przepisy ustawy z dnia 13 czerwca 2013 r. o zmianie ustaw

regulujących wykonywanie niektórych zawodów[1], zwanej potocznie „ustawą deregulacyjną", przepisy nowelizujące *Prawo o szkolnictwie wyższym* (dalej ozn.: ustawa). W wyniku nowelizacji dodany został do art. 114 ust. 9 mówiący o kwalifikacjach w brzmieniu: *Na stanowiskach, o których mowa w art. 113, mogą być zatrudnione osoby posiadające tytuł zawodowy magistra lub tytuł równorzędny.* W art. 113 zostały wymienione stanowiska, na których zatrudniani są dyplomowani bibliotekarze oraz dyplomowani pracownicy dokumentacji i informacji naukowej. Wynika z tego, że jedynym ustawowym wymogiem kwalifikacyjnym dotyczącym bibliotekarzy dyplomowanych jest posiadanie tytułu zawodowego magistra (lub tytułu równorzędnego; wg art. 2 ust. 1 pkt 18g ustawy są to *kwalifikacje drugiego stopnia – efekt kształcenia na studiach drugiego stopnia, zakończonych uzyskaniem tytułu zawodowego magistra, magistra inżyniera lub równorzędnego określonego kierunku studiów i profilu kształcenia, potwierdzony odpowiednim dyplomem*; np. tytułu zawodowego lekarza). Ponadto (wg art. 109 ust. 1 ustawy) nauczycielem akademickim może być tylko taka osoba, która ma pełną zdolność do czynności prawnych, nie została ukarana prawomocnym wyrokiem sądowym za przestępstwo umyślne bądź też karą dyscyplinarną wymierzoną przez odpowiedni organ uczelni, osoba korzystająca z pełni praw publicznych. Ustawa nic nie mówi o obowiązkach dyplomowanych bibliotekarzy, jedynie art. 116 ustawy (po nowelizacji w ust. 2 tego art.) stanowi, że: *Statut uczelni określa dodatkowe wymagania i kwalifikacje zawodowe osób zatrudnionych na stanowiskach, o których mowa w art. 113." .*Z powołanych tu przepisów wynika, że: 1) dyplomowani bibliotekarze oraz dyplomowani pracownicy dokumentacji i informacji naukowej muszą posiadać tytuł magistra lub tytuł równorzędny; 2) o dodatkowych wymaganiach i kwalifikacjach zawodowych kwalifikacjach tych osób muszą stanowić statuty uczelni; dojdzie (niestety! uwaga BH) teraz do takich sytuacji, że wspomniane *dodatkowe wymagania i kwalifikacje zawodowe osób zatrudnionych na stanowiskach, o których mowa w art. 113* będą się w poszczególnych uczelniach poważnie różnić; 3) nie ma już możliwości uzyskania „ogólnokrajowego" statusu bibliotekarza dyplomowanego oraz dyplomowanego pracownika dokumentacji i informacji naukowej, nabytego w drodze procedury określonej przepisami rozporządzenia ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego, te przepisy już nie obowiązują. Ważne dla bibliotekarzy dyplomowanych jest jeszcze to, że ustawa „nowelizująca" stanowi: *„Osoby, które przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy: (...) nabyły kwalifikacje dyplomowanego bibliotekarza oraz dyplomowanego pracownika dokumentacji i informacji naukowej na podstawie przepisów ustawy zmienianej w art. 21, w brzmieniu dotychczasowym, zachowują swoje uprawnienia; (...)."*

Wynika z tego, że mamy obecnie mieli dwie grupy dyplomowanych bibliotekarzy oraz dyplomowanych pracowników dokumentacji i informacji naukowej:

1) „starych" dyplomowanych bibliotekarzy oraz dyplomowanych pracowników dokumentacji i informacji naukowej, osoby, które nabyły stosowne kwalifikacje przed dniem wejścia w życie omawianej ustawy, których kwalifikacje uprawniają do zajmowania określonych stanowisk i ubiegania się o funkcję dyrektora biblioteki uczelnianej we wszystkich uczelniach państwowych w kraju;

2) „nowych" dyplomowanych bibliotekarzy oraz dyplomowanych pracowników dokumentacji i informacji naukowej, osoby, które nabyły stosowne uprawnienia pod rządem nowej usta-

[1] Ustawa ogłoszona w Dz. U. 2013, poz. 829, weszła w życie z dniem 23 sierpnia 2013 r.

wy i których uprawnienia mogą być honorowane wyłącznie w tej uczelni, w której je uzyskały, w oparciu o przepisy statutu tej uczelni.

Jak już napisałem, obowiązujące przepisy nie stanowią o obowiązkach dyplomowanych bibliotekarzy. Poza jednym, ale dotyczącym tylko bibliotekarzy zatrudnionych w uczelniach zawodowych, art. 111 ust. 5 ustawy stanowi: *Nauczyciele akademiccy zatrudnieni w uczelni zawodowej mogą uczestniczyć w pracach badawczych. Warunki prowadzenia tych prac określa organ kolegialny uczelni wskazany w statucie*. Nic więcej.

Z przepisów ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym wynika, że nauczyciele akademiccy zobowiązani są do kształcenia i wychowywania studentów. To zadanie spoczywa na wszystkich bibliotekarzach, oni stale szkolą, instruują swoich użytkowników i to nie tylko studentów, ale także doktorantów i inny pracowników uczelni. Nie od rzeczy będzie trzeba wskazać, że wszyscy bibliotekarze pracujący w uczelni, nie tylko dyplomowani bibliotekarze, w mniejszym, czy też większym stopniu uczestniczą w pracach badawczych prowadzonych przez podstawowe jednostki organizacyjne uczelni oraz przez pracowników tych jednostek. Jednakże zadania bibliotekarzy dyplomowanych muszą być większe, to nie tylko współuczestnictwo, o charakterze pomocniczym, w działalności dydaktycznej uczelni, w kształceniu studentów, ale także w prowadzonych w uczelni badaniach naukowych i pracach rozwojowych, to zadania wszystkich bibliotekarzy pracujących w bibliotece naukowej, Bibliotekarze dyplomowani powinni być zobowiązani do prac twórczych, bibliotekarskich i innych, do opracowywania referatów na konferencje itp., do pisania artykułów do czasopism zarówno do działań samodzielnych, jak i do współdziałania, inicjowania, do kierowania pracami twórczymi pozostałych pracowników biblioteki. Jednym z ważnych zadań dyplomowanych powinno być organizowanie zajęć dydaktycznych, m. in. z przysposobienia bibliotecznego, a także z podstaw informacji naukowej.

Rozwijając ten temat nawiążę do innych przepisów ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym. Ten akt normatywny stanowi w art. 132, że wszyscy nauczyciele akademiccy podlegają ocenie (i to nie rzadziej niż raz na dwa lata), w szczególności w zakresie należytego wykonywania obowiązków (o których mówi cytowany tu już art. 111 ustawy), a także w zakresie przestrzegania prawa autorskiego i praw pokrewnych, a także prawa własności przemysłowej. Należy także przypomnieć art. 193 ustawy mówiący o obowiązku organu przeprowadzającego postępowanie w sprawie nadania tytułu zawodowego stwierdzenia nieważność postępowania w przypadku przypisania sobie autorstwo istotnego fragmentu lub innych elementów cudzego utworu lub ustalenia naukowego, a art. 214 ust. 4 zobowiązuje do podjęcia takich działań w razie popełnienia podobnego czynu przez studenta. Bardzo ważny jest art. 86c ustawy, który zobowiązuje senaty uczelni publicznych do uchwalenia regulaminów zarządzania prawami autorskimi i prawami pokrewnymi, a także prawami własności przemysłowej oraz zasadami komercjalizacji wyników badan naukowych i prac rozwojowych. Regulaminy te powinny m.in. określać prawa i obowiązki uczelni, ich pracowników oraz studentów i doktorantów w zakresie ochrony i korzystania z praw autorskich i praw pokrewnych oraz prawa własności przemysłowej.

Trzeba także zwrócić uwagę na przygotowany (i opublikowany na stronach KRASP) projekt nowelizacji Prawa o szkolnictwie wyższym. Proponowane się zmiany w art. 86c. Inaczej ma brzmieć pkt 2 tego artykułu, który stanowić ma, że wspomniany na wstępie regulamin ma określać zasady wynagradzania twórców i podziału dochodów z komercjalizacji między twórcą będącym pracownikiem naukowym lub naukowo-dydaktycznym uczelni, studentem lub

doktorantem a tą uczelnią, w tym wysokość udziału uczelni w dochodach z komercjalizacji dokonywanej przez twórcę. Ponadto, po pkt 3 i 4 tego artykułu dodane mają być dalsze postanowienia, pkt 5 w brzmieniu: *zasady i tryb, na jakich pracownik, student lub doktorant uczelni przekazuje uczelni informację o dokonanym wynalazku, wzorze użytkowym, wzorze przemysłowym lub dokonanej topografii układu scalonego, wyhodowanej albo odkrytej i wyprowadzonej odmianie rośliny oraz utworze powstałym w związku z tym wynalazkiem, wzorem użytkowym, wzorem przemysłowym lub topografią układu scalonego, wyhodowaną albo odkrytą i wyprowadzoną odmianą rośliny, w szczególności know-how, a także o zaciąganych zobowiązaniach, w przypadkach, w których uczelni przysługuje prawo pierwokupu lub pierwszeństwa, informację o uzyskanych dochodach z komercjalizacji oraz zasady przekazywania przez twórcę części przysługujących uczelni dochodów z komercjalizacji.*

Dalsze, proponowane zmiany w ustawie to dodanie nowych artykułów (art. 86d-f) to przepisy regulujące problemy związane z twórczością pracowników uczelni.

Jest sprawą oczywistą, że wykonanie obowiązków nauczyciela akademickiego i doktoranta, nie będzie możliwe, jeśli podstawowe przepisy ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych (dalej oznaczone jako: p. a.) tym osobom (jak i studentom), nie będą dobrze znane. Zakładam z góry, że nauczyciele akademicy i doktoranci znają przepisy ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym, w szczególności te, które są dla nich ważne, tak, jak pracownicy bibliotek, wykonujący ich zadania podstawowe znają co najmniej te postanowienia ustawy, które stanowią o uczelnianym systemie biblioteczno-informacyjnym oraz o statusie zawodowym bibliotekarzy. Prawo o szkolnictwie wyższym nakłada na nauczycieli akademickich obowiązek znajomości prawa autorskiego. W konsekwencji, jednym z obowiązków uczelni powinno być przekazywanie tym pracownikom informacji o przepisach prawa autorskiego, a także umożliwienie zapoznania się z przepisami tej ustawy osobom kształcących się.

Uważam, że w tych uczelniach, w których nie ma wydziałów prawa, biblioteka główna powinna stać się tą jednostka organizacyjną, której jednym z zadań jest organizacja i prowadzenie szkoleń dla pracowników, doktorantów i studentów w zakresie ochrony i korzystania z prawa autorskiego, dostarczanie tym osobom wiadomości o zasadach tego prawa. Oczywiście w tych uczelniach, na których są wydziały prawa, zadania te powinny wykonywać osoby najkompetentniejsze, pracownicy tych wydziałów.

Uczestnictwo w działaniach uczelni (w której nie ma jednostki organizacyjnej zajmującej się kształceniem z zakresu prawa) mających na celu zapoznawanie się z obowiązującymi przepisami mówiącymi o sprawach własności intelektualnej powinno być obowiązkiem dyplomowanych bibliotekarzy. Muszą oni być „specjalistami", osobami dobrze zorientowanymi w niuansach prawa autorskiego. To właśnie dyplomowani bibliotekarze - nauczyciele akademiccy powinni być zobowiązani są do prowadzenia zajęć dydaktycznych z zakresu prawa autorskiego, a także do udzielania porad, konsultacji. Biblioteka uczelniana powinna stać „punktem konsultacyjnym" zajmującym się problemami prawa autorskiego. Ale to nie wszystko, bibliotekarze dyplomowani powinni być kompetentnymi osobami, przygotowanymi do prowadzenia seminariów, a także do opracowania „bryków" dla nauczycieli akademickich, doktorantów i studentów z prawa autorskiego.

*

Na jakie problemy w toku wspomnianych szkoleń należy zwrócić szczególną uwagę? Oczywiście konieczne będzie zawsze omówić sprawy podstawowe, związane z przedmiotem i podmiotem prawa autorskiego, z sytuacją utworu i twórcy.

1. Nauczyciele akademiccy, doktoranci i studenci muszą wiedzieć, co jest przedmiotem prawa autorskiego i kim są podmioty tego prawa.

2. Bardzo ważne są przepisy chroniące osobiste prawa autorskie (art. 16 p. a.). Każdy twórca ma prawo do żądania, by chronione było jego autorstwo, w szczególności, aby chronione były jego utwory przed „plagiatowaniem", a także naruszeniami praw autora, co może nastąpić np. w sytuacji, kiedy dochodzi do przytaczania fragmentów dzieł innych twórców. Trzeba stale wskazywać, że plagiat jest czynem zabronionym, a osoba, która dopuszcza się przywłaszczenia sobie autorstwa cudzego utworu jest przestępcą, że art. 115 prawa autorskiego przewiduje za to przestępstwo karę grzywny, karę ograniczenia wolności, a nawet karę pozbawienia wolności i to do trzech lat. Nie tylko pracownicy uczelni, ale także doktoranci i studenci musza wiedzieć, przestępstwem jest także „kupowanie" oferowanych przez nieuczciwe osoby wszelkiego rodzaju prac: maturalnych, licencjackich, magisterskich, a nawet, zdarza się to, że doktorskich. Uzyskanie tytułu zawodowego, stopnia naukowego wymaga, aby przedstawiana zgodnie z określonymi procedurami praca była przygotowana przez osobę ubiegającą się o stosowny tytuł lub stopień. Trzeba podkreślać, że takie przestępstwo popełniają dwie osoby, zarówno „sprzedający utwór", jak i „nabywca utworu". Nazwisko, twórczość naukowa – to dobra osobiste człowieka, o których stanowi art. 23 k. c.

3. Każdy korzystający z utworów powinien wiedzieć, że twórcy przysługuje wyłączne prawo do korzystania ze swojego utworu, a także rozporządzania nim na wszystkich polach eksploatacji (art. 50 p. a.) oraz do wynagrodzenia za korzystanie z utworu (monopol autorski), a także o tym, że od tej podstawowej zasady określającej autorskie prawa majątkowe, jest szereg odstępstw (w art. 17 p. a. jest przecież fraza wstępna, ograniczająca monopol autorski, która brzmi: *„Jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, ...)"*. Ustawa stanowi inaczej w artykułach mówiących o dozwolonym użytku chronionych utworów, bardzo ważnych m.in. dla bibliotekarzy i użytkowników bibliotek. Tu trzeba wspomnieć o dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady (2001/29/WE z dnia 22 maja 2001 r.) w sprawie harmonizacji niektórych aspektów praw autorskich i pokrewnych w społeczeństwie informacyjnym, której postanowienia dopuszczają możliwość korzystania z utworów w szeregu przypadkach, na zasadach ograniczających prawa autorskie, w wyjątkowych sytuacjach, o których stanowią art. 23-35 p. a., ale jednocześnie zobowiązują Państwa Członkowskie do wprowadzenia przepisów o „godziwej rekompensacie" dla twórców, w sytuacji, gdy przepisy krajowe wprowadzą stosowne wyjątki lub ograniczenia praw autorskich[2].

[2] Patrz także: Dyrektywa Rady Wspólnot Europejskich Nr 92/100/EWG z dnia 19 listopada 1992 r. dotycząca prawa najmu i użyczania oraz określonych Dyrektywa Rady Wspólnot Europejskich Nr 92/100/EWG z dnia 19 listopada 1992 r. dotycząca prawa najmu i użyczania oraz określonych praw pokrewnych w zakresie własności intelektualnej

Nauczyciele akademiccy, pracownicy naukowi, to osoby tworzące w szczególnej sytuacji. Pracując na uczelniach, w instytutach naukowych itp. placówkach, mają zapewnione źródło utrzymania, otrzymują od swoich pracodawców wynagrodzenie. W ich interesie leży przede wszystkim to, by wyniki ich pracy twórczej dotarły do jak najszerszego grona odbiorców. Ich działalność naukowa, której rezultaty są publikowane w monografiach bądź w czasopismach naukowych, specjalistycznych, stanowią wynik ich działalności zawodowej, pracy opłacanej przez zatrudniająca ich instytucję, rezultat korzystania z laboratoriów, pracowni, aparatury naukowej oraz materiałów do badań zakupionych przez uczelnie, instytut, głównie finansowanych bądź dotowanych przez budżet państwa. Dalszy rozwój naukowy tych osób, uzyskanie przez nich stopni naukowych, tytułu naukowego, wymaga opublikowania wyników ich badań, wniosków płynących z tych działań. Podstawą ich utrzymania nie są honoraria autorskie (zresztą z zasady są to kwoty symboliczne). W ich interesie leży to, by wyniki ich badań stały się znane jak najszerszemu ogółowi (a co najmniej uczonym i praktykom zajmującym się sprawami stanowiącymi przedmiot ich dociekań naukowych), by ich cytowano, bowiem to często decyduje o ich pozycji w świecie naukowym. Trzeba wskazać, ze numery czasopism naukowych z zasady nie są wznawiane i dlatego legalną i szeroko stosowana praktyka jest sporządzanie odbitek artykułów z tych czasopism i przekazywanie ich innym zainteresowanym, przez autorów bądź przez biblioteki, na ich prośbę i z zasady nieodpłatnie (ewentualnie za zwrotem kosztów sporządzenia kopii oraz przesyłki). Podejście bibliotekarzy, pracowników bibliotek uczelnianych i innych bibliotek naukowych do tych utworów musi być inne niż w odniesieniu do szeroko pojętej literatury pięknej. Dodać należy, że jednym z zadań bibliotekarzy pracujących w bibliotekach naukowych jest „popularyzacja" osiągnięć uczelni, instytutu, zakładu, prac jego pracowników, umożliwianie osobom zainteresowanym (pracownikom innych placówek naukowych, osobom uczącym się i dokształcającym się, specjalizującym się uzyskanie odbitki, kserokopii pracy, umożliwienie jak najlepszego dotarcia do tekstu artykułu, a także, jeśli to jest możliwe, umieszczenie tego tekstu w „bibliotece cyfrowej". Dodać trzeba, że chociaż czasopisma naukowe publikowane są w stosunkowo małych nakładach, że nie dokonuje się ich wznowień, dodruków, to jednocześnie bardzo często są one dotowane bądź wydawane na koszt instytucji naukowej, że do kosztów ich wydania mniejsze lub większe kwoty dodaje państwo, bezpośrednio lub też za pośrednictwem utrzymywanych (dotowanych) przez nie instytucji.

Omawiając sytuację twórców – pracowników naukowych można wskazać, że w niektórych państwach usankcjonowane jest wnoszenie przez autorów - pracowników naukowych opłat za publikację ich dzieł w czasopismach naukowych. O „buncie uczonych" związanym z wykorzystywaniem ich twórczości przez wydawnictwa donosiła nasza prasa[3].

[3] *Gazeta Wyborcza* z dnia 16 maja 2012 r., s. 18. Andrzej Hołdys: Nauka. Bunt najlepszych. *Gazeta Wyborcza* z dnia 10 lipca 2012 r. s. 15. Hoffman-Sommer M. (pracownik Centrum Otwartej Nauki Uniwersytetu Warszawskiego): *Akademicka wiosna.;* Zainteresowanym tym tematem proponuję także zapoznanie się z tekstem pt. Naukowiec pirat ściąga książki (podtytuł: Książka naukowa wydana za granicą kosztuje 750 zł. Doktorant dostaje ok. 1300 zł stypendium. I jak tu mieć wyrzuty sumienia?). To rozmowa Igora Rakowskiego-Kłos z drem Pawłem Grabarczykiem, adiunktem w Katedrze Filozofii Analitycznej Instytutu Filozofii Uniwersytetu Łódzkiego, członkiem Ośrodka Badań Filozoficznych, współredaktorem naczelnym Internetowego Magazynu Filozoficznego Hybris. *Gazeta Wyborcza* z dn. 14-15 lipca 2012 r., s. 31

Problem ten poruszyłem na XXX Konferencji Bibliotek Medycznych w Poznaniu, w 1912 r. w referacie: Biblioteki naukowe i dozwolony użytek chronionych utworów. *Forum Bibl. Med.* R. 5 nr 1 s. 508 – 520

4. Szerszego omówienia wymagają niektóre artykuły oddz. 3 rozdz. 3 p. a., mówiące o dozwolonym użytku chronionych utworów.

Szczególności uwagę trzeba zwrócić na art. 23 p. a. stanowiący, że każda osoba fizyczna ma prawo nieodpłatnie korzystać z utworów rozpowszechnionych, tzn. z utworów, które za zezwoleniem twórcy zostały w jakikolwiek sposób udostępniony publicznie. Korzystanie z tych utworów nie wymaga zezwolenia twórcy, jednakże dopuszczalne jest tylko dla własnego osobistego użytku, niezwiązanego z celami zarobkowymi. Ustawa nie wyjaśnia, jaki może być cel „własnego użytku osobistego". Wg doktryny może to być zarówno cel rozrywkowy (np. nagrywanie wybranej audycji radiowej lub telewizyjnej), jak i naukowy, własne doskonalenie zawodowe, działania związane z dążeniem do podniesienia własnych kwalifikacji jak też i uzyskania specjalizacji, stopnia bądź tytułu naukowego.

Należy podkreślić, że nie jest użytkiem osobistym korzystanie z utworu w szerszym kręgu osób, niż na to pozwala ustawa, np. w obrębie zakładu pracy, w gronie współpracowników. Także inaczej przedstawia się sprawa, kiedy celem określonych działań korzystającego z utworu jest wykonywanie jakichkolwiek czynności, które mają charakter zarobkowy, np. stanowią przedmiot umowy o dzieło z jednostką, która nie jest instytucją naukową, a także nie jest redakcją czasopisma naukowego lub popularno-naukowego dla którego przygotowujemy artykuł mówiący o wynikach swoich pracy naukowej, ale jest przedsiębiorstwem, jednostką prowadzącą działalność gospodarczą, instytucją mającą charakter komercyjny. Ustawa zakazuje korzystania z elektronicznych baz danych, które mają cechy utworu, jeśli korzystanie to ma cel zarobkowy i nie jest związane z własnym użytkiem naukowym. Nie wolno także wykorzystywać tej licencji do budowy według cudzego utworu architektonicznego lub architektoniczno-urbanistycznego, bowiem, jak to wynika z art. 1 ust. 2 pkt 6 p. a., dzieło architektoniczne jest utworem i stanowi przedmiot prawa autorskiego, a prawo korzystania z tego utworu przysługuje wyłącznie twórcy lub osobie fizycznej lub prawnej, która dysponuje stosowną licencją (np. biuro projektowe zatrudniające architekta ma prawa do wykonanego przez niego, w ramach stosunku pracy, projektu, wynika to z art. 12 pr. aut.).

Nauczyciele akademiccy muszą wiedzieć, że instytucje naukowe i oświatowe, a takimi przecież są uczelnie i ich biblioteki, mogą w celach dydaktycznych korzystać z rozpowszechnionych utworów, a także sporządzać dla tych celów egzemplarze fragmentów rozpowszechnionych utworów (art. 27 p. a.). Ustawa pozwala instytucjom naukowym i oświatowym na korzystanie z utworów rozpowszechnionych w oryginale lub w tłumaczeniu. Instytucje te mogą sporządzać egzemplarze fragmentów rozpowszechnionego utworu w celach dydaktycznych tak własnych, jak i innych instytucji oraz osób fizycznych (np. dla zainteresowanego nauczyciela) oraz wyłącznie w celach własnych, prowadzonych przez instytucję i jej pracowników, badań naukowych. Każdy nauczyciel akademicki, może, wykonując swoje zadania dydaktyczne w ramach statutowych obowiązków tej instytucji, korzystać nieodpłatnie z utworów rozpowszechnionych, zarówno w oryginale, jak i w tłumaczeniu. Można w celach dydaktycznych (bez większych ograniczeń) lub prowadzenia badań naukowych (ograniczenie do badań własnych instytucji) sporządzać fragmenty rozpowszechnionych utworów.

Nie tylko nauczyciele akademiccy, ale także inne osoby pracujące naukowo, kształcące się, doskonalące zawodowo muszą wiedzieć o przepisach art. 28 ustawy zezwalających bibliotekom, w zakresie ich zadań statutowych, na nieodpłatne udostępnianie egzemplarzy utworów,

które zostały rozpowszechnione, tzn. za zezwoleniem twórcy w jakikolwiek sposób udostępnione publicznie. Biblioteki mogą udostępniać swoje zbi ry – dla celów badawczych lub poznawczych za pośrednictwem końcówek systemu informatycznego (terminali), tych, które znajdują się na terenie uczelni.

Szczególną uwagę trzeba poświęcić „prawu cytatu" (art. 29 p. a.). Stanowi ono jedno z podstawowych ograniczeń wyłącznego prawa autora na rzecz dozwolonego użytku, ograniczeń „monopolu autorskiego". Ustawa ogranicza to prawo m.in. stanowiąc o dozwolonym użytku chronionych utworów i pozwala na wykorzystywanie cudzej twórczości w działalności naukowej, dydaktycznej, publicystycznej, artystycznej itp.

Korzystanie z utworu w ramach dozwolonego użytku chronionych utworów, a przede wszystkim przy przytaczaniu fragmentów lub całych drobnych utworów, zobowiązuje podmiot korzystający z tego prawa, aby zawsze poinformował, kto jest twórcą oraz jakie jest źródło, z którego dzieło zostało zaczerpnięte. Twórca ma prawo do wynagrodzenia związanego z korzystaniem z utworu w ramach omawianych licencji ustawowych tylko wtedy, gdy o tym stanowi ustawa. Interesy twórców muszą być dla bibliotekarzy sprawą oczywistą i jak to już kilkakrotnie wskazywałem, ich profesjonalnym obowiązkiem jest ochrona praw twórców. Dozwolony użytek nie może naruszać normalnego korzystania z utworu lub godzić w słuszne interesy twórcy. Niewłaściwe korzystanie z dzieła to takie działanie, którego konsekwencją będzie uniemożliwienie dalszego korzystania z niego, a także wyrządzenie szkody twórcy.

5. Konieczne jest omówienie przepisów mówiących o czasie trwania autorskich praw majątkowych.

6. Celowe jest wyjaśnienie kilku kwestii związanych z autorskimi prawami majątkowymi, takimi, jak możliwość przeniesienia autorskich praw majątkowych na inne osoby (art. 41 i 42 p. a.). Przeniesienie praw autorskich może nastąpić albo w drodze dyspozycji, podjętej w oparciu o przepisy prawa cywilnego lub wg ustawy. Może to być czynność jednostronna (uczestniczy w niej jedna osoba) polegająca sporządzeniu testamentu albo dwustronna, podpisanie umowy, w której zostaje udzielona licencja na korzystanie z utworu na określonych w tym akcie polach eksploatacji (to działanie dwustronne, bowiem uczestniczą w tej czynności prawnej dwie strony, o umowach stanowią również przepisy prawa cywilnego).

7. Omówienia wymaga sprawa prawa twórcy do wynagrodzenia (art. 43 – 48 p. a.). Obowiązuje domniemanie, że autorskie prawa majątkowe przenoszone są za wynagrodzeniem, a czynność ta łączy się z wynagrodzeniem dla twórcy. Tak samo, za wynagrodzeniem dla twórcy lub innej osoby uprawnionej następuje udzielenie licencji. Odmienne uregulowanie, m.in. rezygnacja z wynagrodzenia musi wyrażona na piśmie. Ustawa nie stanowi, jakie są stawki wynagrodzenia twórców, nie narzuca systemu ustalania takich wynagrodzeń. Te sprawy są, jak dotąd, regulowane w drodze umowy. Jeśli w umowie nie ustalono wysokości wynagrodzenia autorskiego, wówczas określa się je biorąc pod uwagę zakres udzielonego prawa oraz przewidywane korzyści nabywcy, wynikające z korzystania z utworu. W razie, gdy twórca nie osiągnie w tym przedmiocie porozumienia z nabywcą jego autorskich praw majątkowych, z licencjobiorcą, zawsze ma prawo wystąpienia na drogę sądową. Czasem po kilku latach może się zdarzyć, że między wynagrodzeniem twórcy a korzyściami nabywcy autorskich praw majątkowych, licencjobiorcy, uzyskanymi z tytułu eksploatacji dzieła, nastąpiła rażąca dysproporcja. W takim

przypadku twórca może, na drodze postępowania sądowego żądać, aby jego wynagrodzenie zostało podwyższone.

8. Korzystanie z utworu (art. 49 p. a.), jeżeli w umowie nie zostało określone w jaki sposób może to następować, powinno ono być zgodne: 1) z charakterem utworu, 2) z przeznaczeniem utworu oraz 3) z przyjętymi zwyczajami. Nabywca prawa do korzystania z utworu, nawet wtedy, gdy nabył całość autorskich praw majątkowych, nie może bez zgody twórcy dokonywać zmian w utworze. Jest to niedopuszczalne nawet w tych utworach, które należą do domeny publicznej, których czas ochrony praw majątkowych upłynął. Wyjaśnić trzeba także problemy związane ze sposobem korzystania z utworu (pola eksploatacji – art. 50 p. a.).

9. Do programów komputerowych odnoszą się art. 74 – 77^2 p. a. Programy komputerowe korzystają z takiej samej ochrony prawa autorskiego jak utwory literackie. Ustawa określa prawa osoby, w której posiadaniu są autorskie prawa majątkowe do programu komputerowego. Tu ważne jest podkreślenie, że autorskie prawa majątkowe do programu komputerowego, który został stworzony przez pracownika w wyniku wykonywania obowiązków ze stosunku pracy, przysługują pracodawcy (jednakże umowa pracownika z pracodawcą może tą sprawę regulować inaczej).

10. Ostatnim tematem szkolenia z zakresu prawa autorskiego powinny być informacje o przepisach karnych (art. 115-119 p. a.). Odpowiedzialność karna osób naruszających prawa twórców związana jest ściśle z popełnieniem czynu zabronionego przez prawo.

*

Osoby organizujące i prowadzące szkolenia z prawa autorskiego muszą sięgnąć do podręczników, do komentarzy[4]. I muszą liczyć się z tym, że przepisy się zmieniają, że trzeba systematycznie przeglądać organy promulgacyjne, Dzienniki Ustaw, sprawdzać, czy nie nastąpiła nowelizacja ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, czy nie ogłoszono nowych przepisów wykonawczych do tej ustawy.

[4] Osobiście polecam: 1) Janusz Barta, Ryszard Markiewicz: Prawo autorskie. 2. wydanie. Oficyna a Wolters Kluwer busieness, Warszawa 2010.; 2) Janusz Barta, Monika Czajkowska-Dąbrowska, Zbigniew Ćwiąkalski, Ryszard Markiewicz, Elżbieta Traple: Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz. Wyd. VI. Kantor Wydawniczy „Zakamycze" Oddział Polskich Wydawnictw Profesjonalnych sp. z o.o., Kraków 2005.

Może użyteczną okaże się także moja praca: Prawo autorskie w pracy bibliotekarza. Warszawa, Wyd. SBP 2012.

Mgr Ewa Zygadło-Kozaczuk
Wrocław – UM

POTRZEBY LEKARZY W ZAKRESIE INFORMACJI O LEKACH I TERAPIACH, A ROLA BIBLIOTEKARZY MEDYCZNYCH W KSZTAŁTOWANIU POTRZEB I UMIEJĘTNOŚCI INFORMACYJNYCH

Abstract

Library resources are changing constantly, their amount increasing and quality improving. Why then do library users direct their attention increasingly to the Internet? Perhaps, the reason is that medical libraries devote much of their time to acquiring, building and maintaining their resource collections while putting little of their time to addressing their users' needs? Or perhaps, because the Internet has become such a major part of everyday life that it is used as the most commonly known resource? In the present article I analyse a group of practising doctors and their information needs attempting to answer the following questions: what clinical information do doctors need? what are the main barriers to the use of information resources in their daily practice? what do they think of a medical library? do medical librarians help them to locate valuable sources of information, find accurate information, and achieve solutions? The responses to these questions are not simple. Why is that? Because groups of doctors are not homogeneous; because they work in various health care systems; and because they have unequal possibility of accessing information resources. Taking into consideration an example of general practitioners and hospital clinicians we can observe that although they all try to find information to answer the queries from patients, the possibility of accessing relevant information resources and the doctors' information needs are different in each case. Despite this, there are some common trends in information seeking behavior of doctors. Analysing these trends as well as knowing doctors' information seeking needs is vital for creating new library services for this user group. There are many reports and there is a lot of scientific research indicating that to meet doctors' information needs medical librarians should think of acquiring additional qualifications and focusing more on clinical issues. It means that librarians who are interested in new fields of knowledge should have a possibility to undergo a specialist clinical training in order to understand doctors' needs better. Perhaps, a clinical pharmacist could serve as a model of a successful change of the medical librarians' professional role from being focused on information resources to being more focused on a user, that is a practising doctor.

Streszczenie

Zasoby biblioteczne ciągle się zmieniają, ich liczba i jakość rośnie z roku na rok. Dlaczego więc użytkownicy bibliotek, coraz częściej swoją uwagę kierują w stronę Internetu? Może dlatego, że biblioteki medyczne poświęcają więcej czasu na pozyskiwanie, budowanie i utrzymywanie zasobów, a mniej

na potrzeby swoich użytkowników? A może dlatego, że Internet stał się tak wszechobecny w naszym codziennym życiu, że użytkownik korzysta najczęściej z tego medium, które zna najlepiej? W niniejszym artykule analizuję grupę lekarzy praktyków i ich potrzeby informacyjne oraz staram się odpowiedzieć na następujące pytania. Jakich klinicznych informacji potrzebują lekarze? Jakie są najważniejsze bariery w użytkowaniu zasobów informacyjnych w ich codziennej praktyce? Co myślą o bibliotece medycznej? Czy bibliotekarze medyczni pomagają im w znalezieniu wiarygodnych źródeł, poszukiwaniu właściwej informacji i znajdywaniu rozwiązań? Odpowiedzi na te pytania nie są proste. Dlaczego? Dlatego, że grupy lekarzy nie są jednorodne, że pracują w różnych systemach opieki zdrowotnej, i że mają różne możliwości korzystania ze źródeł informacji. Biorąc jako przykład lekarzy rodzinnych i lekarzy klinicystów widzimy, że mimo, iż szukają oni informacji na pytania pojawiające się podczas konsultacji pacjentów, to ich możliwości w dostępie do odpowiednich źródeł, a także potrzeby informacyjne różnią się między sobą. Mimo tego istnieją pewne wspólne tendencje dotyczące zachowań informacyjnych lekarzy. Analiza tych zachowań, a także znajomość potrzeb w tym zakresie jest bardzo ważna ze względu na konieczność stworzenia nowych usług bibliotecznych dla tej grupy użytkowników. Istnieje wiele doniesień i badań naukowych, które pokazują, że aby wyjść naprzeciw potrzebom informacyjnym lekarzy, bibliotekarze medyczni powinni pomyśleć o rozwinięciu dodatkowych kompetencji i ukierunkowaniu się bardziej na zagadnienia kliniczne. Oznacza to, że bibliotekarze medyczni zainteresowani nowymi dziedzinami wiedzy powinny mieć możliwość odbycia specjalistycznego szkolenia klinicznego, tak aby w większym stopniu rozumieć potrzeby środowiska lekarskiego. Być może farmaceuta kliniczny mógłby posłużyć za wzór w przeformułowaniu roli zawodowej bibliotekarzy medycznych, z roli skoncentrowanej na zasobach informacyjnych do roli bardziej skoncentrowanej na użytkowniku, w tym wypadku na lekarzu-praktyku.

1. Wstęp

Nie od dzisiaj wiadomo, że Internet zmienił nasze przyzwyczajenia związane z korzystaniem z informacji, a tym samym zmodyfikował tradycyjną rolę bibliotek medycznych, a także sposób w jaki użytkownicy korzystają ze źródeł informacji. Jeszcze kilkanaście lat temu biblioteka medyczna była niezastąpionym miejscem jeżeli chodzi o wyszukiwanie ważnych, z punktu widzenia nauki i praktyki, artykułów specjalistycznych. Do dziś wielu profesorów opowiada jak „Panie z biblioteki" pomagały im najpierw w zbieraniu artykułów do pracy doktorskiej, a potem do uzyskania dalszych stopni naukowych. Część klinicystów wspomina także jak cenne artykuły z obszaru ich dziedziny mogły być wyszukane jedynie za pośrednictwem biblioteki. Zresztą nadal istnieje grupa wiernych użytkowników, którzy regularnie korzystają z know-how bibliotekarzy medycznych. Ale jest też duża liczba nowych użytkowników, którzy wyrośli w dobie Internetu, i którzy uważają, że wszystko dziś można znaleźć w „sieci". Wraz z rozwojem Internetu zmienili się użytkownicy biblioteki, zmieniły się ich potrzeby, zmienił się też dostęp do źródeł informacji medycznej. Pisząc artykuł lub pracę naukową, a także szukając rozwiązania napotkanego problemu klinicznego, użytkownik nie musi wychodzić z domu. Może o dowolnej porze zasiąść przed komputerem i nawigować po zasobach dostępnych w Internecie, a gdy jest pracownikiem uczelni, może także połączyć się zdalnie z zasobami elektronicznymi biblioteki i ściągnąć dowolny artykuł lub skonsultować wybrane bazy kliniczne. Czy to oznacza, że bibliotekarz jest

dziś tylko potrzebny studentowi, który zobowiązany jest do przejścia przez jedno lub dwa szkolenia biblioteczne w trakcie trwania studiów? A co z pracownikami naukowymi i klinicystami? Czy oni jeszcze potrzebują obecności bibliotekarza medycznego w swojej pracy? Niektórzy zapewne odpowiedzą, że nie, inni, że tak, że bibliotekarz jest potrzebny, zwłaszcza wtedy, gdy brakuje czasu i/lub umiejętności w przeszukiwaniu zasobów, a terminy ukończenia naukowego artykułu i jego publikacji zbliżają się wielkimi krokami lub „kliniczny przypadek" napotkany w czasie konsultacji nie daje spokoju. Lekarz bez fachowej pomocy bibliotekarza medycznego może wtedy stanąć przed faktem, że: a) nie wie w jakich bazach szukać danej informacji, b) jeżeli zna już bazę, to nie znajduje tego, co jest mu potrzebne, c) znajduje zbyt dużo informacji, d) znajduje coś, co go zadawala jedynie częściowo, e) potrzebuje bardzo dużo czasu, żeby ocenić znalezione informacje, f) jeżeli już je oceni to często nie potrafi nimi zarządzać itp. Potencjalnych problemów z wyszukiwaniem, ocenianiem i klasyfikowaniem informacji można by przytoczyć jeszcze sporo. Nasuwa się więc kilka pytań: czy bibliotekarz medyczny może być partnerem lekarza i wsparciem w jego pracy? Jakie warunki muszą być spełnione aby współpraca pomiędzy użytkownikiem informacji medycznej, a specjalistą informacji naukowej mogła zaistnieć? Jakie nowe umiejętności powinien zdobyć bibliotekarz medyczny, a jakie lekarz, żeby współpraca ta przynosiła efekty na gruncie codziennej praktyki lekarskiej? Mimo, że nie ma łatwych odpowiedzi na zadane powyżej pytania, to można stwierdzić, że jednym z pierwszych zadań jakie biblioteka powinna przed sobą postawić jest reorientacja działania. Polegać ona powinna na większym skupieniu się, nie jak dotychczas, na produktach dostępnych za pośrednictwem biblioteki, ale przede wszystkim na potrzebach użytkowników[1]. Tym bardziej, że użytkownik użytkownikowi nierówny. Inne potrzeby informacyjne ma przecież student medycyny czy farmacji, inne klinicysta praktyk, inne naukowiec z katedry teoretycznej, a jeszcze inne lekarz rozpoczynający specjalizację lub pracę doktorską. Dla każdego z nich przydatne będą różne źródła, a co się z tym wiąże, także specyficzne umiejętności poruszania się po nich oraz ocena otrzymanych wyników. Jak poznać potrzeby tak różnych użytkowników? Jak „uszyć na miarę" działania, które pozwolą im lepiej poruszać się po zasobach biblioteki i bardziej efektywnie z nich korzystać? Wiele szkoleń zostało już w tym zakresie opracowanych i wdrożonych, ale wiele pozostaje jeszcze do zrobienia. Dotyczy to w szczególności lekarzy praktyków, którzy codziennie przyjmując pacjentów zadają sobie różne pytania kliniczne. Jako przykład opisu potrzeb informacyjnych wybrałam więc grupę lekarzy praktyków, ponieważ stanowi ona ciągle duże wyzwanie z punktu widzenia usług bibliotecznych. Opisując potrzeby tej grupy oparłam się na wynikach badań prowadzonych w różnych krajach wśród lekarzy klinicystów oraz lekarzy rodzinnych. Lekarze nie są oczywiście grupą jednorodną jeżeli chodzi o potrzeby informacyjne, ale pewne tendencje dotyczące użytkowania źródeł są dla nich wspólne.

2. Potrzeby lekarzy w zakresie informacji o lekach i terapiach – co o nich wiemy?

Zapewne każdy zgodzi się ze stwierdzeniem, że głównym zadaniem lekarzy jest badanie stanu zdrowia pacjentów, rozpoznawanie chorób i zapobieganie im, leczenie oraz udzielanie porad lekarskich. Odbywa się to w oparciu o ich wiedzę i doświadczenie oraz posługiwanie się niezliczoną ilością informacji klinicznych. Szacuje się, że lekarze spędzają ok. 1/3 część swojego czasu na zapamiętywaniu i syntetyzowaniu informacji, a 1/3 kosztów szpitalnych przypada na komunikację interpersonalną i zawodową [2]. Większość informacji, które lekarz stosuje przy badaniu pacjenta i stawianiu diagnozy, pochodzi z jego własnej wiedzy i doświadczenia. Można to przyrównać do dużej, ciągle rozszerzającej się i podlegającej różnej interpretacji, bazy danych. Niestety zdarza się, że część informacji posiadanych przez lekarza jest przestarzała lub błędna, nowe informacje nie zostały zapamiętane, albo lekarz nie ma odpowiedniej wiedzy by w danym momencie poradzić sobie z niecodziennymi problemami zdrowotnymi badanego pacjenta. Zjawisko to nasila się wraz z rozwojem medycyny, stosowaniem nowych metod diagnostycznych, nowych technologii, a tym samym prowadzenia nowych badań, i co się z tym wiąże lawinowego wzrostu publikacji medycznych. Aby nadążyć za rozwojem medycyny, lekarz nie tylko musi całe życie się uczyć i doskonalić swoje umiejętności, ale musi także potrafić korzystać z różnego rodzaju naukowych i medycznych baz danych w celu rozwiązywania pojawiających się problemów zdrowotnych. Już w 1983 roku w Stanach Zjednoczonych, wśród lekarzy pierwszego kontaktu, przeprowadzono badanie dotyczące ich potrzeb informacyjnych. Przy pomocy specjalnie skonstruowanego formularza pytano lekarzy o potrzeby w zakresie informacji naukowej, sposoby docierania do niej oraz ocenę jej wartości. Do badania zakwalifikowano 625 lekarzy pierwszego kontaktu oraz 100 lekarzy – „opinion leaders". Prawie 2/3 badanych stwierdziła wówczas, że nie jest możliwe zarządzanie tak wielką ilością naukowej informacji, a ponad 1/3 uznała, że dużym problem jest wysiłek jaki trzeba włożyć w poszukiwanie potrzebnej informacji. Badanie to pokazało, że lekarze mają poważny problem z aktualizacją swojej wiedzy. Okazało się, że często nie wiedzą o zakończeniu ważnych badań, czują się przytłoczeni ilością informacji naukowej, nie potrafią znaleźć nowych informacji, i nie wiedzą jak ocenić informację kiedy do niej w końcu dotrą. Jeden z wniosków jaki autorzy sformułowali po zakończeniu w.w. badania brzmiał następująco: „zarządzanie naukową informacją jest jedną z kluczowych umiejętności jaką lekarze powinni posiadać kończąc studia". Autorzy stwierdzili też, że zbyt często „praktycy nie wiedzą, czego nie wiedzą"[3].

Lepszą metodą do badania potrzeb informacyjnych niż badanie ankietowe, okazała się metoda identyfikacji potrzeb informacyjnych lekarzy podczas wizyt pacjentów. Badanie takie prowadzili w Stanach Zjednoczonych David Covell i in.[4] i jest ono jednym z najlepszych badań przeprowadzonych w tym obszarze. Na czym ono polegało? Przez

pół dnia badano potrzeby informacyjne 47 lekarzy internistów, którzy w tym czasie w gabinetach podstawowej opieki zdrowotnej w Los Angeles przyjęli 409 pacjentów. Z wizyt tych wygenerowano 269 pytań, co dało średnio dwa pytania na trzech przyjmowanych pacjentów. Spośród zebranych pytań, 107 (40%) było pytaniami o fakty medyczne (np. jakie są działania niepożądane wywołane przez bromokryptynę?), 120 (45%) pytaniami dotyczącymi opinii lekarskiej (np. jak prowadzić pacjenta z labilnym nadciśnieniem?), a 42 (16%) pytania nie miały związku z medycyną (np. jak zorganizowana jest opieka w domu chorego?). Inny podział pytań jaki zastosowano w podsumowaniu badania wskazywał na to, że ok. 35% pytań dotyczyło leczenia specyficznych jednostek chorobowych, 25% postawionej diagnozy, a 14% odnosiło się do leków.

Źródło informacji	*Raportowane (n=182)*	*Obserwowane (n=80)*
Źródła drukowane:	62	27
Książki ogólne i specjalistyczne	25	3
Książki farmaceutyczne	14	9
Czasopisma	18	7
Informacje z firm farmaceutycznych	1	1
Wybrane materiały własne	4	7

Tabela 1
Raportowane i obserwowane stosowanie źródeł informacji przez lekarzy (Covell i in.)

Tabela nr 1 pokazuje jakich źródeł informacji używali lekarze, którzy wypełniali formularz z pytaniami (n=182), a jakich ci, którzy byli pytani o to po wizytach pacjentów (n=80). Lekarze wypełniając ankietę byli przekonani, że w swojej codziennej pracy wykorzystują przede wszystkim źródła drukowane. W praktyce okazywało się jednak, że chętniej korzystają z wiedzy innych kolegów lekarzy, którzy tym samym stawali się dla nich najczęściej i najchętniej konsultowanym źródłem informacji. Większość badanych lekarzy wierzyła, że odpowiedzi na pytania najczęściej mogą odnaleźć w książkach i czasopismach. W praktyce okazywało się jednak, że odpowiedź znajdowali tylko na 1/3 pytań, natomiast średnio 4 pytania na jednego lekarza pozostawały bez odpowiedzi. Brak czasu, wysoki koszt dotarcia do informacji, niewłaściwa organizacja pracy i brak dostępu do odpowiedniego źródła informacji lub zbyt dużo źródeł o różnej wiarygodności, były klasyfikowane przez lekarzy jako bariery uniemożliwiające znalezienie właściwej informacji. Od tamtej pory przeprowadzono wiele innych ciekawych badań dotyczących potrzeb informacyjnych lekarzy pierwszego kontaktu i lekarzy specjalistów oraz klinicystów. W większości badań lekarze podawali nastę-

Badania	*Brak czasu*	*Problemy związane z technologią lub zasobami online*	*Ograniczone umiejętności wyszukiwawcze*	*Koszt*	*Brak zainteresowania lub brak konieczności otrzymania odpowiedzi*
Scott et al.[31]	74%	43%	41%		
Green et al.[19]	60%				7%
Andrews et al.[4]	76%	22%	25%	33%	
Ely et al.[17]	19%	8%			15%
Lappa[22]		74%	80%+		

Tabela 2
Bariery w przeszukiwaniu źródeł (Davies K.)

pujące przyczyny uniemożliwiające im dalsze szukanie odpowiedzi na wygenerowane pytania: brak czasu, brak odpowiednich źródeł i dostępu do nich, brak wiedzy w poruszaniu się po zasobach informacyjnych, brak umiejętności informacyjnych oraz samo nastawienie lekarzy, które prowadziło do wniosku, że dana informacja po prostu nie istnieje [2].

Jak widać w tabeli nr 2, główną przyczyną nieszukania odpowiedzi na zadane pytania był brak czasu. Co prawda wprowadzenie elektronicznych baz danych skróciło czas poszukiwania informacji, ale pojawienie się nowych narzędzi informacyjnych spowodowało wymóg posiadania nowych umiejętności. Można tu wymienić np. znajomość zawartości baz oraz strategii wyszukiwawczych.

W jednym z badań [5] stwierdzono, że specjalista ds. informacji spędził średnio 53 min. nad odpowiedziami z zakresu chirurgii, które zostały wygenerowane przez lekarzy po wizytach na oddziałach. W innych badaniach pokazano, że średni czas na wyszukanie odpowiedzi na pytanie lekarza wynosi 15 minut [6]. Biorąc pod uwagę czas przeznaczony na wizytę pacjenta w opiece ambulatoryjnej widać, że jest to czas jaki specjalista ds. informacji spędza na wyszukiwaniu odpowiedzi na jedno pytanie. To częściowo tłumaczy fakt pozostawienia bez odpowiedzi tak wielu pytań po konsultacji lekarskiej. W innym badaniu Ely i in.[7] stwierdzili, że lekarz przezna-

cza w swojej codziennej pracy średnio około dwóch minut aby znaleźć odpowiedź na pytanie. Dlatego też musi mieć dostęp do źródła informacji bardzo szybko tj. w czasie od 10,2 do 25,4 sekund. Jeżeli poszukiwanie informacji w praktyce trwa więcej niż dwie minuty, oznacza to, że odpowiedź na zadane pytanie podczas konsultacji nie zostanie udzielona.

Kolejnymi opisanymi barierami związanymi z niemożnością udzielenia odpowiedzi i dotyczącymi około połowy badanych był brak wiedzy i umiejętności w poruszaniu się po bazach danych. Trudności jakie tu wskazywano to używanie nieodpowiednich baz, niewłaściwych słów kluczowych i operatorów, źle formułowane zapytanie do bazy, mylenie nazw handlowych z nazwami międzynarodowymi leków itp. [8]. Brak właściwych kompetencji informacyjnych powoduje, że gdy lekarz nie znajduje odpowiedniej informacji, uważa, że tej informacji po prostu nie ma. Nie wie, że używa np. nieodpowiedniej strategii wyszukiwawczej i nieodpowiedniej bazy, i że problem nie leży po stronie dostępności do informacji, ale po stronie braku umiejętności [9]. Ely i in. zauważyli [10], że dwie główne przyczyny związane z odstąpieniem od poszukiwania odpowiedzi na pytanie leżą w tym, że lekarze mają wątpliwości czy odpowiedź w ogóle istnieje (25%) i że zbyt często odwołują się jedynie do informacji podanych przez pacjenta (22%).

Często, sami lekarze podnosili kwestię braku odpowiedniego szkolenia w zakresie znajomości baz danych i przeszukiwania źródeł informacji. Jednakże gdy w Wielkiej Brytanii badano ilu lekarzy skorzystało ze szkoleń oferowanych przez biblioteki medyczne, to okazało się, że ze 100% osób potencjalnie zainteresowanych szkoleniami, uczestniczyła w nich jedynie 1/3[11]. Inne badanie wskazywało na to, że z 60% lekarzy-rezydentów, którzy deklarowali chęć poprawienia swoich umiejętności w zakresie korzystania z bazy Medline, żaden nie skorzystał z takich szkoleń oferowanych przez bibliotekę [12]. Wiadomo, że oprócz szkolenia użytkowników bardzo ważnym elementem jest praktyka w poruszaniu się po zasobach informacyjnych. Dlatego oprócz szkoleń, lekarze powinni regularnie poszukiwać informacji potrzebnej do ich praktyki zawodowej i stale doskonalić swoje umiejętności informacyjne. Dlaczego? Dlatego, że jak pokazują badania, umiejętności wyszukiwania literatury zmniejszają się wówczas, gdy nie są regularnie ćwiczone [13].

3. Czy bibliotekarze medyczni mogą wpływać na kształtowanie potrzeb i umiejętności informacyjnych lekarzy?

Na powyżej postawione pytanie można odpowiedzieć twierdząco. Bibliotekarze medyczni są z pewnością ważnymi osobami biorącymi udział w procesie kształtowania potrzeb i umiejętności informacyjnych. Należy jednak docenić także rolę innych osób zaangażowanych w kształcenie przed i podyplomowe lekarzy. Wiele opisanych doświadczeń z różnych krajów wskazuje na to, że osobami, które wpływają na kształtowanie potrzeb informacyjnych przyszłych lekarzy są ich nauczyciele, promotorzy prac doktorskich, szefowie klinik itp., czyli osoby na co dzień mające do czynienia z pacjentami i świadomi tego jak ważna jest wiarygodna i rzetelna informacja medyczna. Dlatego uważam, że bez współdziałania bibliotekarzy medycznych ze środowiskiem lekarskim nie jest możliwe efektywne rozwijanie potrzeb i umiejętności informacyjnych. Niektóre kraje, np. Stany Zjednoczone, Wielka Brytania, Australia, mają na swoim koncie takie rozwiązania jak wdrożenie specjalistycznego, klinicznego szkolenia dla bibliotekarzy i zorganizowanie w szpitalach stanowiska klinicznego bibliotekarza medycznego, wzorowanego na farmaceucie klinicznym [14]. Chodzi o to, aby osoba mająca odpowiednie przygotowanie

i doświadczenie w przeszukiwaniu literatury naukowej mogła być pomocna w rozwiązywaniu bieżących problemów związanych z diagnostyką i leczeniem pacjentów. Kliniczny bibliotekarz medyczny lub osoba zwana „informationist", będąc częścią zespołu medycznego, bierze udział w obchodach i zebraniach klinicznych, szkoli na bieżąco lekarzy w zakresie umiejętności wyszukiwawczych i korzystania z odpowiednich baz, a tym samym staje się, tak jak farmaceuta kliniczny w zakresie farmakoterapii, osobą wspomagającą trudne decyzje kliniczne. Nie jest to już osoba, która pracuje w bibliotece kliniki, ale osoba, która funkcjonuje na oddziałach i jest zaangażowana w proces leczenia chorych [15,16,17,18].

Można oczywiście zapytać, co bibliotekarz medyczny ma wspólnego z praktyką kliniczną? Na pozór nic. Ale gdy przyjrzymy się temu bardziej szczegółowo, może okazać się, że bardzo wiele. W dzisiejszych czasach kiedy możliwości diagnostyczne zmieniają się z roku na rok, rośnie wykrywalność różnych chorób, pojawiają się choroby nowe, nikomu dotąd nie znane lub tzw. choroby rzadkie, bibliotekarz medyczny, z odpowiednim przygotowaniem klinicznym, okazuje się osobą bardzo potrzebną. Jak wskazują badania przeprowadzone w wielu krajach, obecność takiej osoby w zespole medycznym jest przez samych lekarzy dobrze postrzegana, a jej umiejętności i konkretna pomoc doceniane [15,16,17]. Kiedy wrócimy do liczb, które ilustrują czas potrzebny na znalezienie odpowiedzi na zadane podczas wizyty pytania, to widzimy, że jest rzeczą prawie niemożliwą, aby sam lekarz znalazł w tak krótkim czasie odpowiedzi. Badania przeprowadzone wśród lekarzy rodzinnych w Stanach Zjednoczonych pokzaują, że lekarze, którzy mają obok siebie bibliotekarzy medycznych, częściej znajdują odpowiedź na dręczące ich pytania kliniczne. Częściej także sami sięgają do różnorodnych źródeł informacji, mając zdecydowanie lepsze przygotowanie praktyczne do poszukiwania niezbędnych informacji [13]. To samo zaobserwowano na oddziałach, na których pracuje kliniczny bibliotekarz medyczny. Wzrasta tam nie tylko liczba odpowiedzi na trudne kliniczne pytania dotyczące diagnostyki i leczenia pacjenta, ale także wzrastają umiejętności informacyjne lekarzy. Wiąże się to z praktycznymi szkoleniami organizowanymi dla lekarzy, a także ze wzrostem ich świadomości w zakresie potrzeb informacyjnych i umiejętności przeszukiwania baz danych. Jak więc widzimy, rola bibliotekarza medycznego zmienia się z roli zorientowanej na produkt, na rolę zorientowaną na użytkownika i jego potrzeby [16].

Wnioski

Można zadać sobie pytanie jak powyższy model ma się do rzeczywistości polskiej i roli bibliotek medycznych w naszym kraju? Sceptycy powiedzą zapewne, że taki model nie jest możliwy do przeniesienia na grunt polski. To samo można powiedzieć o farmaceucie klinicznym w naszym kraju. Model amerykański czy brytyjski farmaceuty klinicznego, mimo wieloletnich wysiłków wdrożenia go w warunkach polskich, nie został dotąd przyjęty jako standard. Dlaczego? Odpowiedź na to pytanie jest bardzo złożona, ale jednym z ważnych czynników jest m.in. to, że środowisko farmaceutyczne nie wierzy, że praktyka farmaceuty klinicznego w Polsce jest potrzebna i może się rozwijać. A to właśnie dane środowisko zawodowe powinno być motorem zmian swojej roli. Jeżeli więc bibliotekarze medyczni nie będą chcieli doprowadzić do zmian w świadczeniu usług informacyjnych, to jak wskazują badania, lekarze będą nadal uważali, że w Internecie można znaleźć odpowiedź na każde pytanie, a mając dodatkowo zdalny dostęp do baz danych, nie trzeba korzystać z pomocy bibliotekarzy medycznych. Być może wówczas

miejsce bibliotekarzy medycznych zajmą inne lub nowe zawody, jak chociażby przedstawiany wcześniej specjalista ds. informacji klinicznej („informationist"), który może, ale nie musi być z wykształcenia bibliotekarzem.

Zdaję sobie sprawę, że z powyższym tezami wielu moich kolegów i koleżanek bibliotekarzy medycznych może się nie zgadzać. Zapewne zmiana roli bibliotekarza medycznego wymaga wielu innych działań i jest to proces złożony oraz długofalowy. Niniejsze rozważania mają na celu jedynie pokazanie tego w jaki sposób inne kraje radzą sobie z przeformułowaniem roli bibliotekarza medycznego. Ciekawe jest to, że jako pozytywny przykład w zmianie tej roli, podaje się przykład farmaceuty klinicznego. Przeformułowanie roli farmaceuty z osoby skoncentrowanej na produkcie leczniczym na osobę skoncentrowaną na pacjencie spowodowało wzrost prestiżu zawodowego farmaceutów, a także lepsze wykorzystanie ich wiedzy i umiejętności w procesie leczenia chorych.

Będąc jednocześnie farmaceutą oraz specjalistą ds. informacji naukowej, staram się patrzeć na zawód bibliotekarza medycznego przede wszystkim przez pryzmat potrzeb użytkownika, a nie produktów dostępnych za pośrednictwem bibliotek. Nawet najlepszy produkt może zostać niezauważony lub niewłaściwie wykorzystany jeżeli sam użytkownik nie jest przekonany, że jest on mu niezbędny do codziennego funkcjonowania. Kluczowym zadaniem pozostaje więc wyrobienie u użytkownika-lekarza nawyku korzystania z baz danych, a w sprawach trudniejszych zwracania się do bibliotekarza medycznego, który może pomóc w rozwiązaniu problemu klinicznego wskazując odpowiednie, wiarygodne źródło i najlepsze strategie wyszukiwawcze. Dziś, kiedy w Polsce dostęp do źródeł informacji medycznej jest dużo lepszy niż kilkanaście lat temu, potrzebne jest spojrzenie na to, czego potrzebuje użytkownik i jakie bariery należy pokonać aby do tego użytkownika dotrzeć. Bariery nie tylko zewnętrzne, ale także wewnętrzne w środowisku samych bibliotekarzy medycznych.

Bibliografia

1. Van Den Brekel Guus: The changing of the user environment. *J. Eur. Associ. Health Inform. Libr.* 2007 Vol. 3 Febr. No 1 p.8-16

2. Davies Karen: The information-seeking behavior of doctors: a review of the evidence. *Health Inform. Libr. J.* 2007 Vol. 24 June No 2 p.78-94

3. Williamson John W., German Pearl S., Weiss Robin, Skinner Elisabeth A., Bowes Frederick: Health science information management and continuing education of physician. A survey of US primary care practitioners and their opinion leaders. *Ann. Inter. Med.* 1989 Vol.110 Jan. No 2 p.151-160

4. Covell David G., Uman Gwen C. & Manning Phil R.: Information needs in office practice. Are they being met? *Ann. Inter. Med.* 1985 Vol.103 Octob. No 4 p. 596-599

5. Krahn Jan, Sauerland Stefan, Rixen Dieter, Gregor Sven, Bouillon Bertil & Neugebauer Edmund A.M.: Applying evidence-based surgery in daily clinical routine: a feasibility study. *Arch. Orthop. Trauma Surg.* 2006 Vol.126 Mar. No 2 p. 88-92

6. Green Michael L., Ciampi Marc A. & Ellis Peter J.: Residents' medical information needs in clinic: are they being met? *Am. J. Med.* 2000 Vol.109 Aug. No 3 p. 218-223

7. Ely John W., Osheroff Jerome A., Ebell Mark H., Bergus George R., Levy Barcey T., Chambliss M. Lee, Evans Eric R.: Analysis of questions asked by family doctors regarding patient care. *Br. Med. J.* 1999 Vol. 319 Aug. p. 358–361

8. Verhoeven Anita A.H., Boerma Edzard J. & Meyboom-de-Jong Betty: Use of information sources by family physicians: a literature survey. *Bull. Med. Libr. Asso.* 1995 Vol. 83 Jan. No 1 p. 85-90

9. Sanders Sharon & Del Mar Chris: Clever searching for evidence: new search filters can help to find the needle in the haystack. *Br. Med. J.* 2005 Vol.330 May p.1162-1163

10. Ely John W., Osheroff Jerome A., Chambliss M. Lee, Ebell Mark H. & Rosenbaum Marcy E.; Answering physicians' clinical questions : obstacles and potential solutions. *J. Am. Med. Inf. Associ.* 2005 Vol.12 March/April No 2 p.217-224

11. Cheng Grace Y.T.; A study of clinical questions posed by hospital clinicians. *Bull. Med. Libr. Associ.* 2004 Vol. 92 No 4 October p. 445-458

12. Cogdill Keith W., Friedman Charles P., Jenkins Charles G., Mays Brynn E. & Sharp Michael C: Information needs and information seeking in community medical education. *Acad. Med.* 2000 Vol.75 May No 5 p. 484-486

13. Bryant Sue L.: The information needs and information seeking behaviour of family doctors. *Health Inf. Libr. J.* 2004 Vol. 21 June No 2 p. 84-93

14. Byrd Gary D.: Can the profession of pharmacy serve as a model for health informationists professionals? *J. Med. Libr. Associ.* 2002 Vol. 90 Jan. No 1 p. 68-75

15. Sollenberger Julia F., Holloway Robert G.: The Evolving Role and Value of Libraries and Librarians in Health Care. *The J. Am. Med. Associ.* 2013 Vol. 310 September No 12; p.1231-1232

16. Sladek, Ruth M., Pinnock Carole & Philips Paddy A.: The informationist in Australia: a feasibility study. *Health Inf. Libr. J.* 2004 Vol. 21 June No 2 p. 94-101

17. Rankin Jocelyn A., Grefsheim Suzanne F., Canto Candace C.: The emerging informationist speciality: a systematic review of the literature. *J. Med. Libr. Associ.* 2008, Vol. 96 July No 3; p. 194-206

18. Davidoff Frank, Florance Valerie: The informationist : a new health profession? *Ann. of Internal Med.* 2000 Vol. 132 June No 12 p. 996-998

Mgr Katarzyna Machcińska
Wrocław – PWr.

FACEBOOK, YOUTUBE, TWITTER – JAK PROMUJĄ SIĘ BIBLIOTEKI? MARKETING SPOŁECZNOŚCIOWY W BIBLIOTECE

Abstract

The dynamic growth of the internet has contributed to the creation of new forms of communication, including social media. Among them are: social networking (Facebook), sites with videos (YouTube), blogs and microblogs (Twitter), wikis (Wikipedia), sites to share documents (Slideshare). Social media, now widely used by various types of libraries, play a very important role in promotion. The benefits of the implementation of the marketing rights to the library's activities are: better identification and satisfaction of readers' needs, skillful and effective services, increase the number of users and a system of social interaction.

Streszczenie

Dynamiczny rozwój internetu przyczynił się do stworzenia nowych form komunikacji, w tym mediów społecznościowych. Można wśród nich wyróżnić: serwisy społecznościowe (Facebook), serwisy z plikami wideo (YouTube), blogi i mikroblogi (Twitter), strony typu wiki (Wikipedia), serwisy do dzielenia się dokumentami (Slideshare). Media społecznościowe, obecnie szeroko wykorzystywane przez różnego typu biblioteki, odgrywają bardzo ważną rolę promocyjną. Korzyści płynące z wdrożenia praw marketingowych do działalności bibliotecznej to lepsze rozpoznanie i zaspokojenie potrzeb czytelników, umiejętne i efektywne świadczenie usług, wzrost liczby użytkowników oraz zbudowanie systemu interakcji społecznych.

Promocja i marketing

Promocja to oddziaływanie na rzeczywistych i potencjalnych klientów danej firmy, polegające na przekazaniu im informacji zwiększających wiedzę na temat produktów, usług lub samej firmy w celu stworzenia dla nich preferencji na rynku. Promocja jest elementem komunikacji marketingowej. Pojęcia promocji i marketingu przeważnie

kojarzone są z handlem i sprzedażą, ale ich zasady wykorzystywane są również przez organizacje, które nie są nastawione na przynoszenie zysków finansowych, m.in. przez biblioteki.

Marketing biblioteczny

Niewątpliwe korzyści płynące z wdrożenia praw marketingowych do działalności bibliotecznej to lepsze zaspokojenie potrzeb edukacyjnych, informacyjnych, kulturalnych i rozrywkowych, umiejętne i efektywne świadczenie usług, wzrost liczby użytkowników oraz zbudowanie systemu interakcji społecznych. Aby osiągnąć wymienione profity konieczne są działania promocyjne, nastawione na uzyskanie wiedzy na temat oczekiwań użytkowników oraz rozpropagowanie biblioteki jako instytucji sprawnej i nowoczesnej. Strategia marketingowa zakłada również pobudzenie społecznego zapotrzebowania na usługi biblioteczne. W obliczu dynamicznie rozwijających się technologii oraz coraz większych wymagań społeczeństwa informacyjnego biblioteka musi podążać za zmianami cywilizacyjnymi i kulturowymi, wykazać się zdolnościami do przyswajania nowych treści i zadań, przełączyć się z pasywnego trybu działania i modelu komunikacji na indywidualny i interaktywny, czyli nastawiony na informację zwrotną[1]. Funkcjonowanie bibliotek zorientowane jest bowiem na zadowolenie i zaspokojenie potrzeb jej użytkowników. Zdobyć je można m.in. poprzez zastosowanie marketingu, który polega na budowaniu bliskich relacji z obecnymi i nowymi klientami za pomocą stałego dialogu. Założeniem tego typu marketingu jest stworzenie więzi dla wzajemnych korzyści: zrozumienia preferencji użytkowników, uczynienia ich partnerami, zagwarantowania satysfakcji, dostarczenia najwyższej jakości oraz stworzenia pozytywnego wizerunku. Świadomość istnienia interakcji wpływa na budowanie zaufania do instytucji[2]. Wydaje się, że we współczesnym świecie świetnym sposobem na osiągnięcie przez bibliotekę wymienionych wartości jest wykorzystanie marketingu społecznościowego.

Marketing społecznościowy w bibliotece

Marketing społecznościowy polega na komunikowaniu się z aktualnymi oraz potencjalnymi klientami za pomocą mediów społecznościowych. Aby efektywnie wykorzysjtać ich potencjał, tzn. stworzyć spójny wizerunek instytucji oraz skutecznie wejść w społeczności, należy przestrzegać kilku podstawowych zasad. W pierwszej kolejno-

[1] Wiesław Babik*:* Od marketingu tradycyjnego do marketingu internetowego: biblioteka otwarta i aktywne bibliotekarstwo internetowe. W: Zarządzanie marketingowe biblioteką / red. Marlena Pigla. Poznań 2008 s. 10-13

[2] Małgorzata Marszałek: Zasady działalności marketingowej i marketing relacji. W: Zarządzanie marketingowe biblioteką / red. Marlena Pigla. Poznań 2008 s. 137-138

ści trzeba wybrać odpowiednie narzędzie promocji usług, nakreślić ścieżkę budowania społeczności. Głównym kryterium wyboru jest grupa docelowa i jej preferencje w zakresie korzystania z konkretnego medium społecznościowego. Im większą grupę uda się skupić wokół, tym łatwiej będzie rozpoznać i spełnić jej potrzeby. By osiągnąć ten cel, nie wystarczy założyć profil na portalu. Trzeba aktywnie uczestniczyć w życiu społeczności, prowokować dyskusje na tematy związane z usługami, wskazywać wartości płynące z korzystania z tych usług. Poprzez systematyczne działania i obecność biblioteki w mediach społecznościowych użytkownicy poznają i nabierają do niej zaufania, a ta buduje swój pozytywny wizerunek[3]. Jednocześnie, należy uważać na zbyt dużą częstotliwość wpisów oraz umiejętnie dozować treści, gdyż użytkownicy cenią sobie nieinwazyjność. Przekazywane im informacje muszą nieść w sobie wartość, ponieważ w ten sposób wynagradzamy obcowanie z naszą instytucją. Nie należy powtarzać treści typowych dla zawartości informatorów i broszur. Wpisy powinny odbiorcę zaintrygować, zainspirować, pobudzić do myślenia i działania. Obecność w mediach społecznościowych daje możliwość nawiązania kontaktów na nowym poziomie, pozyskania opinii na temat funkcjonowania biblioteki oraz jakości oferowanych usług. Jest sposobem na otrzymanie szybkiej wiadomości zwrotnej, która pomoże usprawnić działalność biblioteki. W ramach serwisów można tworzyć różne akcje i kampanie promocyjne, które dotrą do szerokiej publiczności. Wreszcie, na zasadzie wirusowości, korzystanie z social media przyczyni się do pozyskania nowych członków społeczności, co może przełożyć się na wzrost odwiedzin w bibliotece[4].

Media społecznościowe w bibliotece

Media społecznościowe dysponują szeroką paletą narzędzi. Biblioteki najczęściej wykorzystują możliwości promocyjne serwisów społecznościowych, serwisów z plikami wideo, blogów i mikroblogów, stron z zakładkami, stron typu wiki, serwisów do dzielenia się dokumentami. Serwisy społecznościowe mają za zadanie ułatwić nawiązywanie kontaktów i wymianę informacji w różnych formach. Doskonale służą promowaniu wizerunku organizacji. Przykładami serwisów społecznościowych są Facebook, NK.pl (dawna Nasza Klasa), Google+. Serwisy z plikami wideo służą do umieszczania w sieci nagrań wideo. Biblioteki mogą tworzyć swoje kanały i udostępniać treści, np. wystąpienia konferencyjne, filmy z życia instytucji, zapowiedzi ważnych wydarzeń. Niekwestionowanym liderem serwisu z plikami wideo jest YouTube. Blogi, mające charakter dziennika, wykorzystywane są do dzielenia się z innymi specjalistyczną wiedzą z jakiejś dziedziny czy w przypadku bloga korporacyjnego do promowania

[3] Arkadiusz Podlaski: Marketing społecznościowy. Tajniki skutecznej promocji w Social Media. Gliwice 2011 s. 112-113

[4] Ibidem, s. 25-30

wizerunku firmy. Mikroblogi natomiast to skrzyżowanie bloga z krótką wiadomością tekstową (SMS), gdzie wpis ograniczony jest limitem znaków. Można w nim umieszczać hiperłącza do innych tekstów w sieci czy oznaczać teksty na dany temat tzw. tagiem. Umożliwia to dotarcie osobom zainteresowanym danym tematem, które jeszcze nie subskrybują wiadomości z naszego profilu. Mikroblogi również wykorzystywane są do promocji – informowania o produktach i usługach, nawiązywania kontaktów z potencjalnym klientem czy udostępniania opinii użytkowników. Najpopularniejszymi przykładami są Twitter i Blip. Strony z zakładkami pozwalają oznaczać ulubione strony internetowe i informować o tym innych. Im więcej osób opatrzy daną stronę zakładką, tym większa szansa jej obecności na głównej stronie serwisu. Przykładem jest Pinterest, gdzie po dodaniu hiperłącza do danej strony serwis pobiera z niej tylko obrazki. W ten sposób można budować własne kolekcje ze zdjęć umieszczonych oryginalnie pod innym adresem, np. zdjęcia okładek książek wartych przeczytania czy nowości w zbiorach. Strony typu wiki umożliwiają tworzenie wirtualnych encyklopedii, w których użytkownicy mogą dzielić się swoją wiedzą. Przykładem takiego serwisu jest Wikipedia. Serwisy do dzielenia się dokumentami służą natomiast do publikowania w sieci dokumentów, takich jak prezentacje z konferencji i szkoleń czy raporty badań. Zamieszczane prace mogą być komentowane i oceniane. Przykładem serwisu jest Slideshare[5].

Zdecydowanie najpopularniejszym narzędziem, z potencjału którego czerpią biblioteki, jest serwis społecznościowy Facebook. Jest to dobre rozwiązanie, gdyż serwis ten znajduje się w czołówce rankingów, sporządzanych w oparciu o kryterium zasięgu i liczby użytkowników[6]. Facebook ułatwia współdzielenie informacji wśród społeczności w zaufanym otoczeniu i jest cyfrowym odzwierciedleniem związków międzyludzkich. Dzięki prostym możliwościom budowania relacji z użytkownikiem jest przyjaznym serwisem dla różnego typu organizacji, w tym również dla bibliotek. Stworzenie profilu, zwanego fanpagem, umożliwia gromadzenie kontaktów oraz wymianę informacji. Ogromną jego zaletą jest możność uzyskania od internautów szybkiej wiadomości zwrotnej, co pozwala równie sprawnie zareagować na opinię. Stały kontakt z użytkownikami daje sposobność obserwacji ich potrzeb i zachowań, a to z kolei przyczynia się do lepszego rozpoznania i spełnienia ich wymagań względem biblioteki. Ponadto, dzięki Facebookowi można oddziaływać nie tylko na osoby należące już do naszej społeczności, ale także na ich znajomych. Aktywność internauty, np. dołączenie do grupy czy zamieszczenie komentarza pod zdjęciem, widoczna jest w jego profilu, co zachęca innych użytkowników do sprawdzenia tego, co zaintere-

[5] Anna Miotk: Skuteczne social media. Prowadź działania, osiągaj zamierzone efekty. Gliwice 2013 s. 20-29

[6] Szczegółowe dane można uzyskać dzięki badaniom prowadzonym przez Polskie Badania Internetu pod adresem: http://www.pbi.org.pl/.

sowało ich znajomego. Jeśli w ten sposób uda się przyciągnąć nowych członków internetowej społeczności to można przypuszczać, że doprowadzi to do powiększenia liczby korzystających z usług tradycyjnej biblioteki[7]. Miarą efektów promocji za pomocą Facebooka mogą być dane o liczbie fanów, liczbie znaczników „Lubię to", liczbie komentarzy, liczbie udostępnień danego posta, liczbie zdjęć i filmików, na których oznaczono bibliotekę, a także zasięgu i wirusowości[8]. Z niepoliczalnych mierników wymienić należy interakcję i zaangażowanie oraz to, jak przekładają się one na działanie użytkownika w rzeczywistym świecie. Na swoich fanpage'ach biblioteki informują o zmianach w funkcjonowaniu (np. nowych godzinach otwarcia), promują nowości w zbiorach, chwalą się dostępem do coraz większej liczby naukowych baz danych, polecają korzystanie z tworzonych przez nich cyfrowych repozytoriów, reklamują organizowane konferencje, szkolenia i wykłady, a nawet urządzają konkursy z nagrodami dla członków swojej społeczności. Nierzadko udostępniają ciekawe i zabawne treści dotyczące książki i spraw bibliotecznych. Facebook oferuje ponadto funkcję tworzenia w sieci społecznościowej tzw. wydarzenia. W przypadku bibliotek może być to spotkanie autorskie, różnego typu warsztaty, konferencja, seminarium czy inna impreza, zorganizowana np. z okazji Tygodnia Bibliotek. Utworzenie tego typu wydarzenia ma na celu zwiększenie siły promocyjnej poprzez umożliwienie internautom dyskusji na jego temat, a przede wszystkim potwierdzenia obecności. Warto zaangażować w wydarzenie kilku zaufanych członków społeczności, którzy swoim udziałem zachęcą innych użytkowników. Dobrym pomysłem na przyciągnięcie potencjalnych uczestników jest zamieszczenie zdjęć i filmów z poprzednich imprez[9].

Kolejnym najczęściej wykorzystywanym narzędziem promocji bibliotek jest YouTube. Serwis ten umożliwia umieszczanie i oglądanie plików wideo, takich jak zwiastuny filmowe lub telewizyjne, teledyski, wideoblogi i krótkie filmy własne. Twórcy tak opisują swój projekt: „Pozwala milionom ludzi odkrywać, oglądać i udostępniać oryginalne filmy. Jest to forum, na którym ludzie z całego świata mogą poznawać się, uczyć i inspirować nawzajem. Serwis stanowi platformę dystrybucji dla twórców oryginalnych materiałów oraz dużych i małych reklamodawców"[10]. Przystępując do działań w serwisie YouTube należy najpierw określić miejsce klipów w strategii marketingowej oraz postawić sobie rozsądne cele. Konto powinno precyzyjnie identyfikować bibliotekę poprzez nazwę, zdjęcie, a nawet charakterystyczne dla instytucji kolory. Profile zarejestrowanych użytkowników nazywane są kanałami. Jeśli biblioteka nie

[7] Arkadiusz Podlaski: op. cit. s. 143

[8] Anna Miotk: op. cit. s. 197

[9] Darren Barefoot, Julie Szabo: Znajomi na wagę złota. Podstawy marketingu w mediach społecznościowych, Warszawa 2011 s. 180-181

[10] YouTube [online]. [Dostęp 26 VIII 2013]. Dostępny w World Wide Web: http://www.youtube.com/yt/about/pl/.

prowadzi własnego kanału, często filmy ją promujące można znaleźć na oficjalnym kanale uczelni lub miasta. Zawierają one zazwyczaj przewodniki po bibliotece, instrukcje korzystania z katalogów i elektronicznych baz danych, wystąpienia konferencyjne, filmowe sprawozdania z organizowanych wydarzeń. Zamieszczając dany klip należy starannie przemyśleć jego nazwę i słowa kluczowe, gdyż mają one znaczenie dla optymalizacji wyszukiwarek. Aby pozyskać widzów i subskrybentów można nawiązać kontakt z innymi bibliotekami lub osobami i grupami z branży poprzez oglądanie zamieszczonych przez nich filmów, ocenianie, komentowanie i dodawanie do ulubionych czy listy znajomych. Warto również umieścić klip w tzw. playliście, tworząc w ten sposób propozycję filmów dla branży bibliotecznej. Listy tematyczne dają większą szansę na przyciągnięcie widzów, zainteresowanych merytoryczną treścią przekazu wideo. Innym sposobem jest dodawanie do filmów adnotacji, które zachęcą do zaprenumerowania kanału lub obejrzenia innych klipów biblioteki. W przypadku filmów składających się na serię dobrym rozwiązaniem jest umieszczenie pod koniec każdego z nich informacji „Kliknij tutaj, żeby obejrzeć kolejną część serii”[11]. Miernikiem efektywności wykorzystania serwisu YouTube jako narzędzia promocyjnego jest liczba wyświetleń danego filmu, liczba osób, które oceniły go pozytywnie lub negatywnie, liczba komentarzy, liczba subskrybentów oraz liczba linków do filmu, tzn. ile razy pojawił się on w innych serwisach społecznościowych. YouTube oferuje ponadto aplikację Insight, która generuje szczegółowe statystyki dla danego filmu w postaci danych demograficznych użytkowników lub momentów zwiększającej i zmniejszającej się oglądalności w trakcie projekcji w porównaniu z filmami o podobnej długości. Poznanie, która część filmu jest najbardziej atrakcyjna umożliwia dostosowanie przekazu do gustu odbiorców. Nietrudno odgadnąć, że największą oglądalnością cieszyć się będzie film oryginalny, aktualny, zwięzły i odnoszący się do bieżących tematów. Zaskoczyć jednak może fakt, że najlepszym wzorcem jest „domowy film wideo”, tzn. projekt przemyślany, ale nie do końca perfekcyjnie wykonany. Wytłumaczenie jest proste – YouTube został stworzony przez amatorów i dla amatorów[12].

Zdecydowanie najmniejsza liczba bibliotek korzysta z funkcji promocyjnych, jakie daje mikroblog Twitter. Jego działanie opiera się na wysyłaniu i odczytywaniu tzw. tweetów, czyli krótkich wiadomości tekstowych, wyświetlanych na profilu użytkownika i udostępnianych jego obserwatorom. Jako, że wiadomość ograniczona jest limitem znaków, biblioteki zwykle zachęcają do zapoznania się z pewnymi informacjami, podając link i odsyłając do strony, na której są one zawarte. Twitter jednak może być też miejscem publicznej debaty w czasie rzeczywistym, gdyż aktualizacji wpisów dokonuje się za pomocą różnych kanałów – strony internetowej serwisu, SMSa z telefonu

[11] Darren Barefoot, Julie Szabo: op. cit. s. 209-214
[12] Ibidem, s. 199-205

komórkowego, e-maila, aplikacji desktopowej. Dzięki temu jest świetnym narzędziem przekazywania informacji pilnych. Tak jak w przypadku innych mediów społecznościowych, obecność na Twitterze należy rozpocząć od wyboru odpowiedniej nazwy, gdyż będzie ona stanowiła adres konta oraz tytuł, jakim będą się zwracać inni użytkownicy według schematu @nazwauzytkownika. Z tego powodu warto, aby nazwa ta była zwięzła. W przypadku bibliotek wybór ten może okazać się wyzwaniem, zdaje się więc, że najlepiej posłużyć się skrótem instytucji. Kolejnym krokiem jest dodanie krótkiej notki oraz umieszczenie avatara, stanowiącego logo biblioteki. Twitter daje możliwość monitorowania wpisów o bibliotece poprzez wyszukiwarkę działającą w czasie rzeczywistym. Można również zaprenumerować kanał RSS, dzięki któremu nowe wpisy o bibliotece będą przysyłane na bieżąco. Twitter oferuje kilka sposób pomiaru efektywności profilu w postaci liczby obserwujących dany profil, liczby przesłanego dalej posta, odpowiedzi na niego czy liczby gwiazdek oznaczających ulubiony post. Dla internauty jest jeszcze jednym kanałem komunikacyjnym, za pomocą którego może on wyrazić swoje obawy i zwrócić się z pytaniem czy prośbą o wyjaśnienie, natomiast dla biblioteki jest narzędziem pozyskania zaufania użytkowników.

Pewną funkcję promocyjną bibliotek mogą mieć również strony typu wiki oraz serwisy do dzielenia się dokumentami. Nie ulega wątpliwości, że wirtualna encyklopedia Wikipedia wywołuje sporo kontrowersji. Zważywszy jednak na liczbę osób, która sięga do jej zasobów, warto umieścić w niej informacje na temat biblioteki. Z zalet serwisów działających na zasadzie wiki należy wymienić: wysoką pozycję na liście wyników wyszukiwania, szybkie i proste tworzenie oraz aktualizowanie treści, łatwe linkowanie zasobów wewnętrznych i zewnętrznych oraz możliwość współpracy wielu użytkowników. Artykuł poświęcony bibliotece składa się zwykle z takich elementów jak: historia, struktura, zbiory, budynek, projekty, dyrektorzy i zasłużeni bibliotekarze.

Natomiast Slideshare, najpopularniejszy serwis do dzielenia się dokumentami, pozwala na udostępnianie plików w postaci pokazu slajdów, a także plików PDF, wideo i szkoleń internetowych. Mogą one zostać pobrane, skomentowane i ocenione przez innych użytkowników. W ten sposób bibliotekarze dzielą się swoimi prezentacjami z konferencji i szkoleń, czym również przyczyniają się do promocji instytucji, w której pracują.

Media społecznościowe to nie moda

Media społecznościowe z powodzeniem mogą być wykorzystywane w celach marketingowych przez organizacje publiczne. Dzięki nim biblioteka może stworzyć relacje z użytkownikami na innym niż dotychczasowym poziomie oraz uzyskać poparcie dla prowadzonych działań. Obecność w serwisach internetowych służy integracji oraz budowaniu zaangażowania jej społeczności. Przyczynia się również do pozyskania nowych jej członków, którzy zanim podejmą decyzję o nawiązaniu kontaktu, mogą

zapoznać się z proponowanymi usługami. Jest to również droga do zmniejszenia obaw przed pierwszą wizytą w tradycyjnej bibliotece i lepszego zrozumienia możliwości jakie ona oferuje. Dodatkowo, interaktywność pozwala na zebranie informacji o oczekiwaniach użytkowników oraz dostosowania do nich oferty. Social media to sposób na podniesienie prestiżu biblioteki i wykreowanie jej atrakcyjnego wizerunku jako instytucji nowoczesnej, podążającej za zmianami technologicznymi, sprawnie reagującej na potrzeby społeczeństwa informacyjnego. Należy jedynie rozsądnie i umiejętnie z nich korzystać, mając stale na uwadze, że działania promocyjne służą lepszemu rozpoznaniu i zaspokojeniu potrzeb edukacyjnych, informacyjnych i kulturalnych naszych użytkowników. Media społecznościowe to nie moda, to fundamentalna zmiana w sposobie komunikacji. Użytkownicy oczekują od biblioteki dialogu, który będzie prowadzony w ich naturalnym środowisku, jakim są obecnie media społecznościowe.

Bibliografia

Babik Wiesław: Od marketingu tradycyjnego do marketingu internetowego: biblioteka otwarta i aktywne bibliotekarstwo internetowe. W: Zarządzanie marketingowe biblioteką/ red. Marlena Pigla. Poznań: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu 2008 s. 9-18

Barefoot Darren, Szabo Julie: Znajomi na wagę złota. Podstawy marketingu w mediach społecznościowych. Warszawa Wolters Kluwer Polska 2011

Marszałek Małgorzata: Zasady działalności marketingowej i marketing relacji. W: Zarządzanie marketingowe biblioteką / red. Marlena Pigla. Poznań: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu 2008 s. 135-144

Miotk Anna: Skuteczne social media. Prowadź działania, osiągaj zamierzone efekty. Gliwice: Helion 2013

Podlaski Arkadiusz: Marketing społecznościowy. Tajniki skutecznej promocji w Social Media. Gliwice: Helion 2011

Polskie Badania Internetu [online]. [Dostęp 26 VIII 2013]. Dostępny w World Wide Web: http://www.pbi.org.pl/

YouTube [online]. [Dostęp 26 VIII 2013]. Dostępny w World Wide Web: http://www.youtube.com/

Mgr Dagmara Szmajser-Chylarecka
Warszawa – WUM

FACEBOOK, JAKO FORMA PROMOCJI, NA PRZYKŁADZIE POLSKICH BIBLIOTEK UNIWERSYTECKICH

Abstract

The purpose of this article is to present Facebook features as a form of promotion for university libraries in Poland. The author presents the basic functionality offered by social networking and showed good and bad conduct of fan page strategies developed by individual institutions. The publication includes profiles of all the Polish university libraries, which were reached at the time of the formation of the article.

Streszczenie

Celem artykułu jest przedstawienie możliwości Facebooka jako formy promocji dla bibliotek uniwersyteckich w Polsce. Zaprezentowano podstawowe możliwości, oferowane przez portal społecznościowy oraz ukazano dobre i złe strony strategii prowadzenia fanpage'y opracowywanych przez poszczególne instytucje. Publikacja obejmuje profile wszystkich bibliotek głównych, polskich uniwersytetów, do których udało się dotrzeć w momencie powstawania artykułu.

Wiele osób zadaje sobie pytanie po co bibliotece fanpage na Facebooku, skoro wszystkie informacje jej dotyczące, użytkownik może znaleźć na stronie instytucji. Dla wygody czytelnika najlepszym rozwiązaniem jest umieszczanie wiadomości z życia danej instytucji w jednym miejscu – idea fanpage'a burzy ją i przeciwstawia się regule niepowielania informacji. Gdyby jednak spojrzeć na to zagadnienie pod kątem promocji kontrargumenty nasuwają się same. Strona internetowa służy spełnianiu doraźnych potrzeb internautów, fanpage natomiast skupia się na ich emocjach. Dlaczego zatem nie skorzystać z tej formy komunikacji z czytelnikami?

Facebook to jeden z największych portali społecznościowych, został stworzony w 2004 roku i bardzo szybko wzbudził zainteresowanie, polska wersja językowa powstała w 2008 roku. Od 2004 roku na całym świecie utworzono ponad miliard kont[1], w pierwszym kwartale 2013 roku, w Polsce ponad 10,5 mln osób posiadało swój pro-

[1] Dostępne: http://media2.pl/internet/96698-Facebookowi-nie-straszne-konta-widma.-Zuckerberg-ma-juz-miliard.html [3 III 2013]

fil[2]. O popularności facebooka i jego wpływie na życie mogą świadczyć coraz liczniejsze informacje o uzależnieniu poszczególnych osób od tego portalu społecznościowego. Osoby prywatne, fikcyjne, instytucje, firmy, miasta, programy telewizyjne – każdy traktuje Facebook jako szybką formę dotarcia do swoich odbiorców. Krzysztof Lityński i Dominika Paleczna[3] ostrzegają jednak, że komunikację z użytkownikiem poprzez portal społecznościowy należy dobrze przemyśleć. Zła koncepcja może wywołać negatywne odczucia wśród internautów a efekt zabiegu może być odwrotny do zamierzonego.

Autor artykułu *Kiedy publikować posty na fanpage'ach Facebooka* pisze, że można zauważyć różne tendencje strategiczne prowadzenia profili, inaczej je opracowywały Niemcy, inaczej Francja, Ameryka czy Polska. Trudno znaleźć złoty środek i stworzyć główne zasady prowadzenia fanpage'a. Na stronie marketolog.pl przedstawiono wytyczne, pomocne przy zdobywaniu fanów[4]:

– posty publikowane w weekend mają większą ilość udostępnień – potencjalny fan ma wtedy więcej czasu na zapoznanie się z naszym profilem, zwraca się jednak uwagę, by te „weekendowe posty" miały ciekawszą i „luźniejszą" tematykę niż w tygodniu.

– posty umieszczane rano, o godzinie 8, mają największą skuteczność penetracji - dobrym pomysłem jest wcześniejsze przygotowanie komunikatów, by zdążyć z ich opublikowaniem.

– posty powinny być publikowane co 2 dzień – jest to o tyle dobra strategia, że daje więcej czasu na skonstruowanie ciekawego postu.

– seks - tematy tabu zawsze przyciągają uwagę odbiorcy. Nie musimy propagować pornografii, ale odrobina pikanterii w tytule lub ilustracji nie powinna zaszkodzić.

Oprócz tego możemy dodatkowo przyjąć, że dobry post, czyli taki, który nie zniechęci fana, powinien zawierać się w maksimum trzech zdaniach. Nie powinien przybierać zbyt oficjalnej formy, „sztywna" formuła nie pomaga w nawiązywaniu relacji. Wiadomość powinna mieścić w sobie pytanie wywołujące dyskusję. Te wytyczne zostaną bardziej rozwinięte w dalszej części publikacji.

W niniejszym artykule wzięto pod uwagę fanpage'e wybranych polskich bibliotek uniwersyteckich, mając na celu wykazanie, na ich przykładach, ciekawych rozwiązań, jakie oferuje Facebook oraz pokazanie błędów, jakie można popełnić przy złej lub nieprzemyślanej strategii. W momencie powstawania publikacji udało się dotrzeć do 22 fanpage'y głównych bibliotek uniwersyteckich, nie brano pod uwagę profili bibliotek

[2]http://media2.pl/internet/101791-Facebook-w-Polsce-104-mln-uzytkownikow.-Ktore-profile-najpopularniejsze.html

[3] Dostępne: http://www.slideshare.net/FMB6/strona-biblioteki-na-facebooku-z-czym-to-si-je-krzysztof-lityski-dominika-paleczna-9657991 [3 III 2013]

[4] Dostępne: http://marketolog.pl/kiedy-publikowac-posty-na-fan-pageach-marketing-na-facebooku/ [3 III 2013]

wydziałowych, choć i takie istnieją. W załączniku do artykułu przedstawiono w formie tabeli wszystkie odnalezione fanpage'e.

Należy pogratulować wszystkim bibliotekom podjęcia się prowadzenia fanpage'y, gdyż na ich przykładzie być może i inne książnice zaangażują się w tego typu inicjatywę i będą mogły się uczyć ich właściwego prowadzenia. Wyszukane profile pozwolą na przedstawienie najważniejszych zasad prowadzenia fanpage'y.

Najważniejszym krokiem biblioteki jest nie samo założenie profilu, ale pozyskanie fanów. W tym celu można rozlokować na terenie instytucji krótkie informacje, typu „Znajdziesz nas na Facebooku" czy „Polub nas na Facebooku". W momencie zakładania fanpage'a, reklama powinna być w miarę możliwości duża, później można ją zredukować do minimum. Plakaty, ulotki, informatory biblioteczne, prócz adresu WWW instytucji i danych kontaktowych, mogą zawierać dodatkowo ikonę Facebooka. Na stronie internetowej biblioteki należy wstawić link zapraszający do polubienia, jest to najprostsza droga dotarcia do jej profilu w przypadku, gdy użytkownik nie korzysta z wyszukiwarki portalu społecznościowego. Poinformowanie użytkowników o fanpage'u biblioteki jest ważne, jednak nie gwarantuje sukcesu całego przedsięwzięcia.

Ikony na stronach www bibliotek informujące o posiadanym przez nie fanpage'u

Po osiągnięciu określonego progu „polubień” należy zadbać o odpowiedni adres fanpage’a. Facebook umożliwia wprowadzenie własnej nazwy, co jest bardzo istotne w późniejszym reklamowaniu strony. Można zastosować pełną nazwę biblioteki lub jej skrót – wszystko zależy od tego, do czego jest przyzwyczajony użytkownik. Najprościej ujednolicić adres profilu i jego nazwę, fan łatwiej wtedy zapamięta i jedno i drugie. Jeżeli instytucja posiada bardzo długą nazwę warto zastanowić się nad jej skróconą formą. Interesujący jest adres do fanpage’a BUWu, administrator nie posłużył się jej oryginalną nazwą ani skrótem, lecz podał adres biblioteki - BUW na Dobrej. W przypadku stosowania skrótów nazw bibliotek dobrze jest, gdy po wpisaniu jej do wyszukiwarki Facebooka, internauta zostanie odesłany do odpowiedniej strony.

Biblioteki Uniwersytetów mają ułatwione prowadzenie swojego fanpage’a, gdyż znają profil swojego potencjalnego użytkownika. Oczywiście nie można z góry zakładać, że jedynie jej czytelnicy będą zaglądali na stronę, lecz tutaj bardzo pomocne są statystyki udostępnione przez Facebook. Administrator może sprawdzić kto już „polubił” fanpage i na tej podstawie zaktualizować profil potencjalnych fanów.

Posiadając profile fanów należy zastanowić się nad komunikacją z użytkownikami. Fanpage powinien oferować coś więcej niż strona biblioteki. Pewnego rodzaju bonus, który nakłoni internautę do polubienia profilu i zaangażowania się w jego budowanie. Pomocnym może być plan dodawania wiadomości, nie zawsze jest to możliwe a w przypadku bibliotek jest to wręcz utrudnione, jeśli nie przeprowadzają często wystaw, imprez czy spotkań autorskich. Mimo to można choćby założyć, że w danym dniu informacje będą się skupiały na promocji baz, zawiadamianiu o ciekawych nowościach wydawniczych (niekoniecznie posiadanych przez bibliotekę), informacjach o zagranicznych bibliotekach itp. Wszystko zależy od inwencji i zaangażowania twórców fanpage’a.

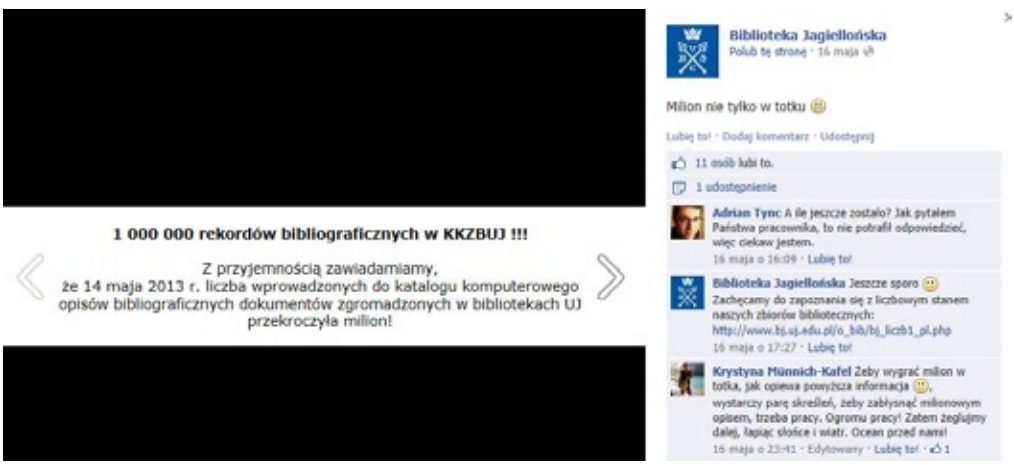

Przykładowy post promujący bibliotekę

Komunikat o nowym tytule
czasopisma w Bibliotece Głównej
Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie

Najważniejszy jest pomysł i niebanalność. Mając ułożoną strategię i wiedząc co chcemy zamieszczać na fanpage'u należy przemyśleć, jak sformułować komunikat, by czytelnik chciał włączyć się w dyskusję, polubić post i udostępnić go znajomym. Może to być ciekawe hasło, oryginalna grafika, wiersz lub ankieta – inwencja zależy od administratora. Trzeba tylko pamiętać, by wiadomość miała związek z ogólnym profilem fanpage'a. Skłaniając fana do dialogu piszmy bezpośrednio czego oczekujemy, jeżeli zależy nam na odpowiedziach, „polubieniach", udostępnieniach – poprośmy o to, użytkownik nie obrazi się a my będziemy wiedzieli, że wiadomość została właściwie odebrana.

Częstym błędem jest zalewanie użytkownika nowymi komunikatami lub wprowadzanie dłuższych przerw między nimi. Może to zniechęcić użytkownika do fanpage'a i spowodować utratę jego zaufania. Należy, w miarę regularnie, wprowadzać nowe posty przy jednoczesnym zwracaniu uwagi, by post coś wnosił. Innymi błędami jest zalewanie stron „lubianych" instytucji swoimi wiadomościami lub nieumiejętne tagowanie. Należy robić to tylko w sytuacjach, gdy faktycznie jest taka potrzeba. Tagowanie umożliwi umieszczenie naszej wiadomości na stronie innego fanpage'a, jeśli ta na to zezwoli w sposób kontrolowany i nienachalny, jednocześnie w wiadomości możemy zamieścić link do innej strony. Błędem jest tagowanie stron www instytucji jeśli posiadają one swój fanpage i do niej można odsyłać użytkownika. Podobnie jest z prywatnymi wiadomościami – masowe i częste wysyłanie do internatów może ich zrazić do biblioteki. Komunikacja jest dobra, ale na właściwym poziomie. Warto też wspomnieć, by zwracać uwagę na publikowane komentarze - co i w jakim tonie piszemy. Odpowiedzi mogą mieć „luźną" formę lecz mimo to muszą być grzeczne i poprawnie sformułowane a czytelnik nie może w żaden sposób poczuć się zlekceważony. Trzeba pamiętać, że nawet na to samo, po raz kolejny, postawione pytanie należy odpowiedzieć i nie odsyłać do wcześniejszych wypowiedzi.

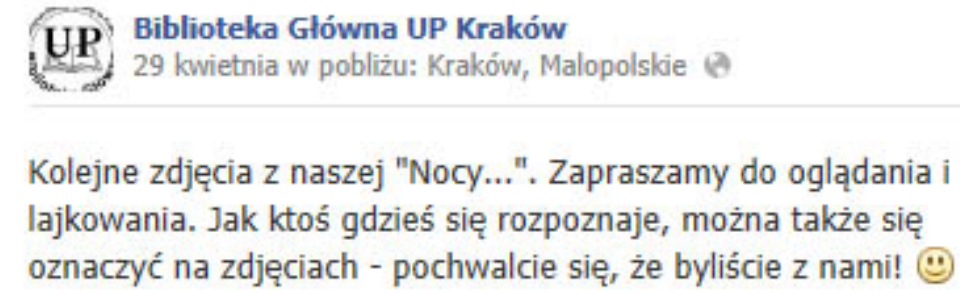

Przykład komunikatu zachęcającego fana do konkretnej czynności

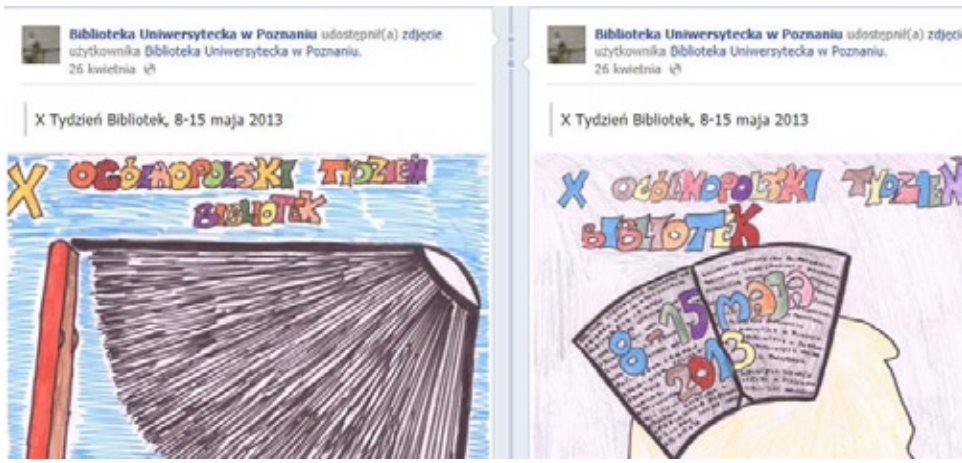

Przykład umieszczenia przez bibliotekę w jednym dniu dwóch postów dotyczących tego same wydarzenia.

Informując fanów o ważnym momencie z życia biblioteki możemy utworzyć odpowiednie wydarzenie. W ten sposób określimy ile osób byłoby chętnych do wzięcia udziału w imprezie, dotrzemy do większej grupy odbiorców i zapewnimy sobie łatwą i darmową reklamę.

Przy tworzeniu wydarzenia ważne jest odpowiednie nazwanie go, samo – wernisaż, otwarcie, wystawa – nie wystarczy, nazwa musi być konkretna a opis na tyle interesujący, by internauta chciał wziąć w nim udział w realnym świecie a nie tylko poprzez kliknięcie „Wezmę udział". Strategicznym błędem jest używanie funkcji wydarzenia do powiadomienia internautów o zmianie godzin otwarcia instytucji czy powiadamiania o multiwyszukiwarce.

Użycie funkcji wydarzenie do poinformowania o zmianie godzin otwarcia

Prawidłowo wykonane wydarzenie

Ciekawą opcją jest tzw. meldowanie się. Na przykładzie Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie widzimy, jak duże zainteresowanie wśród użytkowników może osiągnąć tego typu możliwość. BUW wprowadziła w 2011 roku nową modę, obecnie określaną jako buwing. Główne założeniem opierało się na meldowaniu, czyli zgłaszanie znajomym na Facebooku, że w konkretnym czasie znajdujemy się bibliotece. BUW w 2011 roku znajdował się na 15 miejscu najczęściej meldowanych miejsc, a odwiedzanie tej konkretnej biblioteki stało się pewnego rodzaju modą w Warszawie. Być może nie jest to jeden z najlepszych sposobów na zaistnienie, ale z pewnością było dobrze odbierane.

Kolejną ciekawą inicjatywą wprowadzą przez Bibliotekę Uniwersytecką w Warszawie jest spotted, czyli anonimowe ogłoszenia społeczności powiązanej z Biblioteką. Sam pomysł jest ciekawy i odważny zważywszy, że trudno przewidzieć, jak zostanie odebrany przez internautów i w jaki sposób użyty. BUW jest prawdopodobnie pierwszą biblioteką w Polsce, która zastosowała tę opcję.

Spotted prowadzony przez BUW

Innym bonusem na fanpage'ach jest organizowanie konkursów. Należy wcześniej zapoznać się z dokładnym regulaminem Facebooka i przemyśleć strategię, lecz jest to warte uwagi. Blisko połowa fanów[5] przyznaje, że „lubią" konkretne strony ze względu na organizowane konkursy. W przypadku bibliotek medycznych nagrodą może być książka, przedłużenie wypożyczenia, amnestia. Nagroda nie musi być kosztowna, ale na tyle interesująca, by użytkownik chciał wziąć udział w konkursie i powiadomić o nim swoich znajomych.

Jak już wcześniej wspomniano na fanpage'u można sobie pozwolić na odrobinę humoru, należy jednak wziąć pod uwagę, że żart może być różnie odebrany przez fanów. Sporą odwagą wykazał się administrator fanpage'a BG AGH w Krakowie parodiując często ostatnio stosowany chwyt na zwiększenie ilości polubień, czyli pseudokonkurs. Z tego typu żartami należy jednak uważać, czytając komentarze do tego konkretnego wpisu widać, że miał sporo niepochlebnych opinii.

[5] Dostępne http://mirekpolyniak.files.wordpress.com/2010/03/konsument-w-mediach-spolecznosciowych.pdf [26.02.2013]

Żart administratora fanpage'a BG AHG

Tym co może hamować biblioteki przed utworzeniem fanpage'y może być krytyka użytkowników. Nawet najlepiej prowadzona instytucja może narazić się na złą opinię, w takim przypadku trzeba umiejętnie nawiązać dialog z użytkownikiem, najlepszym rozwiązaniem jest przesunięcie rozmowy na zamknięty kanał, jeśli to nie jest możliwe – krótka odpowiedź. Negatywna wypowiedź nie powinna być usuwana przez administratora ani pozostawiona bez odzewu. Nie można bać się krytyki, jeżeli jest konstruktywna pozwoli instytucji na poprawę swoich błędów, jeżeli nie, tym prościej będzie można się obronić.

Prowadzenie fanpage'y przez biblioteki główne uniwersytetów w Polsce nie jest jeszcze na tyle rozpowszechnione, by można było zrobić porównanie i opisać najlepsze strategie ich prowadzenia. Być może niedługo ulegnie to zmianie, biblioteki otworzą się bardziej na swoich użytkowników i dadzą się „polubić". Biblioteki muszą zrozumieć, że fanpage to ciągła praca, wymagająca dużego zaangażowania, by strona była rozwojowa i godna zainteresowania. Jednocześnie trzeba pamiętać, że ten rodzaj promocji nie od razu przynosi efekty, należy się nastawić na długoterminowe działanie. Biorąc pod uwagę wszystkie wspomniane wcześniej możliwości można stworzyć coś godnego polecenia, wykreować nowe oblicze biblioteki - nowoczesnej, otwartej na użytkownika, jego krytykę i pochwałę, na dialog. Część bibliotek uniwersyteckich już się odważyło na ten krok, kto będzie następny?

Dr Aldona Chlewicka
Bydgoszcz – UKW

BIBLIOTEKA UNIWERSYTETU KAZIMIERZA WIELKIEGO W BYDGOSZCZY W NOWYM GMACHU

Abstract

On October 1st 2013 the Library of Kazimierz Wielki University began operating in a new building financed by European Union. The architects, in cooperation with librarians, ensured functionality and good study environment. The building offers: different kinds of workspaces, computer terminals, easy access to the most looked-for materials in the open stacks area, individual and group work rooms, exhibition space, well equipped conference room, several classrooms, course rooms, social spaces with comfortable sitting areas. The building is also a place friendly to people with disabilities. The library strives to provide new services, to become "the third place".

Streszczenie

Dnia 1 X 2013 roku Biblioteka Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego rozpoczęła działalność w nowym budynku, sfinansowanym z funduszy unijnych. Architekci we współpracy z bibliotekarzami stworzyli funkcjonalne i odpowiednie do pracy naukowej środowisko. Budynek oferuje różnego rodzaju miejsca pracy, stanowiska komputerowe, swobodny dostęp do najczęściej przeszukiwanych materiałów w pomieszczeniach przestrzeni otwartej, pokoje do pracy indywidualnej i grupowej, przestrzenie wystawowe, dobrze wyposażone sale konferencyjne, sale zajęciowe, pomieszczenia przeznaczone do prowadzenia kursów, wygodne pomieszczenia socjalne. Budynek jest również przystosowany dla osób niepełnosprawnych. Celem Biblioteki jest wprowadzenie nowych usług, tak aby stała się po domu i pracy kolejnym miejscem życia społecznego - „the third place".

Od dnia 1 X 2013 roku Biblioteka Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy rozpoczęła funkcjonowanie w gmachu przy ul. Szymanowskiego 3. Jest to nowo wzniesiony budynek sfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2013 oraz z budżetu państwa. Całkowity koszt inwestycji, która objęła kompleksową budowę oraz wyposażenie budynku, wyniósł 45 546 804,97 zł., przy czym dofinansowanie ze środków Unii Europejskiej wyniosło 31 882 763,47 zł.

Biblioteka Główna UKW jest ogólnouczelnianą jednostką organizacyjną, pełniąca funkcje dydaktyczne, naukowe i usługowe. Pełni też rolę ogólnodostępnej biblioteki naukowej, służącej wszystkim mieszkańcom miasta, regionu i kraju. Obsługuje ok. 19 000 czytelników zarejestrowanych (pracowników i studentów uczelni własnej oraz innych). Jest w pełni skomputeryzowana, a katalogi opracowywane w systemie Horizon, za pośrednictwem strony www, dostępne są dla użytkowników on-line. Witryna biblioteczna zapewnia użytkownikom dostęp do baz danych pełnotekstowych i abstraktowych, jak również nowoczesnych usług, np. zdalnego zamawiania książek. Księgozbiór liczy blisko 800 tys. woluminów. Tematyka zbiorów jest uniwersalna, dostosowana przede wszystkim do kierunków studiów realizowanych na Uniwersytecie i potrzeb naukowych pracowników i studentów. W swych zbiorach Biblioteka posiada cenne kolekcje specjalne, m.in.: inkunabuły, stare druki, zbiory kartograficzne, graficzne oraz rękopiśmienne.

Budynek, który do tej pory był siedzibą Biblioteki UKW, przy ul. Chodkiewicza 30, o powierzchni użytkowej 3460 m^2 wzniesiony został w 1992 r. W latach dziewięćdziesiątych Uniwersytet Kazimierza Wielkiego (ówczesna Wyższa Szkoła Pedagogiczna), zanotowała prawie 4-krotny wzrost, podobnie jak inne uczelnie, liczby studentów. Obecnie na Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego studiuje ok. 13 000 studentów. Zapotrzebowanie na książki wzrosło. Także profil gromadzonych zbiorów, w związku z uruchamianiem nowych kierunków i specjalności, ulegał zmianie. Szczególnie w ostatnich latach zwiększył się wpływ dokumentów w obszarze nauk ścisłych i przy-

Biblioteka Główna Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy
Zdjęcia: Katarzyna Mrotek

rodniczych (fizyka, informatyka, ochrona środowiska, biotechnologia, mechatronika). Systematycznie rozwijała się baza materiałów w postaci elektronicznej: baz pełnotekstowych, bibliograficznych i in. Powstawanie materiałów cyfrowych wspomaga od 2005 r. pracownia digitalizacji utworzona na rzecz Kujawsko-Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej.

W budynku wzniesionym w 1992 r. przewidziano miejsce dla maksymalnie 400 tys. woluminów. Jednak, w ciągu 15 lat, powierzchnia magazynowa uległa zmniejszeniu na skutek konieczności wydzielenia nowych obszarów umożliwiających podejmowanie przez bibliotekę nowych, niezbędnych funkcji - np. na pracownię digitalizacji, klimatyzowane miejsce na serwery. Utworzono nowe stanowiska na potrzeby sekcji informatycznej, Pracowni Dziedzictwa Kulturowego Kresów Wschodnich, serwerowni oraz oddziału opracowania zbiorów. Brak miejsca w głównym gmachu spowodował, że zbiory pozostawały rozproszone w bibliotekach filialnych, co często utrudniało do nich dostęp. W samej tylko Bibliotece Głównej znajdowało się ponad 475 tys. woluminów, nie licząc zbiorów niezinwentaryzowanych, a połączone zbiory z filialnymi liczyły ponad 750 tys. wol. Budynek główny, usytuowany na obsuwających się iłach wielkopolskich, o niskiej wytrzymałości stropów, nie dawał możliwości zwiększenia powierzchni magazynowej poprzez wprowadzenie regałów jezdnych. Niemożliwe było także przeorganizowanie zbiorów w taki sposób, by zapewnić użytkownikom bezpośredni dostęp do książek. Liczba pracowników w ciągu 15 lat wzrosła niemal dwukrotnie. Kilka komputerowych stanowisk pracy usytuowano, z braku innych możliwości, bezpośrednio w magazynie. Brakowało powierzchni na specjalistyczne pracownie, między innymi reprograficzną i audiowizualną oraz pomieszczenia socjalne. Niewystarczające było zaplecze sanitarne, zarówno dla użytkowników, jak i pracowników bez możliwości zorganizowania np. toalet dla niepełnosprawnych.

Rozwój komputeryzacji, oprócz małej liczby stanowisk z dostępem do Internetu, hamował brak bezpieczniejszej organizacji sieci elektrycznej. Dodatkowo, na czas szkoleń, zamykano dla użytkowników indywidualnych pracownię komputerową. Biblioteka nie zapewniała też w dostatecznym stopniu przestrzeni społecznej: możliwości uczenia się w grupie, czy kontaktów pomiędzy pracownikami nauki i studentami. W bardzo ograniczonym zakresie możliwe było świadczenie innych społecznych usług np. kontaktu ze sztuką. Biorąc pod uwagę powyższe trudności w 2007 r. władze Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego rozpoczęły starania o zapewnienie nowego budynku na siedzibę biblioteki. Koszty budowy obiektu obliczono na ok. 60 mln złotych. Ponieważ uczelnia nie była w stanie z sfinansować inwestycji z własnego budżetu konieczne było pozyskanie innego źródła. Starania uwieńczone zostały sukcesem. Udało się zapewnić środki w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Projekt: „Biblioteka Główna Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego" wpisany został na listę indykatywną Programu Rozwoju Regionalnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Planowany budynek miał być biblioteką centralną Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego i pomieść scalone zbiory dotychczasowej Biblioteki Głównej, zlokalizowane w 2 miejscach – gmachu głównym i tzw. pawilonie, gdzie znajdował się oddział czasopism, a również zbiory co najmniej 4 bibliotek filialnych, rozproszonych ówcześnie w różnych punktach miasta. Pierwszym etapem było przygotowanie w 2007 r. założeń do programu funkcjonalno-użytkowego przez ówczesnego dyrektora Biblioteki UKW mgr Marię Czarnecką-Dąbek.

Program, w oparciu o dane z 2007 r., zakładał wielkości:

a. Użytkownicy – ok. 30 000 (w 2007 r. ok. 22 000) - przewidywano wzrost zwłaszcza użytkowników spoza własnej uczelni: uczniów szkół średnich i mieszkańców Bydgoszczy;

b. Zbiory (w 2007 r. ok. 740 tys. jednostek) z przyrostem rocznym – do 20 tys., w ciągu 25 lat – maksymalnie 500 tys., czyli ogółem do 1 250 000 jednostek, w tym zbiory specjalne ok. 100 000;

c. Pracownicy – ok. 100 osób (w 2007 r. - 78);

d. Magazynowanie zbiorów:

- 40% - magazyny z wolnym dostępem do półek,
- 40% - magazyny kompaktowe (zwarte magazynowanie na regałach jezdnych) -niższy poziom,
- 20% - magazyny tradycyjne (dla czasopism);

Dla magazynów zbiorów specjalnych przewidziano powierzchnię uwzględniając ich specyfikę (płyty CD, DVD i in., rękopisy, stare druki, mikrofilmy, kartografia, grafika).

e. Liczba miejsc w czytelniach, pracowniach, salach:

- magazyny z wolnym dostępem (użytkownicy mają swobodny dostęp do regałów) - 200 miejsc, 40 stanowisk;
- czytelnia czasopism – 60 miejsc;
- czytelnia zbiorów specjalnych – 20 miejsc;
- czytelnia wydawnictw informacyjnych – 20 miejsc;
- czytelnia zasobów elektronicznych 20 miejsc;
- boksy umożliwiające pracę w grupach 2x10 miejsc i 2x 5 miejsc;
- boksy do pracy indywidualnej - 20 miejsc;
- czytelnia ogólna z wolnym dostępem – 100 miejsc.

Opracowana wówczas wyjściowa koncepcja projektu stała się przedmiotem niezliczonej ilości spotkań, narad roboczych, zebrań zespołów pracowniczych, konsultacji w krajowym środowisku bibliotekarskim, wreszcie uwag i oczekiwań zgłaszanych przez samych użytkowników.

W drugim etapie, w 2008 r., na podstawie ogólnych założeń powstał program szczegółowy. Szczęśliwie, od końca lat 90. ubiegłego stulecia powstało w kraju wiele wspaniałych i wyznaczających nową jakość realizacji, z gmachem Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego na czele. Budynek ten, pod wieloma względami wzorcowym i wyznaczającym na długie lata standardy dla omawianej kategorii obiektów, łączył w sobie niespotykaną wcześniej estetykę z funkcjonalnością. W ciągu kilku lat biblioteki akademickie stały się miejscami przyjaznymi dla czytelników, oferującymi: swobodną wędrówkę pomiędzy regałami w poszukiwaniu właściwej książki, dyskretnie rozmieszczone miejsca pracy, zaciszne pokoje pracy indywidualnej, kąciki w których można zasiąść z laptopem na kolanach, pomieszczenia do pracy grupowej w których mogły toczyć się mniej lub bardziej zażarte dyskusje pomiędzy zwolennikami różnych teorii, przestrzenie społeczne pozwalające wygodnie rozsiąść się w meblach klubowych i bezprzewodowym Internetem. Przygotowując dokładny opis funkcjonalno-użytkowy nowej przestrzeni Biblioteki UKW przeanalizowano plany i przebieg budowy kilkunastu innych nowoczesnych, dostosowanych do nowych zadań i warunków, bibliotek akademickich, m.in. gmachów bibliotek uniwersyteckich w Olsztynie, Białymstoku, Rzeszowie, Gdańsku, Katowicach i Bydgoszczy – Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego oraz politechnik w Łodzi, Krakowie, Białymstoku.

Program funkcjonalno-użytkowy, przygotowany przez zespół: nowo powołanego dyrektora Biblioteki, dr Aldonę Chlewicką i mgr Maria Czarnecka-Dąbek, konsultowany był następnie w środowisku bibliotekarskim, m.in. z ówczesną dyr. Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego – mgr Ewą Kobierską-Maciuszko, a następnie stał się postawą do przygotowania założeń SIWZ w przetargu na opracowanie projektu budynku Biblioteki. Program uwzględniał założenia Grupy Architektów LIBER (Liga Europejskich Bibliotek Naukowych), m.in. zgodnie z którymi budynek biblioteki powinien być:

- elastyczny - oparty na jednym module konstrukcyjnym, zapewniającym jednakową wytrzymałość stropów w całym budynku;
- zwarty – pozwalający na łatwe i szybkie przemieszczanie się pracowników i użytkowników (najlepiej budynek na rzucie kwadratu);
- dostępny - zarówno z zewnątrz do wewnątrz, jak i z głównego wejścia budynku do wszystkich ważnych dla użytkowników obszarów;
- rozszerzalny/rozciągliwy – dający możliwość przestrzennego rozwoju;
- zróżnicowany - pod względem warunków pracy i różnorodności usług;
- zorganizowany – umożliwiający łatwy i szybki dostęp do usług;
- wygodny – zarówno dla użytkownika, jak i bibliotekarza;
- zapewniający niezbędne warunki dla ochrony zbiorów bibliotecznych;
- bezpieczny dla użytkowników, bibliotekarzy i zbiorów - z możliwością kontroli i monitoringu
- ekonomiczny w eksploatacji – możliwie tani w eksploatacji.

Opracowany na bazie tych założeń program uwzględniał m.in. ilość, wielkość, rozkład i skomunikowanie pomieszczeń (pracownie, czytelnie, zaplecza socjalne, przestrzenie społeczne, miejsca na bar, księgarnię, antykwariat, sale dydaktyczne, salę ekspozycyjną, konferencyjną); wydzielenie obszarów chronionych; systemy: zabezpieczeń, monitoringu, przeciwpożarowe, łączności; wyposażenie. Założenia programu uwzględnione zostały w opisie przedmiotu zamówienia „Opracowania projektu budowlanego i wykonawczego Biblioteki Uniwersyteckiej przy ul. Ogińskiego w Bydgoszczy z uzyskaniem pozwolenia na budowę i opracowaniem studium wykonalności" i stanowiły bazę dla przygotowania planów przez projektantów.

Ranga planowanej inwestycji wymagała przemyślanego usytuowania gmachu. Rozpoczęły się rozmowy z władzami miasta nad temat pozyskaniem działki pod budowę. Miasto wskazało teren Rodzinnego Ogrodu Działkowego „Swoboda" *u zbiegu ulic* Ogińskiego i Szymanowskiego, o łącznej powierzchni 1,4321 ha z 55 działkami, jako możliwy obszar do planowania inwestycji.[1] Były to najstarsze ogródki działkowe w Bydgoszczy, założone w 1903 r. Ich usytuowanie, w centrum Bydgoszczy, straciło walor spokojnego terenu rekreacji i władze Miasta zadecydowały o przeznaczeniu tego terenu pod szkolnictwo wyższe. Rozpoczęły się trudne negocjacje działkowców oraz bydgoskiego Ratusza. W efekcie, Polski Związek Działkowców porozumieniem z dnia 19 X 2009 roku, przekazał tereny ROD „Swoboda" pod budowę biblioteki. W umowie uwzględniono wymogi i uwarunkowania zapisane w ustawą o ROD w sprawie likwidacji i odtworzenia nowego ogrodu oraz wypłat odszkodowań za składniki majątkowe. Użytkownikom działek Miasto wypłaciło odszkodowanie wg wyceny majątku przez rzeczoznawcę, a za infrastrukturę oraz teren ogrodu Miasto zobowiązało się odtworzyć ogród na nowych terenach[2].

[1] Odtworzenie nowego ogrodu w bydgoskiej dzielnicy Fordon przy ul. Wyzwolenia w Bydgoszczy (po byłym ROD „Swoboda"). 02-04-2012. http://bydgoszcz.pzd.pl/aktualnosci/strona/odtworzony-rodzinny-ogrod-dzialkowy-swoboda.html.

[2] Aktem notarialnym (Rep.A nr 12962/2009) przekazano Polskiemu Związkowi Działkowemu w użytkowanie działki nr 8/1 i8/4 obr. 416, o łącznej powierzchni 3,6953 ha w Bydgoszczy – Fordonie, przy ul. Wyzwolenia, na których Miasto zobowiązało się odtworzyć zlikwidowany ROD „Swoboda". Koszt odtworzenia ogrodu wyniósł ok. 3,3 mln. złotych. Dnia 29 grudnia 2011 roku (trzy miesiące przed terminem) Miasto Bydgoszcz protokolarnie przekazało Okręgowemu Zarządowi PZD w Bydgoszczy odtworzony ogród wraz ze świetlicą i infrastrukturą (sieć wodna, sieć energetyczna, oświetlenie terenu, parkingi na 80 samochodów, alejki wewnętrzne utwardzone, ogrodzenie zewnętrzne, studzienki wodomierzowe wodomierzami dla każdej działki, szafki energetyczne dla każdej działki, zbiorczy zbiornik bezodpływowy). Wszystkie działki zostały rozdzielone między działkowiczów w tym 39 działek przydzielono byłym członkom ROD „Swoboda", którzy wyrazili zgodę na przejście do nowego ogrodu, natomiast 28 działek przydzielono chętnym osobom wg kolejności składanych wniosków o przydział działki. Prezydium OZ PZD na posiedzeniu w dniu 23 stycznia 2012 roku przyjęło 67 osób w poczet. Zob. Odtworzenie nowego ogrodu w bydgoskiej dzielnicy Fordon przy ul. Wyzwolenia w Bydgoszczy (po byłym ROD „Swoboda"). 02-04-2012. http://bydgoszcz.pzd.pl/aktualnosci/strona/odtworzony-rodzinny-ogrod-dzialkowy-swoboda.html

Nowy budynek Biblioteki miał stać się, wg jednej z koncepcji, elementem traktu uniwersyteckiego – między planowanym Collegium Novum przy ul. Sieńki, a głównym kampusem Uniwersytetu przy ul. Chodkiewicza. B*liskie sąsiedztwo Bazyliki św. Wincentego à Paulo, jak również usytuowanie w najładniejszej, willowej części miasta, przydały temu miejscu wyjątkowego klimatu. Wyjątkowa ranga instytucji i jej usytuowanie* predestynowały gmach do wyjątkowego, okazałego projektu. Ze względu jednak na, mimo wszystko, dość ograniczone fundusze, postawiono przede wszystkim na funkcjonalność i użytkowość książnicy. Konkurs na projekt wygrała bydgoska biuro projektowe „Biprokabel". Przygotowany projekt musiał uwzględnić nietypowy dla tego typu rozwiązań architektonicznych kształt działki – bardzo długiej i wąskiej, ograniczenie wysokości budynku – tak by nie zasłonił widoku kopuły pobliskiej Bazyliki, trudne podłoże – iły wielkopolskie, a jednocześnie kompozycją nawiązywać do istniejących budynków Uniwersytetu w głównym kampusie przy ul. Chodkiewicza.

W efekcie powstała długa bryła, w większości pokryta cegłą klinkierową, a częściowo przeszklona. *Charakter „świątyni wiedzy" podkreślała łacińska inskrypcja Sapere aude*[3]*, umieszczona jej portalu budowli.* Projekt nie wzbudził jednak zachwytu mieszkańców Bydgoszczy. Wypowiadano się krytycznie nt. projektu, proponowanych rozwiązań, materiałów. Projekt nowej biblioteki UKW nie spodobał się też władzom Miasta, które uznały, że należy podjąć próbę zmiany przynajmniej elewacji gmachu[4]. Robert Łucka, architekt miasta, zwrócił się z prośbą do wybitnego projektanta Stefana Kuryłowicza (1949-2011)[5] o przygotowanie nowego projektu. Ten przyjął propozycję i przyjechał do Bydgoszczy. Zaproponował nowe rozwiązania, w których ważną rolę odgrywało światło oraz faktura i rodzaj materiałów elewacyjnych. Niestety, propozycje pojawiły się zbyt późno. Zmiany wymuszały zbyt daleką ingerencję również w strukturę budynku, a zasady finansowania inwestycji ze środków unijnych nie pozwoliłyby na wprowadzenie tak dużych zmian. Jednak autorzy projektu, w tym główny architekt Michał Łukowski, uwzględnili niektóre sugestie Stefana Kuryłowicza. W efekcie e*lewacja obiektu* pokryta została okładziną z cegły i płyt granitowych w czterech odcieniach, Duże przeszklone powierzchnie, szczególnie w obszarze wolnego dostępu na drugim piętrze miały zapewnić użytkownikom nie tylko możliwość korzystania ze światła dziennego, ale też niezapomnianych wrażeń natury estetycznej.

[3] Konkurs na sentencję rozpisany został wśród pracowników Biblioteki.

[4] Opublikowane na forum „Gazety Wyborczej" opinie nie były pochlebne. Zob. http://bydgoszcz.gazeta.pl/bydgoszcz/1,35590,7702952,Biblioteka_sie_nie_spodobala__wiec_przeszla_lifting.html#ixzz2kFY2ExVW.

[5] Stefan Marian Kuryłowicz zginął w wypadku lotniczym w Asturi 6 czerwca w 2011 r. Zob. W katastrofie awionetki w Hiszpanii zginął architekt Stefan Kuryłowicz. - 2011-06-07. Tryb dostępu: http://bydgoszcz24.pl/artykul/w-katastrofie-awionetki-w-hiszpanii-zginal-architekt-stefan-kurylowicz. Dostęp: 20.11. 2012.

Współpraca pomiędzy bibliotekarzami, a głównym architektem mgr inż. Michałem Łukomskim układała się dobrze. Chętnie uwzględniał uwagi docelowych użytkowników gmachu. Nietypowa, bardzo długa i wąska działka wymusiła nietypowy układ pomieszczeń. W czteropoziomowym budynku zaplanowano 3 strefy:

A. Strefa pracowni

- Piwnica - pomieszczenia gospodarcze, punkt przyjęcia książek;
- Parter - sekretariat, dyrekcja, mała sala konferencyjna;
- I piętro - pracownie zorganizowane w oddziałach: gromadzenia i czasopism z pomieszczeniami magazynów i dubletów; sekcja informacji
- II piętro - pracownie zorganizowane w oddziale opracowania zbiorów z pomieszczenia magazynów i dubletów, oddział wolnego dostępu

B. Budynek główny:

- Piwnica - parking
- Parter – hol, a w nim: punkt zapisów, informacja, wypożyczalnia oraz portiernia z punktem monitoringu, szatnia, jak również magazyny: tradycyjny z regałami stacjonarnymi i główny – z regałami jezdnymi,
- I piętro – wypożyczalnia międzybiblioteczna, czytelnie: czasopism i zbiorów specjalnych; pracownie: digitalizacji, „Pamięć Bydgoszczan", Prawa Ochrony Dziedzictwa Kulturowego, jak również magazyny: czasopism i klimatyzowany, chroniony odrębnym systemem gaśniczym magazyn zbiorów specjalnych, zawierający cenne druki, rękopisy, grafikę.
- II piętro – strefa z wolnym dla czytelników dostępem do regałów i książek, stanowiska bibliotekarzy dziedzinowych, kabiny pracy indywidualnej i zbiorowej, stanowiska pracy dla użytkowników, stanowiska komputerowe.

C. Część dydaktyczna

- Parter - pracownie komputerowe, sale ćwiczeniowe, sala wykładowa, pomieszczenia Katedry Informacji Naukowej i Bibliologii i pracownię kierunku: humanistyka drugiej generacji.
- I piętro - sale ćwiczeniowa, wystawowa, konferencyjna.

W każdej strefie przewidziano przestrzenie możliwe do wykorzystania na bar, księgarnię, antykwariat.

Kolejnym etapem prac było przygotowanie w Bibliotece dokładnej, liczącej 30 str., specyfikacji wyposażenia biblioteki zawierającej i uwzględniającej:

- ilość i charakterystykę regałów, szaf, biurek, siedzisk, stołów i in. (materiały, wymiary, kolor,)
- konstrukcję (rysunki) i zastosowane rozwiązania techniczne np. rodzaj, rozmiar i sposób wykonania kół jednych w regałach przesuwnych
- trwałość i palność materiałów itp.

Specyfikacja ta stanowiła element SIWZ na wykonanie prac budowlanych, wyposażenie i zagospodarowanie terenu dla przedsięwzięcia pt. „Biblioteka Główna Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego". Późniejszy przebieg prac wymusił wprowadzenie zmian (np. rodzaju i ilości wyposażenia) i konieczność ich uzgodnienie z Urzędem Marszałkowskim. Konkurs na realizację projektu rozpisany został w 2010 r.. Spośród kilku zgłoszonych ofert wygrała firma „Budimex. Na początku kwietnia 2011 r., już po uprzątnięciu terenu po ogródkach działkowych i dokonaniu pomiarów geodezyjnych, na placu budowy rozpoczęły się roboty ziemne. Uroczystość wmurowania kamienia węgielnego odbyła się 15 kwietnia 2011 roku. Wzięli w niej udział, m.in. Marszałek Województwa Kujawsko-Pomorskiego Piotr Całbecki oraz Prezydent Miasta Bydgoszczy Rafał Bruski.

Równolegle w Bibliotece zespoły pracowników przygotowywały się do funkcjonowania w nowym gmachu. Uzgodniono m.in.

a. Książki w magazynach pozostaną w dotychczasowym ustawieniu. Dla strefy z wolnym dla czytelników dostępem do regałów stworzono specjalny schemat dostosowany do kierunków nauki i kształcenia na Uniwersytecie. Zaplanowano 9 działów głównych, z poddziałami, z rożnymi oznaczeniami kolorystycznymi.

b. Zbiory w wolnym dostępie (każdy wolumin) zaopatrzone są w samoprzylepne etykiety z elektronicznym zabezpieczeniem RFID, dezaktywowanym w momencie wypożyczania. Ruch książek kontrolować będą elektroniczne bramki na parterze i II piętrze.

Do kwietnia 2011 r. zajmowano się głównie planowaniem układu zbiorów w nowym gmachu. Przygotowano nowy schemat układu zbiorów w wolnym dostępie, uwzględniający Ustalono system oznaczeń. Od maja 2011 do czerwca 2013 r. przygotowywano do przeprowadzki jednocześnie zbiory Biblioteki Głównej i czterech filii. Na tym etapie każda książka otrzymująca nową sygnaturę, wprowadzona była do systemu bibliotecznego. Specjalne oznaczenia otrzymywały zbiory przeznaczane do wolnego dostępu. Następnie zaopatrywano je w etykietę RFID. Prace postępowały szybko dzięki dotacji z Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego na działalność upowszechniającą naukę.

Przeprowadzkę Biblioteki zaplanowano na okres od końca czerwca do połowy września 2013 r. W tym czasie udało się przenieść z dawnego gmachu Biblioteki zarówno zbiory liczące ponad 750.000 wol., jak i całe wyposażenie. Tak szybkie tempo było możliwe tylko dzięki niezwykłemu zaangażowaniu pracowników Biblioteki, jaki również kilkunastoosobowej grupy więźniów pomagających przy najcięższych pracach, w tym przenoszeniu koszy z książkami i załadunku na ciężarówki. Zadania były koordynowane przez Zastępcę Dyrektora ds. Organizacji i Usług mgr Barbarę Maklakiewicz.

Jeszcze w czerwcu 2013 r. wprowadzony został nowy regulamin organizacyjny uwzględniający nową strukturę wewnętrzną Biblioteki (Zał. 1). Utworzony został zupełnie nowy, jednocześnie największy oddział – wolnego dostępu. Wydzielono także oddział magazynów, jak również sekcje, kontroli oraz informacji naukowej. W związku z powiększającym się zakresem prac utworzono w ramach oddziału zbiorów specjalnych pracownie: digitalizacji oraz „Pamięć Bydgoszczan". We wrześniu i październiku zarządzeniem Rektora UKW wprowadzono także nowy cennik i regulamin korzystania ze zbiorów Biblioteki UKW.

Otwarcie Biblioteki nastąpiło 1 października 2013 r. Główne wejście do biblioteki znajduje się w północno-wschodniej części na poziomie parteru. Do budynku można dostać się również dwiema windami z podziemnych parkingów. Nowi czytelnicy, odwiedzający bibliotekę po raz pierwszy, zaraz za drzwiami wejściowymi trafiają do punktu zapisu. Tam też stali użytkownicy mogą dokonać zwrotu wypożyczonych pozycji. Po otrzymaniu lub okazaniu karty bibliotecznej, przekroczeniu bramek strzegących integralności zbiorów, użytkownik znajduje się w obszernym holu z szatniami, szafkami, punktem informacyjnym oraz przejściem do części dydaktycznej. Stąd, schodami (względnie windami) przedostaje się na wyższe kondygnacje. Na pierwszym piętrze może skorzystać z czytelni: Czasopism oraz Zbiorów Specjalnych, Wypożyczalni Międzybibliotecznej, pracowni Dziedzictwa Kulturowego Kresów Wschodnich, digitalizacji, Pracowni „Pamięć Bydgoszczan". Przechodząc do części dydaktycznej, mija się obszerny hol wystawowy, trafiając do sali konferencyjnej mogącej pomieścić blisko 230 osób. Sala ta, wyposażona w sprzęt nagłaśniający i multimedialny, z dwoma ekranami, może być podzielona na dwie części użytkowane równocześnie w zależności od potrzeb dydaktycznych. Na drugim piętrze, po przekroczeniu obowiązkowych bramek, czeka odwiedzających prawdziwa niespodzianka – 3.000 metrów kwadratowych otwartej, obszernej przestrzeni z tzw. wolnym dostępem do blisko 150.000 książek. Poruszanie się po niej ułatwiają strefy kolorów wyróżniające 9 dziedzin wiedzy (Fot. 2). Książki można brać bezpośrednio z półek i wypożyczać do domu, bądź też korzystać z nich na miejscu. W tym przypadku komfort użytkowania zapewnia około 200 miejsc do pracy: stanowisk komputerowych, krzeseł, wygodnych foteli, boksów do pracy indywidualnej (Fot. 3) i miejsc w pomieszczeniach pracy grupowej. Te ostatnie są chętnie wykorzystywane przez studentów do wspólnej nauki. W całym budynku zapewniony jest dostęp radiowy do Internetu. Użytkownicy uzyskają dostęp do baz danych logując się do systemu.

Postanowiono, że nowy gmach Biblioteki będzie miejscem przyjaznym dla osób niepełnosprawnych. Oprócz miejsc parkingowych, toalet i wind zaplanowano także specjalne kabiny do pracy z wyposażeniem dla osób niewidomych i niedowidzących. Następnym etapem będzie przygotowanie specjalnych oznaczeń w całym gmachu, w tym dużych, kontrastowych, bezrefleksyjnych napisów i tablic. Należy także dopo-

sażyć Bibliotekę w niezbędny sprzęt komputerowy, jak również zapewnić dostęp do usług kserograficznych i gastronomicznych.

Nowa przestrzeń biblioteczna powinna sprzyjać zwiększeniu liczby użytkowników. Wg amerykańskich badań, liczba odwiedzin w nowych budynkach bibliotecznych zdecydowanie wzrasta - o ok. 30 – 70%. Natomiast wg M.-F. Bisbrouck z paryskiej Sorbony, w 22 nowo wybudowanych lub zmodernizowanych w latach 2000 – 2007 bibliotekach akademickich we Francji liczba czytelników wzrosła od 20% do 56%.[6]

Przez pierwszy tydzień października Bibliotekę odwiedziło 3300 osób, a strefę wolnego dostępu 1500. W ciągi 2 miesięcy w Bibliotece zarejestrowano ok. 50.000 odwiedzających, przy czym w strefie wolnego dostępu – 23.000. Na dalszy wzrost liczby użytkowników Biblioteki wpływ powinny mieć następujące czynniki:

a. Biblioteka posiada duży i wszechstronny księgozbiór naukowy i dydaktyczny (obecnie ponad 800 tys. woluminów). Z zasobów Biblioteki w coraz większym stopniu korzystają pracownicy i studenci innych szkół wyższych regionu kujawsko-pomorskiego oraz uczniowie szkół średnich. Od kilku lat zawierane są osobne umowy ze szkołami średnimi, których uczniowie (olimpijczycy, maturzyści) mogą w uprzywilejowany sposób korzystać ze zbiorów Biblioteki UKW. Na podstawie osobnych umów z Biblioteki korzystają m.in. pracownicy JFTC, policji. Aby proces edukacji informacyjnej szerzej objął uczniów, szczególnie szkół średnich, przyczyniając się do rozwoju ich potencjału wiedzy i kompetencji informacyjnych w Bibliotece planowane jest podjęcie następujących działań:

- zapewnienie szerszej możliwości korzystania z zasobów biblioteki UKW, w pierwszej kolejności dla uczniów szkół średnich, ze szczególnym uwzględnieniem maturzystów oraz w miarę możliwości uczniów szkół gimnazjalnych, przede wszystkim olimpijczyków,
- umożliwienie uczniom uczestnictwa w podstawowych i zaawansowanych szkoleniach w zakresie edukacji informacyjnej (bazy bibliograficzne, abstraktowe, pełnotekstowe).
- podjęcie współpracy z innymi szkołami w regionie.

b. Możliwością poszerzania wiedzy z zakresu informacji, jak również szerszego korzystania z zasobów Biblioteki UKW powinni być objęci także nauczyciele, jednak obecnie osoby nie związane z UKW nie mają możliwości wypożyczania na zewnątrz książek z Biblioteki UKW. § 22 ust. 7 mówi: Osoby niebędące pracownikami, stu-

[6] Zob. Danuta Konieczna: Nowa przestrzeń biblioteczna miejscem aktywności użytkowników i pracowników uczelni. Referat wygłoszony na konferencji naukowej pt. „Stare i nowe w bibliotece - współpraca czy konkurencja", zorganizowanej przez Bibliotekę Uniwersytetu Łódzkiego w Łodzi, w dniach 3-5 VI 2009 r.

dentami lub doktorantami Uniwersytetu mogą korzystać ze zbiorów biblioteki tylko w czytelniach. Przygotowywana jest obecnie zmiana tego punktu statutu, tak aby osoby z zewnątrz za wniesieniem kaucji mogły wypożyczać książki z Biblioteki UKW.

c. W nowym gmachu biblioteki znajduje się zaplecze dydaktyczne obejmujące 7 sal dydaktycznych i salę konferencyjną. Jedną z propozycji w zakresie nowoczesnej dydaktyki jest nowy kierunek studiów: humanistyka drugiej generacji. Studia prowadzone na tym kierunku charakteryzuje praktyczny profil kształcenia silnie ukierunkowany na umiejętności tworzenia i praktycznego wytwarzania materiałów elektronicznych (pisanie, komputerowe składanie, redagowanie, tworzenie portali społecznościowych, blogów, e-booków, stron www, wydawnictw internetowych, bibliotek i archiwów cyfrowych etc.), przygotowując tym samym nie tylko do pracy i funkcjonowania w wybranych sferach działalności kulturalnej, medialnej czy edukacyjnej (pisarskiej, edytorskiej, dziennikarskiej, bibliologicznej), ale też do prowadzenia takiej działalności w mediach elektronicznych, a zwłaszcza w Internecie. Wzrost zainteresowania tym kierunkiem powinien przełożyć się na liczbę korzystających z Biblioteki.

d. Budynek zaplanowano także z myślą o do przeprowadzaniu szkoleń, seminariów, kursów, konferencji, wystaw. Zaplecze dydaktyczne stanowią sale komputerowe, dydaktyczne, pokoje do pracy indywidualnej i zespołowej, przestrzenie społeczne. Mówiąc o salach szkoleniowych warto podkreślić fakt, że są one obecnie powszechnym elementem większości bibliotek akademickich. Przykładowo, we wspomnianych już 22 ostatnio wybudowanych bibliotek we Francji, średnio na każdą bibliotekę przypada ponad 7 sal dydaktycznych. Z sal tych korzystają w coraz większym stopniu także użytkownicy zewnętrzni.

e. Wśród działań *Strategii rozwoju edukacji Miasta Bydgoszczy na lata 2013-2020* (*zadania uczelni wyższych)* ze strony Biblioteki UKW zaplanowano utworzenie: Galerii i Klubu Młodych Artystów - zapewniających możliwość zorganizowania spotkań, wystaw i wernisaży prac utalentowanych młodych bydgoszczan; Regionalnego Centrum Edukacji Informacyjnej - dla realizacji dostępu dla młodzieży zdolnej, maturzystów i olimpijczyków do różnorodnych zasobów Biblioteki tj. księgozbioru, baz danych, różnorodnych pracowni, m.in. digitalizacji, podstawowych i zaawansowanych szkoleń w zakresie edukacji informacyjnej; Centrum Edukacji Regionalnej - na bazie Pracowni „Pamięć Bydgoszczan i Regionu", zajmującego się gromadzeniem, rejestrowaniem, opracowywaniem, udostępnianiem i upowszechnianiem cyfrowych zasobów, związanych z historią regionu, m.in. opowieści, relacji, dokumentów, fotografii mieszkańców regionu dotyczących: życia codziennego, wyglądu miejsc, ważnych wydarzeń historycznych, politycznych, artystycznych, wybitnych osobistości związanych z regionem, zjawisk wielokulturowości.

f. W kwietniu 2013 roku, dzięki współpracy z Pełnomocnikiem ds. Osób Niepełnosprawnych UKW, w Czytelni Informatycznej utworzono w dwa stanowiska ułatwia-

jące dostęp do danych elektronicznych osobom niepełnosprawnym: niewidomych, niedowidzących, niesłyszących i niepełnosprawnych ruchowo. Nawiązana współpraca zaowocowała wzrostem zainteresowania tego środowiska ofertą Biblioteki. Przewidywany jest w najbliższym czasie wzrost użytkowników z tej grupy. Korzystają oni już z oferty szkoleniowej i możliwości organizowania konferencji.

Działania te, w kolejnych latach mogą przyczynić się do wzrostu liczby użytkowników. Niestety, obserwowany od lat spadek liczby kupowanych zbiorów, związany z sytuacją gospodarczą i zmniejszoną kwotą dofinansowania działalności Biblioteki UKW, może wpłynąć na ograniczenie liczby użytkowników. Również zwiększający się udział dokumentów elektronicznych wykorzystywanych w kształceniu, a przede wszystkim w badaniach naukowych, może wpłynąć na krąg odbiorców. Stąd w najbliższych latach Biblioteka musi pokazać, że ma ciekawą ofertę, zaoferować nowe usługi, po to by stać się „trzecim miejscem".

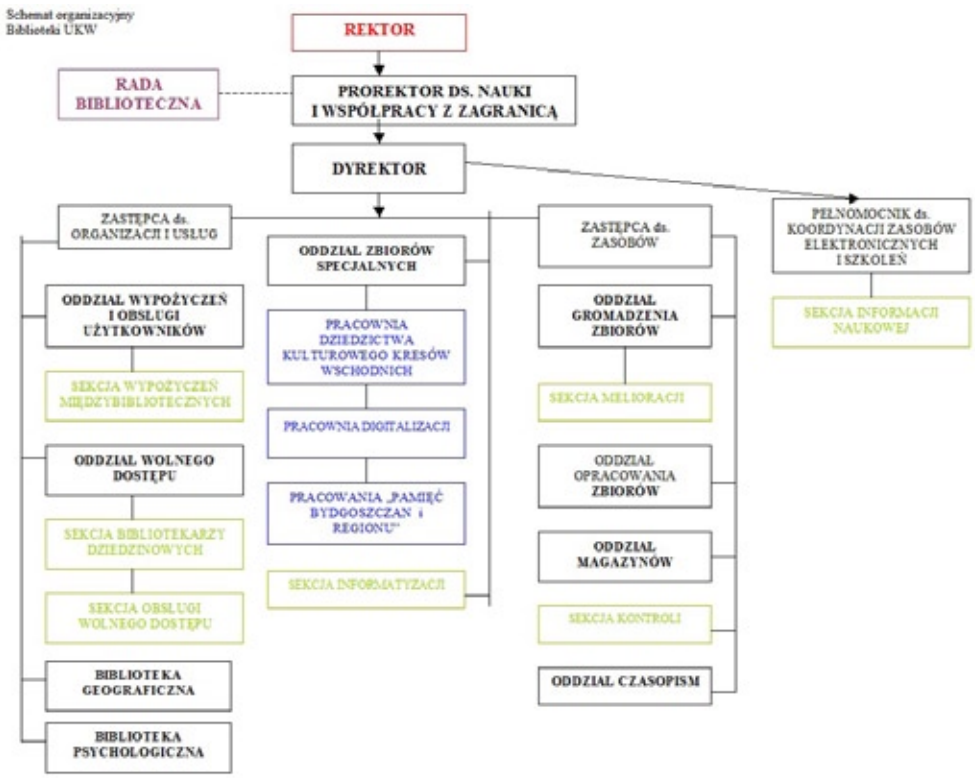

Mgr Monika Kubiak Mgr Anna Markowska

Bydgoszcz – CM UMK

KTO CZYTA, NIE BŁĄDZI, KTO WYBIERA, NIE ZAWSZE…

Abstract

Problems regarding selection e-books for academical medical libraries on the example od Medical Library of Collegium Medicum Nicolaus Copernicus University. How users would like to receive what they really need? Possibilities of e-books publishers and users' needs. Collection subscription versus subscription of single titles. Differences between polish and foreign e-books databases. Access to full text.

Streszczenie

Problemy związane z doborem e-książek dla akademickich bibliotek medycznych, na przykładzie Biblioteki Medycznej Collegium Medicum w Bydgoszczy Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. W jaki sposób czytelnicy mogliby otrzymać to, czego naprawdę potrzebują? Możliwości rynku wydawniczego e-booków a wymagania użytkowników. Opłacalność zakupów pakietowych kontra kupowanie pojedynczych pozycji. Różnice pomiędzy korzystaniem z e-książek obcojęzycznych a polskich. Utrudnienia w dostępie do tekstu.

E-booki. E-książki. Książki elektroniczne. Książki on-line. Małgorzata Góralska w artykule z 2003 roku „Książka on-line: próba objaśnienia zjawiska" proponowała używanie terminu „książki internetowe" jako zamiennik pojęcia „książki on-line", jako że to ostatnie występuje w kilku wersjach, np. jako „on line" i „online", a oba określają rodzaj książek elektronicznych wyodrębniony ze względu na specyfikę dostępu za pośrednictwem sieci komputerowej. W tej sytuacji szerszym pojęciem książki elektronicznej możnaby opisywać postać dokumentu cyfrowego, abstrahując od jego nośnika i dostępu do sieci, czyli „*przekaz przetwarzany przy użyciu technologii komputerowej,*

wyświetlany na ekranie monitora oraz upodobniony w węższym lub szerszym zakresie do tego, który jest charakterystyczny dla drukowanych publikacji"[1].

Jakkolwiek by je nie nazywać, książki internetowe pojawiły się na rynku wydawniczym w Stanach Zjednoczonych w połowie lat 80., a w Polsce po raz pierwszy w roku 1994 w formie anglojęzycznych encyklopedii multimedialnych. W 1998 r. wprowadzono pierwsze specjalne czytniki e-książek umożliwiające odczyt załadowanych treści elektronicznych, tzw. „elektroniczne czytadła", pierwszą e-księgarnię i pierwszą bibliotekę NetLibrary. *Pierwszymi dziełami rozpowszechnionymi w sieci była Biblia, Deklaracja Niepodległości i utwory Szekspira*[2]. Początkowo nikt nie myślał, że e-książka może stać się produktem komercyjnym. Jako pierwszy zdecydował się na wydanie jednej ze swoich opowieści właśnie w tej formie król horroru Stephen King. *Efekt przerósł wszelkie oczekiwania, bo historyjka „Riding the Bullet" sprzedała się w ponad 400 tysiącach egzemplarzy. Przez pierwsze 24 godziny. Spowodowało to przeciążenie i wyłączenie serwerów sklepu gdzie była dostępna. Dzięki temu nazwisko wielkiego pisarza pomogło rozpowszechnić nowe zjawisko, jakim był wówczas e-book*[3].

W przeciwieństwie do czasopism elektronicznych, które dosyć szybko przekonały do siebie czytelników bibliotek akademickich, niemalże wypierając z półek czasopisma w wersji drukowanej (przynajmniej, jeśli chodzi o czasopisma zagraniczne, udostępniane w pakietach bezpośrednio od wydawców lub pośrednio, w bazach łączących publikacje różnych wydawców), e-bookom zabrało to nieco więcej czasu. O ile Biblioteka Medyczna Collegium Medicum w 2003 roku miała w prenumeracie bieżącej około 350 czasopism tradycyjnych i 20 tysięcy czasopism dostępnych on-line, obecnie te proporcje zostały silnie zaburzone i udostępniamy 400 czasopism drukowanych (w tym 22 obcojęzyczne), natomiast ponad 60 tysięcy czasopism on-line (co prawda, lista obejmuje również czasopisma udostępniane w tzw. wolnym dostępie, jednak gdy wyłączymy z listy open access, nadal pozostanie ponad 40 tysięcy czasopism w prenumeracie).

Porównując, sięgając 10 lat wstecz w ofercie Biblioteki nie było ani jednej książki on-line, a pierwszym zwiastunem nowych czasów okazało się kilka pozycji z Medicines Complete traktujących o interakcjach lekowych, zamówionych na rzecz Wydziału Farmaceutycznego w 2006 roku. W sukurs przyszła im oferta Ovid-u, który w ramach prenumeraty Lippincott, Williams and Wilkins oraz LWW Archive dodał do kolekcji on-line 10 pozycji książkowych z różnych dziedzin medycznych.

---

[1] Małgorzata Góralska: Książka on-line: próba objaśnienia zjawiska. *Biul. EBIB*. 2003 nr 7 http://ebib.oss.wroc.pl/2003/47/goralska.php, [dostęp 27 III 2007]

[2] Marta Szloser: Zarys dziejów książki elektronicznej, http://www.wiadomosci24.pl/artykul/zarys_dziejow_ksiazki_elektronicznej_4222.html, [dostęp 28 VIII 2013]

[3] Piotr Kowalczyk: Historia e-książki, czyli 40 lat minęło, http://www.passwordincorrect.com/2011/02/21/historia-e-ksiazki-czyli-40-lat-minelo, [dostęp 28 VIII 2013]

Wszelkie dostępy testowe, które w owym czasie udostępniała Biblioteka Medyczna CM UMK (m.in. e-booki Springera, Elseviera, Oxford University Press) nie cieszyły się zbyt wielką popularnością, a użytkownicy wciąż chętniej sięgali po książki drukowane.

Potwierdzeniem nikłego zainteresowania książkami elektronicznymi w połowie pierwszego dziesięciolecia XXI wieku były badania rozwoju polskiego rynku płatnych książek internetowych oraz wykorzystania tej formy publikacji w bibliotekach w latach 2003-2006 przeprowadzone przez Grzegorza Czapnika w ramach pracy doktorskiej „*Książki internetowe w bibliotekach – dostęp płatny”*.

W badaniach wzięło udział 209 bibliotek, w większości uczelniane i naukowe innego typu. Wśród nich zaledwie 14 zakupiło książki internetowe w omawianym okresie (6,70% odpowiedzi), m.in. 11 bibliotek uczelni państwowych (w tym 9 bibliotek głównych i 2 wydziałowe), 2 biblioteki uczelni niepaństwowych oraz 1 biblioteka pedagogiczna. Za najważniejsze czynniki, które zdecydowały o zakupie książek w formie elektronicznej, biblioteki uznawały szczególną atrakcyjność oferty, np. dostęp do wielu tytułów w ramach jednej licencji, nieograniczoną w czasie dostępność zakupionej książki, chęć rozszerzenia oferty o nowe formy dokumentów, oszczędność miejsca w bibliotece, atrakcyjność książek elektronicznych jako nowinki technicznej, zgłaszane przez użytkowników potrzeby, trudności w zdobyciu wersji drukowanej przy równoczesnej dostępności wersji cyfrowej oraz niższą cenę w porównaniu do jej odpowiednika drukowanego, co ładnie punktowało zalety e-książki jako takiej.

Z kolei po stronie wad znalazły się: brak zainteresowania użytkowników formą elektroniczną, brak środków finansowych na zakup publikacji cyfrowych, jednoczesna dostępność drukowanego odpowiednika, zbyt wysokie ceny książek elektronicznych, zbyt mała lub nieinteresująca oferta dostępnych tytułów książek internetowych, brak informacji o książkach internetowych w katalogach wydawniczych i czasopismach fachowych, a poza tym nieznajomość oferty książek elektronicznych, brak wytycznych dotyczących zasad gromadzenia dokumentów elektronicznych w bibliotece, brak możliwości negocjowania cen i/lub warunków licencji z dostawcami, brak technicznych możliwości zakupu i wykorzystania książek internetowych, konieczność podjęcia dodatkowych obowiązków przez personel biblioteki[4].

Podobnie było z całym rynkiem e-booków na polskim rynku wydawniczym i dystrybutorskim. O ile w Stanach wartość rynku e-booków wzrastała, począwszy od 2000 r. na rok średnio o 80 proc. i w 2009 r. sprzedaż książek elektronicznych miała już 9-procentowy udział w sprzedaży książek ogółem, a jej wartość wyniosła 313 mln

[4] Grzegorz Czapnik: Polski rynek książek internetowych i jego wykorzystanie w bibliotekach, Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy Polonijnych, Wrocław, 4-6 lipca 2007

dolarów, w Polsce w tym samym 2009 roku e-booki stanowiły ułamek procenta sprzedawanych książek, a wartość rynku wyniosła 11-12 milionów złotych[5].

W Bibliotece Medycznej Collegium Medicum UMK pierwszym większym zbiorem e-booków stały się zakupione w ramach ogólnokrajowego dostępu akademickiego przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego pakiety książek elektronicznych Springera (około 3 tysięcy e-książek anglojęzycznych wydanych w roku 2005 oraz niemal 10.000 wydanych w latach 2009-2011, nie licząc 58 wydawnictw encyklopedycznych). Owa kolekcja e-książek zawierała rozmaite kategorie tematyczne, w tym: Computer Science, Engineering, Biomedical and Life Sciences, Medicine, Mathematics and Statistics, Humanities, Social Sciences and Law, Physics and Astronomy, Business and Economics, Earth and Environmental Science, Professional and Applied Computing, Chemistry and Materials Science, Behavioral Science, Architecture and Design, a zatem nie była ściśle przeznaczona dla przyszłych medyków i farmaceutów, lecz zaglądano do niej coraz chętniej, co skłoniło Bibliotekę do zastanowienia się nad możliwością zakupienia bardziej wyspecjalizowanego pakietu e-booków.

Wybór padł na E-brary, czyli wielodziedzinową kolekcję książek elektronicznych kilkuset wydawców z całego świata obejmującą ponad 50.000 tytułów, w tym około 7.000 poświęconych szeroko pojętej biomedycynie (Life Sciences, Medicine, Nursing and Allied Health i Physical Science). Czym kierowaliśmy się przy wyborze kolekcji? Wzięliśmy pod uwagę, że E-brary współpracuje z ponad 350 wydawcami (m. in. AMACOM, Cambridge University Press, Emerald Group, John Wiley & Sons, Kogan Page, The McGraw-Hill Companies, MIT Press, National Academies Press, Palgrave MacMillan, World Bank i wiele innych) wydającymi książki nie tylko w języku angielskim, ale również hiszpańskim, niemieckim, francuskim, korzysta z nowoczesnej technologii, dzięki której statyczne pliki PDF zamieniają się w dynamiczną bazę dokumentów, z możliwościami przeszukiwania i linkowania, umożliwia archiwizowanie oraz udostępniane własnych treści elektronicznych, tj. rozpraw i dysertacji, raportów, manuskryptów oraz innych dokumentów w formacie PDF, książki mogą być czytane on-line lub off-line dzięki opcji ściągania rozdziałów lub całych książek. Rozbudowane menu InfoTools pozwala na szybki dostęp do zewnętrznych zasobów z poziomu zaznaczonego tekstu w dokumencie, np. słowniki, mapy, wyszukiwarki i in., a w dodatku kolekcja oferuje użytkownikom specjalne aplikacje dla urządzeń mobilnych (iOS, Android), dzięki którym można przeszukiwać, czytać, ściągać na własny nośnik, a nawet czytać własne dokumenty. Nie do pogardzenia był również fakt, że książki E-brary są indeksowane w bazach dostępnych w ramach konsorcjum ProQuest, dzięki czemu można było je wyszukiwać w tychże bazach.

[5] Karolina Pawlaczyk: Książka elektroniczna - przyszłość czy codzienność? Warszawskie Targi Książki, konferencja poświęcona tematyce rozwijającego się coraz szybciej rynku publikacji elektronicznych i e-książek, http://www.e-mentor.edu.pl/artykul/index/numer/40/id/850, [dostęp 28 VIII 2013]

E-brary okazało się strzałem w dziesiątkę – statystyki wykorzystania kolekcji rosły przez kolejne trzy lata, podobnie jak zadowolenie czytelników. Platforma była wyposażona w zaawansowane narzędzia ułatwiające korzystanie z książek, jak dodawanie indywidualnych notatek i zaznaczeń w tekście, wstawianie zakładek, organizowanie książek w osobiste kolekcje użytkownika (book shelf), natomiast zaprojektowany przez E-brary czytnik książek posiadał wbudowane menu (Info Tools), dzięki któremu każde słowo w tekście może zostać następnie wyszukane w internetowych słownikach, encyklopediach, wyszukiwarkach i innych zasobach (także zdefiniowanych na życzenie użytkownika). Nie do pogardzenia był fakt, że E-brary zezwalało na jednorazowe wydrukowanie lub kopiowanie do 40 stron tekstu (w ramach jednej sesji). I tak w roku 2009 zanotowano 793 sesje, przejrzano 646 unikatowych dokumentów i 13.404 strony, skopiowano 203 strony, a wydrukowano 3.136 stron), w 2010 użytkownicy przejrzeli 4.812 stron, skopiowali 69 stron i wydrukowali tychże stron – 691, natomiast w roku 2011 odnotowano 3.074 przejrzane strony, 45 skopiowanych stron oraz 3.248 stron wydrukowanych.

Mimo zadowolenia z wyboru E-brary, trochę wbrew swojej woli w 2012 roku zostaliśmy przekonani do rezygnacji z jednej platformy na rzecz partycypacji w prenumeracie kolekcji e-booków Ebsco. Będąc częścią Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu łatwiej nam partycypować w większych zakupach Biblioteki Uniwersyteckiej, aniżeli dokonać zakupu nowej kolekcji na własną rękę. Należąca do EBSCO Publishing (EBSCO) obszerna kolekcja ponad 100 tysięcy książek elektronicznych i książek audio (dawniej NetLibrary) jest zintegrowana z platformą EBSCOhost. Książki elektroniczne i książki audio na platformie EBSCOhost zawierają, obok tych samych opcji co w przypadku baz danych, również dodatkowe funkcje i możliwości specjalnie stworzone do korzystania z książek elektronicznych i audio. Użytkownicy mogą wybrać kolekcje książek z ekranu wyboru baz, prowadzić wyszukiwania w połączonych zbiorach książek elektronicznych, książek audio i baz danych, a otrzymane rezultaty są wyświetlane na jednej liście, co eliminuje wielość różnych platform wyszukiwania dla poszczególnych zbiorów. EBSCOhost umożliwia dostęp do publikacji naukowych wiodących światowych wydawnictw jak: Taylor & Francis Group, Brill Academic Publishers, IOS Press, John Wiley & Sons, Inc., M.E. Sharpe, Inc., Maney Publishing, University of Toronto Press, SAGE Publications, Inc., ABC-CLIO, AudioGO i wiele innych. Stale powiększająca się lista wydawców umożliwia dostęp do książek opublikowanych w ponad 30 językach. Jak na razie statystyki wykorzystania kolekcji Ebsco nie były zbyt imponujące, ale mogło się to wiązać z dostępem jedynie poprzez IP sieci uczelnianej.

Jaskółką na polskim rynku udostępniania akademickich książek on-line stała się czytelnia ibuk.pl. Serwis ibuk.pl to polskie książki on-line (przede wszystkim wydawnictwa PWN i PZWL). Uniwersytet Mikołaja Kopernika obecnie udostępnia około 700

książek (w tym ponad 300 z ogólnie pojętej medycyny). Książkę znajduje się przy pomocy wyszukiwarki, wprowadzając odpowiednie filtry, a następnie klikając w ikonę książki (czytaj). Aby skorzystać ze wszystkich możliwości portalu, należy utworzyć swoje osobiste konto myIbuk, dzięki czemu można korzystać z zaawansowanych funkcji pracy z książką: wyszukiwanie wewnątrztekstowe, dodawanie zakładek, zaznaczanie fragmentów tekstu, wprowadzanie własnych notatek, tagowanie fragmentów, czy eksport notatek.

Niestety, w przeciwieństwie do serwisów obcojęzycznych polskie e-booki na platformie ibuk.pl nie umożliwiają użytkownikom instytucjonalnym możliwości kopiowania czy drukowania choćby fragmentu tekstu, przez dłuższy czas były zabezpieczane watermarkiem transakcyjnym, czyli znakiem wodnym wpisanym w środek publikacji.

W Collegium Medicum, ze względu na działający od trzech lat English Division, zdecydowano się ponadto na zakup trójwymiarowego atlasu anatomicznego Primal Picture, który prócz wyśmienitych grafik oferuje także zdjęcia z sekcji, animacje, czy krótkie filmiki. W 2011 roku zanotowano ponad 300 sesji związanych z owym atlasem, który jest dostępny wyłącznie w ramach IP komputerów podłączonych do serwera uczelni.

Jak zdecydować się na wybór odpowiednich pakietów lub pojedynczych tytułów książek elektronicznych?

Iwona Sójkowska i Filip Podgórski, opisując kryteria oceny elektronicznych źródeł informacji na podstawie Biblioteki Politechniki Łódzkiej wymieniają cały pakiet kryteriów, na który składają się: ciągłość zasobu, zakres tematyczny, zasięg czasowy, zainteresowanie użytkowników, potrzeby użytkowników, formy dostępu, język, zasady udostępniania, komfort użytkownika, warunki archiwizacji, prestiż i marka źródła oraz wydawcy, wreszcie cena. Po przeanalizowaniu poszczególnych kryteriów autorzy konstatują: *Umownie przyjmuje się, iż ciągłość zbiorów, cena oraz statystyki wykorzystania źródeł posiadanych jak i testowanych są czynnikami priorytetowymi i powinny mieć największy wpływ na wybór*[6].

Jaka jest różnica pomiędzy zakupem książek zagranicznych w druku a w wersji online, abstrahując od faktu, że najczęściej zamawia się całe pakiety e-booków zamiast dokonywać wyboru pojedynczych tytułów? Otóż decyzji o zakupie drukowanej książki zagranicznej najczęściej towarzyszy uczucie pewności, że wydaje się pieniądze rozsądnie i celowo. *Pożądane książki zagraniczne wybierane są systematycznie z bogatej światowej oferty wydawniczej, przez zainteresowanych konsultantów i bibliotekarzy. Także na wystawy książek drukowanych dobierane są pozycje przygotowane przez bi-*

[6] Iwona Sójkowska, Filip Podgórski: Kryteria oceny elektronicznych źródeł informacji w kontekście ich zakupu. Artykuł niepublikowany, wygłoszony podczas I Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej Zarządzanie Informacją w Nauce, Katowice 23-24 XI 2006 r.

bliotekę z wielomiesięcznym wyprzedzeniem zgodnie z listami tematycznymi oraz konkretnymi tytułami zaproponowanymi przez użytkowników[7].

Tymczasem przy doborze e-booków trudno jest wybrać poszczególne tytuły, przeznaczyć więcej czasu na ich przetestowanie, jak i szkolenie potencjalnych użytkowników i przyjmowanie do wiadomości ich opinii. *Możliwości szczegółowego przeszukiwania zawartości kolekcji w dowolnym czasie, za pomocą ogólnie dostępnych stron internetowych, na których prezentowane są oferowane serwisy, są mocno ograniczone*[8]. Dostępy testowe do pakietów książek elektronicznych trwają zazwyczaj około miesiąca, a zatem trzy podstawowe kryteria wyboru, czyli ciągłość zasobu, zakres tematyczny i zasięg czasowy podlegają ocenie jednocześnie, a zatem nieco pośpiesznie, co w obliczu rozległej i różnorodnej oferty niesie ze sobą niewygodę i problemy z wyborem. *Dlaczego nie można w trybie ciągłym oceniać zawartości kolekcji na poziomie poszczególnych tytułów? Dochodzimy w tym miejscu do wyeksponowania najsłabszej - wygodnej dla sprzedawcy i uciążliwej dla bibliotek - cechy właściwej większości ofert. Jest nią „pakietowość", czyli sprzedaż wiązana tytułów bardzo potrzebnych ze zbędnymi w jednym module dziedzinowym, jako jednostce handlowej, wspólnie wycenionej* [9].

Aby jak najlepiej wykorzystać okres testowy i pomóc sobie w podjęciu właściwej decyzji o zakupie książek elektronicznych, należy skutecznie poinformować o nim jak największą grupę zainteresowanych użytkowników, nie tylko poprzez umieszczenie informacji o dostępie testowym na stronie Biblioteki, np. w Aktualnościach, czy na kanale RSS, powiadomienie mailem wszystkich kierowników katedr, klinik i zakładów o możliwościach oferowanych przez nowy pakiet, lecz także poprzez zorganizowanie dla zainteresowanych użytkowników prezentacji testowanego serwisu (najlepiej przez przedstawiciela firmy tworzącej lub zajmującej się dystrybucją produktu, który będzie w stanie odpowiedzieć na większość pytań), czy przedstawienie e-booków na zajęciach ze studentami, zarówno na V roku studiów, jak i na studiach doktoranckich. Można również pokusić się o prezentowanie nowych serwisów na łamach pism uczelnianych, w uczelnianych portalach społecznościowych, czy w poczcie wewnętrznej.

Powiększaniu się oferty e-książek towarzyszy większy wybór modeli ich licencjonowania. Jeszcze kilka lat temu rozróżniano co najwyżej dwa podstawowe modele sprzedaży e-booków dla bibliotek - *„model książki drukowanej (ang. print model), w którym tytuł wykorzystywany przez jednego użytkownika jest równocześnie niedostępny dla innych czytelników, a biblioteka, chcąc umożliwić dostęp kolejnym czytelnikom, musi zakupić następne „egzemplarze" książki oraz model subskrypcji baz danych (ang. database subscription model) charakteryzujący się możliwością współbieżnego*

[7] Danuta Dudziak, Urszula Anna Wojtasik: Czy łatwo kupić zagraniczną książkę elektroniczną? *Biuletyn EBIB* nr 3/2007 (84), http://www.ebib.info/2007/84/a.php?dudziak_wojtasik, [dostęp 28 VIII 2013]

[8] Iwona Sójkowska, Filip Podgórski: Tamże

[9] Iwona Sójkowska, Filip Podgórski, Tamże

wykorzystywania publikacji przez nieograniczoną liczbę uprawnionych użytkowników w okresie trwania subskrypcji. (omówione przez Scotta Rice'a w artykule „Against the Grain" podczas omawiania warunków zawartych w umowach licencyjnych)[10].

To z czasem uległo zmianie i obecnie rozróżniamy wiele wariantów licencjonowania e-książek, z których każdy narzuca pewne ograniczenia w pełnym korzystaniu z tekstu, np. ograniczając możliwość kopiowania czy drukowania dokumentów. Inne ograniczenia wiążą się m.in.: z liczbą kupowanych tytułów (bywa, że dostawcy wyznaczają minimalną liczbę zakupionych tytułów, a czasami minimalną kwotę zakupu, czego przykładem pozostaje MyiLibrary z minimum 20 tytułami w pakiecie), okresem, na który nabywa się tytuły (subskrypcja obejmuje najczęściej rok, jak np. w przypadku ProQuest czy Source OECD, ale także po dokonaniu zakupu pakiet e-ksiażek może przejść na własność Biblioteki, jak np. e-booki Springera) lokalizacją zakupionych tytułów (można wykupić dostęp na serwerze wydawcy/dystrybutora lub pobierać dokumenty i przechowywać je na serwerze bibliotecznym – np. kolekcje ProQuesta kontra e-booki Cambridge University Press), grupami użytkowników i/lub miejscem użytkowania (ogranicza się korzystanie z pakietu tylko dla pracowników i/lub studentów uczelni, bądź wykupuje dostęp dla określonego zasobu IP komputerów sieci uczelnianej lub np. tylko dla biblioteki).

Najczęstszej na rynku subskrypcji pakietowej przybywa konkurencja - nowe modele zakupu książek, które przewidują krótkoterminowe wypożyczanie e-booków, jak i wykorzystanie systemu zamawiania PDA (ang. patron driven acquisition), pozwalający wybrać daną książkę z kolekcji samemu użytkownikowi. W pierwszym przypadku biblioteka, zapłaciwszy pewien procent ceny zakupu e-booka w wersji dla jednego użytkownika będzie mogła wypożyczyć go na określony okres, najczęściej do miesiąca. Drugi model – zamawianie książek PDA, wydaje się najwłaściwszy, jako że pozwala na zakup pojedynczych e-książek wybranych osobiście przez bibliotekarzy na podstawie obserwacji własnych (lub kwerend czytelniczych) lub przez samych użytkowników. *System PDA umożliwia bibliotekom tworzenie kolekcji z gwarancją jej dobrego wykorzystania przez użytkowników przy jednoczesnym zachowaniu kontroli nad kierunkiem jej rozwoju i efektywnym zarządzaniem własnym budżetem. Korzystając z tego modelu zakupu biblioteki mogą przygotować listę książek według własnych kryteriów doboru a następnie udostępnić ją użytkownikom, którzy mogą zapoznać się z danymi bibliograficznymi każdej pozycji. Następnie użytkownicy mogą oglądać zawartość pełnotekstową książek i zdecydować, które z nich zostaną zakupione. W ten sposób biblioteki zakupią tylko te pozycje, które zainteresowały czytelników*[11]. Jeśli potencjalny

[10] Grzegorz Czapnik, Tamże

[11] Barbara Chmielewska: Zagraniczne książki elektroniczne w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie – dostępne modele sprzedaży i doświadczenia pracowników Biblioteki. W: Z problemów bibliotek naukowych Wrocławia. III Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy. Wrocław 2011 s. 251-260

użytkownik przegląda e-booka dłużej niż 10 minut, przegląda ponad 10 stron, drukuje, przesyła pocztą elektroniczną, kopiuje bądź wkleja fragmenty tekstu, czy pobiera całą książkę to znak, że jest nią zainteresowany.

Podsumowując, jeśli chodzi o zamawianie e-booków dla bibliotek w tej chwili istnieją dwa podstawowe modele: prenumerata całych pakietów książek on-line lub zakup wybranych, pojedynczych tytułów, przy czym ten drugi pozwala na tworzenie pakietu z większą gwarancją efektywnego wykorzystania. Pamiętajmy, że zakup książek elektronicznych stawia także przed biblioteką pytanie o to, w jaki sposób produkty elektroniczne stają się własnością biblioteki i pod jakimi warunkami, ale to temat na osobną dyskusję.

Tak czy inaczej biblioteki akademickie zwiększają swój zasób e-booków, prenumerują czy zakupują coraz więcej pakietów i pojedynczych tytułów. Proces ów przypomina przechodzenie z czasopism drukowanych na ich wersję on-line, lecz trwa wolniej i mimo wszystko trudno sobie wyobrazić całkowite przeobrażenie kolekcji książkowych w kolekcję elektroniczną. I chociaż zalety książek internetowych wydają sie niezaprzeczalne – nie zajmują półek na regałach, nie trzeba ich przenosić z miejsca na miejsce, są dostępne symultanicznie i charakteryzują się multimedialnością i hipertekstowością, niektórzy wciąż uważają zwrot „książki cyfrowe" za oksymoron, *nie tylko z uwagi na sam wygląd, czy dotyk prawdziwych książek, ale przede wszystkim ze względu na ich… zapach*[12]. Jak mawiał jeden z owych sceptyków, nieżyjący już pisarz s-f Ray Bradbury „Jeśli książka jest nowa - pachnie bardzo ładnie. Jeśli natomiast jest stara to pachnie… jeszcze ładniej."

Bibliografia

Chmielewska Barbara: Zagraniczne książki elektroniczne w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie – dostępne modele sprzedaży i doświadczenia pracowników Biblioteki. W: Z problemów bibliotek naukowych Wrocławia, III Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy, Wrocław 2011 s. 251-260

Czapnik Grzegorz: Polski rynek książek internetowych i jego wykorzystanie w bibliotekach, Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy Polonijnych, Wrocław, 4-6 lipca 2007

Dudziak Danuta: II Seminarium Gromadzenie zbiorów - sztuka wyboru. Omówienie ankiety.. W: II Seminarium: Gromadzenie zbiorów - sztuka wyboru Wrocław 23-24 czerwca 2005, http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/grom2/dudziak.php, [dostęp 7 III 2007]

Dudziak Danuta, Wojtasik Urszula Anna: Czy łatwo kupić zagraniczną książkę elektroniczną? *Biuletyn EBIB* 2007 nr 3, http://www.ebib.info/2007/84/a.php?dudziak_wojtasik, [dostęp 28 VIII 2013]

Garrod Penny: Książki elektroniczne w bibliotekach brytyjskich: aktualna sytuacja. *Biuletyn EBIB* 2004 nr 7, http://ebib.oss.wroc.pl/2004/58/garrod.php, [dostęp 21 III 2005]

Góralska Małgorzata: Książka on-line: próba objaśnienia zjawiska. *Biuletyn EBIB* 2003 nr 7, http://ebib.oss.wroc.pl/2003/47/goralska.php, [dostęp 27 III 2007]

[12] http://www.wprost.pl/blogi/ireneusz_piecuch/?B=2100

Jazdon Artur: Problematyka organizacji zasobów w nowoczesnej bibliotece akademickiej. W: Nowoczesna Biblioteka Akademicka: Olsztyn 20-21 maja 2004 http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/nba/jazdon.artur.php. [dostęp 21 III 2005], [dostęp 28 VIII 2013]

Kowalczyk Piotr: Historia e-książki, czyli 40 lat minęło, http://www.passwordincorrect.com/2011/02/21/historia-e-ksiazki-czyli-40-lat-minelo, [dostęp 28 VIII 2013]

Pawlaczyk Karolina: Książka elektroniczna - przyszłość czy codzienność? Warszawskie Targi Książki, konferencja poświęcona tematyce rozwijającego się coraz szybciej rynku publikacji elektronicznych i e-książek, http://www.e-mentor.edu.pl/artykul/index/numer/40/id/850, [dostęp 28 VIII 2013]

Sójkowska Iwona, Podgórski Filip: Kryteria oceny elektronicznych źródeł informacji w kontekście ich zakupu. Artykuł niepublikowany, wygłoszony podczas I Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej Zarządzanie Informacją w Nauce, Katowice 23-24 listopada 2006 r.

Szloser Marta: Zarys dziejów książki elektronicznej, http://www.wiadomosci24.pl/artykul/zarys_dziejow_ksiazki_elektronicznej_4222.html, [dostęp 28 VIII 2013]

Wojtasik Urszula Anna: Organizowanie dostępu do książek. W: II Seminarium: Gromadzenie zbiorów - sztuka wyboru, Wrocław 23-24 czerwca 2005, http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/grom2/wojtasik.php, [dostęp 7 III 2007], http://www.wprost.pl/blogi/ireneusz_piecuch/?B=2100, [dostęp 28 III 2013]

Mgr Krystyna Kalisz Joanna Sowa

Katowice – SUM

TWORZENIE ZASOBÓW BIBLIOTECZNYCH BIBLIOTEKI ŚLĄSKIEGO UNIWERSYTETU MEDYCZNEGO W KATOWICACH

Abstract

A basic and primary task of the Acquisition Department in the Main Library of Medical University of Silesia, as well as of all other libraries, is the process of bulding library resources, whose basis is permanently the act of buying.

The paper presents issues associated with buying publications using library's financial assets, didactic assets as well as with buying on the base of grants and sponsors' funds.

The criteria of choosing the suitable purchase forms are shown. Moreover, problems resulting from the changing procedures of ordering and accouting for publications are emphasized.

Despite multiple difficulties, the ways of purchasing resources presented in the paper helps regularly enrich the resources of the Library according to the current curriculum as well as the real readers' needs.

Streszczenie

Naczelnym i podstawowym zadaniem Działu Gromadzenia Biblioteki Śląskiego Uniwersytetu Medycznego jak i wszystkich bibliotek jest „budowanie zasobów bibliotecznych", którego podstawą był i jest zakup.

W referacie przedstawiono zagadnienia związane z zakupem wydawnictw realizowanych ze środków bibliotecznych, dydaktycznych, umów i funduszy sponsorskich.

Zaprezentowano kryteria wyboru odpowiednich form zakupu. Zwrócono uwagę na problemy związane ze zmieniającymi się zasadami procedur zamawiania i rozliczania zakupu a także czynności towarzyszące wprowadzaniu nabytków do zbiorów.

Pomimo licznych trudności omawiany w referacie sposób zakupu zbiorów pozwala na regularne wzbogacanie zasobów bibliotecznych zgodnie z obowiązujcym programem nauczania i rzeczywistym potrzebom czytelników.

Praca w dziale gromadzenia jeszcze do niedawna skupiała się na tradycyjnych formach bibliotecznych: zakupie książek, prenumeracie czasopism, prowadzeniu polityki wymiany i darów, przeprowadzaniu skontrów. Należało śledzić rynek wydawniczy, wyłapywać nowości z dziedziny medycyny i nauk pokrewnych, kierując się nie tylko znajomością słownictwa i terminologii medycznej, ale co jest wiele trudniejsze – intuicją, pozwalającą domyślić się treści medycznych pod pozornie mało naukowym tytułem. Przydatna okazywała się w pracy tego działu, zarówno umiejętność odnajdywana odpowiednich stron internetowych, korzystania z katalogów on-line, jak i najstarsza forma zdobywania informacji - rozmowa. Do tego potrzebna już była wrażliwość, czas i chęć wysłuchania czytelnika, spora dawka dyplomatycznej dociekliwości, a ponadto zapamiętanie i kojarzenie faktów.

Według legendy patronami działu gromadzenia są Pizystrat i Polykrates, dwaj starożytni tyrani greccy, którzy zbierali książki. Pizystrat kierował ponoć komisją, zajmującą się kolekcjonowaniem, a następnie redagowaniem poematów „Iliady" i „Odysei. Do tego zaś konieczne było nie tylko zgromadzenie najlepiej zachowanych egzemplarzy eposów, ale także ich odpowiednie przechowywanie.

Tyle legenda. Dziś może bardziej do pracy w tym dziale zamiast tyranów potrzebni byliby herosi…. A może i oni odczuliby trwogę zapoznając się z zarządzeniami, śledząc zmieniające się wytyczne i próbując zrozumieć zasady zakupu i przetargów obowiązujących obecnie.

Naczelnym i podstawowym zadaniem Działu Gromadzenia Biblioteki Śląskiego Uniwersytetu Medycznego jak i wszystkich bibliotek jest „ budowanie zasobów bibliotecznych", którego podstawą był i jest zakup.

Wyboru odpowiednich form zakupu dokonujemy zgodnie z Zarządzeniem Rektora Śląskiego Uniwersytetu Medycznego w Katowicach nr 10/2009 z dnia 13.02.2009 (z zm).

W oparciu o ten akt prawny kierujemy się dwoma kryteriami:

Po pierwsze – data wydania. Zgodnie z tym wyróżniamy zakup nowości i zakup w celu uzupełnienia zbiorów.

Po drugie – wartość zamówienia**.**

Nowości wydawnicze mają zawsze charakter nieprzewidywalny, ponieważ Biblioteka nie jest w stanie przewidzieć co, kiedy i o jakiej wartości ukaże się na rynku wydawniczym. Zatem nowości nie mogą zostać z należytą starannością wcześniej zaplanowane do zakupu.

W związku z tym szacowanie wartości zakupu nowości wydawniczych dokonywane jest dla każdego tytułu z osobna. Jeżeli wartość zamówienia na daną nowość wydawniczą (tytuł) liczona łącznie dla całego roku nie przekracza równowartości kwoty 14 000 euro, jego realizacja odbywa się z wyłączeniem ustawy o zamówieniach publicznych (Pzp.art.4 pkt 8).

Jeżeli zaś wartość zamówienia na daną nowość wydawniczą (tytuł) liczona łącznie dla całego roku przekracza równowartość kwoty 14000 euro mają zastosowanie przepisy ustawy Pzp mówiące o konieczności przeprowadzenia postępowań przetargowych, które wyłonią wykonawców do zrealizowania danego zamówienia.

W przypadku zakupu książek wydanych w latach ubiegłych, które nabywamy w celu uzupełnienia zbiorów ustalamy ich wartość szacunkową i zakupy dokonywane są sukcesywnie (zamówienia udzielane w częściach) a wartością zamówienia jest łączna wartość poszczególnych części. Tego typu zakupy są dokonywane w drodze postępowań przetargowych zgodnie z procedurami określonymi w ustawie Pzp.art. 32 ust.4.

Jeżeli chodzi o zakup czasopism przyjęto następujące zasady:

- dostawcę czasopism polskich i zagranicznych na dany rok wyłaniamy w drodze postępowania przetargowego,
- poza przetargiem, w trakcie roku, mamy prawo do zakupu czasopisma, które pojawiło się na rynku jako nowość wydawnicza, (R.1, Vol.1, nr 1), ponieważ w umowie przetargowej zabezpieczamy się zapisem dotyczącym możliwości domawiania nowych tytułów i sposobu kalkulacji ich ceny, np. *rabat udzielany na domawiane tytuły nie może być mniejszy niż zaproponowany na tytuły z listy przetargowej*

W sytuacji, kiedy dostawca wyłoniony w drodze przetargu nie może zapewnić nam prenumeraty nowego czasopisma wysyłamy zapytania o cenę do redakcji lub księgarń, porównując koszty prenumeraty wybieramy wariant najkorzystniejszy cenowo.

Jeżeli redakcja jest jedynym dystrybutorem wydawanego przez siebie nowego tytułu możemy tam dokonać bezpośredniego zakupu. Z takimi przypadkami mamy do czynienia często przy zakupie wydań specjalnych, suplementów czy zeszytów edukacyjnych.

Zakup czasopism istniejących już na rynku wydawniczym, a nie prenumerowanych dotychczas przez bibliotekę dokonujemy w trybie przetargu nieograniczonego. W takich wypadkach, nawet kilka razy w roku sprządzamy zapotrzebowania oraz wysyłamy wniosek o uruchomienie procedury zamówienia publicznego do Działu Zamówień Publicznych.

Bez względu na formę realizacji zakupu (przetarg czy z wyłączeniem ustawy Pzp) zamówienia dokonywane są na podstawie zaakceptowanych przez władze Uczelni zapotrzebowań, których wzór stanowi Załącznik nr 2 i 3 do Zarządzenia Nr 10/2009 (z zm.).

Dział Gromadzenia wypełnia druk Zapotrzebowania, wpisując obok zamawianych pozycji ich cenę jednostkową netto, stawkę VAT i obliczając wartość brutto. Ceny znajdujemy na stronach internetowych, bądź bezpośrednio od oferentów składających propozycje zakupów.

Każde zapotrzebowanie zawiera uzasadnienie zakupu. I tak:

- brak w zbiorach, jeżeli danego wydawnictwa nie ma w Bibliotece
- w przypadku dokupienia egzemplarzy pozycji już będącej w zbiorach Biblioteki podajemy ich ilość (liczbę egzemplarzy), lokalizację, stopień ich wykorzystania oraz motywację zasadności zakupu.
- czasopisma lub wydania specjalne – staramy się sprecyzować tematykę i dziedzinę medycyny.

Zakup testów psychologicznych oraz materiałów na innych nośnikach (DVD, CD ROM) kupujemy z wyłączeniem ustawy Pzp.

Po zatwierdzeniu zapotrzebowania wypełniamy dokumentację podstawowych czynności postępowania. Określamy :

- opis przedmiotu zamówienia (np. zakup książki, czasopism, itd.)
- wartość szacunkowa zamówienia netto
- wartość szacunkowa zamówienia w euro netto
- wykaz wykonawców, których zaproszono do złożenia propozycji cenowych (co najmniej dwóch)
- wykaz wykonawców, którzy złożyli propozycje cenowe
- wskazanie wybranej propozycji cenowej
- nazwa i siedziba firmy, której propozycję cenową wybrano
- uzasadnienie wyboru oferty i inne istotne z punktu prowadzonego postępowania informacje.

Po zatwierdzeniu protokołu wypełniamy zamówienie wg wzoru, zgodnie z obowiązującym zarządzeniem .

Zamówienia wysyłamy listownie.

Każde wysłane zamówienie zostaje zarejestrowane w module gromadzenia katalogu Aleph. Umożliwia to kontrolę realizacji zamówień, poniesionych kosztów oraz poszczególnych budżetów.

Faktury za zamówione pozycje po zarejestrowaniu w kancelarii Uczelni są kierowane do Biblioteki , gdzie po sprawdzeniu formalnym przez pracowników Działu Gromadzenia zostają opracowane pod względem merytorycznym. Polega to na dokładnym opisaniu faktury z uwzględnieniem:

- wpisu do rejestru nowych nabytków
- określenia wartości jaka ma zostać wpisana do ewidencji zbiorów
- podania źródła finansowania (budżet biblioteki, umowy, granty, dydaktyka, sponsorzy)
- kwalifikowania zakupu do wydatków strukturalnych
- przyporządkowanie do właściwego konta budżetowego

W przypadku zakupu w ramach przetargu dodatkowo podajemy numer umowy zawartej z kontrahentem wraz z jej rozliczeniem.

Zatwierdzoną przez dyrektora biblioteki fakturę przesyłamy do Działu Kosztów.

Opłaconą kopię faktury rejestrujemy w module gromadzenia katalogu Aleph, przyporządkowując ją do wcześniej wprowadzonego zamówienia.

Kolejnym etapem pracy nad nowo zakupionymi wydawnictwami jest :

- dla wydawnictw zwartych – oklejenie kodem kreskowym i paskiem zabezpieczającym przed kradzieżą, nadanie numeru inwentarzowego oraz określenie biblioteki docelowej danego nabytku

- dla wydawnictw ciągłych – rejestracja wpływu w systemie Aleph, również oklejenie paskiem zabezpieczającym przed kradzieżą i skierowanie czasopisma do konkretnej biblioteki

Oprócz zakupu innymi formami gromadzenia zbiorów są dary i wymiana. Ich wprowadzenie do zbiorów przebiega w oparciu o wewnętrzną Procedurę Kontroli nr I/51, na podstawie której powołano Komisję ds. Wyceny Zbiorów Bibliotecznych. Do jej zadań należą:

- przygotowanie materiałów bibliotecznych do wyceny

- określenie wartości rynkowej materiałów bibliotecznych wg następujących zasad:

1. wartość materiałów bibliotecznych określa się na podstawie analizy aktualnych cen rynkowych z uwzględnieniem stanu i stopnia zużycia,
2. w przypadku braku możliwości uzyskania informacji o cenach rynkowych wartość określa się na podstawie cen antykwarycznych
3. jeżeli nie można ustalić ani ceny rynkowej ani ceny antykwarycznej, to wartość materiałów ustala się na drodze oszacowania, stosując ceny inwentarzowe (historyczne) z uwzględnieniem inflacji oraz stopnia zużycia

- sporządzenie protokołu wyceny materiałów bibliotecznych oraz wykazu wpływów z ustalonymi przez Komisje wartościami,

Po zatwierdzeniu protokołu wyceny materiałów bibliotecznych przez Rektora książki zostają wprowadzone do zbiorów.

Do zadań Działu Gromadzenia należy również przeprowadzanie skontrum w Bibliotece Głównej oraz w oddziałach Biblioteki, prowadzenie wymiany międzybibliotecznej, gospodarka dubletami, wprowadzanie danych o zasobach czasopism zagranicznych do Głównej Biblioteki Lekarskiej, przygotowywanie oraz wysyłka transportów książek i czasopism do bibliotek wydziałowych.

Zmieniają się czasy. Najpierw bibliotekarz był kustoszem dorobku kulturalnego, potem coraz częściej utożsamiano ten zawód z symbolem życiowej porażki. Zawsze jednak jego zadania były takie same: gromadzić, opracować, przechować i udostęp-

niać. I zawsze tworzenie biblioteki zaczynało się od gromadzenia zbiorów. Może dziś praca w tym dziale kojarzy się bardziej z ekonomią, księgowością czy prawem, ale nadal jest czynnością biblioteczną, a my, pracownicy Działu Gromadzenia po prostu realizujemy powołanie służenia czytelnikowi.

Słowem- jeżeli Biblioteka jest sercem uczelni – Dział Gromadzenia jest sercem Biblioteki.

Bibliografia

Hollender Henryk: Gromadzenie po macoszemu. *Forum Akademickie* [on-line] 2009 nr 1 (43) [Dostęp 30 XI 2012]. Dostepny w World Wide Web:
http://www.forumakad.pl/forumksiazki/2009/43/07_gromadzeniepo_macoszemu.html

Howorka Bolesław: Bibliotekarze wobec ustawy „Prawo zamówień publicznych". *Forum Bibl. Med.* 2008 R. 1 nr 2 s. 218-227

Nowak Ewa: Wymiana publikacji jako jedna z form współpracy Bibliotek Medycznych. *Forum Bibl. Med.* 2008 R 1 nr 2 s. 244-249

Wojciechowski Jacek: Organizacja i zarządzanie w bibliotekach, Warszawa: PWN 1997

Mgr Justyna Seiffert
Katowice – SUM

KSZTAŁTOWANIE BIEŻĄCEJ PRENUMERATY CZASOPISM ZAGRANICZNYCH Z WYKORZYSTANIEM LOKALNEJ ANALIZY CYTOWAŃ

Summary

The aim of the study was to determine the list of 27 journals which will be subscribed as a part of LWW consortium by the Main Library of Medical University of Silesia. The method used was local citation analysis, which assumes that the most important journals in library collection are those which are the most cited, because they are the most frequently used. The usefulness and limitations of the method in collection building was shown.

Streszczenie

Celem badania było wybranie 27 tytułów czasopism z listy ala-carte oferowanych przez konsorcjum LWW. Jednym z elementów składających się na podjętą decyzję była analiza cytowań oferowanych czasopism, jednak skupiająca się tylko i wyłącznie na cytowaniach pochodzących od pracowników Śląskiego Uniwersytetu Medycznego w Katowicach. Metoda lokalnej analizy cytowań zakłada, że czasopisma najczęściej cytowane w uczelni to czasopisma najczęściej wykorzystywane a więc najbardziej potrzebne w bibliotece. W artykule przedstawiono wady i zalety metody.

Wstęp

Prenumerata czasopism naukowych w bibliotece medycznej jest filarem dobrze zbudowanej kolekcji. Szczególnie prenumerata czasopism zagranicznych, której koszty jest wysoki i stale wzrasta, może stanowić wrażliwy punkt w budżecie biblioteki. Jako że niemożliwe jest zaprenumerowanie wszystkich dostępnych wartościowych tytułów z każdej z dziedzin medycyny[1], ważne jest, aby wybór tytułów czasopism zagranicznych był dokonywany w sposób celowy, przemyślany i poparty analizą danych z licznych źródeł.

[1] Nuria Vallmitjana, L.G. Sabate: Citation analysis of Ph.D. dissertation references as a tool for collection management in an academic chemistry library. *College & Research Libraries* 2008 Vol.69 No 1 p.72

Źródłem danych stanowiących podstawę oceny potrzeb czytelniczych mogą być[2]:

- analizy statystyk bibliotecznych – np. wykorzystanie czasopism w czytelniach, wada: ocenia się to, co jest dostępne w bibliotece; metoda nieprzydatna, jeśli mamy zadecydować o wyborze nowych tytułów do prenumeraty;
- analizy wypożyczeń międzybibliotecznych – wada: dotyczy tylko materiałów niedostępnych w bibliotece, jako metoda samodzielna nie pokazuje wykorzystania zbiorów dostępnych w bibliotece;
- ankiety czytelnicze – subiektywna ocena potrzeb użytkowników, wada: prezentuje potrzeby tylko tych czytelników, którzy zechcieli wypełnić ankietę;
- obserwacja zachowań czytelniczych – wada: nie zawsze możliwa do przeprowadzenia, szczególnie w dobie powszechnego dostępu do internetu i dostępu do źródeł licencjonowanych np. przez serwer proxy;
- opinie komisji eksperckich – wada: metoda bardzo subiektywna, reprezentująca zdanie niewielkiej grupy osób,
- analizy bibliometryczne – analizy oparte na wskaźnikach bibliometrycznych (np. Impact Factor) oraz analizy cytowań[3].

Poniższa analiza wykorzystuje ostatnią z przedstawionych metod.

Dane dostarczane przez indeksy cytowań wykorzystywane bywają na różne sposoby, często nie przewidziane przez twórców baz. Jednym z takich zastosowań może być lokalna analiza cytowań, gdzie głównym punktem zainteresowania badającego jest określenie listy tytułów czasopism, najczęściej cytowanych przez wybraną grupę publikujących. Najważniejszym założeniem tej metody jest stwierdzenie, że „im częściej cytowane publikacje tym cenniejsze; będą w dalszym ciągu często wykorzystywane i w rezultacie jest niezwykle istotne, aby znalazły się one w zbiorach biblioteki"[4].

Cel

Celem badania było określenie listy 27 tytułów czasopism, które powinny zostać wybrane z listy „ala-carte" do zaprenumerowania w 2014 r. w ramach konsorcjum LWW.

Biblioteka Śląskiego Uniwersytetu Medycznego w Katowicach uczestniczy w konsorcjum LWW od kilku lat. Na pakiet tytułów dostępnych w każdej z bibliotek w ramach konsorcjum składają się dwie listy. Pierwsza tzw. fixed collection to lista tytułów,

[2] Philip M. Davis: Where to spend our e-journal Money? Defining a university library's core collection through citation analysis. *portal: Libraries and the Academy* Vol. 2 no. 1 p. 155-156.

[3] Aneta Drabek: Próba oceny prenumeraty czasopism zagranicznych w bibliotekach ze szczególnym uwzględnieniem bibliotek uniwersyteckich oraz biblioteki Wyższej Szkoły Biznesu w Nowym Sączu. *Biuletyn EBIB* 11/2001 (29). [dokument elektroniczny] Dostęp: 5 XI 2013 http://www.ebib.pl/biuletyn-ebib/29/a.php?drabek

[4] Peggy Johnson: Fundamentals of collection development and management. Chicago 2009 p.247

do których wszyscy członkowie konsorcjum mają dostęp oraz lista tytułów wybranych z listy ala-carte – różna dla każdego z członków konsorcjum. Co roku lista wybranych tytułów jest weryfikowana.

Metoda

Zastosowaną metodą była lokalna analiza cytowań, polegająca na określeniu 10 letniej cytowalności poszczególnych tytułów z listy oferowanej przez wydawcę. Analizie poddano pozycje bibliografii załącznikowej w artykułach pracowników naukowych Śląskiego Uniwersytetu Medycznego w Katowicach (SUM). Badaniem objęto publikacje pracowników z ostatnich 10 lat. Źródłem informacji o pozycjach bibliografii załącznikowej czyli cytowaniach była baza Science Citation Index.

Dzięki zastosowaniu lokalnej analizy cytowań możliwe było stworzenie indywidualnego profilu potrzeb użytkowników w konkretnej bibliotece. Wykorzystanie gotowych dziedzinowych list tytułów czasopism, które powstały na podstawie analizy obejmującej wszystkich publikujących w danej dziedzinie wiedzy (dziedzinie medycyny), jest wygodniejsze, ale nie bierze pod uwagę lokalnej specyfiki[5]. Z kolei objęcie badaniem tylko publikacji pracowników naukowych (w wielu badaniach tego typu analizuje się prace doktorskie lub magisterskie[6]) podyktowane było zdefiniowaniem tej grupy jako docelowej, korzystającej z czasopism zagranicznych. Wybór bazy Science Citation Index (SCI) oraz źródła cytowań w postaci artykułów z czasopism uzależnione było od specyfiki nauki, jaką jest medycyna. Właśnie ta forma publikacji jest najszybszym sposobem komunikowania się środowiska naukowego, co miało znaczenie dla badania, gdzie ważny był czynnik aktualności. Aktualność jest istotna ze względu na zmieniające się trendy w nauce i konieczność rokrocznego aktualizowania listy tytułów wybranych do prenumeraty.

Metoda została opracowana na podstawie bogatej literatury zagranicznej, prezentującej badania przeprowadzone w bibliotekach różnego typu. Brak jednak w publikacjach jednolitych zasad dotyczących sposobu przeprowadzania tego typu badania. Próbę określenia wytycznych dla przeprowadzania lokalnej analizy cytowań podejmują Kristin Hoffmann i Lise Doucett[7].

---

[5] Margaret J. Sylvia: Citation analysis as an unobtrusive method for journal collection evaluation using psychology student research bibliographies. *Collection Building* 1998 Vol. 17 No 1 p. 20;

Hye-Kyung Chung: Evaluating academic journals using Impact Factor and local citation score. *Journal of Academic Librarianship* 2007 Vol. 33 No 3 p. 393

[6] Pierre Feyereisen, Anne Spoiden: Can local citation analysis of master's and doctoral theses help decision-making about the management of the collection of periodicals? A case study in psychology and education sciences. *Journal of Academic Librarianship* 2009 Vol. 35 No 6 pp. 514-522

Nuria Vallmitjana, L.G. Sabate, op. cit., p.72-81

[7] Kristin Hoffmann, Lise Doucett: A review of citation analysis methodologies for collection management. *College and Research Libraries* 2012 Vol. 73 No 4 p. 321-335

Przeprowadzenie analizy

Pierwszym niezbędnym elementem analizy było zbudowanie wyszukiwania w SCI, dzięki któremu zlokalizowana zostanie przeważająca większość publikacji pracowników SUM. Wyszukiwanie to wykonane zostało w części bibliograficznej SCI, czyli w zakładce *Web of Science* w funkcji *Serach*. Przeszukiwano pole afiliacji autora (AD).

Przeprowadzono kolejne elementy wyszukiwania, które następnie połączono operatorem OR:

AD=(slas* uniw* med*)
AD=(med* SAME (zabrze or katowice or sosnowiec or bytom))
AD=(sum SAME (katowice or zabrze or bytom or sosnowiec))
AD=(slam SAME (katowice or zabrze or bytom or sosnowiec))
AD=((slask* akad* med*) NOT wroclaw*)
AD=(med* SAME univ* SAME siles*)
AD=(siles* OR med*)
AD=(siles* SAME sch* SAME med*)

Każde z wyszukiwań zostało ograniczone do bazy SCI i 10 letniego okresu.

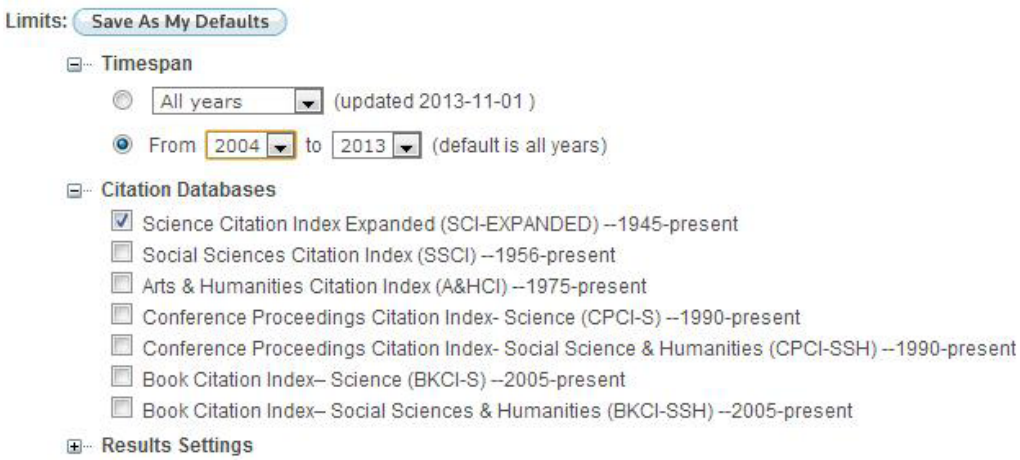

W rezultacie powyższe wyszukiwanie zostało umieszczone w historii wyszukiwań.

Następnie po przejściu do zakładki *Web of Science* do funkcji *Cited Reference Search* wyszukano cytowania dla tytułu czasopisma, które było analizowane. Ponownie ustawiono limity na 10 lat i tylko bazę SCI.

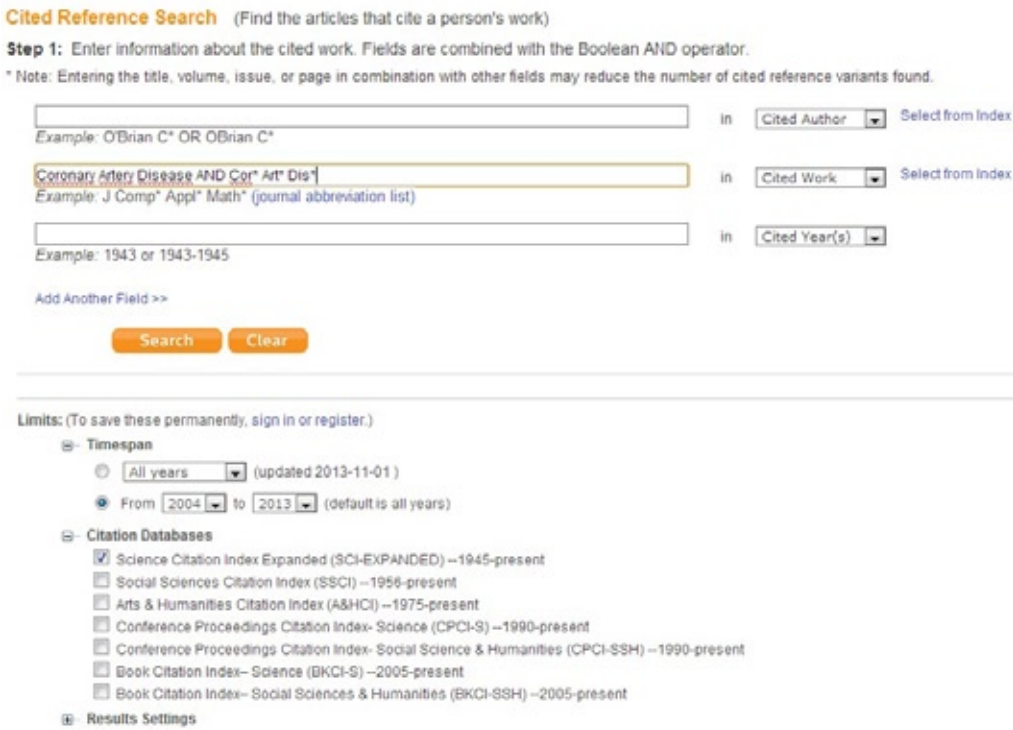

W związku z ograniczeniem w SCI możliwości wybrania większej niż 500 liczby rezultatów, dzielono okres 10 lat na krótsze zakresy, poprzez wpisanie w trzecie pole wyszukiwania zakresu lat.

Po przeprowadzeniu wyszukiwania (zaznaczeniu w *Cited Reference Index* wszystkich prac z wyszukanego tytułu), jako rezultat otrzymano wszystkie cytowania za wybrany okres. Poszczególne zakresy lat zostały połączone operatorem OR w historii wyszukiwania.

# 12	4,666	#11 OR #10 *Databases=SCI-EXPANDED Timespan=2004-2013*	Edit		
# 11	874	Cited Work=(Coronary Artery Disease OR Cor* Art* Dis*) AND Cited Year=(2009-2013) *Databases=SCI-EXPANDED Timespan=2004-2013*			
# 10	3,880	Cited Work=(Coronary Artery Disease OR Cor* Art* Dis*) AND Cited Year=(2004-2008) *Databases=SCI-EXPANDED Timespan=2004-2013*			

Rezultat połączono z wyszukanymi publikacjami pracowników SUM .

Web of Science® *now* with books

Search History

Set	Results	Save History / Create Alert / Open Saved History	Edit Sets	Combine Sets (AND / OR, Combine)	Delete Sets (Select All, Delete)
# 13	38	#12 AND #9 *Databases=SCI-EXPANDED Timespan=2004-2013*	Edit		
# 12	4,666	#11 OR #10 *Databases=SCI-EXPANDED Timespan=2004-2013*	Edit		
# 11	874	Cited Work=(Coronary Artery Disease OR Cor* Art* Dis*) AND Cited Year=(2009-2013) *Databases=SCI-EXPANDED Timespan=2004-2013*			
# 10	3,880	Cited Work=(Coronary Artery Disease OR Cor* Art* Dis*) AND Cited Year=(2004-2008) *Databases=SCI-EXPANDED Timespan=2004-2013*			
# 9	6,880	#1 OR #2 OR #3 OR #4 OR #5 OR #6 OR #7 OR #8 *Databases=SCI-EXPANDED Timespan=2004-2013*	Edit		
# 8	773	AD=(siles* SAME sch* SAME med*) *Databases=SCI-EXPANDED Timespan=2004-2013*	Edit		
# 7	5,971	AD=(siles* SAME med*) *Databases=SCI-EXPANDED Timespan=2004-2013*	Edit		
# 6	5,394	AD=(Med* SAME univ* SAME siles*) *Databases=SCI-EXPANDED Timespan=2004-2013*	Edit		
# 5	60	AD=((slask* SAME Akad* SAME med*) NOT WROCLAW*) *Databases=SCI-EXPANDED Timespan=2004-2013*	Edit		

Po kliknięciu w liczbę rezultatów możliwe było przejrzenie wykazu publikacji pracowników SUM, w których zacytowano analizowane czasopismo. Poniżej przykład jednej z takich publikacji.

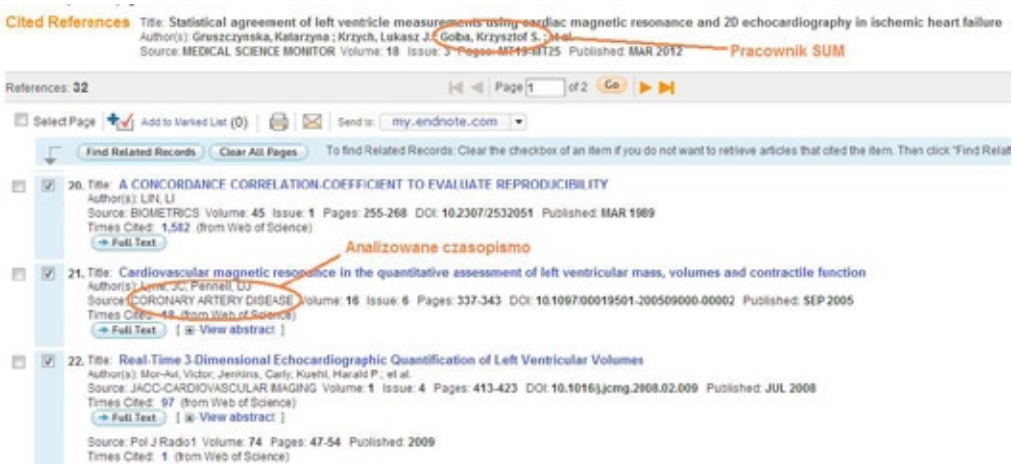

W podobny sposób przeanalizowano wszystkie tytuły z listy LWW ala-carte. Następnie uszeregowano je i wyodrębniono najczęściej cytowane.

Podsumowanie

Metoda lokalnej analizy cytowań, zastosowana do określenia czasopism, które warto zaprenumerować, jest niewątpliwie doskonałym narzędziem, aczkolwiek ma również swoje ograniczenia.

Pierwszą wadą, najczęściej przytaczaną, jest stwierdzenie, że dostępność generuje cytowalność[8]. Zakłada ono, że jeżeli naukowiec nie ma dostępu do pełnych tekstów artykułów z danego czasopisma, to go nie zacytuje. W przypadku zastosowania lokalnej analizy cytowań, konsekwencją tego będzie, że biblioteka nie zakupi tego tytułu.

Drugi zarzut dotyczy w pewnej mierze warsztatu naukowego i wprowadza wątpliwość, czy autor musi mieć pełny tekst artykułu, żeby go zacytować. Może skorzystać ze streszczenia na stronie wydawcy czasopisma lub streszczeń w bazach danych. Może też zacytować artykuł za innym badaczem/publikacją.

Problematycznie może być także w tej metodzie nie uwzględnianie wielkości czasopisma, czyli ilości publikowanych rocznie artykułów. Wskaźnik Impact Factor, który reprezentuje rodzaj globalnej analizy cytowań, uwzględnia stosunek ilości publikowanych artykułów do liczby cytowań[9]. Ma w tym punkcie przewagę nad lokalną analizą cytowań, w której bierze się pod uwagę tylko „surowe" dane w postaci liczby cytowań.

[8] Penny M. Beile, David N. Boote, Elizabeth K. Kilingsworth: A microsope or a mirror? A Question of study validity rearding the use of dissertation citation analysis for evaluating research collections. *Journal of Academic Librarianship* Vol. 30 No 5 p. 352

[9] Pierre Feyereisen, Anne Spoiden, op. cit., p.520.

Konkludując i mając na uwadze niewątpliwe zalety tej metody, należy bardzo mocno podkreślić, że stosowanie metody lokalnej analizy cytowań jako samodzielnej przy budowaniu kolekcji czasopism zagranicznych jest niewskazane. Rezultaty takiego badania zawsze powinny być zestawione[10] z innymi metodami badania potrzeb czytelniczych wymienionymi we *Wstępie*.

W przypadku Biblioteki SUM uzyskana w wyniku badania lista najczęściej cytowanych przez pracowników naukowych czasopism zagranicznych oferowanych przez konsorcjum LWW, zestawiona została ze statystykami wykorzystania czasopism LWW z poprzedniego roku, wartościami Impact Factor czasopism z listy oraz ze statystykami z wypożyczalni międzybibliotecznej.

Te elementy stanowiły podstawę decyzji o wyborze 27 tytułów z listy ala-carte konsorcjum LWW.

Bibliografia

Beile Penny M. , Boote David N. , Kilingsworth Elizabeth K. : A microsope or a mirror? A Question of study validity rearding the use of dissertation citation analysis for evaluating research collections. *Journal of Academic Librarianship* Vol. 30 No 5 p.347-353

Chung Hye-Kyung: Evaluating academic journals using Impact Factor and local citation score. *Journal of Academic Librarianship* 2007 Vol. 33 No 3 p.393-402

Davis Philip M. : Where to spend our e-journal Money? Defining a university library's core collection through citation analysis. portal: *Libraries and the Academy* Vol. 2 no. 1 p. 155-166

Drabek Aneta: Próba oceny prenumeraty czasopism zagranicznych w bibliotekach ze szczególnym uwzględnieniem bibliotek uniwersyteckich oraz biblioteki Wyższej Szkoły Biznesu w Nowym Sączu. Biuletyn EBIB 11/2001 (29). [dokument elektroniczny] Dostęp: 5 listopada 2013 http://www.ebib.pl/biuletyn-ebib/29/a.php?drabek

Feyereisen Pierre, Spoiden Anne: Can local citation analysis of master's and doctoral theses help decision-making about the management of the collection of periodicals? A case study in psychology and education sciences. *Journal of Academic Librarianship* 2009 Vol. 35 No 6 pp. 514-522

Hoffmann Kristin, Doucett Lise: A review of citation analysis methodologies for collection management. *College and Research Libraries* 2012 Vol. 73 No 4 p. 321-335

Johnson Peggy: Fundamentals of collection development and management. Chicago 2009

Sylvia Margaret J. : Citation analysis as an unobtrusive method for journal collection evaluation using psychology student research bibliographies. *Collection Building* 1998 Vol.17 No 1 p.20-28

Vallmitjana Nuria, Sabate L.G. : Citation analysis of Ph.D. dissertation references as a tool for collection management in an academic chemistry library. *College & Research Libraries* 2008 Vol.69 No 1 p.72-81

[10] Między innymi: Penny M. Beile, David N. Boote, Elizabeth K. Kilingsworth , op. cit. , p.352; Hye-Kyung Chung, op. cit. , p.393, 401

Mgr Sandra Adamczyk
Katowice – SUM

PROBLEMY GROMADZENIA I ZARZĄDZANIA KSIĘGOZBIOREM DWÓCH OŚRODKÓW BIBLIOTECZNYCH ŚLĄSKIEGO UNIWERSYTETU MEDYCZNEGO W KATOWICACH – BIBLIOTEKI GŁÓWNEJ ORAZ JEJ ODDZIAŁU W KATOWICACH-LIGOCIE, W LATACH 2002 – 2012

Abstract

Two out of five libraries being part of Library Network for the Medical University of Silesia have been chosen to perform this analysis: the Central Library and its branch in Katowice-Ligota. They have been selected due to their proximity, similar profile of the book collection and the fact that the majority of users study at the same faculties: Faculty of Medicine in Katowice and Faculty of Health Sciences. A change in books' and magazines' allocation occurring between these two libraries has also been a factor.

Based on 'The Librarian and Informative Activities Report' for the years 2002-2012, 'The Central Statistical Office's Library Report' for the years 2001-2012, a change in books' allocation and survey results, the author analyzed the transformation in the way the book collections were created and how that influenced the use of the two libraries and the readers' satisfaction level.

The author showed the difficulties that the Department of Acquisition had to face within the last ten years trying at the same time to deal with three main issues: readers' needs and expectations, limited funds, and, until 2011, severe lack of storage space in both libraries.

Streszczenie

Do analizy wybrano dwie spośród pięciu bibliotek tworzące sieć biblioteczną SUM w Katowicach: Bibliotekę Główną oraz jej oddział w Katowicach-Ligocie. Kryteriami wyboru były: niewielkie oddalenie od siebie, podobny profil księgozbioru, przeważająca liczba użytkowników pochodzących z tych samych wydziałów: Lekarskiego w Katowicach oraz Nauk o Zdrowiu, a także zmiany przydziału książek oraz czasopism, które przebiegały pomiędzy tymi bibliotekami.

Na podstawie „Sprawozdań z działalności bibliotecznej i informacyjnej" za lata 2002 – 2012, „Sprawozdań biblioteki GUS" za lata 2001 – 2012 oraz zmian przydziałów i ankiety zadowolenia czytelników dokonano analizy przemian w polityce kształtowania kolekcji obu bibliotek i jej wpływie na ruch czytelniczy i poziom zadowolenia użytkowników w obydwu ośrodkach.

Przedstawiono problemy z jakimi na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat borykał się Dział Gromadzenia Zbiorów, którego działania musiały pogodzić trzy najważniejsze – często sprzeczne ze sobą – czynniki: potrzeby i oczekiwania czytelników względem obu bibliotek, ograniczone środki finansowe oraz niezwykle dotkliwy do 2011 roku brak powierzchni magazynowych w obu ośrodkach.

Na system biblioteczny Śląskiego Uniwersytetu Medycznego składa się pięć ośrodków bibliotecznych, położonych w trzech różnych miastach Górnego Śląska i Zagłębia, oddalonych od Biblioteki Głównej od około pięciu do dwudziestu kilometrów.

Każdy z tych ośrodków stawia sobie inne cele i zadania oraz zaspokaja nieco inne potrzeby swoich czytelników, o czym mogą świadczyć wcześniejsze ich nazwy: Biblioteka Wydziału Lekarskiego, Biblioteka Wydziału Lekarsko-Dentystycznego czy Biblioteka Wydziału Farmaceutycznego.

Sprawne gromadzenie i zarządzanie księgozbiorem rozproszonym w kilku ośrodkach stanowi duże wyzwanie – zwłaszcza, że musi ono zaspokajać kilka istotnych potrzeb: racjonalne i oszczędne gospodarowanie środkami przeznaczonymi na zakup druków zwartych, rozwiązywanie problemów związanych z ciągle kurczącym się miejscem magazynowym oraz – przede wszystkim – efektywne zaspokajanie ciągle zmieniających się potrzeb czytelników. Wziąwszy pod uwagę wszystkie te czynniki podjęto decyzję o profilowaniu księgozbiorów wszystkich ośrodków bibliotecznych Śląskiego Uniwersytetu Medycznego w Katowicach., ograniczając kupno specjalistycznych pozycji do jednego egzemplarza do czytelni Biblioteki Głównej oraz dla oddziału, który specjalizuję się w danej dziedzinie – np. stomatologii dla Oddziału BG SUM w Zabrzu, który obsługuje studentów stomatologii czy farmacji dla Oddziału BG SUM w Sosnowcu, którego zbiory są profilowane m. in. z myślą o studentach farmacji.

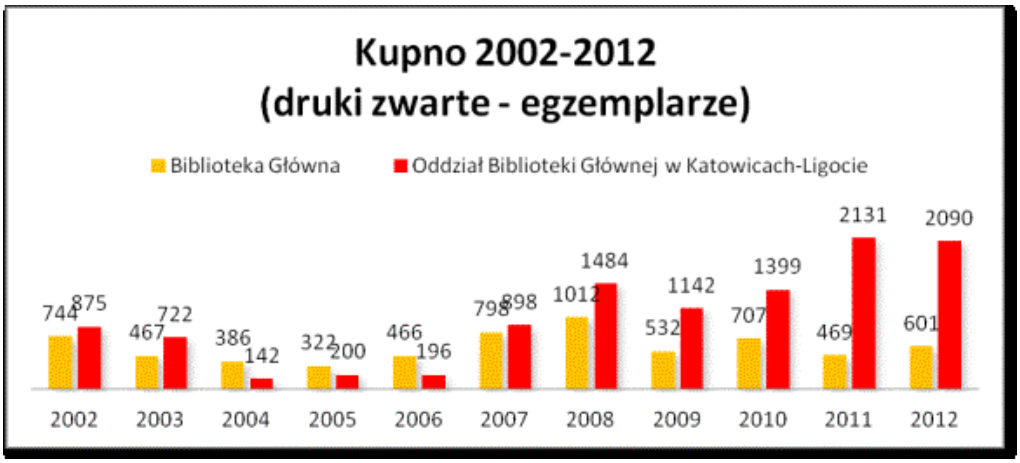

Na tym tle interesująca wydaje się historia dwóch bibliotek: Biblioteki Głównej SUM w Katowicach oraz Oddziału BG SUM w Katowicach-Ligocie. Oba te ośrodki mają podobno lokalizację (są oddalone od siebie zaledwie o pięć kilo terów) oraz w teorii powinny przyciągać ten sam typ czytelników – głównie związanych ze znajdującymi się w Katowicach-Ligocie: Wydziałem Lekarskim oraz Wydziałem Nauk o Zdrowiu. W latach 2002 – 2012 księgozbiór obu bibliotek ulegał poważnym przeobrażeniom: wielokrotnie przenoszono pomiędzy nimi druki zwarte, ograniczano i rozszerzano kupno, a także zmieniano profile księgozbioru, a decyzje te podejmowano głównie pod wpływem trzech czynników: powstania w 2001 roku Wydziału Opieki Zdrowotnej z nowymi kierunkami studiów: położnictwem i fizjoterapią, różnorodną kondycją finansową Uczelni oraz zmieniającymi się warunkami lokalowymi obu placówek.

W latach 2003 – 2005 uczelnia pogrążyła się w dużym kryzysie finansowym, a co za tym idzie znacznie ograniczono wydatki na potrzeby biblioteki.

W obliczu kryzysu Dział Gromadzenia musiał podjąć decyzje, które nie tylko pozwalałyby na utrzymanie dotychczasowej wysokiej wartości i różnorodność zgromadzonego księgozbioru, ale przede wszystkim zaspokajałyby ciągle zmieniające się potrzeby czytelników.

W latach 2004 – 2006 znacznie ograniczono zakup książek dla biblioteki w Katowicach-Ligocie. Uznano, że priorytetem jest zakup przynajmniej jednego egzemplarza dla Biblioteki Głównej, a jej bliskość umożliwi czytelnikom korzystającym dotychczas z biblioteki w Katowicach-Ligocie na w miarę dobry kontakt z nowościami. Była to decyzja o tyle trudna, że ośrodek w Katowicach-Ligocie miał znacznie większy ruch czytelniczy – głównie ze względu na bliskość dwóch wydziałów (Lekarskiego oraz Opieki Zdrowotnej) oraz wielkość księgozbiorów – tutaj w związku z dużą ilość miejsc ulokowano zbiory wieloegzemplarzowe.

W rezultacie ilość zakupionych w 2005 r. nowości do zbiorów w Katowicach-Ligocie spadła w porównaniu z rokiem 2003 o ok. 500 egzemplarzy rocznie.

W takiej sytuacji zaczęto szukać innych źródeł wzbogacania księgozbioru – były to przede wszystkim dary oraz książki przekazywane bibliotece przez czytelników w zamian za książki zagubione lub za naliczoną za przetrzymanie materiałów bibliotecznych karę.

Dary były to głównie tzw. egzemplarze okazowe lub obowiązkowe przekazywane przez wydawnictwa lub autorów czy instytucje, a także książki, których pozbywały się inne biblioteki, o których Dział Gromadzenia dowiadywał się z tak zwanych list dubletów przesyłanych pomiędzy książnicami. W ten sposób udało się zasilić ubożejący księgozbiór ligockiej biblioteki o ok. 20 – 25% rocznie w stosunku do wszystkich jej nowych nabytków, a Biblioteki Głównej o ok. 20-35%.

Innym niezwykle istotnym źródłem wzbogacania księgozbioru były wpływy oznaczone w księdze akcesyjnej jako „Inne". Ta nazwa została wprowadzona w 2003 roku na oznaczanie innych źródeł pozyskiwania materiałów bibliotecznych niż kupno, dar czy wymiana. Początkowo były to głównie książki przekazane przez czytelników w zamian za karę za przetrzymanie lub zagubienie książki. Ze względu na ciężką sytuację finansową postanowiono nie trzymać się restrykcyjnie zasady przyjmowania za zagubioną książkę tego samego lub jej nowszego wydania – uznano, że biblioteki mogą przyjmować wszystkie książki, które ich pracownicy uznają za cenne i przydatne. Decyzje o tym jakie książki przyjąć decydowali pracownicy udostępniania jako najlepiej zorientowani w potrzebach użytkowników biblioteki. Trzymano się także zasady, że książki przyjęte przez daną bibliotekę, po nadaniu znaków własności, numerów inwentarzowych i opracowaniu, trafiają do niej z powrotem.

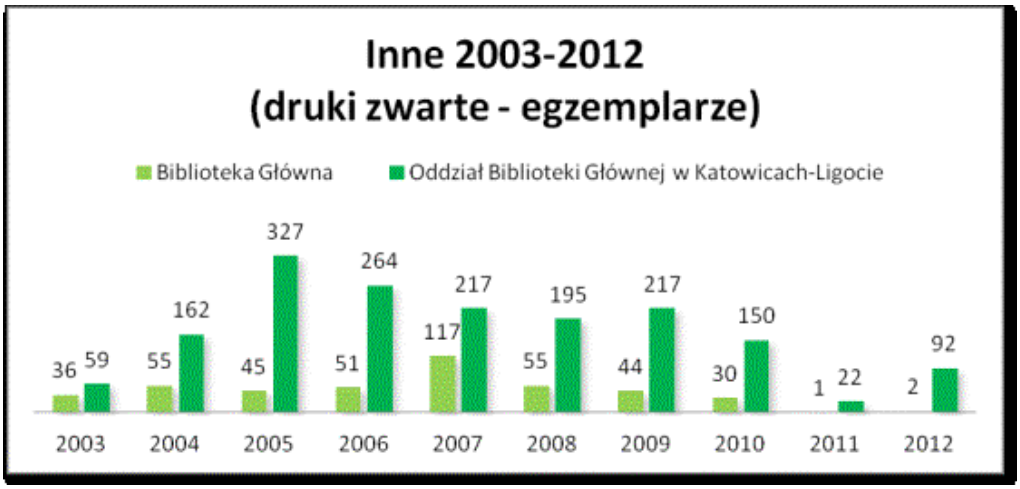

Dzięki takiej polityce źródło nabytków „Inne" w bibliotece w Katowicach-Ligocie w roku jego wprowadzenia stanowiło zaledwie 6%, ale już rok później ok. 40%, a w szczytowym 2005 aż 47% nowych nabytków.

Kiedy minął kryzys finansowy, powrócono do restrykcyjnego egzekwowania odkupywania przez czytelników tych samych lub późniejszych wydań zagubionych książek oraz do płacenia kar za przetrzymanie materiały biblioteczne. Duża liczba egzemplarzy w latach 2008 – 2010 wynika z akcji przeinwentaryzowania księgozbioru z sygnatur wieloegzemplarzowych tzw. skryptowych na sygnatury druków zwartych. Wszystkie przeinwentaryzowane książki zostały wpisane do księgi akcesyjnej jako „Inne".

Od 2007 problemy finansowe biblioteki związane z zakupem książek przestały istnieć. Dział Gromadzenia mógł w pełni odpowiadać na potrzeby ciągle zwiększającej się liczby użytkowników. Źródła nabytków typu dar oraz inne zaczęły mieć coraz mniejsze znaczenia, aby w ostatnich latach spaść na margines procentowy nowych nabytków obu bibliotek.

Kolejnym problemami, z jakimi borykał się w ostatnim dziesięcioleciu Dział Gromadzenia BG SUM w Katowicach, były trudne warunki lokalowe obu bibliotek, kurczące się miejsca magazynowe oraz zmienne koncepcje roli jaką miały ogrywać obie placówki.

Dział Udostępniania Biblioteki Głównej zajmował w 2001 roku pomieszczenia o łącznej powierzchni 279 m^2 i usytuowany był na trzecim piętrze budynku, w którym znajdowała się również cała centralna administracja Uczelni oraz rektorat. Powaga miejsca oraz przede wszystkim brak pomieszczeń do obsługi dużej liczby użytkowników zaważyły na decyzji lokowania w tej bibliotece niedużej liczby książek przezna-

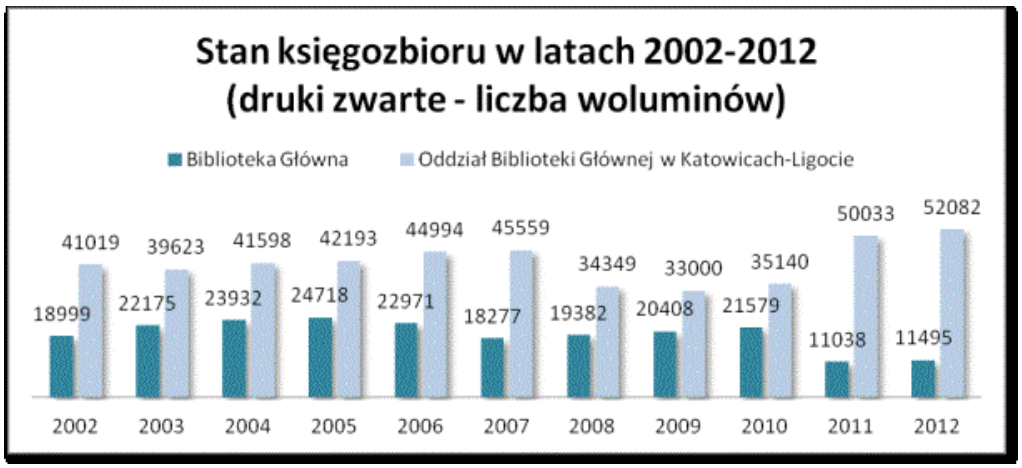
Stan księgozbioru w latach 2002-2012
(druki zwarte - liczba woluminów)
Biblioteka Główna
Oddział Biblioteki Głównej w Katowicach-Ligocie
18999
41019
22175
39623
23932
41598
24718
42193
22971
44994
18277
45559
19382
34349
20408
33000
21579
35140
11038
50033
11495
52082
2002
2003
2004
2005
2006
2007
2008
2009
2010
2011
2012

Wypożyczenia książek "na zewnątrz"
Biblioteka Główna
Oddział Biblioteki Głównej w Katowicach-Ligocie
6105
18256
34
16321
10781
39244
8338
22227
8057
23458
7668
23502
7841
25162
7619
33262
7309
38691
4712
32381
1092
27998
2002
2003
2004
2005
2006
2007
2008
2009
2010
2011
2012

czonych głównie dla naukowców, nauczycieli akademickich, a także studentów Wydziału Lekarskiego starszych lat.

Biblioteka w Katowicach-Ligocie była w znacznie lepszej sytuacji: zajmowała 587 m2, posiadała więcej miejsc w czytelni, a jej lokal był oddzielony od reszty infrastruktury budynku, w którym się znajdowała. Wzmożony ruch i hałas, studenci dyskutujący i uczący się na korytarzach, nie były tu problemem. Dlatego też umieszczano tu zbiory przeznaczone głownie dla studentów młodszych lat kierunku lekarskiego oraz od 2002 roku dla studentów wszystkich lat kierunków pielęgniarskiego, fizjoterapii i położnictwa. Można więc powiedzieć, że obie biblioteki były poniekąd komplementarne – zapewniając czytelnikom zarówno spokój, ciszę i dostęp do wysokospecjalistycznych książek, jak i szybkie wypożyczenie dużej ilości książek oraz korzystanie z czytelni blisko miejsca zajęć i akademików.

W 2002 roku, po przeniesieniu Rektoratu Uczelni na ulicę Warszawską i uzyskaniu przez Bibliotekę całego pierwszego piętra, Dział Udostępniania BG powiększył swój lokal do 487 m^2. Ponieważ w tym samym czasie ruch czytelniczy w bibliotece w Katowicach-Ligocie zaczął wzrastać – głownie ze względu na utworzenie nowego Wydziału Opieki Zdrowotnej – podjęto decyzję o przeniesieniu z biblioteki w Katowicach-Ligocie do Biblioteki Głównej 891 egzemplarzy książek przeznaczonych do wypożyczenia dla studentów pielęgniarstwa, a rok później 2002 egzemplarze książek dla studentów starszych lat wydziału lekarskiego.

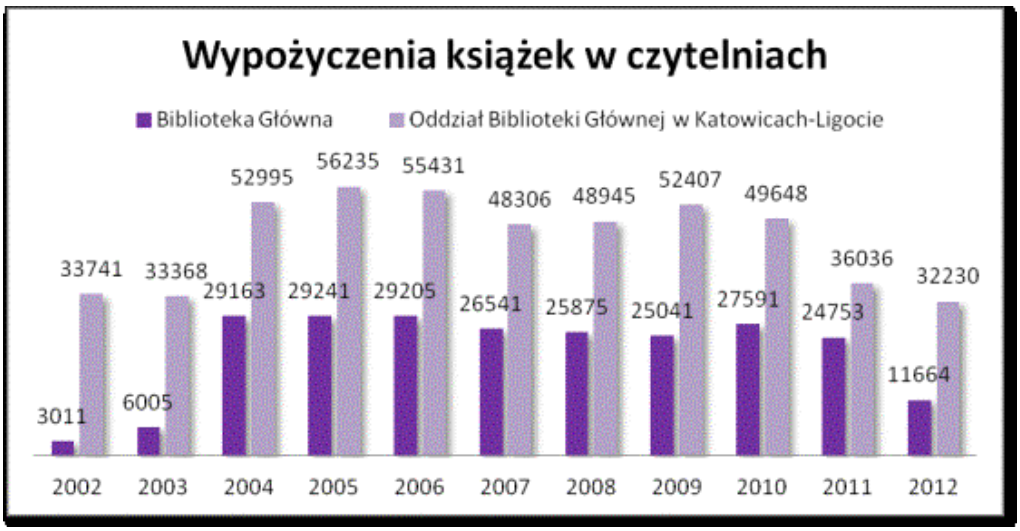

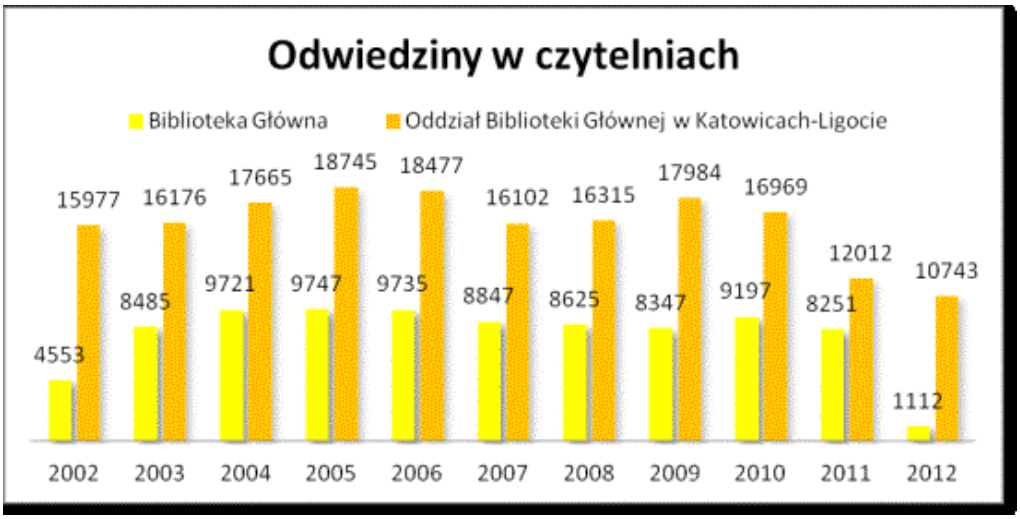

Próba przyciągnięcia czytelników z Ligoty powiodła się. Porównując odwiedziny i wypożyczenia w czytelniach obu bibliotekach w latach 2001-2005 widać, że użytkownicy pozostali wierni swoim ośrodkom, a spadek wypożyczeń „na zewnątrz" w 2005 roku należy raczej łączyć z bardzo małym zakupem, niż ze zmianą lokalizacji księgozbioru.

W 2006 roku podjęto decyzję o powrocie Rektoratu Uczelni na pierwsze piętro budynku przy ulicy Poniatowskiego – Dział Udostępniania zajmował wtedy 226 $m^{2,}$ a więc o 50 m^2 mniej niż w roku 2001. Podjęto więc decyzję o przesunięciu kilku tysięcy starszych i mało popularnych książek do Oddziału w Zabrzu oraz do przekazania ok. 2,5 tysiąca tzw. skryptów do biblioteki w Katowicach-Ligocie. Przez kolejne lata 2007 i 2008 kontynuowano przekazywanie skryptów, tak, że podczas akcji ich przeinwenaryzowywania wszystkie docelowo znalazły się w zbiorach Oddziału w Katowicach-Ligocie.

W 2011 roku biblioteka w Katowicach-Ligocie przeszła generalny remont, w wyniku którego uzyskano dodatkowe dwa duże magazyny, a czytelnia powiększyła się o kilka miejsc, natomiast Bibliotece Głównej przekazano cały dawny budynek rektoratu przy ulicy Warszawskiej. Początkowo sądzono, że braki lokalowe i magazynowe przestaną być problemem przez co najmniej 10 najbliższych lat. Jednak po przeanalizowaniu projektów budynku przy ulicy Warszawskiej okazało się, że nie nadaje się on do przechowywania dużej ilości zbiorów. Podjęto więc decyzję o przeniesieniu niemal całego księgozbioru przeznaczonego do wypożyczeń do Oddziału w Katowicach-Ligocie – tylko tytuły związane bezpośrednio z profilami innych bibliotek zostały

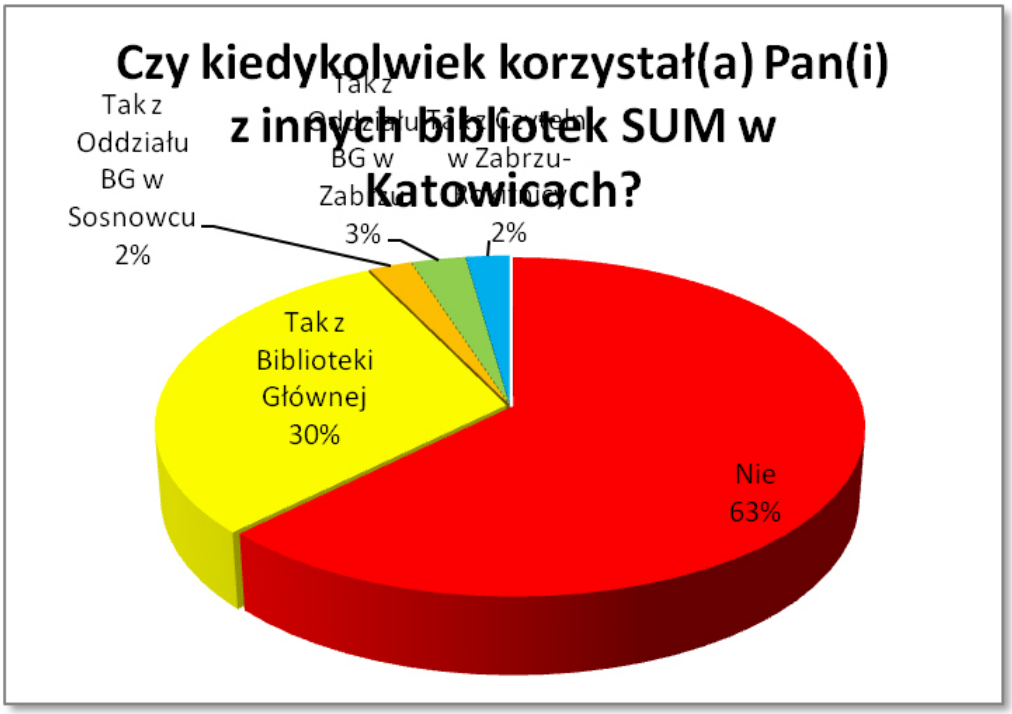

przeniesione do reszty oddziałów. Biblioteka Główna – po jej przeniesieniu do nowego budynku w 2012 roku – została niemal całkowicie wyłączona z wypożyczeń „na zewnątrz" stając się dużą czytelnią z wolnym dostępem do wszystkich swoich druków zwartych. Lokuje się tam 1- 2 egzemplarze nowych tytułów, tak aby czytelnicy w każdej chwili mogli korzystać z najnowszych publikacji – starsze wydania będą w miarę upływu czasu przekazywane głownie do Oddziału w Katowicach-Ligocie. Biblioteka w Katowicach-Ligocie natomiast przejęła całkowicie rolę wypożyczalni dla studentów wszystkich kierunków i lat Wydziałów Lekarskiego oraz Nauk o Zdrowiu (dawniej Opieki Zdrowotnej), równocześnie udostępniając jedynie najbardziej poszukiwane (a nie jak w Bibliotece Głównej wszystkie najnowsze) książki w czytelni. Dzięki temu nie generuje się nadmiernych kosztów zamrażając dwóch egzemplarzy w czytelniach i dodatkowo kupując egzemplarze do wypożyczenia, dla czytelników chcących korzystać z książek w domu. W ten sposób zawsze jeden egzemplarz może być dostępny dla każdego czytelnika w Bibliotece Głównej, natomiast drugi można wypożyczyć w Oddziale w Katowicach-Ligocie.

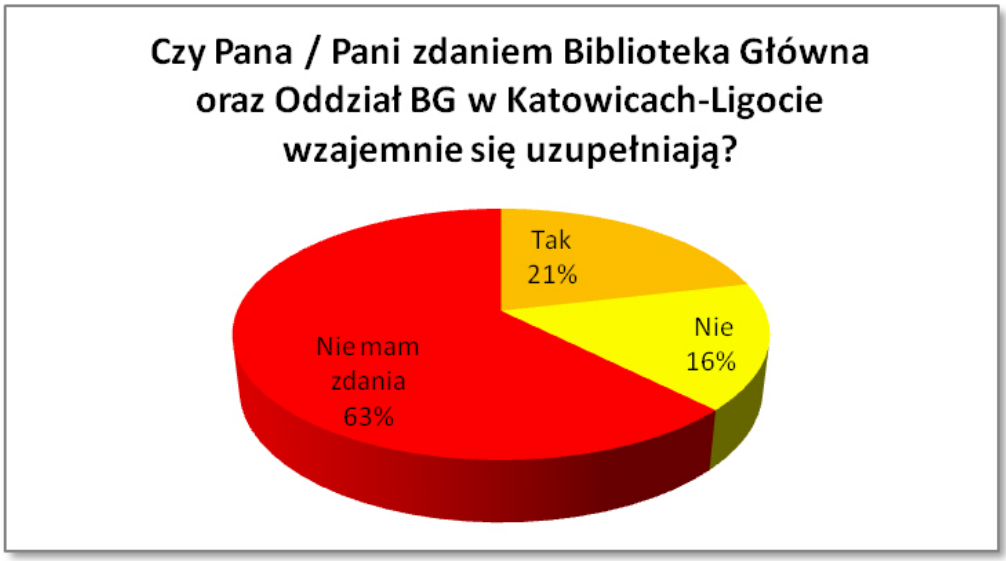

Trudno powiedzieć, w jaki sposób odebrali te zmiany czytelnicy – w wyniku wielu zawirowań związanych z remontami, wyłączaniem kolejnych dużych partii książek z obiegu oraz zmianami w wypożyczaniu książek w czytelniach i na zewnątrz – m.in. wprowadzeniem zasady nie wypożyczania książek z czytelni, samodzielnym kserowaniem studentów w czytelniach, zwiększeniem liczby książek wypożyczanych na dłuższe terminy etc. - liczba wypożyczeń „za zewnątrz" i w czytelniach z lat 2011 i 2012 nie jest miarodajna. Także wyniki ankiet mierzących satysfakcję czytelników pokazują, że czytelnicy jeszcze nie postrzegają obu bibliotek jako uzupełniających się w takim stopniu w jakim byśmy sobie tego życzyli.

Z ankiety przeprowadzonej w 2013 roku przez oddział BG SUM w Katowicach-Ligocie badającej potrzeby użytkowników Oddziału wynika, że zaledwie 37% czytelników korzystało z innych bibliotek, z czego 30% wybrało Bibliotekę Główną. Na zadane wprost pytanie o wzajemne uzupełnianie się obu bibliotek 63% badanych odpowiedziało, że nie ma zdania na ten temat – są to najprawdopodobniej czytelnicy, którzy nigdy nie byli w Bibliotece Głównej - 21% dostrzega związek między bibliotekami, a 16% nie widzi miedzy nimi żadnego połączenia. Nie posiadamy niestety ankiet z lat wcześniejszych i nie wiemy czy i w jaki sposób zmieniły się zdania użytkowników. Pozostaje nam mieć nadzieję, że nowy kierunek, w jakim rozwijają się obie biblioteki wpłynie pozytywnie na ich rozwój, a tym samym pozwoli skutecznie zaspokajać potrzeby czytelników.

Do pracy wykorzystano dane pochodzące z następujących źródeł:

Księga akcesyjna Biblioteki Głównej SUM w Katowicach
Protokoły „Zmian przydziałów" za lata 2002 – 2012
Sprawozdania biblioteki GUS za lata 2001 – 2012
Sprawozdania z działalności bibliotecznej i informacyjnej za lata 2002 – 2012
System Biblioteczny Aleph
Wyniki ankiety „Oferta Oddziału BG SUM w Katowicach-Ligocie w oczach czytelników w 2013 roku"

Wszystkie dokumenty znajdują się do wglądu w Bibliotece Głównej SUM w Katowicach oraz w Oddziale Biblioteki Głównej SUM w Katowicach-Ligocie.

Bibliografia

Hollender Henryk: Gromadzenie po macoszemu. *Forum Akademickie* [on-line] 2009, nr 1 (43) [Dostęp 30.11.2012]: http://www.forumakad.pl/forumksiazki/2009/43/07_gromadzeniepo_macoszemu.html

Nowak Ewa: Wymiana publikacji jako jedna z form współpracy Bibliotek Medycznych. *Forum Bibl. Med.* 2008 R 1 nr 2 s. 244-249

Przyłuska Jolanta: Gromadzenie zbiorów czy zapewnianie dostępu do źródeł wiedzy – kierunki działania Biblioteki Instytutu Medycyny Pracy w Łodzi. *Forum Bibl. Med.* 2008 R. 1 nr 2 s. 180-187

Wojciechowski Jacek: Organizacja i zarządzanie w bibliotekach. Warszawa: PWN, 1997

Mgr Agata Muc
Katowice – UŚ

GROMADZENIE ZBIORÓW W BIBLIOTECE TEOLOGICZNEJ UNIWERSYTETU ŚLĄSKIEGO W KATOWICACH – ASPEKT FINANSOWY

Abstract

Acquisition of resources constitutes one of the library's principal tasks. The article presents the financial aspect of collecting documents in the Theological Library at University of Silesia in Katowice. It is the only institution in the library-information system, which has two sources of funding. One part of resources comes from the University, the second part of the money is passed by the Catholic Church through the Archidiocese of Katowice. Such a method of financing provides the systematic development of the library and its collections.

Streszczenie

Gromadzenie to jedno z najważniejszych zadań biblioteki. Artykuł przedstawia finansowy aspekt rozwoju księgozbioru w Bibliotece Teologicznej Uniwersytetu Ślaskiego w Katowicach. Jest ona jedyną instytucją w systemie biblioteczno-informacyjnym, która dysponuje dwoma źródłami finansowania. Jedna część środków pochodzi z Uniwersytetu, natomiast druga część pieniędzy jest przekazywana przez Kościół katolicki za pośrednictwem Archidiecezji Katowickiej. Taki sposób finansowania zapewnia systematyczny rozwój biblioteki i jej księgozbioru.

1. Wstęp

Zawarcie konkordatu między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską w 1993 r. umożliwiło powrót teologii akademickiej na polskie uniwersytety[1]. Konkordat potwierdzał prawo Kościoła do zakładania nowych uczelni katolickich, w tym także wydziałów teologicznych na uniwersytetach państwowych, regulował nie tylko sytuację i status wyższych uczelni kościelnych w Polsce, ale także gwarantował dotacje państwowe na ich rzecz[2]. Pojawienie się nowych, sprzyjających warunków społeczno-politycznych spowodowało, że w ciągu kilku lat utworzono wydziały teologiczne na sześciu uniwersytetach - w Opolu (1994 r.), Poznaniu (1998 r.), Olsztynie (1999 r.), Katowicach (2000 r.), Toruniu (2001 r.) oraz Szczecinie (2003 r.). Powstawaniu nowych

[1] Więcej na temat teologii akademickiej - zob. Wincenty Myszor: Teologia akademicka, jej granice i ograniczenia. *Śl. Stud. Hist.-Teol.* 2010 T. 43 nr 1 s. 141-150

[2] Józef Krukowski: Konkordat polski: znaczenie i realizacja. Lublin 1999 s. 145

jednostek towarzyszyło otwieranie bibliotek o profilu teologicznym, które najczęściej tworzono na bazie księgozbiorów należących do wyższych seminariów duchownych. Przedstawiciele poszczególnych kurii diecezjalnych lub archidiecezjalnych w umowach zawieranych z władzami uniwersyteckimi przekazywali zasoby seminaryjne na użytek pracowników naukowych oraz studentów. Należy jednak zaznaczyć, że prawnym właścicielem zasobów nadal miał pozostawać Kościół katolicki. W ten sposób u progu swej działalności biblioteki wydziałów teologicznych miały możliwość zaistnieć w strukturach akademickich systemów biblioteczno-informacyjnych jako ważne ogniwa tychże systemów, ponieważ zazwyczaj już w momencie otwarcia oferowały bogate i cenne księgozbiory[3].

2. Biblioteka Teologiczna jako element systemu biblioteczno-informacyjnego Uniwersytetu Śląskiego

Podobnie wyglądała geneza utworzenia Biblioteki Teologicznej na Uniwersytecie Śląskim [dalej: BT UŚ] w Katowicach[4]. Bogatą tradycję i pokaźny księgozbiór zawdzięcza poprzedniczce - Bibliotece Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego[5], której korzenie sięgały 1927 r., kiedy to w Krakowie wybudowano gmach Seminarium Duchownego Diecezji Śląskiej. Od początku jej zasoby powiększały się dzięki darom przekazywanym przez różne instytucje oraz osoby prywatne, często zapisujące własne księgozbiory testamentalnie[6]. Przełomowym dla książnicy był rok 1980, kiedy seminarium przeniesiono z Krakowa do Katowic - wówczas do krakowskich zbiorów seminaryjnych dołączono, powstały w okresie międzywojennym, księgozbiór biblioteki katowickiej Kurii Diecezjalnej liczący 19 tys. woluminów[7]. Kolejne lata przyniosły systematyczny rozwój zasobów, dzięki czemu w momencie utworzenia Wydziału Teologicznego [dalej: WT], władze kościelne mogły przekazać na potrzeby społeczności UŚ księgozbiór liczący ponad 100 tys. woluminów, w tym 729 tytułów czasopism pol-

[3] Agata Muc: Sposoby finansowania zasobów bibliotek wydziałów teologicznych w Polsce. *FIides* 2010 nr 1/2 s. 16

[4] Zarządzenie nr 54/2001 z dnia 28 września 2001 r. Rektora Uniwersytetu Śląskiego w sprawie powołania Biblioteki Wydziału Teologicznego. Tryb dostępu: http://bip.us.edu.pl/sites/bip.us.edu.pl/files/zarz200154.pdf . [Dostęp: 5 XI 2013]

[5] Więcej o historii Biblioteki Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego – zob. Tadeusz Czakański: Historia Biblioteki Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego (1927-2000). *Wiad. Archidiec.* 2000 nr 11 s. 530-540; Tenże: Historia Biblioteki Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego. W: Wyższe Śląskie Seminarium Duchowne 1924-2004 /red. Józef Kupny. Katowice 2004 s. 283-292

[6] Więcej na temat darczyńców biblioteki Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego – zob. Weronika Pawłowicz: Księgozbiory polskiego duchowieństwa katolickiego na Górnym Śląsku w XIX i XX wieku (do 1939 r.). Katowice 2009

[7] Bogumiła Warząchowska: Książka, prasa i biblioteka w działalności Kościoła katolickiego w województwie śląskim (1922-1939). Katowice 2012 s. 232-246

skich i zagranicznych[8]. W porównaniu z innymi bibliotekami wydziałowymi BT, już w chwili otwarcia dysponowała największymi zasobami i stała się znaczącym elementem uczelnianego systemu biblioteczno-informacyjnego[9].

Obecnie w UŚ funkcjonuje system składający się z następujących jednostek organizacyjnych i stanowisk pracy:

1. Dyrektor i Zastępca Dyrektora Biblioteki UŚ:
   - Kolegium Biblioteki,
   - Biblioteka i Czytelnia Brytyjska (The British Library of the University of Silesia),
   - Biblioteka Niemiecka (Deutscher Lesesaal),
   - Centrum Kultury i Informacji Amerykańskiej „American Corner".
2. Samodzielna Sekcja Kontroli i Selekcji Zbiorów.
3. Oddział Gromadzenia, Uzupełniania i Opracowania Zbiorów:
   a) Bibliotekarz Systemowy.
4. Oddział Udostępniania Zbiorów i Informacji Naukowej:
   a) Pracownia Zbiorów Specjalnych,
   b) Sekcja Magazynowa.
5. Oddział Obsługi Informatycznej Bibliotek.
6. Samodzielna Sekcja Administracyjno-Gospodarcza.
7. Oddziały Specjalistyczne.
8. Biblioteki specjalistyczne w jednostkach organizacyjnych Uniwersytetu[10].

BT to jedna z 10 bibliotek specjalistycznych wchodzących w skład uniwersyteckiego systemu biblioteczno-informacyjnego. Obok książnic poszczególnych wydziałów – takich jak Wydział Nauk Społecznych, Pedagogiki i Psychologii, Prawa i Administracji, Radia i Telewizji, Nauk o Ziemi oraz Filologicznego - działają tu także Biblioteka

[8] Umowa użyczenia zawarta w dniu 1 września 2001 r. w Katowicach pomiędzy Archidiecezją Katowicką a Uniwersytetem Śląskim. § 2, punkt 2: „Księgozbiór będący przedmiotem użyczenia udostępniony będzie w pierwszym rzędzie studentom i pracownikom Wydziału Teologicznego, a także całej społeczności Uniwersytetu Śląskiego, na zasadach ustalonych w regulaminie Biblioteki Wydziału teologicznego"

[9] Bogumiła Warzachowska: Stara biblioteka nowego wydziału Uniwersytetu Śląskiego. *Biuletyn EBIB*. 2002 nr 6. Tryb dostępu: http://ebib.oss.wroc.pl/2002/35/warzachowska.php. [Dostęp: 5 XI 2013]

[10] Regulamin organizacyjny systemu biblioteczno-informacyjnego Uniwersytetu Śląskiego. Załącznik nr 1 do Uchwały nr 65 Senatu UŚ z dnia 29 maja 2007 r. Tryb dostępu: http://bip.us.edu.pl/sites/bip.us.edu.pl/files/prawo/uchw20076501.pdf. [Dostęp: 5 XI 2013] ; Uchwała nr 155 Senatu Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach z dnia 25 czerwca 2013 r. zmieniająca uchwałę w sprawie ustalenia *Regulaminu organizacyjnego systemu biblioteczno-informacyjnego Uniwersytetu Śląskiego.* Tryb dostępu: http://bip.us.edu.pl/sites/bip.us.edu.pl/files/uchw2013155.pdf. [Dostęp: 5 XI 2013]

Szkoły Zarządzania oraz Studium Praktycznej Nauki Języków Obcych[11]. Oprócz tego, że BT jest częścią ogólnouczelnianego systemu, jednocześnie ze względu na specyfikę organizacyjną macierzystego wydziału, tworzy własny wieloelementowy podsystem - złożony z podstawowego księgozbioru w zasobie magazynowym, Czytelni Ogólnej, Wypożyczalni oraz z wydzielonej literatury w bibliotekach zakładowych[12]. Obok książek wypożyczanych na zewnątrz, w magazynach są przechowywane zasoby udostępniane prezencyjnie, pochodzące z Biblioteki Diecezjalnej, wyodrębnionych kolekcji poszczególnych darczyńców, zbiorów należących do Uniwersytetu Śląskiego, czasopism oraz dokumentów specjalnych.

Biblioteki zakładowe zostały utworzono tuż po uruchomieniu WT, natomiast w 2004 r. przeniesiono je z budynku Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego do nowo wybudowanego gmachu przy ulicy Jordana. Natomiast zbiory BT nadal pozostały w wydzielonych pomieszczeniach seminarium przy ulicy Wita Stwosza. Powołaniu bibliotek zakładowych przyświecał cel stworzenia podręcznego zaplecza naukowo-badawczego dla pracowników oraz umożliwienie studentom dotarcia do wydawnictw wykorzystywanych podczas zajęć seminaryjnych. Wyselekcjonowane z głównego zasobu bibliotecznego wysokospecjalistyczne książki trafiły do następujących zakładów:

1. Zakład Katechetyki, Pedagogiki i Katolickiej Nauki Społecznej,
2. Zakład Liturgiki i Homiletyki,
3. Zakład Misjologii i Teologii Ekumenicznej,
4. Zakład Nauk o Rodzinie,
5. Zakład Prawa Kanonicznego,
6. Zakład Teologii Biblijnej Starego i Nowego Testamentu,
7. Zakład Teologii Dogmatycznej,
8. Zakład Teologii Fundamentalnej i Filozofii Chrześcijańskiej,
9. Zakład Teologii Moralnej i Duchowości,
10. Zakład Teologii Pastoralnej i Historii Duszpasterstwa,
11. Zakład Teologii Patrystycznej i Historii Kościoła.

Publikacje z poszczególnych zakładów są udostępniane w systemie prezencyjnym w czasie wyznaczonych godzin dyżurów odbywanych przez pracowników naukowych[13]. Natomiast gromadzeniem i opracowaniem nowości przeznaczonych do

[11] Uchwała nr 155 Senatu Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach z dnia 25 czerwca 2013 r. Załącznik nr 2. Tryb dostępu: http://bip.us.edu.pl/sites/bip.us.edu.pl/files/prawo/uchw201315502.pdf. [Dostęp: 5 XI 2013]

[12] Bogumiła Warząchowska: Zbiory Biblioteki Teologicznej w służbie społeczności akademickiej. W: Biblioteka otwarta, wczoraj i jutro Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego / pod red. Marii Kycler, Dariusza Paweleca. Katowice 2008 s. 327-339

[13] Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach w latach 2000-2005 / oprac. Leszek Szewczyk. Katowice 2005 s. 203

zakładów zajmują się bibliotekarze, którzy dbają o warsztat informacyjny zbiorów, wprowadzając dane do wspólnego katalogu elektronicznego i nanosząc odpowiednie oznaczenia wraz z siglami. Badania prowadzone na WT mają istotny wpływ na przyrost książek w bibliotekach zakładowych, ponieważ literatura naukowa kupowana jest głównie ze środków UŚ w ramach przyznawanych przez Komitet Badań Naukowych funduszy na badania statutowe i własne. Obecnie na Wydziale zgromadzonych jest ponad 7 tys. woluminów, co stanowi ok. 26% całego księgozbioru BT. Należy podkreślić, że stała współpraca z naukowcami w zakresie polityki gromadzenia zbiorów pozwala na systematyczne uzupełnianie zbiorów w nowości oraz sprzyja sprawnemu funkcjonowaniu wydziałowego systemu biblioteczno-informacyjnego.

3. Źródła finansowania a zakup zbiorów w działalności Biblioteki Teologicznej

BT jako jedyna spośród bibliotek specjalistycznych UŚ ma możliwość prowadzenia odrębnej polityki gromadzenia zbiorów. Od początku swej działalności samodzielnie dokonuje zakupów, zainicjowała i prowadzi wymianę zbiorów oraz przyjmuje największą liczbę darów. Z profilu biblioteki wynika jej podstawowe zadanie, jakim jest gromadzenie publikacji teologicznych ukazujących się w Polsce oraz literatury z zakresu historii i współczesności Śląska. Biblioteka zabiega również o nabywanie jak największej liczby wydawnictw o charakterze informacyjno-naukowym typu encyklopedie, słowniki, bibliografie, biografie oraz leksykony przechowywane w Czytelni ogólnej. Dzięki temu jest jedyną placówką na terenie Katowic, która dba o kompletność zbiorów współczesnej problematyki teologicznej kościołów chrześcijańskich oraz innych wyznań i religii[14].

Finansowanie nabytków w BT odbywa się w podobny sposób jak ma to miejsce w pozostałych jednostkach uczelnianego systemu biblioteczno-informacyjnego oraz innych bibliotekach akademickich w Polsce i za granicą[15]. Środki na finansowanie zbiorów w UŚ pochodzą z:

- dotacji Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego na badania statutowe i własne,
- grantów,
- dotacji rektora z opłat za zajęcia dydaktyczne,
- opłat za studia niestacjonarne, podyplomowe i kursy,

[14] Bogumiła Warząchowska: Działalność Biblioteki Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. *Śl. Stud. Hist.-Teol.* 2006 T. 29 nr 2 s. 441

[15] Zdzisław Gęboły ś: Zasady gromadzenia zbiorów w bibliotekach uniwersyteckich: doświadczenia polskie i zagraniczne. W: Strategie gromadzenia zbiorów w bibliotekach polskich / pod red. Urszuli Ganakowskiej, Mirosławy Różyckiej. Szczecin 2012 s. 7-32

- dochodów własnych bibliotek,
- dotacji obcych[16].

BT korzysta z większości wymienionych źródeł za wyjątkiem pieniędzy pochodzących z dotacji rektora z opłat za zajęcia dydaktyczne oraz opłat za studia niestacjonarne, podyplomowe i kursy. Przy czym najważniejszą rolę w działalności biblioteki odgrywają stałe fundusze pochodzące z dotacji Kościoła katolickiego. Przedstawiciele Archidiecezji Katowickiej zawierając w 2001 r. umowę użyczenia księgozbioru Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego na potrzeby społeczności UŚ, zaznaczyli w aneksie, że: „Uzupełnianie zbioru bibliotecznego o książki, czasopisma oraz inne materiały zarówno w postaci drukowanej jak i elektronicznej, potrzebne do celów badań naukowych i dydaktycznych prowadzonych na Wydziale Teologicznym finansowane jest przez Archidiecezję Katowicką”[17]. Zobowiązania materialne Kurii w warunkach borykania się z ciągłymi problemami finansowymi w wielu bibliotekach stwarza pewną stabilność oraz umożliwia planowy, przemyślany dobór literatury do bieżącego zakupu, uzupełnień wydawnictw wielotomowych i serii, a także prowadzenie polskiej i zagranicznej prenumeraty czasopism[18].

Środki przyznawane z budżetu Archidiecezji Katowickiej przeznaczane są nie tylko na pozycje o tematyce ściśle teologicznej, ale także na zakup publikacji interdyscyplinarnych. Dzięki temu jest możliwe systematyczne uzupełnianie zarówno księgozbioru podstawowego, jak i podręcznego Czytelni Ogólnej o dzieła z dyscyplin pomocniczych dla teologii i filozofii, a więc historii, socjologii, pedagogiki, psychologii oraz prawa. Należy podkreślić, że dobra współpraca na linii: Kuria – Biblioteka w nabywaniu literatury, umożliwiającej rozwój naukowy pracowników WT[19] jest istotnym czynnikiem rozwoju księgozbioru, co szczególnie widać w kontekście ogólnej kondycji finansowej bibliotek uniwersyteckich w kraju. Dodatkowo dotacje kościelne są kierowane na wyposażenie i utrzymanie pomieszczeń bibliotecznych, zakup artykułów biurowych, konserwację i wymianę sprzętu komputerowego oraz kserograficznego dla czytelników. Jednak jednym z najpoważniejszych wydatków ponoszonych przez Archidiecezję Katowicką jest finansowanie generalnego remontu powierzchni magazynowych biblioteki, co jest związane z przebudową oraz adaptacją części pomieszczeń Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego.

[16] Sprawozdania z działalności Biblioteki UŚ za lata 2001-2012 [BT – dokumentacja]

[17] Umowa Użyczenia zawarta w dniu 1 września 2001 r. w Katowicach pomiędzy: Archidiecezją Katowicką w Katowicach a Uniwersytetem Śląskim w Katowicach. Aneks do umowy. Punkt 1

[18] Eliza Lubojańska: Gromadzenie i uzupełnianie zbiorów w Bibliotece Teologicznej ze środków Kurii Metropolitalnej w Katowicach. *Fides* 2010 nr 1/2 s. 31

[19] Taż: Publikacje pracowników Wydziału Teologicznego w bazie „Bibliografia dorobku pracowników Uniwersytetu Śląskiego”. *Fides* 2012 nr 2 s. 123-134

Uniwersytet Śląski przekazuje pieniądze przede wszystkim na badania statutowe i projekty badawcze (granty) pracowników naukowych zatrudnionych na WT, a z nich z kolei kupowane są dokumenty zasilające księgozbiory bibliotek zakładowych oraz księgozbiór podstawowy. Wielkość tych dochodów uzależniona jest od aktywności naukowej nauczycieli akademickich zatrudnionych na Wydziale oraz młodych naukowców, którzy dopiero rozpoczynają prowadzenie badań w ramach studiów doktoranckich[20]. Zakup publikacji finansowanych przez uniwersytet zależny jest od sumy, jaką przyznano konkretnym jednostkom wchodzącym w skład tej uczelni. Jest to uwarunkowane wieloma czynnikami podlegającymi określonym regulacjom prawnym[21]. Poniżej przedstawiono jak zmieniała się wielkość nakładów pochodzących z funduszy uniwersyteckich oraz kościelnych przeznaczanych na zakup zbiorów od momentu utworzenia BT do końca 2012 r.

Pomimo, że główny ciężar związany z finansowaniem księgozbioru spoczywa na Kurii Metropolitalnej, to od kilku ostatnich lat zauważalny jest wzrost nakładów ponoszonych przez UŚ z tytułu badań prowadzonych przez pracowników WT. Biorąc pod uwagę fakt nieustannego dążenia naukowców do osiągania kolejnych stopni awansu zawodowego, tendencja ta będzie utrzymywała się nadal.

Początkowo w BT dominującą rolę odgrywał zakup wydawnictw krajowych, który w najwcześniejszych latach funkcjonowania wydziału kilkakrotnie przewyższał zakup publikacji zagranicznych. Jednak w ostatnim okresie zauważalny jest proces zmniejszania się różnicy środków zaangażowanych w zakup publikacji polskich, a budżetem przeznaczonym na kupno książek zagranicznych. W roku 2007 tendencja ta została nawet odwrócona na korzyść książek z wydawnictw obcych[22]. Znacząco wpłynął na to pokaźny zakup, jaki został dokonany w oficynie Brepols, celem uzupełnienia brakujących tomów wydawnictw seryjnych. Biblioteka nawiązała bezpośrednią współpracę z belgijskim wydawnictwem Brepols. Stało się to możliwe, ponieważ BT należy do Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES działającej w ramach Stowarzyszenia Europejskich Bibliotek Teologicznych BETH (Bibliothèques Européennes de Thèologie)[23]. Wydawnictwo zaproponowało wszystkim członkom Federacji 25% rabat na wyjątko-

[20] Taż: Zakup literatury naukowej ze środków własnych i projektów badawczych (grantów) Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. W: Biblioteki kościelne i klasztorne w Polsce: historia i współczesność / red. Henryk Olszar, Bogumiła Warząchowska. Katowice 2009 s. 119-131

[21] Kryteria przyznawania środków finansowych budżetu państwa i innych źródeł określa ją Ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o zasadach finansowania nauki (Dz. U. z dnia 4 czerwca 2010 r.) ; Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 23 września 2010 r. w sprawie kryteriów i trybu przyznawania oraz rozliczania środków finansowych na działalność upowszechniającą naukę (Dz. U. z dnia 29 września 2010 r.)

[22] Agata Muc: Zakup książek przez Bibliotekę Teologiczną Uniwersytetu Śląskiego. *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* 2007 T. 88 s. 142-143

[23] Por. Gabriela Łącka: Współpraca Biblioteki Teologicznej z Federacją Bibliotek Kościelnych FIDES. W: Biblioteki kościelne ... s. 93-102

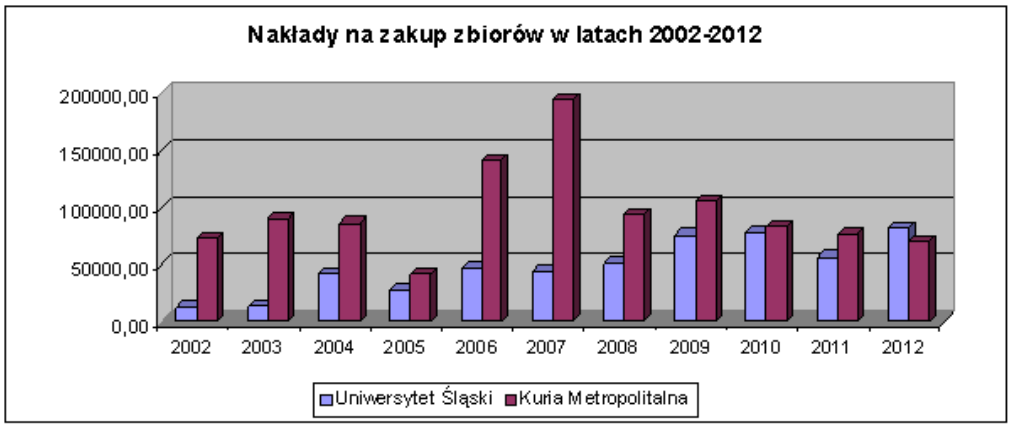

wo wartościowe materiały źródłowe, dostępne w niewielu miejscach w Polsce. W ten sposób udało się uzupełnić m.in. obszerną serię naukową *Corpus Christianorum*[24].

Oprócz wydawnictw zwartych z puli finansowej badań statutowych, zamawiane są również obcojęzyczne czasopisma naukowe, co odbywa się za pośrednictwem Biblioteki UŚ z zachowaniem procedur aktualnie obowiązującej Ustawy „Prawo zamówień publicznych"[25]. Ujmując rzecz ilościowo, na początku działalności naukowo-dydaktycznej WT do zbiorów biblioteki trafiało tą drogą 18 tytułów czasopism, natomiast obecnie liczba ta wynosi 34 tytuły. Znaczna część tych czasopism stanowi kontynuację periodyków gromadzonych na przestrzeni lat przez książnicę Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego.

Natomiast ze środków kościelnych prenumerowanych jest łącznie 118 tytułów, w tym 20 - obcojęzycznych[26]. W początkowej fazie działalności biblioteki czasopisma zagraniczne zamawiano bezpośrednio u wydawców, co wymagało od bibliotekarzy prowadzenia stałej korespondencji z oficynami w wielu krajach, a dokonywanie zagranicznych przelewów pociągało za sobą konieczność odbywania systematycznych wizyt w banku. Po pewnym czasie do sprowadzania literatury z innych krajów zaczęto wykorzystać wyspecjalizowane firmy pośredniczące w zakupie pozycji obcojęzycznych, co skróciło czas i obniżyło koszty sprowadzanych materiałów.

[24] Bogumiła Warząchowska: „Corpus Christianorum" w zbiorach Biblioteki Teologicznej. W: Biblioteki kościelne ... s. 148-154

[25] Por. Ustawa z dnia 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych (Dz. U. z 2004 r., nr 19, poz. 177) oraz Ustawa z dnia 25 lutego 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo zamówień publicznych (Dz. U. 2011 r., nr 87, poz. 484)

[26] Jolanta Październiok: Gromadzenie czasopism w zbiorach Biblioteki Teologicznej. W: Biblioteki kościelne ... s. 111-118

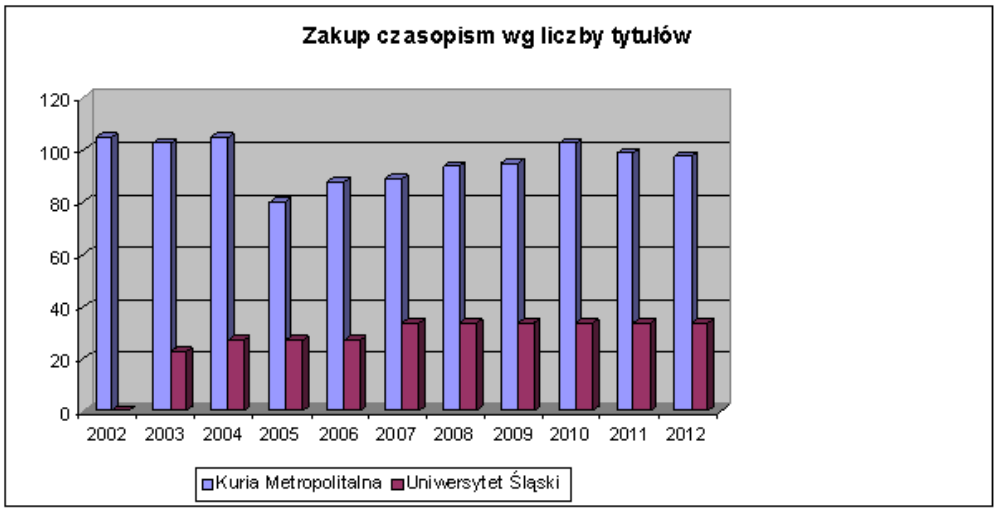

Realizowanie zakupów równolegle z dwóch różnych źródeł finansowania powoduje, że biblioteka zobowiązana jest do prowadzenia podwójnej dokumentacji, osobnych ksiąg inwentarzowych i akcesyjnych. Dodatkowo dokonywanie zakupów ze środków uczelnianych obliguje do prowadzenia części operacji księgowych oraz procedur zamówień z wykorzystaniem Systemu Wspomagającego Zarządzanie Uczelnią – SAPUS w obszarze Zamówień Publicznych i Gospodarki Materiałowej. Za pośrednictwem systemu zamawiane są niektóre materiały biblioteczne, czasopisma zagraniczne oraz bazy danych, a ponadto rejestrowane są wszystkie faktury na książki zakupione ze środków przeznaczonych na badania statutowe. Jednocześnie Biblioteka musi prowadzić szczegółowe zestawienia nabywanych zbiorów: kwartalne – dla potrzeb działu finansowego UŚ oraz roczne zestawienie wszystkich wydatków (w tym opłat pocztowych, kosztów ponoszonych na konserwację i utrzymanie sprzętu kserograficznego itp.) dla działu księgowości Kurii Metropolitalnej.

W ciągu ponad 12 lat funkcjonowania BT Archidiecezja Katowicka przekazała ponad dwa razy więcej środków finansowych za zakup zbiorów aniżeli strona uniwersytecka.

W omawianym okresie od 2002 do końca 2012 r. z funduszy Kurii Metropolitalnej zakupiono łącznie 8676 woluminów książek, natomiast ze środków uczelnianych liczba ta wyniosła 2612 woluminów. Przy czym całkowite nakłady przeznaczone na działalność biblioteki poniesione przez obydwie instytucje wyrównują się, jeżeli uwzględnić także pieniądze przeznaczane na wynagrodzenia bibliotekarzy. Dodatkowo UŚ zaopa-

truje pracowników BT w podstawowy sprzęt komputerowy oraz oprogramowanie, jak również całkowicie finansuje dostęp do polskich i zagranicznych baz danych.

Najmniej liczącym się źródłem finansowania, w porównaniu z dotychczas omawianymi, pozostają dochody własne biblioteki pochodzące z opłat za wykonywanie kserokopii i wydruków oraz kar za przetrzymanie książek. Wszystkie te środki są przeznaczane na oprawę książek i czasopism oraz zakup papieru do drukarek i kserokopiarek.

4. Wymiana i dary

BT jest jedyną biblioteką specjalistyczną UŚ, która zainicjowała i prowadzi samodzielną wymianę książek i czasopism. Od początku swego istnienia, za sprawą porozumienia dziekana WT i dyrektora Biblioteki UŚ, otrzymała ona swobodę podejmowania decyzji w zakresie nawiązywania i prowadzenia wymiany[27]. Ta forma działalności miała w pierwszej kolejności zasięg krajowy. Najwcześniej nawiązano współpracę z bibliotekami wydziałów i instytutów teologicznych oraz seminariów duchownych, co gwarantowało stały dostęp do najnowszych publikacji naukowych z dziedziny teologii ukazujących się w Polsce. Następną grupę kontrahentów, z którymi BT nawiązała kontakty były książnice uniwersyteckie, instytutów naukowych i muzeów (głównie z obszaru Górnego Śląska) oraz kilka redakcji czasopism[28]. W miarę rozwijania

[27] Pismo z dnia 20 stycznia 2004 r. zawierające zgodę dyrektora Biblioteki UŚ na prowadzenie samodzielnej wymiany przez BT z zastrzeżeniem zabezpieczenia finansowego przez Wydział Teologiczny [BT – Dokumentacja]

[28] Ewa Olszowy: Wymiana krajowa w Bibliotece Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego. *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* 2004 T. 82 s. 177-186

i utrwalania kontaktów z instytucjami w kraju zaczęto rozszerzać współpracę także na ośrodki zagraniczne, głównie w Niemczech, Włoszech i Słowacji, takie jak np. Herder-Institut w Marburgu, Hannah-Arendt-Institut für Totalitarismusforschung w Dreźnie, Biblioteka Pontificia Università Urbaniana w Rzymie, Prešovská Univerzita w Prešove[29]. Obecnie biblioteka współpracuje z ponad osiemdziesięcioma instytucjami polskimi i kilkunastoma zagranicznymi.

Materiałem wymiennym są publikacje wydawane przez pracowników naukowych WT, dublety i druki zbędne, będące wynikiem selekcji otrzymanych darów, nie związanych z profilem badań prowadzonych na Wydziale[30]. Najczęściej bywają to wydawnictwa przekazywane przez Drukarnię Archidiecezjalną, publikacje Księgarni św. Jacka, tytuły darowane przez Redakcję „Gościa Niedzielnego". Wraz ze wzrostem liczby kontrahentów, z którymi BT prowadziła wymianę, rosła liczba pozycji pozyskiwanych tą drogą. Szczególnie wyraźnie da się zaobserwować tego rodzaju tendencję w odniesieniu do gromadzonych czasopism. W 2002 r. BT otrzymywała 49 tytułów czasopism, natomiast pod koniec 2012 r. ich liczba wzrosła do 180 tytułów (w tym odnotowano 161 - polskich periodyków i 19 – zagranicznych) o wartości sięgającej blisko 14 tys. zł. Pomimo, że środki finansowe przeznaczane na wymianę, czyli zakup wysyłanych pozycji oraz opłaty pocztowe, niewątpliwie obciążają budżet biblioteki, to w wymiarze ekonomicznym wymiana nadal jest opłacalna. Należy pamiętać, że ta forma gromadzenia pomniejsza wydatki na zakup nowości i prenumeratę czasopism. W analizowanym okresie wartość wpływów z tego źródła przekroczyła sumę wydatków poniesionych na wysyłkę wydawnictw. Chociaż wymiana nie stanowi obecnie podstawy przyrostu księgozbioru, to na przestrzeni minionych lat jej rola w procesie kształtowania księgozbioru staje się coraz bardziej widoczna. Przy jej udziale BT na bieżąco wzbogaca swój księgozbiór o nowe pozycje, ma możliwość uzupełniania braków w kolekcjach, także o tytuły niedostępne na rynku księgarskim oraz promuje dorobek naukowy WT na forum krajowym i międzynarodowym. Dodatkową korzyścią wynikającą ze współpracy jest wymiana wzajemnych doświadczeń zawodowych oraz wiedzy w zakresie opracowania zbiorów, komputeryzacji czy informacji naukowej[31].

Ostatnią i jednocześnie najbardziej znaczącą formą gromadzenia zbiorów w BT są dary, które w odróżnieniu od kupna i wymiany stanowią grupę materiałów wymagających wnikliwej oceny przydatności. Publikacje otrzymywane od darczyńców stanowią cenny nabytek, jeżeli składają się z dokumentów wartościowych bądź stanowią celowo dobrane zespoły piśmiennicze. Od początku działalności biblioteki dary stanowiły najliczniejsze źródło rozwoju księgozbioru i z roku na rok widać, że liczba ta wzra-

[29] Taż: Wymiana zagraniczna w Bibliotece Teologicznej. W: Biblioteki kościelne... s. 132

[30] Andrzej Jurek: Współpraca bibliotek kościelnych w przekazywaniu dubletów i druków zbędnych: wykorzystanie nowoczesnych form zarządzania zbiorami. *Fides* 2010 nr 1/2 s. 140-149

[31] Ewa Olszowy: Wymiana krajowa… s. 185

sta. Jednocześnie należy podkreślić, że są one najmniej planowaną i oczekiwaną formą gromadzenia zbiorów. Dlatego przed włączeniem kolejnego tytułu, konieczna jest analiza przydatności i ewentualnego wykorzystania danej pozycji przez czytelników w przyszłości. Wstępnie wybiera się zawsze tytuły, których brak w zbiorach, jak również te, które znajdują się w jednym egzemplarzu, a są najczęściej wypożyczane przez czytelników. Analizy takiej dokonuje się przez weryfikację zamówień czytelnianych i wypożyczeń[32]. O ile wcześniej biblioteka seminaryjna przyjmowała niemal wszystkie dary, o tyle obecnie ze względu na ograniczoną powierzchnię magazynową, do darów podchodzi się ostrożnie.

W dotychczasowej działalności BT można wyodrębnić dwa podstawowe źródła darów – instytucjonalne i osobowe. Wśród instytucjonalnych darczyńców znalazły się: wydawnictwa, hurtownie, likwidowane biblioteki parafialne, placówki naukowo-badawcze, redakcje czasopism, towarzystwa naukowe. Natomiast w gronie osób prywatnych przekazujących książki i czasopisma byli: księża, pracownicy naukowi, autorzy książek, bibliotekarze, bibliofile, pracownicy uczelni, studenci[33].

Na przestrzeni lat pojawiały się zarówno skromne darowizny, liczące jedną lub kilka książek, jak też znaczące kolekcje, niejednokrotnie obejmujące kilka tysięcy woluminów. Do drugiej grupy można zaliczyć spuścizny po uczonych, a zwłaszcza pośmiertne dary księży przekazywane przez rodziny lub osoby do tego upoważnione. Są to bogate i wielodziedzinowe księgozbiory złożone nie tylko z wydawnictw zwartych i ciągłych, ale często także z dokumentów życia społecznego odzwierciedlających działalność naukową i duszpasterską darczyńców[34]. W 2002 r. biblioteka decyzją rodziny zmarłego przejęła księgozbiór ks. dr. Martina Gritza[35]. Dzięki tym zbiorom książnica wzbogaciła się o najważniejsze dokumenty postanowień Kościoła w Niemczech, literaturę teologiczną dotyczącą zagadnień pokoju i wojny, publikacje z zakresu politologii, cenne zbiory *silesiaków* oraz wiele książek i czasopism związanych z duszpasterstwem wojskowym. W 2003 r. przekazane zostały z kolei książki po zmarłym ks. prof. dr. Paulu Bormannie[36], którego spuścizna obejmowała czasopisma teologiczne i książki z zakresu teologii patrystycznej, homiletyki, a także z pedagogiki i katechetyki. Zarówno księgozbiór Gritza, jak i Bormanna wymagał wnikliwej selekcji, a nieprzydatne

[32] Bogumiła Warząchowska: Selekcja i preselekcja zbiorów biblioteki naukowej na przykładzie Biblioteki Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. *Fides* 2006 nr 1/2 s. 108

[33] Bogumiła Warząchowska: Dary w Bibliotece Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego. *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* 2008 T. 89 s. 397-406

[34] Jolanta Hibszer: Dokumenty życia społecznego w Bibliotece Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach: zarys problematyki. *Fides* 2013 nr 1 s. 89-102

[35] Wincenty Myszor: Ks. dr Martin Gritz i jego Biblioteka. *Śl. Stud. Hist.-Teol.* 2003 T. 36 nr 1 s. 258-259

[36] Wincenty Myszor: Ks. Prof. dr Paul Bormann i jego biblioteka. *Śl. Stud. Hist.-Teol.* 2004 T. 37 nr 1 s. 174-176

tytuły w BT trafiły do innych jednostek, m.in. do Biblioteki UŚ, Biblioteki Wydziału Nauk Społecznych.

Największa ilość darów przypada na 2008 rok, kiedy abp Szczepan Wesoły, członek Papieskiej Rady ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżnych oraz wieloletni kierownik Centralnego Ośrodka Duszpasterstwa Emigracyjnego w Rzymie, przekazał zasób liczący ponad 8 tys. woluminów książek i czasopism. Gromadzone przez dziesięciolecia książki reprezentują zagadnienia zarówno współczesnej historii Polski, jak i dotyczą tematów przez wiele lat zakazanych w naszym kraju, na przykład pełnej prawdy o drugiej wojnie światowej czy powojennych latach komunizmu w Polsce, a także posługi Jana Pawła II. W przejętym księgozbiorze na uwagę zasługują również pozycje w języku polskim wydawane poza granicami kraju, w niewielkich nakładach (np. publikacje Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie, Instytutu Literackiego w Paryżu)[37], często opatrywane dedykacjami samych autorów lub darczyńców, co podkreśla jeszcze bardziej jego unikatowy charakter[38].

W ostatnim okresie do biblioteki trafiły kolejne, znaczące pod względem ilości i wartości, kolekcje dwóch naukowców związanych z WT: ks. prof. dra hab. Remigiusza Sobańskiego[39] oraz ks. prof. dra hab. Wincentego Myszora[40]. Pierwszy z nich pozostawił niezwykle bogaty księgozbiór zawierający głównie pozycje z zakresu prawa kanonicznego oraz szeroko rozumianej teologii prawa. Natomiast ks. Wincenty Myszor, pierwszy dziekan WT, który od kilkunastu lat systematycznie przekazuje swoje zbiory na potrzeby studentów i naukowców, w 2012 r. oddał kilkutysięczną kolekcję patrystyczną. Obydwa podarowane zespoły piśmiennicze są odzwierciedleniem zainteresowań oraz wieloletnich badań księży-naukowców.

Szczególną opiekę odczuwała biblioteka ze strony Wielkiego Kanclerza Wydziału abpa Damiana Zimonia. Przekazywał on do zbiorów książki – nowości, które sam otrzymywał w darze podczas targów, konferencji czy wystaw, od ludzi nauki i kultury ziemi śląskiej. Pokaźny dar przekazał do biblioteki także biskup pomocniczy Stefan Cichy. Jego nominacja na biskupa diecezji legnickiej sprawiła, że zgromadzony księgozbiór z dziedziny liturgiki, homiletyki, mariologii znalazł miejsce w BT.

Obok darczyńców prywatnych występują również ofiarodawcy instytucjonalni, wśród których wymienić należy „Księgarnię Św. Jacka", Drukarnię Archidiecezjalną

[37] Barbara Kołodziej: Kolekcja arcybiskupa Szczepana Wesołego – dar dla zbioru kościelnego Biblioteki Teologicznej. W: Biblioteki kościelne… s. 145

[38] Ewa Olszowy: Dedykacje rękopiśmienne w księgozbiorze arcybiskupa Szczepana Wesołego w Bibliotece Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego: rekonesans badawczy. *Fides* 2012 nr 1 s. 29-84

[39] Barbara Kołodziej: Spuścizna naukowa księdza Remigiusza Sobańskiego w zbiorach Biblioteki Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego – wstępna analiza. *Śl. Stud. Hist.-Teol.* 2013 T. 46 nr 1 s. 202-207

[40] Agata Muc: Dar ks. prof. dr. hab. Wincentego Myszora dla Biblioteki Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. *Śl. Stud. Hist.-Teol.* 2013 T. 46 nr 1 s. 208-215

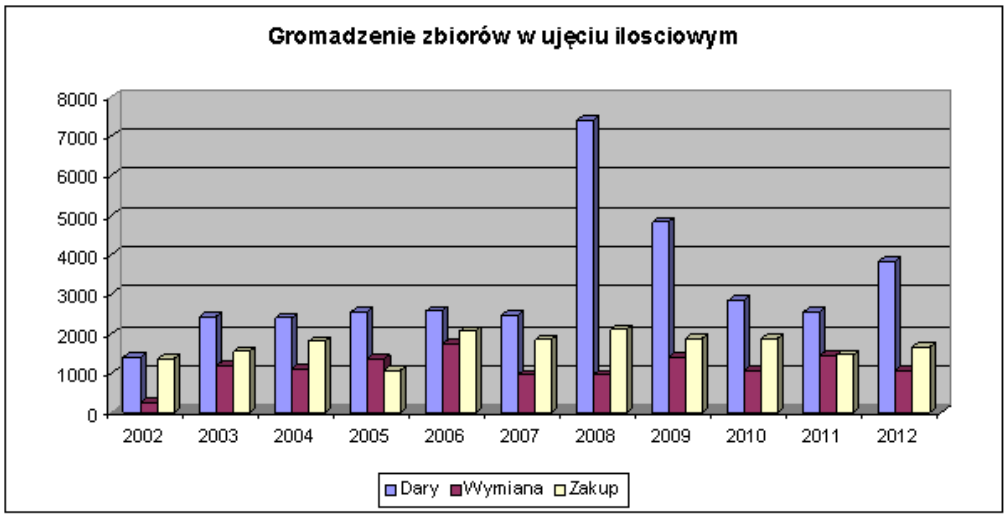

w Katowicach, redakcja tygodnika „Gość Niedzielny" oraz Bibliotekę UŚ. W 2005 r. dzięki ks. prałatowi Stefanowi Wylężkowi napłynął dar z Belgijskiego Stowarzyszenia Katolickiego Entraide d'Eglise. Jednym z głównych celów tego stowarzyszenia było przekazywanie bibliotekom dawnego bloku wschodniego literatury teologicznej. Otrzymana kolekcja to głównie serie teologiczno-filozoficzne francuskich autorów - Teilharda de Chardin, Bernada Hinga czy Yvesa Congara.

Od 2002 r. wśród darczyńców było tak wiele instytucji i osób prywatnych, że nie sposób ich wszystkich wymienić w tym miejscu[41]. Natomiast ilościowe zestawienie przekazanych darów oraz zbiorów pochodzących z wymiany i zakupu ukazuje wykres poniżej.

Po zsumowaniu wszystkich dotychczasowych wpływów widać, że dary stanowią ponad połowę wszystkich dotychczasowych wpływów (53% ogólnej liczby) w BT. Dla porównania procentowy udział zakupionych pozycji wyniósł 28%, natomiast woluminów otrzymanych z wymiany – 19%. Podobnie przedstawia się wymiar finansowy gromadzonych zasobów, co oczywiste największą całkowitą wartość osiągnęły zbiory pochodzące od darczyńców, ponieważ było ich najwięcej.

[41] Gabriela Łącka: Dary w zbiorach Biblioteki Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w aspekcie ochrony dziedzictwa narodowego. *Fides* 2011 nr 1/2 s. 72-92

5. Podsumowanie

Biblioteka Teologiczna jako jedyna spośród bibliotek specjalistycznych wchodzących w skład uczelnianego systemu biblioteczno-informacyjnego UŚ ma możliwość prowadzenia odrębnej polityki gromadzenia dokumentów. Od początku swej działalności samodzielnie dokonuje zakupów, prowadzi systematyczna wymianę zbiorów oraz przyjmuje największą liczbę darów. Najistotniejszym czynnikiem decydującym o specyficznym charakterze książnicy są zasady finansowania i zakupu wydawnictw, realizowane równolegle z dwóch różnych źródeł - Archidiecezji Katowickiej i Uniwersytetu Śląskiego. Taki model finansowania zapewnia systematyczny i planowy rozwój księgozbioru, co obrazuje poniższa tabela.

Rok	Liczba woluminów książek	Liczba woluminów czasopism	Liczba woluminów ogółem	Przyrost księgozbioru
2001	101 614	14 710	116 324	brak danych
2002	104 260	15 151	119 411	3 087
2003	107 144	17 937	125 081	5 670
2004	109 941	19 974	129 915	4 834
2005	112 805	22 062	134 867	4 952
2006	116 682	24 153	140 835	5 968
2007	120 596	26 156	146 752	5 917
2008	128 100	29 016	157 116	10 364
2009	133 672	31 540	165 212	8 096
2010	137 518	33 463	170 981	5 769
2011	141 153	35 290	176 443	5 462
2012	145 689	37 276	182 965	6 522

W omawianym okresie przybyło łącznie 66 641 woluminów książek i czasopism, co sytuuje BT na pierwszym miejscu pod względem wielkości i tempa przyrostu księgozbioru wśród bibliotek wydziałowych na Uniwersytecie. Ponadto oferuje ona największa liczbę tytułów czasopism polskich i obcojęzycznych. Wyróżnia ją nie tylko wielkość zasobów, ale także ich wartość oraz unikatowy walor historyczny, co potwierdza wciąż powiększające się grono czytelników.

Dr Piotr Lechowski
Kraków – UJ

BIBLIOTEKA JAGIELLOŃSKA – HISTORIA I WSPÓŁCZESNOŚĆ

Abstract

The Jagiellonian Library (JL) is the main library at the Jagiellonian University and completed under the title its roles and functions. In addition, it has the obligation to collect and archive publications on Polish and Polish, printed in the country and abroad. The origins date back to establish a university in the 14th century. Organizationally the JL was separated in the early 19th century, played an important role in Polish culture serving as the national library. The holdings of the JL contains more than five million volumes and items and represents the National Library Resources. Since 2010, the JL forms available online Jagiellonian Digital Library, which has so far provided 240,000 digital objects.

Streszczenie

Biblioteka Jagiellońska (BJ) jest biblioteką główną Uniwersytetu Jagiellońskiego i wypełnia wynikające z tego tytułu zadania i funkcje. Dodatkowo, ma obowiązek gromadzenia i archiwizowania publikacji polskich i Polski dotyczących, wydanych w kraju i zagranicą. Początki księgozbioru BJ sięgają czasów założenia uniwersytetu w XIV w. Organizacyjnie wyodrębniona na początku XIX w. odegrała ważną rolę w kulturze polskiej pełniąc funkcję biblioteki narodowej. Zbiory BJ liczą ponad 5 mln wol./jedn. i stanowią Narodowy Zasób Biblioteczny. Od 2010 r. BJ tworzy dostępną online Jagiellońską Bibliotekę Cyfrową, w której umieszczono do tej pory 240 tys. obiektów cyfrowych.

Wstęp

Biblioteka Jagiellońska (BJ) jest jedną z najbardziej znanych, najstarszych i największych bibliotek polskich, która nierozerwalnie związana jest z Uniwersytetem Jagiellońskim (UJ) jako jego biblioteka główna i podstawowe ogniwo systemu biblioteczno-informacyjnego uczelni. Ze względu na bogate tradycje, cenne zbiory druków polskich oraz znaczenie i rolę jaką odegrała w kulturze i nauce polskiej BJ traktowana jest jak biblioteka narodowa. Posiada ustawowe prawo do bezpłatnego otrzymywania dwóch egzemplarzy każdej wydanej w kraju publikacji w ramach obowiązkowego egzemplarza bibliotecznego, ma obowiązek gromadzenia i wieczystego archiwizowania piśmiennictwa polskiego i Polski dotyczącego wydanego w kraju i zagranicą, a jej

zbiory, jako posiadające wyjątkową wartość i znaczenie dla dziedzictwa narodowego, tworzą Narodowy Zasób Biblioteczny i z tego tytułu podlegają szczególnej opiece i ochronie. Jako biblioteka naukowa i jednostka uniwersytecka BJ służy potrzebom nauki i kształcenia, gromadząc i organizując dostęp do materiałów bibliotecznych i zasobów informacyjnych niezbędnych do rozwijania dyscyplin naukowych uprawianych w UJ oraz na użytek prowadzonych w uczelni kierunków studiów. Posiadane przez BJ zbiory liczą 3,3 mln wol. wydawnictw zwartych i ciągłych oraz 1,8 mln jedn. zbiorów specjalnych, w tym wiele bezcennych rękopisów, starych druków, zbiorów graficznych, kartograficznych i muzycznych. Od 2010 r. BJ tworzy „Jagiellońską Bibliotekę Cyfrową" (JBC), stanowiącą główną platformę udostępniania zbiorów w postaci elektronicznej, w której opublikowanych zostało 240 tys. obiektów cyfrowych, przede wszystkim czasopism i jednostek zbiorów specjalnych.

Rys historyczny Biblioteki Jagiellońskiej

Logo Biblioteki Jagiellońskiej
źródło: strona internetowa BJ
http://:www.bj.uj.edu.pl

Dzieje Biblioteki Jagiellońskiej nierozerwalnie związane są z losami Uniwersytetu Jagiellońskiego, założonego w Krakowie w 1364 r. przez króla Kazimierza Wielkiego i odnowionego w 1400 r. przez króla Władysława Jagiełłę dzięki fundacji królowej św. Jadwigi. Zawiązek księgozbioru uniwersyteckiego tworzyły zbiory rękopisów do wykładów i ćwiczeń, gromadzone od zarania wszechnicy krakowskiej przy poszczególnych kolegiach i bursach, głównie dzięki darom i legatom profesorów i ich wychowanków. Zachowały się trzy kodeksy rękopiśmienne z drugiej połowy XIV w., którymi posługiwano się we wszechnicy kazimierzowskiej. Znane są nazwiska licznych darczyńców, którzy w XV i XVI w. przekazali lub zapisali Uniwersytetowi w całości lub w części swoje prywatne zbiory rękopisów, a potem także druków, głównie z zakresu teologii, filozofii, prawa i medycyny. Iluminowane kodeksy rękopiśmienne, najważniejsze ówczesne prace naukowe, inkunabuły, najstarsze wydania dzieł klasyków greckich i łacińskich, księgi religijne oraz zapisy wykładów tworzyły zrąb księgozbioru uniwersyteckiego. W XVI w. wzbogacił się on o liczne dary i zapisy wybitnych uczonych, humanistów, osób duchownych, wpłynęła też część księgozbioru po królu Zygmuncie Auguście. W najstarszej zachowanej księdze wypożyczeń, zapoczątkowanej w latach 40. XVI w. można odczytać nazwiska ówczesnych pożyczających i tytuły dzieł. Trzeba przy tym nadmienić, że pożyczone książki zatrzymywano zazwyczaj do

końca życia. Podlegały one zwrotowi, wraz z dziełami nabytymi, na mocy zapisów testamentowych[1].

Największe zbiory biblioteczne posiadało Collegium Maius (Kolegium Większe), skupiające profesorów wydziału teologicznego i sztuk wyzwolonych, będące siedzibą główną Uniwersytetu. Zbiory biblioteczne tego Kolegium stanowiły przez wieki podstawowy zrąb księgozbioru uczelni, a ich losy, przemiany i rozwój składają się na kilkuwiekowe dzieje głównej biblioteki Akademii Krakowskiej, wyodrębnionej organizacyjnie na początku XIX wieku, i znanej pod, nieco później utrwaloną, nazwą Biblioteki Jagiellońskiej.

Początkowo księgozbiór uniwersytecki nie miał w Collegium Maius wydzielonego pomieszczenia. Już jednak w pierwszej połowie XVI w. na cele biblioteczne przeznaczona została okazała, gotycka sala w nowowybudowanym skrzydle Collegium Maius, nazwana Salą Obiedzińskiego (od nazwiska fundatora, profesora teologii Tomasza Obiedzińskiego), gdzie biblioteka mieściła się do początku lat 40. XX wieku.

Sala Obiedzińskiego w Collegium Maius w XIX wieku

Fot. Ignacy Krieger
źródło: strona internetowa BJ
http://www.bj.uj.edu.pl/o_bib/dziejebj1_pl.php#3

Już w pierwszej połowie XV wieku ustalił się zwyczaj sprawowania opieki nad księgozbiorem przez wybieranych spośród profesorów kustoszy, którzy mieli obowiązek odbierania od czytelników wypożyczonych rękopisów oraz składania sprawozdań ze stanu księgozbioru[2]. W wiekach późniejszych, początkowo honorowa, funkcja kustosza uległa formalizacji, poszerzał się zakres przypisanych do niej obowiązków. W XVI wieku funkcja kustosza, dzięki fundacji Bartłomieja z Lipnicy, była już płatna, a w drugiej połowie XVIII i XIX w. bibliotekarz Uniwersytetu określany był mianem prowizora (administratora), prepozyta (przełożonego) i prefekta (zwierzchnika). Tytuł dyrektora Biblioteki, jako wyodrębnionej już jednostki organizacyjnej Uniwersytetu Jagiellońskiego (nazwa ta obowiązywała od 1818 r.), przysługiwał kierownikowi biblioteki od przełomu XIX i XX w.

[1] Zob. Jerzy Zathey, Anna Lewicka-Kamińska, L. Hajdukiewicz: Historia Biblioteki Jagiellońskiej. T. 1 1364-1775 / Pod red. Ignacy Zarębskiego. Kraków 1966

[2] Przewodnik po Bibliotece Jagiellońskiej. Oprac. Irena Bar. Kraków 1964 s. 10

Książnica uniwersytecka wzrastała początkowo wyłącznie dzięki darom i zapisom. O uzupełnianiu zbiorów poprzez zakup nowych książek można mówić od lat 60. XVI w., kiedy to Benedykt z Koźmina, ustanowił stały fundusz na ten cel. Z tego okresu pochodzi jeden z pierwszych znaków własnościowych biblioteki w postaci pieczęci przedstawiającej herb Uniwersytetu na tarczy (dwa skrzyżowane berła, motyw wykorzystywany do dziś) i napisem: „Librariae Collegii Maior[is] Cracovi[ensis]", którą sygnowano nabywane wówczas dzieła. W XVI w. zbiory biblioteczne stają się chlubą Uniwersytetu, zapoznaje się z nimi szereg osobistości, w tym królowie polscy Zygmunt August, Stefan Batory, Zygmunt III Waza, co odnotowuje tzw. „Księga Królewska", zawierająca wpisy znamienitych gości odwiedzających Bibliotekę[3].

Niestety, nic nie wiadomo o stanie liczbowym księgozbioru Uniwersytetu w pierwszych wiekach jego istnienia. Pierwszy, przybliżony, spis katalogowy dzieł będących w posiadaniu Uniwersytetu pochodzi z 1775 r., kiedy to doliczono się 1.926 rękopisów oraz 10.794 dzieł w 32.000 tomów[4]. Wiek XVII i znaczna część wieku XVIII to jednak – z wielu różnych przyczyn - okres zapaści i stagnacji w rozwoju Akademii Krakowskiej. Także księgozbiór uniwersytecki bez funduszy na utrzymanie i zakup nowości, zaniedbany, pozbawiony opieki i właściwego zabezpieczenia, narażony na kradzieże, w części spakowany w skrzynie i nieużytkowany, przeżywał najtrudniejszy okres w swojej dotychczasowej historii.

Przełomowe okazały się dopiero zarządzenia i zalecenia, utworzonej w 1773 r., Komisji Edukacji Narodowej, która w ramach reformy Uniwersytetu Krakowskiego (nazwanego wówczas Szkołą Główną Koronną), podjęła decyzję o włączeniu do głównych zbiorów bibliotecznych w Collegium Maius księgozbiorów kolegiów i burs akademickich (a ponadto czterech krakowskich bibliotek jezuickich, po kasacie zakonu) w celu stworzenia jednej ogólnouniwersyteckiej biblioteki o charakterze publicznym. Komisja przyznała zarazem stały fundusz na związane z tym wydatki. Proces tworzenia scalonej, uporządkowanej, skatalogowanej i dostępnej dla czytelników biblioteki uniwersyteckiej trwał jednak kilka dekad, przerywany co rusz przez wstrząsy polityczne i zawieruchy wojenne, które silnie wpływały na sytuację i kondycję uniwersytetu. Największe zasługi dla rozwoju biblioteki uniwersyteckiej w tym okresie położył Jerzy Samuel Bandtkie, historyk, językoznawca i bibliograf, który zarządzał biblioteką w latach 1811-1835. Dopiero on ostatecznie połączył księgozbiory uniwersyteckie w jeden, uporządkował je, po części skatalogował i kilkukrotnie powiększył. Biblioteka zajmowała w Collegium Maius trzy duże sale oraz 10 pokoi, posiadała czytelnię

[3] Ibidem, s. 13-14

[4] Wanda Konczyńska: Zarys historii Biblioteki Jagiellońskiej z 40 rycinami w tekście i 3 planami. Kraków 1923 s. 9

i dwóch urzędników[5]. Bandtkie był również autorem pierwszego szkicu historycznego biblioteki[6].

W ostatnich dekadach XIX w. biblioteka, nazywana coraz powszechniej Biblioteką Jagiellońską, była już zorganizowaną jednostką uniwersytecką z własną siedzibą, niewielkim budżetem, zarządem i personelem. Posiadała wartościowy, liczący ponad sto tysięcy woluminów księgozbiór, który był na nowo rozmieszczony i skatalogowany, oraz wypożyczany i udostępniany na miejscu w codziennie otwartej czytelni. Biblioteka, obficie zaopatrywana w polonika, pozyskiwane drogą nabytków i licznych darów, zaczęła pełnić, oprócz zadań biblioteki uniwersyteckiej, także rolę polskiej książnicy narodowej, zyskując zaszczytne miano „Bibliotheca Patria". Rozwój biblioteki, który przypadł na okres tzw. autonomii galicyjskiej, był w dużej mierze zasługą Karola Estreichera, wielkiego polskiego bibliografa, który zarządzał biblioteką w latach 1868-1905[7].

Il. 3. Karol Estreicher (1827-1908)

źródło: strona internetowa BJ
http://www.bj.uj.edu.pl/o_bib/dziejebj1_pl.php#3

[5] Wanda Konczyńska: Zarys…, op. cit., s. 11-12

[6] Jerzy Samuel Bandtkie: Historya Biblioteki Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Kraków 1821

[7] Jan Baumgart, Karol Estreicher (1827-1908). W: Jan Baumgart, Bibliotekarstwo, biblioteki, bibliotekarze. Wybór prac. Warszawa 1983 s. 172-216

Jego następca, ceniony historyk doby Jagiellonów, Fryderyk Papée, dyrektor BJ od 1905 do 1926 r., zmodernizował bibliotekę uniwersytecką i przystosował do szybko wzrastających potrzeb naukowych i usługowych. W przyznanym jej, po latach starań i remontów, pierwszym piętrze Kolegium Nowodworskiego (sąsiadującym z Collegium Maius) zorganizował w 1907 r. trzy czytelnie na ponad 100 miejsc, założył inwentarz, którego do tej pory nie prowadzono, zmienił system organizacji zbiorów wprowadzając numerus currens (zamiast układu działowego), systematycznie uzupełniał księgozbiór w naukowe czasopisma bieżące i publikacje zagraniczne. W efekcie tych zmian, już w pierwszej dekadzie XX w., liczba czytelników BJ przekraczała 20 tys. rocznie. Papéemu udało się przy tym skompletować zespół wybitnych bibliotekarzy, którzy decydowali o obliczu BJ w następnych dekadach (m.in. E. Kuntze, M. Łodyński, J. Grycz, A. Birkenmajer, Z. Ciechanowska, Z. Ameisenowa, H. Lipska, A. Bar, K. Piekarski), a w 1922 r. pozyskał od miasta grunt pod budowę nowego gmachu biblioteki, której zbiory przekraczały już wówczas 500 tys. wol. [8]. Budowę nowoczesnego i przestronnego gmachu, zaprojektowanego przez Wacława Krzyżanowskiego, zrealizował w latach 1931-1939 Edward Kuntze, bibliotekarz (1906-1919) i dyrektor BJ w latach 1927-1947[9], świetnie rozumiejący wyzwania stojące przed polskim bibliotekarstwem naukowym po odzyskaniu państwowości[10].

Wkrótce po wybuchu drugiej wojny światowej w 1939 r. BJ została przez niemieckie władze okupacyjne zamknięta, a po przeniesieniu zbiorów ze starej siedziby do nowego gmachu, działała od 1941 do 1944 r., jako Staatsbibliothek Krakau (Biblioteka Państwowa) z niemieckim zarządem, bez prawa użytkowania jej przez Polaków. Polski personel biblioteki, kierowany przez Kuntzego, prowadził jednak na dużą skalę konspiracyjne wypożyczanie książek i podręczników, przede wszystkim na użytek tajnego nauczania. Zabiegał też o bezpieczeństwo i integralność macierzystych zbiorów, co przyczyniło się do stosunkowo niewielkich ilościowo strat w księgozbiorze oraz o uratowanie innych, zlikwidowanych przez Niemców, krakowskich bibliotek[11].

W okresie PRL BJ ugruntowała swoją pozycję jako jedna z głównych bibliotek naukowych w kraju, zyskując przy tym szczególną rangę w polskim systemie bibliotecznym, o czym świadczyły niektóre prawa i obowiązki przynależne jej na równi z Biblioteką Narodową w Warszawie, w tym m.in. prawo otrzymywania egzemplarza obowiązkowego, prawo pierwokupu aukcyjnego, obowiązek archiwizowania druków

[8] Edward Kuntze: Fryderyk Papée jako bibliotekarz. W: IV Zjazd Bibliotekarzy Polskich w Warszawie. Referaty. Cz. I. Warszawa 1936, s. 7-25 ; Józef Grycz: Ostatnie dwudziestolecie Biblioteki Jagiellońskiej (1905-1926). *Prz. Powsze.* 1928 T. 177 nr 529 s. 245-253

[9] Helena Lipska: Dyrektor Biblioteki Jagiellońskiej Edward Kuntze. *Biul. Bibl. Jagiell.* 1965 R. 17 s. 39-51 ; Jan Baumgart, Edward Kuntze jako bibliotekarz. *Biul. Bibl. Jagiell.* 1971 R. 21 s. 5-32

[10] Edward Kuntze: Potrzeby polskich bibliotek naukowych. *Nauka Polska* 1919 T. II s. 503-542

[11] Zob. Piotr Lechowski: Biblioteki Krakowa w okresie okupacji niemieckiej (1939-1945). Kraków 1999

Budynek Biblioteki Jagiellońskiej wybudowany w latach 1931-1939
wg projektu W. Krzyżanowskiego

Źródło: strona internetowa BJ
http://www.bj.uj.edu.pl/o_bib/gm_etap1_bj.htm

polskich, szczególna ochrona zbiorów i inne. W drugiej połowie XX w. szybko przyrastały zbiory BJ, które już w końcu lat 70. sięgnęły 2 mln wol. i jednostek, intensywnie rozwijała się wymiana wydawnictw z bibliotekami zagranicznymi, podjęto szereg inicjatyw naukowo-badawczych i wydawniczych, kontynuowanych do dnia dzisiejszego, przeprowadzono też – już w początkach lat 60. – pierwszą rozbudowę gmachu biblioteki. Ostatnie dekady to ożywione prace związane przede wszystkim z komputeryzacją i elektronizacją biblioteki oraz budową dodatkowego gmachu. W 1993 r., dzięki środkom finansowym pozyskanym z Fundacji Mellona BJ zakupiła amerykański zintegrowany system biblioteczny VTLS, który umożliwił skomputeryzowanie podstawowych procesów bibliotecznych, a nowy gmach wybudowany został w latach 1996-2001. Biblioteka zyskała tym samym warunki do działalności i rozwoju, o dpowiadające jej randze, misji i zadaniom, a także potrzebom środowiska akademickiego i naukowego oraz wymogom współczesności.

Podstawy materialne

BJ mieści się w Krakowie w gmachu przy al. Mickiewicza 22, wybudowanym w latach 1931-1939 według projektu Wacława Krzyżanowskiego. W 2001 r. do użytku został oddany nowowybudowany, połączony ze starym gmachem, 10 kondygnacyjny budy-

Gmach Biblioteki Jagiellońskiej wybudowany w latach 1996-2001
wg projektu R. Loeglera

Źródło: https://www.facebook.com/BibliotekaJagiellonska/photos_stream

nek, z osobnym wejściem od ul. Oleandry, zaprojektowany przez Romualda Loeglera. Pozwoli³o to dwukrotnie zwiźkszyź kubaturź gmachu biblioteki (do 145 000 m³) oraz powierzchniź uæytkow¹, która wynosi obecnie prawie 33 000 m². W budynku mieści siź 10 czytelni ogólnych i specjalnych dysponujących 430 miejscami, sala katalogów, wypożyczalnia, magazyny biblioteczne, dwie sale wystawowe, sala konferencyjna i pomieszczenia dla pracowników. Do dyspozycji czytelników są 42 komputery, służące głównie do przeszukiwania katalogów BJ i innych bibliotek, zamawiania wybranych pozycji oraz korzystania z baz danych. Do szybkiej realizacji zamówień czytelniczych służy automatyczny system transportu książek. Nowy gmach przystosowany został do potrzeb osób niepełnosprawnych. Wyposażony jest w podjazd, windy i podnośniki dla wózków dla osób niepełnosprawnych ruchowo oraz separatki z odpowiednim sprzętem dla osób niedowidzących. Budynek posiada też nowoczesne urządzenia wentylacyjne, przeciwpożarowe i zabezpieczające zbiory przed kradzieżą. Dodatkową ochronę zbiorów i kontrolę użytkowników zapewniają pracownicy firmy ochroniarskiej. Na terenie większości ogólnodostępnych agend biblioteki studenci i pracownicy UJ mają możliwość korzystania z zewnętrznej internetowej sieci bezprzewodowej, a rozmieszczenie stacjonarnych terminali komputerowych w różnych częściach gmachu BJ pozwala na szybki dostęp do informacji.

BJ posiada zbiory przekraczające 5,1 mln wol. i jedn. (nie licząc dokumentów elektronicznych), na które składa się 2,4 mln wol. druków zwartych, ponad 900 tys. wol. wydawnictw ciągłych oraz 1,8 mln jedn. zbiorów specjalnych. BJ gromadzi piśmiennictwo polskie i Polski dotyczące, wydane w kraju i zagranicą oraz zagraniczną literaturę naukową niezbędną dla potrzeb naukowych i dydaktycznych uczelni, przede wszystkim z zakresu nauk humanistycznych, społecznych, prawnych, ekonomicznych, przyrodniczych, fizycznych, matematycznych i innych. Kompletuje 8 250 tytułów czasopism bieżących, w tym ponad 900 zagranicznych, organizuje też za pośrednictwem Internetu dostęp do wielu elektronicznych wersji czasopism naukowych i elektronicznych baz danych[12]. Roczny przyrost zbiorów wynosi ok. 146 tys. wol. i jedn., w dużej części otrzymywanych w ramach egzemplarza obowiązkowego.

Na zbiory specjalne BJ składają się zbiory rękopisów, starych druków, zbiory graficzne, kartograficzne, muzyczne, wydawnictw rzadkich i dokumentów życia społecznego, a także dokumentów audiowizualnych i elektronicznych. Do najcenniejszych należą rękopisy i ponad stutysięczny zbiór starodruków, spośród których 3.666 to inkunabuły. Wiele dokumentów to unikaty, wydawnictwa rzadkie lub o szczególnej wartości historycznej, naukowej lub artystycznej. Warto wspomnieć, że w zbiorach BJ znajdują się takie zabytki piśmiennictwa jak: pergaminowy pontyfikał z XI/XII w., który uznawany jest za pierwszą księgę liturgiczną używaną przez biskupów krakowskich; rękopis nutowy „Bogurodzicy" z 1408 r., najstarszej polskiej pieśni religijnej; „Banderia Prutenorum", rękopis z pocz. XV w., zawierający rysunki chorągwi krzyżackich zdobytych w bitwie pod Grunwaldem ; próbne odbitki druków mogunckich Gutenberga ; „Almanach Cracoviense ad annum 1474", pierwszy, zachowany w jednym egzemplarzu druk, który ukazał się na ziemiach polskich w oficynie Kaspra Straubego ; jedna z najstarszych (z II poł. XV w.) rękopiśmiennych wersji „Cosmographii" Ptolemeusza ; XV-wieczna „Kronika świata" Hartmanna Schedla zawierająca 1809 wysokiej klasy drzeworytów ; pergaminowy rękopis „Kodeks Behema" z licznymi miniaturami (ok. 1506) ; autograf dzieła Kopernika „De revolutionibus" (przed 1541 r.) i pierwsze wydanie drukiem tego dzieła (Norymberga 1543) ; tzw. modlitewnik Anny Jagiellonki z wyhaftowaną oprawą, podarowany przez królową w 1584 r. i wiele innych obiektów stanowiących świadectwo polskiego i światowego dziedzictwa kulturalnego. Zbiory stanowiące najcenniejsze skarby BJ zostały zreprodukowane i wydane w postaci albumów[13].

[12] Sprawozdanie roczne Rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego za lata 2010 i 2011. Kraków 2012 s. 153 [dok. elektr.] tryb dostępu: http://www.uj.edu.pl [odczyt: 10 VII 2013] ; A. Cieślar, Działalność Biblioteki Jagiellońskiej w 2010 roku. Sprawozdanie. *Biul. Bibl. Jagiell.* 2011 R. 61 s. 225-273

[13] M. in. Skarby Biblioteki Jagiellońskiej [wprow. i red. Zdzisław Pietrzyk]. Kraków; Proszówki 2009; Biblioteka Jagiellońska. Skarbiec bibliofila (The Jagiellonian Library. A Bibliophile's Treasure House). Kraków 2011; Skarby Biblioteki Jagiellońskiej [dokument elektroniczny] tryb dostępu: http://www.bj.uj.edu.pl/o_bib/skarby_BJ.htm

Czytelnia Główna Biblioteki Jagiellońskiej
Fot. MS

Źródło: strona internetowa BJ
http://www.bj.uj.edu.pl/o_bib/gm_cz_lect.htm

Warto przypomnieć, że od 1947 r. BJ przechowuje, jako depozyt skarbu państwa, część zbiorów byłej Pruskiej Biblioteki Państwowej w Berlinie (potocznie nazywane Berlinką), które trafiły do Krakowa z terenu Dolnego Śląska w konsekwencji drugiej wojnie światowej. Najcenniejszą ich część stanowią zbiory muzyczne, na które składa się 8.658 wol. druków i 524 jedn. rękopisów, w tym ok. 400 autografów wielkich kompozytorów europejskich[14]. W ostatnich latach wygasły, dość żywe dotąd, dyskusje i spory polsko-niemieckie na temat przyszłości Berlinki[15], a BJ, z powodzeniem, także we współpracy z instytucjami niemieckimi, realizuje szereg programów dokumentacyjnych i badawczych, mających na celu naukowe opracowanie tych zbiorów, zapewnienie im ochrony konserwatorskiej, a także publikowanie katalogów wybranych kolekcji i ich dygitalizację.

[14] Zdzisław Pietrzyk: Zbiory z byłej Pruskiej Biblioteki Państwowej w Bibliotece Jagiellońskiej. *Alma Mater* 2008 nr 100 s. 16

[15] Zob. na ten temat: Piotr Lechowski: Sporna Berlinka. Kontrowersje wokół zbiorów byłej Pruskiej Biblioteki Państwowej w Berlinie przechowywanych w Bibliotece Jagiellońskiej w Krakowie, *EBIB* 2008 nr 8, s. 1-7 [dok. elektr.]; tryb dostępu: http://www.ebib.info/2008/99/a.php?lechowski

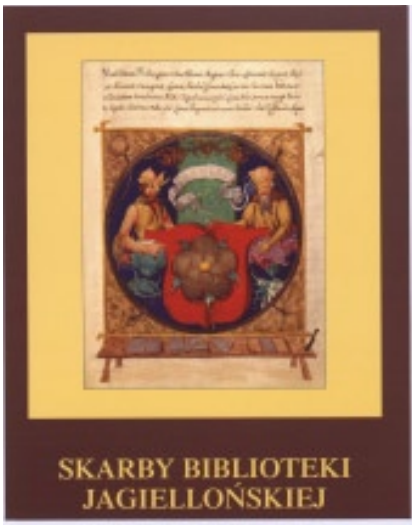

Okładka albumu „Skarby Biblioteki Jagiellońskiej"

Źródło: strona internetowa BJ http://www.bj.uj.edu.pl/index.php

Nadzór nad działalnością BJ sprawuje właściwy Prorektor UJ, a jego organem doradczym jest Rada Biblioteczna. Funkcję dyrektora BJ pełni od 2003 r. historyk i bibliolog prof. zw. dr hab. Zdzisław Pietrzyk, profesor w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UJ, członek wielu organów i gremiów bibliotecznych, m.in. Krajowej Rady Bibliotecznej. Struktura organizacyjna BJ obejmuje 17 oddziałów, z których niektóre podzielone są na sekcje. W bibliotece zatrudnionych jest ok. 320 osób, w tym 255 w działalności podstawowej. BJ sprawuje także nadzór i opiekę merytoryczną nad 60 bibliotekami jednostek UJ, które wraz z Biblioteką Medyczną Collegium Medicum UJ tworzą system biblioteczno-informacyjny uczelni.

Działalność informacyjna

Oprócz zadań związanych z gromadzeniem, przechowywaniem, opracowaniem i ochroną zbiorów BJ realizuje zadania usługowe, związane z szeroko rozumianą obsługą użytkowników, a zwłaszcza prowadzeniem działalności informacyjnej i udostępnianiem zbiorów.

Dostęp do informacji o zbiorach własnych BJ organizuje za pośrednictwem katalogów komputerowych i tradycyjnych (kartkowych), a także drukowanych katalogów zbiorów specjalnych. Głównym katalogiem elektronicznym, obsługiwanym przez zintegrowany system biblioteczny VTLS/Virtua, jest funkcjonujący od 1994 r. Komputerowy Katalog Zbiorów Bibliotek UJ, który współtworzy BJ i 40 innych bibliotek uczelni[16]. BJ zapewnia infrastrukturę, oprogramowanie oraz zarzadzanie katalogiem, który odnotowuje wszystkie polskie wydawnictwa zwarte wydane po 1989 r. oraz zagraniczne po 1993 r., a także coraz liczniejsze publikacje wcześniejsze (zwłaszcza z lat 1950-1989, w wyborze) poddane retrokonwersji[17]. Liczba opisów bibliograficznych dokumentów wprowadzonych do katalogu przekroczyła milion. Katalogerzy BJ współuczestniczą także w tworzeniu rekordów w narodowym katalogu centralnym NUKat.

Oprócz Komputerowego Katalogu Zbiorów Bibliotek UJ użytkownicy mają do dyspozycji także inne katalogi zbiorów BJ, spośród których wart szczególnego omówienia

[16] Dostęp w Internecie pod adresem: http://www.bj.uj.edu.pl/uj/katalog

[17] Małgorzata Galos, Żaneta Kubic: Retrokonwersja w Bibliotece Jagiellońskiej – wczoraj i dziś. *Biul. Bibl. Jagiell.* 2011 R. 61 s. 137-151

jest Katalog Podstawowy (tzw. „Stary"), który rejestruje druki wydane od czasów Gutenberga do 1949 r. i zawiera około miliona kart w dużym formacie (19x25 cm). Jest to pierwszy, w dużej części rękopiśmienny, alfabetyczny (i częściowo krzyżowy) katalog kartkowy BJ, zapoczątkowany w pierwszej dekadzie XIX w. Katalog ma charakter zabytkowy, ponieważ zawiera wiele opisów katalogowych sporządzonych odręcznie przez tworzących katalog uczonych i bibliotekarzy, w tym jego inicjatora Anselma Speisera[18]. W 2003 r. zakończono proces skanowania kart Katalogu Podstawowego w formacie PDF i jest on obecnie dostępny wyłącznie w wersji elektronicznej on line. Przeszukiwanie katalogu odbywa się przy zastosowaniu podstawowych kryteriów wyszukiwawczych (według haseł i skrzynek), a zamówienie egzemplarza odbywa się w formie elektronicznej. Obecnie trwają prace nad stworzeniem bardziej rozbudowanego indeksu do katalogu. Spośród innych katalogów elektronicznych wymienić można Katalog przybytków rękopiśmiennych, który zawiera opisy inwentarzowe jednostek pozyskanych przez bibliotekę w latach 2001-2009 oraz Katalog dokumentów drugiego obiegu 1976-1990 (przede wszystkim wydawnictw), gromadzonych we współpracy z Fundacją Centrum Dokumentacji Czynu Niepodległościowego. Ponadto na miejscu w bibliotece dostępnych jest kilkanaście katalogów kartkowych, zarówno alfabetycznych, jak i rzeczowych, w tym przede wszystkim katalog druków zwartych i seryjnych wydanych w latach 1950-1993 (tzw. Katalog dla Publiczności).

W 2012 r. liczba czytelników zarejestrowanych w bazie BJ przekroczyła 25 tys., a czytelnie BJ odwiedziło ok. 66 tys. osób, którym udostępniono na miejscu ponad 200 tys. wol. i jedn. Łącznie, w formie prezencyjnej i wypożyczeń na zewnątrz, użytkownicy skorzystali z ponad 485 tys. wol. i jedn. Skala wypożyczeń międzybibliotecznych sięgnęła natomiast ok. tysiąca wol. Należy zauważyć, że w ostatnich latach notuje się spadek wskaźników ilościowych obrazujących zasięg i zakres tradycyjnych form korzystania z biblioteki, co związane jest z poszerzaniem oferty biblioteki w zakresie dostępu on line do zdygitalizowanych i elektronicznych zasobów BJ, przede wszystkim za pośrednictwem Jagiellońskiej Biblioteki Cyfrowej. Wzrasta też skala działalności reprograficznej BJ, wykonywanej na zamówienie czytelników, która obejmuje rocznie ok. 450 tys. skanów, klatek mikrofilmowych, mikrofiszy, kserokopii itp.

Biblioteka Jagiellońska organizuje też dostęp do zewnętrznych zasobów informacyjnych, zarówno krajowych, jak i zagranicznych, w tym m.in. do ponad 50 baz danych z różnych dziedzin wiedzy (w większości pełnotekstowych) prenumerowanych w dostępie on line lub - w pojedynczych przypadkach - udostępnianych stacjonarnie. Dzięki temu, w 2012 r., użytkownicy mieli zapewniony dostęp do zawartości ponad 10 tys. czasopism elektronicznych.

[18] Leokadia Stachnik: Zarys dziejów katalogu alfabetycznego Biblioteki Jagiellońskiej. *Biul. Bibl. Jagiell* 1975 R. 25 s. 93-108; Joanna Jutrznia, Wioleta Jakubas: Katalogi Biblioteki Jagiellońskiej u progu przełomu. W: Książka, biblioteka, informacja: między podziałami a wspólnotą. T. 2. Kielce 2011 s. 367-374

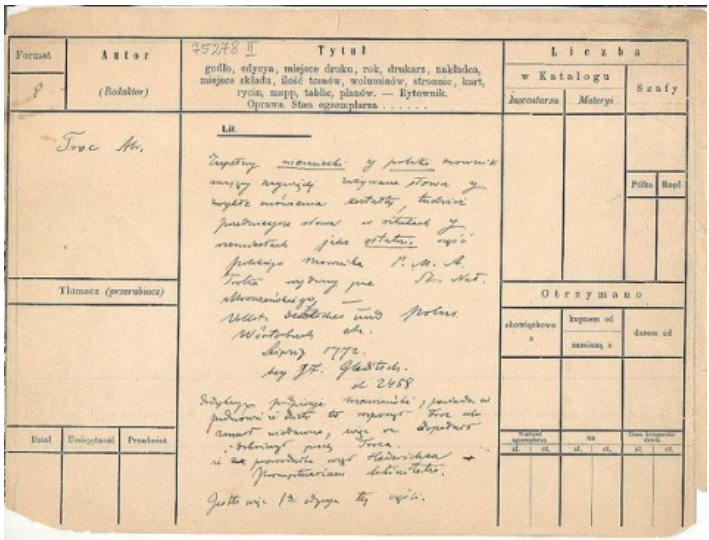

Karta w zabytkowym Katalogu Podstawowym BJ

Źródło: Facebook
https://www.facebook.com/BibliotekaJagiellonska/photos_stream

BJ tworzy również własne bazy danych. W Oddziale Informacji Naukowej i Katalogów prowadzona jest „Baza Biogramów", rejestrująca informacje bio-bibliograficzne o Polakach, urodzonych od lat 70. XIX w. do czasów współczesnych (w tym także osób żyjących), a także urodzonych wcześniej, w przypadku gdy posiadają drukowany biogram, nekrolog lub bibliografię podmiotową i/lub przedmiotową[19]. Stan bazy przekroczył 35 tys. rekordów[20].

Działalność pozausługowa

Oprócz działalności usługowej BJ prowadzi również działalność naukową, dydaktyczną, wydawniczą, bibliograficzną, wystawienniczą, instrukcyjno-metodyczną i popularyzatorską.

Prace o charakterze naukowo-badawczym dotyczą zagadnień z zakresu źródłoznawstwa, dziejów kultury polskiej XV-XX w. oraz bibliotekoznawstwa i informacji naukowej. Ich efektem są, wydawane drukiem, inwentarze i katalogi zbiorów, monografie i artykuły naukowe, materiały biograficzne, edycje źródłowe, katalogi wystaw

[19] Krystyna Bielawska: Bio-bibliograficzna baza Biblioteki Jagiellońskiej dotycząca Polaków XX i XXI wieku – historia i stan obecny. W: Infobazy 2011 – nauka, projekty, społeczeństwo informacyjne. Gdańsk 2011 s. 239-244

[20] Dostęp w Internecie pod adresem: http://www.bj.uj.edu.pl/biogramy/?c=html&a=index

tematycznych zorganizowanych w bibliotece i inne. W oparciu o zbiory specjalne biblioteki opracowywane i cyklicznie wydawane drukiem są dwa katalogi: katalog łacińskich rękopisów średniowiecznych[21] oraz inwentarz rękopisów[22] . BJ wydaje także własny periodyk, *Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej*, ukazujący się od 1949 r., obecnie w postaci rocznika, który zamieszcza rozprawy i materiały z zakresu historii, historii nauki i kultury, bibliotekoznawstwa i bibliotekarstwa, oraz dokumentuje bieżącą działalność. Dotychczas ukazało się 61 tomów *Biuletynu*, ostatni w 2011 r. W 1994 r. BJ zapoczątkowała wydawanie serii wydawniczej *Bibliotheca Iagellonica. Fontes et Studia*, w ramach której publikowane są rozprawy monograficzne oraz studia i edycje źródeł historycznych oparte w przeważającej mierze na zbiorach Biblioteki. Do chwili obecnej wydane zostały 24 tomy, ostatni w 2012 r.

Pracownicy BJ realizują szereg projektów naukowo-badawczych i wydawniczych finansowanych ze środków zewnętrznych. Dotyczą one prac związanych z dokumentacją i opracowaniem różnego rodzaju dokumentów ze zbiorów BJ, w tym zwłaszcza rękopisów i dokumentów pergaminowych, a także kolekcji innych bibliotek[23] oraz zbiorów berlińskich[24]. Od 2012 r. realizowany jest pięcioletni projekt badawczy „Biblioteka Jagiellońska - opracowanie dziejów od 1775 do 1918 r.", finansowany przez Narodowy Program Rozwoju Humanistyki, którego efektem ma być opracowanie kolejnego (po latach 1364-1775) okresu w dziejach książnicy uniwersyteckiej[25].

BJ inicjuje szereg zadań o charakterze dydaktycznym, edukacyjnym i popularyzatorskim, przyczyniając się do promocji książki, informacji, bibliotekarstwa i czytelnictwa w obrębie bliższego i dalszego środowiska akademickiego i naukowego. Imprezy naukowe, kulturalne, literackie, wydawnicze itp. odbywają się w ramach Salonu Literackiego „Jagiellonki", który oferuje zainteresowanym cykliczne spotkania z uczonymi, pisarzami, poetami, wydawcami, urządza promocje książek naukowych i literackich, wykłady, odczyty, prezentacje itp. Biblioteka organizuje ponadto warsztaty profesjonalne i konferencje naukowe[26], kształci i rozwija kompetencje informacyjne użytkowników w formie cyklu otwartych wykładów szkoleniowych pod nazwą „Ars Quaerendi", przyjmuje na praktyki studentów informacji naukowej i bibliotekoznawstwa,

[21] Catalogus codicum manuscriptorum medii aevi Latinorum, qui in Bibliotheca Jagellonica Cracoviae asservantur", Vol. 1:1980-10:2012 (cod. 8-1500)

[22] Inwentarz rękopisów Biblioteki Jagiellońskiej. Kraków: BJ (wydaw. od 1963 r., opracowany do nr 11 862)

[23] Np. Archiwum Zygmunta Lubicz Zaleskiego w zbiorach Biblioteki Polskiej w Paryżu

[24] Np. Historia rękopisów romańskich w księgozbiorze berlińskim w Bibliotece Jagiellońskiej w Krakowie

[25] Piotr Lechowski, Żaneta Kubic: Historyczny projekt. Kontynuacja prac nad dziejami Biblioteki Jagiellońskiej. *Alma Mater* 2012 nr 145-146 s. 95-96

[26] Np. w styczniu 2013 r. odbyła się Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Biblioteka cyfrowa dziś a wyzwania jutra"

Okładka Biuletynu Biblioteki Jagiellońskiej
Źródło: strona internetowa BJ
http://www.bj.uj.edu.pl/biuletynbj.php

prowadzi staże i szkolenia zawodowe dla pracowników z innych bibliotek, oferuje lekcje biblioteczne, organizuje konkursy, wymiany książek, bookcrossing, wydaje ogólnodostępne informatory, ulotki, instrukcje korzystania z katalogów itp. Ważną formą działalności informacyjnej i edukacyjnej jest działalność wystawiennicza. W jej ramach BJ organizuje co rocznie kilkanaście tematycznych wystaw czasowych, opatrzonych zwykle katalogami i informatorami oraz wystawy nowości (nabytków) BJ. W tradycję wpisała się zwłaszcza doroczna wystawa towarzysząca Wielkanocnemu Festiwalowi Ludwiga van Beethovena, na której eksponowane są unikatowe manuskrypty muzyczne wielkich kompozytorów europejskich, pochodzące m.in. ze zbiorów berlińskich przechowywanych w BJ.

Od lat BJ kontaktuje się z użytkownikami za pomocą poczty elektronicznej, m.in. w zakresie powiadamiania o możliwości odebrania zamówionej książki, przypomnienia o terminie zwrotu itp. W 2012 r. ruszył oficjalny profil Biblioteki Jagiellońskiej w serwisie Facebook, stanowiący nową formę komunikacji z czytelnikami oraz platformę służącą do informowania o aktualnościach i ciekawych wydarzeniach związanych z biblioteką[27].

BJ utrzymuje ścisłe kontakty z krajowym środowiskiem bibliotekarskim, zarówno na płaszczyźnie współpracy instytucjonalnej i konsorcyjnej, jak i poprzez udział wielu przedstawicieli BJ w organizacjach i gremiach profesjonalnych, pracach eksperckich itp., a także czynne uczestnictwo w licznych konferencjach naukowych i fachowych. Współpraca z bibliotekami zagranicznymi, przede wszystkim uniwersyteckimi z krajów europejskich odbywa się w drodze wymiany bezpośredniej pracowników, realizacji wspólnych projektów profesjonalnych i naukowo-badawczych, udostępniania eksponatów na wystawy itp.

Ochrona i dygitalizacja zbiorów

Ze względu na konieczność szczególnej ochrony zbiorów BJ, które tworzą Narodowy Zasób Biblioteczny, bardzo dużą wagę przykłada się zarówno do konserwacji jed-

[27] Dostęp w Internecie pod adresem: htpps://facebook.com/BibliotekaJagiellonska

nostkowej, jak i masowego zabezpieczania zbiorów przed papyrolizą, czyli degradacją spowodowaną tzw. kwaśnym papierem, wykorzystywanym w poligrafii jeszcze do połowy lat 90. ubiegłego wieku. Oprócz własnej Pracowni Konserwacji, prowadzącej konserwację zachowawczą, BJ posiada tzw. Klinikę Papieru, czyli halę technologiczną z nowoczesnymi instalacjami do masowego odkwaszania papieru druków i rękopisów. Klinika Papieru została wybudowana w 2005 r. ze środków programu rządowego „Kwaśny papier. Ratowanie w skali masowej zagrożonych polskich zasobów bibliotecznych i archiwalnych". Posiadane urządzenia pozwalają na odkwaszanie zarówno oprawnych woluminów, jak i luźnych kart papieru. Liczba książek ze zbioru głównego BJ kwalifikujących się do odkwaszenia sięga 0,5 mln wol. Rocznie odkwaszeniu podlega ok. 30 tys. wol. oraz ponad 140 tys. pojedynczych kart (w przeliczeniu na format A4). Klinika Papieru BJ wykonuje też odpłatnie odkwaszanie zbiorów obcych, przede wszystkim należących do bibliotek, archiwów i muzeów[28]. BJ posiada także własną introligatornię, która sporządza stałe i prowizoryczne oprawy książek, czasopism i broszur, wykonuje naprawy defektów i uszkodzeń oraz realizuje inne zlecenia.

Elementem szerszej strategii ochrony i zachowania zbiorów BJ jest realizowany od 2010 r. projekt „Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa", współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Programu Operacyjnego „Infrastruktura i Środowisko" na lata 2007-2013. Jego celem jest zabezpieczenie zabytkowych zbiorów bibliotecznych przed kradzieżą i zniszczeniem, dygitalizacja unikatowych dokumentów zagrożonych papyrolizą oraz budowa Jagiellońskiej Biblioteki Cyfrowej jako podstawowej platformy udostępniania zbiorów w postaci elektronicznej.

Powstała w 2010 r. JBC[29] jest biblioteką cyfrową służącą potrzebom wszystkich jednostek UJ. Umożliwia dostęp on line do reprodukcji cyfrowych najcenniejszych, najbardziej zniszczonych i szczególnie poszukiwanych zbiorów BJ. Dygitalizacja oryginałów dokumentów pozwala na zabezpieczenie i całkowite ich wyłączenie z udostępniania. JBC wykorzystuje oprogramowanie dLibra z międzynarodowym formatem opisu metadanych Dublin Core 1.1. Do chwili obecnej w JBC opublikowanych zostało 240 tys. obiektów cyfrowych, najwięcej spośród wszystkich bibliotek zrzeszonych w Federacji Bibliotek Cyfrowych. W 98 % zasoby JBC stanowią czasopisma, pozostała część to książki, jednostki zbiorów specjalnych oraz dokumenty typu born digital. Zasoby JBC mają strukturę polihierarchiczną, wyznaczoną przez kryteria formalne (kolekcja „Czytelnie") oraz rzeczowe („Klasyfikacja systematyczna", uzupełniona

[28] Tomasz Łojewski, Katarzyna Szklanny: Masowe odkwaszanie – doświadczenia Biblioteki Jagiellońskiej W: Dziedzictwo kulturowe: zbiory biblioteczne i nowe technologie ich ochrony. Warszawa 2006 s. 124–132; Tomasz Zacharski: WPR „Kwaśny papier" 2000-2008 w Bibliotece Jagiellońskiej. W: Odkwaszanie zbiorów bibliotecznych i archiwalnych w Polsce. Warszawa 2008 s. 41-47

[29] Dostęp w Internecie pod adresem: http://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/dlibra

Instalacja do odkwaszania papieru w Klinice Papieru Biblioteki Jagiellońskiej
Fot. Joanna Rościszewska

Źródło: strona internetowa BJ
http://www.bj.uj.edu.pl/KP/index.php

o dodatkowe kolekcje tematyczne, m.in. „Uniwersytet Jagielloński")[30].

Kontynuację powyższego programu stanowi projekt „Bezpieczne i kompleksowe udostępnianie zasobów cyfrowych UJ w sieci Internet. Etap I", który uzyskał dofinansowanie Zarządu Województwa Małopolskiego. Jednym z celów projektu jest dygitalizacja i udostępnienie w formie cyfrowej w JBC szczególnie zagrożonych degradacją kwaśnego papieru zabytkowych zbiorów BJ należących do Narodowego Zasobu Bibliotecznego, w pierwszym rzędzie 2.500 unikatowych w skali kraju woluminów druków, przede wszystkim rzadkich tytułów czasopism, a także wybranych druków ze zbiorów innych bibliotek UJ.

Zakończenie

Biblioteka Jagiellońska zyskała już trwałe miejsce w historii polskiej kultury i nauki. Współcześnie, nadal odgrywa ważną rolę w polskim bibliotekarstwie, jako druga co do znaczenia biblioteka w kraju. Podobnie jak w przypadku Biblioteki Narodowej w Warszawie BJ wypełnia ustawowy obowiązek wieczystego archiwizowania druków polskich otrzymywanych z tytułu egzemplarza obowiązkowego, a jej zbiory włączone są do Narodowego Zasobu Bibliotecznego i podlegają szczególnej opiece i ochronie.

[30] Krystyna Sanetra: Filozofia Jagiellońskiej Biblioteki Cyfrowej. *Bibliotekarz* 2013 nr 5 s. 4-7

Przede wszystkim, BJ pełni funkcję biblioteki głównej Uniwersytetu Jagiellońskiego i jako biblioteka uniwersytecka i naukowa realizuje z tego tytułu szereg zadań i form działalności. Jest biblioteką nowoczesną, posiadającą stabilne pod względem kadrowym, lokalowym i organizacyjnym, podstawy funkcjonowania i rozwoju. Z powodzeniem, choć nie bez trudności, poradziła sobie z ogromnymi wyzwaniami modernizacyjnymi, stojącymi przed nią w ostatniej dekadzie XX w. i na początku XXI w.: utworzeniem komputerowego katalogu zbiorów, komputeryzacją procesów bibliotecznych, budową nowego gmachu, ochroną i zabezpieczeniem zbiorów przed degradacją kwaśnego papieru, wymianą pokoleniową zespołu bibliotecznego, poszerzeniem zakresu działalności o nowe rodzaje usług itp[31].

Obecne wyzwania, które stoją przed BJ, związane są przede wszystkim ze zmianami, które zachodzą w różnych sferach jej otoczenia zewnętrznego. Zaliczyć do nich można przeobrażenia w edukacji i nauce, zmiany w zakresie czytelnictwa i odbioru treści, rozwój technologii teleinformatycznych, elektronizację zasobów informacyjnych i kulturalnych, kształtowanie się nowych potrzeb i zachowań informacyjnych użytkowników i szereg innych.

Utworzenie i dynamiczny rozwój własnej biblioteki cyfrowej (JBC) z dostępem on line do coraz większej liczby, zdygitalizowanych i elektronicznych zbiorów, świadczy o tym, że BJ myśli perspektywicznie o swojej przyszłości.

W 2014 r. przypada 650. rocznica założenia Uniwersytetu Jagiellońskiego. W jego dzieje wpisana jest też historia Biblioteki Jagiellońskiej, obrazująca jej początki, przeobrażenia i rozwój, od zbioru kilku rękopisów po dużą, nowoczesną instytucję, realizującą ważne społecznie potrzeby i funkcje.

[31] Danuta Patkaniowska: Biblioteka Jagiellońska XXI wieku – tradycyjna i nowoczesna. *Biul. Bibl. Jagiell.* 2004 R. 54 s. 95-108

Mgr Anna Uryga

Mgr inż. Lucjan Stalmach
Kraków – UJ CM

Mgr Jolanta Cieśla

WYNIKI DZIAŁAŃ REALIZOWANYCH W BIBLIOTECE MEDYCZNEJ UJ CM W LATACH 2011-2013 W RAMACH PROJEKTU SYNAT/PASSIM W ZAKRESIE STWORZENIA PLATFORMY HOSTINGOWEJ I KOMUNIKACYJNEJ DLA SIECIOWYCH ZASOBÓW WIEDZY DLA NAUKI, EDUKACJI I OTWARTEGO SPOŁECZEŃSTWA WIEDZY

Abstract

In 2011, the JU Medical Library entered a scientific project of the National Centre for Research and Development: „Establishment of the universal, open, hosting and communication, repository platform for network resources of knowledge to be used by science, education and open knowledge society" within strategic multidisciplinary programme of research and development activities. SYNAT (Science and Technology System) consists of two complementary projects: PASSIM (with the Warsaw University of Technology Faculty of Electronics and Information Technology as the leading unit) and INFINITI managed by the University of Warsaw Interdisciplinary Centre for Mathematical and Computational Modelling.

The aim of this project was to create a prototype integrated system that would provide researchers with a variety of information resources together with sophisticated tools enabling the users to process the information more efficiently and contributing to the advancement of knowledge.

Librarians of the JU Medical Library were engaged in two project stages: 1) Analysis and development of the Polish digital information resources, including archives and analysis of Polish and foreign resources, both digital and traditional. 2) Creation and testing of the database of knowledge and the digital repository. This article presents the activities of medical librarians within the SYNAT project and their results.

Streszczenie

W roku 2011 Biblioteka Medyczna UJCM przystąpiła do projektu realizowanego przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju: „Utworzenie uniwersalnej, otwartej, repozytoryjnej platformy hostingowej

i komunikacyjnej dla sieciowych zasobów wiedzy dla nauki, edukacji i otwartego społeczeństwa wiedzy" w ramach strategicznego programu badań naukowych i prac rozwojowych. Na projekt o nazwie roboczej SYNAT (System Nauki i Techniki) składają się dwa komplementarne projekty: PASSIM – gdzie liderem jest Politechnika Warszawska (Wydział Elektroniki i Technik Informacyjnych) oraz INFINITI, na czele którego stoi Uniwersytet Warszawski (Interdyscyplinarne Centrum Modelowania Matematycznego i Komputerowego ICM).

Realizatorzy projektu, mającego charakter badawczy, dążyli w swej wizji do stworzenia prototypu systemu, który dostarczałby naukowcom różnorodne źródła informacji w sposób jednolity oraz dostarczał wyrafinowanych narzędzi do ich przetwarzania, przez co umożliwi generowanie nowej wiedzy w oparciu o zawarte w systemie informacje.

Biblioteka Medyczna włączyła się do dwóch etapów projektu: 1) Analiza cyfrowych zasobów informacyjnych wraz z ich rozbudową oraz zasobów archiwalnych, a także źródeł krajowych i zagranicznych, tradycyjnych i elektronicznych 2) Uruchomienie i testy bazy wiedzy i repozytorium cyfrowego. W publikacji zaprezentowano zakres prac podjętych przez bibliotekarzy medycznych w ramach projektu oraz efekty tych działań.

Cele i sposób realizacji projektu

W roku 2011 Biblioteka Medyczna UJCM przystąpiła do projektu „*Utworzenie uniwersalnej, otwartej, repozytoryjnej platformy hostingowej i komunikacyjnej dla sieciowych zasobów wiedzy dla nauki, edukacji i otwartego społeczeństwa wiedzy*" realizowanego ramach strategicznego programu badań naukowych i prac rozwojowych Narodowego Centrum Badań i Rozwoju pt. Interdyscyplinarny system interaktywnej informacji naukowej i naukowo technicznej. Na projekt o nazwie roboczej SYNAT (System Nauki i Techniki) składają się dwa komplementarne projekty: PASSIM – gdzie liderem jest Politechnika Warszawska (Wydział Elektroniki i Technik Informacyjnych) oraz INFINITI, na czele którego stoi Uniwersytet Warszawski (Interdyscyplinarne Centrum Modelowania Matematycznego i Komputerowego ICM).

Realizatorzy projektu, mającego charakter badawczy, dążyli w swej wizji do stworzenia prototypu systemu, który dostarczałby naukowcom różnorodne źródła informacji w sposób jednolity oraz dostarczał wyrafinowanych narzędzi do ich przetwarzania, przez co umożliwi generowanie nowej wiedzy w oparciu o zawarte w systemie informacje.

Realizatorzy zakładali osiągnięcie trzech głównych celów:

1. zbudowanie zintegrowanego systemu informatycznego umożliwiającego akwizycję wiedzy z rozproszonych i heterogenicznych baz danych,
2. utworzenie wielofunkcyjnego repozytorium danych źródłowych, przeznaczonego do bezpiecznego, długoterminowego przechowywania i udostępniania cyfrowych obiektów źródłowych,
3. utworzenie uniwersalnej, otwartej platformy repozytoryjnej, hostingowej i komunikacyjnej, umożliwiającej eksploatację własnego oprogramowania aplikacyjnego i udostępnianie informacji i usług za pomocą serwerów organizacji hostingowej.

Cele szczegółowe projektu mieszczą się głównie w obszarze rozwiązań informatycznych, prawnych i ekonomicznych:

1. Skalowalne podsystemy aplikacyjne, umożliwiające platformie obsługę szerokiej palety zasobów treściowych;
2. Interoperacyjność w układzie międzynarodowym;
3. Podsystemy umożliwiające integrację nowych klas przyszłych aplikacji;
4. Podsystem nowych modeli komunikowania naukowego i otwartych społeczności wiedzy;
5. Program upowszechniania i promocji adresowany do całego społeczeństwa;
6. Zbiór propozycji modeli prawnych umożliwiających rozwój nowych otwartych modeli komunikowania w nauce, edukacji i obszarze dziedzictwa kulturowego;
7. Model operacyjny zapewniający trwałość systemu oraz możliwych obszarów jego komercjalizacji.

Sposób realizacji zadania obejmował 24 etapy badawcze składające się na interdyscyplinarny obszar, w którym współpracowały zespoły o różnych zakresach zainteresowań i doświadczenia: informatycy, prawnicy, ekonomiści, bibliotekarze, teoretycy informacji naukowej - pochodzący z 16 instytucji.

Rola bibliotekarzy w projekcie SYNAT/PASSIM

Uzasadnieniem dla stworzenia systemu PASSIM jest ułatwienie zadań stawianych przed środowiskiem akademickim, dla którego głównie przewidziano funkcjonowanie systemu. Jednak pozyskanie aprobaty i popularności w kręgach naukowców i studentów zależy od napełnienia systemu zarządzania wiedzą odpowiednio dużą ilością zasobów informacyjnych, która pozwoli na uruchomienie jego mechanizmów.

Zadaniem bibliotekarzy w tej części projektu była analiza, systematyzacja i przygotowanie do zintegrowanego udostępnienia zasobów informacyjnych nauki powstających w wyniku prac badawczych, a także gromadzonych w systemach bibliotecznych. Stąd istotnym etapem budowy systemu PASSIM było wzbogacenie dostępnej elektronicznie informacji o zbiorach bibliotecznych i dostępu do obiektów cyfrowych. Cele te osiągnięto poprzez zintensyfikowanie retrokonwersji katalogów oraz digitalizację zbiorów bibliotecznych. Drugim ważnym etapem była identyfikacja, selekcja i opracowanie zasobów informacyjnych krajowych i zagranicznych znaczących z punktu widzenia wspierania rozwoju nauki z perspektywą włączenia ich w system PASSIM wraz z niezbędnymi metadanymi.

Do projektu zaproszono cztery duże biblioteki: Bibliotekę Narodową, Bibliotekę Jagiellońską, Bibliotekę Politechniki Warszawskiej i Bibliotekę Medyczną UJ CM. Spośród sześciu modułów projektu: moduł treściowy, moduł organizacyjno-prawny, moduł naukowo-badawczy, moduł badawczo-rozwojowy, moduł wdrożeniowy (uru-

chomienie i testowanie systemu w wersji pilotowej), moduł zarządzania i promocji, biblioteki realizowały w całości moduł treściowy oraz brały udział w modułach organizacyjno-prawnym i wdrożeniowym.

Zadania Biblioteki Medycznej UJ CM

Wykonawcą części projektu w zakresie nauk medycznych był zespół pracowników Biblioteki Medycznej Uniwersytetu Jagiellońskiego Collegium Medicum - grupa licząca 25 osób, które posiadają ugruntowaną wiedzę i praktykę zawodową z zakresu medycznej informacji naukowej oraz zróżnicowane umiejętności i specjalizacje.

Bibliotekarze medyczni brali udział w dwóch etapach projektu:

Etap B4 - Analiza cyfrowych zasobów informacyjnych UJ wraz z ich rozbudową oraz zasobów archiwalnych, a także źródeł krajowych i zagranicznych, tradycyjnych i elektronicznych (cyfrowych) w zakresie nauk medycznych. Analiza wybranych systemów słownikowych nauk medycznych i opracowanie nt. możliwych powiązań między nimi w celu stworzenia łączącej je struktury (terminologii polskiej i angielskiej) wspomagającej powiązanie pojęć w zintegrowanym systemie wyszukiwawczym PASSIM.

Etap B25 – Uruchomienie bazy wiedzy i repozytorium cyfrowego UJ oraz testy funkcjonalne.

Praca w ramach realizacji obu etapów w Bibliotece Medycznej UJ CM została skupiona wokół konkretnych umiejętności zawodowych w następujących obszarach [Rys.1]; [Rys.2]:

1. Formalna strukturyzacja metadanych katalogowych wraz z opracowaniem rekordów bibliograficznych i haseł formalnych dla zasobów cyfrowych z dziedziny medycyny, farmacji i nauk o zdrowiu;
2. Tematyczna strukturyzacja metadanych katalogowych wraz z opracowaniem charakterystyk treściowych indeksowanych hasłami Medical Subject Headings dla zasobów cyfrowych z dziedziny medycyny, farmacji i nauk o zdrowiu;
3. Analiza technologiczna systemów medycznej informacji naukowej oraz innych systemów informacyjnych ochrony zdrowia w kontekście metawyszukiwania i strukturyzacji zasobów słownikowych oraz powiązań ontologicznych;
4. Systematyzacja baz bibliograficznych z dziedziny medycyny, farmacji i nauk o zdrowiu w powiązaniu z kolekcjami zasobów cyfrowych oraz informacją faktograficzną. Analiza metod gromadzenia i opracowania danych oraz opis form dostępu i funkcjonalności tych systemów;
5. Strukturyzacja metadanych katalogowych oraz zasobów cyfrowych według Tablic Klasyfikacji National Library of Medicine. Adaptacja systemu klasyfikacji tematycznej NLM na potrzeby platformy tworzonej w ramach projektu PASSIM/SYNAT;

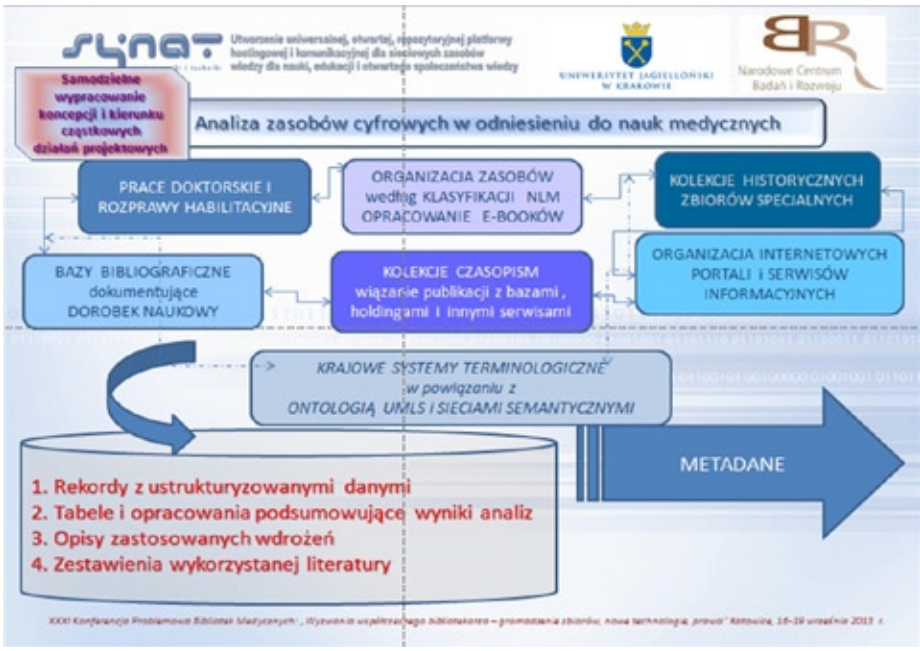

Ogólny zarys modelu analizy zasobów cyfrowych w naukach medycznych - Zadanie Biblioteki Medycznej UJ CM w ramach projektu SYNAT

6. Analiza stanu opracowania biomedycznych kolekcji czasopism drukowanych w powiązaniu z czasopismami elektronicznymi w systemach katalogowych oraz narzędziach typu LINK RESOLVER. Strukturyzacja i opracowanie kolekcji zasobów internetowych według kryteriów i standardów obowiązujących w medycynie, farmacji i naukach o zdrowiu.
7. Analiza systemów słownikowych oraz struktur ontologii w medycynie, farmacji i systemach ochrony zdrowia w Polsce i Zagranicą.

Wyniki działań projektowych w Bibliotece Medycznej UJ CM

Prace zespołów roboczych obejmowały zarówno działania badawczo-analityczne, jak i czysto praktyczne (tworzenie rekordów). W każdym przypadku realizacja zadań była poprzedzona przeglądem standardów międzynarodowych w danym obszarze i porównaniem istniejących rozwiązań. W wymiernej płaszczyźnie dwuletnia praca zespołów roboczych w ramach działań projektowych przyniosła znaczące wyniki, które można pogrupować następująco :

a) Opracowanie metadanych i wzbogacenie kolekcji prac doktorskich UJ CM oraz migracja kolekcji z platformy *alfresco* na platformę *dLibra* (749 rozprawy w pełnym tekście, z których 38% jest w nieograniczonym dostępie);

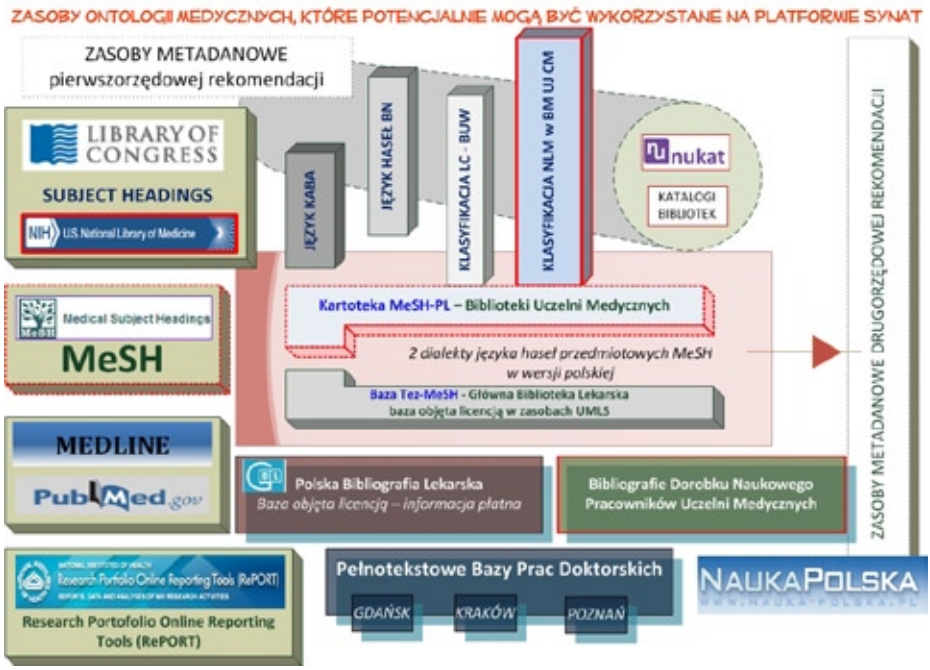

Podstawowy zarys modelu analizy systemów słownikowych i ontologicznych w naukach medycznych - Zadanie Biblioteki Medycznej UJ CM w ramach projektu SYNAT

b) Opracowanie metadanych i stworzenie kolekcji medycznych zasobów internetowych w ramach Cyfrowej Biblioteki Medycznej na platformie *dLibra* (kolekcja zawiera obecnie 2060 rekordów zgodnych z formatem Dublin Core, opatrzonych streszczeniami i hasłami Medical Subject Headings MeSH);
c) Przyrost liczby rekordów w bazie katalogowej – 2851 rekordów bibliograficznych, 6285 rekordów zasobów, 3807 obiektów cyfrowych lub podpiętych linków, 6829 sklasyfikowanych pozycji, 3119 opracowanych charakterystyk treściowych według MeSH oraz w bazie Expertus - 4855 rekordów wraz z 3000 nowo utworzonych linków do pełnych tekstów.
d) Wykonanie testów funkcjonalności Cyfrowej Biblioteki Medycznej wraz z opracowaniem raportu;
e) Import zasobów Cyfrowej Biblioteki Medycznej do repozytorium na platformie PASSIM oraz testy platformy;
f) Organizację seminarium na temat ontologii medycznych (maj 2012r.);
g) Opracowanie 15 analiz przekrojowych oraz zewnętrznej ekspertyzy.

Wymienione w ostatnim punkcie analizy dotyczyły zarówno zasobów cyfrowych funkcjonujących w medycynie, jak i metadanych oraz ontologii z punktu widzenia zastosowań informatycznych. Opracowania miały na celu systematyczny opis procesu lub zasobu i zbadanie ich zastosowania, dostępności lub przydatności dla głównych celów projektu [Rys.3].

Sporządzone i udostępnione analizy:

1. Procesy gromadzenia, opracowania i udostępniania prac doktorskich i rozpraw habilitacyjnych z dziedziny medycyny, farmacji i nauk o zdrowiu.
2. Udostępnienie zasobów Bazy Prac Doktorskich UJ CM w systemie SYNAT/ PASSIM.
3. Analiza baz danych dokumentujących dorobek publikacyjny wyższych uczelni medycznych oraz medycznych instytutów naukowych.
4. Opracowanie obiektowe e-booków z dziedziny medycyny i nauk pokrewnych.
5. Systemy klasyfikowania zbiorów w bibliotekach medycznych ze szczególnym uwzględnieniem klasyfikacji NLM.
6. Klasyfikacja według *National Library of Medicine*. Tłumaczenie i opracowanie redakcyjne materiałów metodycznych i instruktażowych.
7. Analiza stanu opracowania biomedycznych kolekcji czasopism drukowanych w powiązaniu z czasopismami elektronicznymi w systemach katalogowych oraz narzędziach typu LINK RESOLVER.
8. Analiza stanu opracowania biomedycznych kolekcji druków XIX wieku w systemach katalogowania i na platformach cyfrowych w Polsce i zagranicą.
9. Analiza zasobów internetowych z obszaru nauk medycznych.
10. Opis zasobów Unified Medical Language System.
11. Obszary wykorzystania UMLS w systemach informatycznych oraz uwarunkowania technologiczne jego użytkowania.
12. Porównanie Tez-MeSH i MeSH-PL. Analiza szczegółowa wraz z ekspertyzą prawną.
13. Analiza procesów adaptacji i aktualizacji kartoteki MeSH oraz zastosowań w indeksacji na potrzeby platformy SYNAT.
14. Tezaurusy i ontologie w mechanizmach wyszukiwawczych repozytoriów cyfrowych.
15. Systemy ontologii medycznych - materiał na potrzeby ekspertyzy.
16. Ekspertyza Ośrodka Analiz Uniwersyteckich pt.: Zasoby słownikowe, klasyfikacje i systemy kodowania w ochronie zdrowia.

Opracowania te po zamknięciu całego projektu przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju będą dostępne w Cyfrowej Bibliotece Medycznej.

Przykładowy schemat dot. Analizy procesów adaptacji kartoteki haseł MeSH na potrzeby projektu SYNAT

Końcowe wnioski

Niezależnie od tego, czy zaangażowanie i wkład bibliotekarzy w prace projektowe przyczyni się w widoczny sposób do poprawy funkcjonowania krajowego systemu informacji naukowej nie sposób nie docenić profitów płynących z uczestnictwa w projekcie SYNAT. Korzyści dla Biblioteki Medycznej wynikające z przystąpienia do projektu to przede wszystkim krok w przyszłość informacji naukowej, jaki stał się naszym udziałem dzięki wieloośrodkowej współpracy w zaawansowanym projekcie informatycznym. Wśród innych profitów należy wymienić adaptację i rozwój narzędzi indeksowania i klasyfikacji, wdrożenie standardów opisu zasobów cyfrowych, zdobycie wiedzy o UMLS i ontologiach medycznych, znaczące powiększenie zasobności bibliotecznych baz danych (katalog, biblioteka cyfrowa, dostęp do obiektów cyfrowych).

Korzyści dla bibliotekarzy uczestniczących w projekcie to przede wszystkim nowe umiejętności i wiedza dotyczące tworzenia wirtualnego środowiska nauki, wyszukiwania i oceny jakości zasobów internetowych oraz standardów wspomagających ich udostępnienie w systemach zarządzania wiedzą.

Realizacja prac wymagała od bibliotekarzy poznania języka, którym operowali informatycy, prawnicy, eksperci od zarządzania. Dzięki projektowi w sposób bardziej namacalny mieliśmy okazję poznać, czym są tak eksponowane obecnie w światowej literaturze ontologie. Zapoznaliśmy się ze stanem prac w tym zakresie w obszarze medycyny stwierdzając przy tej okazji, iż wykorzystanie ontologii (w szczególności UMLS) jest na świecie mniejsze niż można było się spodziewać, co stanowi dodatkową zachętę do pracy w tym obszarze dla polskich badaczy i bibliotekarzy.

Biorąc udział w pracach grup zajmujących się prawem autorskim oraz grup opracowujących modele biznesowe funkcjonowania tworzonego systemu zarządzania wiedzą, mogliśmy zapoznać się z nieznanymi nam do tej pory spojrzeniami na systemy tego typu.

Współpracując z prawnikami w pełni odczuliśmy ogromny wpływ takich czynników jak regulacje w zakresie prawa autorskiego na możliwości budowy systemu i wypełniania go zasobami informacyjnymi. Z kolei działając wraz z ekspertami opracowującymi modele biznesowe mogliśmy poznać te kwestie (m.in. co jest produktem, kto będzie odbiorcą, jak skonstruować mechanizm opłat za korzystanie), które są istotne z punktu widzenia komercjalizacji i późniejszego finansowania systemu.

W trakcie realizacji projektu okazało się, że ten i być może następne projekty wymagają możliwości użytkowania polskiej wersji tezaurusa MeSH, stąd istotne jest przygotowanie się od strony technicznej i formalno-prawnej do udostępniania MeSH-PL dla takich projektów.

Kwestią otwartą pozostaje pytanie, czy projekt SYNAT wyróżni się pozytywnie (wdrożenie, efektywność, utrzymanie) na tle innych polskich przedsięwzięć o podobnym charakterze.

Bibliografia

Prezentacja na Spotkaniu Inicjującym Zadanie Badawcze, Warszawa 27 IX 2010 Program spotkania dostępny w World Wide Web [Dostęp 6 XI 2013]: http://www.synat.pl/2010-09-27-spotkanie-inicjujace

O Projekcie [Dostęp 6 XI 2013]. Dostępny w World Wide Web: http://www.synat.pl/osynat

Uryga Anna, Cieśla Jolanta, Stalmach Lucjan, Sieradzka-Fleituch Małgorzata, Ryś Elżbieta: Participation of medical librarians in a national project: Establishment of the universal, open, hosting and communication, repository platform for network resources of knowledge to be used by science, education and open knowledge society. 13th EAHIL Conference 4-6th July 2012, Brussels, Belgium (oral presentation). [Dostęp 6 XI 2013]:

http://sites-final.uclouvain.be/EAHIL2012/conference/?q=node/1364]

Hollender Henryk SYNAT: dziesiątki dużych i małych pomysłów na informację naukową. W: *Biuletyn EBIB* [online] 2012, nr 8 (135), *e-nauka — wyzwania dla bibliotek akademickich* [Dostęp: 20 XI 2012] Dostępny w World Wide Web: http://www.nowyebib.info/images/stories/numery/135/135_hollender.pdf. ISSN 1507-7187.

Mgr Marta Wójtowicz-Kowalska Mgr Danuta Rebech

Kraków – UP JP II

WYKORZYSTANIE TECHNOLOGII RFID DO ZABEZPIECZENIA ZBIORÓW W WOLNYM DOSTĘPIE W BIBLIOTECE UNIWERSYTETU PAPIESKIEGO JANA PAWŁA II W KRAKOWIE

Abstract

This article describes the principles of the book security system used in the Library of UPJPII. In the new building most of the library collections were arranged in open access so it was necessary to protect them from potential theft. This security has been implemented by RFID technology (Radio Frequency Identification - identification using radio waves) and the labels in standard UHF Gen 2. The integrated RFID system includes: gate controls, database server, a special application for monitoring traffic passing through the gate. An additional advantage of the system used turned out to be the possibility of fully identifying a particular book. Thanks to this system, the librarian not only knows that a book is being carried without permission, but they also know the exact details.

Streszczenie

Celem artykułu jest przedstawienie zasad działania systemu zabezpieczeń zbiorów zastosowanego w Bibliotece UPJPII. W związku z ułożeniem w nowym budynku biblioteki większości posiadanych zbiorów w wolnym dostępie zaistniała konieczność ich ochrony przed potencjalną kradzieżą. Udało się to zrealizować przy pomocy technologii RFID (Radio Frequency Identification – identyfikacja za pomocą fal radiowych) oraz etykiet w standardzie UHF Gen 2. W skład zintegrowanego systemu RFID wchodzą między innymi: bramki kontrolne, serwer bazy danych, specjalna aplikacja do monitorowania ruchu przechodzącego przez bramkę. Dodatkowym atutem użytego systemu okazała się możliwość pełnej identyfikacji danej książki. Dzięki niej bibliotekarz nie tylko wie, że jakieś dzieło jest wynoszone bez uprawnienia, ale także zna dokładne dane o nim.

Wstęp

Biblioteka Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie[1] (dawniej Biblioteka Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie) otrzymała w 2010 r. nowy budynek, w którym funkcjonuje od stycznia 2011 r. Gmach posiada nowoczesną architekturę i wyposażenie techniczne. Został on zbudowany na planie zbliżonym do trójkąta i ma ponad 8900 m^2 powierzchni użytkowej rozmieszczonej na czterech kondygnacjach. Budynek ten jest obliczony na rozmieszczenie księgozbioru o wielkości od 900 tys. do 1 mln woluminów[2]. Ukończenie budowy Biblioteki UPJPII, która rozpoczęła się w listopadzie 2000 r., nie byłoby możliwe bez dofinansowania ze środków unijnych w wysokości 85 % grantu. Projekt „Budowa Biblioteki Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie - dokończenie" współfinansowany był z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Małopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego 2007-2013, w ramach priorytetu 1 „Warunki dla rozwoju społeczeństwa opartego na wiedzy", działania 1.1 „Poprawa jakości usług edukacyjnych", w schemacie A „Rozwój infrastruktury dydaktycznej szkolnictwa wyższego". Zakładał on dokończenie budowy i wyposażenie Biblioteki UPJPII na powierzchni 7 529 m^2, w tym m.in. przeprowadzenie prac wyposażeniowych w sali konferencyjnej (pomieszczenie z przeznaczeniem na cele dydaktyczne, wykłady i zajęcia ze studentami, gościnne wykłady i prelekcje), czytelni i magazynów otwartych, sal pracy zespołowej dla pracowników naukowych i dydaktycznych oraz studentów. W wyniku realizacji inwestycji powstał nowoczesny i ergonomiczny budynek, dostosowany także do potrzeb osób niepełnosprawnych. Jest on ogólnie dostępny technicznie i przystosowany technologicznie do współczesnych wymogów stawianych inwestycjom tego typu.

Jednym z głównych celów projektu było udostępnienie 75 % księgozbioru bibliotecznego w wolnym dostępie, którego podstawą jest połączenie dwóch funkcji – przechowywania i udostępniania zbiorów. W związku z tym obecnie ze znacznej części księgozbioru Biblioteki UPJPII można korzystać w wolnym dostępie na dwóch piętrach (I piętro - wydawnictwa zwarte, II - piętro czasopisma i inne wydawnictwa ciągłe oraz kolekcje). Został on ułożony według wcześniej opracowanej klasyfikacji dziedzinowej książek i czasopism (Klasyfikacja Dziedzinowa Książek i Klasyfikacja Dziedzinowa Czasopism). Założono, iż klasyfikacja książek i czasopism będzie spójna, podobnie zbudowana do drugiego poziomu, z tą różnicą, że w zbiorach książkowych bardziej uszczegółowiona. Czytelnik może poszukiwać potrzebnych mu materiałów na dwa sposoby. Albo samodzielnie wyszukuje na półkach w wolnym dostępie, albo w katalogu komputerowym za pomocą różnych kryteriów wyszukiwawczych (autor, tytuł, tytuł

[1] Dalej zwaną Biblioteką UPJPII

[2] Władysław Szczęch: Biblioteka Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie. *Forum Bibl. Med.* 2011 R. 4 nr 2 s. 105

czasopisma, sygnatura, hasło przedmiotowe). Zdobywa wówczas informacje o miejscu przechowywania publikacji (wolny dostęp lub magazyn) i sygnaturze. Tylko książki przechowywane w magazynie wymagają wypełnienia lub wydrukowania rewersu, po pozostałe czytelnik może udać się do odpowiedniego działu i odszukać konkretną pozycję. Ma również możliwość wyszukiwania w katalogu kartkowym, albowiem jeszcze nie wszystkie zbiory biblioteki zostały wprowadzone do katalogu komputerowego. Wolny dostęp umożliwia użytkownikowi bezpośredni kontakt ze zbiorami bibliotecznymi oraz pozwala na dowolny i nieskrępowany wybór materiałów. Rozwiązanie takie daje mu możliwość samodzielnego precyzowania własnych potrzeb, a co za tym idzie zmienia także jego nastawienie do korzystania z różnego rodzaju źródeł informacji. Pozwala to czytelnikowi zachowywać się jak pełnoprawny członek społeczeństwa informacyjnego (funkcja dydaktyczna). W pracy bibliotekarza ważne jest uświadomienie czytelnikowi, że korzystanie z biblioteki jest przydatne i konieczne. Uzupełnia on w ten sposób swoją wiedzę, która będzie mu potrzebna w przyszłości. „Swobodny kontakt z książką przy dobrze zorganizowanym wolnym dostępie do półek i właściwie dobranych księgozbiorach podręcznych, systematyczne i umiejętne korzystanie ze źródeł informacji naukowej i bibliograficznej rozszerza i podnosi ogólny poziom intelektualny i naukowy czytelnika, wdrażając go i przyzwyczajając do samodzielnych poszukiwań naukowych. Czytelnik staje sie wówczas stałym bywalcem biblioteki, która stanowi dla niego nie tylko nieodzowną pomoc dydaktyczną i naukową, lecz także ważne środowisko kultury umysłowej”[3].

W związku z podziałem książek według klasyfikacji i przygotowaniem do wolnego dostępu, otrzymały one nową sygnaturę, której struktura wygląda następująco:

AL0.L1.L2.L3.L4.L5.L6.L7./XXXX:TTT,S-DD

gdzie:

- symbole znajdujące się do znaku / (slash), to klasyfikacja KDK
- XXXX – numer książki w danym dziale (występuje zawsze)
- TTT – numer tomu (może nie występować)
- S – numer części (może nie występować)
- DD – numer dubletu (może nie występować)

Taka struktura sygnatury ma swoje plusy i minusy. Minusem z pewnością jest to, że trudniej ją nadawać nowym pozycjom - dużo prościej dla bibliotekarza byłoby przydzielić książce kolejny numer na półce. Natomiast niezaprzeczalnie przynosi ona ko-

[3] Magdalena Fedorczyk-Falis: Rola współczesnego bibliotekarza w organizacji i unowocześnianiu warsztatu pracy naukowej i dydaktycznej użytkowników na przykładzie pracy bibliotekarza dziedzinowego i pracownika czytelni ogólnej biblioteki uniwersyteckiej w Warszawie, http://eprints.rclis.org/13038/1/fedorczyk-n.pdf, 9 IX 2013

rzyści dla czytelnika – łatwiej mu szukać w obrębie działu, gdyż dublety i kolejne tomy stoją obok siebie.

W związku z tym, że większość zbiorów Biblioteki UPJPII ma być docelowo ułożona w wolnym dostępie zaistniała konieczność ich zabezpieczenia przed potencjalną kradzieżą. Po rozpoznaniu rynku zdecydowano o zastosowaniu systemu zabezpieczenia zbiorów bibliotecznych w technologii RFID i etykiet w standardzie UHF Gen 2.

Wdrożeniem i dostarczeniem systemu zarządzania i identyfikacji zbiorów bibliotecznych zajęła się Firma SKK – System Kodów Kreskowych S.A. z Krakowa. Firma ta jest znanym na polskim rynku integratorem wdrażającym systemy informatyczne, które wykorzystują automatyczną identyfikację, automatyczne znakowanie, kody kreskowe, RFID oraz technologie głosowe[4]. Poza rozwiązaniami wykorzystującymi kody kreskowe lub technologię RFID firma wdraża i projektuje, a także instaluje sieci radiowe Wi-Fi. Jednym z klientów firmy SKK w tym obszarze została również Biblioteka UPJPII. Projekt i instalacja sieci zostały wykonane przez w/w Firmę pod koniec 2009 r. Sieć została wdrożona m.in. na potrzeby systemu RFID (zapewnia bezprzewodową komunikację terminali RFID na potrzeby procesów inwentaryzacji, kontroli zbiorów, itp., dzięki temu zwiększona jest ergonomia pracy – pracownicy nie muszą podchodzić do stanowisk PC w celu załadowania bazy i przesłania zwrotnie danych do systemu).

Zastosowanie nowej technologii w standardzie UHF Gen 2 zapewnia wysoką skuteczność odczytu zbiorów biblioteki, min. w sytuacji, gdy etykiety znajdują się blisko siebie np. w przypadku zbiorów typu broszury, czasopisma itd., które stanowią duży udział w księgozbiorze biblioteki. Jednym z głównych elementów systemu jest funkcja zabezpieczenia antykradzieżowego. System zgłasza alarm w przypadku próby nieuprawnionego wyniesienia danej pozycji, podając jednocześnie jej dane, które ją identyfikują. Pozwala to na szybką identyfikację oraz zwiększa poziom bezpieczeństwa. System został zbudowany w oparciu o urządzenia firmy Intermec i etykiety firmy UPM Raflatac - czołowych producentów rozwiązań w standardzie UHF Gen 2. Dodatkowym elementem systemu jest dedykowane oprogramowanie dostarczone przez Firmę SKK[5].

1. Technologia RFID – zasada działania, zastosowanie, standardy

RFID (ang. Radio Frequency Identification) to technologia łącząca częstotliwości radiowe i technologię mikrochipową. Informacje zawarte na mikrochipach w tagach

[4] Informacja o Firmie SKK, http://www.skk.com.pl/pl/broszury/rfid, 12 VIII 2013

[5] Zob. m.in.: RFID w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Papieskiego im. Jana Pawła II, http://www.rfid.net.pl/rfid-w-bibliotece-glownej-uniwersytetu-papieskiego;RFID w bibliotece, http://www.controlengineering.pl/menu-gorne/artykul/article/rfid-w-bibliotece/; RFID w Bibliotece Uniwersytetu PAT, http://www.skk.com.pl/pl/firma/lista-aktualnosci/wrzesien-2010/rfid-w-bibliotece-glownej-uniwersytetu-pat, 12 VIII 2013

przymocowanych do materiałów bibliotecznych są odczytywane za pomocą technologii radiowej[6].

Technologia RFID to obecnie jedna z najszybciej rozwijających się technik automatycznej identyfikacji. Praktyczne wykorzystanie tej technologii nabrało znacznego przyśpieszenia w ostatnich latach dzięki ustanowieniu globalnych standardów i poprawieniu efektywności samej technologii oraz obniżeniu kosztów jej wdrożenia[7]. Polega ona na odczycie i zapisie danych z tzw. znaczników/tagów RFID (nośników informacji) poprzez wykorzystanie fal radiowych. Technika ta pozwala na jednoczesny odczyt i zapis danych z wielu znaczników, bez konieczności kontaktu optycznego pomiędzy urządzeniem odczytującym a owym identyfikatorem. Od technologii kodów kreskowych technikę RFID odróżnia możliwość wielokrotnego zapisu, możliwość odczytu i zapisu wielu tagów równocześnie, a także brak konieczności kontaktu „wzrokowego" pomiędzy czytnikiem a nośnikiem informacji. Identyfikatory RFID występują w postaci tzw. tagów lub etykiet RFID. Tagi RFID to niewielkie przedmioty w kształcie prostopadłościanów lub krążków, które mają najczęściej zastosowanie w przemyśle. Etykiety RFID to samoprzylepne naklejki, które z wyglądu przypominają etykiety do kodów kreskowych i mają podobne właściwości. W przypadku bibliotek stosuje się znaczniki w postaci etykiet RFID[8].

Technologia RFID daje następujące możliwości:

- zautomatyzowania procesów, gdyż odczyt nie wymaga obecności operatora;
- przyśpieszenia wprowadzania danych;
- odczytu pomimo braku optycznej widoczności, zatem możliwy jest odczyt i zapis poprzez opakowanie produktu lub samą materię obiektu – znacznik może być w obiekcie (w przypadku książek etykieta RFID jest wklejona wewnątrz książki i nie trzeba jej otwierać, aby tą etykietę odczytać lub zapisać);
- odczytu z odległości kilku metrów;
- zapisu większej ilości danych niż za pomocą zwykłych kodów kreskowych, a także możliwość wielokrotnego zapisywania i dopisywania informacji do nośnika danych.

Z informacji dystrybutorów i producentów systemów autoidentyfikacji wynika, że obecnie obowiązującymi standardami częstotliwości w RFID są: HF (High Frequency) i UHF (Ultra High Frequency)[9]. Technologia HF była projektowana z myślą o szerokim spektrum wykorzystania w wielu obszarach gospodarki. Najwięcej zastosowań znalazła jednak w przemyśle (m.in. w branży produkcji samochodów) i w bibliotekach.

[6] Richard W. Boss: RFID Technology for Libraries [on-line], http://www.ala.org/pla/tools/technotes/rfidtechnology, 12 VIII 2013

[7] RFID, http://www.skk.com.pl/pl/technologie/rfid, 12 VIII 2013

[8] RFID, http://www.skk.com.pl/pl/technologie/rfid, 12 VIII 2013

[9] Anna Suchta: Wyjątkowy kod. *CRN* 2011 nr 9 s. 22

W przypadku standardu HF (działa on na częstotliwości 13,56 MHz) następuje odczyt wielu znaczników równocześnie, przy odpowiednio dużych antenach daje możliwość odczytu do 1 m. Standard ten jednak nie sprawdzał się w rozwiązaniach logistycznych. Były duże problemy w przypadku, gdy etykiety znajdowały się zbyt blisko siebie (w przypadku bibliotek chodziło o odczyt etykiet RFID z cienkich książek). Dlatego też w kolejnych latach pracowano nad dalszym rozwojem technologii RFID. Uznano, że najlepsze będzie pasmo ultra wysokich częstotliwości UHF w obszarze 800-900 MHz. Jest to pasmo bliskie do częstotliwości, w jakiej pracują telefony komórkowe. Standard ten ostatecznie otrzymał nazwę EPC Gen 2[10]. Określa on parametry techniczne i umożliwia wzajemną kompatybilność urządzeń i identyfikatorów od różnych producentów, a tym samym zapewnia możliwość odczytu i zapisu z identyfikatora RFID[11]. Technologia UHF zaczęła wkraczać w obszary, których do tej pory nie dało się objąć technologią starszego typu HF (chociażby ze względu na ograniczenia związane z zasięgiem), jak również w obszary zarezerwowane do tej pory przez starszą technologię – biblioteki.

Technologia RFID coraz częściej jest wykorzystywana w bibliotekach w celu zminimalizowania kradzieży materiałów bibliotecznych, bardziej efektywnego monitorowania materiałów w bibliotece, a także łatwiejszej i szybszej inwentaryzacji. Pomaga również ograniczyć czas poświęcony przez pracowników biblioteki na skanowanie kodów[12].

2. Zastosowanie technologii RFID w Bibliotece UPJPII

W celu usprawnienia zarządzania zbiorami bibliotecznymi Biblioteka Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, jako pierwsza z polskich bibliotek, zdecydowała się na zastosowanie zintegrowanego systemu wypożyczania i kontroli zbiorów oraz zabezpieczenia ich przed kradzieżą w nowej technologii RFID.

Wdrożony w bibliotece system RFID składa się z trzech podstawowych elementów: identyfikatorów, czytników oraz oprogramowania – komunikacyjnego i użytkowego. Identyfikator, czyli nośnik danych, określany jest najczęściej słowem tag lub znacznik, choć czasem można się spotkać także z określeniem trandsponder. W przypadku Biblioteki UPJPII zostały zastosowane identyfikatory w postaci etykiet samoprzylepnych, tzw. smart labels lub po prostu etykiety RFID. Wykorzystywane są czytniki stacjonarne i ręczne (przenośne). Oprogramowanie czytnika składa się z dwóch warstw: komunikacyjnej i użytkowej. Oprogramowanie komunikacyjne odpowiada za fizyczną

[10] Bob Violino: The History of RFID Technology [on-line], http://www.rfidjournal.com/articles/view?1338/2, 12.08.2013. Zob. takżeUHF vs. HF RFID: New Insight on the Old Debate [on-line], http://www.intermec.com/public-files/white-papers/en/UHFvs.HF_RFID_wp.pdf, 12 VIII 2013

[11] Systemy RFID – jak efektywnie wykorzystać technologię w logistyce, http://www.skk.com.pl/pl/broszury/rfid, 12 VIII 013

[12] Przykłady zastosowań technologii RFID w bibliotekach, http://rfid-lab.pl/przyklady-zastosowan-technologii-rfid-w-bibliotekach/, 12 VIII 2013

stronę transmisji, natomiast oprogramowanie użytkowe to już odpowiednia aplikacja o określonej logice odpowiadająca za wymianę, gromadzenie i przetwarzanie danych, pracująca na czytniku, a po części na komputerze-serwerze współpracującym z czytnikiem. Ze względu na ochronę tajemnicy handlowej nie wszystkie elementy systemu będą szczegółowo omawiane w tym artykule.

2.1. Elementy i procesy systemu RFID

W skład zintegrowanego systemu wypożyczania, kontroli zbiorów oraz zabezpieczenia ich przed kradzieżą wchodzą: znaczniki RFID w postaci etykiet samoprzylepnych, bramki kontrolne, czytniki RFID, przenośne urządzenia RFID, etykiety do znakowania lokalizacji (półek), serwer bazy danych oraz aplikacje powiązane z systemem VTLS/Virtua. System ma możliwość rozbudowy o stanowisko samodzielnego wypożyczenia i zwrotów oraz wrzutnię do zwrotów.

Znaczniki RFID

Etykiety RFID są kluczowym składnikiem systemu i służą do identyfikacji zbiorów bibliotecznych. Każda pozycja (książka, czasopismo) posiada swoją etykietę RFID, która wklejona jest wewnątrz danej publikacji. Etykieta ta zasilana jest w procesie komunikowania się przez czytnik RFID i posiada antenę umożliwiającą komunikowanie się z czytnikiem oraz przesyłanie danych zawartych w chipie za pomocą fal radiowych. W chipie zapisywane są: status i kod kreskowy dokumentu, jego sygnatura oraz początek tytułu.

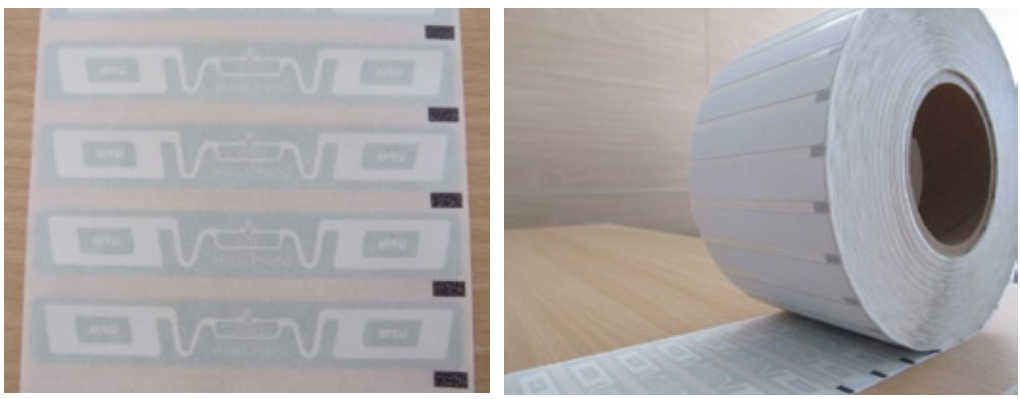

Etykiety RFID

Bramki kontrolne

Celem bramki RFID jest ochrona przed nieuprawnionym wyniesieniem danej pozycji, która nie została zarejestrowana jako wypożyczona. W przypadku próby nieuprawnionego jej wyniesienia, system alarmuje obsługę biblioteki (odpowiednim kolorem i sygnałem dźwiękowym), zaś bramka zamyka się blokując przejście. Aplikacja monitorująca na ekranie komputera wyświetla informacje o wynoszonych pozycjach: kod publikacji, jej tytuł i nazwę autora. Bramka posiada 4 anteny oraz czytnik RFID. Dzięki funkcji raportowania pracownik biblioteki może przeglądać listę pozycji, które pojawiły się w zasięgu bramki wraz z informacją o ich kodzie, tytule i autorze. W przypadku awarii komputera obsługującego aplikację bramka nadal realizuje swoje zadanie, zamykając dostęp do wyjścia, jednak już bez informacji o wynoszonej pozycji.

Bramka RFID

Czytniki RFID

Użycie czytników RFID powiązane jest ze stanowiskiem do rejestrowania procesu wypożyczeń i zwrotów. Dzięki czytnikowi RFID i antenie wbudowanej w blat możliwe jest wprowadzanie danych do systemu bibliotecznego (poprzez aplikację Virtua Connector), zmiana statusu na etykiecie RFID oraz kodowanie etykiet. Stanowisko jest obsługiwane przez pracowników biblioteki. Wypożyczane lub zwracane pozycje są umieszczane na stanowisku z wbudowaną anteną RFID. Na ekranie komputera pracownik widzi listę zidentyfikowanych pozycji, po czym dane są wprowadzane w sposób automatyczny do systemu Virtua do modułu wypożyczeń na konto czytelnika. Po wprowadzeniu danych do systemu statusy książek w etykietach RFID ulegają zmianie – potwierdzeniem tego jest ich lista z odpowiednim odwzorowaniem graficznym pozycji, których status uległ zmianie (zostały wypożyczone lub zwrócone), co oznacza koniec procesu i zgodę na zdjęcie książek ze stanowiska. Zmiana statusu poprzez czytnik RFID odbywa się na podstawie informacji pobranej z bazy danych systemu Virtua. Możliwy jest odczyt wielu etykiet jednocześnie.

Czytnik RFID z anteną podblatową wraz z miejscem przygotowanym na położenie książek

Przenośne urządzenie RFID

Przenośne urządzenia RFID

Przenośne urządzenie RFID z odpowiednim oprogramowaniem zapewnia możliwość kodowania etykiet RFID, przeprowadzania inwentaryzacji oraz wspierania procesów poszukiwania i kontroli poprawności położenia zbiorów.

Urządzenie składa się z przenośnego komputera mobilnego wyposażonego w zintegrowany czytnik kodów kreskowych, oraz czytnik RFID. Czytnik RFID jest podpięty na stałe w sposób stabilny do komputera przenośnego. Cały zestaw pracownik może obsługiwać jedną ręką. Istnieje również możliwość wypięcia i pracy w taki sposób, że w jednej ręce pracownik biblioteki będzie trzymał komputer przenośny, a w drugiej czytnik RFID, który zapewnia komunikację z przenośnym komputerem za pomocą łącza Bluetooth, co umożliwia także przeprowadzanie inwentaryzacji, poszukiwania czy kontroli zbiorów. Przenośne urządzenie do połączenia z bazą danych Virtua wykorzystuje sieć bezprzewodową wdrożoną przez firmę SKK. Urządzenie pracuje na komplecie akumulatorów – jeden zasila komputer mobilny, drugi czytnik RFID. W zestawie znajdują się także doki komunikacyjne, które umożliwiają ładowanie oraz komunikację pomiędzy urządzeniem mobilnym a komputerem PC.

Oprogramowanie dedykowane (dostosowane do potrzeb Biblioteki UPJPII i kompatybilne z istniejącym systemem bibliotecznym) obsługuje następujące procesy: kodowanie etykiet RFID, inwentaryzację (skontrum), poszukiwanie wybranej pozycji z listy w trakcie przeprowadzania procesu inwentaryzacji i jako osobna funkcjonalność, kontrolę poprawności położenia zbiorów zgodnie z sygnaturą.

Urządzenie posiada możliwość zmiany mocy czytnika RFID z poziomu oprogramowania. Oprogramowanie dostępne na przenośnych urządzeniach RFID posiada następujące funkcje:

A. Kodowanie

Polega ono na automatycznym programowaniu etykiety na podstawie odczytanego kodu kreskowego (tzw. barkodu). Po zaprogramowaniu na terminalu wyświetla się informacja o danych wprowadzonych do etykiety oraz pozostałe dane opisujące tę książkę (tytuł, autor).

W przypadku niewykrycia etykiety lub wykrycia więcej niż jednej na ekranie pojawia się odpowiedni komunikat i sygnał dźwiękowy. Wówczas należy powtórzyć proces.

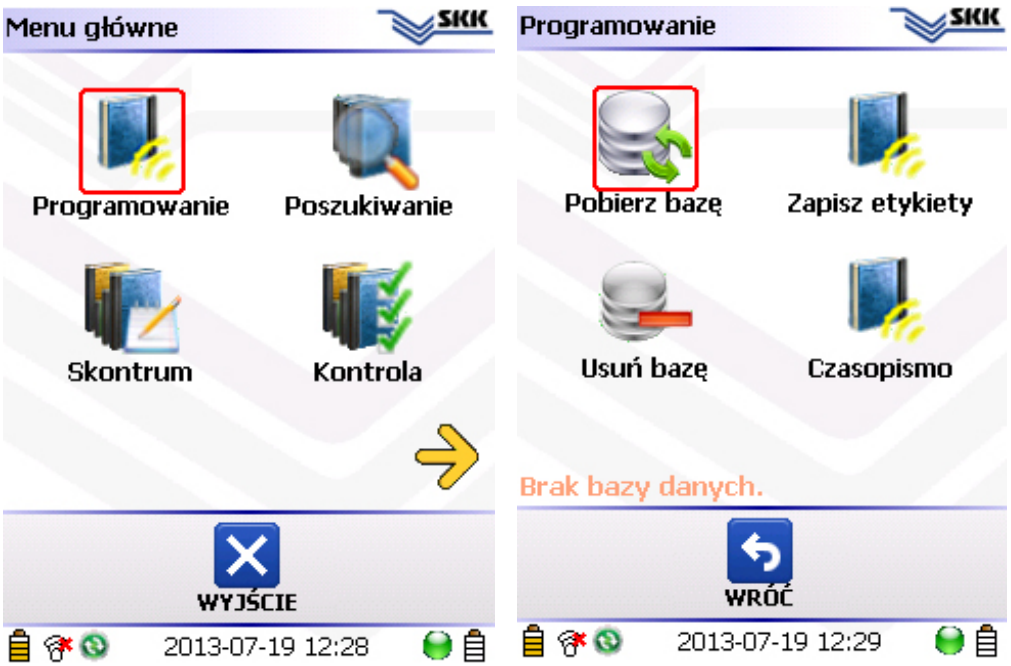

Obraz z terminala – menu programowania

B. Inwentaryzacja

Przed rozpoczęciem inwentaryzacji na danej półce należy zeskanować jej kod kreskowy (kod lokalizacji, która jest częścią sygnatury). Odczyt RFID odbywa się w trybie ciągłym – poprzez przyciśnięcie i przytrzymanie przycisku wyzwalania, aż do momentu, gdy przycisk nie zostanie zwolniony. Ponowne naciśnięcie nie resetuje już zebranych danych. W szczególności jest możliwość wstrzymania inwentaryzacji i przejście na proces poszukiwania pozycji, a po znalezieniu dopisania jej do listy i wrócenia w celu dokończenia procesu inwentaryzacji. Urządzenie wyświetla i dopisuje do listy wszystkie odczytane pozycje, które są zgodne z lokalizacją. Pozycje odczytane, które nie należą do danej lokalizacji są wyświetlane w odmienny sposób, sygnalizowane innym kolorem i nie są automatycznie dopisywane do listy.

Oprogramowanie umożliwia przeglądanie listy pozycji nieodczytanych, które powinny być w danej lokalizacji i przejście w tryb poszukiwania - można wybrać jedną z tych pozycji lub wszystkie i rozpocząć proces poszukiwania. Jeśli szukana pozycja zostanie odczytana, terminal wyświetli komunikat i zgłosi sygnałem dźwiękowym fakt jej odnalezienia. Wówczas pracownik może ją dopisać do spisu. Oprogramowanie umożliwia również wyświetlenie pozycji, które należą do danej lokalizacji, ale są w wypożyczeniu.

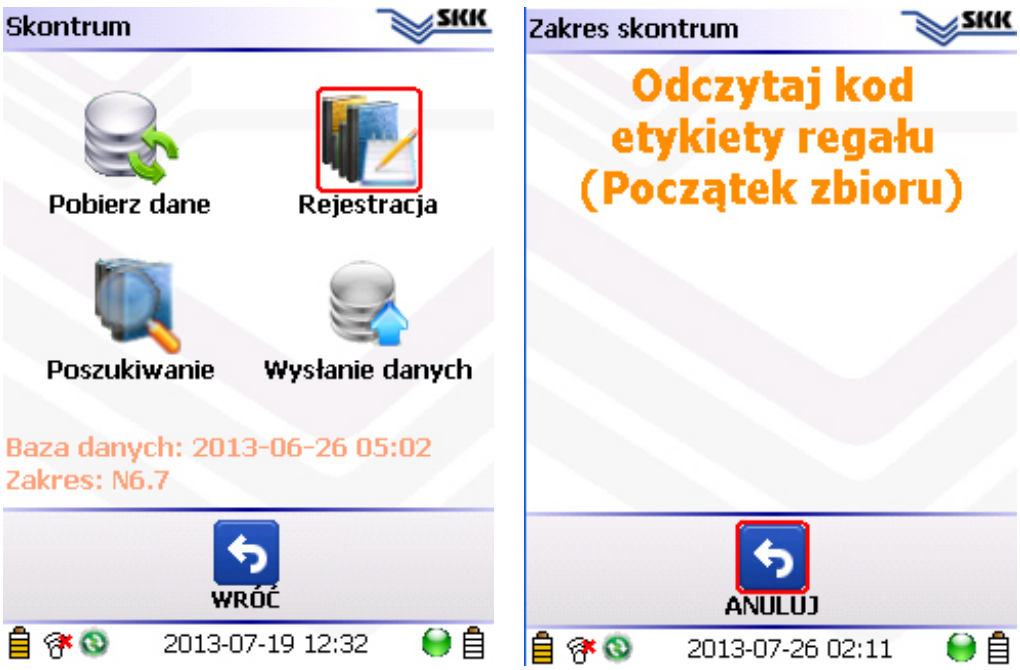

Obraz z terminala – menu skontrum

C. Poszukiwanie pozycji

Po wybraniu z listy pozycji, których się poszukuje (w szczególności można wybrać więcej niż jedną pozycję) i uruchomieniu procesu wyszukiwania – jeśli szukana pozycja zostanie odczytana komputer wyświetla komunikat i zgłasza sygnałem dźwiękowym fakt jej odnalezienia. Proces poszukiwania może być też częścią procesu inwentaryzacji, który opisano powyżej, z tym, że w przypadku procesu inwentaryzacji poszukiwanie jest ograniczone do listy pozycji z danej lokalizacji, której kod kreskowy został wcześniej zeskanowany. W przypadku czystego procesu poszukiwania książek nie ma takich ograniczeń.

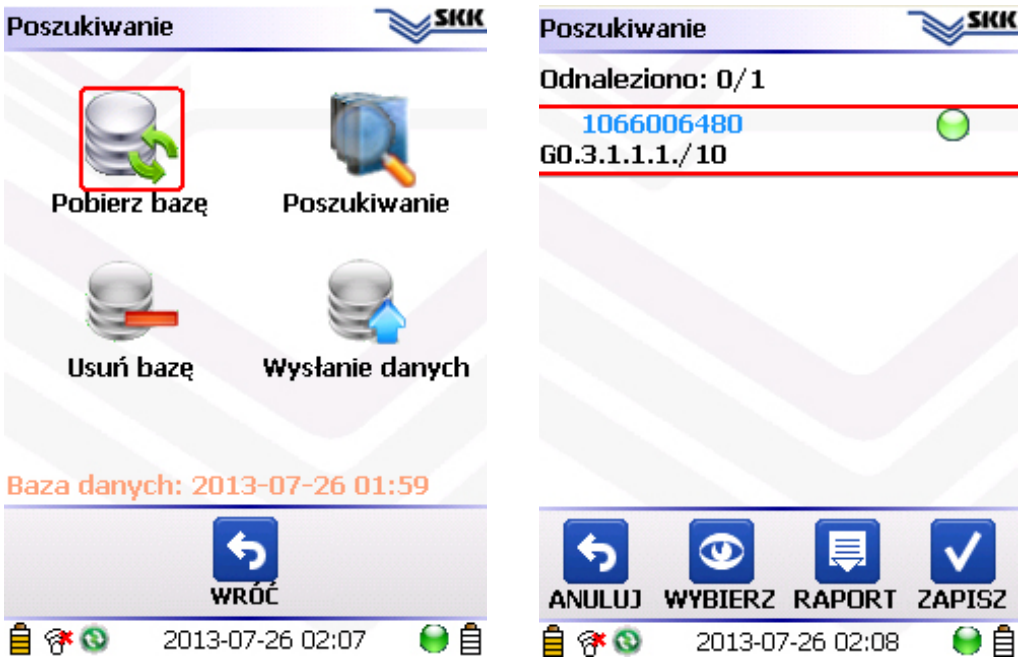

Obraz z terminala – menu poszukiwanie

D. Kontrola poprawności położenia

Przed rozpoczęciem sprawdzenia poprawności położenia zbiorów na danej półce, należy zeskanować kod kreskowy tej półki (kod lokalizacji, która jest częścią sygnatury), a następnie za pomocą urządzenia odczytać etykiety RFID z książek. W przypadku, gdy błąd położenia (rozrzut) jest większy niż ustalona wartość (parametr ustawialny w oprogramowaniu), na ekranie pojawia się komunikat i odpowiedni sygnał dźwiękowy.

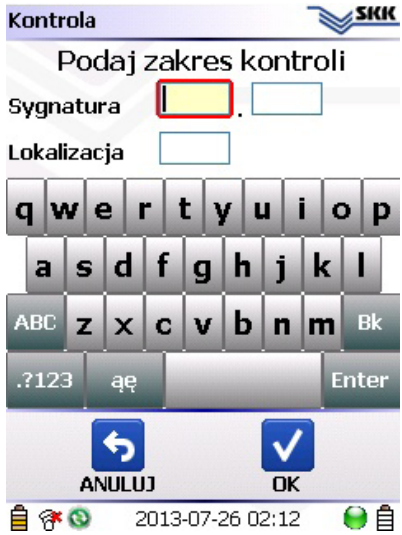

Obraz z terminala – menu kontrola

Etykiety do znakowania półek

Służą one do oznakowania półek i są naklejane na zewnętrzne frontowe ścianki poszczególnych półek regałów. Na etykietach jest drukowany: kod lokalizacji (półek) w postaci czytelnej wzrokowo i w postaci kodu kreskowego 2D. Etykiety klejone na półki regałów wspomagają procesy inwentaryzacji, poszukiwania pozycji i kontroli poprawności ich położenia realizowane za pomocą przenośnych urządzeń RFID (rys. 9).

Przykładowa etykieta półki

2. 2. Aplikacje sytemu RFID

Programowanie etykiet

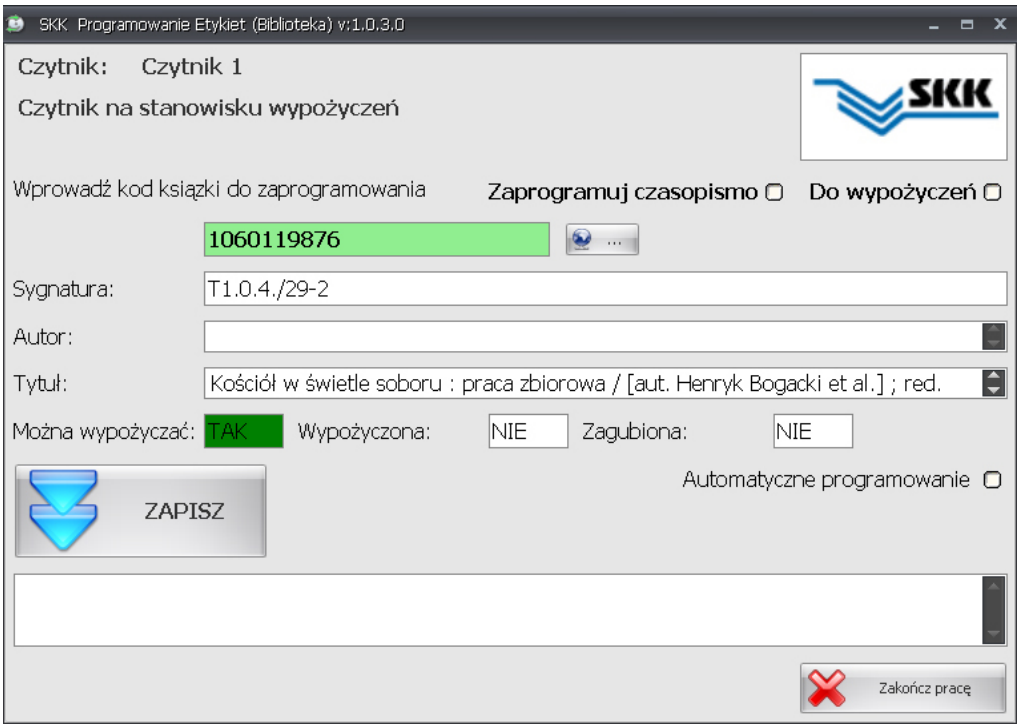

Ekran główny aplikacji programowania etykiety RFID

Aplikacja umożliwia wykonanie programowania etykiet RFID dla poszczególnych książek i czasopism pobierając dane z systemu Virtua, w którym katalogowane są zbiory biblioteczne. W przypadku książek informacje są bardziej szczegółowe, gdyż zostają pobrane z rekordu egzemplarza danej pozycji. Natomiast w przypadku programowania czasopism informacje zapisywane do etykiet są zawsze jednakowe, gdyż na dzień dzisiejszy nie wszystkie jeszcze posiadają rekordy egzemplarza.

Aplikacja ta jest uruchamiana na komputerze stacjonarnym i wymagane jest nawiązanie połączenia sieciowego z czytnikiem RFID oraz z systemem bibliotecznym Virtua. W momencie uruchomienia aplikacja sprawdza poprawność tego połączenia i pojawia się odpowiedni komunikat. Po uruchomieniu aplikacji pojawia się ekran główny programu przedstawiony na rysunku nr 10. Ekran główny aplikacji zawiera następujące pola: *czytnik* (wyświetlony jest numer oraz opis czytnika RFID, do którego jest podłączona aplikacja zgodnie ze zdefiniowaną konfiguracją); *wprowadź kod*

książki do zaprogramowania (jest to pole, do którego należy wprowadzić z klawiatury komputera lub poprzez odczyt kodu kreskowego numer egzemplarza do zaprogramowania); *zaprogramuj czasopismo* (zaznaczenie tego pola umożliwia zaprogramowanie etykiet dla czasopism, dane do programowania wypełnia aplikacja, nie są one pobierane z systemu Virtua); *do wypożyczeń; sygnatura* (wyświetla się sygnatura książki, dane pobierane są z systemu Virtua); *autor* (wyświetla się autor książki, dane pobierane są z systemu Virtua); *tytuł* (dane pobierane są z systemu Virtua)*;* status *można wypożyczać* (wyświetla się status egzemplarza w systemie Virtua, jest możliwe wypożyczenie książki na zewnątrz); status *wypożyczona* (wyświetla się status egzemplarza w systemie Virtua, książka jest wypożyczona na zewnątrz), status *zagubiona* (wyświetla się status egzemplarza w systemie Virtua, książka jest poszukiwana), *zapisz* (przycisk uruchamiający programowanie etykiety radiowej, zgodnie z pobranymi danymi egzemplarza z systemu Virtua), *automatyczne programowanie* (zaznaczenie tej opcji powoduje automatyczne uruchomienie zapisu po odczytaniu kodu kreskowego egzemplarza, nie ma potrzeby za każdym razem wybierania przycisku *zapisz*), *zakończ pracę.*

W celu wykonania programowania etykiety radiowej należy położyć dany egzemplarz do zaprogramowania na stanowisku programowania (w miejscu zasięgu anteny czytnika RFID). Po wprowadzeniu jego kodu kreskowego (ręcznie lub za pomocą czytnika) aplikacja automatycznie pobiera dane o nim z systemu Virtua. Jednorazowo można programować tylko jedną pozycję. Podczas wykonywania programowania w pobliżu stanowiska programowania nie powinny się znajdować inne egzemplarze z etykietami radiowymi. Zaprogramowanie etykiety następuje po naciśnięciu przycisku Zapisz. Możliwe jest także automatyczne programowanie etykiety po odczycie danych o książce, co przyspiesza pracę. Poprawny zapis jest sygnalizowany odpowiednim komunikatem na ekranie.

Bramka RFID

Aplikacja Bramka RFID przeznaczona jest do monitorowania książek przenoszonych przez bramki w budynku biblioteki. Po zalogowaniu operator ma dostępny widok zawierający zakładki: lista etykiet radiowych, raporty, administracja (zakładka widoczna tylko dla operatora z uprawnieniami administratora).

Na liście etykiet radiowych (rys. 11) rejestrowane są wszystkie pozycje, które zawierają etykiety radiowe i zostały przeniesione przez bramkę. Na ekranie wyświetlane są następujące informacje o nich: kod, sygnatura, tytuł, autor, data i godzina rejestracji na bramce, status (OK – można przenosić przez bramkę, NA STANIE – wynoszenie jest niedozwolone). W zależności od statusu pozycja na liście będzie oznaczona na biało (dozwolone wynoszenie) lub na czerwono (alarm – zabronione wynoszenie). Dodatkowo pozycja może być zaznaczona kolorem żółtym, oznacza to zamknięcie alarmu przez operatora. W dolnym pasku wyświetlana jest informacja o ilości zarejestrowa-

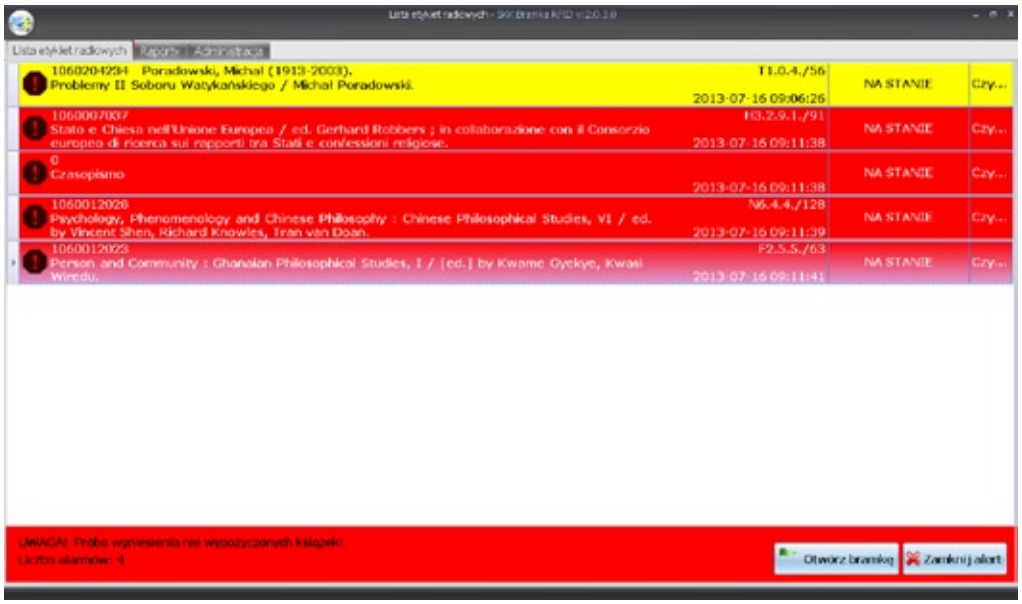

Lista etykiet radiowych

nych alarmów. Operator może zamknąć alarm poprzez wciśnięcie przycisku *Zamknij alert,* a następnie podanie swojego loginu i hasła. Dodatkowo ma on możliwość otwierania bramki wyjścia. Zarejestrowanie alarmu powoduje automatyczne zamknięcie bramki. Okno listy etykiet wyświetla do kilkudziesięciu ostatnio zarejestrowanych pozycji. Informacje o zbiorach, które nie są wyświetlane w oknie aplikacji dostępne są tylko w zakładce *Raporty*.

W przypadku braku połączenia z czytnikiem RFID zostaje wyświetlony komunikat o braku komunikacji i aplikacja automatycznie wykonuje próbę połączenia. W sytuacji braku połączenia z czytnikiem i jednoczesnym zarejestrowaniu alarmów po ponownym połączeniu do aplikacji zostają przesłane informacje o ilości zarejestrowanych alarmów. Szczegółowa informacja o zarejestrowanych pozycjach jako alarmy jest dostępna w raportach (rys. 12).

Pracownik biblioteki ma dostęp do wcześniej zdefiniowanych raportów. Możliwe jest także określenie zakresu wyświetlonych informacji np.: zakres daty, numer bramki. Raport ruchu bramki można wyeksportować do formatu pdf.

Virtua Connector

Aplikacja Virtua Connector służy do automatycznego odczytu i rejestracji książek w systemie bibliotecznym Virtua. Aplikacja obsługuje operacje wypożyczenia oraz zwrotów książek.

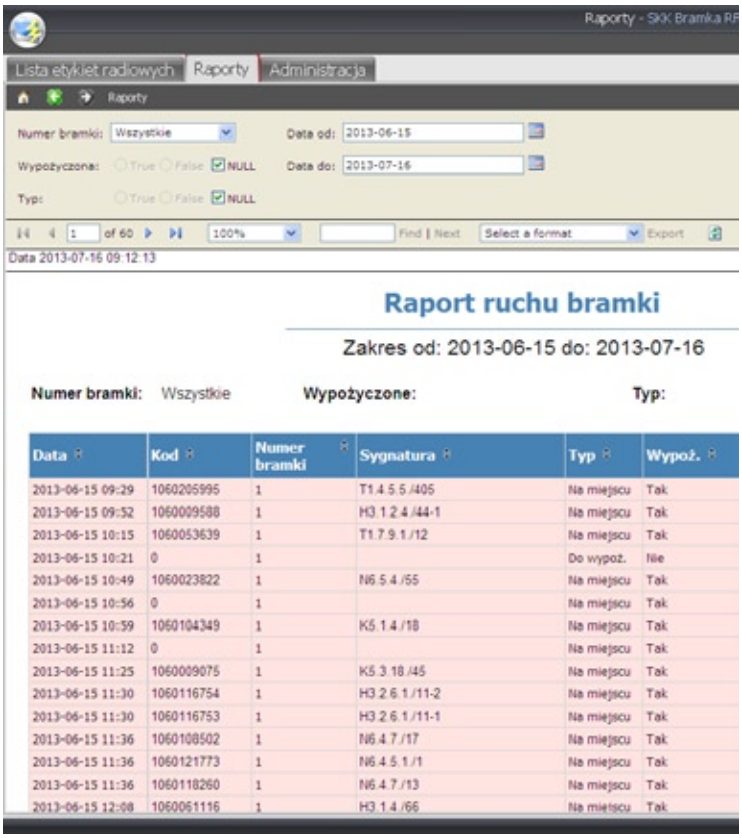

Data	Kod	Numer bramki	Sygnatura	Typ	Wypoż.
2013-06-15 09:29	1060205995	1	T1.4.5.5./405	Na miejscu	Tak
2013-06-15 09:52	1060009588	1	H3.1.2.4./44-1	Na miejscu	Tak
2013-06-15 10:15	1060053639	1	T1.7.9.1./12	Na miejscu	Tak
2013-06-15 10:21	0	1		Do wypoż.	Nie
2013-06-15 10:49	1060023822	1	N6.5.4./55	Na miejscu	Tak
2013-06-15 10:56	0	1		Na miejscu	Tak
2013-06-15 10:59	1060104349	1	K5.1.4./18	Na miejscu	Tak
2013-06-15 11:12	0	1		Na miejscu	Tak
2013-06-15 11:25	1060009075	1	K5.3.18./45	Na miejscu	Tak
2013-06-15 11:30	1060116754	1	H3.2.6.1./11-2	Na miejscu	Tak
2013-06-15 11:30	1060116753	1	H3.2.6.1./11-1	Na miejscu	Tak
2013-06-15 11:36	1060108502	1	N6.4.7./17	Na miejscu	Tak
2013-06-15 11:36	1060121773	1	N6.4.5.1./1	Na miejscu	Tak
2013-06-15 11:36	1060118260	1	N6.4.7./13	Na miejscu	Tak
2013-06-15 12:08	1060061116	1	H3.1.4./66	Na miejscu	Tak

Raporty

Pracownik wypożyczalni po wciśnięciu przycisku *Odczytaj* otrzymuje listę książek, które zostały umieszczone na antenie czytnika RFID (oznaczone miejsce położenia książek). Po odczytaniu Virtua Connector automatycznie wprowadza książki do uruchomionego klienta Virtui. Wszystkie książki dostępne na liście po wprowadzaniu do Virtui zmienią kolor na zielony, który potwierdza nadanie poprawnego statusu na etykiecie. Wówczas czytelnik może przejść z nimi przez bramkę RFID. Dodatkowo wciśnięcie ikony *lupa* podaje szczegółowe informacje dotyczące odczytywanej książki.

3. Zalety i wady rozwiązania zastosowanego w bibliotece UPJP II

Technologia RFID niewątpliwie automatyzuje i ułatwia zarządzanie zbiorami bibliotecznymi oraz skutecznie zabezpiecza je przed kradzieżą.

Do głównych zalet rozwiązania należą:

- odczytywanie danych na odległość, nawet gdy tag nie jest widoczny;

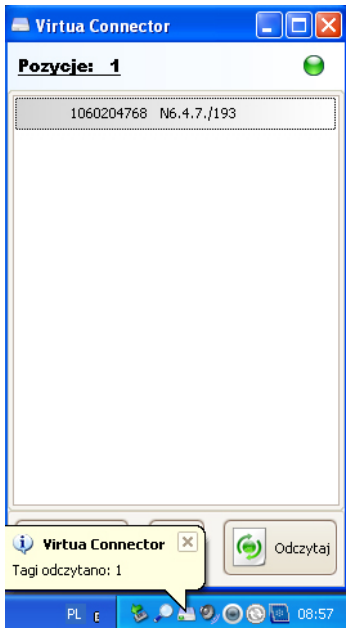

Okno aplikacji Virtua Connector

- przechowywanie w tagach o wiele więcej informacji, niż w kodach kreskowych i etykietach zajmując przy tym mniej miejsca (pojemność pamięci identyfikatora to od kilkudziesięciu do kilku tysięcy bitów);
- możliwość wielokrotnego zapisu, a także odczyt wielu tagów równocześnie;
- większa odporność tagów RFID na uszkodzenia;
- integracja z istniejącym systemem automatycznej identyfikacji (kody kreskowe);
- szybka rejestracja wypożyczeń i zwrotów wielu egzemplarzy książek jednocześnie, bez konieczności odczytywania kodów kreskowych;
- przeprowadzenie skontrum za pomocą czytnika przenośnego, bez konieczności wyjmowania rejestrowanych książek z półek;
- odnajdywanie zagubionych pozycji umieszczonych w nieodpowiednich miejscach;
- włączanie alarmu w przypadku zbliżenia do bramki lub próby jej przekroczenia z książką o statusie „niewypożyczona”, wraz z identyfikacją książki.

Do wad rozwiązania należą:

- ograniczenie, przez niektóre substancje np. metal, sposobu działania etykiety (mogą one zakłócać lub niekorzystnie wpływać na transmisję radiową);

- nieodpowiednie ustawienie siły sygnału na czytnikach może spowodować błędy w odczycie zwrotów i wypożyczeń w sytuacji, gdy książka znalazła się zbyt blisko czytnika w momencie, gdy ktoś inny wypożyczał książki.

Podsumowanie

W związku z wprowadzeniem systemu RFID w Bibliotece UPJPII warsztat pracy bibliotekarzy został wyposażony w narzędzia wysokiej jakości pozwalające na łatwiejsze i szybsze zapanowanie nad porządkiem zbiorów oraz na prawidłowe nimi zarządzanie. Wiadomo powszechnie, że unowocześnienie i usprawnienie usług w bibliotece przyciąga nowych czytelników oraz poprawia jej wizerunek i relacje z użytkownikami.

Podstawową korzyścią wynikającą z wdrożenia technologii RFID jest ochrona zbiorów przed ewentualną kradzieżą. Ponadto system ten wspiera i usprawnia pracę personelu bibliotecznego przy procesach wypożyczenia i zwrotów, zwiększając przez to sprawność obsługi czytelników. Wykorzystanie systemu RFID przyśpiesza znacznie pracę w bibliotece dzięki połączeniu w jednej operacji aktywacji antykradzieżowej etykiety RFID i zdolności do jednoczesnego rejestrowania wypożyczenia kilku książek jednocześnie, a nie sekwencyjnie (jak należało to robić w przypadku wykorzystania czytnika kodów kreskowych)[13]. Pozwoliło to skrócić czas poświęcony przez pracowników wypożyczalni na skanowanie kodów, gdyż procesy te w znacznym stopniu zostały zautomatyzowane, a czas ich wykonywania został zdecydowanie zmniejszony. Bibliotekarze mają teraz więcej czasu na kontakt z czytelnikiem, zamiast spędzać go na mechanicznym powielaniu tych samych czynności.

System RFID przyczynia się także do zautomatyzowania i usprawnienia procesu inwentaryzacji oraz poszukiwania książek na półkach, jak również kontroli ich położenia, co jest bardzo istotne w bibliotece z wolnym dostępem do zbiorów. Dzięki temu praca bibliotekarzy została usprawniona w przypadku technicznych i pracochłonnych czynności związanych z zarządzaniem zbiorami.

Technologia RFID uzyskała pozytywne wyniki w wielu bibliotekach na całym świecie, również w Bibliotece UPJPII. System RFID jest przyjazny zarówno w obsłudze strefy bezpieczeństwa, jak i kontroli zbiorów. Można powiedzieć, że pomimo swoich niewielkich ograniczeń technologia RFID może być przyszłością bibliotek.

W przeciwieństwie do systemów chroniących wyłącznie przed kradzieżą, technologia RFID pozwala nie tylko na zabezpieczenie zbiorów, ale oferuje także szereg dodatkowych funkcji i może być w przyszłości rozwijana.

[13] Mariusz Robowski: Technologia RFID w bibliotekach. *Biuletyn EBIB* 8/2004 (59) s. 2, http://ebib.oss.wroc.pl/2004/59/robowski.php, [11 VIII 2013]

Mgr Karolina Imiołek-Stachura Lic. Aleksandra Fajfer

Kraków – KA

BIBLIOTEKA KRAKOWSKIEJ AKADEMII IM. ANDRZEJA FRYCZA MODRZEWSKIEGO STAWIA NA ROZWÓJ

Abstract

This article presents different activities of Library of Andrzej Frycz Modrzewski Krakow University like conferences and projects realized in recent years. Also describes librarians's promotional and marketing strategies which have an impact on creating positive image.

Streszczenie

W artykule przedstawiono funkcjonowanie Biblioteki Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego. Opisano realizowane w ostatnich latach projekty, inicjatywy, konferencje. Zaprezentowano podejmowane przez pracowników działania promocyjne i marketingowe, wpływające na tworzenie pozytywnego wizerunku instytucji.

Historia

Biblioteka Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego istnieje od roku 2000. Początkowo zajmowała dwa niewielkie pomieszczenia w budynku wynajmowanym na osiedlu Wysokim w Nowej Hucie. Pierwsze książki były darami założycieli szkoły. Biblioteka od początku była w pełni skomputeryzowana, a zakupienie programu bibliotecznego PATRON pozwoliło na prowadzenie inwentarza komputerowego. W wyniku dynamicznego rozwoju Uczelni w niedługim czasie okazało się, że placówka nie spełniała już wszystkich oczekiwań studentów. Przy ulicy Kazimierza Wielkiego otwarto zatem oddział Biblioteki dla studentów i pracowników Wydziału Nauk o Rodzinie. W roku 2002 Bibliotekę przeniesiono do budynku przy ulicy Sta-

rowiślnej. Dysponowała tam pomieszczeniem mieszczącym wypożyczalnię, czytelnię z komputerami i magazyn. Księgozbiór liczył wówczas około 20 000 książek oraz ponad 100 tytułów czasopism w prenumeracie bieżącej. Nawiązano również liczne kontakty z krajowymi i zagranicznymi bibliotekami, co przyczyniło się do podpisania pierwszych umów międzybibliotecznych i pozyskania cennych darów. Placówka otwarta była sześć dni w tygodniu; zatrudniono czterech pracowników w systemie dwuzmianowym[1].

W roku 2004 Bibliotekę przeniesiono do nowego kampusu przy ulicy Gustawa Herlinga-Grudzińskiego 1. Zyskano nowe możliwości rozwoju, pomieszczenia i wyposażenie – dużą czytelnię, wypożyczalnię z księgozbiorem podręcznym, katalog oraz magazyn. Nowy moduł programu bibliotecznego umożliwił gromadzenie informacji o użytkownikach. Zainstalowano również system ochrony zbiorów przed kradzieżą. Placówka działała przez siedem dni w tygodniu; zatrudnionych było ośmiu bibliotekarzy. Rok 2008 okazał się momentem przełomowym ze względu na kolejną zmianę siedziby (przenieśliśmy się do nowego budynku kampusu). Zakupiono nową wersję modułu udostępniania programu bibliotecznego PATRON, pozwalającą na zamawianie książek przez internet. Natomiast w marcu 2011 roku podpisane zostało porozumienie o współpracy w ramach Krakowskiego Zespołu Bibliotecznego. Bibliotekę przyłączono również do Konferencji Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Polskich[2].

Biblioteka dzisiaj

Biblioteka zajmuje 2300 m^2; posiada Wypożyczalnię, Czytelnię Główną, Oddział Informacji Naukowej i Czytelnię Czasopism oraz magazyny, które mogą pomieścić 550 000 woluminów. Posiadamy ponad 100 miejsc w czytelniach i ponad 70 stanowisk komputerowych. Nowoczesne, ergonomiczne wyposażenie placówki dostosowano również do potrzeb osób niepełnosprawnych. Nasi użytkownicy do dyspozycji mają 4 dwustanowiskowe Pokoje Cichej Pracy oraz Pokój Pracy Grupowej mieszczący około 28 osób. Studenci mogą korzystać ze zbiorów bibliotecznych przez 7 dni w tygodniu. W Bibliotece pracuje obecnie 30 osób.

Nasze zbiory liczą około 119 000 woluminów, z czego około jedną trzecią stanowią publikacje obcojęzyczne, 415 tytułów czasopism w prenumeracie bieżącej i ponad 1200 tytułów czasopism archiwalnych. W wolnym dostępie do zbiorów mamy ponad 22 000 książek. Biblioteka umożliwia dostęp do następujących baz danych: EBSCO, EMIS, Leisure & Tourism, Polska Bibliografia Lekarska, ScienceDirect, Scopus, Sprin-

[1] Magdalena Nagięć: Biblioteka. W: Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego 2000–2010. Kraków [2010] s. 145–148

[2] Aleksandra Fajfer, Karolina Imiołek-Stachura: O Bibliotece. W: Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego [online]. 2013 [dostęp 2 XII 2013]. Dostępny w Internecie: http://www.ka.edu.pl/biblioteka/o-bibliotece

Wypożyczalnia Biblioteki
(fot. Karolina Imiołek-Stachura)

Czytelnia Główna Biblioteki
(fot. Barbara Bogacka)

Czytelnia Czasopism
(fot. Karolina Imiołek-Stachura)

Oddział Informacji Naukowej
(fot. Karolina Imiołek-Stachura)

gerLink, System Informacji Prawnej Lex Omega, Web of Knowledge, Wiley Online Library.

Włączamy się aktywnie w życie Uczelni, organizując wystawy tematyczne dotyczące zarówno własnych zbiorów, jak i szeroko pojętego życia książki. Użytkownicy mają możliwość nie tylko pracy z książką czy czasopismem, ale mogą również, dzięki Międzynarodowemu Triennale Grafiki w Krakowie, podziwiać grafiki autorstwa między innymi: Waldemara Marszałka, Jane Burrel, Inge-Britte Mills, Aili Vahtrapuu, Yip Sun Sun, Cholasinth Chorsakul i Hiroshiego Maruyamy[3].

Realizowane projekty

To bibliotekarze stwarzają użytkownikom „najlepsze warunki pracy poprzez dbałość o wysoką jakość warsztatu pracy, prostą, zrozumiałą i logiczną organizację gromadzonych i udostępnianych zbiorów oraz przygotowywanych materiałów informacyjnych, realizowanych kwerend i projektów. Dbają o estetykę i funkcjonalność swojej instytucji, odpowiedni styl pracy oraz przyjazną atmosferę"[4]. Takie warunki staraliśmy się stworzyć w naszej Bibliotece. Na tym jednak nie poprzestajemy. Biblioteka oraz jej pracownicy angażują się w inicjatywy mające na celu rozwój naukowy, wzbogacenie oferty, ułatwienie dostępu do zbiorów.

Dostosowanie Biblioteki do potrzeb osób niepełnosprawnych

Założeniem kilku edukacyjnych i badawczych projektów realizowanych w KA-AFM, a finansowanych ze środków unijnych, było stworzenie warunków do studiowania dla osób niepełnosprawnych[5]. Pierwsze próby dostosowania Biblioteki do potrzeb tych użytkowników zostały podjęte na początku 2011 roku. W ramach Europejskiego Funduszu Społecznego zakupiono komputer ze specjalistycznym sprzętem, ułatwiającym osobom z wadą wzroku korzystanie z materiałów edukacyjnych w postaci cyfrowej. Monitor Lenovo ThinkCentre M90z uzupełniony został o myszkę z serii Track Ball, elektroniczną lupę oraz powiększoną klawiaturę w czarno-żółtej barwie, z dużymi klawiszami[6].

---

[3] Tamże.

[4] Kodeks etyki bibliotekarza i pracownika informacji. Warszawa 2006 s. 14

[5] Aneta Januszko-Szakiel, Karolina Imiołek, Aleksandra Fajfer: Źródła finansowania projektów bibliotecznych na przykładzie Biblioteki Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego. W: *Biuletyn EBIB* [online]. nr 4 (140) 2013 [dostęp 2 XII 2013]. Dostępny w Internecie: http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/view/7/7

[6] Anna Szalko: Dostosowanie Biblioteki Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego do potrzeb studentów niewidomych i niedowidzących. W: *Notes biblioteczny Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego* [online]. 2012 [dostęp 2 XII 2013]. Dostępny w Internecie: http://www.ka.edu.pl/biblioteka/o-bibliotece/notes-biblioteczny

Na początku 2012 roku w Bibliotece pojawiło się sześć nowych stanowisk komputerowych. Zostały zakupione w ramach projektu *Umiędzynarodowienie Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego* realizowanego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Priorytet IV, Działanie 4.1, Poddziałanie 4.1.1. Wyposażone zostały w urządzenia ułatwiające osobom z dysfunkcją wzroku korzystanie z materiałów dydaktycznych. Są to: trzy skanery, powiększalnik stacjonarny Clear View + PC, drukarka brajlowska View Plus Max. Na komputerach zainstalowano ponadto specjalistyczne oprogramowanie: syntezator mowy Loquendo, oprogramowanie udźwiękawiająco-ubrajlawiające JAWS, oprogramowanie powiększające zawartość ekranu – MAGIc.

Wraz z Biurem ds. Osób Niepełnosprawnych, nawiązaliśmy współpracę z Akademicką Biblioteką Cyfrową utworzoną przy Uniwersytecie Warszawskim. Planujemy czynnie włączyć się w powiększanie dorobku ABC poprzez skanowanie książek i czasopism. Dostęp do kolekcji ABC, dwa profesjonalne skanery oraz papier do drukarki brajlowskiej zostały sfinansowane z dotacji przyznawanej przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach wsparcia studentów niepełnosprawnych.

Zintegrowany System Biblioteczny Koha

Lata 2010–2013 to okres planowania rozmaitych przedsięwzięć, na realizację których udało się pozyskać środki z MNiSW. Największym z nich jest zmiana systemu bibliotecznego. Systemem, na którym do tej pory pracowaliśmy, był PATRON. Jednak w wyniku dynamicznego rozwoju i zmian, którym podlegała Biblioteka oraz Uczelnia, przestał on spełniać nasze oczekiwania.

W 2011 roku rozpoczęliśmy identyfikację oraz rozpoznawanie możliwości sprawnej obsługi procesów bibliotecznych przez inne systemy. W 2012 roku podjęliśmy starania mające na celu stworzenie konsorcjum bibliotek uczelnianych, które miałyby wprowadzić system Koha. Zawiązało się konsorcjum trzech bibliotek: Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Politechniki Krakowskiej i Krakowskiej Akademii. W czerwcu 2012 roku podjęliśmy oficjalną decyzję o zmianie systemu bibliotecznego i przystosowaniu otwartego oprogramowania Koha do potrzeb naszej Biblioteki; rozpoczęliśmy prace wdrożeniowe.

We wrześniu 2012 roku podpisaliśmy porozumienie z Centrum NUKAT. Dzięki temu kolekcja zbiorów naszej Biblioteki widoczna jest w Narodowym Uniwersalnym Katalogu Centralnym NUKAT. Pracownicy Oddziału Opracowania Druków Zwartych wzięli udział w szkoleniu przygotowującym do współpracy biernej z Centrum NUKAT. W związku ze zmianą systemu i trwającymi pracami nad bazą opisów bibliogra-

ficznych w październiku rozpoczęliśmy wymianę naszych rekordów bibliograficznych na rekordy NUKAT[7].

Od 1 lutego 2013 roku pracujemy w systemie bibliotecznym Koha. Nowy katalog online po raz pierwszy został pokazany wszystkim użytkownikom i poddany ich ocenie. Nie zakończyło to jednak prac nad systemem. Ze względu na jego specyfikę, przystosowywanie go do potrzeb Biblioteki będzie trwało przez cały okres jego działania. Wiele funkcjonalności wprowadzamy na bieżąco, korzystając z uwag użytkowników. Korzystamy również ze zmian wprowadzanych przez światową społeczność użytkowników systemu Koha i, wraz z pojawieniem się nowych wersji, implementujemy je do naszej Biblioteki.

W lutym 2013 roku opracowaliśmy i złożyliśmy wniosek do MNiSW o dofinansowanie projektu *Przystosowanie i implementacja otwartego systemu bibliotecznego KOHA w krakowskich instytucjach bibliotecznych*. Początkowo projekt miał być realizowany przy współpracy trzech bibliotek. Ostatecznie jednak do projektu przystąpiły tylko Biblioteka Politechniki Krakowskiej i Biblioteka KAAFM. Wniosek został rozpatrzony pozytywnie.

W marcu 2013 roku dołączyliśmy do Katalogu Rozproszonych Bibliotek Polskich KARO. Natomiast we wrześniu 2013 roku pracownicy Oddziału Opracowania Druków Zwartych rozpoczęli szkolenie, które umożliwia czynne współtworzenie Narodowego Uniwersalnego Katalogu Centralnego NUKAT. Zdobyte uprawnienia pozwoliły na dalsze szkolenie wewnętrzne pracowników opracowania książek i czasopism. W listopadzie 2013 roku pracownik opracowania odbył szkolenie dotyczące opracowania rzeczowego książek wprowadzanych do Katalogu Centralnego. Pozytywny wynik spowoduje, że jako instytucja współtworząca NUKAT, będziemy posiadać pełne uprawnienia do katalogowania formalnego i rzeczowego.

Repozytorium dorobku naukowego

We wrześniu 2012 roku opracowaliśmy i złożyliśmy wniosek do MNiSW o dofinansowanie projektu *Repozytorium dorobku naukowego Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego*. Projekt ma na celu stworzenie systemu repozytoryjnego dokumentującego dorobek pracowników naukowo-dydaktycznych KAAFM. W repozytorium będziemy gromadzić głównie publikacje recenzowane: monografie, fragmenty monografii, czasopisma naukowe wydawane przez KAAFM, artykuły, podręczniki, materiały konferencyjne, rozprawy doktorskie, nagradzane prace magister-

[7] Rafał Kopaczka: Zintegrowany System Biblioteczny Koha. W: *Notes biblioteczny Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego* [online]. 2012 [dostęp 2 XII 2013]. Dostępny w Internecie: http://www.ka.edu.pl/biblioteka/o-bibliotece/notes-biblioteczny

skie i licencjackie oraz raporty z prac badawczych. Głównym celem repozytorium jest promowanie działalności naukowej, badawczej i edukacyjnej KAAFM[8].

Fundusze pozyskane z MNiSW, w ramach realizacji zadań z zakresu działalności upowszechniającej naukę, pozwalają na przystosowanie otwartego oprogramowania DSpace do obsługi repozytorium oraz zapewnienie infrastruktury technicznej[9]. W listopadzie 2013 roku została oddana do użytku wersja testowa repozytorium.

Krakowska Konferencja Bibliotek Naukowych

W naszej Bibliotece stawiamy na rozwój naukowy pracowników. Od lat uczestniczymy w szkoleniach, warsztatach i konferencjach pogłębiających nasze umiejętności i wiedzę. Czerpiemy również z doświadczeń krakowskich bibliotek. Spotkania z pracującymi tam bibliotekarzami dają nam możliwość przyjrzenia się ich pracy oraz przeniesienia dobrych praktyk na grunt rodzimej biblioteki. Odbyte staże dają nam możliwość uczenia się od innych oraz korzystania z wypracowanych i sprawdzonych rozwiązań[10]. Pragnąc czynnie włączyć się w życie naukowe krakowskiej społeczności, we współpracy z Targami w Krakowie Sp. z o. o., zorganizowaliśmy I Krakowską Konferencję Bibliotek Naukowych. Odbyła się ona 4–5 listopada 2010 roku pod hasłem *Książka czy plik, tradycja czy nowoczesność?* Konferencja wpisała się w obchody dziesięciolecia Uczelni i towarzyszyła 14. Targom Książki w Krakowie.

Dwa lata później, 24–25 października 2012 roku, odbyła się druga z cyklu Krakowska Konferencja Bibliotek Naukowych *Długoterminowa archiwizacja polskiego dziedzictwa cyfrowego*. Nad kolejną edycją KKBN patronat objęły 16. Targi Książki w Krakowie oraz Krakowski Zespół Biblioteczny. Konferencja dofinansowana została ze środków MNiSW. Uzyskane fundusze pozwoliły nam na zaproszenie zagranicznych ekspertów, tłumaczenia symultaniczne sesji anglojęzycznej, przygotowanie tekstów zagranicznych do publikacji w wydawnictwie pokonferencyjnym oraz przygotowanie identyfikacji wizualnej i materiałów konferencyjnych[11].

Notes Biblioteczny

Kontynuując tradycję wydawniczą bibliotek, zdecydowaliśmy się na wydawanie *Notesu Bibliotecznego Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego*. Pismo ma charakter rocznika, służy relacjonowaniu realizowanych przedsięwzięć oraz

[8] Udostępnianie. W: *Notes biblioteczny Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego* [online]. 2012 [dostęp 2 XII 2013]. Dostępny w Internecie: http://www.ka.edu.pl/biblioteka/o-bibliotece/notes-biblioteczny.

[9] Aneta Januszko-Szakiel, Karolina Imiołek, Aleksandra Fajfer:. Dz. cyt.

[10] Karolina Imiołek, Magdalena Nagięć: Biblioteka skierowana na użytkownika, czyli budowanie przyjaznego wizerunku – na przykładzie Biblioteki Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego. W: *Biul. Bibl. Gł.PŚ* 2012 nr 2 s. 95–112

[11] Aneta Januszko-Szakiel, Karolina Imiołek, Aleksandra Fajfer: Dz. cyt.

jest okazją do popularyzacji zbiorów i usług Biblioteki. Publikujemy teksty z zakresu teorii oraz praktyki bibliotekoznawstwa i informacji naukowej autorstwa naszych pracowników. Pragniemy, aby nasze pismo zachęciło do wymiany poglądów na temat zawodu bibliotekarza oraz pracownika informacji naukowej, skłaniało do naukowej refleksji. Dotychczas ukazały się dwa numery. Znalazły się w nich również sprawozdania roczne z działalności Biblioteki za lata 2011[12] i 2012[13].

Promocja

Dla biblioteki ważny jest wizerunek u obecnych i przyszłych użytkowników. Od tego, jak szybko i umiejętnie zareagujemy na zachodzące w otoczeniu zmiany, zależy ocena jakości naszych usług. Dostrzegana przez użytkownika jakość jest wynikiem porównania oczekiwań z jakością usługi rzeczywiście świadczoną. Wysiłki każdego z pracowników biblioteki, mające na celu zadowolenie użytkowników, budują renomę. Naszym celem jest świadczenie usługi lepszej od oczekiwanej przez czytelnika[14].

W tym celu trzeba nauczyć się słuchać i być elastycznym. Wraz ze zmianą potrzeb naszych użytkowników, powinna zmieniać się również oferta, którą do nich kierujemy. Biblioteka KAAFM istnieje, co prawda, od 2000 roku, ale od tego czasu jej oferta zdążyła już znacznie ewoluować. Na dzisiejszego użytkownika coraz większy wpływ mają nowe technologie, które ułatwiają dostęp do informacji. Upowszechnienie internetu, wciąż rosnąca liczba urządzeń mobilnych, a także coraz bogatsza oferta firm telekomunikacyjnych, przyzwyczaiły nas do dostępu do usług przez 24 godziny na dobę. Obecnie Biblioteka KAAFM jest jedną z najdłużej otwartych bibliotek akademickich w Krakowie. Reagując na zapotrzebowanie naszych czytelników, wprowadziliśmy również wypożyczenia nocne i świąteczne, tym samym osoby zapisane do naszej Biblioteki mogą wziąć do domu materiały czytelniane. Usługa ta cieszy się dużym zainteresowaniem.

Od listopada 2011 roku prowadzimy swoją stronę na Facebooku[15]. Promujemy nasze zbiory i usługi, a także wydarzenia odbywające się u nas, na Uczelni i w Krakowie. Doskonałym przykładem reklamowania naszych zasobów jest prezentowana cyklicznie nowość tygodnia. Staramy się w ten sposób polecać najciekawsze publikacje, trafiające do Biblioteki w ciągu ostatniego miesiąca. Zamieszczamy również informacje o dostępach testowych do baz danych, nowych czasopismach, zwracając w ten sposób

[12] *Notes biblioteczny Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego* [online]. 2011 [dostęp 2 XII 2013]. Dostępny w Internecie: http://www.ka.edu.pl/biblioteka/o-bibliotece/notes-biblioteczny.

[13] *Notes biblioteczny Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego* [online]. 2012 [dostęp 2 XII 2013]. Dostępny w Internecie: http://www.ka.edu.pl/biblioteka/o-bibliotece/notes-biblioteczny.

[14] Adrian Sargeant: Marketing w organizacjach non profit. Kraków 2004 s. 55

[15] Biblioteka Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego. W: *Facebook* [online]. [dostęp 2 XII 2013]. Dostępny w Internecie: https://www.facebook.com/BibliotekaKAAFM.

czytelnikom uwagę na naszą ciągle powiększającą się ofertę. Informacje o wypożyczeniach nocnych i świątecznych czy szkoleniach organizowanych przez Bibliotekę to również promocja usług. Facebook ułatwia reklamowanie wydarzeń przygotowanych przez Bibliotekę, takich jak otwarcie wystawy czy półki bookcrossingowej. Portal ułatwia dotarcie do dużej liczby odbiorców przy niskim nakładzie kosztów. Starając się, by strona była atrakcyjna dla odbiorców, nie zamieszczamy wyłącznie informacji o naszej ofercie. Promujemy interesujące wydarzenia, dziejące się na Uczelni i na terenie Krakowa. Zamieszczamy informacje o targach książki, spotkaniach z autorami, wymianach książkami, akcjach społecznych związanych z książką. Pamiętamy również o ważnych – z punktu widzenia studenta – wydarzeniach, takich jak sesja, wakacje, juwenalia.

Naszymi fanami na Facebooku są głównie studenci. Dlatego, aby dotrzeć również do wykładowców, zdecydowaliśmy się na powiadamianie ich o ofercie Biblioteki za pośrednictwem newslettera. Pracownicy naukowi stanowią specyficzną grupę odbiorców. Poszukują informacji naukowych, szczegółowych i aktualnych. Mniejsze znaczenia dla nich ma forma przekazu. Informacje muszą być użyteczne, trafne, rzetelne. Dlatego idealnym narzędziem jest newsletter. Daje możliwość personalizacji i nie generuje dodatkowych kosztów. Pracowników KAAFM informujemy głównie o zasobach cyfrowych dostępnych w Bibliotece, testowanych bazach danych, ale również o wartościowych ogólnodostępnych źródłach informacji – bazach czy repozytoriach. W przypadku specjalistycznych zasobów newsletter jest personalizowany. Do wszystkich trafiają jedynie zwięzłe informacje o danym źródle, a pełniejsze opisy zasobów – do osób potencjalnie nimi zainteresowanych (na przykład pracowników określonego wydziału)[16].

Nawiązaliśmy współpracę z uczelnianym wydawnictwem (Oficyną Wydawniczą AFM), telewizją (Krakowską Telewizją Internetową ktvi.pl), radiem (Studenckim Radiem Frycz), czasopismem studenckim (*Mixerem. Magazynem studentów Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego*). Zaowocowało to pojawieniem się reklam Biblioteki w katalogach wydawniczych, *Mixerze* oraz ktvi. Dzięki współpracy z wydawnictwem realizujemy projekty katalogów wystaw, materiałów reklamowych oraz druków związanych z organizowaną przez nas konferencją. Relacje z naszych wydarzeń pojawiają się telewizji uczelnianej oraz czasopiśmie studenckim. Promujemy publikacje Oficyny Wydawniczej AFM, poprzez ekspozycję ich w czytelniach. Na terenie Biblioteki rozprowadzane jest darmowe czasopismo studenckie. Przy minimalnym nakładzie kosztów, a jedynie dzięki zaangażowaniu pracowników Biblioteka jest widoczna i doceniana w społeczności akademickiej.

Nawiązywaniu i podtrzymywaniu relacji z użytkownikami służą także różnego rodzaju wizualne materiały promocyjne dostępne w Bibliotece (plakaty, ulotki, katalogi).

[16] Karolina Imiołek, Magdalena Nagięć: Dz. cyt.

Plakat Student idealny
(oprac. Aleksandra Fajfer, Karolina Imiołek-Stachura;
fot. Barbara Bogacka)

Dbamy o ich integralny charakter, który umożliwia jednoznaczną identyfikację z instytucją. Staramy się również, aby nasze druki były atrakcyjne i przykuwały uwagę. Do użytkownika powinien dotrzeć komunikat nie tylko o istnieniu biblioteki, ale także o tym, jakie możliwości i korzyści wypływają dla niego z tego faktu. Biblioteka nie straci swojego naukowego charakteru, jeśli podkreślimy, że jest równocześnie nowoczesna, przyjazna i komfortowa. Inspiracji dostarczają nam zarówno kampanie reklamowe firm komercyjnych, jak również sprawdzone przez inne biblioteki rozwiązania. Na rodzimy grunt przenieśliśmy pomysł wileńskiej biblioteki uniwersyteckiej[17] tworząc plakat *Student idealny*.

Jedną z podstawowych zasad marketingu jest poznanie konkurencji i znalezienie cech, które nas wyróżnią. W obecnych czasach największą konkurencję dla bibliotek stanowi internet. To tam w pierwszej kolejności użytkownicy szukają informacji. Musimy zatem zaproponować im coś więcej. Atutem bibliotek są umiejętności i kompetencje wykwalifikowanego personelu, co stanowi wartość naddaną. Powinniśmy podkreślać i promować fakt, że biblioteka to nie tylko bogate, specjalistyczne zbiory, ale również profesjonalna pomoc i przyjazna atmosfera. Dbamy zatem o dobry wizerunek biblioteki w oczach użytkowników. Jakość obsługi i atmosfera panująca w naszej instytucji mają znaczący wpływ na ich utrzymanie. Dobre pierwsze wrażenie zwiększa szansę na kolejne odwiedziny, a utrzymanie wysokiego poziomu usług i elastyczne reagowanie na potrzeby i oczekiwania są gwarancją sukcesu.

[17] Įėjimo į biblioteką tvarka. W: *Vilniaus universiteto biblioteka* [online]. 2011 [dostęp 3 XII 2013]. Dostępny w Internecie: http://www.mb.vu.lt/naujienos/skelbimai/iejimo-i-biblioteka-tvarka.

Dr Anastazja Śniechowska-Karpińska Mgr Renata Birska

Lublin – UM

JAKIM SKALPELEM PRZECINAĆ PRAWNO-AUTORSKI WĘZEŁ GORDYJSKI? ROZWIĄZYWANIE PROBLEMÓW Z POZYSKIWANIEM WSPÓŁCZESNYCH UTWORÓW DO BIBLIOTEK CYFROWYCH NA PRZYKŁADZIE BIBLIOTEKI CYFROWEJ UNIWERSYTETU MEDYCZNEGO W LUBLINIE

Abstract

One of the problems facing digital libraries is the issue of acquiring contemporary works. In order to offer contemporary works in digital libraries in compliance with copyright laws, it is necessary to make appropriate agreement regarding transfer of the copyrights, or the license to use. The speech examined which regulations from the copyright law should be placed in this type of license in order to protect the rights of both the author and the library. Additionally, full text of the license used to acquire new works for Medical University of Lublin Digital Library was presented as an example of how to apply the discussed information.

Streszczenie

Jednym z problemów, z jakimi spotykają się biblioteki cyfrowe jest kwestia pozyskiwania utworów, co do których nie wygasły autorskie prawa majątkowe (por. Art. 36 i Art 37 Ustawy o prawie autorskim). O ile prezentowanie w bibliotece cyfrowej utworów sprzed ok. 120-140 lat zwykle nie powoduje żadnych kolizji z prawem autorskim, to sięganie po utwory, co do których monopol autorski lub prawa spadkobierców twórcy nie wygasły - może powodować konsekwencje prawne.

Aby móc prezentować utwory w bibliotece cyfrowej i pozostawać w zgodzie z Ustawą o prawie autorskim należy ustalić status prawny danego utworu, i jeśli autorskie prawa majątkowe do niego nie wygasły, zawrzeć stosowną umowę o przeniesienie autorskich praw majątkowych lub umowę o korzystanie z utworu, tj. licencję. Wydaje się, że z punktu widzenia bibliotek, korzystniejszą formą, bo nie pociągającą

konieczności ponoszenia kosztów zakupu autorskich praw majątkowych, jest nieodpłatna niewyłączna licencja.

Biblioteka Cyfrowa Uniwersytetu Medycznego w Lublinie prezentuje między innymi dysertacje i rozprawy akademickie, inne utwory, co do których uzyskano zgodę autorów na ich prezentację oraz utwory z tzw. domeny publicznej. Obecnie zdecydowana większość utworów prezentowanych w BC UML to prace doktorskie. Umieszczenie tych utworów w BC, co do których nie wygasły autorskie prawa majątkowe, poprzedziło podpisanie niewyłącznej nieodpłatnej bezterminowej licencji, dzięki czemu z jednej strony możliwy jest stały dopływ nowych utworów, z drugiej chronione są prawne interesy autorów oraz samej biblioteki.

W pracy przeanalizowano jakie zapisy wynikające z zapisów Ustawy o prawie autorskim powinny zostać zawarte w tego rodzaju licencji, by było ona skuteczna i dobrze chroniła prawa autorów i biblioteki, oraz przestawiono tekst licencji, na podstawie której pozyskiwane są nowe utwory do BC Uniwersytetu Medycznego w Lublinie jako przykład zastosowania tych informacji w praktyce.

W przypadku utworów współczesnych[1], udostępnianych czytelnikom w bibliotekach cyfrowych szkół wyższych mamy do czynienia z sytuacją, w której są to utwory w przeważającej większości już opublikowane[2] lub rozpowszechnione[3]. Niekiedy pierwsze udostępnienie utworu ma miejsce właśnie w bibliotece cyfrowej (np. w przypadku niepublikowanej nawet we fragmentach pracy doktorskiej przed publiczną obroną). Biblioteki cyfrowe szkół wyższych, a w szczególności uniwersytetów medycznych są zainteresowane publikowaniem utworów swoich pracowników i studentów, nie skupiając się wyłącznie na utworach mających obecnie wartość przede wszystkim historyczną. Oczywiście publikowanie zasobów dawnych ma ogromne znaczenie dla zachowania dorobku polskiej myśli naukowej, ale nie może być to priorytetem w przypadku uniwersyteckich bibliotek cyfrowych czy repozytoriów uczelnianych.

W przypadku utworów współczesnych należy przed publikacją w bibliotece cyfrowej rozstrzygnąć kilka kwestii natury prawnej. Przede wszystkim ustalić kto jest właścicielem autorskich praw majątkowych do utworu. Z mocy Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych (PrAut) „twórcy przysługuje wyłączne prawo do korzystania z utworu i rozporządzania nim na wszystkich polach eksploatacji oraz do wynagrodzenia za korzystanie z utworu", o ile ustawa nie stanowi inaczej. Wyjątki od tej

[1] Na potrzeby tego wystąpienia przyjęto, że utworem współczesnym jest utwór, którego autor żyje lub zmarł później niż w 1942 r., a więc zgodnie z Art. 39 Ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych z późn. zm. (Dz.U. 1994 Nr 24 poz. 83) – *Czas trwania autorskich praw majątkowych liczy się w latach pełnych następujących po roku, w którym nastąpiło zdarzenie, od którego zaczyna się bieg terminów określonych w art. 36 i art. 37*, czyli zasadniczo 70 lat od śmierci twórcy (por. Art. 36 Ustawy o prawie autorskim)

[2] Utworem opublikowanym jest zgodnie z Art. 6 ust. 1 pkt. 1 Ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych z późn. zm. (Dz.U. 1994 Nr 24 poz. 83) *utwór, który za zezwoleniem twórcy został zwielokrotniony i którego egzemplarze zostały udostępnione publicznie*

[3] Utworem rozpowszechnionym jest zgodnie z Art. 6 ust. 1 pkt. 3 Ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych z późn. zm. (Dz.U. 1994 Nr 24 poz. 83) *utwór, który za zezwoleniem twórcy został w jakikolwiek sposób udostępniony publicznie*

reguły to m.in.: Art. 12 ust. 1, w którym uregulowano kwestię utworów pracowniczych, a w kolejnych (tj. Art. 14 i 15a PrAut) utworów pracowników instytucji naukowych i prac dyplomowych studentów uczelni wyższych[4].

W praktyce na uczelniach wyższych rzadziej mamy do czynienia z zastosowaniem Art. 12 PrAut, ze względu na zapisy szczegółowe zawarte w Art. 14 i 15a. O ile w Art. 12 jest mowa o tym, że „jeżeli umowa o pracę nie stanowi inaczej, pracodawca, którego pracownik stworzył utwór w wyniku wykonywania obowiązków ze stosunku pracy, nabywa z chwilą przyjęcia utworu autorskie prawa majątkowe w granicach wynikających z celu umowy o pracę i zgodnego zamiaru stron"; to w przypadku instytucji naukowych przysługuje jej „pierwszeństwo opublikowania utworu naukowego pracownika, który stworzył ten utwór w wyniku wykonywania obowiązków ze stosunku pracy". W przypadku utworów pracowników naukowych, dla których pisanie prac naukowych jest jednym z obowiązków, wynikających ze stosunku pracy i Ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. prawo o szkolnictwie wyższym[5], „pierwszeństwo opublikowania utworu przez instytucję naukową wygasa, jeżeli w ciągu sześciu miesięcy od dostarczenia utworu nie zawarto z twórcą umowy o wydanie utworu albo jeżeli w okresie dwóch lat od daty jego przyjęcia utwór nie został opublikowany". Dodać tu należy, że twórcy na mocy cytowanego Art. 14 PrAut przysługuje prawo do wynagrodzenia (poza wynagrodzeniem z tytułu umowy o pracę).

Ustawodawca dołączył do Art. 14 ustęp 2 PrAut, w którym reguluje również prawa instytucji naukowej do utworu pracownika naukowego: „Instytucja naukowa może, bez odrębnego wynagrodzenia, korzystać z materiału naukowego zawartego w utworze, o którym mowa w ust. 1, oraz udostępniać ten utwór osobom trzecim, jeżeli wynika to z uzgodnionego przeznaczenia utworu lub zostało postanowione w umowie"[6]. Jednak, co podkreśla w swojej publikacji „Otwarty dostęp do publikacji naukowych" Krzysztof Siewicz, „instytucja naukowa nie nabywa autorskich praw majątkowych do utworu naukowego; przysługuje jej jedynie pierwszeństwo opublikowania"[7]. W ustawie nie znajdujemy co prawda definicji „utworu naukowego", jednak bibliotekarze

[4] „Uczelni w rozumieniu przepisów o szkolnictwie wyższym przysługuje pierwszeństwo w opublikowaniu pracy dyplomowej studenta. Jeżeli uczelnia nie opublikowała pracy dyplomowej w ciągu 6 miesięcy od jej obrony, student, który ją przygotował, może ja opublikować, chyba że praca dyplomowa jest częścią utworu zbiorowego". - Art. 15a ust. 2 Ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych z późn. zm. (Dz.U. 1994 Nr 24 poz. 83)

[5] Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. prawo o szkolnictwie wyższym z późn. zm. (Dz.U. nr 164 poz. 1365) Art. 111 ust. 1 pkt. 2 brzmi: pracownicy naukowi „są obowiązani (…) prowadzić badania naukowe i prace rozwojowe, rozwijać twórczość naukową albo artystyczną"

[6] Art. 14 ust. 2 Ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych z późn. zm. (Dz.U. 1994 Nr 24 poz. 83)

[7] Krzysztof Siewicz: Otwarty dostęp do publikacji naukowych [Tryb dostępu: http://repozytorium.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/335/K_Siewicz_Otwarty_dostep_do_publikacji_naukowych.pdf?sequence=4] [Dostęp 26 VIII 2013], s. 31

pracujący w bibliotekach naukowych zwykle nie mają problemu z ustaleniem charakteru utworu.

W Art. 14 ust. 2 PrAut ustawodawca nie mówi o przejściu autorskich praw majątkowych do utworu pracownika naukowego na instytucję naukową, więc mamy tu do czynienia raczej z pewnym, jak pisze na ten temat Rafał Golat, „jednorazowym przywilejem", przy czym: „zastanawiać się można, czy w ogóle zachodzi w świetle art. 14 PrAut nabycie majątkowych praw przez pracodawcę, którego uprawnienie należałoby oceniać raczej jako posiadające charakter licencyjny, z tym ze byłaby to szczególnego rodzaju licencja ustawowa"[8]. Ma to istotne konsekwencje z punktu widzenia gromadzenia współczesnych tekstów w bibliotekach cyfrowych instytucji naukowych i w ich repozytoriach. Wydaje się, że w świetle powyższych twierdzeń najbezpieczniejszą z punktu widzenia prawnego formą zabezpieczenia się przed roszczeniami z tytułu ewentualnego naruszenia praw autorów do „wyłącznego korzystania z utworu i rozporządzania nim na wszelkich polach eksploatacji"[9] jest podpisywanie z autorami stosownych umów (tj. umowy o przeniesienie autorskich praw majątkowych lub umowy o korzystanie z utworu, zwanej „licencją")[10]. Różnica między tymi dwoma typami umów polega na tym, że w przypadku umowy przenoszącej majątkowe prawa autorskie, autor przenosi prawo do utworu w określonym zakresie na inny podmiot, licencja nie powoduje przeniesienia praw (pozostają one przy autorze), jednak mamy do czynienia w tym przypadku z „ograniczeniem monopolu wyłącznie uprawnionego na korzystanie z przysługującego mu dobra niematerialnego"[11].

Istotną kwestią jest w tym przypadku zawarcie w umowie lub licencji kilku niezbędnych (wymaganych przez prawo w tym PrAut) elementów. Przede wszystkim umowa o przeniesienie autorskich praw majątkowych (podobnie jak licencja wyłączna) musi być zawarta w formie pisemnej pod rygorem nieważności – por. Art. 53 Ustawy PrAut[12]. Jednak w przypadku utworów współczesnych udostępnianych w bibliotekach cyfrowych mamy do czynienia przede wszystkim z licencjami niewyłącznymi, jako podstawą prawną ich umieszczania w bc. Dla licencji niewyłącznych ustawa PrAut. nie narzuca rygoru zawierania jej na piśmie, jednak z oczywistych względów, zwykle zawierane są one w formie pisemnej przed udostępnieniem utworu w bibliotece cyfrowej (m.in. ze względów dowodowych). Ponadto zgodnie z Art. 49 ust. 1 PrAut „jeżeli

[8] Rafał Golat: Prawo autorskie i prawo pokrewne. Wyd. 7 zaktualiz. Warszawa 2011 s. 117-118

[9] Art. 17 Ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych z późn. zm. (Dz.U. 1994 Nr 24 poz. 83)

[10] Kwestie przejścia (przeniesienia) majątkowych praw autorskich reguluje Art. 41 ust. 1-5 Ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych z późn. zm. (Dz.U. 1994 Nr 24 poz. 83).

[11] Rafał Golat: Op. cit., s. 192

[12] Por. Art. 53 Ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych z późn. zm. (Dz.U. 1994 Nr 24 poz. 83)

w umowie nie określono sposobu korzystania z utworu, powinien on być zgodny z charakterem i przeznaczeniem utworu oraz przyjętymi zwyczajami".

Kwestie przejścia autorskich praw majątkowych reguluje Rozdział 5 Ustawy PrAut, począwszy od Art. 41 do Art. 68. Przede wszystkim: licencja (a także umowa o przeniesienie praw majątkowych) odnosi się tylko do tych pól eksploatacji[13], które zostały wyraźnie wymienione w jej treści (por. Art 41 ust. 2 PrAut). Wszystkie postanowienia umowy powinny być wyrażone wprost, a wszelkie zapisy jasno określać na jakich zasadach będzie możliwe korzystanie z utworu. Niezapisanie w licencji, że udzielenie jej nastąpiło nieodpłatnie skutkuje na mocy Art. 43 ust. 1 PrAut tym, że „twórcy przysługuje prawo do wynagrodzenia".

Licencja niewyłączna nie ogranicza autora co do dalszych decyzji dotyczących utworu, choć nakłada na niego pewne zobowiązania, gdyby chciał udzielić licencji wyłącznej lub przenieść prawa majątkowe do utworu na podmiot trzeci. Ponadto umowa i licencja „może dotyczyć tylko pól eksploatacji, które są znane w chwili jej zawarcia" (Art. 41 ust. 4 PrAut), co oznacza, że nawet jeśli uczelnia pozyskała prawa majątkowe do utworu w zakresie jego utrwalania i zwielokrotniania w czasie, kiedy nie udostępniano utworów w Internecie, nie ma do tego prawa pomimo zawarcia umowy lub licencji wyłącznej na wszystkie wówczas istniejące pola eksploatacji! Stąd należałoby bardzo ostrożnie podchodzić do idei prezentacji w bibliotece cyfrowej utworów, do których instytucja nabyła prawa majątkowe w czasie, kiedy nie istniała możliwość publicznego udostępniania go „w taki sposób, by każdy mógł mieć do niego dostęp w miejscu i czasie przez siebie wybranym" (Art. 50 pkt. 3 PrAut), czyli używając skrótu myślowego – w Internecie.

Trzeba również pamiętać o zapisaniu w licencji, że na własność licencjobiorcy przechodzi egzemplarz i/lub nośnik, na którym utrwalono utwór, w przeciwnym bowiem razie, na mocy Art. 52 możemy mieć do czynienia z przekazaniem egzemplarza bez przejścia praw autorskich (Art. 52 ust. 1 PrAut) lub przejścia praw majątkowych bez własności egzemplarza utworu (Art. 52 ust. 2 PrAut).

Z Art. 57 ust. 1 PrAut wynika, że po podpisaniu licencji (lub nabyciu praw majątkowych), licencjobiorca (nabywca) ma dwa lata na przystąpienie do rozpowszechniania utworu, o ile w umowie nie został określony inny termin. Ponadto Ustawa przyznaje autorowi prawo do nadzoru autorskiego przed rozpowszechnieniem utworu (Art. 60 ust. 1 PrAut) i do wypowiedzenia lub odstąpienia od umowy w przypadku publicznego udostępniania utworu „w nieodpowiedniej formie albo ze zmianami, którym twórca

[13] Pola eksploatacji zostały wymienione w Art. 50 PrAut, są to: prawo do utrwalania i zwielokrotniania utworu (Art. 50 pkt. 1 PrAut); prawo do obrotu oryginałem lub egzemplarzami utworu (Art. 50 pkt. 2 PrAut); prawo do rozpowszechniania utworu, tj. „publiczne wykonanie, wystawienie, wyświetlenie, odtworzenie oraz nadawanie i reemitowanie, a także publiczne udostępnianie utworu w taki sposób, aby każdy mógł mieć do niego dostęp w miejscu i w czasie przez siebie wybranym" (Art. 50 pkt. 3 PrAut).

mógłby się słusznie sprzeciwić" (Art. 58 PrAut). Wobec tego wydaje się celowe wprowadzenie do treści licencji zapisów, że może ulec zmianie jedynie format dokumentu, w jakim pierwotnie został zapisany utwór (czyli np. z pdf na Djvu), ale bez jakiejkolwiek ingerencji w istotę (w treść) samego utworu.

Najkorzystniejsze zapisy w przypadku licencji na udostępnienie utworu w bibliotece cyfrowej (z punktu widzenia biblioteki cyfrowej zakładającej, że zależy jej na jak najszerszym kręgu odbiorców), powinny zawierać zapisy stanowiące o tym, że jest to licencja[14]:

1. niewyłączna (czyli autor ma prawo udzielenia innym osobom prawa do korzystania z utworu na tym samym polu eksploatacji, czyli np. w ramach innej biblioteki cyfrowej)
2. nieodpłatna
3. z wyraźnie określonymi polami eksploatacji - szczególnie powinna zawierać zapis o tym, że utwór może być publicznie udostępniany w taki sposób, by każdy mógł mieć do niego dostęp w miejscu i czasie przez siebie wybranym (w praktyce oznacza to dostęp przez Internet)
4. bez ograniczeń czasowych i terytorialnych (w przypadku braku stosownych zapisów licencja niewyłączna będzie ważna przez 5 lat na terytorium państwa, w którym licencjobiorca ma swoją siedzibę)
5. powinien zostać określony zakres korzystania z utworu, podpisanie licencji niewyłącznej oznacza również, że licencjobiorca nie może dochodzić roszczeń z tytułu naruszenia autorskich praw majątkowych (Art. 67 ust. 4 PrAut)
6. powinien zostać określony sposób wypowiedzenia warunków umowy

Patrząc na zasoby polskich bibliotek cyfrowych widać, że dominują w nich dokumenty pochodzące z tzw. „domeny publicznej", czyli takie, do których wygasły autorskie prawa majątkowe z upływem 70 lat od śmierci twórcy (art. 36 ust. 1 PrAut)[15], przy czym termin ten ustala się na podstawie Art. 39 w następujący sposób: „w latach pełnych następujących po roku, w którym nastąpiło zdarzenie, od którego zaczyna się bieg terminów określonych w art. 36 i art. 37" (Art. 39 PrAut), co w praktyce oznacza dzień 1 stycznia roku następującego po roku w którym upłynęła 70 rocznica śmierci autora.

[14] Powinna to być licencja zawarta na piśmie, ponieważ zawarta ustnie będzie ważna, ale dla potrzeb dowodowych lepiej zawierać ją w formie pisemnej

[15] Na mocy Art. 36 PrAut okres obowiązywania autorskich praw majątkowych może trwać dłużej niż 70 lat, o czym również należy pamiętać, bo okres ten jest liczony od śmierci ostatniego z autorów (w przypadku prac zbiorowych). Oznacza to, że w przypadku różnicy między datami śmierci wszystkich autorów, w przypadku pierwszego zmarłego okres ochrony może wynosić 70 lat plus liczba lat o którą ostatni z autorów przeżył pierwszego! Jeśli mamy do czynienia z utworem anonimowym i nie ma możliwości ustalenia, kto jest jego autorem, okres ochrony liczy się od daty pierwszego rozpowszechnienia (Art 36 pkt. 2); podobnie w przypadku, jeśli autorskie prawa majątkowe przysługują z mocy ustawy innej osobie niż twórca (Art 36 pkt. 3); utworów publikowanych w odcinakach dotyczy w tej materii Art 37 PrAut

W praktyce biblioteki w różny sposób ustalają „bezpieczną" datę, od której można udostępniać utwór bez obawy naruszenia praw osób trzecich. Wydaje się, że większość bibliotek cyfrowych zrzeszonych w Federacji Bibliotek Cyfrowych (http://fbc.pionier.net.pl/owoc) przyjęło milczącą zasadę nie przekraczania roku 1939 jako daty publikacji utworu w wersji papierowej, co potencjalnie może prowadzić do naruszenia praw osób, które nabyły prawo w drodze dziedziczenia. W rezultacie część dorobku polskiej myśli naukowej okresu międzywojennego może być prezentowane w bibliotekach cyfrowych, ale należy mieć świadomość, że niektóre z utworów mogą mieć zawikłany status prawny, z punktu widzenia obowiązującej Ustawy PrAut.

Przeglądając zasoby cyfrowe bibliotek uniwersytetów medycznych można dojść do wniosku, że większość dokumentów w nich umieszczanych pochodzi z domeny publicznej[16]. W przypadku utworów współczesnych dominują czasopisma wydawane przez uczelnie (z tego wniosek, że autorzy decydując się na publikację w tych tytułach podpisują umowę, w której wyrażają zgodę na publikację swojego utworu w bibliotece cyfrowej), oraz prace doktorskie. Niekiedy ze względu na to, że biblioteki cyfrowe uniwersytetów medycznych są częścią szerszego przedsięwzięcia, tj. cyfrowych bibliotek regionalnych, trudno jest w prosty sposób stwierdzić, do jakiej części publikowanych w nich utworów wciąż nie wygasły autorskie prawa majątkowe. Wydaje się, że w przypadku każdego z takich utworów została podpisana stosowna umowa (o przeniesienie praw majątkowych lub licencyjna), ale nie w każdym wypadku łatwo jest dotrzeć do wzoru tych umów[17], ponieważ nie są one umieszczane np. na stronach bibliotek cyfrowych w stosowanej zakładce.

W przypadku Biblioteki Cyfrowej Uniwersytetu Medycznego w Lublinie, dostępnej dla użytkowników od 7 grudnia 2012 r., większość publikowanych utworów to prace doktorskie. Na 170 utworów (dane z dnia 31 października 2013 r.): 160 to prace doktorskie, 2 rozprawy habilitacyjne, 4 numery czasopism (historycznych), 3 rękopisy (historyczne), 1 zbiór streszczeń zjazdowych w formie e-książki. Publikację wszystkich utworów, co do których nie wygasły autorskie prawa majątkowe, poprzedziło podpisanie umowy licencyjnej (nieodpłatnej, niewyłącznej).

Zgodę na publikację w Bibliotece Cyfrowej Uniwersytetu Medycznego w Lublinie z prawem do zrobienia kopii na urządzeniu przenośnym czytelnika z dostępem do tekstu utworu przez Internet bez ograniczeń wyraziło 28% autorów, zgodę bez prawa

[16] Co potwierdzają statystyki umieszczane na stronie Federacji Bibliotek Cyfrowych w odniesieniu do wszystkich stowarzyszonych bibliotek – por. Statystyki elementów opisu [Tryb dostępu: http://fbc.pionier.net.pl/owoc/attr-stats] [Dostęp: 26 VIII 2013]

[17] Ciekawym przykładem tego rodzaju są wzory umów proponowane autorom w Bibliotece Głównej Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego. Wzór umowy podpisywanej przez autorów chcących publikować w Bibliotece Głównej Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego znajduje się na stronie: [Tryb dostępu: http://biblioteka.gumed.edu.pl/admin/ckfinder/userfiles/files/pdf/umowa_lic_dr_hab.pdf] [Dostęp: 26 VIII 2013]

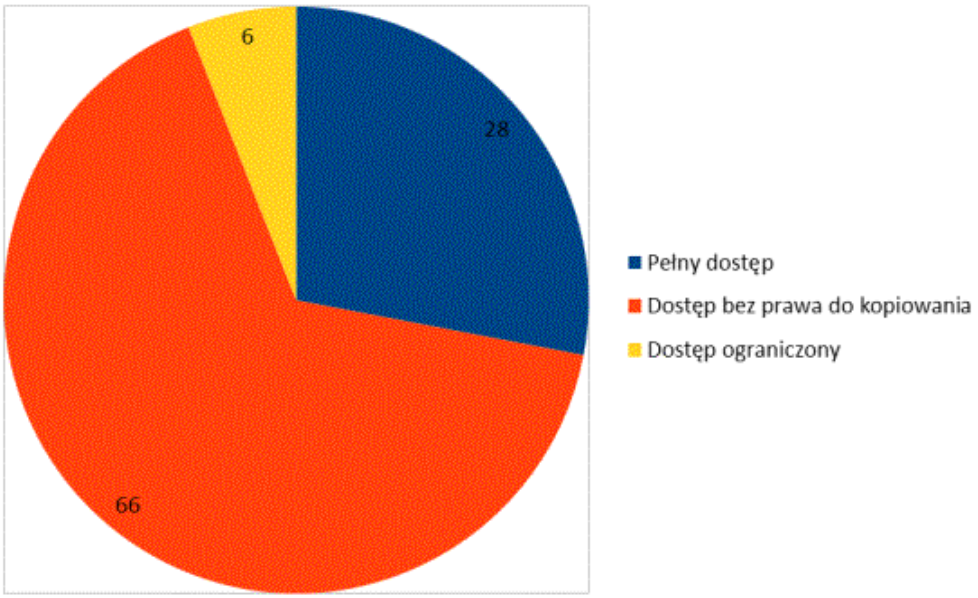

Rys. 1 – Decyzje autorów dotyczące sposobu prezentacji prac doktorskich w Bibliotece Cyfrowej Uniwersytetu Medycznego w Lublinie – dane na podstawie podpisanych licencji (prace obronione od listopada 2011 r. do końca października 2013 r.)

do robienia kopii przez czytelników wyraziło 66% autorów, 6% ograniczyło dostęp do swojej pracy tylko do końcówek terminali znajdujących się w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Medycznego w Lublinie. Wynika z tego, że 94% prac doktorskich bronionych na Uniwersytecie Medycznym w Lublinie, począwszy od listopada 2011 r. do 31 października 2013 r., jest dostępnych w pełnym tekście w Internecie.

Autorzy, chcący opublikować swoje utwory w Bibliotece Cyfrowej Uniwersytetu Medycznego w Lublinie, zwrócili uwagę na to, że chcieliby, by sama licencja dawała im prawo do określenia tego, jak z danego utworu będzie korzystał czytelnik. Stanowiło to wyzwanie z prawnego i technicznego punktu widzenia. Kwestie prawne rozstrzygnięto w następujący sposób, zapisując w umowie licencyjnej stosowny paragraf:

„Licencjodawca udziela Licencjobiorcy niewyłącznej nieodpłatnej licencji na korzystanie z utworu w ramach „Bazy Prac Doktorskich" bronionych na UM w Lublinie oraz „Biblioteki Cyfrowej UM w Lublinie" na następujących polach eksploatacji:

a) zwielokrotnianie utworu techniką cyfrową

b) udostępnianie dla celów badawczych lub poznawczych za pośrednictwem końcówek systemu informatycznego (terminali) znajdujących się na terenie Biblioteki Głów-

nej UM w Lublinie (z możliwością robienia kopii / bez możliwości robienie kopii przez użytkowników)*

c) udostępnianie streszczenia doktoratu w wersji elektronicznej w sieci Internet

d) udostępnianie poprzez uczelnianą sieć komputerową, na terenie Uniwersytetu Medycznego w Lublinie (z możliwością robienia kopii / bez możliwości robienie kopii przez użytkowników)*

e) udostępnianie w sieci Internet (z możliwością robienia kopii / bez możliwości robienie kopii przez użytkowników)*

(*niepotrzebne skreślić)".

Autorzy chętnie zgadzają się na publikację swoich utworów w Internecie w ramach Biblioteki Cyfrowej wiedząc, że korzystające z niej osoby nie będą mogły w dowolny sposób ingerować w integralność utworu. Oczywiście nie można wykluczyć, że użytkownik będzie próbował podjąć działania niezgodne z prawem, jednak zarówno na poziomie oprogramowania, jak w formie stosownych informacji dołączonych w formie opisu publikacji (metadanych) jest informowany o prawach autora do jego utworu. Przyjęło to formę informacji o treści: „Całość praw majątkowych do utworu posiada autor. Utwór jest chroniony Ustawą o prawie autorskim i prawach pokrewnych z dn. 04 lutego 1994 r. z późn. zm. Utwór jest prezentowany w Bibliotece Cyfrowej UM na mocy licencji niewyłącznej". W przypadku utworów z tzw. „domeny publicznej" informacja brzmi: „Utwór w domenie publicznej. Korzystając z utworu należy pamiętać o zapisach Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych z dn. 04 lutego 1994 r. z późn. zm. ".

Zapisy stosowanej licencji wydają się dobrze zabezpieczać interesy autorów i samej biblioteki cyfrowej, ponieważ jak dotąd nie zdarzyło się, by kwestii z tym związanych nie wyjaśniono już na etapie poprzedzającym podpisanie tej umowy przez obie strony. Dla autorów licencja stanowi gwarancję respektowania ich praw. Najczęściej wybieraną opcją jest pełny dostęp do tekstu utworu bez prawa kopiowania go na urządzenia użytkownika (możliwość korzystania z tekstu on-line), co wymusza na czytelniku każdorazowe łączenie się z biblioteką cyfrową, by móc kontynuować lekturę tekstu. Ma to wpływ na statystyki wykorzystania poszczególnych utworów, co także jest przedmiotem zainteresowania autorów, który zdają się zwracać uwagę na statystyki, świadczące o zainteresowaniu ich utworem.

Podsumowanie

Rozwój technologii informatycznych i pojwienie się nowych możliwości zwielokrotniania utworów i ich udostępniania za pośrednictwem sieci komputerowych stanowią dla bibliotek uczelnianych zarówno szansę jak i wyzwanie. Z jednej strony, posiadając bogate zasoby zewryfikowanych merytorycznie i recenzowanych źródeł naukowych ukrytych jednak najczęściej w głębokim Internecie i limitowanych zakresem

numerów IP, biblioteki muszą nieustannie konkurować z zalewem informacji nie zawsze wartościowej i wiarygodnej , ale za to dostępnej łatwo i bez ograniczeń. Z drugiej zaś strony przed bibliotekami pojawiła się możliwość tworzenia własnych zasobów cyfrowych czy też repozytoriów instytucjonalnych, wspierających działalność naukową i dydaktyczną i promujących osiągnięcia pracowników uczelni. Na podstawie art. 28 pkt. 3 Ustawy PrAut biblioteki mogą udostępniać zbiory dla celów badawczych lub poznawczych na komputerach znajdujących się na terenie tych jednostek. Zapis ten nie upoważnia jednak do udostępniania utworów w otwartym Internecie[18]. Należy jednak uwzględnić specyficzne interesy grupy twórców, jaką stanowią pracownicy naukowo-badawczy uczelni[19]. Ich kariera na różnych etapach podlega ocenie za pomocą krytreriów bibliometrycznych (w tym poprzez liczbę cytowań) i często są oni zainteresowani jak najszerszą dostępnością swoich prac. Autorzy ci, jeśli dysponują prawami majątkowymi do swoich utworów, przekazując tekst do biblioteki cyfrowej mogą podpisać licencję umożliwiającą pełny dostęp do treści w Internecie.

[18] Beata Jewuła, Sybilla Stanisławska-Kloc: Prawo autorskie a działalność bibliotek (licencja dla bibliotek z art. 28 ust. pr. aut. i pr. Pokr.). *Zesz. Nauk. UJ*. Prace z Prawa Własności Intelektualnej 2008 z. 102 s. 117-140

[19] Bolesław Howorka: Prawo autorskie o dozwolonym użytku chronionych utworów. *Forum Bib. Med.* 2011 R. 4 nr 1 s. 63-80

Mgr Małgorzata Zając Mgr Renata Birska

Lublin – UM

WYKORZYSTANIE PLATFORMY KONSORCJUM LUBELSKICH UCZELNI W REALIZACJI SZKOLEŃ ONLINE PROWADZONYCH PRZEZ BIBLIOTEKĘ UNIWERSYTETU MEDYCZNEGO W LUBLINIE

Abstract

The Library of the Medical University of Lublin has used the Moodle platform for teaching since the academic year 2006/2007, when the first online course for doctoral students was made available. Now all the online trainings, in Polish as well as in English, are conducted using this platform. Contents of the trainings – static materials – apart from traditional text contain graphics, films with images or videos with sound and spoken text visible on the screen. Moodle interactive tools are also used in the courses – quizzes, assignments for checking the students' knowledge and a questionnaire for creating a survey.

Streszczenie

Biblioteka UM w Lublinie wykorzystuje platformę Moodle w dydaktyce bibliotecznej od roku akademickiego 2006/2007, w którym to udostępniono pierwsze szkolenie online dla doktorantów naszej Uczelni. Obecnie wszystkie kursy online, zarówno w wersji polskiej, jak i angielskiej, realizowane są na tej platformie. Treści szkoleń – materiały statyczne - poza tradycyjnym tekstem zawierają grafikę oraz filmy z przewijającymi się zdjęciami lub głosem i mówionym tekstem widocznym na ekranie. W szkoleniach online zastosowano również materiały interaktywne dostępne na platformie: quizy i zadania, wykorzystywane w module sprawdzającym, oraz kwestionariusz służący do opracowania ankiety ewaluacyjnej.

Wprowadzenie

Działalność dydaktyczna to dla biblioteki uczelnianej jedno z jej podstawowych zadań. Ze względu na preferencje użytkowników coraz sprawniej posługujących się narzędziem, jakim jest komputer z jednej strony oraz wzrastającą liczbę uczestników

szkoleń z drugiej, realizacja kursów w formie zdalnej wydaje się rozwiązaniem logicznym i uzasadnionym.

Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego w Lublinie tę formę kształcenia studentów wykorzystuje od roku 2007, kiedy to na platformie Konsorcjum Lubelskich Uczelni zostało udostępnione pierwsze szkolenie z podstaw informacji naukowej dla słuchaczy studiów doktoranckich. W ubiegłym roku akademickim 2012/2013 Biblioteka zrealizowała w sumie 8 kursów: 7 obowiązkowych i 1 fakultatywny. W ramach zajęć obowiązkowych prowadzone były szkolenia z naukowej informacji medycznej dla polskich studentów I, III roku studiów licencjackich i I roku studiów magisterskich Wydziału Pielęgniarstwa i Nauk o Zdrowiu, anglojęzycznych studentów I roku 6-letniego programu medycyny i stomatologii oraz słuchaczy I roku studiów doktoranckich wszystkich wydziałów.

Jako kurs fakultatywny zrealizowane zostało po raz pierwszy w minionym semestrze szkolenie z naukowej informacji medycznej dla studentów I roku stomatologii. Analizując dotychczasowe statystyki, średnio jedno ze szkoleń online kończy rocznie około 450 polskich studentów, 30 studentów studiów anglojęzycznych i 80 doktorantów.

Od 2013 roku praktycznie wszystkie szkolenia, zarówno w wersji polskiej, jak i angielskiej, realizowane są na platformie Konsorcjum Lubelskich Uczelni, wykorzystującym aplikację Moodle. Wcześniej były prowadzone dwutorowo, dla doktorantów na platformie Moodle, natomiast dla pozostałych studentów kursy były przygotowane w oprogramowaniu Flash, i z dołączonym modułem sprawdzającym na licencji Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego udostępniane ze strony Biblioteki.

Student, aby stać się uczestnikiem szkolenia, musi założyć konto na platformie Konsorcjum, a następnie zapisać się na kurs samodzielnie lub zostać zapisanym przez prowadzącego. W naszej jednostce polscy studenci zapisują się na kursy sami, studentów anglojęzycznych zapisuje pracownik Biblioteki. Szkolenia dostępne są wyłącznie dla studentów zalogowanych na platformie i zapisanych na kurs, aktualnie nie są dostępne dla gości.

Słuchacze studiów doktoranckich, którzy mają najwyższy poziom trudności kursu, przed jego rozpoczęciem dodatkowo uczestniczą w spotkaniu organizacyjnym, podczas którego prezentowana jest platforma Konsorcjum, omawiane są zasady realizacji szkolenia i uzyskania zaliczenia.

Studenci mogą realizować kursy z komputerów w sieci uczelnianej (np. w Bibliotece) lub z komputerów prywatnych. Wybierając tę drugą opcję, uczestnik szkolenia musi otrzymać indywidualne hasło zapewniające pełny dostęp do licencjonowanych źródeł elektronicznych omawianych w treściach.

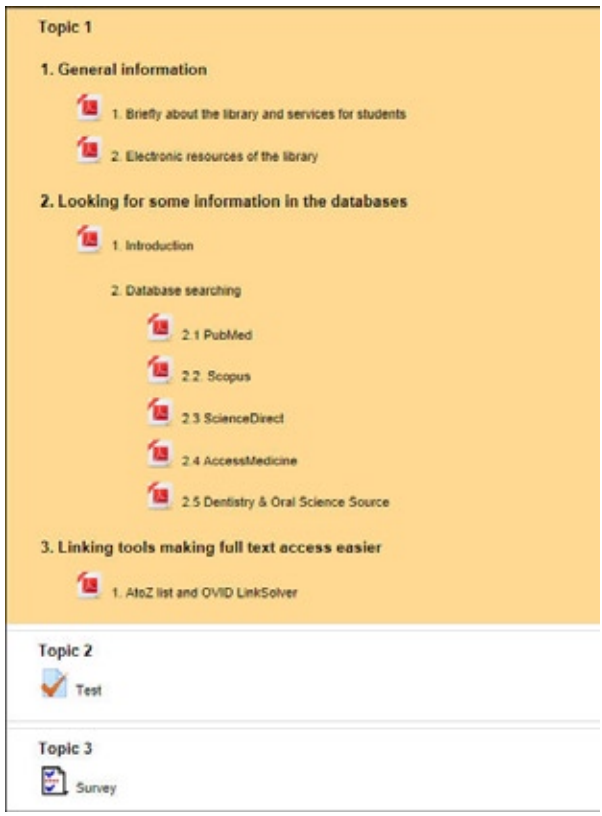

Widok tematów w kursie dla studentów I roku studiów anglojęzycznych

Podczas trwania każdego z kursów, studenci mający problemy ze zrozumieniem wybranych zagadnień, mogą skorzystać z konsultacji indywidualnych, zgłaszając się osobiście w proponowanych przez Bibliotekę godzinach, lub umawiając się na inny dogodny dla siebie termin.

Materiał statyczny

Szkolenia na platformie Moodle (aktualna wersja 2.0) realizowane są w tak zwanym układzie tematycznym, tzn. kurs podzielony jest na tematy zawierające treści szkolenia, test, czasami również zadanie (lub zadania) otwarte oraz ankietę ewaluacyjną. Wszystkie tematy widoczne są przez cały czas trwania kursu.

Materiały edukacyjne w kursach prezentowane są na dwa sposoby. Pierwszy sposób - treści zapisane są w plikach umieszczonych bezpośrednio na platformie i dostępne dla studenta po kliknięciu na odnośnik do danego pliku. Drugi sposób - treści zapisane są w plikach posadowionych poza platformą Moodle (na serwerze Biblioteki) i dostępne

po kliknięciu na umieszczony na platformie link do adresu URL. Takie rozwiązanie jest prostym sposobem przeniesienia treści szkoleń, wcześniej przygotowanych i dostępnych w Internecie - w ten sposób zostały udostępnione na platformie Konsorcjum kursy wcześniej opracowane we Flash'u.

Treści kursu, poza tradycyjnym tekstem, zawierają grafikę, co jest szczególnie przydatne przy zobrazowaniu np. wszelkiego rodzaju wyszukiwań w bazach danych. W szkoleniach wykorzystano również filmy (w wersji polskiej i angielskiej) z przewijającymi się zdjęciami lub głosem i mówionym tekstem widocznym na ekranie. Zastosowanie filmów pozwala np. na wirtualne zwiedzenie Biblioteki, a w przypadku filmów z dźwiękiem, dodatkowo stwarza sytuację zbliżoną do bezpośredniego kontaktu nauczyciel-uczeń, kiedy to student widzi, co dzieje się na ekranie, śledzi ruch myszki i słyszy komentarz nauczyciela. W ten sposób zaprezentowano treści w szkoleniu dla studentów anglojęzycznych. Tekst został tu ograniczony do minimum, wszystkie przykłady wyjaśniono w filmach, które student może odtworzyć po kliknięciu na link. Wykorzystano tu filmy oryginalne, przygotowane przez twórców baz, jak również przygotowane przez nas.

Materiał interaktywny

Każdy kurs zawiera moduł sprawdzający, który składa się z testu (realizowanego na platformie jako aktywność quiz), czasami dodatkowo z zadań otwartych (realizowanych na platformie jako aktywność zadanie).

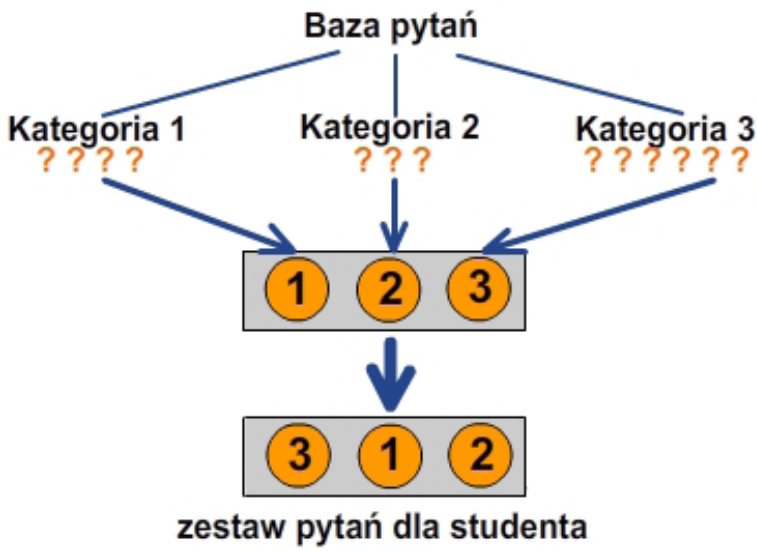

Struktura testu

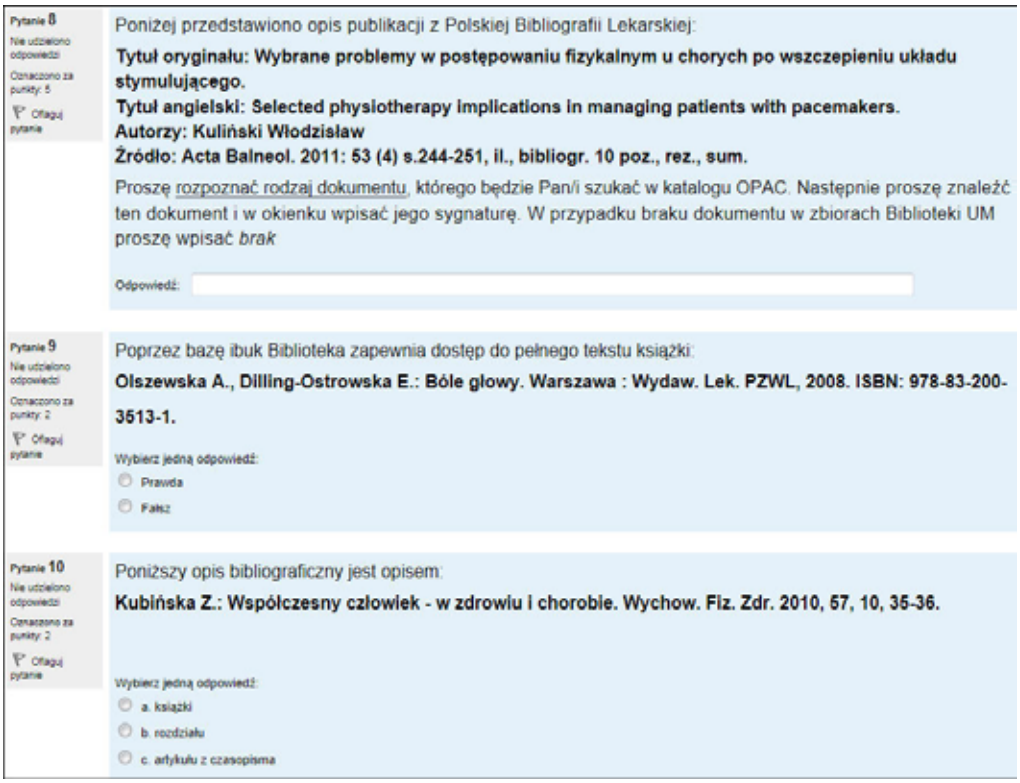

Fragment testu dla studentów III roku studiów licencjackich – widok bezpośrednio po otworzeniu testu przez studenta.

Wszystkie testy w szkoleniach mają jednakową strukturę. Baza pytań podzielona jest na różne kategorie. Każda z nich zawiera różną liczbę analogicznych pytań. System losujący losuje po jednym pytaniu z każdej kategorii, następnie miesza kolejność wylosowanych pytań i generuje zestaw dla studenta. Nasze testy zawierają maksymalnie 20 kategorii, a najliczniejsza kategoria liczy 20 pytań.

Zaprojektowanie testu w sposób opisany powyżej gwarantuje, że dla każdego studenta zostanie wygenerowany analogiczny test, ponieważ każdy student dostanie jedno pytanie danego typu (z danej kategorii). Polecenie w pytaniach w obrębie danej kategorii będzie dokładnie takie samo lub bardzo zbliżone, zmieniona będzie tylko treść, o którą student będzie pytany.

W testach wykorzystano *pytania wielokrotnego wyboru*, kiedy student wybiera odpowiedź z proponowanej listy odpowiedzi, *pytania typu prawda/fałsz* (pytanie 9), gdy student ustosunkowuje się do podanego w pytaniu zdania, określając go jako prawdziwe lub fałszywe, oraz *pytania typu krótka odpowiedź*, czyli pytania otwarte, kiedy

student wpisuje odpowiedź na pytanie w przewidziane okienko. Pytania w testach są punktowane w zależności od stopnia trudności. Z reguły najwyżej punktowane są pytania otwarte, ponieważ wymagają one od studenta pewnego zaangażowania i połączenia faktów, a nie jedynie wykazania się podstawowymi, teoretycznymi wiadomościami.

Po rozwiązaniu testu i zaakceptowaniu odpowiedzi, system generuje studentowi informację o liczbie uzyskanych punktów wraz z otrzymaną oceną. Dodatkowo system zaznacza, na które pytanie student udzielił poprawnej odpowiedzi, a na które błędnej, nie ujawniając jednocześnie, jak powinna brzmieć prawidłowa odpowiedź. Poprawne odpowiedzi zobaczy student dopiero po zamknięciu testu. W czasie trwania kursu pełny dostęp do informacji o odpowiedziach udzielonych przez studenta oraz do ewentualnej edycji testu ma tylko prowadzący.

Studenci mają trzy podejścia do zaliczenia testu, bez określenia czasu trwania pojedynczej próby. W ocenie końcowej brany jest pod uwagę najwyższy wynik punktowy. Jeśli student nie zaliczy testu w żadnej z dostępnych prób, może ponownie przystąpić do testu w sesji poprawkowej.

Testy oceniane są automatycznie przez system. Warto tu zaznaczyć, że system będzie uznawał za poprawne te odpowiedzi, które są zgodne z wzorcem podanym na etapie projektowania testu. Pewien kłopot mogą np. przysporzyć pytania otwarte, ponieważ trzeba przewidzieć, jakich odpowiedzi może udzielić student, aby zaliczył pytanie. W pytaniu nr 8 student teoretycznie może wpisać w okienko poprawną sygnaturę dokumentu. Dostanie jednak 0 punktów, ponieważ system rozpozna jego odpowiedź jako niepoprawną. Może się tak zdarzyć wtedy, gdy np. student zacznie wpis od spacji lub zostawi spację na końcu. I tu jest rola autora testu, który musi przewidzieć warianty poprawnych odpowiedzi, oraz rola prowadzącego kurs, który może ocenić pytanie „ręcznie" tzn. może zmienić (podnieść) punktację za udzielenie teoretycznie poprawnej odpowiedzi, ale nieprzewidzianej na etapie projektowania testu oraz ewentualnie dołączyć komentarz wyjaśniający korektę punktów. W niektórych pytaniach testowych typu krótka odpowiedź, za udzielenie przez studenta nie do końca poprawnej odpowiedzi, to system może zmienić (obniżyć) liczbę punktów. Wystarczy tylko przy tworzeniu testu ustalić akceptowane formy odpowiedzi częściowo poprawnych i właściwą dla nich punktację.

W niektórych kursach moduł sprawdzający zawiera obok testu również zadanie/zadania otwarte. W dołączonym przykładzie, student ma znaleźć w bazie Medline literaturę na jeden z wybranych tematów i po znalezieniu zbioru rekordów przesłać historię wyszukiwania na platformę Moodle.

Pozostałe zadania otwarte w tym szkoleniu sprawdzają inne umiejętności i dotyczą przygotowania bibliografii załącznikowej, utworzenia raportu z własnego dorobku naukowego w oparciu o bazę publikacji oraz praktycznego wykorzystania wiedzy z zakresu prawa autorskiego.

Wykorzystując hasła z tezaurusa MeSH, proszę znaleźć w Medline-PubMed literaturę **z ostatnich 5 lat w języku polskim i angielskim** na jeden z poniższych tematów.

Plik z historią wyszukiwania **(History)** skopiowaną **z zakładki Advanced** należy przesłać na platformę (formaty pliku: .doc .txt .htm).

1. Zapalenie dziąseł a palenie tytoniu.

2. Stres oksydacyjny a zespół Downa.

3. Trachoma a PCR.

4. Stosowanie kladrybiny w leczeniu białaczki B-komórkowej.

5. Oznaczanie doksorubicyny metodą HPLC.

6. Jakość życia w szpiczaku mnogim.

7. Obrazowanie metodą rezonansu magnetycznego u pacjentów z zapaleniem wsierdzia.

8. Kwas kinureninowy a zaburzenia psychiczne.

9. Stosowanie metotreksatu w leczeniu sarkoidozy.

10. Streptococcus mutans a choroby przyzębia.

Zadanie otwarte dołączone do kursu dla studentów I roku studiów doktoranckich

Po wysłaniu zadania przez studenta prowadzący dostaje powiadomienie na konto mailowe, następnie z poziomu treści maila może wejść na platformę i ocenić zadanie. Zadania są punktowane w zależności od stopnia trudności lub zaliczane bez ocen. Prowadzący oceniając zadanie, może poza wpisaniem oceny, dołączyć swój komentarz dotyczący sposobu rozwiązania zadania przez studenta. W przypadku zadań otwartych student ma możliwość ponownego przesłania odpowiedzi uwzględniającej otrzymane uwagi i wskazówki. Podobnie jak w przypadku testu, może też poprawić zadanie w sesji poprawkowej.

Szkolenia obowiązkowe kończą się z reguły zaliczeniem z oceną, fakultatywne zaliczeniem bez oceny. Ocena końcowa dla danego studenta wystawiana jest automatycznie. Wystarczy jedynie ustalić nazwy ocen, sposób ich wyświetlenia (ocena wyrażona liczbą, słownie lub procentowo), próg zaliczeniowy i granice poszczególnych ocen,

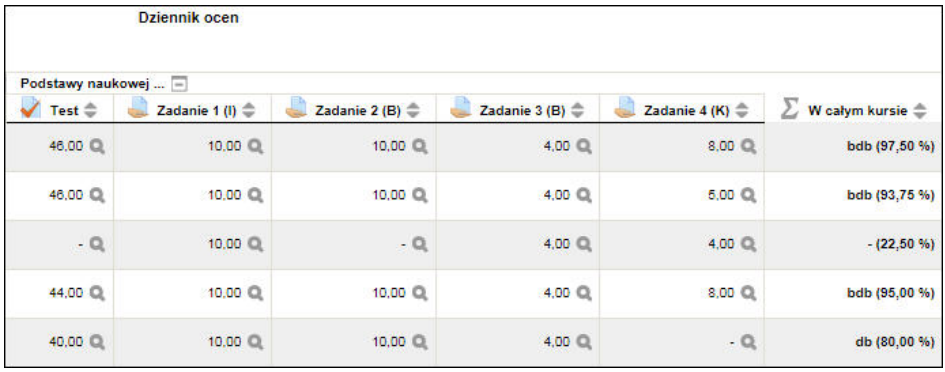

Dziennik ocen

Podstawy naukowej ...

Test	Zadanie 1 (I)	Zadanie 2 (B)	Zadanie 3 (B)	Zadanie 4 (K)	W całym kursie
46,00	10,00	10,00	4,00	8,00	bdb (97,50 %)
46,00	10,00	10,00	4,00	5,00	bdb (93,75 %)
-	10,00	-	4,00	4,00	- (22,50 %)
44,00	10,00	10,00	4,00	8,00	bdb (95,00 %)
40,00	10,00	10,00	4,00	-	db (80,00 %)

Fragment dziennika ocen ze szkolenia dla studentów I roku studiów doktoranckich – widok z poziomu prowadzącego kurs

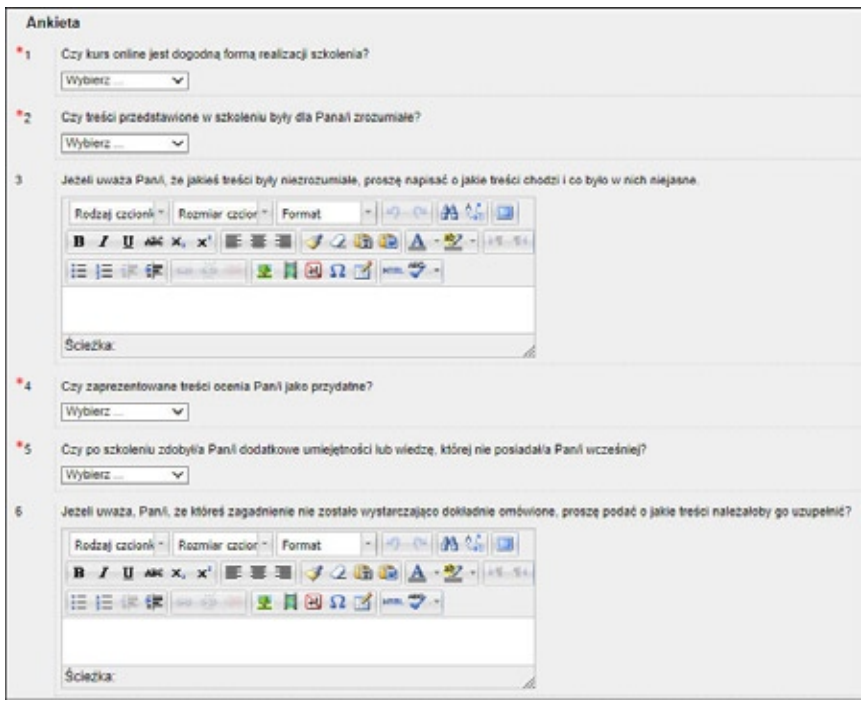

Ankieta ewaluacyjna

a system wygeneruje ocenę końcową widoczną w dzienniku ocen. Jeśli w szkoleniu punktacji podlega kilka aktywności np. quiz i zadania, do oceny końcowej brana jest pod uwagę suma punktów poszczególnych aktywności.

Końcowym elementem każdego kursu jest ankieta ewaluacyjna realizowana na platformie jako aktywność kwestionariusz. Ankiety udostępniono jako dobrowolne i anonimowe. Zawierają w sumie sześć pytań, cztery obowiązkowe (na rysunku zaznaczone gwiazdkami) i dwa, na które odpowiedź nie jest wymagana. W ankietach przewidziana jest również opcja ustosunkowania się studenta do treści szkolenia przez wskazanie tych, które były niezrozumiałe, lub tych, które jego zdaniem, należy uzupełnić.

Zakończenie

Zalety szkoleń odbywanych w formie online zostały wykazane w referacie A. Grygorowicz i E. Kraszewskiej „Szkolenie biblioteczne on-line jako nowoczesna forma zajęć dla studentów I roku Akademii Medycznej w Gdańsku”[1], przedstawionym podczas 25 Konferencji Problemowej Bibliotek Medycznych. Doświadczenia naszej jednostki potwierdzają tezy Koleżanek z Gdańska. Odpowiedzi udzielane w ankiecie zamieszczonej w każdym ze szkoleń wskazują również, że dla przeważającej większości studentów formuła online jest dogodną formą realizacji szkolenia (odpowiedzi „tak” lub „raczej tak”). Niewątpliwie jednak forma ta wymaga większego zaangażowania, samodzielności i wkładu pracy własnej uczestnika. Warto też zauważyć, że przygotowanie kursu od podstaw, a następnie utrzymanie jego aktualności w sytuacji częstych zmian interfejsów i funkcjonalności omawianych źródeł informacji wymagają od bibliotekarzy znacznego nakładu pracy, a samo prowadzenie kursu także jest obowiązkiem absorbującym czas i uwagę.

Wykorzystanie platformy e-learningowej Moodle w dydaktyce online zapewniło m.in.:

- podniesienie atrakcyjności szkoleń poprzez wprowadzenie bardziej zróżnicowanych form przekazu treści,
- automatyczną archiwizację wykonanych przez poszczególnych studentów testów i zadań oraz uzyskanych wyników,

[1] Anna Grygorowicz, Elżbieta Kraszewska: Szkolenie biblioteczne on-line jako nowoczesna forma zajęć dla studentów I roku Akademii Medycznej w Gdańsku. W: 25. Jubileuszowa Konferencja Problemowa Bibliotek Medycznych. Kształcenie użytkowników naukowej informacji medycznej – koncepcje i doświadczenia. Lublin-Kazimierz Dolny, 12-14 czerwca 2006 roku. EBIB Materiały konferencyjne nr 14 [online]. [przeglądany 16 VII 2013]. Dostępny w: http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/25kpbm/grygorowicz_kraszewska_2.php

- możliwość zróżnicowania rodzaju pytań testowych (wielokrotnego wyboru, prawda/fałsz, krótka odpowiedź),
- możliwość zróżnicowania punktacji pytań testowych i zadań w zależności od stopnia ich trudności,
- możliwość przyjęcia niepełnej punktacji pytań testowych dla odpowiedzi częściowo poprawnych,
- możliwość wysyłania przez prowadzącego komentarzy i odnoszenia uwag do konkretnych pytań testowych i zadań otwartych,
- szybszy kontakt z pojedynczym uczestnikiem szkolenia i całą grupą,
- generowanie raportów aktywności poszczególnych studentów.

Z drugiej jednak strony odsłoniło słabsze strony platformy:

- brak miejsca na numer albumu w strukturze danych o uczestnikach kursu, co utrudnia identyfikację studentów,
- przy zachowaniu założenia anonimowości ankiety ewaluacyjnej, brak możliwości jej podłączenia jako obowiązkowej,
- utrudnienia związane z aktualizacjami platformy w trakcie trwania kursu, lub też wynikające z trudności technicznych przerwy w jej dostępności.

Dr Ryszard Żmuda
Łódź – UM

RADA BIBLIOTECZNA AKADEMII MEDYCZNEJ I UNIWERSYTETU MEDYCZNEGO W ŁODZI (1983-2016)

Abstract

The article presents the scope of responsibilities of the Library Council, an advisory body of the Rector of the Medical Academy and Medical University of Lodz. Moreover, it contains the photographic documentation of its members, including Chairmen. The activities of the Library Council during 30 years of its operation (1983-2013) have been regulated by the Higher Education Act of the 4th of May 1982 with further amendments and the relevant provisions of the Statues of our University.

Streszczenie

W artykule przedstawiono zakres obowiązków Rady Bibliotecznej, organu opiniodawczo-doradczego Rektora, Akademii Medycznej i Uniwersytetu Medycznego w Lodzi. Zaprezentowano również dokumentacje fotograficzna członków, w tym przewodniczących. Działalność Rady Bibliotecznej w 30-leciu jej funkcjonowania (1983-2013) reguluje Ustawa o szkolnictwie wyższym z 4 V 1982 roku, z późniejszymi zmianami ,oraz odpowiednie zapisy Statutów naszej Uczelni.

Z okazji Jubileuszu 30-lecia funkcjonowania w naszej Uczelni Rady Bibliotecznej (1983-2013), pragniemy zachować i utrwalić w pamięci oraz ocalić od zapomnienia jej członków i przedstawić Szanownym Czytelnikom zarys działalności w/w organu opiniodawczo-doradczego JM Rektora.

Zgodnie z *Ustawą o Szkolnictwie Wyższym* z dnia 4 maja 1982 roku (Dz. U. 1982 nr 14 poz. 113), w grudniu 1983 roku powołano w Akademii Medycznej w Łodzi Radę Biblioteczną.

Tryb działania, wybór członków, zadania określały statuty Uczelni AM/UM.

W najnowszym Statucie Uniwersytetu Medycznego w Łodzi, z dnia 29 września 2011 roku, rozdział 4 § 42-45, paragraf 45 stanowi, że Rada Biblioteczna w szczególności[1]:

[1] W statucie UM wprowadzane są liczne zmiany (aktualny dostępny jest wewnętrznie on-line. Uchwała Senatu nr 141/2013 z dnia 23 V 2013 roku wprowadziła zmianę zapisu w § 21 ust. 8, który otrzymał następujący tekst: „Biblioteki wydziałów, oddziałów, katedr, klinik i zakładów tworzy, przekształca i likwiduje Rektor po uzyskaniu opinii Rady Bibliotecznej".

1. ustala politykę biblioteczno-informacyjną, stosownie do potrzeb działalności badawczej i dydaktycznej Uniwersytetu Medycznego w Łodzi
2. określa zasady gromadzenia i wykorzystywania zbiorów bibliotecznych
3. opiniuje wnioski kierowane do Rektora w sprawach dotyczących struktury i organizacji biblioteki oraz w sprawach związanych z działalnością i rozwojem systemu biblioteczno-informacyjnego Uniwersytetu Medycznego w Łodzi
4. wypowiada się w sprawach obsady stanowisk kierowniczych w bibliotece, w tym: przedstawia Rektorowi kandydata na stanowisko dyrektora biblioteki oraz opiniuje wnioski dyrektora w sprawie kandydata (kandydatów) na zastępcę (zastępców)
5. opiniuje sprawozdania dyrektora biblioteki składane Senatowi
6. opiniuje projekt regulaminu systemu biblioteczno-informacyjnego
7. opiniuje sprawy dotyczące tworzenia, przekształcania i likwidacji bibliotek na wydziałach, oddziałach oraz w innych jednostkach organizacyjnych Uniwersytetu Medycznego
8. powołuje Komisję ds. Gromadzenia Zbiorów, w składzie: przewodniczący Rady Bibliotecznej oraz dwóch członków
9. opiniuje protokoły z okresowych kontroli zbiorów
10. opiniuje inne sprawy przedstawione przez Rektora i dyrektora biblioteki

W jej skład wchodzili, bądź wchodzą z wyboru przedstawiciel Senatu i poszczególnych wydziałów: Lekarskiego, Lekarsko-Dentystycznego (2002-2009), Wojskowo-Lekarskiego, Farmaceutycznego, Nauk Biomedycznych i Kształcenia Podyplomowego, Nauk o Zdrowiu, Fizjoterapii (2002-2009) Pielęgniarstwa i Położnictwa (2003-2010) oraz 2 z systemu biblioteczno-informacyjnego Akademii Medycznej/Uniwersytetu Medycznego w Łodzi, 2 studentów i doktorant oraz z racji pełnionych funkcji także dyrektor Biblioteki i 2 zastępców (do spraw bibliotekoznawstwa i komputeryzacji). W początkowym okresie, do 1989 roku, był również reprezentant organizacji partyjnej (PZPR) i szef związków zawodowych (Związku Zawodowego Pracowników Służby Zdrowia).

Rada Biblioteczna wspólnie z dyrekcją książnicy, kieruje działalnością systemu biblioteczno-informacyjnego Uczelni, który tworzyły do 2013 roku Biblioteka Główna/Uczelniana) i 21 tzw. bibliotek zakładowych, w tym: 2 wydziałowe, 1 oddziału, 10 katedr, 7 zakładów, 1 inna[2]. Posiedzenia odbywają się zasadniczo 2-4 razy w roku, albo w miarę doraźnych potrzeb.

[2] Sądziłem, że w 2013 roku, w trakcie przeprowadzanej restrukturyzacji Uniwersytetu Medycznego w Łodzi, rację bytu mają tylko największe biblioteki zakładowe z fachową obsadą etatową, do których należały: Biblioteka Wydziału Wojskowo-Lekarskiego, Biblioteka Wydziału Farmaceutycznego i Biblioteka Oddziału Stomatologicznego. Wcześniej rozważano również ewentualność, aby Bibliotekę Katedry Nauk Humanistycznych przekształcić w Bibliotekę Wydziału Nauk o Zdrowiu, a pozostałe mogły zostać zlikwidowane. Natomiast Kolegium Rektorskie podjęło decyzję o likwidacji wszystkich bibliotek zakładowych, co zostało zrealizowane do 31 XII 2013 roku.

Od 1983 roku członkami Rady Bibliotecznej Akademii Medycznej (1983-2002) i Uniwersytetu Medycznego (2002-2016) było wielu znamienitych nauczycieli akademickich oraz studentów, doktorantów i pracowników Biblioteki. W tym gronie zaszczycili nas swoją obecnością m. in. doktorzy *honoris causa*: dyrektor Instytutu Endokrynologii i Rektor AM – prof. dr hab. Marek Pawlikowski i prof. dr hab. Antoni Prusiński, byli dziekani: Wydziału Lekarskiego (prof. dr hab. Kazimierz Jędrzejewski, Wydziału Nauk Biomedycznych i Kształcenia Podyplomowego (prof. dr hab. Dariusz Nowak, obecnie Prorektor ds. Rozwoju Uczelni), Wydziału Wojskowo-Lekarskiego (prof. dr hab. Jan Błaszczyk); prof. dr hab. Elżbieta Mikiciuk-Olasik - obecnie Dziekan Wydziału Farmaceutycznego; Prodziekani: Wydziału Farmaceutycznego – prof. dr hab. Marek Mirowski, Wydziału Lekarsko-Dentystycznego – prof. dr hab. Magdalena Wochna-Sobańska, Wydziału Pielęgniarstwa i Położnictwa – prof. dr hab. Jan Komorowski, kierownicy katedr, klinik i zakładów. Należeli do nich lekarze (chirurdzy, dermatolodzy, endokrynolodzy, farmakolodzy, fizjolodzy, genetycy, ginekolodzy, interniści, kardiolodzy, nefrolodzy, neurochirurdzy, neurolodzy, stomatolodzy) farmaceuci, biochemicy, poloniści, rusycyści, bibliotekoznawcy, bibliografowie, historycy, informatycy.

Przewodniczącymi Rady Bibliotecznej byli: mgr Jadwiga Piotrowska, bibliotekoznawca, dyrektor Biblioteki Głównej Akademii Medycznej w Łodzi, w latach 1983 – 1987; prof. dr hab. Michał Karasek, endokrynolog, w latach 1987-2008; prof. dr hab. Jacek Bartkowiak, biochemik, w latach 2008-2012. Obecnie funkcję tę sprawuje prof. dr hab. Marek Mirowski, biochemik, na kadencję 2012 – 2016. Początkowo przewodniczyli Radzie Bibliotecznej w uczelniach medycznych dyrektorzy bibliotek głównych, następnie słusznie podjęto decyzję, aby byli nimi samodzielni pracownicy nauki, a dyrektorzy nie byli u rektora pośrednikami we własnych sprawach. Ta sytuacja nie została jeszcze właściwie uregulowania w Gdańsku.

Na podstawie źródłowych materiałów archiwalnych i drukowanych oraz opracowań składy osobowe Rady Bibliotecznej w poszczególnych kadencjach przedstawiały się następująco:

1983 – 1987: doc. dr hab. Krystyna Badzian-Kobos, mgr Aleksandra Chojnowska, mgr Alicja Cierniak, mgr Barbara Grabińska, mgr Iwona Kamionka, doc. dr hab. Michał Karasek, prof. dr hab. Maria Królikowska, mgr Barbara Krupińska, mgr Balbina Łakoma, prof. dr hab. Maria Michalska, doc. dr hab. Zbigniew Orłowski, mgr Jadwiga Piotrowska, mgr Irena Smejda, prof. dr hab. Anna Szadowska, mgr Mirosława Szajna, mgr Krystyna Trzcińska, dr Ryszard Żmuda

1987 – 1991: doc. dr hab. Krystyna Badzian-Kobos, mgr Iwona Fabiańska, prof. dr hab. Antoni Jerzmanowski, prof. dr hab. Michał Karasek, prof. dr hab. Maria Królikowska, mgr Barbara Krupińska-Stachera, doc. dr hab. Lucyna Pijewska, mgr Jadwiga

Piotrowska, prof. dr hab. Anna Szadowska, mgr Helena Szymankiewicz, mgr Bogumiła Wiktorowska, dr Ryszard Żmuda

1991 – 1994: doc. dr hab. Krystyna Badzian-Kobos, mgr Iwona Fabiańska, prof. dr hab. Stefan Grudziński, prof. dr hab. Antoni Jerzmanowski, prof. dr hab. Michał Karasek, prof. dr hab. Maria Królikowska, mgr Grażyna Łukasiewicz, Adam Mikołajczyk, mgr Izabela Nowakowska, prof. dr hab. Wiesława Partyka, prof. dr hab. Lucyna Pijewska, prof. dr hab. Antoni Prusiński, prof. dr hab. Anna Szadowska, mgr Krystyna Trzcińska, Grzegorz Woszczek, Ewa Żak, dr Ryszard Żmuda

1994 – 1996: prof. dr hab. Michał Karasek, mgr Barbara Krupińska-Stachera, mgr Grażyna Łukasiewicz, mgr Izabela Nowakowska, prof. dr hab. Antoni Prusiński, prof. dr hab. Marek Pawlikowski, prof. dr hab. Anna Szadowska, prof. dr hab. Grażyna Śmiech-Słomkowska, mgr Krystyna Trzcińska, dr Ryszard Żmuda

1996 – 1999: prof. dr hab. Elżbieta Czarnecka, prof. dr hab. Michał Karasek, mgr Barbara Krupińska-Stachera, prof. dr hab. Krzysztof Kuzdak, mgr Grażyna Łukasiewicz, Marcin Maczkiewicz, mgr Izabela Nowakowska, prof. dr hab. Marek Pawlikowski, mgr Jolanta Stasiak, prof. dr hab. Grażyna Śmiech-Słomkowska, dr Ryszard Żmuda, Krzysztof Żołyński

1999 – 2002: prof. dr hab. Elżbieta Czarnecka, prof. dr hab. Kazimierz Jędrzejewski, prof. dr hab. Michał Karasek, mgr Grażyna Łukasiewicz, Katarzyna Malinowska, doc. dr hab. Elżbieta Mikiciuk-Olasik, mgr Izabela Nowakowska, Zbigniew Pastuszka, dr Magdalena Rzadkowolska, prof. dr hab. Grażyna Śmiech-Słomkowska, mgr Bogumiła Wiktorowska, dr Ryszard Żmuda

2002 – 2006: prof. dr hab. Jacek Bartkowiak, prof. Julita Chojnowska-Jezierska, prof. dr hab. Elżbieta Czarnecka, prof. dr hab. Jan Czernicki, prof. Jan Henryk Goch, prof. dr hab. Michał Karasek, prof. dr hab. Jan Komorowski, mgr Grażyna Łukasiewicz, prof. dr hab. Dariusz Nowak, mgr Izabela Nowakowska, mgr Anna Strumiłło, prof. Grażyna Śmiech-Słomkowska, dr Ryszard Żmuda

2006 – 2008: prof. dr hab. Jacek Bartkowiak, lek. med. Maciej Białas, prof. dr hab. Grażyna Broniarczyk-Dyła, prof. dr hab. Elżbieta Czarnecka, prof. dr hab. Michał Karasek, prof. Małgorzata Karbownik-Lewińska, mgr inż. Witold Kozakiewicz, Michał Matyjaszczyk, mgr Izabela Nowakowska, prof. dr hab. Lech Polis, mgr Anna Strumiłło, prof. dr hab. Grażyna Śmiech-Słomkowska, prof. Elżbieta Waszczykowska, mgr Ewa Wieczorek, Michał Winter, prof. dr hab. Magdalena Wochna-Sobańska, dr Ryszard Żmuda

2008 – 2012: prof. dr hab. Piotr Arkuszewski, prof. dr hab. Jacek Bartkowiak, prof. dr hab. Grażyna Broniarczyk-Dyła, mgr Piotr Tomasz Cichocki, Kamil Gwozdowski, lek. med. Maciej Kędzierski, mgr inż. Witold Kozakiewicz, prof. dr hab. Julia Kruk-Jeromin, mgr Izabela Nowakowska, prof. dr hab. Elżbieta Pastwa, Adrian Soberka,

mgr Anna Strumiłło, prof. dr hab. Elżbieta Waszczykowska, dr hab. Katarzyna Winczyk, prof. dr hab. Magdalena Wochna-Sobańska, prof. dr hab. Halina Wysokińska, dr Ryszard Żmuda

2012 – 2016: prof. dr hab. Jacek Bartkowiak, prof. dr hab. Jan Błaszczyk, prof. dr hab. Łukasz Chrzanowski, mgr Piotr Tomasz Cichocki, Tomasz Guzik, mgr inż. Witold Kozakiewicz, prof. dr hab. Marek Mirowski, mgr Izabela Nowakowska, prof. dr hab. Tomasz Ochędalski, prof. dr hab. Lech Pomorski, mgr Anna Strumiłło, Justyna Torbiarczyk, mgr Katarzyna Wieczorek, dr Ryszard Żmuda

Przewodniczący Rady Bibliotecznej

Mgr Jadwiga Piotrowska

Prof. dr hab.
Michał Karasek

Prof. dr hab.
Jacek Bartkowiak

Prof. dr hab.
Marek Mirowski

Członkowie Rady Bibliotecznej
(1983-2016)

Prof. dr hab.
Piotr Arkuszewski

Prof. dr hab. Krystyna
Badzian-Kobos

Prof. dr hab.
Jacek Bartkowiak

Lek. med.
Maciej Białas

Prof. dr hab.
Jan Błaszczyk

Prof. dr hab. Grażyna
Broniarczyk-Dyła

Mgr Aleksandra
Chojnowska

Prof. dr hab. Julita
Chojnowska-Jezierska

Mgr Alicja Cierniak

Prof. dr hab.
Łukasz Chrzanowski

Mgr Piotr Cichocki

Prof. dr hab.
Elżbieta Czarnecka

Prof. dr hab.
Jan Czernicki

Mgr Iwona Fabiańska
(Kamionka)

Prof. dr hab.
Jan Henryk Goch

Mgr Barbara Grabińska

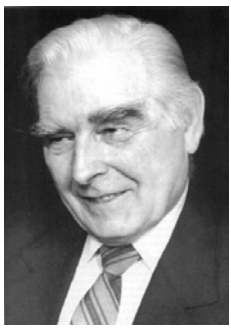

Prof. dr hab.
Stefan Grudziński

Prof. dr hab.
Antoni Jerzmanowski

Prof. dr hab.
Kazimierz Jędrzejewski

Prof. dr hab.
Michał Karasek

Prof. dr hab. Małgorzata
Karbownik-Lewińska

Lek. med. Maciej
Kędzierski

Prof. dr hab.
Jan Komorowski

Mgr inż.
Witold Kozakiewicz

Prof. dr hab.
Maria Królikowska

Prof. dr hab.
Julia Kruk-Jeromin

Mgr Barbara
Krupińska-Stachera

Prof. dr hab.
Krzysztof Kuzdak

Mgr Balbina Łakoma

Mgr Grażyna Łukasiewicz

Michał Matyjaszczyk

Prof. dr hab. Maria Michalska

Prof. dr hab. Elżbieta Mikiciuk-Olasik

Prof. dr hab. Marek Mirowski

Prof. dr hab. Dariusz Nowak

Mgr Izabela Nowakowska

Prof. dr hab. Tomasz Ochędalski

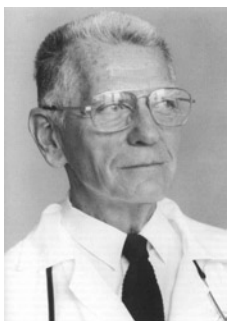

Prof. dr hab. Zbigniew Orłowski

Prof. dr hab. Wiesława Partyka

Prof. dr hab. Elżbieta Pastwa

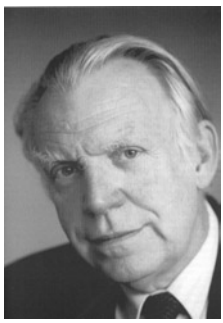

Prof. dr hab.
Marek Pawlikowski

Prof. dr hab.
Lucyna Pijewska

Mgr Jadwiga Piotrowska

Prof. dr hab.
Lech Polis

Prof. dr hab.
Lech Pomorski

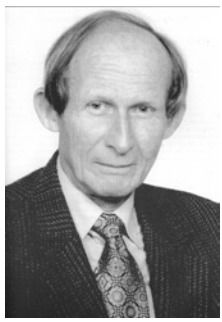

Prof. dr hab.
Antoni Prusiński

Mgr Magdalena
Rzadkowolska

Mgr Irena Smejda

Prof. dr hab.
Wojciech Split

Mgr Jolanta Stasiak

Mgr Anna Strumiłło

Prof. dr hab.
Stanisław Suliborski

Prof. dr hab.
Anna Szadowska

Mgr Mirosława Szajna

Mgr Helena
Szymankiewicz

Prof. dr hab. Grażyna
Śmiech-Słomkowska

Mgr Krystyna Trzcińska

Justyna Torbiarczyk

Prof. dr hab.
Elżbieta Waszczykowska

Mgr Ewa Wieczorek

Mgr Katarzyna
Wieczorek

Mgr Bogumiła
Wiktorowska

Prof. dr hab.
Katarzyna Winczyk

Mgr Michał Winter

Prof. dr hab. Magdalena Wochna-Sobańska

Prof. dr hab. Halina Wysokińska

Dr Ryszard Żmuda

Fotografie Rady Bibliotecznej
K a d e n c j a 2006-2008

Siedzą od lewej: prof. dr hab. Michał Karasek, prof. dr hab. Elżbieta Czarnecka, dr Ryszard Żmuda; stoją od lewej: mgr Anna Strumiłło, prof. dr hab. Jacek Bartkowiak, prof. dr hab. Grażyna Śmiech-Słomkowska, prof. dr hab. Magdalena Wochna-Sobańska, prof. dr hab. Małgorzata Karbownik-Lewińska, prof. dr hab. Lech Polis, prof. dr hab. Grażyna Broniarczyk-Dyła, mgr Ewa Wieczorek, prof. dr hab. Elżbieta Waszczykowska, Michał Matyjaszczyk, mgr Izabela Nowakowska, lek. Maciej Białas, mgr inż. Witold Kozakiewicz

K a d e n c j a 2008-2012

Siedzą od lewej: dr hab. Katarzyna Winczyk, prof. dr hab. Elżbieta Pastwa, prof. dr hab. Jacek Bartkowiak, prof. dr hab. Magdalena Wochna-Sobańska, prof. dr hab. Elżbieta Waszczykowska;
Stoją od lewej: mgr Piotr. Tomasz Cichocki, mgr Izabela Nowakowska, dr Ryszard Żmuda, mgr Anna Strumiłło, mgr inż. Witold Kozakiewicz

K a d e n c j a 2012-2016

Siedzą od lewej: prof. dr hab. Tomasz Ochędalski, prof. dr hab. Łukasz Chrzanowski, prof. dr hab. Marek Mirowski, prof. dr hab. Jan Błaszczyk, prof. dr hab. Jacek Bartkowiak;
Stoją od lewej: mgr Piotr Tomasz Cichocki, mgr KatarzynaWieczorek, dr Ryszard Żmuda, mgr Anna Strumiłło, Justyna Torbiarczyk, mgr Izabela Nowakowska, mgr inż. Witold Kozakiewicz

Reasumując, pragnę podkreślić, że dzięki ogromnej życzliwości władz i wielu pracowników Uczelni: Akademii Medycznej (1950-2002) i Uniwersytetu Medycznego w Łodzi (2002-2012), dużej aktywności przewodniczących i członków Rady Bibliotecznej - organu opiniodawczo-doradczego Rektora, znacznym nakładom finansowym na poszczególny rok kalendarzowy przyznawanym Bibliotece uczelnianej przez Prorektorów ds. Nauki, zwłaszcza na przełomie XX/XXI wieku, właściwej obsadzie etatowej, w tym przez wielu znakomitych fachowców, wśród których na szczególne wyróżnienie zasługują bibliotekoznawcy: dyrektor mgr Jadwiga Piotrowska i wicedyrektorzy: mgr Grażyna Łukasiewicz i mgr Anna Strumiłło, dysponowaniu od 1977 roku samodzielnym gmachem, nowoczesnemu wyposażeniu technicznemu, m. in. w sprzęt audiowizualny, reprograficzny i komputerowy, znacznym zasobom wydawnictw ciągłych i zwartych oraz zbiorom specjalnym, w tym czasopism elektronicznych i baz danych, systemom komputerowym: *Expertus, Horizon, Symphony,* posiadamy nowoczesny warsztat pracy służący nauczycielom akademickim i studentom elitarnej uczelni medycznej, znanej z osiągnięć w Polsce, Europie i na świecie.

W 2012 roku Biblioteka Uniwersytetu Medycznego w Łodzi jako ogólnouczelniana jednostka organizacyjna, realizowała działalność dydaktyczną, naukową, organizacyjną, wydawniczą i usługową na poziomie europejskim, na miarę potrzeb XXI wieku. Powszechnie wiadomo, że nasza książnica należy do liczących się bibliotek naukowych w Łodzi, regionie i kraju.

Protokoły posiedzeń Rady Bibliotecznej Akademii Medycznej (1984-2002) i Uniwersytetu Medycznego w Łodzi za lata (2002-2012); Sprawozdania ze stanu i działalności systemu biblioteczno-informacyjnego Akademii Medycznej (1950-2002) i Uniwersytetu Medycznego w Łodzi (2002-2012) za rok1983 - [2012]; Statuty Akademii Medycznej i Uniwersytetu Medycznego w Łodzi (1983, 1986, 2004, 2006, 2008, 2011); Ryszard Żmuda: Biblioteka Główna. W: Sześćdziesięciopięciolecie wydziałów medycznych 1945-2010/ [red.] Teresa Pajszczyk-Kieszkiewicz. Łódź 2010 s. 1055-1057; Jadwiga Piotrowska: Biblioteka Główna Akademii Medycznej w Łodzi – ze wspomnień emerytki. *Forum Bibl. Med.* 2010 R. 3 nr 1 s. 560-564; Anna Strumiłło: Biblioteka Uniwersytetu Medycznego w Łodzi miejscem otwartym na ponadstandardowe oczekiwania użytkowników. *Forum Bibl. Med.* 2012 R. 5 nr 1 s. 351-361

Mgr inż. Witold Kozakiewicz
Łódź – UM

TENDENCJE W ROZWOJU SYSTEMÓW BIBLIOTECZNYCH NA PRZYKŁADZIE WDROŻENIA SYSTEMU „SYMPHONY" W BIBLIOTECE UNIWERSYTETU MEDYCZNEGO W ŁODZI

Abstract

In 2012, Libraries of Lodz Academic Library Network implemented a new integrated library system SirsiDynix"Symphony".Based on the system migration from the previously used "Horizon 5.3" this article will present new opportunities for existing integrated library systems (ILS) and the perspectives of their development in the context of library user's expectations and changes in their behaviors. This article will discuss issues of using mobile technologies and social media in contacts of patrons with their library

Streszczenie

W 2012 roku w bibliotekach łódzkich uczelni wyższych zrzeszonych w Łódzkiej Akademickiej Sieci Bibliotecznej wdrożono nowy zintegrowany system biblioteczny „Symphony" firmy SirsiDynix. Na przykładzie migracji z używanego dotychczas systemu Horizon 5.3 zostaną omówione nowe możliwości istniejących zintegrowanych systemów bibliotecznych oraz perspektywy ich rozwoju w kontekście oczekiwań i zmian zachowań użytkowników bibliotek. W artykule poruszone zostaną kwestie wykorzystania w systemach bibliotecznych m.in. technologii mobilnych oraz mediów społecznościowych w zakresie kontaktów czytelnika z biblioteką.

Niebezpiecznie wychodzić za własny próg, mój Frodo – powiadał nieraz. – Trafisz na gościniec i jeśli nie powstrzymasz swoich nóg, ani się spostrzeżesz, kiedy cię poniosą. (J. R. R. Tolkien Władca Pierścieni, tłum. M. Skibniewska)

W 2012 roku w bibliotekach łódzkich uczelni wyższych zrzeszonych w Łódzkiej Akademickiej Sieci Bibliotecznej wdrożono nowy zintegrowany system biblioteczny „Symphony" firmy SirsiDynix. Na przykładzie migracji z używanego dotychczas systemu Horizon 5.3 zostaną omówione nowe możliwości istniejących systemów bibliotecznych oraz perspektywy ich rozwoju w kontekście oczekiwań i zmian zachowań użytkowników bibliotek. W artykule poruszone zostaną kwestie wykorzystania w systemach bibliotecznych m.in. technologii mobilnych oraz mediów społecznościowych w zakresie kontaktów czytelnika z biblioteką.

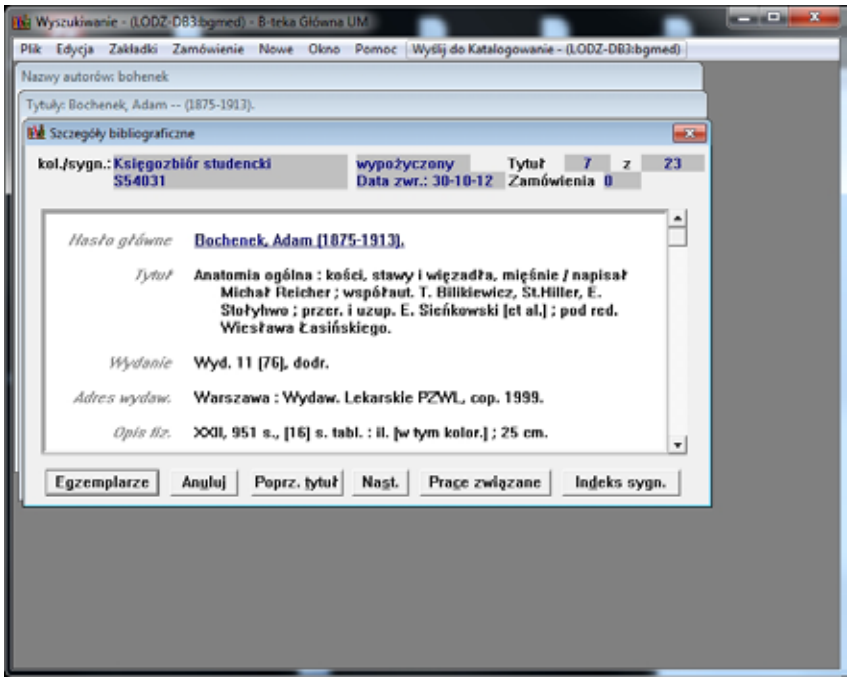

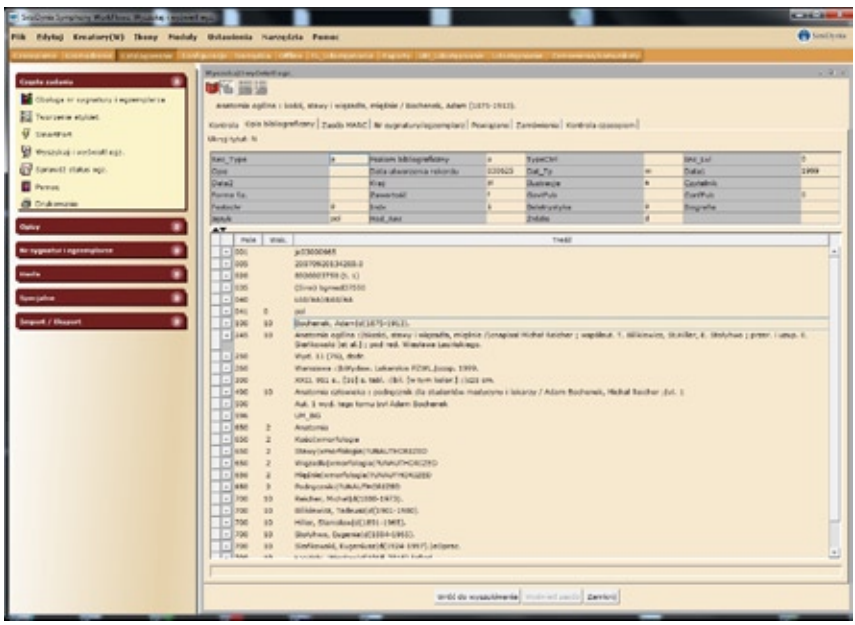

Aplikacje dla personelu bibliotek – u góry Horizon, na dole Symphony

W połowie lat dziewięćdziesiątych XXw. w wielu polskich bibliotekach naukowych wdrożono nowoczesne (jak na owe czasy) komputerowe systemy biblioteczne. Ze względu na wysokie koszty często powoływano konsorcja skupiające biblioteki uczelniane z danego miasta w celu pozyskania dofinansowania. W taki własne sposób w 1996 roku w Łodzi została zawiązana Łódzka Akademicka Sieć Biblioteczna (ŁASB)[1] i dzięki grantowi fundacji Mellona został wdrożony Zintegrowany System Biblioteczny o nazwie Horizon wraz z niezbędną infrastrukturą (serwery, stacje robocze). System obejmował 10 niezależnych od siebie baz dla każdego z członków konsorcjum obsługiwanych przez trzy serwery zlokalizowane w największych bibliotekach – Uniwersytetu Łódzkiego, Politechniki Łódzkiej oraz Akademii Medycznej w Łodzi[2]. Początkowo ze względu na wymagania systemowe Horizona v. 4.x (32bitowa aplikacja) instalowany był system operacyjny OS/2. Kolejna wersja Horizon 5. Współpracował już z Windows 95 i kolejnymi, co ułatwiło pracę bibliotekarzy. W ciągu kolejnych kilkunastu lat, na skutek zmian organizacyjnych, biblioteki konsorcjum były obsługiwane przez cztery serwery (UŁ, WBP, PŁ, UMed) i korzystały z systemu Horizon w wersji 5.3.g. Jedynie Uniwersytet Łódzki przeszedł na najnowszą wersję 7.3.

Biorąc pod uwagę tempo zmian technologii informatycznych oraz co bardziej znamienne wpływ tych zmian na zachowania czytelników pod koniec pierwszej dekady XXIw zaczęliśmy w konsorcjum poważnie rozważać wymianę systemu na nowszy. Dodatkowym czynnikiem skłaniającym nas do podjęcia decyzji były zmiany organizacyjne w strukturach producenta systemu. W 2005r. z połączenia dwóch firm Sirsi (producenta systemu Unicorn), oraz Dynix (Horizon) powstała firma SirsiDynix. Początkowo zapowiadano dalszy rozwój systemu Horizon, jednakże nowa polityka firmy zaowocowała stworzeniem nowego systemu bibliotecznego o nazwie Symphony przy jednoczesnym wygaszeniu systemu Unicorn i stopniowym odchodzeniu od Horizona. Docelowo jedynym produktem miało pozostać Symphony. Te informacje w 2009 roku skłoniły konsorcjum do podjęcia decyzji o konieczności modernizacji posiadanego systemu. Rozważano trzy opcje – Horizon wersja 7 jako rozwiązanie tymczasowe, Symphony lub inny system biblioteczny. ro analizy możliwych wariantów dostępnych na rynku systemów bibliotecznych i podjęcia negocjacji z ich producentami. Ostatecznie zdecydowano, że następcą Horizona będzie Symphony. Miała to być pierwsza instalacja w Polsce, aczkolwiek system już był wcześniej spolonizowany na potrzeby

[1] W skład ŁASB obecnie wchodzą biblioteki: Uniwersytetu Łódzkiego, Politechniki Łódzkiej, Uniwersytetu Medycznego, Akademii Sztuk Pięknych, Akademii Muzycznej, Państwowej Wyższej Szkoły Filmowej Telewizyjnej i Teatralnej, Wyższego Seminarium Duchownego, Instytutu Medycyny Pracy, Centrum Badań Molekularnych i Makromolekularnych PAN oraz Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Marszałka Józefa Piłsudskiego

[2] W 2002roku z połączenia Akademii Medycznej i Wojskowej Akademii Medycznej powstał Uniwersytet Medyczny w Łodzi

bibliotek polonijnych w Chicago. Ostatecznie pod koniec 2011 roku podpisano umowę i przyjęto harmonogram wdrożenia systemu Symphony w wersji 3.4.

Harmonogram przewidywał przejście na nowy system w całym konsorcjum w wakacje 2012 roku. Powołany zespół wdrożeniowy złożony z przedstawicieli wszystkich bibliotek konsorcjum rozpoczął prace jesienią 2011 roku. W styczniu 2012 zaczęto prace instalacyjne od przygotowania trzech serwerów – po jednym dla UŁ i WBP oraz wspólnego serwera dla pozostałych 8 bibliotek. każdemu serwerowi „produkcyjnemu" towarzyszy serwer testowy z kopią bazy. (łącznie w konsorcjum pracuje 6 serwerów). Od marca do maja trwały szkolenia pracowników, w kwietniu nastąpiła pierwsza migracja, podczas której usunięte zostały najpoważniejsze błędy oraz przetestowano sam proces migracyjny. W lipcu nastąpiło ostateczne wyłączenie systemu Horizon. Od tego momentu nie dokonywano żadnych nowych operacji w systemie, nie wypożyczano książek, przyjmowano jedynie zwroty, bez odnotowywania tego w systemie. Czynny był jedynie katalog internetowy. Od połowy lipca do końca sierpnia biblioteki stopniowo przechodziły na nowy system. Dla poszczególnych serwerów operacja migracji trwała około 2 tygodni. Po tym czasie biblioteki wznawiały pracę testując poprawność migracji i zgłaszając najpoważniejsze błędy uniemożliwiające prawidłową pracę systemu. Największym sukcesem było to, że z rozpoczęciem kolejnego roku akademickiego wszystkie biblioteki pracowały już na nowym systemie, choć nadal bibliotekarze zgłaszali szereg problemów i usterek. W ciągu kolejnego roku sukcesywnie wszystkie dostrzeżone błędy były usuwane. Napotkane problemy wiązały się najczęściej ze zmianą filozofii systemu – niektóre rozwiązania znane z Horizona były inaczej zaimplementowane w Symphony, np. zniknęło pojęcie statusu egzemplarza (w magazynie, wypożyczony, na półce, itp.) W Symphony tę funkcję przejęła lokalizacja. Egzemplarz może mieć np. lokalizację Biblioteka X ….". ale także „do włączenia" czy „zarezerwowany". Ponadto dla większości bibliotek konsorcjum nowością był fakt posiadania wspólnej bazy rekordów bibliograficznych, oraz czytelników. Wspólna baza zdecydowane ułatwi czytelnikom przystanie z zasobów bibliotek – członków ŁASB choćby przez jedną wyszukiwarkę dla zasobów wszystkich bibliotek, czy jedno konto biblioteczne.

Sporym wyzwaniem było przekonanie pracowników bibliotek, że nowy system nie jest gorszy od starego. Jak każda zmiana przejście na nowy system wywoływał opór. Trzeba było się nauczyć jego obsługi, czynności wykonywanych dotąd automatycznie należało wyuczyć się na nowo. Tego procesu na pewno nie ułatwiały dostrzeżone błędy migracji. Z czasem jednak wszyscy zaakceptowali nowy system, a w niektórych działach nawet zaczęto dostrzegać jego przewagi nad poprzednim, choć do dziś wskazywane są funkcjonalności, które można by poprawić.

Kolejną rzeczą, którą musiano się zająć w konsorcjum była konieczność dostosowania lub stworzenia od nowa narzędzi dodatkowych, którymi przez lata został obudowany Horizon. Ponadto dla potrzeb naszej, łódzkiej instalacji SirsiDynix musiał udostęp-

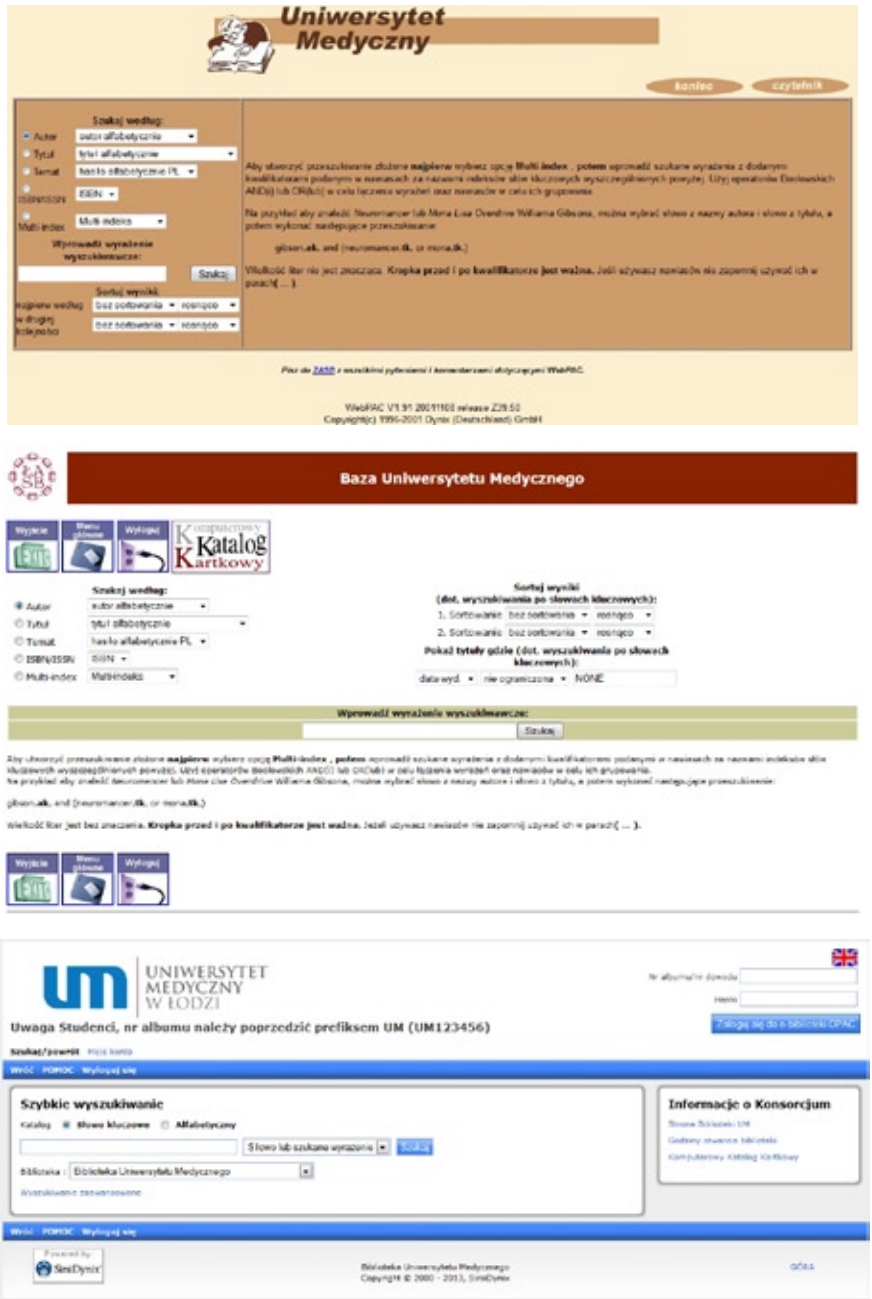

Porównanie katalogu bibliotecznego systemów Horizon (wersja starsza i nowsza) oraz Symphony

nić pewne funkcje, które są niedostępne w standardowej instalacji. Najpoważniejszą zmianą było dodanie modułu zamówień z magazynu zamkniętego.

Podsumowując – Proces migracji zakończył się powodzeniem, wszystkie biblioteki konsorcjum korzystają z nowego systemu, nikt nie zakłada powrotu do starego. Zarówno czytelnicy jak i personel bibliotek zaakceptowali nowy system.

Należy postawić w tym miejscu pytanie o to, czy zmiana systemu bibliotecznego była konieczna z punktu widzenia funkcjonowania biblioteki. Horizon spełniał oczekiwania bibliotekarzy i czytelników w zakresie gromadzenia, opracowania czy udostępniania zbiorów bibliotecznych. To, co legło u podstaw decyzji o zmianie systemu, to zmiany jakie obserwujemy w funkcjonowaniu bibliotek towarzyszące powszechnemu dostępowi do informacji elektronicznej dystrybuowanej w sieci. Horizon był systemem sięgającym swoimi korzeniami lat 80 XXw., czasów w których podstawową funkcją zintegrowanych systemów bibliotecznych było zarządzanie zbiorami, głównym modułem wokół którego budowano system było katalogowanie. Dobrze zbudowany katalog w formie komputerowej bazy danych miał za zadanie ułatwić w pierwszej kolejności pracę bibliotekarzowi, a następnie dopiero służyć czytelnikowi do znalezienia pozycji w księgozbiorze. Zmiany technologiczne przełomu wieków, a zwłaszcza idące za nimi zmiany zachowań użytkowników spowodowały konieczność przewartościowania funkcjonalności systemów bibliotecznych. Podstawową funkcją, jakiej obecnie oczekuje się od biblioteki jest wyszukiwanie informacji, informacji zawartej nie tylko w drukowanych zasobach przechowywanych w magazynach bibliotecznych, ale także informacji dostarczanej w formie elektronicznej. Czasopisma elektroniczne, e-booki, dokumenty deponowane w repozytoriach i bibliotekach cyfrowych mają już obecnie ugruntowaną pozycję jako źródła wiedzy i są traktowane równorzędnie z tradycyjnymi dokumentami drukowanymi. Wiele z czasopism wręcz odeszło od formy papierowej koncentrując się jedynie na wersjach on-line.

Systemy biblioteczne nowej generacji tworzone są wokół nowej roli biblioteki, podstawą takiego systemu jest wyszukiwanie informacji, źródeł wiedzy zarówno w zasobach drukowanych przechowywanych w bibliotece, wśród subskrybowanych zasobów elektronicznych, ale nie tylko. Pojawia się nowe zadanie dla bibliotek i dla systemów – wyszukiwanie w zasobach internetowych, nie tylko to co jest dostępne lokalnie. Czytelnik oczekuje, że wśród wyników wyszukiwania znajdzie także rekordy ze źródeł innych niż dostępne w lokalnej bibliotece, czy to w formie fizycznej czy ograniczonej umowami subskrybcji. Biblioteka i jej katalog elektroniczny powinien obejmować również źródła dostępne w ramach licencji konsorcyjnych czy ogólnokrajowych, sięgać do wydawnictw OpenAccess czy korzystać z otwartych baz bibliograficznych typu pubmed. Czytelnicy wychowani na wyszukiwarkach intenetowych typu Google oczekują podobnej funkcjonalności od e-katalogu bibliotecznego. Stąd rosnąca popularność multiwyszukiwarek i próby integracji katalogu bibliotecznego w ramach wyników

wyszukiwania. Symphony, ale i inne systemy biblioteczne nowej generacji idą właśnie w kierunku dostarczenia tego przysłowiowego „jednego okienka" czytelnikowi.

Można wskazać kilka trendów mających wpływ na wygląd i funkcjonalność systemów bibliotecznych. Jest to m.in. to wspomniana powyżej powszechność dystrybucji informacji w formie elektroniczej, skutkująca koniecznością zapewnienia skutecznego narzędzia wyszukiwawczego o zasięgu ponadlokalnym. Ale Internet to nie tylko wyszukiwanie informacji, to także miejsce, do którego przenikają działania życia codziennego znajdujący odbicie w ogromnej popularności portali społecznościowych. To zjawisko dostrzegalne jest także w systemach bibliotecznych. Symphony daje możliwość uruchomienia na Facebooku, najpopularniejszym obecnie portalu społecznościowym aplikacji służącej do obsługi katalogu w ramach profilu biblioteki czy uczelni. Social Library umożliwia czytelnikowi przeszukiwanie zasobów oraz podstawowe czynności związane z obsługą konta takie jak rezerwacja czy przedłużanie okresu wypożyczenia. Takie rozwiązanie jest odbiciem co raz powszechniejszej filozofii, że biblioteka ma być

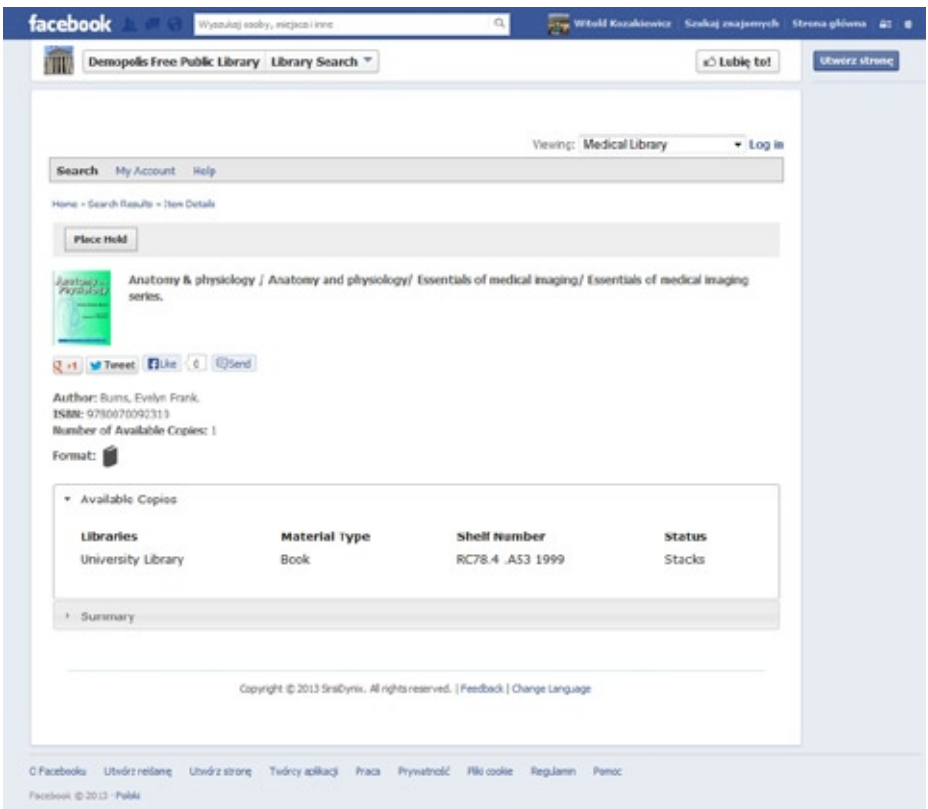

Social Library – wersja demonstracyjna

tam, gdzie jest czytelnik. Skoro nasi użytkownicy mają profile na Facebooku i korzystają z nich do różnych celów, to tam też powinna być biblioteka.

Kolejnym zjawiskiem, bardzo mocno zauważalnym od 2-3 lat, jest rosnąca mobilność czytelnika. Wyraża się ona korzystaniem z urządzeń przenośnych, smartfonów czy tabletów do poszukiwania informacji . Tradycyjny katalog internetowy, czy nawet multiwyszukiwarka zintegrowana z katalogiem elektronicznym często nie jest dostosowany do specyfiki urządzeń mobilnych – stąd pojawiające się dedykowane aplikacje przeznaczone na najpopularniejsze systemy mobilne iOS czy Android. W przypadku systemów SirsiDynix mamy dostępną aplikację o nazwie BookMyne umożliwiającą nie tylko przeszukiwanie zasobów bibliotecznych, czy zarządzanie własnym kontem, ale również wyszukiwanie najbliższej biblioteki na podstawie lokalizacji GPS, czy wyszukiwanie pozycji w katalogu na podstawie skanowanego np. telefonem kodu kreskowego EAN nadawanego przez wydawcę. Dzięki temu będąc w księgarni można w kilka chwil zlokalizować książkę w najbliższej bibliotece. Ponadto dzięki BookMyne można zarządzać e-bookami wypożyczanymi z biblioteki czy tworzyć własne listy podręczne. Wspomniana mobilność to także mobilność personelu. Aplikacja do obsługi systemu bibliotecznego przez pracownika i jego środowisko nie musi być związana z konkretnym stanowiskiem i stojącym przy nim komputerem. Oczekuje się aplikacji zarówno w wersji webowej, dostępnej przez przeglądarkę WWW, ale także aplikacje dla systemów typu iOS/Android. Prace nad takimi aplikacjami klienckimi już trwają. Nietrudno zatem wyobrazić sobie sytuację, w której korektę rekordu bibliograficznego możemy dokonać stojąc przy półce w magazynie korzystając jedynie ze smartfona.

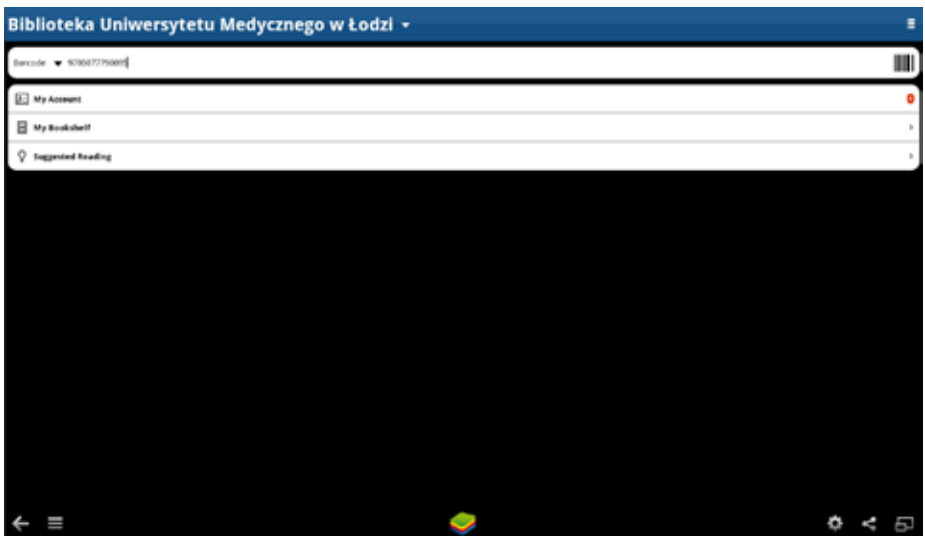

BookMyne – aplikacja dla systemu iOS/Android

Stosunkowo nowym zjawiskiem, ale zauważalnym także przez producentów systemów bibliotecznych jest zmiana w podejściu do planowania zakupów. Rola bibliotekarzy ulega osłabieniu, w mniejszym stopniu bibliotekarz decyduje o zakupach, to użytkownik ma wspomagać proces kształtowania polityki gromadzenia w procesie zwanym Patron-Driven Acquisition (PDA). Aby jednak ten proces sprawnie mógł być realizowany katalog biblioteczny powinien udostępniać informację na temat potencjalnej listy zakupów, a w docelowym modelu integrować oferty dostawców i wydawnictw. Stąd konieczna współpraca pomiędzy producentem systemu, biblioteką oraz dystrybutorami. Efektem takiego działania jest racjonalizacja wydatków i lepsze zarządzanie ograniczonym budżetem biblioteki – kupowane są pozycje faktycznie potrzebne czytelnikom.

Ostatnim zjawiskiem, na które warto zwrócić uwagę to rosnąca popularność usług realizowanych w tzw. „Chmurze". Zamiast budować i zarządzać infrastrukturą systemu możliwy jest scenariusz przekazania systemu w warstwy fizycznej producentowi wykupując jedynie usługę. Nie jest to zjawisko obce bibliotekom. Usługami realizowanymi w chmurze są choćby dostępne przez WWW bazy bibliograficzno-abstraktowe, listy czasopism A do Z, czy choćby multiwyszukiwarki. Dla wielu bibliotek już teraz system biblioteczny jest realizowany jako usługa (system-as-a-service, SaaS), tyle że świadczona przez lokalne konsorcjum biblioteczne. Taki model choćby mamy w ŁASB, gdzie poza bibliotekami UŁ i WiMBP, które mają własne serwery, wszystkie pozostałe biblioteki korzystają z usługi świadczonej przez Zakład Akademickiej Sieci Bibliotecznej funkcjonujący w ramach Centrum Komputerowego Politechniki Łódzkiej. Są natomiast biblioteki i konsorcja, które zdecydowały się na model SaaS już teraz powierzając swoje dane i obsługę systemu bezpośrednio producentowi. Dzięki temu mają zapewnione stałe wsparcie techniczne i zawsze najnowszą wersję systemu. W wielu przypadkach decydują się na to biblioteki, których nie stać na utrzymanie własnego serwera i personelu technicznego do obsługi informatycznej systemu.

Nowoczesny system biblioteczny to system, który na pierwszym miejscu stawia czytelnika i ma mu dać dostęp do wszystkich źródeł informacji, jakie ma w swoim zasięgu biblioteka. System biblioteczny musi zapewnić możliwość włączenia do wyników wyszukiwania zasobów baz bibliograficznych, czasopism i książek elektronicznych, zarówno płatnych jak i ogólnodostępnych w Internecie. Nowoczesna wyszukiwarka to także informacje o zasobach księgarń internetowych z opcją współdecydowania o zakupach przez czytelnika. Dostęp do wyników czytelnik ma mieć w każdej chwili i z każdego miejsca, również z urządzeń mobilnych.

Wdrożenie nowego systemu bibliotecznego w bibliotekach zrzeszonych w Łódzkiej Akademickiej Sieci Bibliotecznej było decyzją trudną. Sam proces był długotrwały i angażujący sporo wysiłku ze strony pracowników bibliotek, ale w perspektywie daje nam bardzo duże potencjalne możliwości rozwoju.

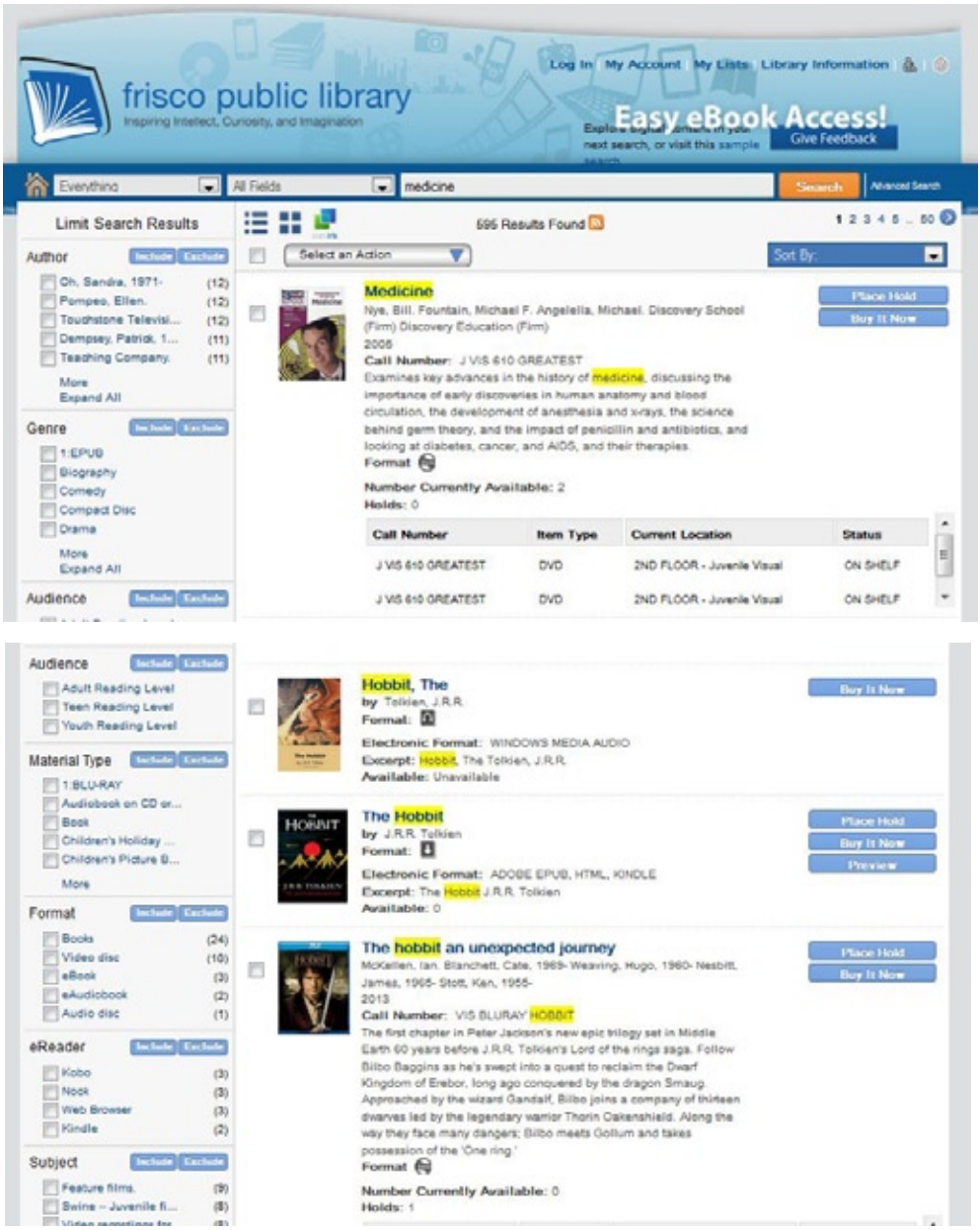

eResource Central – przykład wykorzystania jednej platformy do wyszukiwania źródeł w różnych fomatach, a także umożliwiająca bezpośredni ich zakup.
(źródło: Katalog internetowy Frisco Public Library, Teksas USA)

Mgr Alicja Strzelecka-Żyromska

Mgr Ryszard Marciniak

Mgr Krystyna Nyga

Poznań – UM

POLITYKA W ZAKRESIE GROMADZENIA ZBIORÓW W BIBLIOTECE GŁÓWNEJ UNIWERSYTETU MEDYCZNEGO W POZNANIU W ANALIZIE SWOT

Abstract

In this article will be analyzed some internal factors connected with gathering the materials system in the Library. Both weak and strong sides of a large politics of building the resources were presented. There were introduced some external considerations that influence (both directly and indirectly) not only the actual situation but the future activities as well. Some new possibilities and chances for the future development had also been presented. In this article there were also enumerated some threats against gaining some favorable results. All the factors had been estimated on 0 to 5 scale. Then, on the base of such the data the strategic position of gathering materials in the Library had been estimated.

Streszczenie

W analizie przyjrzano się czynnikom wewnętrznym Biblioteki, związanym z funkcjonowaniem systemu gromadzenia zbiorów. Wykazano słabe oraz mocne strony szeroko rozumianej polityki budowania zasobów. Zaprezentowano aktualne uwarunkowania zewnętrzne będące jej otoczeniem, a mające bezpośredni i pośredni wpływ na stan obecny oraz przyszłą działalność. Przedstawiono otwierające się możliwości oraz zauważalne szanse dalszego rozwoju. Określono występujące zagrożenia, niekorzystnie oddziałujące na osiąganie pożądanych rezultatów. Wymienione czynniki oszacowano w skali punktowej od 0 do 5. Na podstawie uzyskanych danych liczbowych oceniono pozycję strategiczną gromadzenia zbiorów w Bibliotece.

Analiza SWOT to jedna z podstawowych i najbardziej popularnych technik analitycznych. Sama nazwa tej metody pochodzi z języka angielskiego, od pierwszych liter czterech słów: strengths - mocne strony, weaknesses – słabe strony, opportunities – szanse, threats – zagrożenia. Stosowana jest przez przedsiębiorstwa oraz rozmaite instytucje, opracowywana bywa przez organizacje już istniejące, jak i dla tych, które dopiero planuje się utworzyć. Wykorzystywana jest jako narzędzie służące w działalności doradczej, w formie techniki diagnozującej sytuację danej organizacji Jej przedmiotem może być organizacja, jak również np. nowy projekt, czy planowana inwestycja. Poprzez taką analizę można usystematyzować wiedzę o wykonywanej pracy. Ocenia ona sytuację, określa pozycję zarówno w danej strukturze, jak i na tle podobnych instytucji. Skupia się na elementach kluczowych, mających największy wpływ na funkcjonowanie i działalność. Prezentuje uwarunkowania określające potencjał rozwojowy, koncentrując się na najistotniejszych aspektach. Zmusza do obserwowania zmian zachodzących w otoczeniu instytucji. Kształtuje świadomość własnych silnych i słabych stron, co ma znaczenie podczas planowania kolejnych przedsięwzięć. Stanowi narzędzie, pozwalające określić przyczynę powstawania problemów skutkujących ograniczeniami w rozwoju.

Przeprowadzając analizę dokonuje się więc pewnej diagnozy i stawia prognozy dotyczące perspektyw na przyszłość. Przedmiotem analizy może być wiele zagadnień, jej wyniki prezentowane są najczęściej w postaci tabel. Stosując ją należy wybrać najistotniejsze obszary i elementy działalności oraz przeanalizować sytuację wewnątrz, nie zapominając o powiązaniach z otoczeniem. Polega to na zidentyfikowaniu uwarunkowań wewnętrznych i wynikających z otoczenia czynników zewnętrznych, wraz z określeniem ich wpływu na bieżącą oraz przyszłą pozycję organizacji. Silne i słabe strony są przede wszystkim związane z uwarunkowaniami wewnętrznymi i w dużej mierze zależne są od osób będących w organizacji, szanse i zagrożenia dotyczą w zasadzie czynników zewnętrznych. Pewien problem może stanowić rozgraniczenie, w którym momencie mamy do czynienia jeszcze z uwarunkowaniami wewnętrznymi, a kiedy już z zewnętrznymi. Ocena mocnych i silnych stron następuje z uwzględnieniem pewnego stanu odniesienia. Stan obecny ocenia się w wybranej skali, odnosząc się do tego, co powinno być, uwzględniając zmiany w stosunku do stanu minionego. Taka analiza służy badaniu pozytywnego i negatywnego wpływu otoczenia zewnętrznego w stosunku do organizacji, jak i charakteru jej wewnętrznych uwarunkowań, opisując ich wpływ na potencjalny rozwój. Wyraża ona ocenę, co do ewentualnych możliwości jej wzmocnienia bądź osłabienia poprzez uwarunkowania wpływające na nią, pozwalając zaplanować strategię wykorzystującą to, co najlepsze, chroniącą przed zagrożeniami, likwidującą słabości[1].

[1] Red.: Leszek Żabiński: Analiza strategiczna przedsiębiorstwa na potrzeby wyboru strategii rozwoju: za pomocą metody SWOT. Katowice 2000 s. 5-40

Jako że jest to analiza w pewnym sensie subiektywna, tworzona przez ludzi związanych w różny sposób z organizacją, ważne jest uzyskanie w miarę obiektywnego, wręcz krytycznego spojrzenia, co może być najtrudniejszym aspektem takiej oceny. Nie jest to więc zadanie wyłącznie dla jednej osoby ze względu na aspekt obiektywizmu. Wiedza jednej osoby może okazać się niewystarczającym źródłem danych potrzebnych do wykonania takiej analizy. Osoby biorące w niej udział mogą z innej perspektywy dostrzegać konkretne fakty. Nie ma idealnych analiz, nawet dokładna w mniemaniu osób ją tworzących, może przecież zawierać w swoich założeniach pewne błędy. Ważne jest jednak, aby takie analizy powstawały, przybliżają bowiem do właściwych wniosków i działań.

Na samym wstępie, jeszcze przed rozpoczęciem analizy silnych i słabych elementów, istotne jest postawienie sobie pytań, dotyczących analizowanej organizacji[2]. Do podstawowych pytań należą:

- jaka jest sfera jej działalności?
- jakie postawiono przed nią zadania do realizacji?
- jakimi dysponuje środkami finansowymi?
- kto jest klientem docelowym?
- czego klienci oczekują, czy zaspokajane są ich potrzeby?
- jaka jest organizacja pracy?
- czym się wyróżnia na tle podobnych instytucji?
- czy jest innowacyjna?
- jak wygląda współpraca z innymi organizacjami?
- jakie są zauważalne problemy w jej funkcjonowaniu?
- co można usprawnić, aby właściwie się rozwijała?
- jakie czynniki hamują jej rozwój?
- jak kształtuje się sytuacja w branżach, których funkcjonowanie ma przełożenie na jej działalność?
- jak funkcjonuje przepływ informacji?
- w jakich warunkach lokalowych wykonywana jest praca?
- jaki wpływ ma postępujący rozwój technologiczny?
- jaki wpływ mogą mieć stan gospodarki, przepisy prawa, kurs walut, zmiany podatkowe?

W odpowiedzi otrzymuje się zestawienie czterech kategorii analizowanych uwarunkowań, obejmujące zidentyfikowane czynniki, które należy w pierwszym przypadku

[2] Grażyna Gierszewska, Maria Romanowska: Analiza strategiczna przedsiębiorstwa. Warszawa 2007 s. 238

umacniać i rozbudowywać, w drugim ograniczać ich wpływ, w trzecim korzystać z powstających szans, w czwartym przestrzegać się przed ich skutkami[3].

1) Mocne strony, stanowiące o sile organizacji, powinno się rozwijać i doskonalić, ponieważ należycie wykorzystane, będą sprzyjać dalszemu rozwojowi. Należy zastanowić się, czym można się pochwalić? Jakie czynniki przyczyniają się do powodzenia realizacji zamierzeń? Co pozytywnie wyróżnia organizację? Co może korzystnie przyczynić się do jej rozwoju, a w dużej mierze zależne jest od osób w niej działających?

2) Słabe strony to konsekwencja np. niewykorzystywanych możliwości, niewystarczających kwalifikacji i umiejętności, nieodpowiedniej organizacji pracy, należy nad nimi pracować, aby poprzez podejmowane działania wyeliminować ich negatywny wpływ na funkcjonowanie organizacji. Słabości i braki powodują powstawanie problemów i barier ograniczających, a przez to hamują rozwój organizacji. Co ważne, nie należy bać się identyfikowania i diagnozowania słabych stron. Skuteczne ich rozpoznanie jest podstawą takiego opracowania. Im więcej ich zostanie zauważonych, tym większa możliwość ich wyeliminowania, bądź przynajmniej zminimalizowania negatywnego oddziaływania. Ukrywanie słabości nie spowoduje, iż one przestaną istnieć. Wpłynie natomiast na zniekształcenie obrazu analizy, zafałszowując jej dane.

3) Szanse i okazje, stanowiące pozytywne zjawiska w otoczeniu organizacji, mogą korzystnie wpłynąć na organizację, przyczyniając się do właściwego jej funkcjonowania. Wykorzystane we właściwy sposób, stać się mogą pozytywnym impulsem do dalszego rozwoju, jednocześnie osłabiając przy tym występujące zagrożenia, pozwalając na utrzymanie aktualnej pozycji w niesprzyjającej sytuacji.

4) Zagrożenia prawdopodobne lub zaistniałe pochodzą z czynników zewnętrznych, niezależne od organizacji, negatywnie wpływają na możliwości i efekty pracy. Stanowiące bariery hamujące perspektywy dalszego rozwoju, utrudniające realizację zamierzonych celów, np. ograniczenia technologiczne, problemy prawne i finansowe, mogące generować powstanie dodatkowych kosztów funkcjonowania. Poprzez swój negatywny wpływ mogą być przeszkodą w sprawnej działalności, a przez to zagrożeniem w utrzymaniu dotychczasowej pozycji przez organizację.

Analiza SWOT początkowo miała zastosowanie przede wszystkim w takich sferach działalności jak: produkcja, marketing, zarządzanie, bankowość. Z czasem przeniknęła również do instytucji kulturalnych, edukacyjnych, itp., zaczęły wykorzystywać ją także biblioteki uczelni wyższych. Najbardziej znana w naszym środowisku jest analiza przygotowana kilka lat temu przez Bibliotekę Główną Uniwersytetu Medyczne-

[3] Bożena Gajdzik, Barbara Jama: Analiza strategiczna w procesie zarządzania przedsiębiorstwem. Gliwice 2010 s. 122-132

go w Gdańsku[4]. Dotychczasowe analizy opracowywane w uniwersyteckich środowiskach bibliotecznych dotyczyły zagadnień instytucji Biblioteki jako całości i omawiały wszystkie aspekty działalności i funkcjonowania Biblioteki danej uczelni[5].

Przedmiotem naszej analizy stała się jedna z podstawowych funkcji Biblioteki, czyli gromadzenie rozumiane w szerokim aspekcie prowadzonej polityki budowania zasobu. Analiza dotyczy przede wszystkim takich zagadnień, jak: tworzenie, rozwijanie i uzupełnianie księgozbioru zgodnie z przyjętą specjalizacją, przy uwzględnieniu obecnych i przyszłych potrzeb czytelniczych zarówno w aspekcie księgozbioru drukowanego, jak i zasobów elektronicznych oraz organizowania dostępu do tych źródeł.

W analizie przyjęto skalę punktową od 0 do 5[6]. Przy silnych stronach i szansach założono, że im wyższa wartość przyznanych punktów, tym bardziej pozytywna ocena danego czynnika. Natomiast w przypadku słabych stron i zagrożeń przyjęto, iż wyższa ocena punktowa określa większe zagrożenie zjawiskami negatywnymi i niebezpiecznymi dla prawidłowego funkcjonowania organizacji.

Analizę rozpoczęto od mocnych stron gromadzenia, które przedstawia załączona tabela.

Dostępność miejsca w magazynie	5
Warunki lokalowe do codziennej pracy	4
Zgodność zbiorów z profilem kształcenia jako kryterium trafności doboru źródeł	4
Znajomość potencjalnych potrzeb i zainteresowań środowiska uczelnianego	3
Współpraca z innymi działami Biblioteki i jednostkami uczelnianymi w zakresie gromadzenia	3
Dostosowywanie księgozbioru do nowych kierunków kształcenia medycznego	3
Gromadzenie publikacji kadry naukowej Uczelni	4
Archiwizacja prac doktorskich oraz habilitacyjnych absolwentów i pracowników Uniwersytetu	4
Stały monitoring rynku wydawniczego i dystrybucyjnego	4
Kontrola wpływu czasopism zagranicznych	4
Centralny zakup dla jednostek organizacyjnych Uniwersytetu	3
System centralnej ewidencji wpływów	4
Szkolenia kadry pracującej	3

[4] Kierunki rozwoju Biblioteki Głównej AMG w latach 2005-2010. Gdańsk 2005. Dostępny w Internecie: http://biblioteka.gumed.edu.pl/?strona=63

[5] Damian Wojciński: Bilans SWOT jako ocena pozycji strategicznej, na przykładzie Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu. *Biblioteka* 2006 nr 10 s. 175-183

[6] Zdzisław Pierścionek: Zarządzanie strategiczne w przedsiębiorstwie. Warszawa 2011 s. 137

Najmocniejszym atutem jest nowy obiekt Biblioteki Głównej z przestronnym magazynem, którego powierzchnia jest ponad trzykrotnie większa w porównaniu z poprzednią siedzibą. Tak więc o dostępność miejsca dla powiększania zbiorów nie należy się martwić. Pozwala to chociażby na gromadzenie w pełnym zakresie dubletów czasopism.

Nowy budynek zapewnia w codziennej pracy jasne pomieszczenia, z dziennym światłem przez większość dnia. Pokoje pracy wyposażone są w nowoczesne i ergonomiczne meble. Przestrzeń gwarantuje dogodne warunki do poruszania się, co jest istotne przy transporcie książek i czasopism.

Gromadzenie zbiorów odbywa się zgodnie z profilem kształcenia w Uniwersytecie Medycznym. Jest to podstawowe kryterium stosowane podczas zakupów. Na bieżąco obserwowane i analizowane jest wykorzystanie księgozbioru w czytelniach i wypożyczalni z wolnym dostępem do zbiorów. Dział gromadzenia korzysta z szerokiej znajomości tematu i doświadczenia osób z Oddziału Udostępniania Zbiorów, których wiedza oparta jest na codziennym kontakcie z czytelnikiem.

Znajomość rynku wydawnictw medycznych okazuje się istotna podczas uzupełniania księgozbioru lub np. w momencie powstania nowych kierunków kształcenia. Dokonywany jest wtedy dobór odpowiedniej literatury, co w znacznym stopniu ułatwiają wskazówki pracowników dydaktycznych Uczelni.

Szczególnie starannie pozyskiwane są publikacje autorstwa pracowników Uniwersytetu Medycznego. Biblioteka zobowiązana jest do gromadzenia takich prac. Do zbiorów włączane są również wszystkie rozprawy doktorskie i habilitacyjne Uniwersytetu w wersji drukowanej oraz elektronicznej, wraz z pisemną zgodą ich autorów na udostępnienie w Wielkopolskiej Bibliotece Cyfrowej.

Regularnie obserwowany jest rynek wydawniczy. Monitoringiem objęto przede wszystkim wydawnictwa o profilu medycznym, jak również posiadające w ofercie publikacje istotne w procesie dydaktycznym. Na bieżąco sprawdzane są strony internetowe najważniejszych firm dystrybucyjnych i księgarń internetowych, oferujących wydawnictwa medyczne. Dotyczy to nie tylko informacji o nowościach i zapowiedziach, wyszukiwane są także wiadomości o prowadzonych akcjach promocyjnych, przecenach oraz wyprzedażach. Dodatkowe źródło pozyskiwania informacji stanowią newslettery, choć od czasu pojawienia się facebooka można zauważyć rezygnację części wydawców z tej formy przesyłania wiadomości.

Skrupulatnie sprawdzany jest również cotygodniowy wpływ prenumerowanych czasopism zagranicznych w wersji drukowanej. Na bieżąco kontrolowane i wychwytywane są wszelkie braki w ciągłości dostaw poszczególnych tytułów. Zwraca się uwagę nie tylko na powstające braki wcześniejszych numerów, ale także na dłuższe przestoje w dostawach danego czasopisma. Wszelkie niezgodności są na bieżąco monitowane u dostawcy.

Biblioteka prowadzi centralny zakup czasopism i większości książek dla jednostek organizacyjnych Uniwersytetu. Każda zakupiona publikacja musi zostać zaewidencjonowana w systemie bibliotecznym. Nabywane książki i czasopisma ze środków danej jednostki Uniwersytetu są udostępnianie całemu środowisku uczelnianemu. Podstawą systemu ewidencji wpływów są prowadzone dwie księgi akcesyjne: pierwsza dla Biblioteki Głównej wraz z filiami i bibliotekami wydziałowymi, druga dla bibliotek zakładowych. W sumarycznym zestawieniu faktur rejestrowane są wszystkie wpływy dotyczące książek i czasopism. Nie wyklucza się przy tym samodzielnych zakupów książek dokonywanych przez pracowników naukowych, szczególnie podczas ich zagranicznych wyjazdów służbowych, udziałów w konferencjach itp.

Aktualna baza lokalowa pozwala na organizowanie różnego rodzaju szkoleń dla pracowników Biblioteki w miejscu pracy. Umożliwia to ich szerszy udział w specjalistycznych szkoleniach, np. ostatnio zorganizowano szkolenie dotyczące wykorzystania bazy Horizon w pracy działu gromadzenia.

Analiza wskazała szczególnie na następujące słabe strony, co ilustruje załączone zestawienie.

Budżet przeznaczony na zakup książek, czasopism i baz	4
Ilość materiałów dydaktycznych wypożyczalni	3
Ograniczenie zjawiska wieloegzemplarzowości tytułów	3
Selektywny zakup nowości wydawniczych	3
Narzędzia informatyczne do badań wykorzystania dostępów, baz, czasopism elektronicznych	4
Stała i systematyczna kontrola dostępów do czasopism elektronicznych	2
Wymiana sprzętu komputerowego ze względu na postęp technologiczny	3

W istotny sposób możliwości funkcjonowania działu gromadzenia determinuje wielkość budżetu posiadanego przez Bibliotekę. Biblioteka dysponuje dość ograniczonym, nawet rzec można umniejszonym, w stosunku do lat ubiegłych, budżetem przeznaczonym na zakupy zbiorów. Takie warunki finansowe wpływają też na ograniczoną liczbę materiałów dydaktycznych dostępnych dla studentów w wypożyczalni. Po części spowodowane to jest również rezygnacją z wieloegzemplarzowości zakupionych publikacji na rzecz księgozbioru prezencyjnego. Brak dostatecznej ilości środków finansowych powoduje także powstanie zjawiska selekcji podczas typowania nowych tytułów do zakupu. Wymusza to konieczność rezygnacji z zakupu niektórych

publikacji. W pierwszej kolejności do zakupu wybierane są publikacje zdecydowanie niezbędne w procesie dydaktycznym.

Słabym punktem wydaje się to, że przy analizie wykorzystania baz i czasopism elektronicznych Biblioteka zmuszona jest do korzystania z danych statystycznych dostarczanych przez wydawców i dostawców baz, być może należy zastanowić się nad stworzeniem uniwersalnego oprogramowania umożliwiającego tworzenie własnych statystyk już na poziomie Uniwersytetu. Takie dane mogą stanowić bardziej miarodajne źródło informacji, niż dane otrzymywane od ich sprzedawców. Pozwoli na wzajemne wymienianie się porównywalnymi analizami między bibliotekami oraz konsultacje, co do pozyskiwania konkretnych baz i czasopism. Środki przeznaczone na dostęp do tych zasobów nie należą do małych, warto więc może zainwestować we własne narzędzie do sprawdzania ich wykorzystania? Niezależne dane mogą być istotne podczas negocjacji cenowych.

Przy dużej liczbie czasopism w wersji elektronicznej udostępnianych użytkownikom za pośrednictwem witryny internetowej Biblioteki, niezbędne jest stałe i systematyczne monitorowanie dostępów do nich. Częste zmiany, jakich dokonują na swoich stronach wydawcy czasopism, mają wpływ na funkcjonalność dostępu do nich. Powstają też problemy z adresem strony, numerem IP identyfikowanym przez wydawców, dostępem do pełnych tekstów.

Postęp technologiczny wymusza korzystanie z nowoczesnego sprzętu i oprogramowania komputerowego. Nie idą za tym niestety odpowiednie środki pieniężne na ten cel. Sprzęt wykorzystywany przy pracy jest więc jakościowo dość zróżnicowany, zdarzają się egzemplarze z „bagażem historii". Komputery ze starszym oprogramowaniem nie zawsze są w stanie obsługiwać pliki w nowych formatach, nie ułatwiając dostępów np. do czasopism on-line.

Analiza pozwoliła dostrzec pojawiające się szanse, co prezentuje załączona lista.

Biblioteka Główna jako centrum kampusu uczelnianego	4
Konkurencja na rynku wydawniczym i dystrybucyjnym w kontekście atrakcyjności ofert	3
Czas realizacji zamówień książek polskich i czasopism	3
Gwarancja sukcesywnej dostawy czasopism w ramach prenumeraty	4
Dezyderaty pracowników naukowych z określonym źródłem płatności	2
Przekazywanie przez Bibliotekę Uniwersytecką UAM do zbiorów Biblioteki książek i czasopism z medycyny w ramach egzemplarza obowiązkowego	3

Rola uczelnianego wydawnictwa w rozbudowie zbiorów	4
Poszerzenie zbiorów o elektroniczne wydania publikacji Uniwersytetu	2
Okresy testowe poprzedzające ewentualne pozyskanie baz	3
Udział w konsorcjach bibliotek	4
Finansowanie przez Ministerstwo dostępów konsorcyjnych i baz - licencja krajowa	4
Polskie e-booki	2
Open Access	3
Wejście do strefy Euro	2
Kurs walut z mocnym złotym	2

Nowa lokalizacja Biblioteki Głównej spowodowała, iż znalazła się ona w centrum kampusu uczelnianego. Jest nadzieja, że już teraz częstsze wizyty osób decyzyjnych Uniwersytetu Medycznego wpłyną pozytywnie na ich opinię o tym, jakie znaczenie w strukturach Uczelni ma dobrze wyposażona Biblioteka z bogatym i aktualnym zasobem.

Zauważalny jest wzrost konkurencyjności na rynku wydawniczym i dystrybucyjnym książki. Zwiększa się przez to atrakcyjność składanych ofert oraz częstotliwość oferowanych promocji. Rabaty promocyjne sięgają czasami nawet do 50% ceny katalogowej. Coraz częściej zdarzają się interesujące przeceny i wyprzedaże tytułów z lat ubiegłych. Pozwala to na uzupełnianie księgozbioru przy mniejszym nakładzie kosztów. Czas dostaw literatury polskiej, realizowanych przez hurtownie, księgarnie internetowe oraz nielicznych wydawców, jest w miarę korzystny dla Biblioteki. Realizacja zamówień trwa najczęściej od 24 do 72 godzin, niekiedy do tygodnia, a dłużej w przypadku wydawnictw nie posiadających umów z firmami kurierskimi. W przypadku czasopism zagranicznych Biblioteka dysponuje roczną umową, zawartą w drodze przetargu, zapewniającą terminowość dostaw prenumerowanych tytułów. Czas ten określają warunki gwarantujące regularne i sukcesywne wysyłanie kolejnych numerów. Biblioteka otrzymuje cotygodniową przesyłkę czasopism, co pozwala na bieżąco aktualizować zbiory czytelni.

Jak wspomniano wcześniej, wpływają do działu gromadzenia dezyderaty pracowników naukowych. Składane są one w formie pisemnej, z określonym źródłem płatności, najczęściej pochodzącym z badań statutowych, czy grantów. Uzupełniają one zasób, zwłaszcza o literaturę zagraniczną oraz publikacje z innych dziedzin, m.in. statystyki, informatyki, socjologii, historii itp. Do zbiorów przekazywane są również książki

i czasopisma z dziedziny medycyny i nauk pokrewnych, jakie w ramach egzemplarza obowiązkowego otrzymuje Biblioteka Uniwersytecka Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Na podstawie zawartego porozumienia trafiają do Biblioteki publikacje m.in. mniejszych oficyn wydawniczych oraz materiały konferencyjne. Zasoby Biblioteki stale zasilane są poprzez tytuły wydawane przez Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Medycznego im. K. Marcinkowskiego w Poznaniu. Liczba pozyskanych w ten sposób egzemplarzy jest znaczna i satysfakcjonującą dla studentów. Z nadzieją oczekiwane jest też przygotowanie przez wydawnictwo uczelniane elektronicznych wersji wydań książkowych po uprzednim uzyskaniu porozumień z ich autorami.

W przypadku licencji na dostęp do elektronicznych baz, czasopism czy ostatnio e-booków szczególnie istotne dla podjęcia ostatecznej decyzji są dostępy testowe. Pozwalają one na podstawie miesięcznej lub kilkumiesięcznej statystyki określić potencjalne zainteresowanie czytelnicze. Zamieszczanie jednak wszystkiego, co oferują wydawcy i dostawcy na stronie domowej Biblioteki może spowodować efekt przeciwny do zamierzonego. Z jednej strony zbyt duża oferta może nie znaleźć właściwego zainteresowania odbiorców, z drugiej mogą się pojawić naciski na Bibliotekę w celu zakupu oferowanych nowości, bez zadysponowania środków finansowych na ten zakup. Jednak wydaje się, że mimo tych mankamentów jest to właściwy, bezpośredni sposób weryfikacji przydatności oferowanych nam źródeł elektronicznych.

Najlepszym rozwiązaniem przy pozyskiwaniu dostępów elektronicznych jest udział Biblioteki w konsorcjach. Powstały one wobec pojawiania się licznych problemów, zwłaszcza w kwestii wielkości cen źródeł czy kłopotów z ich archiwizacją. Uniwersytet Medyczny w Poznaniu od lat uczestniczy w takich konsorcjach, jak: Springer Link, Elsevier Science, Eifl Direct, Blackwell-Wiley, Karger, Ovid (kolekcja LWW), Cambridge, Oxford. Pozytywnym zjawiskiem stało się na pewnym etapie istnienia konsorcjów współfinansowanie licencji konsorcyjnych przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Kolejnym etapem było, począwszy od 2010 roku w ramach licencji krajowej, całkowite finansowanie przez Ministerstwo wybranych baz (Web of Knowledge, Scopus, Eifl Ebsco), pojedynczych czasopism (Science i Nature), pakietów czasopism (Elsevier Science, Springer Link, Blackwell-Wiley) i książek elektronicznych wydawnictwa Springer. Licencja krajowa, jak dotąd, pozwala na utrzymanie dotychczasowej prenumeraty baz i czasopism. Z nadzieją oczekiwane jest przyjęcie i wdrożenie, jeszcze w tym roku, projektu Ministerstwa w sprawie dotacji przedmiotowych do podręczników akademickich w wersji elektronicznej.

Z dużym zainteresowaniem przyjęto pojawienie się w wersji elektronicznej podręczników i materiałów dydaktycznych, tzw. e-booków. Do niedawna głównie wydawcy zagraniczni zasypywali biblioteki ofertami drogich książek elektronicznych z różnych dziedzin medycyny, z możliwością rocznej prenumeraty bądź nabywania na własność. Najbardziej istotne są jednak podręczniki elektroniczne w języku polskim, np. e-booki

wydawnictwa PZWL. Z interesującą inicjatywą odpowiadającą na zapotrzebowanie studentów i wykładowców wyszło wydawnictwo Elsevier Urban&Partner. Oferuje ono dostęp do licencjonowanego serwisu E-library, zawierającego poczytne podręczniki i materiały edukacyjne.

Dużą szansą dla gromadzenia źródeł elektronicznych jest ruch open-access. Coraz więcej tytułów czasopism, baz i książek pojawia się w otwartym dostępie w Internecie. Po wyszukaniu takich dostępów, linki do nich zamieszczane są na stronie WWW Biblioteki. W ramach otwartego dostępu prace doktorskie i habilitacyjne, powstałe w Uniwersytecie Medycznym, za zgodą ich autorów udostępniane są w Wielkopolskiej Bibliotece Cyfrowej.

Z pewną nadzieją można oczekiwać na wejście Polski do strefy euro. Zapewne wpłynie to na obniżenie cen zagranicznych baz, czasopism i książek. Może ograniczyć wpływ wahań wartości walut na wielkość cen. Uniknie się też konieczności przeliczania ceny z innych walut na złotówkę przy wycenianiu kosztów zakupu. Póki to jednak nie nastąpi, mocny złoty w stosunku do takich walut, jak euro, frank czy dolar będzie miał też pozytywny wpływ na wartość wydawanych środków budżetowych.

Negatywny wpływ na gromadzenie stanowić mogą wymienione poniżej potencjalne zagrożenia.

Zauważalna jest systematyczna tendencja wzrostu cen baz i czasopism. Przy ograniczonych środkach budżetowych coraz wyższe ceny mogą powodować konieczność wyboru i rezygnacji z niektórych tytułów. Należy przy tym zwrócić uwagę, iż licz-

Stały wzrost światowych cen czasopism i baz	3
Wzrost liczby czasopism w postaci tradycyjnej i elektronicznej	2
Archiwizacja czasopism elektronicznych	3
Coroczny przetarg na prenumeratę czasopism i licencję na dostęp do baz	3
Formy płatności stosowane przez wydawców i dostawców	2
Czas realizacji zamówień książek obcojęzycznych	4
Wartość stawki VAT na książki, czasopisma, bazy	3
Środki finansowe przeznaczone na zakupy zbiorów	4
Kryzys gospodarczy i spadek PKB	4
Niestabilny kurs walut	2

ba czasopism naukowych cały czas wzrasta, powstają nowe wydawnictwa zarówno w wersji drukowanej, jak i elektronicznej. Dodatkowym problemem staje się kwestia archiwizacji publikacji elektronicznych. Po przejściu z wersji drukowanej wyłącznie na elektroniczną, w chwili rezygnacji z prenumeraty Biblioteka pozbawia się dostępu do archiwum czasopisma. Zapewnienie dostępu do archiwum elektronicznego wymusza dodatkową opłatę. Przy rezygnacji z prenumeraty drukowanej pozostają w zasobach roczniki archiwalne. Przejście z prenumeraty drukowanej na wyłącznie elektroniczną jest korzystne cenowo, ale rodzi zagrożenia związane z brakiem archiwizacji. Ustawa o zamówieniach publicznych wymusza coroczny przetarg, dając możliwość składania ofert wielu firmom. W efekcie daje to potencjalną konieczność współpracy co roku z innym dostawcą. Przy zmianie dostawcy mogą powstać dodatkowe trudności. W okresie przejściowym, obejmującym wejście w życie umowy z nowym dostawcą, istnieje ryzyko wystąpienia przerwy w dostępie do pełnych tekstów czasopism w wersji elektronicznej. Mogą wystąpić również okresowe problemy w ciągłości i regularności dostaw czasopism drukowanych.

Dotychczas rzadko stosowana forma płatności na podstawie faktury pro forma, wymuszająca zapłatę wartości zamówienia jeszcze przed jego zrealizowaniem, staje się częstszym warunkiem stawianym przez dostawców. Przez niektórych wydawców czasopism została wprowadzona natomiast zasada osobnego fakturowania każdego numeru ukazującego się czasopisma. Skutkuje to znacznym przyrostem faktur, powodując dodatkowe czynności związane z ich ewidencją. Przy zakupie literatury zagranicznej znacznym utrudnieniem jest czas sprowadzenia takich publikacji. Szczególnie istotne jest to przy realizacji zamówień wynikających z uprzednio otrzymanych dezyderatów pracowników naukowych. Przy niemal standardowej informacji na stronach internetowych dostawców, mówiącej o okresie od trzech do sześciu tygodni, w wielu przypadkach trwa to o wiele dłużej.

Na wielkość cen książek w bezpośredni sposób wpłynął dodatkowo fakt odejścia od zerowej stawki VAT i wprowadzenia wyższej. Co pewien czas słychać też głosy o konieczności podwyższenia obowiązujących obecnie stawek. Niestety, nie musi przekładać się to na wzrost dotacji z przeznaczeniem na naukę, a więc i na zakup potrzebnych źródeł przez Bibliotekę. Można się liczyć z tym, iż hasło kryzysu gospodarczego, funkcjonujące i odmieniane przez wszelkie przypadki przez media, już zanim faktycznie wpłynął on na spowolnienie gospodarki, spowoduje ograniczenie przyznawanych środków uczelniom, jakie w efekcie później mogą trafić do Biblioteki z przeznaczeniem na gromadzenie. Kryzys gospodarczy może przyczynić się również do spadku wartości złotego oraz niekorzystnego kursu walut przeliczeniowych przy transakcjach zagranicznych, co jeszcze umniejszy wartość otrzymywanych przez Bibliotekę środków finansowych.

Kolejnym krokiem w analizie jest sporządzenie syntezy, która pozwoli określić tzw. strategiczną sytuację organizacji. Dokonuje się tego stosując przeliczenia, porównujące wartość silnych i mocnych stron oraz okazji i zagrożeń. Uzyska się ocenę obecnej pozycji, na podstawie której uwidoczni się możliwa do realizacji strategia na przyszłość. Możliwe są cztery warianty pozycji strategicznej[7]:

- agresywna maxi-maxi: dominujące mocne strony przy przewadze sprzyjających uwarunkowań otoczenia, zapewniające dalszy rozwój
- konserwatywna maxi-mini: konieczność wykorzystania górujących stron mocnych nad słabymi w celu ograniczenia przeważającego negatywnego wpływu czynników zewnętrznych
- konkurencyjna mini-maxi: wyeliminowanie, ograniczenie przeważających uchybień w organizacji przy wykorzystaniu dominacji pozytywnych zjawisk w jej otoczeniu
- defensywna mini-mini: ograniczone możliwości rozwojowe spowodowane przewagą słabych stron i zagrożeń zewnętrznych, zmuszające do zastanowienia się nad stanem obecnym i przyszłością

W wyniku podsumowania danych punktowych powstały wartości ogólne. Wartość maksymalną stanowi suma ocen danego uwarunkowania, jaką można osiągnąć otrzymując za każdy czynnik pięć punktów. Po przeliczeniu tych wartości w stosunku do maksymalnej wartości danej kategorii otrzymano procentowy parametr.

Uwarunkowania	Wartość punktowa	Wartość maksymalna	Procentowy parametr
Mocne	48	65	73,85%
Słabe	22	35	62,86%
Szanse	45	75	60,00%
Zagrożenia	30	50	60,00%

Z porównania uzyskanych danych wynika, iż mocne strony dominują nad słabymi. Natomiast szanse i zagrożenia znajdują się na tym samym poziomie. Oznacza to, iż proces gromadzenia zajmuje obecnie pozycję strategiczną na pograniczu agresywnej maxi-maxi i konserwatywnej maxi-mini. Należy więc założyć, iż proces gromadzenia w Bibliotece, w kontekście występujących uwarunkowań wewnętrznych znajduje się w fazie stopniowego rozwoju. Natomiast wpływ czynników zewnętrznych jest trudniejszy do zidentyfikowania. Można przyjąć, iż identyczny parametr sugeruje pewien

[7] Krzysztof Obłój: Strategia organizacji. Warszawa 2007 s.337-338

stan przejściowy. Być może decydujący wpływ na to, czy przeważą szanse czy zagrożenia będą miały skutki kryzysu gospodarczego, na ile zagrożenia z nim związane wpłyną na procesy związane z gromadzeniem.

Analiza stanowi opracowanie prezentujące sytuację organizacji w danym czasie. Do niej można opracować plan przyszłych działań. Wnioski wynikające z porównania zawartości tabel powinny określić i wskazać, co może pomóc w realizacji zadań, lub też, co może być przeszkodą, którą należy przezwyciężyć lub zminimalizować w celu osiągnięcia pożądanego rezultatu. Jak należy wykorzystać mocne strony i pojawiające się możliwości, aby ograniczyć skutki rozpoznanych słabości i zagrożeń. Biblioteka ze swej strony może próbować wykorzystać szanse pojawiające się przed gromadzeniem, wzmacniając to, co silne i ograniczając zidentyfikowane słabości. Należy pamiętać, iż każda taka analiza nie ma wariantu ostatecznego. Co pewien czas należy ją bowiem ponownie rozpatrzyć, biorąc przy tym szczególnie pod uwagę uwarunkowania wpływające na zmieniającą się sytuację, w jakiej znajduje się organizacja, w kontekście do poprzedniej takiej analizy.

Bibliografia

Analiza strategiczna przedsiębiorstwa na potrzeby wyboru strategii rozwoju: za pomocą metody SWOT / red. Leszek Żabiński. Katowice 2000

Gajdzik Bożena, Jama Barbara: Analiza strategiczna w procesie zarządzania przedsiębiorstwem. Gliwice 2010

Gierszewska Grażyna, Romanowska Maria: Analiza strategiczna przedsiębiorstwa. Warszawa 2007

Gromadzenie zbiorów – sztuka wyboru. Materiały konferencyjne z II seminarium, Wrocław 23-24.06.2005 r. / red. Henryk Szarski, Danuta Dudziak, Anna Uniejewska. Dostępny w Internecie: http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/grom2/index.php

Jeżerys Beata M.: Metoda SWOT. W: Analiza strategiczna / pod red. Urszuli Gołaszewskiej-Kaczan. Białystok 2000

Kierunki rozwoju Biblioteki Głównej AMG w latach 2005-2010. Gdańsk 2005. Dostępny w Internecie: http://biblioteka.gumed.edu.pl/?strona=63

Łobodzińska Dominika: Analiza SWOT – pierwszy etap w projektowaniu. Dostępny w Internecie: http://mamstartup.pl/commons/1290/analiza-swot

Obłój Krzysztof: Strategia organizacji. Warszawa 2007

Pierścionek Zdzisław: Zarządzanie strategiczne w przedsiębiorstwie. Warszawa 2011

Strategie gromadzenia zbiorów w bibliotekach polskich. Materiały z IV ogólnopolskiej konferencji naukowej, Pobierowo 15-17.09.2011 r. Szczecin 2012 / red. Urszula Ganakowska, Mirosława Różycka. Dostępny w Internecie: http://zbc.ksiaznica.szczecin.pl/dlibra/docmetadata?id=29173

Wojciński Damian: Bilans SWOT jako ocena pozycji strategicznej, na przykładzie Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu. *Biblioteka* 2006 nr 10 s. 175-183

Mgr Joanna Kosicka

Mgr Honorata Padurek

Mgr Maria Sójka-Bursztyn

Poznań – UM

SYSTEMY ZABEZPIECZEŃ ZBIORÓW I ICH WPŁYW NA ORGANIZACJĘ PRACY W NOWOCZESNEJ BIBLIOTECE NA PRZYKŁADZIE BIBLIOTEKI GŁÓWNEJ UNIWERSYTETU MEDYCZNEGO W POZNANIU

Abstract

Modern libraries become more open for readers nowadays. Despite its advantages this fact also causes some threats. The way of protecting library collections depends mostly on the conditions of a particular library and resulting forms of books' lending. A different protection is necessary in case of a free access to library's shelves – whereas traditional books' lending requires different security. The Main Library's of Poznan's University of Medical Sciences transfer to a new building in 2010 and following reorganization of sharing collections, caused a necessity of introducing modern security and identification system. An ideal solution turned out to be a system called RFID – basing on identifying with a help of radio waves.

Streszczenie

Współczesne biblioteki stają się coraz bardziej dostępne dla czytelników. Większa otwartość, oprócz zalet, niesie ze sobą również zagrożenia. Sposób zabezpieczania księgozbioru dyktują przede wszystkim warunki lokalowe i wynikające z nich formy udostępniania księgozbioru. Innych zabezpieczeń wymaga wolny dostęp do półek, innych natomiast udostępnianie tradycyjne. Przeprowadzka Biblioteki Głównej Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu do nowego gmachu w 2010 roku i związana z nią reorganizacja udostępniania zbiorów sprawiła, iż pojawiła się konieczność wprowadzenia nowoczesnego systemu ochrony i identyfikacji zasobów. Idealnym rozwiązaniem okazał się system RFID opierający się na identyfikacji przy pomocy fal radiowych. Stworzenie wolnego dostępu to wyjście naprzeciw oczekiwaniom użytkowników i uaktywnienie księgozbioru. Udostępnianie zbiorów dużej liczbie osób zwiększa jednak ryzyko utraty cennych zbiorów w wyniku kradzieży. Należy więc zrobić wszystko, aby to ryzyko zminimalizować.

Współczesne biblioteki starają się sprostać rosnącym oczekiwaniom i potrzebom użytkowników. Coraz częściej tradycyjna forma udostępniania jest w nich wypierana przez wolny dostęp do zbiorów. Większe otwarcie na użytkownika sprawiło, że biblioteki muszą w odpowiedni sposób zabezpieczać zbiory przed kradzieżą. Na przestrzeni wieków stosowano różne metody, dostosowując je do lokalu zajmowanego przez bibliotekę, dostępnych środków finansowych i postępu technologicznego.

Ochrona zasobów bibliotecznych jest realizowana przede wszystkim przez zabezpieczenia techniczne oraz regulacje organizacyjno-prawne. Do pierwszej grupy zaliczamy urządzenia chroniące przed kradzieżą: od łańcuchów łączących pulpit z oprawą księgi do współczesnych systemów elektronicznych oraz wszelkie środki i metody służące zapobieganiu zużywania się książki, takie jak: oprawy introligatorskie, specjalnie przystosowane magazyny czy zabezpieczenia przeciwpożarowe. Do zabezpieczeń organizacyjno-prawnych należą akty prawne danego państwa, przepisy i zarządzenia jednostek zwierzchnich oraz regulaminy i inne ustalenia opracowane przez same biblioteki.

Przeprowadzka Biblioteki Głównej Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu do nowego gmachu w 2010 roku i związana z nią reorganizacja udostępniania zbiorów sprawiła, iż priorytetem stał się wolny dostęp do księgozbioru. Pojawiła się konieczność wprowadzenia nowoczesnego systemu ochrony i identyfikacji zasobów.

Gmach Biblioteki Głównej Uniwersytetu Medycznego im. K. Marcinkowskiego w Poznaniu (źródło: zbiory własne BG UM)

Zdecydowano się na system firmy Arfido, wykorzystujący identyfikację za pomocą fal radiowych RFID. Udostępnienie zbiorów w nowej formie to wyjście naprzeciw oczekiwaniom użytkowników i bardziej efektywne wykorzystanie księgozbioru. Zwiększa jednak ryzyko utraty cennych zbiorów w wyniku kradzieży. Problem ten jest znany od lat, zmieniają się jednak sposoby zapobiegania dewastacji zbiorów.

Od samego początku istnienia słowa pisanego wszelkie zbiory tekstów (płytki gliniane, zwoje, papirusy, inkunabuły, książki, płyty CD) przedstawiały określoną wartość i zasługiwały na specjalną ochronę. Nie ma konkretnych informacji jak zabezpieczano zbiory archiwów sumeryjskich, podobnie brak danych o sposobach zabezpieczeń bibliotek w Atenach czy Aleksandrii. Na pewno uważano je za szczególnie cenne i wydaje się, że podstawową ochroną było ograniczanie dostępu do nich tylko dla wybranych osób. W Europie średniowiecznej na posiadanie ksiąg pozwolić sobie mogli władcy albo kościoły i zakony. Wyprodukowanie jednej księgi ręcznie pisanej i iluminowanej to często wynik pracy kilkunastu lat. Samo kopiowanie nawet bez iluminacji zajmowało miesiące. Wartość zbiorów była olbrzymia. W czasach, kiedy książki były warte majątek, biblioteka stała się nieodzowną instytucją dla wszystkich, którzy na posiadanie własnych książek nie mogli sobie pozwolić. Cenne zbiory biblioteczne trzeba było więc zabezpieczać przed kradzieżą. Najczęściej stosowano środki mechaniczne – łańcuchy.

Znakomitym przykładem biblioteki „łańcuchowej" w Polsce jest biblioteka w Bazylice Mniejszej p.w. św. Jana Apostoła w Oleśnicy (powstała w XVI wieku)

Biblioteka w Oleśnicy, fot. Edward Niczypor
(źródło: http://olesnica.nienaltowski.net/BibliotekaLancuchowa.htm)

Dzieła chroniono przed kradzieżą za pomocą łańcuchów mocowanych do książek, na końcu których znajdowało się kółko. Zakładano je na drąg, znajdujący się nad stołem czytelniczym. Łańcucha książkowego nie można było odczepić od drąga bez udziału bibliotekarza.

Księgi z łańcuchami, fot. R. Faryś, W. Piechówka
(źródło: http://olesnica.nienaltowski.net/BibliotekaLancuchowa.htm)

Łańcuch nie zawsze chronił księgi, ale strach przed klątwą lub wiecznym potępieniem czasem mógł okazać się wystarczający. Zaklęcia i klątwy przeciw złodziejom ksiąg stanowiły jeden z najbujniej rozwijających się środków prewencyjnych. Stosowane były przez kilka wieków, tworząc interesujący dział literatury. Zadaniem pierwszych klątw było wystraszenie potencjalnego złodzieja poprzez jak najbardziej realistyczne odmalowanie skutków ewentualnego przestępstwa. Jeden z XIII-wiecznych kodeksów, znajdujący się obecnie w British Museum, nosi następującą przestrogę: „Ten który to zabierze, niech umrze, niech go gotują w piekle, niech go krew zaleje i spali gorączka, niech go połamią kołem i powieszą". Klątwy, już w postaci symbolicznie ujętych gróźb, odnaleźć można w exlibrisach. Zazwyczaj przedstawiano na nich wisielca.

Problem dewastacji księgozbiorów nasilił się wraz z upowszechnieniem bibliotek publicznych. Jedną z pierwszych bibliotek poznańskich, której przyszło zmierzyć się z tym problemem, była Biblioteka Raczyńskich w Poznaniu. Została otwarta w 1829 roku i umożliwiała korzystanie ze zbiorów wszystkim zainteresowanym. W statucie

fundator Edward Raczyński pisał: „ (...) Przeznaczeniem Biblioteki Raczyńskich jest aby w czytelni, która w tejże będzie urządzoną, każdy bez różnicy osób w dniach i godzinach oznaczonych miał prawo z niej korzystać". Obowiązek nadzoru nad zbiorami został powierzony pracownikom Biblioteki. Księgozbiór był udostępniany wyłącznie na miejscu. Pożądane przez czytelników książki były zamawiane u bibliotekarza, a yszukiwane przez odźwiernego. W dostępnych źródłach nie ma wzmianek o innych sposobach zabezpieczania księgozbioru. Informacja o wyodrębnieniu pomieszczenia przeznaczonego na szatnię pochodzi z 1928 roku. Z czasem stała się ona obowiązkowa.

We współczesnych polskich bibliotekach wzrost kradzieży książek nasilił się z początkiem lat 90. ubiegłego wieku. Nie są znane dokładne dane, ale z całą pewnością ma to związek z wolnym dostępem do bibliotecznych zbiorów. Można wyodrębnić kilka powodów, dla których czytelnicy kradną lub niszczą zbiory biblioteczne. Należą do nich m. in.:

- wysokie ceny książek
- brak możliwości nabycia książki drogą legalną (brak w sprzedaży)
- niechęć do pracy z książką w bibliotece
- zapał kolekcjonerski
- chęć zysku (starodruki, ryciny itp. mogą mieć dużą wartość)
- zabieranie książek przez roztargnienie.

Mimo zwiększonego ryzyka kradzieży zbiorów, biblioteki – szczególnie naukowe – nie rezygnują z bezpośredniego udostępniania całości lub części swych kolekcji. Podejmują jednak działania pozwalające zabezpieczyć księgozbiór przed kradzieżą.

Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego zmierzyła się z problemem zmiany sposobu zabezpieczenia zbiorów w chwili, gdy zapadła decyzja o przeniesieniu do nowego obiektu. Nowy, spełniający światowe standardy gmach, pozwolił na reorganizację zbiorów i wprowadzenie wolnego dostępu do księgozbioru. Umożliwił też większe otwarcie na użytkownika oraz dostosowanie bibliotecznej przestrzeni do jego potrzeb i oczekiwań.

Zbiory są wykorzystywane przede wszystkim w Czytelni Ogólnej, Czytelni Czasopism, Czytelni Pracowników Nauki, Czytelni Multimedialnej, Kabinach Pracy Indywidualnej i Salach Pracy Zbiorowej. Użytkownicy mogą też korzystać z książek w otwartych przestrzeniach Biblioteki, przy stanowiskach komputerowych oraz na ustawionych w holu kanapach. System RFID umożliwia przemieszczanie się użytkowników z książkami w obrębie całej Biblioteki.

Dotychczasowe metody nie były wystarczające, by w pełni zabezpieczyć zbiory w nowej lokalizacji. Zdecydowano się na dostosowany do nowych warunków, wielowarstwowy model zabezpieczenia zbiorów, którego elementy uzupełniają się wzajemnie.

Biblioteka Główna UMP (źródło: zbiory własne BG UM)

Połączone zostały:

- wykorzystywane dotychczas, lecz dostosowane do nowych potrzeb, środki organizacyjno-prawne
- środki techniczne, polegające na kontroli dostępu do magazynów zamkniętych
- nowe elementy ochrony: monitoring oraz nowoczesny system bezpośredniej ochrony i kontroli księgozbioru RFID – firmy Arfido.

Podstawę do stworzenia systemu ochrony zbiorów stanowi ustawa o bibliotekach. Ona też wskazuje na obowiązek stworzenia regulaminu, który jest elementem organizacyjno-prawnym, regulującym stosunki prawne z użytkownikami, umożliwiającym stworzenie procedur i form korzystania z biblioteki, zabezpieczających jej zbiory. Po przeprowadzce do nowego obiektu regulamin dostosowano do nowych możliwości i zagrożeń.

Jednym z punktów regulaminu porządkowego jest, stanowiący jednocześnie prewencyjny środek zapobiegania kradzieżom, obowiązek korzystania z szatni (Regulamin Porządkowy Biblioteki art. I § 3). Przed wejściem do Biblioteki każdy jej użytkownik zostawia okrycie wierzchnie oraz torby w szatni lub szafkach. Ta powszechnie wykorzystywana przez biblioteki procedura umożliwia utrzymanie na terenie obiektu

porządku oraz zniechęca do świadomego lub nieświadomego wynoszenia materiałów bibliotecznych.

Kontrola dostępu do magazynów zamkniętych również została dostosowana do nowych warunków. Wyznaczono grupę osób, upoważnioną do przebywania w tych pomieszczeniach. Magazyny zamknięte na każdym piętrze posiadają dwa wejścia. Od strony holu są to drzwi zamykane na klucz i tylko upoważnione osoby mogą go pobrać z portierni. Od strony pomieszczeń służbowych są to drzwi zabezpieczone elektronicznie. Odpowiednio zakodowane legitymacje uprawnionych pracowników każdorazowo je odblokowują.

Nowy budynek Biblioteki został wyposażony również w kamery, kontrolujące obszar otwartych przestrzeni. Obraz telewizyjny z kamer kierowany jest bezpośrednio do stanowiska profesjonalnej firmy, zajmującej się ochroną na parterze budynku. Jeden z pracowników ochrony kontroluje cały czas obraz z kamer, wychwytując m.in. niepokojące zachowania użytkowników, mogące skutkować np. kradzieżą. Kamery skierowane są na klatkę schodową oraz windy, obszary w ciągach komunikacyjnych, gdzie kontrola przez pracowników Biblioteki jest ograniczona. Monitoring spełnia też funkcję psychologiczną. Zamontowane w widocznych miejscach kamery stanowią prewencyjny środek przeciw niepożądanym zachowaniom użytkowników.

Najwięcej zmian w pracy Biblioteki wprowadził jednak system bezpośredniej ochrony i zabezpieczenia zbiorów, znajdujących się w wolnym dostępie. Spośród dostępnych na rynku systemów zabezpieczenia księgozbioru wybrany został system radiowy RFID oferowany przez firmę Arfido.

Technologia RFID – to system kontroli i zarządzania oparty na zdalnym odczycie i zapisie danych z wykorzystaniem układów elektronicznych. Identyfikacja przebiega bezdotykowo za pomocą fal radiowych. Zadaniem systemu RFID jest zabezpieczenie zbiorów, usprawnienie pracy w bibliotece i umożliwienie nowoczesnego zarządzania zbiorami bibliotecznymi. System działa na częstotliwości 13,56 MHz i spełnia standardy ISO 15693.

Elementami tego systemu są:

- Etykiety RFID
- Stanowiska kodowania etykiet
- Stanowisko autoryzacji legitymacji
- Stanowiska wypożyczeń i zwrotów przez bibliotekarza
- Wolnostojące stanowiska samodzielnych wypożyczeń
- Wrzutnie do samodzielnych zwrotów (wewnętrzne lub zewnętrzne)
- Bramki detekcyjne
- Urządzenia do kontroli i inwentaryzacji zbiorów (mobilne skontrum)
- Systemy sortujące, taśmociągi, wózki.

Etykieta RFID

Niezbędnym elementem systemu RFID jest specjalna etykieta, zwana transponderem. Etykieta jest samoprzylepna, wykonana z cienkiego papieru. Na jej powierzchni naniesiono ścieżkę indukcyjną i układ elektroniczny (chip), z którego można odczytywać informację za pośrednictwem fal radiowych. Etykietę RFID można zapisywać wielokrotnie, umożliwia wykonanie ponad 100 000 przeprogramowań, posiada też 10-letnią gwarancję. Pamięć etykiety posiada unikalny numer, identyfikujący jednoznacznie książkę w bazie danych systemu zarządzającego zbiorami. Chip wyposażony w pamięć umożliwia wpisanie dodatkowych informacji o pozycji, takich jak sygnatura, pasek kodowy, tytuł, numer inwentarzowy, status (wypożyczona / w bibliotece).

Kodowanie etykiet RFID

Stanowisko kodowania etykiet służy do automatycznego zapisywania danych dotyczących danej pozycji do pamięci wskazanej etykiety RFID. Wprowadzanie danych do etykiety odbywa się dzięki czytnikowi RFID i specjalnej aplikacji zainstalowanej na komputerze.

Stanowiska wypożyczeń i zwrotów przez bibliotekarza

Stacjonarne czytniki RFID, umieszczone w wypożyczalni przy stanowiskach obsługi, identyfikują oraz odczytują dane o wypożyczanych i oddawanych książkach. Jednocześnie może być wypożyczanych kilka książek. Wystarczy zbliżyć wybrane pozycje do czytnika i informacje zostają umieszczone w systemie. W przypadku wypożyczeń i zwrotów książek etykieta zastępuje tradycyjny kod kreskowy, a zabezpieczający pasek magnetyczny integruje procesy identyfikacji, obiegu oraz ochrony książki. Nie ma więc konieczności znalezienia etykiety, jak odbywa się to w przypadku kodów kreskowych, nie trzeba też dezaktywować książek, jak to ma miejsce w przypadku standardowych systemów zabezpieczających.

Wolnostojące stanowiska samodzielnych wypożyczeń

Samoobsługowe wypożyczanie książek możliwe jest dzięki urządzeniu specjalnie zaprojektowanemu z myślą o czytelnikach. Jest to wolnostojące stanowisko, które pozwala użytkownikowi samodzielnie wypożyczać książki, umożliwia dostęp do konta bibliotecznego, informuje o terminach zwrotów i drukuje pokwitowania. Samodzielne wypożyczanie woluminów przez użytkownika wymaga jednorazowej autoryzacji legitymacji w wypożyczalni.

Wrzutnia do samodzielnych zwrotów

Urządzenie umożliwia korzystającym ze zbiorów bibliotecznych oddawanie książek w szybki i łatwy sposób. Samodzielny zwrot przez czytelnika następuje po umiesz-

czeniu książki w komorze wrzutni. Zwrot egzemplarzy następuje poprzez odczytanie zawartości etykiet RFID wklejonych w poszczególne woluminy i dokonanie odpowiednich modyfikacji na koncie czytelnika. Jednocześnie aktywowane zostają zabezpieczenia w etykietach RFID zwracanych egzemplarzy. Dzięki temu zwroty są bardzo wygodne i szybkie, niwelują ewentualne kolejki i oczekiwanie, a czytelnik ma możliwość oddania książek przez całą dobę. Poprzez wrzutnię można zwracać również książki przetrzymywane. Niewątpliwą zaletą jest fakt, że naliczana przez system kara zostaje zatrzymana w momencie zwrotu, nawet wtedy, gdy Wypożyczalnia jest zamknięta.

Stanowisko autoryzacji legitymacji

Korzystanie z wolnostojącego stanowiska samodzielnych wypożyczeń oraz możliwość sprawdzenia konta na stanowisku samodzielnych zwrotów wymaga jednorazowej autoryzacji legitymacji. Na jednym z komputerów w Wypożyczalni zainstalowano specjalną aplikację wraz z panelem kodującym, łączącą system Horizon z systemem RFID. Każda legitymacja, której użytkownik jest zarejestrowany w Horizonie, może zostać zakodowana. Aplikacja łączy dane użytkownika pobrane z systemu Horizon z indywidualnym numerem nadanym przez system RFID i zapisuje je na chipie właściciela legitymacji.

Bramki detekcyjne

Bramki zabezpieczające RFID to anteny nadawczo-odbiorcze, które odczytują dane z etykiety RFID. Podczas przechodzenia czytelnika przez bramkę antena sczytuje informacje z etykiety i przekazuje je do systemu. Zapisane w etykiecie dane o statusie książki uniemożliwiają bezprawne wyniesienie zabezpieczonych pozycji - bramka reaguje świetlnie i dźwiękowo. Bramki ARFIDO współpracują z oprogramowaniem zarządzania zbiorami bibliotecznymi, informując o wynoszonych i wnoszonych książkach. Dyżurujący bibliotekarz ma bieżący podgląd zestawienia materiałów rejestrowanych przez bramki. Pracownik Biblioteki ma możliwość sprawdzenia raportów o alarmach wraz z informacją o autorze, tytule i statusie pozycji. System bramek w technologii RFID pozwala identyfikować jednocześnie nawet do 30 obiektów.

Urządzenia do kontroli i inwentaryzacji zbiorów (mobilne skontrum)

Asystent Arfido to stanowisko służące do bezdotykowej identyfikacji zbiorów składające się z ręcznego czytnika i przenośnego komputera, typu I-PAQ. Urządzenie to pomaga porządkować i kontrolować zbiory biblioteczne bez wyjmowania książek z półki. Odczytanie danych jest łatwe i wygodne - wystarczy przesunąć czytnik wzdłuż regałów bibliotecznych. Asystent Arfido pozwala m.in. na: sprawdzanie statusu książek, sortowanie według sygnatur, przeprowadzanie skontrum zbiorów i tworzenie arkuszy skontrowych, kontrolę porządku na półkach, identyfikację zagubionych pozycji.

System Arfido funkcjonuje w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu od 2010 roku. Trzy lata doświadczeń pozwalają nam dokonać próby oceny jego możliwości.

zalety	wady
wolny dostęp do księgozbioru	błędy przy samodzielnym zwracaniu pozycji zapobieganie: kontrola zwracanych pozycji przez pracowników
bardziej efektywne wykorzystywanie księgozbioru	próby niszczenia/dezaktywacji etykiet zapobieganie: monitoring
zabezpieczenie księgozbioru	dłuższy czas potrzebny na opracowanie poszczególnych pozycji
identyfikacja zbiorów – na etykiecie zostaje zapisana sygnatura, pasek kodowy, tytuł, numer inwentarzowy, status	
ułatwienie skontrum	
usprawnienie procesu wypożyczania i zwrotu przy stanowisku bibliotekarza	
możliwość samodzielnego wypożyczania i zwrotu książek przez użytkownika	
zwrot książek przez wrzutnię skutkuje automatycznym zatrzymaniem naliczania kary za przetrzymane materiały	
natychmiastowa identyfikacja pozycji w momencie uruchomienia alarmu bramek detekcyjnych	
możliwość tworzenia okresowych raportów książek rejestrowanych przez bramki w formacie Excel	

Współczesnym bibliotekom w dążeniu do najskuteczniejszego zabezpieczenia zbiorów przy jednoczesnym zniesieniu ograniczeń w ich udostępnianiu pomaga nowoczesna technologia. Zastosowany w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu system RFID zintegrowany z systemem bibliotecznym Horizon oprócz ochrony zbiorów, istotnie ułatwia i przyspiesza procesy wypożyczania materiałów bibliotecznych, ich zwrotów oraz inwentaryzacji. Głównym celem wprowadzenia systemu RFID było ułatwienie użytkownikowi dostępu do zbiorów. Wprowadzenie wolnego dostępu do zasobów bibliotecznych uaktywniło księgozbiór i uprościło jego wykorzystanie. Teraz czytelnik decyduje, po którą pozycję sięga. Bezpośredni kontakt ze zbiorami pozwala na dowolny wybór materiałów z danej dziedziny. Otwarta forma udostępniania zyskuje wielu zwolenników zarówno wśród bibliotekarzy, jak i użytkowników.

Nie istnieje system, który zabezpiecza zbiory w 100%. Rozwój techniki pozwala jednak w coraz bardziej efektywny sposób zapobiegać dewastacji księgozbiorów. Nie należy jednak zapominać, że żaden system nie sprawdzi się bez udziału człowieka.

Bibliografia

Antoszewski Roman: O pilnowaniu książek. *Kurioza Naukowe* R 12 nr 2755. http://www.antoranz.net/CURIOSA/ZBIOR11/C2750/2755-QZE08072_pilnowanie-ksiazek.HTM [6 VI 2013]

Ewicz Kazimierz: Dzieje Biblioteki w latach 1829 – 1945. W: *Miejska Biblioteka Publiczna imienia Edwarda Raczyńskiego w Poznaniu 1829 – 1979*. Warszawa - Poznań 1979 s. 15–45

Howorka Bolesław: Ochrona zbiorów bibliotecznych w świetle przepisów. *Bibliotekarz* 1999 nr 3 s. 6–8

Materiały reklamowo-informacyjne firmy ARFIDO

Nienałtowski Marek: Biblioteka łańcuchowa. http://olesnica.nienaltowski.net/BibliotekaLancuchowa.htm [6 VI 2013]

Pałysińska Urszula: Zabezpieczenie zbiorów bibliotecznych przed kradzieżą. *EBIB* 2001 nr 6. http://www.ebib.pl/biuletyn-ebib/24/a.php?palysinska [6 VI 2013]

Piotrowicz Aniela: Nowy wizerunek Biblioteki Głównej Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu. *Forum Bibl. Med*. 2010 R3 nr 2 s. 70-84. http://www.bg.umed.lodz.pl/images/stories/wydawnictwa/forum/ForumNr6.pdf [6 VI 2013]

Strona internetowa firmy ARFIDO. http://www.arfido.com/ [6 VI 2013]

Ustawa o bibliotekach z dnia 27 czerwca 1997 r. z późniejszymi zmianami, tekst ujednolicony *Dziennik Ustaw* 2012 poz. 642. http://dziennikustaw.gov.pl/du/2012/642/1 [6 VI 2013]

Zaleski Jan: Systemy zabezpieczenia zbiorów i pomieszczeń w Bibliotece Głównej Politechniki Warszawskiej. W: *Tradycja i Nowoczesność Bibliotek Akademickich. Materiały z Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej, Rzeszów 2005* s. 79-90. http://bur.univ.rzeszow.pl/relacja/ref/zaleski.pdf [6 VI 2013]

Żmigrodzka Kinga: Od łańcuchów do RFID. W: *Stare i nowe w bibliotece. Współpraca czy konkurencja. Konferencja Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego. Materiały konferencyjne. Łódź, 3-5. VI. 2009 r.* s. 171-182. http://bcul.lib.uni.lodz.pl/Content/1883/171-182.pdf [6 VI 2013]

Mgr Mirosława Różycka
Szczecin – USz

BIBLIOTEKA GŁÓWNA UNIWERSYTETU SZCZECIŃSKIEGO

Abstract

The Szczecin University Central Library was founded in 1985. During the subsequent years the organisational structure has been changing, and so have the library's software and hardware. For the last few years the Library's Management have concentrated on centralising the dispersed structure and on developing the KOHA program (introduced in 2007); there have also been undertaken efforts to initiate building a new edifice. The planned edifice would contribute significantly to the functioning of the Central Library, would improve the Library's services and would solve the problem of very limited storing space.

Streszczenie

Biblioteka Główna Uniwersytetu Szczecińskiego powstała w 1985 r. Przez kolejne lata działalności zmieniała się jej struktura organizacyjna, użytkowany system biblioteczny, unowocześnianiu ulegała baza lokalowa. Ostatnie lata to dążenie do centralizacji rozproszonego systemu biblioteczno-informacyjnego, rozbudowa użytkowanego od 2007 r. oprogramowania KOHA, działania na rzecz budowy nowego gmachu. Planowany budynek znacznie przyczyni się do poprawy funkcjonalności przestrzeni Biblioteki Głównej, poprawi jakość usług bibliotecznych i rozwiąże coraz bardziej odczuwalny problem braku powierzchni magazynowych.

1. Powstanie i struktura organizacyjna

Powołanie do życia Uniwersytetu Szczecińskiego Ustawą z dnia 21 VII 1984 r. spowodowało powstanie Biblioteki Głównej Uniwersytetu Szczecińskiego. Jednak dopiero zarządzenie nr 22 Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 15 VII 1985 r. w sprawie struktury organizacyjnej Uniwersytetu Szczecińskiego przypieczętowało powstanie Biblioteki. Zadania jej, na podstawie decyzji wydanej przez Ministra Kultury i Sztuki, uzupełniać miała w pierwszej koncepcji Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. Stanisława Staszica – obecnie Książnica Pomorska. Ostatecznie Zarządzenie nr 31 Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z sierpnia 1985 r. w sprawie statutu Uniwersytetu Szczecińskiego zmieniło te ustalenia. Paragraf 19 statutu, który brzmiał następująco „Biblioteka Główna Uniwersytetu, jako jednostka ogólnoszkol-

na działalności podstawowej o wyodrębnionych zadaniach naukowych, usługowych i dydaktycznych, wraz z innymi bibliotekami Uniwersytetu tworzy jednolity system biblioteczno-informacyjny szkoły”[1]. W tej sytuacji faktycznie w sierpniu 1985 r. rozpoczęła swą działalność Biblioteka Główna Uniwersytetu Szczecińskiego. Powstała ona na bazie Biblioteki Głównej Wyższej Szkoły Pedagogicznej i Biblioteki Ekonomicznej Wydziału Inżynieryjno-Ekonomicznego Transportu Politechniki Szczecińskiej. Przejęła także zbiory Biblioteki IZP - Instytutu Zachodniopomorskiego, oraz zbiory Biblioteki WOKI – Wojewódzkiego Ośrodka Kształcenia Ideologicznego.

Struktura organizacyjna sieci bibliotecznej Uniwersytetu Szczecińskiego w okresie jej powstawania składała się z Biblioteki Głównej oraz

- Biblioteki Wydziału Ekonomicznego,
- Biblioteki Wydziału Matematyki, Fizyki i Chemii,
- Biblioteki Nauk Społecznych,
- Biblioteki Instytutu Prawa i Administracji,
- Biblioteki Instytutu Historii,
- Biblioteki Instytutu Kultury Fizycznej,
- Biblioteki Zakładu Filologii Polskiej,
- Biblioteki Zakładu Filologii Rosyjskiej oraz
- Biblioteki Studium Praktycznej Nauki Języków.

Przez kolejne lata działalności sieci bibliotecznej Uniwersytetu Szczecińskiego jej struktura organizacyjna wielokrotnie ulegała zmianom. W latach początkowych wraz z dynamicznym rozwojem Uniwersytetu Szczecińskiego tworzono kolejne biblioteki, wydziałowe jak i instytutowe czy zakładowe. Z biegiem lat wspomniana tendencja zaczęła się odwracać i kolejne wydziały czy instytuty zaczęły decyzjami administracyjnymi likwidować swoje biblioteki przenosząc ich zbiory do Biblioteki Głównej. Obecnie system biblioteczno-informacyjny Uniwersytetu Szczecińskiego składa się z Biblioteki Głównej i 10 bibliotek sieci:

- Biblioteki Ekonomicznej pracującej na rzecz Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania[2],
- Biblioteki Wydziału Zarządzania i Ekonomiki Usług[3],

[1] Zob.: Uniwersytet Szczeciński. Od inicjatywy do inauguracji (materiały i dokumenty). Wybór i opracowanie Kazimierz Jaskot. Szczecin 1992 s.460, 496, 501

[2] Biblioteka Ekonomiczna należy do systemu biblioteczno-informacyjnego Uniwersytetu Szczecińskiego. Jest najstarszą biblioteką systemu. Powstała 1946 kiedy to utworzona została Akademia Handlowa, najpierw jako oddział uczelni poznańskiej, a następnie od 1948 r. już jako samodzielna uczelnia. W ramach Akademii Handlowej w 1946 r. powstała Biblioteka Ekonomiczna, działająca jako biblioteka główna tej uczelni

[3] Biblioteka ta wkrótce ma się przenieść do nowych, obecnie wyposażanych pomieszczeń SERVICE INTER-LAB Centrum Transferu Wiedzy i Innowacji dla Sektora Usług, jaki powstaje przy Wydziale

- Biblioteki Wydziału Matematyczno-Fizycznego[4],
- Biblioteki Wydziału Prawa i Administracji[5],
- Biblioteki Wydziału Kultury Fizycznej i Promocji Zdrowia[6],
- Biblioteki Humanistycznej[7],
- Biblioteki Wydziału Teologicznego[8],

dwóch bibliotek działających na rzecz Wydziału Filologicznego:

- Biblioteki Filologicznej[9],
- Biblioteki Instytutu Filologii Germańskiej[10],oraz
- Biblioteki Akademickiego Centrum Kształcenia Językowego[11].

Biblioteka Główna Uniwersytetu Szczecińskiego z jednej strony pełni rolę biblioteki centralnej z drugiej zaś biblioteki wydziałowej dla dwóch wydziałów Uniwersytetu: Wydziału Nauk o Ziemi i Wydziału Biologii. Struktura jej, składa się z następujących oddziałów i sekcji:

- Oddział Wypożyczalni Miejscowej,
- Oddział Czytelni,
- Oddział Informacji Naukowej,
- Oddział Bibliometrii i Centrum Informacji i Dokumentacji Europejskiej,
- Oddział Gromadzenia i Uzupełniania Zbiorów,
- Oddział Opracowania Zbiorów,
- Oddział ds. Komputeryzacji,
- Sekcja Wypożyczeń Międzybibliotecznych,
- Sekcja Zbiorów Specjalnych,

[4] Biblioteka ta jest kontynuacją Biblioteki Wydziału Matematyki, Fizyki i Chemii

[5] Po utworzeniu Wydziału Prawa i Administracji dotychczasowa Biblioteka instytutowa została przekształcona w Bibliotekę Wydziału Prawa i Administracji

[6] 27 I 2011 roku z Wydziału Nauk Przyrodniczych wydzielono Wydział Kultury Fizycznej i Promocji Zdrowia. Dotychczasowa Biblioteka Instytutu Kultury Fizycznej została przekształcona w Bibliotekę Wydziału Kultury Fizycznej i Promocji Zdrowia

[7] W październiku 2007 r. dokonano podziału Wydziału Humanistycznego na Wydział Humanistyczny i Wydział Filologiczny. Tworzona w latach 2004-2005 Biblioteka stała się Biblioteką wydziałową dla Wydziału Humanistycznego. Biblioteka ta przejęła zbiory Biblioteki Nauk Społecznych

[8] Z końcem 2004 r. na Uniwersytecie Szczecińskim utworzono Wydział Teologiczny i wówczas dotychczasowo działająca Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego stała się Biblioteką Wydziału Teologicznego

[9] Biblioteka ta powstała 1 X 2013 roku z połączenie Biblioteki Filologii Polskiej i Słowiańskiej i Biblioteki Języków Obcych

[10] Wraz z utworzeniem na Uniwersytecie Szczecińskim Instytutu Filologii Germańskiej utworzono Bibliotekę działającą na jego potrzeby

[11] Biblioteka ta powstała na bazie zbiorów przejętej przez Uniwersytet Szczeciński Biblioteki British Council oraz depozytów zbiorów Alliance Français. Działa ona nie tylko na rzecz całego środowiska akademickiego miasta ale również na rzecz mieszkańców Szczecina

2. Kadra

System biblioteczno-informacyjny Uniwersytetu Szczecińskiego zatrudnia obecnie 108 pracowników na 106,5 etatach z czego w działalności podstawowej pracuje 95 osób, administracji - 2 osoby, obsługa budynku to 7 osób. Biblioteka zatrudnia także 4 informatyków na 3,5 etatu. Wykształcenie bibliotekarskie posiada 81 osób, wyższe bibliotekarskie 65 osób.

W związku ze zmniejszającą się liczbą studentów, spada także liczba odwiedzin przy utrzymującym się poziomie udostępnianych zbiorów. W nowej sytuacji liczba pracowników w działalności podstawowej ulega stopniowemu zmniejszeniu poprzez nieodtwarzanie etatów osób przechodzących na emeryturę.

3. Zbiory

Wspomniane wcześniej Zarządzenie nr 31 Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 31 sierpnia 1985 r. spowodowało, że tworząca się Biblioteka Główna Uniwersytetu Szczecińskiego przejęła zbiory bibliotek na bazie których powstała[12]. Otrzymywała także liczne dary od instytucji i osób fizycznych, między innym od prof. Jerzego Dittmara z Argentyny. Wspomnieć warto o dużym darze czasopism dewizowych z Biblioteki Instytutu Biologii im. M. Nenckiego.

Stan zbiorów Biblioteki Głównej na koniec 1985 r. liczył łącznie 452 355 jedn. inw. materiałów bibliotecznych. Zarejestrowanych był wówczas 9 969 czytelników a bibliotekę odwiedziło 95 575 użytkowników, którym udostępniono 398 538 jedn. inw. zbiorów.

We wrześniu 1990 r. władze rektorskie rozpoczęły starania o pozyskanie księgozbioru likwidowanej Biblioteki Akademii Nauk Społecznych w Warszawie (ANS). Starania te nie były łatwe gdyż o zbiory te ubiegała się między innymi Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego i Książnica Szczecińska. Ostatecznie w lutym 1991 r. zbiory te przewieziono do Biblioteki Głównej, a 12 marca tego roku podpisano protokół końcowy, który prawomocnie włączył zbiory zlikwidowanej Biblioteki ANS do księgozbioru Biblioteki Głównej Uniwersytetu Szczecińskiego.

Dzięki staraniom profesora Mieczysława Stelmacha w 1998 r. dr Tomasz Niewodniczański podarował Bibliotece Głównej unikatowy zbiór pomeraników złożony ze121 map Pomorza, planów i widokówek Szczecina oraz innych miast pomorskich

Zbiory systemu biblioteczno-informacyjnego Uniwersytetu Szczecińskiego systematycznie powiększały się dzięki dokonywanym zakupom jak oraz napływającym darom. Obecnie stan zbiorów Biblioteki Głównej Uniwersytetu Szczecińskiego (na dzień

[12] Biblioteki Głównej Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Biblioteki Ekonomicznej Wydziału Inżynieryjno-Ekonomicznego Transportu Politechniki Szczecińskiej, Biblioteki Instytutu Zachodniopomorskiego, Biblioteki Wojewódzkiego Ośrodka Kształcenia Ideologicznego

31 XII 2012 r.) wynosi 1086420 jedn. inw. materiałów bibliotecznych. Zarejestrowano 12 334 użytkowników, którzy 305 753 razy odwiedzili bibliotekę korzystając łącznie z 994 913 wol. zbiorów.

Biblioteka Główna Uniwersytetu Szczecińskiego w 2007 r. rozpoczęła współpracę z Centrum NUKAT r. od podpisania porozumienia o tzw. biernej współpracy na mocy, którego Biblioteka mogła pobierać opisy bibliograficzne z bazy NUKAT. Po odbyciu przez pracowników Oddziału Opracowania Zbiorów licznych szkoleń 20 V 2008 roku podpisane zostało porozumienie o tzw. współpracy czynnej. Od tego momentu pracownicy Biblioteki Głównej US mogli przystąpić również do katalogowania i przesyłania sporządzonych przez siebie opisów do centralnego katalogu NUKAT. W 2012 roku skopiowano 5 844 rekordy bibliograficzne.

Biblioteka Główna na koniec 2012 roku posiadała dostęp do 37 baz pełnotekstowych w tym do baz: ATLA+ATLAS, JSTOR, GMID, GENOME RESEARCH, EconLIT, SportDiscus, AIP/APS, EMIS, PROQUEST, IOP Matscinet, Banscope, Amadeus oraz do 8 licencji krajowych: Springer, EBSCO, Science Direct, Nature, Science, Willy, Web of Knowlege, Scopus, wykupiła również dostęp do bazy IBUK- pełnotekstowej bazy książkowej.

4. Komputeryzacja

Komputeryzacja sieci bibliotecznej Uniwersytetu Szczecińskiego rozpoczęła się w 1990 r. kiedy to Biblioteka Główna otrzymała pierwszy mikrokomputer. Kolejne lata to powolny proces komputeryzacji biblioteki. Pozyskane na ten cel fundusze przeznaczono na zakup sprzętu pozwalającego na eksploatację baz danych na dyskach optycznych[13].

W 1993 r. rozpoczęto użytkowanie własnego, tworzonego pod dyktando pracowników biblioteki systemu bibliotecznego BIBLIO-INFO. W 1995 r. Biblioteka Główna dysponowała 11 komputerowymi stanowiskami roboczymi, które pracowały w sieci Novell. Użytkowany w Bibliotece Głównej system był lokalny nie współpracującym z innymi systemami użytkowanymi w Szczecinie i kraju co nie dawało możliwości wprowadzenia pełnej komputeryzacji biblioteki. W listopadzie 2000 r. dzięki wspólnemu projektowi z Politechnika Szczecińską i Pomorską Akademią Medyczną i Wyższą Szkołą Morską uzyskano fundusze z Fundacji Batorego i zakupiono system ALEPH[14]. Jednak z powodu ograniczonych finansów w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Szczecińskiego system ten nie został rozwinięty. Latem 2006 r. użytkowany system BIBLI-INFO ze względu na zbyt dużą ilość danych przestał funkcjonować. Biblioteka zdecydowała się na implementację nowozelandzkiego systemu Open Access o nazwie

13 Uniwersytet Szczeciński. Informator. Szczecin. 1995 s. 27

14 Mirosława Różycka: Humanistyczne biblioteki akademickie Szczecina. *Bibliotekarz Zachodniopomorski* 2006 nr 1 s. 13

KOHA. Prace rozpoczęły się w październiku 2006 r.. Na koniec 2007 r. w systemie KOHA znajdowało się: 123 737 opisów bibliograficznych, 325 606 opisów egzemplarzy, 17 790 rekordów czytelników. Do nowego systemu przeniesiono także następujące bazy: PUBLI (bibliografia pracowników US – 15 542 rekordy), UNION (baza CIDE – 7360 rekordy), zbiory Biblioteki Wydziału Teologicznego – 31 276 rekordy, IKF (baza artykułów z czasopism o tematyce sportowej – 5 583 rekordy), Dysertacje – 434 rekordy, Zbiory Specjalne – 1 269 rekordy, Pedagogika – 402 rekordy, Germanistyka – 1 373 rekordy, Matematyka i Fizyka – 1 082 rekordy. System biblioteczno-informacyjnym Uniwersytetu Szczecińskiego na koniec 2007 r. obsługiwało 228 komputerów, wszystkie z dostępem do Internetu, w tym 157 dla użytkowników[15].

Oprogramowanie KOHA jest nadal rozwijane, dostosowywane do indywidualnych potrzeb i specyfiki Biblioteki Głównej Uniwersytetu Szczecińskiego. Wszystkie prace wykonywali i nadal wykonują pracownicy Biblioteki – bibliotekarze i zatrudnieni informatycy. Część prac udało się wykonać dzięki dofinansowaniu MNiSW ze

Strona główna Biblioteki Głównej Uniwersytetu Szczecińskiego prowadzono w systemie bibliotecznym KOHA

[15] Wszystkie dane zaczerpnięte zostały ze Sprawozdania z pracy Oddziału do Spraw Komputeryzacji Biblioteki w 2007 roku.

środków na Działalność Upowszechniającą Naukę. W sumie podjęta praca była bardzo żmudna i wymagała zarówno od informatyków jak i pracowników wielkiego zaangażowania i poświęcenia. Obecnie w systemie KOHA działają następujące moduły: katalog główny, moduł gromadzenia wydawnictw zwartych, opracowania, moduł czytelnik, wypożyczenia, wypożyczenia międzybiblioteczne, baza publikacji pracowników Uniwersytetu Szczecińskiego, a także bazy lokalne.

Dodatkowo w systemie uruchomiono ewidencję czasu pracy pracowników najpierw Biblioteki Głównej a obecnie prawie wszystkich bibliotek systemu. W 2012 r. uruchomiona została Biblioteka Cyfrowa. Dokonywano także bieżących poprawek wynikających ze współpracy z NUKAT oraz wdrożono moduł automatycznego naliczania opłat za niezwrócone w terminie materiały biblioteczne.

Również w 2012 r. użytkownicy otrzymali możliwość przeszukiwania katalogu kartkowego przez Internet. Skanowanie kart katalogowych wykonane zostało ze środków MNiSW z DUN-ów.

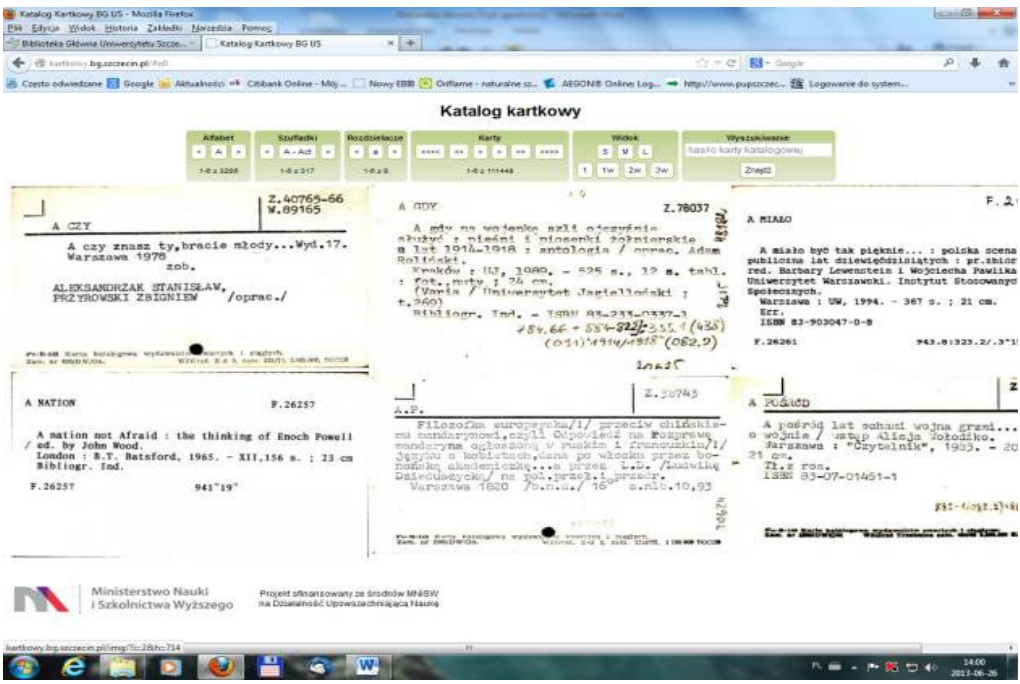

Zeskanowany katalog kartkowy zbiorów, które nie zostały poddane retrokonwersji.

Na koniec 2012 roku w systemie KOHA znajdowało się 174 936 opisów bibliograficznych, 423 438 opisów egzemplarzy, 12 061 rekordów czytelników. Dodatkowo w bazie PUBLI zarejestrowanych jest 27 467 rekordów, w bazie CIDE UNION 11 598 rekordów. W zbiorach Biblioteki Wydziału Teologicznego – 60 817 rekordów, IKF (baza artykułów z czasopism o tematyce sportowej) – 8 914 rekordów. Ponadto w systemie znajdują się baz: Dysertacje – 434 rekordy, Zbiory Specjalne – 4 510 rekordów, Pedagogika – zastąpiona Bazą Humanistyczną - 1 744 rekordy, Germanistyka – 5 263 rekordy, Matematyka i Fizyka – 3 737 rekordów. Wreszcie w katalogu znajduję się także 43 406 hasła KHW. System biblioteczno-informacyjnym Uniwersytetu Szczecińskiego na koniec 2012 roku obsługiwały 254 komputery, z dostępem do Internetu 219, w tym 130 dla użytkowników.

5. Baza lokalowa

Tworząca się Biblioteka Główna Uniwersytetu Szczecińskiego przejęła budynki Biblioteki Głównej Wyższej Szkoły Pedagogicznej. Szybko powiększające się liczba czytelników oraz rosnąca ilość zbiorów w bardzo krótkim czasie spowodowały trudności lokalowe. W roku akademickim 1990/1991 dobudowano do budynku biblioteki przy ul. Mickiewicza 16 poddasze. W listopadzie 1990 r., decyzją Kolegium Rektorskiego, Biblioteka Główna otrzymała parter, część pierwszego pietra i piwnice w budynku przy ul. Tarczyńskiego 1, natomiast w grudniu nastąpił odbiór zaadoptowanej części strych budynku przy ul. Mickiewicza 16 o powierzchni ok. 200 m². Tym samym zakończył się trwający 3 lata okres remontu a zarazem okres działalności Biblioteki Głównej w bardzo trudnych warunkach.

W 1995 r. na potrzeby Biblioteki głównej dokonano adaptacji pomieszczeń przekazanego gmachu byłego Studium Wojskowego. Pomieszczenia te w znaczny stopniu poprawiły sytuacje magazynową Biblioteki Głównej. Już wówczas zrodziła się koncepcja przekazania na potrzeby Biblioteki całego gmachu przy ul. Tarczyńskiego 1, który znacznie poprawiłby warunki udostępniania i korzystania z jej zbiorów[16]. Sprawa ta znalazła swój finał swój w 1997 r. gdy władze uczelni podjęły decyzję o przekazaniu na potrzeby Biblioteki Głównej całego budynku przy ul. Tarczyńskiego 1. Remont kapitalny rozpoczęto w 1998 r., a ukończono w październiku 2001 r. Oba budynki połączono w jeden kompleks.

[16] Sprawozdanie Rektora z działalności Uniwersytetu Szczecińskiego w roku akademickim 1994/1995 złożone na posiedzeniu Senatu Uniwersytetu Szczecińskiego w dniu 28 września 1995 roku. Szczecin. Wydaw. Uniwersytetu Szczecińskiego. 1995 s.40

Biblioteka Główna. Oba budynki od ul. Tarczyńskiego
Zdjęcie: Urszula Ganakowska

W „nowej części" przy ul. Tarczyńskiego znalazła swoje miejsce Czytelnia Książek, Czytelnia Czasopism, Ośrodek Informacji Naukowej z Czytelnią Multimedialną, Czytelnia Zbiorów Specjalnych, Centrum Informacji i Dokumentacji Europejskiej. Na trzecim piętrze zaplanowane zostały magazyny książek.

W wyremontowanym budynku w grudniu 2002 r. uroczyście otwarto Salę Strumiańską, która otrzymała swój wystrój i charakter dzięki ofiarności Państwa Joanny i Jana Kulmów. W sali tej cyklicznie odbywają się między innymi tzw. Spotkania Strumiańskie, które kierowane są do kadry naukowej, studentów oraz mieszkańców Szczecina. Celem „Spotkań" jest przybliżanie zainteresowanym wybranych wydarzeń z życia społeczno-politycznego oraz prezentacja ich uwarunkowań historycznych. Prelegentami są naukowcy wyższych uczelni, także spoza Szczecina oraz uczestnicy omawianych wydarzeń w kraju i na świecie. Spotkaniom towarzyszą wystawy książek i przedmiotów związanych z daną problematyką. „Spotkania Strumiańskie" odbywają się co miesiąc, w środy po południu, wyłączając przerwę wakacyjną[17].

[17] Mirosława Różycka: Biblioteka jeszcze tradycyjna czy już nowoczesna. W: Tradycja i nowoczesność bibliotek akademickich. Rzeszów 2005

Czytelnia Książek
Zdjęcie: Urszula Ganakowska

Po przewiezieniu zbiorów byłej Biblioteki ANS do magazynów nowo powstałej Biblioteki Humanistycznej, Biblioteka Główna pod koniec 2006 r. opuściła użytkowany budynek byłego Studium Wojskowego.

Użytkowany obecnie kompleks budynków Biblioteki Głównej składający się z dwóch gmachów położonych przy ulicy Tarczyńskiego 1 i Mickiewicza 16 nie spełnia jeszcze wszystkich oczekiwań czytelników i bibliotekarzy. Obecnie najsłabszym elementem z punktu widzenia organizacji pracy i kultury organizacyjnej jest w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Szczecińskiego lokalizacja wypożyczalni książek. Właśnie lokalizacja Wypożyczalni stała się powodem powstania koncepcji wybudowania na zapleczu Biblioteki Głównej budynku, do którego będzie można przenieść Wypożyczalnię wraz ze wszystkimi jej zbiorami. Dzisiaj gotowy jest projekt budowlany oraz przygotowane wszystkie pozwolenia na budowę. Rozpoczęto także rozbiórkę baraku na miejscu, którego ma powstać nowy gmach. Projektowany budynek zgodnie z projektem zostanie połączony z Biblioteką Główną oszklonym przejściem.

Dopiero po zrealizowaniu tych planów będzie można przyjąć, że Biblioteka Główna Uniwersytetu Szczecińskiego posiada funkcjonalny podział przestrzeni, który spowoduje zdecydowaną poprawę warunków korzystania z jej usług.

Wodok ogólny

Wizualizacja planowanego budynku w połączeniu z obecnym kompleksem budynków. Wykonana przez Pracownię Projektową Artop

Obecna powierzchnia wszystkich bibliotek systemu biblioteczno-informacyjnego wynosi 8150 m² . System posiada 760 miejsc dla czytelników w tym 27 miejsc jest przystosowanych dla osób niepełnosprawnych. W Bibliotece Głównej w Oddziale Informacji Naukowej znajduje się specjalne stanowisko dostosowane dla osób z dysfunkcją wzroku.

6. Współpraca krajowa i międzynarodowa oraz działalność naukowa

W 1995 roku Biblioteka Główna Uniwersytetu Szczecińskiego podpisała umowę o współpracy z Biblioteką Uniwersytetu w Rostoku. W ramach tej umowy przez wiele lat biblioteki prowadziły wymianę doświadczeń w rozwiązywaniu problemów bibliotecznych, wymianę wydawnictw i wzajemnych wizyt pracowników obu bibliotek.

W ramach obchodów 50-lecia szkolnictwa wyższego na Pomorzu Zachodnim w 1996 r. Biblioteka Główna wraz z Biblioteką Główną Politechniki Szczecińskiej zorganizowała międzynarodową konferencję nt. „Bibliotekarze i użytkownicy bibliotek w dobie powszechnej komputeryzacji".

W 1999 r. Biblioteka Główna przystąpiła do realizacji projektu TEMPUS JEP „Rozwój zarządzania biblioteką jako część TQM uniwersytetu". Projekt realizowany był

w okresie 1999-2000 wspólnie z bibliotekami: Politechniki Krakowskiej, Akademii Techniczno-Rolniczej w Bydgoszczy, Politechniki Świętokrzyskiej w Kielcach. Uzyskane podczas realizacji projektu fundusze pozwoliły na wymianę części sprzętu komputerowego oraz wyjazdy szkoleniowe pracowników Biblioteki do bibliotek uczelnianych w Londynie, Delft, Atenach.

Również w 1999 r. wspólnie z bibliotekami: Politechniki Szczecińskiej, Pomorskiej Akademii Medycznej, Wyższej Szkoły Morskiej zawiązuje ona formalne porozumienie tworząc Szczeciński Zespół Biblioteczny (SZB). Celem SZB było podejmowanie wspólnych działań na rzecz stworzenia możliwie najlepszych warunków dostępu do wiedzy i informacji dla środowiska naukowego Szczecina. Chodziło między innymi o wspólny zakup oprogramowania bibliotecznego Aleph w celu integracji istniejących baz katalogowych bibliotek będących członkami zespołu i udostępnianie ich w sieci. Współpraca między bibliotekami Szczecina po realizacji ww. zadania na pewien czas została zawieszona. Dopiero w 2004 r. dyrektorzy bibliotek naukowych i publicznych Szczecina postanowili reaktywować współpracę i w dniu 10.05.2005 r. podpisane zostało Szczecińskie Porozumienie Bibliotek (SPB). Głównym celem SPB było wspólne działanie na rzecz poprawy poziomu usług bibliotecznych. Informacja o zawiązaniu SPB rozeszła się szerokim echem po regionie i wiele bibliotek zwróciło się do SPB z pytaniem o możliwości powiększenia obszaru działania Porozumienia na teren całego województwa zachodniopomorskiego. Niemal dwa lata po podpisaniu SPB w dniu 24.04.2007 r. nastąpiło podpisanie Zachodniopomorskiego Porozumienia Bibliotek[18] (ZPB). Do porozumienia przystąpiły biblioteki z Koszalina, Kołobrzegu. Cel działalności pozostał ten sam, zwiększyła się tylko skala działań. W ramach wspólnych prac została zbudowana Zachodniopomorska Biblioteka Cyfrowa „Pomerania", uroczyście otwarta w dniu 08.05.2009 r. Zrealizowano również projekt budowy Zachodniopomorskiego Systemu Informacji Regionalnej i Naukowej - „ZSIReN@", który umożliwia przeszukiwanie zbiorów bibliotecznych na trzech poziomach: Szczecina – RoK@BiSz, regionu – RoK@BiRe i całego kraju – RoK@BiNa.

W ramach zarysowanej współpracy Biblioteki należące do ZPB organizowały liczne konferencje regionalne, środowiskowe, szkolenia, warsztaty, spotkania integracyjne.

Biblioteka Główna Uniwersytetu Szczecińskiego jest organizatorem wielu konferencji środowiskowych jak i ogólnopolskich. W 2005 r. zorganizowana została I ogólnopolską konferencję nt. „Wzorce współpracy bibliotek naukowych w Polsce". Kolejne konferencje organizowane w cyklu 2 – letnim dotyczyły następujących zagadnień: w 2007 r. „Dokąd zmierzamy - książka i jej czytelnik", w 2009 r. – „Zbiory specjalne i regionalia w polskich bibliotekach naukowych i publicznych", w 2011 r. „Strategie

[18] Więcej informacji o działalności porozumienia przeczytać można w artykule A. Łozowskiej: Dwa lata Porozumienia Bibliotek. *Bibliotekarz Zachodniopomorski* 2007 nr 3 s. 5-6

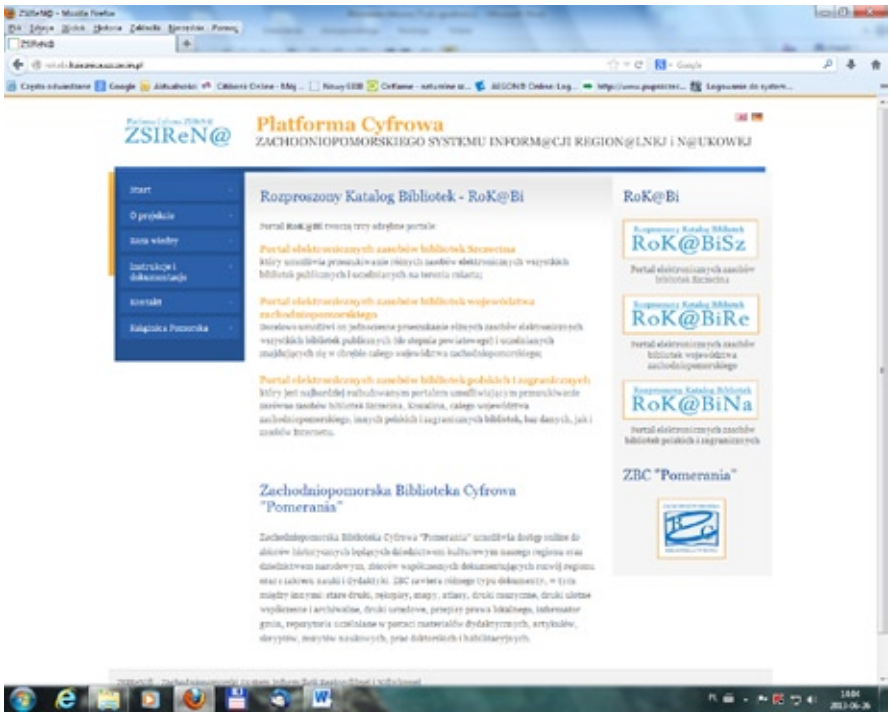

Strona główna Zachodniopomorskiego Systemu Informacji Regionalnej i Naukowej

gromadzenia zbiorów w bibliotekach polskich". W 2011 r. Biblioteka Ekonomiczna[19] zorganizowała konferencję „Polskie biblioteki ekonomiczne: wczoraj-dziś-jutro". W 2013 r. w dniach 18-20 września odbyła się V ogólnopolska konferencja a tematem jej były „Dylematy opracowania".

Pracownicy Biblioteki Uniwersytetu Szczecińskiego corocznie biorą aktywny udział w organizowanym przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich (SBP) Tygodniu Bibliotek, w akcji Cała Polska czyta dzieciom a także regularnie uczestniczą w Zachodniopomorskim Festiwalu Nauki organizując między innymi wystawy i warsztaty cieszące się dużym zainteresowaniem szczególnie młodzieży z klas maturalnych.

Na najbliższe lata najważniejszym do realizacji zadaniem jest budowa wspomnianego nowego gmachu, który nie tylko ułatwi użytkownikom drogę do Wypożyczalni

[19] Biblioteka Ekonomiczna należy do systemu biblioteczno-informacyjnego Uniwersytetu Szczecińskiego. Jest najstarszą biblioteką systemu. Powstała 1946 kiedy to utworzona została Akademia Handlowa, najpierw jako oddział uczelni poznańskiej, a następnie od 1948 r. już jako samodzielna uczelnia. W ramach Akademii Handlowej w 1946 r. powstała Biblioteka Ekonomiczna, działająca jako biblioteka główna tej uczelni

Miejscowej ale również rozwiąże palący obecnie problem braku powierzchni magazynowych. Od chwili przejęcia przez Bibliotekę Główną Biblioteki Pedagogiki i Psychologii oraz Biblioteki Wydziału Nauk Przyrodniczych (obecnie Wydziału Biologii) powierzchnie magazynowe zostały już prawie w 100% wykorzystane.

Również ważnym zadaniem jest dokończenie centralizacji bibliotek. Proces ten prowadzony jest już od kilku lat. Obecnie do włączenia w strukturę Biblioteki Filologicznej pozostała Biblioteka Instytutu Filologii Germańskiej. Zadanie to przewidziane jest do realizacji w 2014 r. podczas letnich wakacji.

Kolejne ważne zadanie do realizacji jest rozbudowa systemu bibliotecznego KOHA o ostatni moduł Gromadzenia i Opracowania Czasopism. Część prac już jest w trakcie realizacji jednak zakończenie tego zadania wymaga jeszcze dużo nakładów pracy zarówno pracowników Oddziału Gromadzenia i Opracowania jak i informatyków zatrudnionych w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Szczecińskiego.

Rozwijana od 2005 r. współpraca środowiska w ramach Zachodniopomorskiego Porozumienia Bibliotek będzie nadal rozwijana, planowane są do realizacji kolejne zadania. Planowane jest zacieśnianie współpracy środowiska bibliotekarzy województwa zachodniopomorskiego ze środowiskiem bibliotekarzy regionu Meklemburgii-Pomorza Przedniego zgodnie z podpisanym w 2013 r. Porozumieniem pomiędzy Zachodniopomorskiego Porozumienia Bibliotek (ZPB) a Landesverband Meclenburg-Vorpommern des Deutschen Bibliotheksverbands (DBV MV). Bibliotekarze obu regionów planują m.in. wspólne budowanie zasobów cyfrowych, współpracę naukową, wzajemne szkolenia jak i integrację środowisk.

Bibliografia

Gaziński Radosław, Różycka Mirosława: Dzieje Biblioteki Uniwersytetu Szczecińskiego. W: Uniwersytet Szczeciński na przełomie wieków i czasów 1985-2010" / red. Włodzimierz Stępiński, Waldemar Tarczyński; Wydawnictwo Naukowe US, Szczecin 2010 s. 539-558

Informacja o pracy Uniwersytetu szczecińskiego w latach 1985-1989 (wybrane problemy). Uniwersytet Szczeciński. Szczecin.1989

Łozowska Anna: Dwa lata pracy Porozumienia Bibliotek. *Bibliotekarz Zachodniopomorski* 2007 nr 3 s. 5-6

Różycka Mirosława: *Szczecińskie Porozumienie Bibliotek. Bibliotekarz Zachodniopomorski* 2005 nr 2/3 s. 47-49

Różycka Mirosława: Humanistyczne biblioteki akademickie Szczecina. *Bibliotekarz Zachodniopomorski* 2006 nr 1 s. 13-21

Różycka Mirosława: Stan i potrzeby Biblioteki Uniwersytetu Szczecińskiego. W: Stan Bibliotek Szczecina. 19 listopada 2004 r., Szczecin 2005 s. 34-38

Uniwersytet Szczeciński. Informator. Szczecin 1995

Uniwersytet Szczeciński. Od inicjatywy do inauguracji (materiały i dokumenty). Wybór i oprac. Kazimierz Jaskot. Szczecin 1992

Mgr Krystyna Piwowarska
Warszawa – CBW

CENTRALNA BIBLIOTEKA WOJSKOWA IM. MARSZAŁKA JÓZEFA PIŁSUDSKIEGO W WARSZAWIE

Abstract

The article presents the history of Central Military Library named Marshal Józef Piłsudski originated in June 1919 in already Independent Poland. Although its numerous and rich collection was completely destroyed during The Second World War, it resumed activity in 1945.The article provides information on the current activities of the Central Military Library. Nowadays Library is not only the institution gathering, storing and lending books but also the place of meetings for young people, combatants, people of civil and military environment. Scientific sessions and conferences books promotions and history lessons take place in the Library.

Streszczenie

Centralna Biblioteka Wojskowa im. Marszałka Józefa Piłsudskiego, główna książnica sił zbrojnych, powołana 13 VI 1919 roku rozkazem Ministra Spraw Wojskowych, jest biblioteką naukową, której zbiory stanowią dziedzictwo narodowe i podlegają szczególnej ochronie. Jest instytucją otwartą, jest warsztatem pracy naukowej dla żołnierzy zawodowych i pracowników wojska oraz wszystkich zainteresowanych zdobywaniem wiedzy. Książnica gromadzi, opracowuje, udostępnia i wieczyście przechowuje polskie piśmiennictwo wojskowe, reprezentatywny wybór piśmiennictwa głównych armii świata oraz najcenniejsze publikacje z wielu dziedzin wiedzy.

Centralna Biblioteka Wojskowa – główna książnica sił zbrojnych – została powołana do życia rozkazem Ministra Spraw Wojskowych 13 VI 1919 roku [1]. Genezę swoją wywodzi od tzw. bibliotek podręcznych, tworzonych w czasie pierwszej wojny światowej, przy instytucjach wojskowych i organizacjach paramilitarnych, a zalążkiem jej księgozbioru była Biblioteka Wojskowa Tymczasowej Rady Stanu w Warszawie, powstała w lutym 1917 roku.

W myśl pierwszych wytycznych CBW stała się głównym warsztatem pracy naukowej całego Wojska Polskiego, a do jej zadań należało gromadzenie, przechowywanie oraz katalogowanie piśmiennictwa wojskowego. Jednocześnie objęła ona nadzór

[1] Dziennik Rozkazów 1919 nr 68 poz. 2213

Budynek Centralnej Biblioteki Wojskowej

merytoryczny i organizacyjny nad tworzonym systemem bibliotekarstwa wojskowego, obejmującym biblioteki podręczne, dziewięć bibliotek okręgowych, kilka specjalnych oraz ponad 300 bibliotek oficerskich w jednostkach wojskowych.

Oprócz wartościowego księgozbioru, z wieloma cymeliami i depozytami, m.in. Biblioteki Rapperswilskiej, Archiwum Biblioteki Batignolskiej, Archiwum Powstania Styczniowego, biblioteka posiadała doskonale zorganizowany warsztat informacyjny w postaci katalogów, kartotek i księgozbiorów podręcznych. Rozpoczęto tworzenie pierwszych w kraju katalogów centralnych: centralnego katalogu militariów w zbiorach bibliotek i archiwów polskich, centralnego katalogu zawartości głównych księgozbiorów bibliotek wojskowych oraz centralnego katalogu czasopism w bibliotekach warszawskich.

Powstała również pierwsza w polskich bibliotekach komórka informacyjna – Oddział Bibliograficzny, przekształcony następnie w Biuro Informacyjne, które rozwinęło szeroką działalność w zakresie opracowywania i publikowania bibliografii wojskowej, udzielania informacji naukowych użytkownikom wojskowym i cywilnym, popularyzowania piśmiennictwa wojskowego na wystawach okolicznościowych[2]. Działalność

[2] Sprawozdanie z działalności Centralnej Biblioteki Wojskowej za 1924 r. Warszawa 1924 s. 8

wydawnicza, oprócz miesięcznika „*Komunikat Bibliograficzny*", wydawanego od 1921 r., do dziś pod zmienioną w 1974 r. nazwą „*Polska Bibliografia Wojskowa*", objęła „*Wojskowe Wiadomości Bibliograficzne*", „*Nowości Biblioteczne*", „*Przegląd Literatury Historyczno-Wojskowej*" i inne opracowania autorskie w ramach serii „*Wydawnictwa Centralnej Biblioteki Wojskowej*".

Początkowo Biblioteka mieściła się w Pałacu pod Blachą, jednak stały wzrost księgozbioru i rosnące zainteresowanie Książnicą zmuszało do ciągłych zabiegów o nowe pomieszczenia. W kwietniu 1925 r. Biblioteka otrzymała lokal w gmachu Sądów Wojskowych przy Placu Saskim nr 5, a w lipcu 1927 r. w gmachu dawnej Szkoły Podchorążych przy Al. Ujazdowskich 1/3, gdzie pozostawała do września 1939 r.

Umiejscowienie Biblioteki w centrum miasta, w pobliżu instytucji wojskowych i cywilnych, a także Uniwersytetu Warszawskiego, bogaty księgozbiór, doskonały warsztat bibliograficzny oraz fakt ogólnej dostępności sprawiały, iż stałymi czytelnikami byli m.in.: Szymon Askenazy, Wacław Tokarz, Marceli Handelsman, Adam Skałkowski, Julisz Kleiner, Stanisław Pigoń, Stanisław Estreicher, Janusz Gąsiorowski, Stefan Rowecki, Otton Laskowski, Kazimierz Daszkiewicz, Wiktor Kochanowski, Stanisław Konopka, Feliks Libert.

Biblioteka współpracowała z bibliotekami i instytucjami naukowymi, m.in. z Biblioteką Narodową, Biblioteką Uniwersytetu Warszawskiego, Biblioteką Publiczną m. st. Warszawy, Biblioteką Ordynacji Krasińskich na Okólniku, Archiwum Akt Dawnych.

Znakomity dorobek biblioteki całkowicie zniszczyła wojna i okupacja. W pożarze, w dniach 24–27 IX 1939 r., spłonęły niemal wszystkie obiekty biblioteczne. Z księgozbioru liczącego ok. 500 tys. woluminów uratowano ok. 8 tys. i ok. 3 tys. ze zbiorów rapperswilskich. Ocalały księgozbiór umieszczono w Bibliotece Ordynacji Krasińskich przy ul. Okólnik[3].

W rezultacie zniszczeń po Powstaniu Warszawskim i tej placówki oraz niepowodzeniu w ratowaniu dóbr kultury narodowej w tzw. akcji pruszkowskiej (wywiezienia resztek ocalałych zbiorów do warsztatów kolejowych w Pruszkowie pod Warszawą oraz zamurowywania w piwnicach bibliotek warszawskich) – nie udało się uchronić również zbiorów CBW.

Decyzję o odbudowie bibliotekarstwa wojskowego po wojnie, podjęły władze Polskiego Państwa Podziemnego, już w 1943 r. zlecając byłemu dyrektorowi CBW – Marianowi Łodyńskiemu - opracowanie koncepcji nowoczesnego bibliotekarstwa wojskowego. Trwała jeszcze wojna, gdy we wrześniu 1944 r. Naczelne Dowództwo Wojska Polskiego powzięło decyzję o powołaniu do życia Wojskowego Instytutu Na-

[3] Adam Lewak: Straty Biblioteki Raperswilskiej w zbiorach rękopiśmiennych. W: Straty bibliotek i archiwów warszawskich w zakresie źródeł rękopiśmiennych. Warszawa 1955 s. 112-113

ukowo – Wydawniczego. W ramach Instytutu utworzono Wydział Odbudowy Dorobku Kultury Wojskowej, do którego zadań należała również odbudowa bibliotek wojskowych. Najpilniejszą sprawą stała się restytucja CBW, którą powierzono mjr. Tadeuszowi Makowskiemu, mianowanemu 12 VI 1945 r. jej dyrektorem.[4]

Organizację i zadania CBW, w pierwszych powojennych latach, określił tymczasowy statut z 25 IX 1945 r., a jej cele i uprawnienia w stosunku do sieci bibliotek wojskowych – rozkaz Ministra Obrony Narodowej z 7 III 1947 r., zgodnie z którym miała ona stanowić „główny warsztat pracy naukowej całego Wojska Polskiego i instytucję centralną, której podlegają wszystkie biblioteki wojskowe w kraju"[5].

Starania dyrektora i pracowników CBW zmierzały w tym czasie w dwóch kierunkach: odbudowy księgozbioru i uzyskania dla Biblioteki jakiegokolwiek pomieszczenia. Głównym źródłem dopływu książek były zbiory poniemieckie, zbiory uzyskane przez Biuro Międzynarodowej Wymiany przy Bibliotece Narodowej, opuszczone księgozbiory, dary instytucji i osób prywatnych. Biblioteka uzyskała początkowo pomieszczenia w siedzibie Muzeum Wojska Polskiego, następnie we wrześniu 1946 r. przeprowadziła się do pomieszczeń w Wojskowym Instytucie Geograficznym, przy Al. Jerozolimskich 91, a w 1951 r. uzyskała przydział nowego pomieszczenia w budynku przy al. I Armii WP 12 a, pozostając tu aż do 1991 r.

W latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych kontynuowano prace nad odbudową księgozbioru, jego metodycznym opracowaniem, przystąpiono do melioracji katalogów i ich przebudowy z systemu klamrowego na międzynarodowy system kartkowy w oparciu o układ Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiętnej.

Działalność wydawnicza CBW jest jednym z poważniejszych osiągnięć Biblioteki. Oprócz wznowionych w 1957 r. stałych periodycznych wydawnictw, do których należy kwartalnik *Komunikat Bibliograficzny* (obecnie *Polska Bibliografia Wojskowa),* rozpoczęto w latach sześćdziesiątych wydawanie tematycznych bibliografii okolicznościowych i zalecających, katalogów niektórych wystaw, prac związanych z historią CBW oraz dziejami i współczesną organizacją polskich bibliotek wojskowych, które spotykały się z uznaniem licznych środowisk odbiorców w całym kraju.

Mimo ambitnych założeń Biblioteka nie zdołała odzyskać roli instytucji centralnej i koordynatora sieci bibliotekarstwa wojskowego. O jej dalszych losach zadecydowały kolejne zmiany w podporządkowaniu oraz tajny rozkaz Ministra Obrony Narodowej z 28 czerwca 1952 r. o rozformowaniu CBW i unieważnieniu jej etatu.

Dopiero 18 VI 1957 r. reaktywowano ją w dawnym schemacie organizacyjnym i przywrócono rangę samodzielnej biblioteki naukowej, umożliwiając jednocześnie

[4] Marian Łodyński: Pruszkowska akcja zabezpieczania zbiorów bibliotecznych. W: Walka o dobra kultury. Warszawa 1979 s. 266-282; Rozkazy Naczelnego Dowództwa WP, CAW sygn. III.1. 300

[5] Dziennik Rozkazów 1947 nr 6 poz. 62

Magazyn zbiorów specjalnych

wznowienie „Komunikatu Bibliograficznego". Mimo tych pozytywnych zabiegów, CBW trudno było odzyskać dawną wiodącą pozycję w bibliotekarstwie wojskowym[6].

W kolejnych latach, główny wysiłek koncentrowano na pracach związanych z uzupełnianiem księgozbioru, jego opracowywaniem i udostępnianiem oraz na pracach bibliograficznych i wydawniczych. Rozpoczęto też zbieranie materiałów do centralnego katalogu czasopism wojskowych, podjęto tworzenie katalogów specjalnych: starych druków, rękopisów, dokumentów życia społecznego, plakatów, grafiki.

Przeprowadzka w 1991 roku do nowej siedziby, przy ul. Ostrobramskiej 109, stworzyła perspektywę znacznego rozszerzenia działalności biblioteki. Bazę lokalową

[6] Sztab Generalny. Zarząd VI. Rozkazy organizacyjne, CAW, sygn. 1545/73/40, s. 130-131; Sztab Generalny. Zarząd VI. Rozkazy organizacyjne, CAW, sygn. 1545/73/75, s. 112-113

stanowi nowoczesny i funkcjonalny obiekt trzykondygnacyjny, z przestronnymi gabinetami, aulą konferencyjną im. Mariana Łodyńskiego na 400 miejsc, holem wystawienniczym, salą odpraw, dwiema czytelniami, gabinetem metodycznym, sześcioma przestronnymi magazynami, pracownią konserwatorską, reprograficzną, introligatornią, komorą odkażania zbiorów. Nowe czytelnie, większa powierzchnia wystawiennicza, magazynowa i konferencyjna pozwalają na organizowanie konferencji, wystaw, promocji piśmiennictwa zwłaszcza wojskowo-historycznego[7].

Obecnie CBW pełni funkcje biblioteczno-informacyjne, naukowe, konserwatorskie, wydawnicze, instruktorsko-metodyczne, promocyjno-konferencyjne, wystawiennicze, gromadzi, opracowuje, archiwizuje i udostępnia polskie piśmiennictwo wojskowe, reprezentatywny wybór piśmiennictwa głównych armii świata oraz najcenniejsze publikacje z wielu dziedzin wiedzy. Jest jedną z centralnych bibliotek naukowych kraju współtworzącą narodowy zasób biblioteczny, w zakresie nauk wojskowych, sił zbrojnych, techniki wojskowej. Działalność książnicy koncentruje się głównie na realizacji:

- misji naukowej, wynikającej ze statutu biblioteki naukowej, służącej potrzebom nauki i kształcenia, prowadzącej działalność naukowo-badawczą w zakresie nauk wojskowych i bibliotekoznawstwa;
- misji społecznej, Biblioteka jest warsztatem pracy naukowej dla żołnierzy zawodowych i pracowników cywilnych wojska oraz wszystkich zainteresowanym zdobywaniem wiedzy;
- misji ochrony dziedzictwa narodowego, wynikającej z włączenia części zbiorów Biblioteki do narodowego zasobu bibliotecznego (zgodnie z rozporządzeniem Ministra Kultury i Sztuki z dnia 24 listopada 1998 r.).

Centralna Biblioteka Wojskowa jest instytucją otwartą dla wszystkich mieszkańców Warszawy. Jest jedyną biblioteką naukową w dzielnicy Praga – Południe, co dla mieszkańców tej dzielnicy oznacza krótszą i łatwiejszą drogę do książki, a dla biblioteki możliwość upowszechniania treści patriotyczno – obronnych wśród nowych kręgów czytelników.

Z jej księgozbioru (liczącego obecnie – 690 776 jednostek bibliotecznych, w tym: druki zwarte – 323 128, druki ciągłe – 151 136, zbiory specjalne – 168 613 jednostek bibliotecznych) korzysta rocznie ok. 23 tys. czytelników, wypożyczając na miejscu lub na zewnątrz ponad 100 tys. woluminów, w tym licznie gromadzone w bibliotece varsaviana. Książnica zapewnia obsługę informacyjną nie tylko kadrze kierowniczej resortu obrony narodowej, kadrze zawodowej, ale również publicystom, twórcom, badaczom ze środowisk cywilnych i wojskowych. Biblioteka współpracuje z instytucjami naukowymi, kulturalnymi, stowarzyszeniami i organizacjami kombatanckimi

[7] Sprawozdanie z działalności Centralnej Biblioteki Wojskowej za rok 1991. Warszawa 1991 s. 6

Budynek CBW - fot. od strony ogrodu

organizując konferencje naukowe, sympozja, wystawy promujące obronność, wojsko, w tym historię wojskową Warszawy.

Ważne wydarzenia są dokumentowane w postaci m.in. bibliografii i materiałów z konferencji naukowych np.: z okazji pięćdziesiątej rocznicy powstania warszawskiego, jednego z najbardziej dramatycznych epizodów drugiej wojny światowej, opracowano trzytomową bibliografię selektywną, rejestrującą dorobek piśmiennictwa polskiego i obcego, a w latach następnych uzupełniono ją dodatkowo o dwa kolejne tomy.

Uznaniem cieszą się także, kształtujące postawy patriotyczne spotkania dyskusyjne, konkursy, olimpiady wiedzy wojskowej oraz lekcje biblioteczne i historyczne dla młodzieży szkolnej i akademickiej.

Biblioteka jest współorganizatorem szkoleń teoretyczno- metodycznych dla nauczycieli i bibliotekarzy szkół oraz bibliotek warszawskich. Udziela pomocy w zakresie organizacji, form i metod pracy, przeprowadza praktyki doskonalące dla bibliotekarzy bibliotek warszawskich, słuchaczy studiów podyplomowych i pomaturalnych uczelni warszawskich, wspomaga szkoły w przygotowaniu materiałów bibliograficznych, faktograficznych, ilustracyjnych, dotyczących historii i patronów szkół.

W 2007 roku, Decyzją Nr 518/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 9 XI 2007 roku [8]. Centralna Biblioteka Wojskowa otrzymała imię Marszałka Józefa Piłsudskiego. W uroczystości odsłonięcia w holu napisu „Centralna Biblioteka Wojskowa im. Marszałka Józefa Piłsudskiego" uczestniczyli: Marszałek Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej VI kadencji Pan Bronisław Komorowski, poseł na Sejm i wiceprzewodnicząca Sejmowej Komisji Obrony Narodowej Pani Jadwiga Zakrzewska, Podsekretarz Stanu ds. Społecznych i Profesjonalizacji w MON Pani Maria Wągrowska, wnuk Marszałka Józefa Piłsudskiego, Pan Krzysztof Jaraczewski. Uroczystość uświetniła konferencja naukowa „Dziedzictwo myśli strategicznej Józefa Piłsudskiego dla Polski w XXI wieku", opublikowany katalog *Józef Piłsudski w zbiorach specjalnych Centralnej Biblioteki Wojskowej* oraz wystawy „Józef Piłsudski w zbiorach specjalnych CBW" i „Marszałek Józef Piłsudski w tradycji Wojska Polskiego".

Z inicjatywy CBW, powołano w 2008 roku Ogólnopolskie Forum Wojskowych Bibliotek i Ośrodków Informacji Naukowej, którego celem jest podejmowanie wspólnych inicjatyw oraz promowanie działalności bibliotek i ośrodków informacji w Wojsku Polskim. Do Forum obok CBW przystąpiły: Biblioteka Główna Akademii Obrony Narodowej, Biblioteka Główna Wojskowej Akademii Technicznej, biblioteki instytutów naukowych i szkół oficerskich, Biblioteka Główna Wydziału Lekarsko-Wojskowego Uniwersytetu Medycznego w Łodzi oraz biblioteki innych służb mundurowych, Państwowej Straży Pożarnej, Policji, Straży Granicznej oraz Służby Więziennej[9].

Podjęto prace nad uporządkowaniem działalności wojskowych bibliotek naukowych, oświatowych i fachowych w aspekcie prawnym i organizacyjnym. Opracowane i opublikowane zostały Decyzja Nr 209/MON z dnia 8 VI 2011 roku Ministra Obrony Narodowej w sprawie resortowej sieci bibliotecznej oraz Decyzja Nr 382/MON Ministra Obrony Narodowej w sprawie wprowadzenia do użytku *Instrukcji o prowadzeniu działalności wojskowych bibliotek oświatowych.* W przygotowaniu są projekty kolejnych aktów prawnych a mianowicie*: Instrukcji o prowadzeniu działalności w dziedzinie informacji naukowej* oraz *Instrukcji o prowadzeniu działalności wojskowych bibliotek fachowych.*

Mając na celu popularyzację bibliotek wojskowych wchodzących w skład resortowej sieci bibliotecznej podjęto zadanie pn. *System Informacyjno-Biblioteczny Resortowej Sieci Bibliotecznej*. W ramach zadania powstał portal *Resortowa Sieć Biblioteczna Sił Zbrojnych RP* www.rsb.wp.mil.pl), który udostępnia informacje o zasadach działania Sieci, placówkach informacyjnych i ich zasobach oraz bieżących wydarzeniach związanych z bibliotekarstwem wojskowym. W ramach portalu, będzie dostępna możliwość jednoczesnego wyszukiwania w katalogach komputerowych wybranych bibliotek wojskowych (tych, które posiadają oprogramowanie serwera Z39.50).

[8] Dziennik Urzędowy MON 2007, nr 22 poz. 226

[9] Sprawozdanie z działalności Centralnej Biblioteki Wojskowej. Warszawa 2008 s. 6

Kolejnym elementem *Systemu Informacyjno-Bibliotecznego Resortowej Sieci Bibliotecznej* jest *Wojskowa Biblioteka Cyfrowa Zbrojownia*, która została udostępniona czytelnikom w 2012 roku i cieszy się wielką popularnością wśród odbiorców wojskowych i cywilnych.

Centralna Biblioteka Wojskowa idąc z duchem nowoczesności pragnie swoim użytkownikom prezentować najnowsze i najszersze materiały informacyjne. Jest to możliwe m.in. dzięki wdrożeniu w 2009 r. nowego systemu informatyczno-bibliotecznego PROLIB M21 oraz poszerzaniu od 2011 r. oferty dostępnych baz danych.

Wdrożenie nowego systemu informatyczno-bibliotecznego wymagało zmiany organizacji pracy Działu Udostępniania Zbiorów, w którym zostały zainstalowane urządzenia umożliwiające samodzielne wypożyczanie książek znajdujących się w *wolnym dostępie* oklejonych etykietami RFID oraz samodzielny zwrot wszystkich materiałów bibliotecznych wypożyczonych z Biblioteki. Samodzielne wypożyczanie książek odbywa się za pomocą urządzeń SelfCheck (samowypożyczanie) w godzinach pracy Biblioteki. Proces zwrotu książek może odbywać się niezależnie od godzin funkcjonowania Biblioteki, bez konieczności bezpośredniego kontaktu z Działem Udostępniania, przy wykorzystaniu urządzenia BookDrop (wrzutki) zainstalowanej w wejściu do budynku. System automatycznie przyjmuje książkę do zwrotu i dokonuje rozliczenia konta Czytelnika.

Ponieważ system samodzielnego wypożyczania książek cieszył się uznaniem czytelników, postanowiono w styczniu 2012 r. rozszerzyć zakres udostępnianego tym sposobem księgozbioru i dokonać podziału księgozbioru w *wolnym dostępie*, a mianowicie: w Czytelni pozostawiono tzw. Księgozbiór Ogólny oraz 2 działy z zakresu Nauk o Bezpieczeństwie i Nauk o Obronności: biografie, pamiętniki zbiorowe oraz biografie, pamiętnik indywidualne. Pozostałe działy z zakresu Nauk o Bezpieczeństwie i Nauk o Obronności przeniesiono do Ośrodka Informacji Naukowej. Wiązało się to z opracowaniem nowych schematów ustawienia księgozbioru; wyodrębnieniem nowych działów, dokonaniem zmian w opisie bibliograficznym i oznaczeniem woluminów, przeniesieniu całego księgozbioru na nowe miejsca.

W zakresie poszerzania oferty dostępnych baz dla czytelników, to za pośrednictwem CBW istnieje możliwość korzystania z informacji zawartych m.in. w bazach Jane's Defence Equipment & Technology Intelligence Center, EBSCO International Security & Counter Terrorism Reference Center, EBSCO Political Science Complete oraz EBSCO Academic Search Complete (zawierającej dawny moduł Military & Government Collection).

Ponadto, czytelnikom udostępniana jest opracowana w CBW baza Krajowego Centrum Dystrybucji Publikacji NATO STO (NATO Science Technology Information) zawierająca opisy (i w znacznej części pełne teksty) materiałów informacyjnych o międzynarodowych badaniach naukowych z zakresu obronności. Obecnie baza zawiera ok. 8 000 rekordów.

Oferta baz danych dostępnych w CBW jest systematycznie wzbogacana, m.in. o bazy EBSCOhost oraz jedno z najbardziej kompletnych źródeł informacji o sprzęcie, uzbrojeniu i technologiach zbrojeniowych na świecie – bazy Jane's Jane's Defence Equipment Library i Jane's Defence Magazines Library (obecnie wspólnie pod nazwą IHS Jane's Defence Equipment and Technology Intelligence Centre). Jest to źródło szczególnie cenione, zarówno przez środowisko wojskowe jak i cywilne, ze względu na swoją kompletność i aktualność[10].

W ramach misji naukowej, na uwagę zasługuje działalność naukowo-badawcza i wydawnicza**,** która koncentruje się na:

– opracowywaniu kwartalnika *Polska Bibliografia Wojskowa*, opracowaniu bibliografii monotematycznych, np.: *Józef Piłsudski w zbiorach Centralnej Biblioteki Wojskowej im. Marszałka Józefa Piłsudskiego.T.1-3, Zbrodnia katyńska. Bibliografia 1940-2010, Grób Nieznanego Żołnierza. Bibliografia, 10 lat Wojska Polskiego w Afganistanie. Bibliografia selektywna,*

– opracowaniu i wydaniu następujących publikacji: *Wigilie polskiego żołnierza, Generał broni Władysław Eugeniusz Sikorski w zbiorach Centralnej Biblioteki Wojskowej, Od Buzułuku do Pahlevi. Polskie Siły Zbrojne w ZSRR i na Bliskim Wschodzie 1941-1943, Generał Józef Haller w zbiorach Centralnej Biblioteki Wojskowej im. Marszałka Józefa Piłsudskiego, Wesołego Alleluja. Święta Wielkiej Nocy w zbiorach Centralnej Biblioteki Wojskowej*,

– opracowywaniu i wydawaniu materiałów pokonferencyjnych, takich jak: *Wsparcie inżynieryjne w Wielkiej Wojnie z Zakonem Krzyżackim 1409-1411, Ochrona narodowego zasobu bibliotecznego w czasie pokoju, kryzysu i wojny, Patriotyzm współczesnych Polaków.*

Wśród wielu przedsięwzięć realizowanych przez Centralną Bibliotekę Wojskową na szczególną uwagę zasługują konferencje i spotkania popularyzujące działalność Wojska Polskiego w różnych obszarach bezpieczeństwa oraz promocja zbiorów Biblioteki, między innymi w czasie Dni Pragi, Święta Wojska Polskiego oraz Salonu Bibliotek, zorganizowanego w czasie Targów Książki Historycznej w Warszawie przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich i Porozumienie Wydawców Książki Historycznej. Stoiska oraz rozdawane materiały promocyjne CBW, zwłaszcza reprinty materiałów ikonograficznych: plakatów, pocztówek i albumów oraz map cieszyły się wielką popularnością wśród odbiorców.

Działalność Centralnej Biblioteki Wojskowej została wysoko oceniona przez jej użytkowników, Książnica bowiem w maju 1998 roku otrzymała medal „IV Wieki Stołeczności Warszawy". Wygrała również konkurs, zorganizowany przez Polskie Brac-

[10] Sprawozdania z działalności Centralnej Biblioteki Wojskowej za lata 2009-2012. Warszawa 2009-2012

two Kawalerów Gutenberga, na najlepszą bibliotekę warszawską w 2001 r. W 2002 r. Biblioteka odznaczona została najwyższym medalem Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich „BIBLIOTHECA MAGNA PERENNISQUE". Z okazji Jubileuszu 90. rocznicy powołania, w 2009 r. Centralna Biblioteka Wojskowa została odznaczona Złotym Medalem „Zasłużony Kulturze GLORIA ARTIS".

Bogaty księgozbiór, którego stan liczbowy wynosi ogółem 690 776 jednostek bibliotecznych, w tym: druki zwarte (książki) – 323 128 woluminów, czasopisma i druki ciągłe – 151 136 jednostek bibliotecznych oraz zbiory specjalne – 168 613 jednostek bibliotecznych – Biblioteka udostępniła wszystkim zainteresowanym, zgodnie z „Regulaminem Udostępniania Zbiorów Centralnej Biblioteki Wojskowej im. Marszałka Józefa Piłsudskiego". Zbiory udostępniane są na miejscu w Czytelni Głównej, na zewnątrz, w formie wypożyczeń międzybibliotecznych.

Mgr Ewa Nowak
Katowice – SUM

XXXI KONFERENCJA „WYZWANIA WSPÓŁCZESNEGO BIBLIOTEKARZA – GROMADZENIE ZBIORÓW, NOWE TECHNOLOGIE, PRAWO”. KATOWICE – SUM, 16-18 IX 2013 R.

W dniach 16-18 IX 2013 roku odbyła się XXXI konferencja problemowa bibliotek medycznych na temat „Wyzwania współczesnego bibliotekarza – gromadzenie zbiorów, nowe technologie, prawo”. Organizatorem ogólnopolskiej konferencji naukowej była Biblioteka Główna Śląskiego Uniwersytetu Medycznego w Katowicach.

Obrady miały miejsce w Katowicach-Ligocie w auli im. prof. Witolda Zahorskiego.

Patronat honorowy nad konferencją objął JM Rektor Śląskiego Uniwersytetu Medycznego w Katowicach prof. dr hab. Przemysław Jałowiecki.

W Konferencji wzięło udział ponad 70 osób z całej Polski, reprezentujących zarówno medyczne biblioteki akademickie, jak również biblioteki instytutowe.

Istotny był też udział przedstawicieli firm współpracujących z bibliotekami naukowymi, którzy przedstawili nowe rozwiązania technologiczne i informatyczne - ABE-IPS, ALEPH Polska, EBSCO, ELSEVIER URBAN & PARTNER, IBUK, Jacek Lewinson, PROQUEST, Thomson Reuters, Wolters Kluwer Health - Ovid Technologies

Uczestnikom konferencji zaproponowano dyskusję w trzech zakresach tematycznych: gromadzenie zbiorów, nowe technologie w bibliotece oraz prawo w bibliotece.

Program konferencji był następujący (szczegółowy program w załączeniu):

a) Dzień pierwszy

- sesja plenarna obejmująca 8 referatów wygłoszonych przez bibliotekarzy i 6 wystąpień przedstawicieli firm dystrybuujących zagraniczne książki, czasopisma, bazy danych i produkty elektroniczne do ich obsługi

b) Dzień drugi

- zwiedzanie kopalni Guido w Zabrzu, potem sesja plenarna obejmująca 8 referatów wygłoszonych przez bibliotekarzy i 4 wystąpienia przedstawicieli firm j.w.

c) Dzień trzeci

- sesja plenarna obejmująca 3 referaty wygłoszone przez bibliotekarzy i 3 wystąpienia przedstawicieli firm j.w.
- zwiedzanie Muzeum „Browarium Tyskie" w Tychach

Pierwszego dnia Konferencji, przed jej rozpoczęciem, odbyło się zebranie Rady Dyrektorów Bibliotek Medycznych, poświęcone bieżącym problemom zawodowym. Na spotkaniu tym ustalono, że kolejna konferencja problemowa zorganizowana zostanie w kolejnym roku przez Bibliotekę Główną Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego.

Przewodniczyły obradom poszczególnych sesji: I. mgr Anna Grygorowicz, Gdańsk – GUMed, II. mgr Dagmara Budek, Szczecin – PUM, mgr Danuta Dąbrowska-Charytoniuk, Białystok – UM, III. mgr Aniela Piotrowicz, Poznań – UM, IV. mgr Irmina Utrata, Warszawa – WUM, V. mgr Renata Birska, Lublin – UM, VI. cz. 1 mgr Renata Sławińska, Wrocław – UM, cz. 2 mgr Anna Uryga, Kraków – CM UJ.

Większość wystąpień na Konferencji dotyczyła tematu wykorzystania nowoczesnych technologii w praktyce bibliotek medycznych – w rejestracji piśmiennictwa, cytowań i innych form działalności naukowej, zabezpieczaniu zbiorów przed kradzieżą przy użyciu systemów wykorzystujących fale radiowe, systemów jednoznacznej identyfikacji autora w bazach, wykorzystaniu serwisów społecznościowych w działalności bibliotek i w kontaktach z użytkownikiem.

Drugi blok tematyczny związany był z problematyką gromadzenia zbiorów – wyborem formatu (drukowane czy elektroniczne), właściwym doborem tytułów, liczby egzemplarzy, metodami nabywania.

Trzeci blok dotyczył prawnych aspektów funkcjonowania bibliotek medycznych – bibliotek cyfrowych w kontekście prawa autorskiego, działalności bibliometrycznej w kontekście istniejących przepisów i wytycznych ministerialnych, gromadzenia zbiorów wobec konieczności stosowania ustawy Prawo Zamówień Publicznych.

Po wysłuchaniu referatów ostatniej sesji odbyła się wspólna dyskusja. Konferencję zakończyła organizator spotkania dyrektor Ewa Nowak, dziękując uczestnikom za udział i interesujące wystąpienia[1].

Wygłoszone podczas konferencji referaty i przedstawione prezentacje, zostały opracowane do poziomu artykułów i opublikowane w obecnym numerze *Forum Bibliotek Medycznych*.

[1] Zob. Serwis fotograficzny. *Forum Bibl. Med*. 2013 R. 6 nr 2 s. 576-613

Coroczne konferencje problemowe bibliotek medycznych stanowią od lat doskonałą platformę do wzajemnej wymiany doświadczeń zawodowych.

Wynikiem Konferencji jest sformułowanie wniosków i postulatów. Powołano Komisję Wnioskową w składzie: Roma Hajduk (Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu), Jolanta Przyłuska (Biblioteka Naukowa Instytutu Medycyny Pracy w Łodzi), Anastazja Śniechowska-Karpińska (Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego w Lublinie) oraz Justyna Seifert (Biblioteka Śląskiego Uniwersytetu Medycznego w Katowicach).

Wnioski

1. Porównanie stosowanych metod oceny posiadanych kolekcji w celu zwiększenia efektywności polityki gromadzenia i uzupełniania zbiorów.
2. Podjęcie działań na rzecz zwiększenia świadomości pracowników naukowych na temat konieczności stosowania mechanizmów/systemów jednoznacznej identyfikacji autora.
3. Zmierzanie w kierunku zwiększenia wykorzystania serwisów społecznościowych w działalności bibliotek i w kontaktach z użytkownikiem.
4. Zwiększanie wiedzy o prawie autorskim oraz ochronie własności intelektualnej i przemysłowej wśród bibliotekarzy a następnie wśród pracowników naukowych. Proponowane formy edukacji to warsztaty oraz stworzenie serwisu internetowego. Wskazane byłoby także uczestnictwo w kursie „Prawo autorskie dla bibliotekarzy" na platformie elearningowej Biblioteki Uniwersyteckiej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.
5. Rozpoczęcie działań na rzecz zrozumienia wśród bibliotekarzy problemów ontologii medycznej. Preferowaną formą byłyby zajęcia warsztatowe towarzyszące kolejnej Konferencji Problemowej Bibliotek Medycznych.
6. Podjęcie prac zmierzających do przygotowania kartoteki haseł przedmiotowych MeSH-wersja polska do publikowania jej w UMLS.
7. Rozpoczęcie wspólnych negocjacji z dostawcami źródeł elektronicznych w celu wypracowania nowych modeli zakupu korzystnych dla środowiska medycznego.
8. Wzajemne wspieranie obecności bibliotek medycznych w mediach społecznościowych poprzez tworzenie sieci znajomych.
9. Zwiększenie zainteresowania środowiska bibliotekarzy medycznych na rzecz realizacji wniosków z konferencji problemowych bibliotek medycznych.

Program Konferencji

Dzień pierwszy 16.09.2013 - poniedziałek	
12,00 - 12,15	**Uroczyste otwarcie konferencji**
12,15 - 13,30	**I sesja**
12,15-12,30	**Alicja Strzelecka-Żyromska, Ryszard Marciniak, Krystyna Nyga** Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu *Polityka gromadzenia Biblioteki Głównej Uniwersytetu Medycznego w analizie SWOT*
12,30-12,45	**Justyna Seiffert** Biblioteka Śląskiego Uniwersytetu Medycznego w Katowicach *Kształtowanie kolekcji czasopism na podstawie analizy cytowań*
12,45-13,00	**Monika Kubiak, Anna Markowska** Biblioteka Medyczna Collegium Medicum w Bydgoszczy UMK w Toruniu *Kto czyta, nie błądzi, kto wybiera, nie zawsze…*
13,00-13,15	Wystąpienie firmy EBSCO
13,15-13,30	Wystąpienie firmy ELSEVIER URBAN & PARTNER
13,30 - 15,00	**Lunch w holu auli im. Prof. Zahorskiego**
15,00 - 16,15	**II sesja, część 1**
15,00-15,15	**Sandra Adamczyk** Biblioteka Śląskiego Uniwersytetu Medycznego w Katowicach *Problemy gromadzenia i zarządzania księgozbiorem w dwóch ośrodkach bibliotecznych SUM*
15,15-15,30	**Agata Muc** Biblioteka Teologiczna Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach *Gromadzenie zbiorów w Bibliotece Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego – aspekt finansowy*
15,30-15,45	**Joanna Sowa, Krystyna Kalisz** Biblioteka Śląskiego Uniwersytetu Medycznego w Katowicach *Tworzenie zasobów bibliotecznych Biblioteki SUM*
15,45-16,00	Wystąpienie firmy IBUK
16,00-16,15	**Marcin Derdzikowski** ABE-IPS *Nowoczesne platformy do e-learningu od McGraw-Hill*
16,15 - 16,45	**Przerwa kawowa**

16,45 - 18,00	**II sesja, część 2**
16,45-17,00	**Witold Kozakiewicz** Biblioteka Uniwersytetu Medycznego w Łodzi *Tendencje w rozwoju systemów bibliotecznych na przykładzie wdrożenia systemu „Symphony" w Bibliotece Uniwersytetu Medycznego w Łodzi*
17,00-17,15	**Jolanta Przyłuska, Justyna Ortman, Anna Radomska** Biblioteka Naukowa Instytutu Medycyny Pracy w Łodzi *Identyfikacja autorów w serwisach dla naukowców na przykładzie ORCID*
17,15-17,30	Wystąpienie firmy EBSCO
17,30-17,45	**Piotr Marcinkowski** **Aleph Polska** *Multiwyszukiwarka naukowa w uczelni medycznej*
17,45 - 18,15	Powrót autokarami do centrum Katowic
18,15 - 19,00	Spacer po Bibliotece Głównej SUM
od 19,00	Kolacja w restauracji Tatiana, Katowice, ul. Staromiejska 5

Dzień drugi 17.09.2013 - wtorek	
8,00 - 8,45	Przejazd autokarami do Zabrza
9,00 - 12,00	Zwiedzanie kopalni Guido w Zabrzu (poziom 320)
12,30 - 13,00	Przejazd autokarami z Zabrza do Katowic-Ligoty
13,15 - 14,15	Lunch w holu auli im. Prof. Zahorskiego
14,15 - 15,45	**III sesja**
14,15-14,30	**Ewa Nowak** Biblioteka Śląskiego Uniwersytetu Medycznego w Katowicach *Paradoksy nabywania materiałów bibliotecznych*
14,30-14,45	**Bartłomiej Siek** Biblioteka Główna Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego *Prawne uwarunkowania działalności bibliometrycznej bibliotek*
14,45-15,00	**Anastazja Śniechowska-Karpińska, Renata Birska** Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego w Lublinie *Jakim skalpelem przecinać prawno-autorski węzeł gordyjski? Rozwiązywanie problemów z pozyskiwaniem współczesnych utworów do bibliotek cyfrowych na przykładzie Biblioteki Cyfrowej Uniwersytetu Medycznego w Lublinie*
15,00-15,15	**Anna Michalewicz, Radosław Budzichowski** Wolters Kluwer Health - Ovid Technologies *Nowości na OvidSP*

15,15-15,30	**Krzysztof Kowalczyk** ABE-IPS *Kolekcje czasopism Informa Healthcare*
15,30 - 16,00	Przerwa kawowa
16,00 - 17,15	**IV sesja**
16,00-16,15	**Joanna Kosicka, Honorata Padurek, Maria Sójka-Bursztyn** Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu *Systemy zabezpieczeń zbiorów i ich wpływ na organizację pracy w nowoczesnej bibliotece na przykładzie Biblioteki Głównej Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu*
16,15-16,30	**Danuta Rebech, Marta Wójtowicz-Kowalska** Biblioteka Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie *Wykorzystanie technologii RFID do zabezpieczenia zbiorów w wolnym dostępie w Bibliotece Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie*
16,30-16,45	**Anna Uryga, Jolanta Cieśla, Lucjan Stalmach** Biblioteka Medyczna Uniwersytetu Jagiellońskiego - Collegium Medicum *Wyniki działań realizowanych w Bibliotece Medycznej UJ CM w latach 2011-2013 w ramach projektu SYNAT/PASSIM w zakresie stworzenia platformy hostingowej i komunikacyjnej dla sieciowych zasobów wiedzy dla nauki, edukacji i otwartego społeczeństwa wiedzy*
16,45-17,00	Wystąpienie firmy Proquest
17,00 - 17,30	Przerwa kawowa
17,30 - 19,15	**V sesja**
17,30-17,45	**Małgorzata Florianowicz, Piotr Krajewski, Mirosława Modrzewska, Małgorzata Omilian-Mucharska, Beata Traczyk-Kępa** Biblioteka Główna Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego *Zaglądamy innym w okna. Multiwyszukiwarka w przestrzeni serwisu www biblioteki*
17,45-18,00	**Justyna Ortman, Anna Radomska, Jolanta Przyłuska** Biblioteka Naukowa Instytutu Medycyny Pracy w Łodzi *Article level metrics - wskaźniki popularności publikacji naukowych*
18,00-18,15	**Piotr Antczak** ABE-IPS *Konsorcjum czasopism NPG*
18,15-19,00	Powrót autokarami do centrum Katowic
od 19,00	Kolacja w restauracji Tatiana, Katowice, ul. Staromiejska 5

Dzień trzeci 18.09.2013 - środa	
9,00 - 9,30	Przejazd autokarami do Katowic-Ligoty
9,45 - 10,30	**VI sesja, część 1**
9,45-10,00	**Dagmara Szmajser-Chylarecka** Biblioteka Główna Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego *Wykorzystanie Facebooka przez uniwersyteckie biblioteki, jako nowoczesnej formy promocji*
10,00-10,15	**Katarzyna Machcińska** Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej *Facebook, You Tube, Twitter – jak promują się biblioteki?*
10,15-10,30	**Kinga Przydryga** Jacek Lewinson *Platformy LWW Health Library oraz ThePoint - prezentacja elektronicznej oferty edukacyjnej wydawnictwa LWW*
10,30-10,45	Wystąpienie firmy PZWL
10,45 - 11,15	przerwa kawowa
11,15-12,00	**VI sesja, część 2**
11,15-11,30	**Małgorzata Zając, Renata Birska** Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego w Lublinie *Wykorzystanie platformy Konsorcjum Lubelskich Uczelni w realizacji szkoleń online prowadzonych przez Bibliotekę UM w Lublinie*
11,30-11,45	**Maciej Urbowicz** ELSEVIER URBAN & PARTNER *Clinicalkey Nowoczesna Platforma Medyczna*
11,45-12,00	**Marcin Kapczyński** Thomson Reuters *Skonsolidowana platforma Web of Knowledge, połączenia źródeł cytowań - szersza perspektywa dla badań naukowych i ich analizy*
12,00 - 12,30	**Dyskusja, zakończenie konferencji, wolne wnioski**
12,30 - 14,00	lunch w holu auli im. Prof. Zahorskiego
14,00 - 14,30	powrót autokarami do centrum Katowic

14,00 - 15,00	Przejazd autokarem na fakultatywne zwiedzanie Muzeum „Browarium Tyskie” w Tychach (dla wcześniej zgłoszonych uczestników)
15,00 - 17,30	Zwiedzanie Muzeum „Browarium Tyskie”
17,30- 18,30	przejazd autokarem z Tychów do Katowic

Mgr Małgorzata Kuziela Mgr Łukasz Bejnar

Wrocław – PWr.

IV WROCŁAWSKIE SPOTKANIA BIBLIOTEKARZY, WROCŁAW, 19-21 VI 2013 R.

W dniach 19-21 czerwca 2013 roku Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej już po raz czwarty zorganizowała konferencję Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy. Patronat honorowy nad konferencją objął JM Rektor Politechniki Wrocławskiej prof. dr hab. inż. Tadeusz Więckowski. Gości przywitał w imieniu Rektora, Prorektor ds. Badań Naukowych i Współpracy z Gospodarką, prof. dr hab. inż. Eugeniusz Rusiński, a następnie dyrektor Biblioteki Głównej, mgr inż. Mirosław Ziółek. Uczestnikami spotkania byli bibliotekarze polscy i zagraniczni, pracownicy uczelni, wydawcy, księgarze, agregatorzy i użytkownicy bibliotek. Ponad 130 gości uczestniczyło w obradach obejmujących cztery główne zagadnienia:

I. Biblioteka w uczelni, regionie i chmurze,
II. Dokumentowanie dorobku naukowego,
III. Biblioteka jako wyzwanie PR-owe,
IV. Źródła elektroniczne w bibliotece i na rynku.

Referaty pogrupowano w dziesięć tematycznych sesji. Konferencję otwierała sesja Biblioteka naukowa – pytania i wyzwania, prowadzona przez dyrektora Biblioteki Głównej Politechniki Wrocławskiej Mirosława Ziółka, który był także współautorem referatu Anny Komperdy i Barbary Urbańczyk (Biblioteka Główna Politechniki Wrocławskiej): *Czy potencjał informacyjny biblioteki akademickiej może służyć współpracy nauki i gospodarki innowacyjnej?* W referacie scharakteryzowano nowe zadania powstającej Środowiskowej Biblioteki Nauk Ścisłych i Technicznych na potrzeby In-

fot. Krzysztof Mazur

nowacyjnej Gospodarki związane z zapotrzebowaniem na informację o osiągnięciach i badaniach naukowych oraz koniecznością włączenia się do tzw. „trzeciej misji uczelni", kojarzonej z takimi pojęciami jak przedsiębiorczy uniwersytet, komercjalizacja wiedzy czy współpraca z przemysłem i władzami. Podkreślono znaczenie obliczeń bibliometrycznych przy gromadzeniu informacji na temat postępu technologicznego, oraz ich przydatności z punktu widzenia polityki innowacyjnej i naukowej uczelni. Przedstawiono przykłady analiz bibliometrycznych wykonanych w oparciu o bazę dorobku publikacyjnego PWr DONA (moduły: bibliografii i cytowań) oraz inne źródła informacji.

W kolejnej prezentacji Aleksander Radwański (Zakład Narodowy im. Ossolińskich we Wrocławiu) na pytanie zawarte w referacie: *Czy chmury w bibliotekach są rozpoznaną i przyswojoną technologią* próbował znaleźć odpowiedź poprzez przeprowadzenie sondy wśród bibliotekarzy. Wynik ankiety dowiódł, że respondenci, choć mają świadomość przenoszenia infrastruktury i usług do chmur, to znajomość samej technologii wśród bibliotekarzy jest niewystarczająca do wykorzystania nowej technolog. Biblioteki nie są jeszcze gotowe na przeniesienie swojej infrastruktury do chmur. Sprawą przyszłości jest objęcie jednolitym systemem informacji i udostępniania materiałów biblio-

tecznych. Na przeszkodzie stoją ograniczenia prawno-organizacyjne, a także problem niezawodności sieci (nie ma chmury, nie ma danych). W przyszłości atrakcyjną ofertą dla klientów byłaby *Chmura bibliotek*, gdzie poza informacją o zasobach, lokalizacją źródeł i dostępem do tekstu w wersji elektronicznej, czytelnik mógłby zarezerwować czy wypożyczyć książkę. Tymczasem bibliotekarze chętnie korzystają z powszechnie dostępnych, darmowych usług sieciowych opartych na chmurach takich jak Facebook, Twitter, Skype, YouTube pełniących funkcje popularnych komunikatorów.

O mniej znanym narzędziu komunikacyjnym w prezentacji *LIBSMART ASSISTANT – nowy standard komunikacji bibliotecznej w przestrzeni wirtualnej* mówił Piotr Karwasiński (Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu). Oprogramowanie LIBSMART ASSISTANT, to innowacyjna, działająca w chmurze usługa biblioteczna wykorzystująca w komunikacji z czytelnikiem takie środki jak: chat, mail, helpdesk, Skype. Szczegółowo opisano moduł konsultanta, który umozliwia kategoryzację zgłoszeń i ich archiwizację, budowę bazy FAQ, oraz integrację platformy z systemem bibliotecznym.

Pierwsza sesję zakończył temat Bożeny Bednarek-Michalskiej (Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu) *Otwarte Zasoby edukacyjne (OTE) w Polsce – polityki i programy*. Autorka przedstawia kilka otwartych inicjatywy edukacyjne w Polsce m. in. Projekt Edukacyjny Uniwersytetu Mikołaja Kopernika na Uniwersytecie Toruńskim proponujący Otwarte Zasoby Edukacyjne , Webinaria, kursy e-learningowe , czy otwarte filmy edukacyjne. Inny projekt to Open AGH – kluczowy projekt kursów e-learningowych, autorka wymienia tez Politechnikę Wrocławską, która wprowadziła zdalny kurs filmowy z analizy matematycznej i podobny projekt otwartych kursów z matematyki na Uniwersytecie Warszawskim. Ciekawą inicjatywą jest *Cyfrowa szkoła* – który zakłada wprowadzenie do 400 szkół podstawowych otwartych podręczników i nauczania drogą elektroniczną.

Spośród referatów II Sesji: Biblioteka naukowa jako aktywny uczestnik projektów badawczych, dydaktycznych, wydawniczych, dokumentacyjnych warto wymienić referat Marii Miller-Jankowskiej, Olgi Giwer, Weroniki Kubrak (Biblioteka Głowna Politechniki Warszawskiej) *Rola i zadania biblioteki w dokumentowaniu dorobku naukowego pracowników uczelni na przykładzie udziału Biblioteki Głównej w tworzeniu repozytorium uczelnianego*. Autorki zwróciły uwagę na fakt współpracy z Wydziałem Elektroniki i Technik Informacyjnych (WEiTI), który opracował i uruchomił repozytorium dorobku swoich pracowników. Repozytorium poza podstawowymi funkcjami gromadzenia, udostępniania i archiwizowania publikacji ma możliwość wykorzystania danych do ankietyzacji, raportowania i ocen parametrycznych. Wieloletnie starania i dobra współpraca Biblioteki z WEiTI doprowadziły do uchwalenia przez senat Uczelni zasad tworzenia i funkcjonowania repozytorium uczelnianego.

O innym bardzo ciekawym projekcie mówili Andriy Andrukhiv, Roman Korzh, Andriy Peleshchyshn z Biblioteki Naukowo-Technicznej z Uniwersytetu Narodowe-

go (Politechniki Lwowskiej) w referacie *University knowledge base as new library project*. Uniwersytecka Baza Wiedzy, to nowatorskie rozwiązanie pozwalające skupić w jednej bazie informacje dotyczące zasobów elektronicznych źródeł wiedzy Uczelni, a także bazy danych służących społeczności uczelnianej. Struktura Bazy Wiedzy zawiera takie sekcje jak:

a) aktywność naukowa – tu znajdują się informacje o badaniach naukowych prowadzonych na Uczelni, aplikacjach na studia podyplomowe, procedury składania dokumentów itp.,

b) aktywność edukacyjna – baza zawiera wskazówki dla studentów dotyczące spraw organizacyjnych i formalnych,

c) Biblioteka – tu znajdują się informacje o bibliotece i jej zasobach,

d) źródła elektroniczne Uczelni – jest to sekcja ujednoliconej informacji o wszystkich źródłach elektronicznych będących w dyspozycji Uniwersytetu,

e) Inne – pozostałe informacje nie mieszczące się w w/w.

W referacie przedstawiono także etapy tworzenia bazy, jej strukturę oraz wybór oprogramowania.

Dwie kolejne sesje konferencji poświęcone były tematowi dokumentowania dorobku naukowego. W sesji III Dokumentowanie i analiza dorobku naukowego. Jak to robić lepiej? prowadzonej przez Annę Grygorowicz (Biblioteka Główna Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego) interesujący referat *CRIStin – norweski system informacji o dorobku instytucji naukowych* przedstawiła Magdalena Hamerska (Biblioteka Uniwersytetu Gdańskiego) CRIStin – to system o aktualnych badaniach naukowych w Norwegii i baza danych, w której gromadzone są informacje o finansowanych przez państwo norweskich instytucjach naukowych, naukowcach oraz rezultatach ich badań. Głównymi celami systemu są: promowanie wyników badań naukowych poprzez ich ekspozycję i dostęp do informacji o nich, a także tworzenie raportów na potrzeby oceny jednostek naukowych. CRIStin, funkcjonujący od 2010 r. pełni podobną funkcję jak wdrażany obecnie w naszym kraju POL-on. W wystąpieniu omówiono genezę systemu, jego zastosowanie oraz modułową budowę. Szczególną uwagę skierowano na moduł publikacji. W części mu poświęconej zaprezentowano budowę rekordu, sposoby wprowadzania danych, metody kontroli poprawności.

O *Węgierskiej Bazie Dorobku Naukowego* (*MTMT) – doświadczenia, tendencje, osiągnięcia* mówiła Danuta Kiss (Centralna Biblioteka Uniwersytetu Zachodnio-Węgierskiego w Sopron). Węgierska Baza Osiągnięć Naukowych (MTMT) podobnie jak norweski CRIStin ma charakter narodowej bazy publikacji. Baza MTMT, budowana w oparciu o dane pochodzące z węgierskich baz publikacji oraz międzynarodowych baz cytowań, będzie mogła być wykorzystana przez uczelniane systemy informacyjne. Baza umożliwia klasyfikację publikacji naukowych według jednolitych kryteriów, po-

Mgr Anna Komperda, Wrocław – PWr.
fot. Krzysztof Mazur

siada kontrolę jakości, daje możliwość wewnętrznej i zewnętrznej ewaluacji dorobku naukowego jednostek tworzących pełną strukturę instytucji.

Agnieszka Dolińska i Joanna Gryt (Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu) w referacie *Internetowy System Bibliograficzny – innowacyjność w dokumentowaniu dorobku naukowego pracowników Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu* zaprezentowały nowatorski elektroniczny system dokumentowania dorobku naukowego, który polega na interaktywnym sposobie rejestrowania danych w Internetowym Systemie Bibliograficznym angażującym zarówno autorów publikacji jak i bibliotekarzy dokonujących weryfikacji. Ten tryb pracy umożliwia natychmiastową korektę oraz implementowanie punktacji w poszczególnych kategoriach publikacji. Innowacyjność Internetowego Systemu Bibliograficznego polega też na jego progresywnej budowie, która pozwala na elastyczne dostosowywanie systemu do zmieniających się warunków i potrzeb użytkowników z jednoczesnym ich zaangażowaniem. W prezentacji omówiono również budowę i funkcjonalność systemu oraz sposoby wykrzystywania zgromadzonych danych do celów ewaluacji i parametryzacji.

Sesja IV Warsztaty Dona w Alephie była praktycznym uzupełnieniem poprzedniej sesji wprowadzającej uczestników konferencji do tematu dokumentowania i analizy dorobku naukowego. Program Warsztaty Dona w Alephie" na potrzeby systemu POL-on został podzielony na dwie grupy tematów: I. *Dokumentowanie prac naukowych w Politechnice Wrocławskiej Dona-Aleph – moduł bibliografii*, gdzie omówiono i przedyskutowano takie zagadnienia jak:

a) wykorzystanie bazy DONA do realizacji zadań związanych z oceną parametryczną uczelni. Ankieta jednostki naukowej 2009-2012,

b) dokumentowanie prac naukowych w Politechnice Wrocławskiej. DONA-ALEPH – moduł bibliografii z rozszerzonymi funkcjonalnościami.

Pierwszy blok tematyczny został zamknięty konsultacjami i dyskusją.

Blok II. *Rejestrowanie cytowań prac pracowników naukowych Politechniki Wrocławskiej w systemie ALEPH – moduł cytowań* dotyczył takich zagadnień jak

a) analiza cytowań prac naukowych pracowników PWR na podstawie na podstawie bazy Web of Science,

b) moduł rejestracji cytowań w systemie ALEPH,

c) tworzenie raportów.

Warsztaty prowadziły Anna Komperda, Barbara Mąka, Barbara Urbańczyk, Karolina Malamis (Biblioteka Główna Politechniki Wrocławskiej).

Pierwszy dzień konferencji zakończyła uroczysta kolacja w restauracji na Ostrowie Tumskim, gdzie atrakcją wieczoru była obecność prof. Jana Miodka podpisującego najnowszą swoją książkę.

Drugi dzień konferencji rozpoczęła sesja V: Nowe doświadczenia i umiejętności bibliotekarzy, prowadzona przez prof. Marię Pidłypczak-Majerowicz (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie).

Na początek Roman Tabisz (Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie) w referacie *Rola, zadania i perspektywy bibliotekarza systemowego w bibliotekach uniwersyteckich* przedstawił na podstawie własnych obserwacji i literatury przedmiotu obraz idealnego bibliotekarza systemowego, który powinien posiadać: wykształcenie bibliotekarskie uzupełnione doświadczeniami informatycznymi, doskonałą orientację organizacji pracy w bibliotece wzbogaconą znajomością możliwości zautomatyzowanego systemu obsługującego bibliotekę, umiejętność komunikowania bibliotekarzy z informatykami, zdolności menadżerskie, dociekliwość, dokładność, łatwość przyswajania nowości, dobre rozeznanie w funkcjach i potrzebach biblioteki. Autor referatu powołując się na własne doświadczenia przedstawił miejsce i zadania bibliotekarza systemowego w strukturze Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie wyjaśniając także, jakie nowe zadania wyznacza bibliotekarzom systemowym najbliższa przyszłość.

O bardzo praktycznej umiejętności z zakresu ekonomicznego mówiła Magdalena Iwańska (Biblioteka Główna Politechniki Wrocławskiej) w prezentacji *Konsekwencje wprowadzenia podatku VAT na książki*. *Możliwości obsługi odliczania VAT-u wskaźnikiem struktury w wybranych zintegrowanych systemach bibliotecznych*. Powołując się na zapis w ustawie dotyczący podatku od towarów i usług /z dnia 11 marca 2004 roku (Dz.U. Nr 54/2004, poz.535 z późniejszymi zmianami) uczelnie prowadzące różnego typu działalność (dydaktyczną, badawczą, naukowo-badawczą) mają prawo odliczać naliczony podatek VAT. W przypadku zakupu książek odliczenie podatku VAT dokonuje się na podstawie współczynnika struktury, czyli udziału sprzedaży opodatkowanej w sprzedaży ogółem. Autorka referatu podpowiada jak wykorzystać zautomatyzowane systemy biblioteczne do odliczenia podatku VAT. Posługując się przykładem systemu ALEPH działającym w Bibliotece Głównej Politechniki Wrocławskiej udowodniła, że stosując wskaźnik struktury w ciągu roku można zaoszczędzić nawet 17 tysięcy złotych.

Sprawozdawczy charakter miało wystąpienie Renaty Ciesielskiej-Kruczek (Biblioteka Instytutu Neofilologii Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie) i Renaty Zając (Biblioteka Główna Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie) - *Bibliotekarze dyplomowani w bibliotekach Krakowa – aktywność zawodowa i naukowa*. W prezentacji przedstawiono wyniki badań ankietowych dotyczących działalności naukowej, dydaktycznej i organizacyjnej krakowskich bibliotekarzy dyplomowanych .

Ostatnim tematem V sesji było *Gromadzenie zbiorów w erze humanistyki cyfrowej* Barbary Chmielewskiej (Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie). Autorka zwróciła uwagę na rolę humanistyki cyfrowej w bibliotece. Ta interdyscyplinarna dziedzina wiedzy jest szczególnie widoczna w gromadzeniu i udostępnianiu źródeł informacji w wirtualnej przestrzeni. W dobie powszechnego dostępu do wiedzy tradycyjne poszukiwanie (*searching*) zostaje zastąpione przez przeszukiwanie (*browsing*) a związane z tym udostępnianie staje się jednym z zadań bibliotekarzy odpowiedzialnych za gro-

madzenie zbiorów. W tym kontekście, do nowych funkcji bibliotekarza gromadzącego zaliczyć można znajomość głębokiego Internetu i zasobów Open Access, lepsze wykorzystanie katalogu centralnego a także znajomość zbiorów innych bibliotek, a rola bibliotekarza od funkcji pomocnika powinna zmierzać do aktywnego uczestnika projektów naukowych i badawczych.

Sesję IV - Źródła elektroniczne w bibliotece i na rynku, poprowadzoną przez Błażeja Fereta (Biblioteka Politechniki Łódzkiej) otworzyła Lidia Derfert-Wolf (Biblioteka Główna Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Bydgoszczy), która wygłosiła referat zatytułowany *Zarządzanie licencjonowanymi zasobami elektronicznymi w skali kraju – przykłady zagraniczne*. W swoim wystąpieniu prelegentka przedstawiła przykłady centralnego zarządzania licencjonowanymi zasobami elektronicznymi m.in. w Austrii, Islandii, Irlandii, Niemczech i Chinach. Omówiła zakresy prac przy tworzeniu e-zasobów - od wstępnego rozpoznania potrzeb czytelniczych, poprzez przygotowywanie i negocjowanie umów, administrowanie zakupionymi bazami, po szkolenia dla bibliotekarzy i użytkowników oraz usługi bibliometryczne. Wymieniła ponadto typy instytucji zaangażowanych w tworzenie systemów zcentralizowanego zarządzania zasobami elektronicznymi i określiła zasady dostępu do e-źródeł, a także sposoby zarządzania nimi i finansowania ich zakupu.

O doświadczeniach i postulatach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie przy zakupie IBUK-a[1] opowiedziała następnie Joannna Kulicka. Jej placówka rozpoczęła subskrypcję platformy IBUK w roku 2009 od wykupienia dostępu do całych kolekcji z nauk ekonomicznych, społecznych, humanistycznych i informatycznych. Z czasem w miarę pojawiania się w ofercie bazy coraz większej liczby tytułów niebędących podręcznikami oraz ze względu na rosnące koszty, Biblioteka Uniwersytecka ograniczyła subskrypcję w niektórych dziedzinach (obecnie są to 2 402 e-książki, co stanowi 45% całego zasobu IBUK-a). Na podstawie własnych doświadczeń z blisko czteroletniego okresu korzystania z platformy, Biblioteka zgłosiła Wydawnictwu Naukowemu PWN szereg postulatów dotyczących m.in. zmian w sposobie wybierania publikacji przez biblioteki oraz obniżenia kosztów dostępu do bazy.

W dalszej części sesji Regina Rohleder i Agnieszka Wójcik (Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej) zaprezentowały *Konsorcjum Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej (KDBC)*, skupiające 20 bibliotek i instytucji z regionu Dolnego Śląska oraz Opola. Prelegentki ukazały model funkcjonowania Konsorcjum, jego aktywność, zbiory, a także plany na najbliższą przyszłość. Opowiedziały również o współpracy KDBC z Federacją Bibliotek Cyfrowych - agregatorem metadanych rozproszonych zasobów polskich bibliotek cyfrowych, europejską multimedialną biblioteką cyfrową EUROPEANA oraz repozytorium prac naukowych DART-Europe E-theses Portal.

[1] Obecnie baza Ibuk Libra.

Sesję poświęconą źródłom elektronicznym zamknęło wystąpienie Dominiki Palecznej z Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego stanowiące zbiór rekomendacji przydatnych bibliotekarzom przy kształtowaniu kolekcji e-zasobów. Na podstawie ogólnodostępnych dokumentów (m.in. wytyczne IFLA) oraz obserwacji problemów, z jakimi borykają się polskie biblioteki przy zakupie e-książek i e-czasopism, autorka sformułowała listę wskazówek dotyczących różnych obszarów związanych z gromadzeniem zbiorów elektronicznych (od oceny merytorycznej platform dostępnych na rynku, przez ocenę ich wykorzystania przez czytelników, aż po kwestie techniczne).

Poobiednią sesję VII zatytułowaną Jak cię widzą tak cię piszą, której moderatorem był Marek Górski (Biblioteka Główna Politechniki Krakowskiej) rozpoczęły Maria Kaczmarek-Popławska (Biblioteka i Ośrodek Informacji Instytutu Telekomunikacji, Teleinformatyki i Akustyki Politechniki Wrocławskiej) i Marta M. Kordas (Biblioteka Wydziału Chemicznego Politechniki Wrocławskiej). Ich referat - *Rola i znaczenie biblioteki w tworzeniu rankingów akademickich oraz jej wpływ na jakość kształcenia i ocenę uczelni w kraju i na świecie* - stanowił próbę umiejscowienia bibliotek w procesie budowy wizerunku i prestiżu uczelni. Prelegentki scharakteryzowały międzynarodowe oraz polskie rankingi, tj. Academic Ranking of World Universitaties, Times Higher Education-QS World University Ranking, Webometrics, Eduniversal Masters Ranking, Perspektyw, Wprost, Polityki oraz Newsweek'a.

Kolejne wystąpienia poświęcone były m.in. architekturze bibliotek. Iwanna Woronkowa z lwowskiej Katedry Wzornictwa Środowiska Architektonicznego przedstawiła na wybranych przykładach nowo zbudowanych europejskich bibliotek akademickich analizę rozwiązań architektonicznych, wewnętrznego rozplanowania oraz elementów wyposażenia ukierunkowanych na potrzeby użytkownika wewnętrznego i zewnętrznego. Reprezentująca gospodarzy konferencji, Agnieszka Wolańska omówiła natomiast rolę fasad w bibliotecznym budownictwie i ukazała wpływ ich formy na recepcję społeczną biblioteki jako jednostki niosącej treści kulturotwórcze oraz dostarczającej informacji.

Ostatnia sesja drugiego dnia Spotkań dotyczyła skutecznego budowania wizerunku biblioteki. Poprowadził ją Piotr Karwasiński, a jako pierwszy wystąpił Jędrzej Leśniewski z Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Prelegent mówił m.in. o logotypach wybranych wydawnictw i bibliotek oraz o roli znaków towarowych w tworzeniu wizerunku instytucji naukowych i kulturalnych.

Następnie głos zabrała Iwona Sójkowska z Biblioteki Politechniki Łódzkiej. Jej referat, zatytułowany *Kreowanie wizerunku biblioteki w środowisku akademickim – zanim pójdziemy dalej*, stanowił próbę odpowiedzi na pytania: czy biblioteki dbają o swój image i w jaki sposób to robią? Autorka zaprezentowała proces kreowania wizerunku biblioteki począwszy od kształtowania funkcjonalności gmachu, poprzez zmiany

w strukturze organizacyjnej, wdrażanie nowych usług, komunikację wewnątrzuczelnianą, aż po realizację zadań odległych od typowo bibliotekarskich, ale oczekiwanych przez społeczność akademicką.

O założeniach przy tworzeniu bibliotecznej witryny przyjaznej użytkownikowi opowiedział Krzysztof Lityński z Bibliosfery. Zdaniem autora nowoczesna strona internetowa biblioteki powinna być przede wszystkim intuicyjna i odpowiadać potrzebom czytelników. Prelegent zwrócił również uwagę na konieczność dbania o estetykę serwisu biblioteki i jego responsywność – tak, aby działał prawidłowo na każdym urządzeniu, na którym jest wyświetlany.

Sesję zakończyła Anna Wałek (Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej) wystąpieniem pt. *Repozytorium Wiedzy Politechniki Wrocławskiej na potrzeby Innowacyjnej Gospodarki – wizja i cele projektu*, w którym przedstawiła plan budowy ogólnouczelnianego repozytorium gromadzącego i udostępniającego dorobek naukowy pracowników, doktorantów i studentów PWr.

Czwartkowy wieczór uczestnicy konferencji oraz zaproszeni goście spędzili na bankiecie w holu budynku D-20 Politechniki Wrocławskiej gdzie wysłuchali recitalu piosenek okresu międzywojennego w wykonaniu solistki Operetki Wrocławskiej, Moniki Gruszczyńskiej.

Trzeci dzień Wrocławskich Spotkań Bibliotekarzy zainaugurowała sesja pt. Modele Funkcjonowania Bibliotek Naukowych. Pierwszy referat wygłosiła Dorota Matysiak z Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Autorka przedstawiła reprezentowaną przez siebie placówkę jako bibliotekę otwartą, wpisującą się w koncepcję tzw. trzeciego miejsca (po domu i pracy). Model ten jest realizowany dzięki zastosowaniu zarządzania proklienckiego, polegającego m.in. na stałym monitorowaniu potrzeb użytkowników.

Wykorzystanie funduszy unijnych przez Bibliotekę Główną Akademii Morskiej w Szczecinie to temat, który poruszyła w swoim wystąpieniu Elżbieta Edelman (Biblioteka Główna Akademii Morskiej w Szczecinie). Prelegentka, a zarazem moderatorka sesji mówiła o realizacji dwóch projektów unijnych w ciągu 6 lat. Pierwszy zakładał utworzenie Czytelni Multimedialnej, drugi zaś Biblioteki Cyfrowej Świat Morskich Publikacji.

Konferencję zwieńczyły warsztaty poświęcone nowemu angloamerykańskiemu standardowi katalogowania - Resource Description and Access (RDA), którego cechą charakterystyczną jest uniezależnienie prezentacji opisu od konkretnego formatu danych bibliograficznych czy systemu informacyjno-wyszukiwawczego, służącego do ich przechowywania i udostępniania. Genezę i założenia nowych zasad katalogowania, a także stan wdrożenia RDA w Europie zaprezentował Marcin Roszkowski z Biblioteki Narodowej. Zademonstrował on również podstawowe funkcjonalności narzędzia RDA Toolkit. Następnie głos zabrał przedstawiciel waszyngtońskiej Biblioteki Kongresu,

stały uczestnik Wrocławskich Spotkań Bibliotekarzy, John Michalski, który opowiedział o procesie wdrażania RDA w swojej bibliotece.

Prezentacje oraz wystąpienia prelegentów są dostępne na stronie konferencji: www.wsb.pwr.wroc.pl.

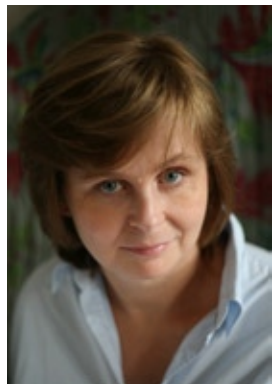

Mgr Aleksandra Brzozowska Mgr Lidia Mikołajuk

Łódź – UŁ

SEMINARIUM NAUKOWE *OPEN ACCESS* W BIBLIOTECE UNIWERSYTETU ŁÓDZKIEGO. ŁÓDŹ, 22 X 2013 R.

Seminaria Open Access organizowane od czterech lat w Bibliotece Uniwersytetu Łódzkiego w ramach Międzynarodowego Tygodnia Otwartego Dostępu do Nauki, mają na celu rozpropagowanie idei OA wśród społeczności akademickiej. Idea budowania nowego modelu komunikacji naukowej, opartego na otwieraniu zasobów wiedzy, gromadzi co roku wielu zainteresowanych oraz pozwala na wymianę opinii i spostrzeżeń na temat OA. Mają one formę spotkań, na których zaproszeni prelegenci przedstawiają najnowsze rozwiązania w przekazywaniu wiedzy w otwartym dostępie. Każdego roku również pracownicy naukowi Uniwersytetu Łódzkiego prezentują na nich swój wkład w rozwój otwartej nauki. Tegoroczny temat przewodni tygodnia Open Access Week brzmiał „Open Access: redefinicja wzrostu" i trwał od 21 do 27 października. W ciągu tygodnia w wielu instytucjach w Polsce zorganizowano imprezy promujące otwarty dostęp do nauki i edukacji. Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego czynnie włączyła się w promowanie otwartości w nauce. Dnia 22 października 2013 roku odbyło się seminarium na temat Open Access, które było również transmitowane na żywo w Internecie. Swoje wystąpienia zaprezentowali przedstawiciele instytucji naukowych z Krakowa, Warszawy, Poznania i Łodzi. Przedstawiono założenia teoretyczne oraz doświadczenia związane z otwartym dostępem do treści naukowych i ruchem Open Access. Dyskutowano m.in. na temat: jakie przemiany są konieczne, aby otwarty dostęp do treści naukowych był powszechny oraz jak już wpływa na systemy raportowania i oceny pracy naukowej.

Jako pierwszy wystąpił prof. Marek Nahotko z Uniwersytetu Jagiellońskiego. Wykład *Monografie naukowe w otwartym dostępie: złota, zielona czy trzecia droga?* przybliżył poblematykę publikowania i udostępniania monografii naukowych w otwartym dostępie oraz wymienił różnice między publikowaniem wyników badań w naukach ścisłych a naukach humanistycznych. W przypadku pierwszej grupy publikacje głównie dotyczą artykułów w czasopismach naukowych, natomiast w drugiej grupie efektem prac badawczych są w większości wydawnictwa monograficzne. Podkreślona również została rola bibliotek akademickich, które odgrywają bardzo dużą rolę w komunikacji naukowej.

Następnie głos zabrali przedstawiciele Interdyscyplinarnego Centrum Modelowania Matematycznego i Komputerowego (ICM) Uniwersytetu Warszawskiego zajmujący się tematyką otwartego dostępu. Pani Dominika Czerniawska zreferowała temat *Otwarty dostęp do treści naukowych – nowe wyzwania, nowe paradygmaty, nowe rozwiązania*, w którym przedstawiła Rekomendacje Komisji Europejskiej dla rządów krajów członkowskich UE w sprawie wprowadzania zasady OA jako podstawowego modelu udostępniania publikacji naukowych, będących efektem prac badawczych finansowanych ze środków publicznych. D. Czerniawska przedstawiła również publikacje ICM na temat Open Access. Natomiast Pan Wojciech Fenrich zaprezentował wystąpienie *Co otwarty dostęp mógłby zmienić w funkcjonowaniu systemów raportowania? Przypadek systemu POL-index, w którym* wyjaśnił czym jest i czemu będzie służyć polska baza cytowań POL-index, przedstawił jej genezę, cele, zakres oraz przepływ danych. W. Fenrich podkreślił konieczność zastosowania nowego narzędzia do identyfikacji cytowań w szczególności w odniesieniu do polskich czasopism naukowych, zwłaszcza zakresu nauk społecznych i humanistycznych. System POL-index ma umożliwić obliczenie Polskiego Współczynnika Wpływu (PWW), który zostanie uwzględniony w ocenie czasopism z listy B. Otwarty dostęp ułatwi przepływ metadanych, jeśli tylko na ich wykorzystanie w systemach raportowania zezwala ich licencja oraz istnieją techniczne możliwości komunikacji pomiędzy systemami.

Uniwersytet Łódzki reprezentował w tym roku dr Marcin Feltynowski wystąpienie *Repozytorium Uniwersytetu Łódzkiego – doświadczenia i kierunki rozwoju*, miało na celu pokazanie jakie korzyści odnosi naukowiec z upowszechniania swojego dorobku piśmienniczego w modelu otwartym, a przede wszystkim z deponowania prac w repozytorium instytucjonalnym. Ta otwarta platforma promuje wyniki badań naukowych, buduje markę i wpływa na rozpoznawalność naukowców. Dzięki zwiększeniu widoczności w sieci autorzy prac są częściej cytowani. Zyskują również możliwość utworzenia cyfrowego CV, w którym prezentują własny dorobek z dostępem do pełnych tekstów. Pan Feltynowski poruszył również kwestię praw autorskich i umów wydawniczych oraz zwrócił uwagę na ważną sprawę negocjowania z wydawcami warunków tychże umów, tak aby warunki w nich zapisane, nie ograniczały autora w publikowaniu w modelu otwartym.

Piotr Kozierski i Rafał Kabaciński z Instytutu Automatyki i Inżynierii Informatycznej Politechniki Poznańskiej w swoim wystąpieniu omówili publikację *Analizę zjawiska Open Access z punktu widzenia naukowca.* Autorzy przedstawili zasady i niuanse otwartej nauki: przyczyny powstania ruchu OA, inicjatywy pokrewne - Open Data (otwarte dane), otwarta edukacja (Open Education) czy wolna kultura oraz praktyczne aspekty publikowania w otwartym dostępie. Ważną częścią publikacji jest opracowane dla naukowców zestawienie otwartych czasopism naukowych wg dziedzin i punktów z ewaluacji prowadzonej przez MNiSW.

Klaudia Grabowska z Centrum Cyfrowego przedstawiła projekt *Biblioteka Otwartej Nauki*, który ma na celu otwieranie dostępu do publikacji naukowych z dziedzin nauk humanistycznych. Jest on zgodny z rekomendacją Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich i Polskiej Akademii Nauk w sprawie zasad otwartego dostępu do treści wydawnictw naukowych i edukacyjnych. Obie instytucje jako preferowany kierunek wdrażania modelu Open Access przyjmują tryb repozytoryjny, jednocześnie zalecając autorom publikacji stosowanie zasady udzielania niewyłącznych licencji wydawniczych. K. Grabowska omówiła zasady funkcjonowania wolnych licencji CC (Creative Commons) oraz przedstawiła zaktualizowane wytyczne dla wdrażania otwartości dla dobra nauki i naukowców Deklaracji Budapesztańskiej (pierwsza jej wersja pochodzi z 2002 roku, jest ona podstawowym dokumentem ruchu OA).

Seminarium zakończyła gorąca dyskusja, podsumowująca dotychczasowe sposoby realizowania założeń otwartości w dostępie do wiedzy. Kwestia praw autorskich, umów wydawniczych czy wolnych licencji wzbudziła wiele kontrowersji i pozostała tematem otwartym. Podstawę systemu naukowo-badawczego stanowi zdobywanie, rozpowszechnianie i wykorzystywanie wiedzy, a otwarte zasoby wiedzy z pewnością stymulują promowanie potencjału kadry naukowej, jednakże działania otwartościowe w Polsce wciąż wymagają większego wsparcia merytorycznego, finansowego oraz regulacji prawnych.

Prof. dr hab. Jarosław Płuciennik - Prorektor ds. programów i jakości kształcenia Uniwersytetu Łódzkiego

Dr hab. Marek Nahotko – Uniwersytet Jagielloński

Dr Marcin Feltynowski – Uniwersytet Łódzki

Mgr Dominika Czerniawska, Uniwersytet Warszawski – ICM

Mgr Tomasz Piestrzyński – Zastępca dyrektora Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego

Uczestnicy seminarium Open Access w BUŁ

fot. Tadeusz Szczepanowski

Dr inż. Jolanta Przyłuska
Łódź – IMP

SEMINARIUM „PRACA, ZDROWIE, ŚRODOWISKO – PLATFORMA INFORMATYCZNA DO EFEKTYWNEGO ZARZĄDZANIA WIEDZĄ I BADANIAMI NAUKOWYMI” ŁÓDŹ – IMP, 16 XII 2013 R.

Dnia 16 XII 2013 roku w Bibliotece Naukowej Instytutu Medycyny Pracy im. prof. dra J. Nofera w Łodzi odbyło się seminarium poświęcone tematyce zarządzania wiedzą i badaniami w instytucji naukowej na przykładzie platformy informatycznej wdrażanej w Instytucie.

Seminarium poprowadziła dr Jolanta Przyłuska – kierownik projektu: Praca, Zdrowie, Środowisko – platforma informatyczna do efektywnego zarządzania wiedzą i badaniami naukowymi Nr POIG.02.03.00-00-017/10. Priorytet II „INFRASTRUKTURA SFERY B+R”. Gości powitali realizatorzy projektu wraz z Dyrektorem Instytutu – prof. dr hab. Konradem Rydzyńskim. Wśród zaproszonych osób byli dyrektorzy łódzkich bibliotek naukowych reprezentując Bibliotekę Uniwersytetu Medycznego, Bibliotekę Uniwersytetu Łódzkiego, Bibliotekę Politechniki Łódzkiej, Wojewódzką Bibliotekę Publiczną im. Marszałka Józefa Piłsudskiego, Bibliotekę Wyższego Seminarium Duchownego, Centrum Badań Molekularnych i Makromolekularnych PAN, Akademię Sztuk Pięknych im. Władysława Strzemińskiego, Państwową Wyższą Szkołę Filmową, Telewizyjną i Teatralną im. Leona Schillera i Akademię Muzyczną im. G. i K. Bacewiczów oraz kierownictwo Zakładu Akademickiej Sieci Bibliotecznej przy Centrum Komputerowym Politechniki Łódzkiej.

Uczestnicy seminarium obejrzeli wnętrza wyremontowanej Biblioteki, nowoczesną salę multimedialną, nową czytelnię z dostępem do baz publikacji naukowych oraz pracownię digitalizacji z wielofunkcyjnym skanerem Bookeye a także nową serwerownię.

Podczas pierwszej części seminarium prof. dr hab. Konrad Rydzyński przedstawił potencjał badawczy i najważniejsze osiągnięcia naukowe Instytutu. Podkreślił fakt

współdziałania IMP z wieloma organizacjami międzynarodowymi, zaprezentował ważniejsze projekty o kluczowym znaczeniu dla medycyny pracy.

W kolejnej części spotkania dr Jolanta Przyłuska w referacie „Zarządzanie wiedzą w jednostce badawczej na przykładzie IMP w Łodzi" przedstawiła główne założenia realizowanego projektu. Omówiła zadania jakie są wykonywane za pośrednictwem tworzonych narzędzi informatycznych. W wyniku podjętych prac powstaje zintegrowana infrastruktura umożliwiająca dostęp do zasobów publikacji, projektów badawczych i innych osiągnięć jednostki. Wdrażane są aplikacje wspomagające zarządzanie wiedzą od momentu rozpoczęcia realizacji projektów do chwili dokumentowania wyników w postaci publikacji. Publiczny dostęp do zasobów informacyjnych zapewni portal posadowiony pod adresem http://wiedza.imp.lodz.pl.

Mgr Anna Radomska w referacie „Biblioteka Naukowa IMP wczoraj i dziś" przedstawiła kolejne etapy prac modernizacyjnych, budowę infrastruktury sieciowej i wyposażanie Biblioteki w nowy sprzęt komputerowy. Dzięki wykonanym pracom w Bibliotece można prowadzić wykłady, szkolenia dla 50 osób oraz warsztaty z wykorzystaniem stanowisk sieciowych dla 20 osób.

Ostatnim etapem spotkania był referat mgr Justyny Ortman „Article level metrics - wskaźniki popularności publikacji naukowych". Przedstawiła zebranym nowe mierniki popularności publikacji naukowych w Internecie – article level metrics (ALM), które wprowadzane są coraz częściej przez wydawców czasopism naukowych. Opisała ich funkcjonowanie polegające na zliczaniu liczby wejść na stronę internetową artykułu poprzez media społecznościowe (np. Twitter, Facebook), programy służące zarządzaniu publikacjami (np. Mendeley) czy blogi. Wykazała też, że mierniki te stanowią alternatywę dla stosowanej dotychczas oceny czasopism poprzez wskaźnik Impact Factor.

Na zakończenie uczestnicy seminarium dyskutowali na temat roli biblioteki naukowej w zarządzaniu wiedzą w instytucji akademickiej, przedstawiając zadania poszczególnych bibliotek w zakresie dokumentowania, rozpowszechniania i ilościowej analizy osiągnięć publikacyjnych każdej instytucji.

PRACA
ZDROWIE
ŚRODOWISKO

platforma informatyczna
do efektywnego zarządzania wiedzą
i badaniami naukowymi

SEMINARIUM PROMUJĄCE PROJEKT:

„PRACA, ZDROWIE, ŚRODOWISKO – PLATFORMA INFORMATYCZNA DO EFEKTYWNEGO ZARZĄDZANIA WIEDZĄ I BADANIAMI NAUKOWYMI" POIG.02.03.00-00-017/10-03

Seminarium współfinansowane ze środków Unii Europejskiejw ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego

Termin: 16.12.2013 r. godz. 10.00–13.30
Miejsce: Instytut Medycyny Pracy im. prof. J. Nofera, Biblioteka Naukowa, I piętro
ul. św. Teresy od Dzieciątka Jezus 8, 91-348 Łódź

godzina	plan	osoba prowadząca
10.00–10.30	Rozpoczęcie seminarium. Zwiedzanie pomieszczeń biblioteki i serwerowni	prof. Konrad Rydzyński, dr Jolanta Przyłuska, mgr inż. Jacek Maciaszczyk
10.30–10.50	Referat „Potencjał badawczy Instytutu Medycyny Pracy w Łodzi"	prof. Konrad Rydzyński
10.50–11.20	Referat „Zarządzanie wiedzą w jednostce badawczej na przykładzie IMP w Łodzi"	dr Jolanta Przyłuska
11.20–11.50	Referat „Biblioteka Naukowa IMP wczoraj i dziś"	mgr Anna Radomska
11.50–12.00	Panel dyskusyjny	dr Jolanta Przyłuska
12.00–12.40	Lunch	
12.40–13.00	Article level metrics – wskaźniki popularności publikacji naukowych	mgr Justyna Ortman
13.00–13.30	Panel „Pytania i odpowiedzi" oraz podsumowanie seminarium	dr Jolanta Przyłuska

INNOWACYJNA GOSPODARKA
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

INSTYTUT MEDYCYNY PRACY IM. PROF. J. NOFERA

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Mgr inż. Sebastian Krzepkowski, mgr inż. Piotr Szefliński, prof. dr hab. Konrad Rydzyński

Dr inż. Jolanta Przyłuska, prof. dr hab. Konrad Rydzyński

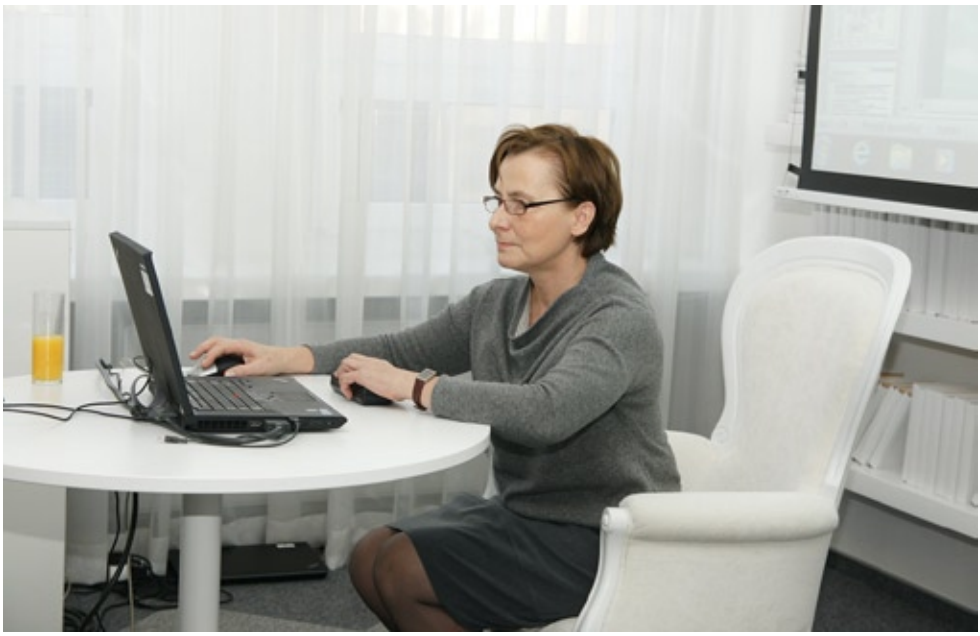

Dr inż. Jolanta Przyłuska

Mgr inż. Jacek Maciaszczyk, mgr inż. Piotr Szefliński, mgr inż. Witold Kozakiewicz

Mgr Anna Kowalska, mgr Joanna Wierzbowska, mgr inż. Jacek Maciaszczyk, mgr inż. Andrzej Grejf

Mgr Jarosław Czembrowski, mgr inż. Błażej Feret, mgr Elżbieta Skubała, mgr Anna Strumiłło

Dr Ryszard Żmuda, mgr Agnieszka Chodyniecka, mgr Maciej Dynkowski

Dr inż. Jolanta Przyłuska, mgr Kamilla Szcześniak, mgr Joanna Junak, mgr Anna Radomska

Mgr Joanna Wierzbowska, mgr inż. Jacek Maciaszczyk, mgr Ilona Sakowska, mgr Ida Kuśmierczyk, mgr Ewa Miszczak

Dr inż. Jolanta Przyłuska, mgr Elżbieta Skubała, mgr Anna Strumiłło

SERWIS FOTOGRAFICZNY

XXXI Konferencja Problemowa Bibliotek Medycznych
Katowice, 16-18 IX 2013 r.

Narada dyrektorów

Rejestracja uczestników Konferencji

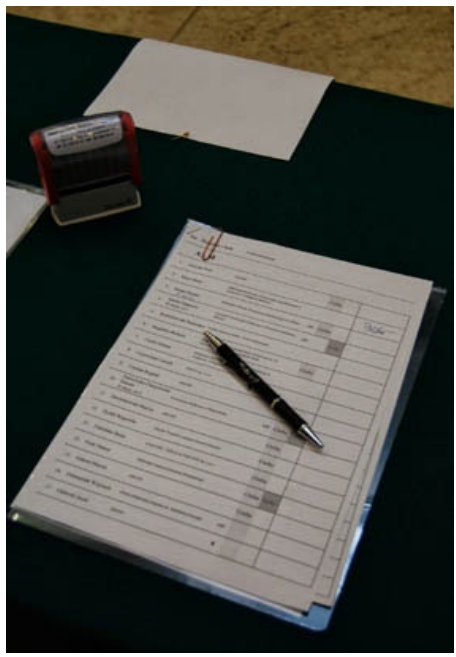

Mgr Wiesława Mika, mgr Anna Tyczka

Joanna Sowa, mgr Justyna Seiffert

Joanna Sowa, dr Krzysztof Noga, Małgorzata Zwonik-Majdak, mgr Wioletta Dyjas

Aula im. prof. Witolda Zahorskiego w Katowicach – Rokitnicy

Rozpoczęcie Konferencji

Prorektor ds. Nauki Śląskiego Uniwersytetu Medycznego w Katowicach
Prof. dr hab. Jan Duława

Dyrektor Biblioteki Głównej SUM
Mgr Ewa Nowak

Przewodniczyły obradom

Mgr inż. Anna Grygorowicz, Gdańsk – GUMed

Mgr Aniela Piotrowicz, Poznań – UM

Mgr Dagmara Budek, Szczecin – PUM

Mgr Danuta Dąbrowska-Charytoniuk, Białystok – UM

Mgr Renata Sławińska, Wrocław – UM

Mgr Anna Uryga, Kraków – CM UJ

Mgr inż. Witold Kozakiewicz

Dr Bartłomiej Siek

Mgr Michał Krupa

Mgr inż. Lucjan Stalmach

Dr inż. Jolanta Przyłuska

Mgr Anna Radoszewska

Mgr Katarzyna Machcińska

Joanna Sowa

Mgr Renata Birska

Mgr Monika Kubiak

Mgr Dagmara Szmajser-Chylarecka

Mgr Agata Muc

Mgr Sandra Adamczyk

Mgr Justyna Seiffert

Mgr Joanna Kosicka

Dr Anastazja Śniechowska-Karpińska

Mgr Małgorzata Omilian-Mucharska

Mgr Ewelina Szyszkowska

Mgr Justyna Ortman

Mgr Ewa Nowak

Mgr Marta Wójtowicz-Kowalska

Mgr inż. Lucjan Stalmach, mgr Anna Uryga

Restauracja „Tatiana” w Katowicach

Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka w Katowicach

poziom 1
Informatorium
Czytelnia Prasy Bieżącej
Sala Seminaryjna
Filozofia
Psychologia
Religia
Teologia
Religioznawstwo
Nauki społeczne
Prawo
Administracja
Nauki ekonomiczne
Informatorium
Czytelnia
Mediateka
Pracownia Komputerowa
Kabiny do pracy indywidualnej 1-18
Pracownia Zbiorów Specjalnych
Dział ogólny
Matematyka
Nauki przyrodnicze
Nauki stosowane
Medycyna
Nauki techniczne
Rolnictwo
Informatorium
Wypożyczalnia
Wypożyczalnia Międzybibliotekowa
Sztuka
Rozrywka
Sport
Językoznawstwo
Nauka o literaturze

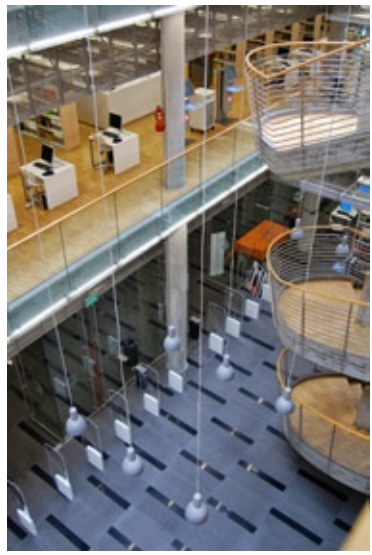

Centrum Dydaktyki i Symulacji Medycznej SUM

Kopalnia „Guido” w Zabrzu

PODRÓŻUJ
PO
SZLAKU

AM 50

Muzeum „Browarium Tyskie” w Tychach

Zakończenie XXXI Konferencji w Katowicach

Dr Krzysztof Nierzwicki, Bydgoszcz – CM UMK, mgr Ewa Nowak, Katowice – SUM

Dr Ryszard Żmuda, Łódź – UM, mgr Ewa Nowak, Katowice – SUM

RECENZJA

Prof. dr hab. Radosław Gaziński
Szczecin – USz

RECENZJA *FORUM BIBLIOTEK MEDYCZNYCH*
2013 R. 6 NR 2 (12)

Kolejny numer *Forum Bibliotek Medycznych* przynosi czytelnikom interesujące materiały poruszające wiele problemów nurtujących dzisiaj polskich bibliotekarzy oraz wskazujące na kierunki rozwoju współczesnych bibliotek. Zamieszczone artykuły dotyczą między innymi informacji naukowej, bibliometrii, zawodu bibliotekarza, strategii gromadzenia zbiorów, wykorzystania nowoczesnych technologii służących przyciągnięciu nowych użytkowników do bibliotek, a także technik zabezpieczających zbiory biblioteczne. Sporo miejsca zajmują materiały omawiające dzieje wybranych ośrodków dydaktycznych i naukowych uprawiających szeroko rozumiane bibliotekoznawstwo i informację naukową oraz zajmujących się kształceniem przyszłych bibliotekarzy. Warto także dodać, że w recenzowanym numerze *Forum Bibliotek Medycznych* umieszczono kilka mini monografii wybranych bibliotek naukowych działających w Polsce.

Recenzowane *Forum Bibliotek Medycznych* otwiera przedmowa prof. dr hab. Wiesława M a k a r e w i c z a rektora Akademii Medycznej w Gdańsku, wieloletniego redaktora uczelnianego miesięcznika *Gazety Akademii Medycznej* w Gdańsku, a także wprowadzenie redaktora dra Ryszarda Ż m u d y przedstawiającego szczegółowo zawartość nowego numeru recenzowanego periodyku.

Pierwszym prezentowanym artykułem (Organizacje) jest materiał prof. dr hab. Marioli A n t c z a k kompetentnie przedstawiający krótką historię IFLA ze szczególnym uwzględnieniem działalności Sekcji ILS rozwijającej współpracę międzynarodową na rzecz edukacji użytkownika informacji we wszelkich typach bibliotek. Dzisiaj wspieranie rozpoznawania potrzeb informacyjnych użytkownika oraz wskazywanie sposobu ich zaspakajania staje się jedną z głównych misji biblioteki.

W następnej kolejności w recenzowanym *Forum Bibliotek Medycznych* umieszczono 7 artykułów przedstawiających alfabetycznie wybrane ośrodki zajmujące się badaniami bibliologicznymi i informacją naukową (Ośrodki naukowe i dydaktyczne). Działalność Katedry Informacji Naukowej i Bibliologii Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy omówił ks. prof. dr hab. Zdzisław K r o p i d ł o w s k i . Zespół pod kierunkiem prof. dr hab. Elżbiety G o n d e k ukazał losy Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, a dzieje Instytutu Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach opracowała dr Izabela K r a s i ń s k a . Historią Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie zajęli się mgr Halina G r z y w a c z i dr Adam R u t a , natomiast dr Anita H a s - T o k a r z i dr Renata M a l e s a przedstawiły Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Marii Curie – Skłodowskiej z Lublina. Dzieje Katedry Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Łódzkiego są dziełem prof. dr hab. Jadwigi K o n i e c z n e j , wreszcie mgr Monika J a r e m k ó w omówiła losy Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego. Wszystkie wymienione wyżej materiały mają bardzo dużą wartość naukową i informacyjną. Pokazują bowiem losy polskiego bibliotekoznawstwa w różnych ośrodkach akademickich. Struktura wewnętrzna omawianych artykułów jest zbliżona, a ich Autorzy wskazują na przeszłość swoich jednostek organizacyjnych, omawiają pracującą w nich kadrę, pokazują działalność naukową, publikacje, organizowane konferencje oraz działalność dydaktyczną. W tej grupie artykułów na specjalne wyróżnienie zasługuje materiał przygotowany przez dr Izabelę K r a s i ń s k ą , który imponuje rozległą faktografią oraz konsekwentnym, klarownym i precyzyjnym przedstawieniem historii instytutu.

Dwa materiały zostały poświęcone sprawom współpracy środowiska bibliotekarskiego z naukowym (Nauka). Pierwszy autorstwa mgr Jolanty S t ę p n i a k odnosi się do centralnych i lokalnych systemów informacji naukowej na potrzeby zarządzania nauką i upowszechniania jej wyników. Wspomniany artykuł posiada bardzo dobrą konstrukcję, został napisany jasnym zrozumiałym językiem. Autorka wychodzi w nim od omówienia sytemu POL-on, jako systemu wspierającego naukę przechodząc następnie do wskazania słabości będącej jego częścią Polskiej Bibliografii Naukowej. Następnie w sposób bardzo kompetentny wskazuje na funkcjonującą już bazę Wirtualnej Biblioteki Naukowej, której źródłem są bazy dziedzinowe (AGRO, Baz-Tech, Baz-Ekon, Baz-Hum) tworzone od jakiegoś czasu przez polskie biblioteki naukowe. Podkreślając (zresztą słusznie) wiele słabości dotychczasowych rozwiązań Autorka omawia cele i zadania projektu SYNAT. Nie ulega najmniejszej wątpliwości, że stworzenie platformy wykorzystującej różne źródła informacji dla upowszechnienia badań prowadzonych w Polsce przyczyni się do wzmocnienia polskiej nauki w świecie. Drugi z materiałów

napisany przez mgr inż. Annę G r y g o r o w i c z syntetycznie ujmując zadania POLnu skupiła się na Polskiej Bibliografii Naukowej, co jest najważniejsze dla środowiska bibliotekarskiego. Autorka wskazuje na liczne niedociągnięcia w kontaktach między PBN, a instytucjonalnymi dostawcami danych jakimi są biblioteki.

W dalszej części *Forum Bibliotek Medycznych* Dr Barbara G r a l a - K o c i a k (Źródła informacji naukowej) omówiła źródła pozyskiwania informacji przez lekarzy i innych pracowników zawodów medycznych począwszy od XVI wieku, a skończywszy na 1990 roku. Do czasu pełnej informatyzacji bibliotek, co dla wielu dzisiejszych użytkowników tych placówek jest niewyobrażalne, właśnie drukowane bibliografie były głównym źródłem wiedzy o fachowych publikacjach nie tylko z dziedziny nauk medycznych.

Problemy bibliometrii (Bibliometria) zostały poruszone w następnych 3 artykułach. Pierwszy autorstwa mgr Justyny O r t m a n , mgr Anny R a d o m s k i e j i dr inż. Jolanty P r z y ł u s k i e j odnosi się do wskaźników popularności publikacji naukowych. Mierniki te są o tyle istotne, że ukazują liczbę cytowań w mediach społecznościowych co może stać się alternatywą dla Impact Factor. Jednocześnie przedstawione zostały najciekawsze zastosowania ALM, które mogą okazać się bardzo interesujące zwłaszcza dla humanistyki. Te same Autorki przedstawiły kolejny materiał informacyjny dotyczący identyfikacji autorów publikacji naukowych. Problem to dzisiaj nie mały biorąc pod uwagę zbieżność imion i nazwisk oraz dziedzin wiedzy w coraz większej liczbie dostępnych baz. W tej sytuacji systemy identyfikacji autorów stają się kluczowe dla szybkości poszukiwań bibliometrycznych. Autorki wskazują w swej pracy na identyfikatory ze szczególnym uwzględnieniem powstałego w 2010 roku identyfikatora ORCIO. Może on w znacznym stopniu ułatwić zarządzanie wiedzą przy stale integrujących się systemach informatycznych. Część bibliometryczną kończy artykuł dr Bartłomieja S i e k a wskazujący na prawne uwarunkowania działalności bibliometrycznej bibliotek. Materiał ten uznaję za bardzo interesujący. Wskazuje bowiem na różnice w przyznawaniu punktów za publikacje co wynika z nieprecyzyjnych zapisów w aktach prawnych i odmiennej ich interpretacji przez poszczególne uczelnie.

Miejsce multiwyszukiwarek w przestrzeni serwisów www bibliotek to ciekawa praca zbiorowa (zespół złożony z: mgr Małgorzaty F l o r i a n o w i c z , mgr Piotra K r a j e w s k i e g o , mgr Mirosławy M o d r z e w s k i e j , mgr Małgorzaty O m i l i a n - M u c h a r s k i e j , mgr Beaty T r a c z y k - K ę p y) pokazująca na podstawie szeroko zakrojonych badań optymalne miejsce implementacji tego typu urządzeń na stronie biblioteki (Technologie informatyczne). Trzeba w tym miejscu podkreślić wyraźnie praktyczny aspekt recenzowanej pracy. Jej analiza może bowiem ułatwiać bibliotekarzom wybór miejsca na umieszczenie multiwyszukiwarki na stronie domowej własnej biblioteki. Podobnie praktyczny charakter ma artykuł mgr Małgorzaty O m i l i a n - M u c h a r s k i e j i mgr Piotra K r a j e w s k i e g o prezentujący 20 darmowych programów, które można wykorzystać w każdej bibliotece.

Kolejna partia materiału zamieszczonego w *Forum Bibliotek Medycznych* została poświęcona Bibliotekarzom. Składają się na nią dwa artykuły. Pierwszy, cenionego w środowisku mgr Bolesława H o w o r k i , omawia nowe zadania bibliotekarzy dyplomowanych. Autor w swych rozważaniach pokazuje inną rolę bibliotekarzy dyplomowanych po wejściu w życie tzw. ustawy deregulacyjnej. W jej efekcie wkrótce będziemy mieli „starych" bibliotekarzy dyplomowanych którzy zdali egzamin przed komisją ministerialną i „nowych" wypromowanych przez poszczególne uczelnie. W swym artykule B. H o w o r k a zastanawia się nad nowymi zadaniami dla bibliotekarzy dyplomowanych wskazując, że w zaistniałych warunkach winni oni szkolić nauczycieli akademickich w zakresie prawa autorskiego. Dotyczy to zwłaszcza uczelni nie mających w swojej strukturze wydziałów prawa. Recenzowany materiał jest niezwykle cenny bowiem daje nie tylko konkretne wskazówki w sprawie przestrzegania prawa autorskiego, ale pokazuje jak powinno przebiegać w bibliotece modelowe szkolenie z tej dziedziny. Za szczególnie interesujący w recenzowanym numerze uważam artykuł mgr Ewy Z y g a d ł o - K o z a c z u k mówiący o kształtowaniu potrzeb informacyjnych lekarzy klinicznych w Polsce w zakresie leków i terapii. Autorka powołując się na przykłady amerykańskie i brytyjskie pisze jak mogłaby wyglądać współpraca polskich bibliotek medycznych z lekarzami klinicznymi. Otwierałoby to bibliotekarzy na współpracę z szerszym środowiskiem lekarskim co wydatnie poszerzyłoby grono użytkowników bibliotek. Autorka stawia tezę, że aktywne kształtowanie potrzeb informacyjnych lekarzy przez bibliotekarzy medycznych prowadzi do większej wiedzy tych pierwszych, a zatem lepszej ich skuteczności w leczeniu pacjentów.

Ostatnia najobszerniejsza część recenzowanego numeru *Forum Bibliotek Medycznych* (Biblioteki) dotyczy różnych aspektów funkcjonowania polskich bibliotek. Zebrano tu łącznie 20 artykułów dotyczących strategii gromadzenia zbiorów (7 materiałów), dziejów poszczególnych placówek (5), zabezpieczania zbiorów (2), wykorzystywania nowych mediów do pozyskiwania nowych użytkowników (2) oraz kierunków rozwoju bibliotecznych systemów informacyjnych, funkcjonowania rady bibliotecznej, szkoleń użytkowników on-line wreszcie tworzenia wspólnej platformy wiedzy (po 1, razem 4).

Aż siedem artykułów omawia różne aspekty gromadzenie zbiorów w bibliotekach naukowych. Problematyki gromadzenia zbiorów w całych bibliotekach dotyczą artykuły mgr Krystyny K a l i s z i Joanny S o w y odnoszący się do Biblioteki Śląskiego Uniwersytetu Medycznego w Katowicach oraz mgr Alicji S t r z e l e c k i e j - Ż y r o m s k i e j , mgr Ryszarda M a r c i n i a k a i mgr Krystyny N y g i omawiający gromadzenie w Bibliotece Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu (w analizie SWOT). W obu przypadkach uzyskujemy interesujące materiały pokazujące czytelnikowi funkcjonowanie działów gromadzenia. Autorzy w swych wywodach biorą pod uwagę politykę budowania zbiorów oraz warunki zewnętrzne w jakich działają obie biblioteki.

Publikacja katowicka jest bardziej opisem działań praktycznych podejmowanych przez miejscowy dział gromadzenia zaś poznańska stanowi głębszą analizą słabych i mocnych stron tamtejszego gromadzenia. Oba materiały zawierają wiele przemyśleń przydatnych innym osobom odpowiedzialnym za gromadzenie zbiorów. Za bardzo ciekawy uważam artykuł mgr Sandry A d a m c z y k poruszający sprawy gromadzenia ale także i zarządzania zbiorami dwóch bibliotek wchodzących w skład Śląskiego Uniwersytetu Medycznego. Na przykładzie Biblioteki Głównej i jej Oddziału w Katowicach – Ligocie przestawiono, w sposób bardzo udany, dylematy jakie miało gromadzenia przez ostatnie 10 lat. Autorka przeanalizowała wydatki na zbiory, trafnie określiła bariery wzrostu stojące przed Działem Gromadzenia BG SUM w Katowicach oraz doskonale pokazała zmienne relacje między obu bibliotekami. Dopiero 2012 roku przyniósł ostateczny podział zadań między obu placówkami. Biblioteka Główna w nowym budynku stała się dużą czytelnią z wolnym dostępem do zbiorów zaś biblioteka w Katowicach – Ligocie wypożyczalnią. Z kolei mgr Agata M u c w sposób bardzo profesjonalny opisała gromadzenie zbiorów w Bibliotece Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Autorka na początku syntetycznie przedstawiła dzieje biblioteki oraz jej miejsce w sieci bibliotek UŚ. Zasadniczym problemem podjętym w artykule jest specyfika gromadzenia zbiorów w tytułowej bibliotece, które są finansowane z dwóch niezależnych źródeł (budżetu Uniwersytetu Śląskiego i kasy Kurii Kościoła Rzymskokatolickiego). Rodzi to określone problemy między innymi konieczność prowadzenia podwójnej dokumentacji. Ostatnie trzy materiały odnoszące się do gromadzenia dotyczą różnych jego wycinków. I tak mgr Monika K u b i a k i mgr Anna M a r k o w s k a poruszyły problem gromadzenie e-książek przez Bibliotekę Collegium Medicum w Bydgoszczy Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Autorki z dużym wyczuciem zarysowały polski rynek e-książek porównując go z amerykańskim. Omówiły kolekcje książek dostępne w ich bibliotece podkreślając trafność podjętych zakupów (E-brary, EBSCO-Publishing). Natomiast mgr Justyna S e i f f e r t zajęła się kształtowaniem bieżącej prenumeraty czasopism zagranicznych. Artykuł został bardzo dobrze przemyślany, jest wewnętrznie spójny i klarowny. Autorka przeprowadziła na podstawie lokalnej analizy cytowań wybór 27 czasopism zagranicznych najbardziej przydatnych miejscowej społeczności naukowej. Ostatnim w tej grupie jest materiał dr Anastazji Ś n i e c h o w s k i e j - K a r p i ń s k i e j i mgr Renaty B i r s k i e j dotyczący pozyskiwania na przykładzie Biblioteki Uniwersytetu Medycznego w Lublinie nowych utworów do tamtejszej biblioteki cyfrowej. Autorki kompetentnie omawiają poszczególne paragrafy ustawy o prawie autorskim wyciągając z nich stosowe wnioski dla rozwoju własnej biblioteki cyfrowej. Podstawą kształtowania jej zbiorów pozostaje nadal indywidualna umowa z autorem publikacji będąca jednocześnie jego zgodą na upowszechnienie utworu w sieci. Dzisiaj podstawą zasobu omawianej biblioteki są prace doktorskie pracowników uczelni (170), do których dostęp jest pełen, albo ograniczony.

Pięć artykułów zostało poświęconych dziejom polskich bibliotek. Stanowią one swoiste mikro – historie pokazujące przez pryzmat losów uczelni funkcjonowanie i znaczenie ich bibliotek. Klasycznie dzieje swoich bibliotek przedstawili dr Piotr L e c h o w s k i odnośnie Biblioteki Jagiellońskiej, mgr Krystyna P i w o w a r s k a opisująca Centralną Bibliotekę Wojskową im. Marszałka Piłsudzkiego w Warszawie oraz mgr Mirosława R ó ż y c k a przedstawiająca Bibliotekę Uniwersytetu Szczecińskiego. W każdym z tych przypadków pokazano mniej, lub bardziej rozbudowaną przeszłość opisywanej placówki, jej kadrę, infrastrukturę, zbiory oraz działalność. Podobny charakter, chociaż bardziej skoncentrowany na współczesności, posiada artykuł mgr Karoliny I m i o ł e k - S t a c h u r y i lic. Aleksandry F a j f e r omawiający Bibliotekę Krakowskiej Akademii im Andrzeja Frycza Modrzewskiego. Obok dnia dzisiejszego placówki przedstawiono tu także realizowane aktualnie w bibliotece przedsięwzięcia. Ostatni z artykułów w tej grupy został napisany przez dr Aldonę C h l e w i c k ą , która wnikliwie przedstawiła nową bibliotekę Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Autorka wskazała główne na przyczyny wybudowania biblioteki, dokładnie zrelacjonowała przebieg inwestycji (wraz ze zmianami w trakcje realizacji budowy) oraz szczegółowo opisała wykończone dzieło.

Za bardzo interesujące uważam dwa artykuły dotyczące poszukiwania nowych kontaktów z użytkownikami biblioteki. Dzisiaj bowiem kontakt z czytelnikiem, kreowanie jego potrzeb, a następnie ich zaspokajanie urasta do podstawowej misji bibliotek. Materiał mgr Katarzyny M a c h c i ń s k i e j , w sposób jasny i czytelny, pokazuje jak nowe formy komunikacji między światem zewnętrznym a biblioteką służą promocji usług bibliotecznych. Serwisy społecznościowe, serwisy z plikami wideo, blogi, mikroblogi powinny być coraz intensywniej wykorzystywane przez polskie biblioteki różnych typów ponieważ tylko takie podejście pozwoli na utrzymanie przez placówki biblioteczne wpływów w zinformatyzowanym świecie. Wspomniane wyżej narzędzia mogą także służyć promocji samych bibliotek, co w całości sprzyja stworzeniu ich nowego i spójnego wizerunku w rozwiniętym społeczeństwie informatycznym. Zagadnienie promocji polskich bibliotek uniwersyteckich poprzez Facebooka rozwija mgr Dagmara S z m a j s e r - C h y l a r e c k a . Autorka podkreśla wagę tego medium społecznościowego i wskazuje na konieczność jego głębszego wykorzystania przez bibliotekarzy. Materiał sprawnie napisany może przekonać do Facebooka wszystkich niezdecydowanych.

Dwa materiały relacjonują problemy związane z zabezpieczeniem zbiorów bibliotecznych. Mgr Joanna K o s i c k a , mgr Honorata P a d u r e k i mgr Maria S ó j k a - B u r s z t y n pokazują rozwiązanie tegoż problemu na przykładzie Biblioteki Głównej Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu. Autorki wskazują na fakt, że otwartość współczesnych bibliotek winna być powiązana z większą dbałością o zabezpieczenie ich zbiorów. W swym materiale sięgają zarówno do licznych przykładów z przeszłości

(starożytności czy średniowiecza) jak i opisują stosowany dziś system RFID z podkreśleniem jego zastosowania w tytułowej bibliotece. Z kolei mgr Marta W ó j t o w i c z-K o w a l s k a i mgr Danuta R e b e c h pokazują wykorzystanie technologii RFID do zabezpieczenia zbiorów Biblioteki Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie. Zbudowanie nowego gmachu biblioteki, wprowadzenie wolnego dostępu do zbiorów spowodowało w konsekwencji konieczność ich zabezpieczenia zintegrowanym systemem RFID, który w artykule został dodatkowo dość szczegółowo omówiony.

W części Biblioteki omawianego *Forum Bibliotek Medycznych* znalazły się także materiały dotyczące innych problemów polskich placówek bibliotecznych. Dr Ryszard Ż m u d a opisał zadania i funkcjonowanie Rady Bibliotecznej w Bibliotece najpierw Akademii Medycznej, a potem Uniwersytetu Medycznego w Łodzi. Artykuł, bardzo drobiazgowy, powstał z okazji 30-lecia działalności Rady Bibliotecznej Uczelni. Z kolei mgr inż. Witold K o z a k i e w i c z pokazał w sposób jasny i czytelny rozwój systemów bibliotecznych wynikający z zmiany oczekiwań użytkowników. Problem ten został omówiony na przykładzie wdrożenia systemu Symphony w Bibliotece Uniwersytetu Medycznego w Łodzi. Zastąpił on system Horizon, który został wprowadzony głównie z myślą o zarządzaniu zbiorami. W Symphony największy nacisk położono na wyszukiwanie informacji. Coraz łatwiejszy dostęp do informacji/wiedzy staje się dzisiaj znakiem czasu co jest wymuszane coraz większą mobilnością czytelników. Natomiast mgr Małgorzata Z a j ą c i mgr Renata B i r s k a podjęły temat szkoleń on-line prowadzonych przez Bibliotekę Uniwersytetu Medycznego w Lublinie. Są to przede wszystkim szkolenia z podstaw informacji naukowej (dla doktorantów) i podstaw informacji medycznej (dla studentów I roku). Autorki w przekonywający sposób pokazują wykorzystanie platformy Moodle dla interaktywnych szkoleń udowadniając ich wyższość nad tradycyjnymi. Wreszcie mgr Anna U r y g a , mgr inż. Lucjan S t a l m a c h i mgr Jolanta C i e ś l a opisują współrealizowany przez Bibliotekę Medyczną Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego projekt uniwersalnej otwartej platformy nauki i edukacji (w ramach projektu SYNAT). Podjęte działania mają za zadanie stworzenie prototypu systemu dostarczającego polskim naukowcom różnorodnych źródeł informacji. Budowa jednolitej platformy wiedzy jest dzisiaj o tyle ważna, a nawet niezbędna, że wpłynie ona korzystnie na pozycjonowanie polskiej nauki na świecie.

Recenzowany tom *Forum Bibliotek Medycznych* zamykają sprawozdania z różnych konferencji i seminariów poświęconych problemom współczesnych bibliotek. Mgr Ewa N o w a k opisała konferencję zorganizowaną w Katowicach, a poświęconą wyzwaniom współczesnych bibliotek zwłaszcza odnośnie gromadzenia zbiorów w zmieniających się warunkach technologicznych i prawnych. Z kolei IV Wrocławskie Spotkanie Bibliotekarzy szczegółowo omówili mgr Małgorzata K u z i e l a i mgr Łukasz B e j n a r. Natomiast mgr Aleksandra B r z o z o w s k a i mgr Lidia M i k o ł a j u k złożyły sprawozdanie z łódzkiego seminarium poświęconego problemom Open Access. Dział sprawozdań kończy materiał dr inż. Jolanty P r z y ł u s k i e j opisujący spotkanie w Bibliotece Naukowej Instytutu Medycyny Pracy w Łodzi na którym roztrząsano problemy zarządzania wiedzą na przykładzie instytutowej platformy informacyjnej. Publikację zamyka bogaty serwis fotograficzny z XXXI konferencji problemowej bibliotek medycznych, która odbyła się w roku 2013 w Katowicach.

SUMMARY

Mgr Anna Wiśniewska
Łódź – UŁ

SUMMARY OF *MEDICAL LIBRARY FORUM*

Medical Library Forum, no. ISSN 1899-5829, is a reviewed semi-annual nationwide periodical. It has been set up on the initiative of the Directors of the Polish Medical University Libraries and has been edited since 2008 by the Medical University of Lodz. Each edition is printed in 300 copies and is available on-line in the electronic version (http://www.bg.umed.lodz.pl; http://cybra.lodz.pl/dlibra). The periodical has been granted scores since 2010 by the Ministry of Science and Higher Education.

In 2013, *Medical Library Forum* was supported by the Ministry of Science and Higher Education. We are very grateful to Prof. Barbara K u d r y c k a , Minister of Science and Higher Education, and the experts team for Science Promoting Activities for the financial support.

Prof. Marek M i r o w s k i is the Chairman of the Programme Council and Dr Ryszard Ż m u d a , Director of the Library of Medical University of Lodz, is the Editor-in-chief of the periodical.

The preface to the 12th issue (2013) of *Medical Library Forum* has been written by Prof. Wiesław M a k a r e w i c z , Rector of the Medical Academy in Gdańsk. The periodical contains numerous articles, reports, biographical materials, reviews and the summary in the English language. This edition presents the articles on the following topics: the organisation – International Federation of Library Associations (IFLA) (Prof. Mariola A n t c z a k , University of Lodz); didactic and scientific centres of library science and scientific information (Priest Prof. Zdzisław K r o p i d ł o w s k i - Kazimierz Wielki University in Bydgoszcz, Prof. Elżbieta G o n d e k [et al.] - University of Silesia in Katowice, Dr Izabela K r a s i ń s k a - Jan Kochanowski University in Kielce, Halina G r z y w a c z MA, Dr Adam R u t a – Pedagogical University of Cracow, Dr Anita H a s - T o k a r z , Dr Renata M a l e s a – Maria Curie-Skłodowska

University, Prof. Jadwiga K o n i e c z n a – University of Lodz, Monika J a r e m k ó w MA – University of Wroclaw); science: sources of scientific information POL-on, PBN, SYNAT, Web of Knowledge (Jolanta S t ę p n i a k MA – Warsaw University of Technology), PBN POL-on (Anna G r y g o r o w i c z , MEng – Medical University of Gdańsk); sources of scientific information: medical and related sciences bibliography (Dr Barbara G r a l a - K o c i a k - Medical University of Lodz); bibliometry (Dr Jolanta P r z y ł u s k a MEng, Justyna O r t m a n MA, Anna R a d o m s k a MA – Nofer Institute of Occupational Medicine in Lodz, Dr Bartłomiej S i e k – Medical University of Gdańsk); information technology (Małgorzata F l o r i a n o w i c z MA, Piotr K r a j e w s k i MA, Mirosława M o d r z e w s k a MA, Małgorzata O m i l i a n - M u c h a r s k a MA, Beata T r a c z y k - K ę p a MA – Medical University of Gdańsk); the librarians (Bolesław H o w o r k a MA – Poznan University of Medical Sciences, Ewa Z y g a d ł o - K o z a c z u k MA - Wroclaw Medical University); various aspects of library science such as marketing (Katarzyna M a c h c i ń s k a MA, Dagmara S z m a j s e r - C h y l a r e c k a MA); history of scientific books collection (Dr Aldona C h l e w i c k a , Dr Piotr L e c h o w s k i , Karolina I m i o ł e k - S t a c h u r a MA, Aleksandra F a j f e r MA, Mirosława R ó ż y c k a MA, Krystyna P i w o w a r s k a MA, Emilia C z e r n i e j e w s k a MA); comprehensive activity, computer systems, library resources (Krystyna K a l i s z , Joanna S o w a); journal subscriptions (Justyna S e i f f e r t); collection of books and materials (Sandra A d a m c z y k MA, Agata M u c MA, Alicja S t r z e l e c k a - Ż y r o m s k a MA, Ryszard M a r c i n i a k MA, Krystyna N y g a MA); completion of library projects (Anna U r y g a MA, Lucjan S t a l m a c h MEng, Joanna C i e ś l a MA); protection of collections (Joanna K o s i c k a MA, Honorata P a d u r e k MA, Maria S ó j k a - B u r s z t y n MA, Marta W ó j t o w i c z - K o w a l s k a MA, Danuta R e b e c h MA); digital libraries (Dr Anastazja Ś n i e c h o w s k a - K a r p i ń s k a , Renata B i r s k a MA); online library training (Magdalena Z a j ą c MA, Renata B i r s k a MA); the Library Council – the Rector's consultative-advisory body (Dr Ryszard Ż m u d a); library computer systems - Symphony (Witold K o z a k i e w i c z MEng); reports from scientific conferences (Ewa N o w a k MA: Challenges for a contemporary librarian – collecting books and materials, new technologies, law – Medical University of Silesia in Katowice (16-18 September 2013); Małgorzata K u z i e l a MA, Łukasz B e j n a r MA: Fourth Wroclaw Meetings of Librarians – Wroclaw University of Technology (19-21 June 2013); Aleksandra B r z o z o w s k a , MA, Lidia M i k o ł a j u k MA: Open Access - University of Lodz (22 October 2013), Dr Jolanta P r z y ł u s k a MEng: Work, health, environment – information platform for efficient management of knowledge and scientific research - Nofer Institute of Occupational Medicine (16 December 2013).

The review of Issue 2 (12) 2013 of the 6th annual of Medical Library Forum has been written by Prof. Radosław G a z i ń s k i , Director of the Main Library of the University in Szczecin.